T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
GENEL TÜRK TARİHİ BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ'NDE İDARİ SİSTEMİN OLUŞUMU VE GELİŞİM SÜRECİ (1865-1897)

Hatice KERİMOV

2502120107

Tez Danışmanı:

PROF. DR. İLYAS TOPSAKAL

İSTANBUL 2019

ÖZ

TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ'NDE İDARİ SİSTEMİN OLUŞUMU VE GELİŞİM SÜRECİ (1865-1897)

Hatice KERİMOV

Rus hükümetinin bölgesel politikası, var olan ya da yeni ele geçirilen topraklar üzerinde ülkenin siyasi ve ekonomik entegrasyonunu sürdürme, sosyal, hukuki ve idari anlamda genel bir düzen kurma yönündeydi. Bu amaç doğrultusunda kurulan Genel Valilikler, Rusya tarafından ele geçirilen ya da daha önce sınırlara dahil edilen çoğunluğu Rus olmayan nüfusa sahip bölgeleri Rus yasal, idari, ekonomik ve kültürel alana dahil edilmesine hizmet edeceklerdi. Daha açık bir ifadeyle Genel Valilik ve bünyesindeki idari kurumlar, Ruslaştırma politikasının yegane uygulayıcıları olacaklardı. Türkistan'da işgallerle eş zamanlı olarak Rus İmparatorluğu terkibinde Türkistan Oblastı ve ardından Taşkent merkezli Türkistan Genel Valiliği'nin kurulması da doğrudan bu politikanın bir sonucuydu.

Rus hükümeti Türkistan'ı sade bir Rus guberniyasına dönüştürmek maksadıyla nizamnameler temelinde Türkistan Genel Valiliği'nde ana, Oblast, şehir, Uyezd ve kırsal kesim düzeyinde imparatorluk kurumlarına en yakın idari sistemi tatbik etmeyi hedefledi. Ana idarenin en büyük temsilcisi olan Türkistan Genel Valisinin en önemli vazifesi işgal edilen toprakları herhangi bir yöntemle sakin, iç, itaatkâr ve aynı biçimdeki Rus guberniyalarına dönüştürmekti. Bu amaç doğrultusunda Genel Valilik yönetimi ile ilgili tüm idari düzenlemeler, Genel Vali ve onun temsil ettiği ana idarenin yetkilerini çok kapsamlı hale getiren bölgenin özelliklerine göre hazırlanarak, değişiklik ve eklemeler yapma imkanı sağlayacak şekilde düzenlendi. Bu bağlamda 1865 ve 1897 yıllarını kapsayan araştırmada Türkistan idaresi hakkındaki nizamnameler ve bölgesel yönetim tarafından hazırlanan nizamname tasarıları temelinde Türkistan Genel Valiliği'ndeki Rus idari sisteminin oluşum ve gelişim süreci incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Türkistan Genel Valiliği, K. P. Von Kaufmann, M. G. Çernyayev, Yedisu, Sır Derya, Semerkant

ABSTRACT

THE FORMATION AND DEVELOPMENT PROCESS OF THE ADMINISTRATION SYSTEM IN THE GENERAL GOVERNORSHIP OF TURKISTAN (1865-1897)

Hatice KERIMOV

The regional policy of the Russian government was to maintain the country's political and economic integration on the existing or newly occupied lands, and establish a general system in the political, legal and administrative terms. The General Governorships formed for this purpose, were to serve in incorporating regions with a majority non-Russian population that were either occupied by Russia or previously included in the Russian borders into the Russian legal, administrative, economic and cultural systems. To be more precise, the General Governorship and its administrative organs were to be the sole implementers of the Russianization policy. The formation of the Turkistan Oblasts (provinces) in the Russian Empire constitution in parallel with the occupations in Turkistan, and then the establishment of the General Governorship based in Tashkent was the direct result of this policy.

Based on the constitutions intended at turning Turkistan into a simple Russian governorate, the Russian government aimed to apply the closest administrative system into the general empire institutions of the main Oblasts, cities, Uyezd and rural regions within the General Governorship of Turkistan. The most important duty of the Turkistan General Governor, the major representative of the main administration, was to transform the occupied lands into calm, domestic, obedient Russian governorates using any methods necessary. In parallel with this objective, all the administrative regulations concerning control of the General Governorship were prepared according to the characteristics of the region in a way that would give extensive authority to the General Governor and the main administration he represented, while also enabling changes and additions to the regulations. In this context, the studies expanding from 1865 to 1897, examine the formation and development process of the Russian administrative system into the Turkistan General Governorship, the main objective of the constitutions regarding the Turkistan administration and the statute drafts prepared by the regional government.

Keywords: General Governorship of Turkistan, K. P. von Kaufmann, M. G. Chernyayev, Semirechye, Syr Darya, Samarkand.

ÖNSÖZ

İşgallerle eş zamanlı olarak kurulan Türkistan Genel Valiliği'nde Rus hakimiyetini meşru göstermek ve Türkistan halkının geleneksel toplumsal ve siyasal yapısını parçalamak maksadıyla Rus idari mevzuatı, güç ve kontrol aracı olarak uygulamaya kondu. Modernleştirme adı altında Türkistan'da nizamnameler ve bir takım hukuki düzenlemeler yoluyla yeni idari sistem inşa edilmeye çalışıldı. Bu hususiyle bölgenin sosyo-ekonomik ve politik gelişiminin bir nevi yansıması olarak hazırlanan ve yürürlüğe konan nizamnameleri ayrıntılı bir şekilde incelemek, Rusya'nın Türkistan siyasetinin ana hatları hakkında bize önemli malumatlar verecektir. Bu aynı zamanda Rus idari sisteminin oluşum ve gelişim sürecine geniş bir pencereden bakmayı mümkün kılarken, Türkistan'da idari kurumların ve yönetim kademelerinin oluşturulma sürecini anlamamıza vesile olacaktır.

Diğer taraftan Taşkent'teki bölgesel yönetim tarafından 1871, 1873, 1881 ve 1883 yıllarında hazırlanan nizamname tasarıları ve tasarıların hazırlanma süreci ile bunlar hakkındaki tartışmaları incelemek de oldukça önemlidir. Çünkü Petersburg tarafından reddedilen tüm bu nizamname tasarıları, Rus siyasetinin temel ilkeleri konusunda bölgesel yönetim ve merkezi hükümet arasında görüş ayrılıkları olduğu ve Türkistan bölgesinde Rus idari mevzuatının daha fazla geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu uzun süreci de Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi hakkındaki nizamname ve nizamname tasarılarını incelemeden anlamak mümkün değildir.

Tezimiz, giriş bölümü ile birlikte dört bölümden oluşmaktadır. Tezimizin girişinde öncelikle imparatorluk dönemi Genel Valilik kurumunun kısa tarihi hakkında bilgi verdikten sonra Türkistan'da Rus idari mevzuatının oluşum sürecini ortaya koymaya çalıştık.

I. bölümde 1865 senesinde kurulan Türkistan Oblastı ve 1867 senesinde kurulan Türkistan Genel Valiliği'nde idari sistemin oluşum sürecine yer verdik. Bu bölümde aynı zamanda 1868 senesinde Semerkant'ın işgalinden sonra kurulan Zerefşan Okrugu'ndaki idari sistem hakkında bilgi verdik.

II. bölümde Taşkent'teki bölgesel yönetim tarafından hazırlanan 1871 ve 1873 yılı nizamname tasarıları ile 1873 senesinde kurulan Amuderya Otdeli'ndeki

idari yapılanma üzerinde çalıştık. Ayrıca imparatorluk topraklarında yürürlüğe giren 1870 yılı şehir nizamnamesinin 1877 senesinde Taşkent'te yürürlüğe konma ve devamındaki tarihsel sürece değindik.

III. bölümde 1881 yılı nizamname tasarısı, 1883 yılı nizamname tasarı için verileri ihtiva eden Senatör F. Girs'in teftiş sonuçları ile 1883 yılı nizamname tasarısına yer verdik.

Tezimizin son bölümü olan IV. bölümde ise 1897 yılı Sibirya ve Orta Asya Oblastları'nın Askeri Okruglara bölünmesi hakkındaki kanunun hazırlanma süreci ve temel özellikleri hakkında bilgi verdik. Bu bölümde aynı zamanda Yedisu ve Hazar Ötesi Oblastları'nın idaresi hakkındaki nizamnameleri inceleyerek 1886 yılı Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname ile mukayese ettik.

Tezimizde kullandığımız kaynakların esasını Moskova'dan temin ettiğimiz kaynaklar oluşturdu. 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Moskova Devlet Üniversitesi Tarih Fakültesi "XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın başlarında Rusya tarihi" kürsüsünde doktora stajyeri olarak öğrenim gördüm. Bu süre zarfında Harbiye Bakanlığı Genelkurmay Asya birimi belgelerinin de yer aldığı Rusya Devlet Askeri-Tarih Arşivi (RGVİA) ile Rusya devlet ve Rusya tarih kütüphanesi (GPİB Rossii) başta olmak üzere çeşitli üniversiteler ile enstitülerin kütüphanelerinde bulunan ana kaynaklara ulaştım.

Uzun süren tez çalışmam sürecinde başta kıymetli hocalarım olmak üzere, birçok kişi ve kuruluşların yardım ve desteğini gördüm. Öncelikle konunun tespitinden çalışmanın tamamlanmasına kadar her zaman öneri ve fikirleriyle beni destekleyen tez hocam Prof. Dr. İlyas Topsakal'a özel olarak teşekkür etmek istiyorum.

Aynı zamanda lisans eğitiminden itibaren ilim adamlığı ve kişiliğiyle kendime örnek aldığım sayın Prof. Dr. Ahmet Kanlıdere'ye, yüksek lisans ve doktora öğrenciliğim sırasında gösterdikleri yakın ilgi dolayısıyla Dr. Öğr. Üyesi Ali Ahmetbeyoğlu ile Doç. Dr. Dinçer Koç'a ve zaman mefhumu gözetmeksizin her türlü konuda destek ve yardımını esirgemeyen, sıkıştığım her anda kapısını açma nezaketinde bulunan Doç. Dr. Kürşad Yıldırım'a da şükranlarımı sunuyorum.

Moskova'da bulunduğum süre zarfında arşiv ve kütüphanelere giriş, kaynakların temini konusunda da birçok kişinin yardımını gördüm. Öncelikle Moskova Devlet Üniversitesi Tarih Fakültesi Uluslararası İlişkiler Birimi başkanı İrina Mihaylovna Galimzyanova'ya, aynı fakültenin XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın başlarında Rusya tarihi kürsüsünde görev yapan doktora tez danışmanım Doç. Dr. Sergey Leonidoviç Çernov'a ve konunun tespiti, kaynakların temini, samimi tavsiyeleri ve yol göstericiliğiyle beni araştırmaya yönelten Doç. Dr. Dmitriy Valentinoviç Vasilyev'e sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca ilim hayatım boyunca bir ağabey gibi her zaman yanımda olan Doç. Dr. Kürşad Karacagil'e de minnettar olduğumu bildirmek istiyorum. Manevi destekleriyle bana güç veren yol arkadaşlarım Doç. Dr. Burcu Kurt, Doç. Dr. Ramazan Erhan Güllü, Dr. Öğr. Üyesi İsmail Yaşayanlar, Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Recep Keleş, Dr. Telman Nusretoğlu ve İhsan Demirbaş'a da teşekkür etmek boynumun borcudur.

Bundan başka sağladıkları burs ile tez çalışmamı daha rahat yürütmeme yardımcı olan Türk Milli Kültür Vakfı'na, mesaimin önemli bir kısmını harcadığım İsam Kütüphanesi yetkili ve çalışanlarına, harita ve şemaların hazırlanma sürecinde mesai saatlerinden ödün vererek her türlü yardımı esirgemeyen başta Emel Gökay olmak üzere Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın diğer çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Bu çalışmanın hazırlanmasında en büyük teşekkürlerden birini de henüz tarih bölümü öğrencisiyken Türk tarihinin bilimsel olarak araştırılması için beni Rusça öğrenmeye teşvik eden Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı merhum Prof. Dr. Turan Yazgan haketmektedir.

Tüm eğitim hayatım ve Rusya'daki çalışmalarım süresince ağabeyim Atilla Bozkurt, ablam Kadriye Bozkurt Katıkcı'nın maddi ve manevi desteği ile annem ve babamın duaları olmasaydı bu çalışmayı yapamazdım. Bu sebeple aile fertlerimin her birine ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Son olarak bir hayli uzun süren tez çalışmam sırasında sevgisini ve desteğini her an yanımda hissettiğim sevgili eşim Orkhan Karimov ve hayatımıza renk katan biricik kızım İnci Kerimov'dan zamanlarını çaldığım için özür diliyor ve onlara sonsuz teşekkür ediyorum.

Hatice Kerimov

İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **I**

ABSTRACT ..... **II**

ÖNSÖZ ..... **III**

İÇİNDEKİLER ..... **VI**

BELGELER LİSTESİ ..... **X**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **XI**

ŞEMALAR LİSTESİ ..... **XII**

HARİTALAR LİSTESİ ..... **XIII**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **XIV**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM

TÜRKİSTAN OBLASTI VE TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ'NDE İDARİ SİSTEMİN OLUŞUMU

1.1. TÜRKİSTAN OBLASTI'NDA İDARİ YAPILANMA **36**

1.1.1. Türkistan Oblastı'nın Kurulması 36

1.1.2. Türkistan Oblastı'nın İdaresi Hakkındaki Geçici Nizamname 39

1.1.2.1. Askeri-Halk İdaresi 41

1.1.2.2. Askeri Vali 42

1.1.2.3. Merkez, Sağ ve Sol Kanat İdareleri 44

1.1.3. Yerli Şehir İdaresi 45

1.1.4. Gorodniçiy ve Görevleri 48

1.2.TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ'NİN KURULMASI **49**

1.2.1. Bozkır Komisyonunun Kurulması ve Faaliyetleri 49

1.2.2. Özel Komitenin Kurulması ve Aldığı Kararlar 52

1.2.3. Türkistan Genel Valiliği'nin Kurulması 54

1.2.4. Türkistan Askeri Okrugu'nun Kurulması 56

1.3. 1867 YILI SIR DERYA VE YEDİSU OBLASTLARI'NIN İDARESİ HAKKINDAKİ GEÇİCİ NİZAMNAME TASARISI **58**

1.3.1. Geçici Nizamname Tasarısının Temel Özellikleri 58

1.3.2. Genel Valilik İdaresi ve Genel Valinin Görev ve Yetkileri 61

1.3.2.1. Genel Vali Kalem Odası ve Özel Yetkili Memurlar 64

1.3.3. Oblast Yönetimleri 66

1.3.3.1. Askeri Valiler 68

1.3.4. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görev ve Yetkileri 70
1.3.5. Taşkent Şehrinin İdaresi ve Vernıy Şehrindeki Gorodniçiy 73
1.3.6. Sır Derya ve Yedisu Oblastları'ndaki Hizmetin Özel Hak ve Ayrıcalıkları 74
1.4. 1867 YILI GEÇİCİ NİZAMNAME TASARISINA GÖRE YERLİ HALKIN İDARESİ 75
1.4.1. Tasarıya Göre Yerli Halk 75
1.4.2. Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nda Yaşayan Göçebe Halkın İdaresi 80
1.4.3. Sır Derya Oblastı'nda Yaşayan Yerleşik Halkın İdaresi 82
1.4.4. Genel Vali Kaufmann'ın Sır Derya ve Yedisu Oblastlarına Gönderdiği Komisyonlar 82
1.4.4.1.Taşkent Komisyonu 87
1.5. ZEREFŞAN OKRUGU'NDA İDARİ YAPILANMA 89
1.5.1. Okrugun Kurulması 89
1.5.2. Okrugun Ana İdaresi 90
1.5.3. Otdel İdareleri 92
1.5.4. Yerli Halkın İdaresi 93

2. BÖLÜM

1871 ve 1873 YILI TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ'NİN İDARESİ HAKKINDAKİ NİZAMNAME TASARILARI

2.1. 1871 YILI NİZAMNAME TASARISI 97
2.1.1. Nizamname Tasarısının Hazırlanması 97
2.1.2. Ana İdare ve Merkez İdare Kurulunun Kurulması 98
2.1.3. Genel Valinin Görev ve Yetkileri 99
2.1.4. Oblastların İdaresi ve Askeri Valiler 100
2.1.5. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticileri 102
2.1.6. Yerli Halkın İdaresi 106
2.1.7. Volostların İdaresi ve Volost Syezdi'nin Görev ve Yetkileri 107
2.1.7.1. Volost Yöneticilerinin Görevleri 108
2.1.8. Okrugların İdaresi 111
2.1.8.1. Okrug Shodu ve Aksakallarının Görev ve Yetkileri 112
2.1.9. Nizamname Tasarısı Hakkında Tartışmalar 115
2.2. 1873 YILI NİZAMNAME TASARISI 116
2.2.1. Nizamname Tasarısının Hazırlanması 116
2.2.2. Ana İdare ve Genel Valinin Görev ve Yetkileri 117
2.2.2.1. Genel Vali Kalem Odası 119
2.2.3. Oblastların İdaresi ve Askeri Valilerin Görev ve Yetkileri 120
2.2.4. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görev ve Yetkileri 122
2.2.5. Yerli Halkın İdaresi 124

2.2.5.1. Yerleşik Halkın İdaresi 126
2.2.5.1.1. Aksakallık Shodu ve Aksakallarının Görev ve Yetkileri 126
2.2.5.1.2. Yerleşik Volostların İdaresi 128
2.2.5.2. Göçebe Volost ve Aulların İdaresi 131
2.2.6. Rus Göçmenlerin İdaresi 132
2.2.7. Nizamname Tasarısı Hakkında Tartışmalar 133
2.3. AMUDERYA OTDELİ'NDE İDARİ YAPILANMA 136
2.3.1. Otdelin Kurulması 136
2.3.2. Otdelin Ana ve Uçastok İdareleri 137
2.3.3. Yerli Halkın İdaresi 138
2.3.4. 1886 Yılı Türkistan Krayı'nın İdaresi Hakkındaki Nizamnameye Göre Otdelin İdaresi 140
2.4. 1877 YILI ŞEHİR NİZAMNAMESİNİN TATBİKİ 142
2.4.1. Devlet Ekonomi İdaresi'nin Kurulması 142
2.4.2. Taşkent Şehir Duması ve Upravasının Kurulması 143
2.4.3. 1888 Yılı Şehir Nizamnamesinin Taşkent Şehrinde Uygulanması 145

3. BÖLÜM

1881 ve 1883 YILI TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ'NİN İDARESİ HAKKINDAKİ NİZAMNAME TASARILARI

3.1. 1881 YILI NİZAMNAME TASARISI 147
3.1.1. Nizamname Tasarısının Hazırlanması 147
3.1.1. Ana idare ve Genel Valinin Görev ve Yetkileri 149
3.1.2. Oblastların İdaresi ve Askeri Valilerin Görev ve Yetkileri 151
3.1.3. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görev ve Yetkileri 152
3.1.4. Yerli Halkın İdaresi 153
3.1.5. Nizamname Tasarısı Hakkındaki Tartışmalar 155
3.2. 1883 YILI NİZAMNAME TASARISI 157
3.2.1. Senatör F. Girs'in Teftiş Sonuçları 157
3.2.2. Nizamname Tasarısının Hazırlanması 158
3.2.3. Ana İdare ve Genel Valinin Görev ve Yetkileri 160
3.2.4. Oblastların İdaresi ve Askeri Valilerin Görev ve Yetkileri 162
3.2.5. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görev ve Yetkileri 163
3.2.6. Taşkent Şehrinin İdaresi 165
3.2.7. Yerli Halkın İdaresi 166
3.2.8. Nizamname Tasarısı Hakkındaki Tartışmalar 167

4. BÖLÜM

1886 YILI TÜRKİSTAN KRAYI'NIN İDARESİ HAKKINDAKİ NİZAMNAME VE SİBİRYA VE ORTA ASYA OBLASTLARI'NIN ASKERİ OKRUGLARA BÖLÜNMESİ

4.1. 1886 YILI NİZAMNAMESİ 169
4.1.1. Nizamnamenin Hazırlanması ve Temel Özellikleri 169
4.1.2. Ana İdare ve Genel Valinin Görev ve Yetkileri 173
4.1.2.1. Genel Vali Kurulu ve Kalem Odası 174
4.1.3. Oblastların İdaresi ve Askeri Valilerin Görev ve Yetkileri 177
4.1.4. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görev ve Yetkileri 179
4.1.5. Taşkent ve Şehirlerin İdaresi 180
4.1.6. Yerli Halkın İdaresi 182
4.1.6.1. Yerleşik Halkın İdaresi 182
4.1.6.2. Göçebe Halkın İdaresi 186
4.1.7. Yerli Olmayan Halkın ve Rusların Yaşadığı Köylerin İdaresi 187
4.1.8. Nizamname Hakkındaki Tartışmalar 187
4.2. SİBİRYA VE ORTA ASYA OBLASTLARI'NIN ASKERİ OKRUGLARA BÖLÜNMESİ 190
4.2.1. Bölünme Nedenleri 190
4.2.2. Hazar Ötesi Oblastı'nın Türkistan Krayına Bağlanması 196
4.2.2.1. Türkistan Krayı Terkibindeki Oblastın Ana İdaresi 199
4.2.2.2. Oblastın İdaresi 202
4.2.2.3. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görevleri 203
4.2.2.4. Yerli Halkın İdaresi 204
4.2.3. Yedisu Oblastı'nın Türkistan Krayına Bağlanması 206
4.2.3.1. Oblastın İdaresi ve Askeri Valilerin Görev ve Yetkileri 208
4.2.3.2. Uyezd ve Şehirlerin İdaresi 209
4.2.3.3. Yerli Halkın İdaresi 210
SONUÇ 214
KAYNAKÇA 219
EKLER 245
ÖZGEÇMİŞ 300

BELGELER LİSTESİ

Belge 1: 12 Şubat 1865 tarihli Türkistan Oblastı'nın kurulması hakkındaki emirname

Belge 2: 6 Ağustos 1865 tarihli Türkistan Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname

Belge 3: 11 Temmuz 1867 tarihli Türkistan Genel Valiliği'nin kurulması hakkındaki emirname

Belge 4: 11 Temmuz 1867 tarihli Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısı

Belge 5: 18 Mayıs 1882 tarihli Yedisu Oblastı'nın Türkistan Genel Valiliği'nden ayrılması hakkındaki emirname

Belge 6: 12 Haziran 1886 tarihli Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname

Belge 7: 6 Şubat 1890 tarihli Hazar Ötesi Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname

Belge 8: 25 Mart 1891 tarihli Akmolla, Semipalatinsk, Yedisu, Ural ve Turgay Oblastları'nın idaresi hakkındaki nizamname (Bozkır nizamnamesi)

Belge 9: 26 Aralık 1897 tarihli Sibirya ve Orta Asya Oblastları'nın Askeri Okruglara bölünmesi hakkındaki emirname

Belge 10: 11 Haziran 1899 tarihli Sibirya ve Orta Asya Oblastları'nın sivil düzeni hakkındaki emirname

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1867 yılı Genel Vali kalem odası kadrosu

Tablo 2: 1867 yılı Uyezdlerin idari kadrosu

Tablo 3: 1867 yılı Taşkent şehrinin idari kadrosu

Tablo 4: Türkistan Genel Valiliği yerleşik ve göçebe halklarının nüfusu

Tablo 5: 1868 yılındaki komisyonların sonuçlarına göre Sır Derya Oblastı'nın nüfusu

Tablo 6: 1868-1869 yılındaki komisyonların sonuçlarına göre Sır Derya ve Yedisu Oblast ve Uyezdlerindeki yerli halkın nüfusu

Tablo 7: 1872 yılındaki değişikliklerden Uyezdlerin nüfus dağılımı

Tablo 8: Zerefşan Okrugu'nun Otdelleri ve Dağlık Tumanlarının idari kadrosu

Tablo 9: 1871 yılı Zerefşan Okrugu'nun idari birimlerine göre nüfus dağılımı

Tablo 10: 1879 yılı Türkistan Genel Valiliği Oblastları'nın nüfusu

Tablo 11: Müfettiş Girs'in teftiş sonuçlarına göre 1882 yılı Sır Derya Oblastı'nın Uyezd idari kadrosu

Tablo 12: 1870-1880, 1897 ve 1916 yıllarında Bozkır ve Türkistan Krayı'nın nüfusu

Tablo 13: Türkistan Genel Valileri (1867-1917)

ŞEMALAR LİSTESİ

Şema 1: 1865 yılı geçici nizamnamesine göre Türkistan Oblastı'nın askeri/Askeri-halk idaresi

Şema 2: 1865 yılı geçici nizamnamesine göre Türkistan Oblastı'nın yerli nüfus idaresi

Şema 3: 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği'nin Oblast ve Uyezdleri

Şema 4: 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği'nde askeri idare

Şema 5: 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği'nde Askeri-halk idaresi

Şema 6: 1873 yılı nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi

Şema 7: 1886 yılı Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamnameye göre Krayın Oblast ve Uyezdleri

Şema 8: Türkistan Krayı'nda ana idare

Şema 9: Türkistan Krayı'nın Oblastları (1897 yılı reformlarından önce)

Şema 10: Türkistan Krayı'nın Oblastları (1897 yılı refomlarından sonra)

Şema 11: XIX. yüzyılın sonu-XX. yüzyılın başlarında Semerkant, Fergana ve Sır Derya Oblast idareleri

Şema 12: XIX. yüzyılın sonu-XX. yüzyılın başlarında Yedisu Oblast idaresi

Şema 13: XIX. yüzyılın sonu-XX. yüzyılın başlarında Hazar Ötesi Oblast idaresi

Şema 14: XIX. yüzyılın sonu-XX. yüzyılın başlarında Taşkent şehir idaresi

Şema 15: XIX. yüzyılın sonu-XX. yüzyılın başlarında kırsal kesim idaresi

Şema 16: Harbiye Bakanlığı idari sisteminde Türkistan Genel Valisinin konumu

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği (Oblastlar ve Uyezdler)

Harita 2: 1869 yılında Zerefşan Vadisi

Harita 3: 1886 yılında Türkistan Krayı (Oblastlar)

Harita 4: 1897 yılı reformlarından sonra Türkistan Krayı

Harita 5: XX. yüzyılın başlarında Sır Derya Oblastı

Harita 6: XX. yüzyılın başlarında Semerkant Oblastı

Harita 7: XX. yüzyılın başlarında Fergana Oblastı

Harita 8: XX. yüzyılın başlarında Yedisu Oblastı

Harita 9: XX. yüzyılın başlarında Hazar Ötesi Oblastı

KISALTMALAR LİSTESİ

A. e.:	Aynı eser
A.m.:	Adı geçen makale
A.t.:	Adı geçen tez
bs.:	Baskı
bkz.:	Bakınız
C.:	Cilt
Ç.:	Çast (Bölüm, Kısım)
Çev.:	Çeviren
Dok.:	Dokument (Doküman)
D.:	Delo (Dosya)
Der.:	Derleyen
d.n.:	Dip Not
dr.:	Drugiye (Diğerleri)
Ed.:	Editör
F.:	Fond (Arşiv Birimi)
Haz.:	Hazırlayan
İ.Ü.:	İstanbul Üniversitesi
İzd.:	İzdatelstvo (Yayınevi)
M.U.:	Moskovskogo Universiteta (Moskova Üniversitesi)
No.:	Numara
Op.:	Opis (Ele alınan dosya numarası)
Otd.:	Otdeleniye (Bölüm, Şube)
Otv. Red.:	Otvetstvennıy Redaktor
PSZRİ.:	Rusya İmparatorluğu Yasalarının Tam Koleksiyonu (Полное собрание законов Российской Империи)
RGVİA.:	Rossiyskiy Gosudarstvennıy Voenno-İstoriçeskiy Arhiv (Российский государственный военно-исторический архив)

s.:	Sayfa, Stranitsa
S.:	Sayı
SSCB.:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSSR.:	Soyuz Sovetskih Sotsialistiçeskih Respublik
SPB.:	Sankpetersburg
T.:	Tom (Cilt)
TDAV.:	Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
TTK.:	Türk Tarih Kurumu
v.b.:	Ve Benzeri
v.d.:	Ve Diğerleri
Vol.:	Volume
Vıp.:	Vıpusk (Fasikül)
Yay. Haz.:	Yayına Hazırlayan

GİRİŞ

1. TERMİNOLOJİ, KAYNAKLAR VE LİTERATÜR HAKKINDA

Rusya İmparatorluğu'nun işgallerden sonra Türkistan'ı[1] sade bir Rus guberniyasına dönüştürme siyasetinin en önemli aracı, Rus idari mevzuatını işgal edilen topraklarda kademeli olarak tatbik etmesiydi. Ancak konunun ehemmiyetine rağmen 1867 yılında kurulan Türkistan Genel Valiliği'nde Rus idari sisteminin oluşum ve gelişim süreci hakkında Türkiye'de bugüne kadar kapsamlı bir çalışma kaleme alınmadı.[2] Rusya'da ise iki binli yılların başından itibaren çok uluslu imparatorluğun yönetim sistemlerinin özel olarak araştırıldığı kolektif yayınlar çerçevesinde, Rusya İmparatorluğu terkibindeki kenar bölgeler dizisinde Türkistan da yerini aldı. Bununla birlikte kısıtlı da olsa başta doktora tezleri olmak üzere çeşitli ilmi çalışmalar ortaya çıkmaya başladı. Türkistan'daki Rus idari sistemi hakkındaki doktora tezleri merkezi (Petersburg) hükümet ve nizamnameler ile tasarılar temelinde Taşkent'teki bölgesel yönetimin siyasetini yansıttı. Türkistan Genel Valiliği idari sistemi, yasama faaliyetlerinin ayrıldığı üç ana dönem temel alınarak kaleme alındı.

Rus tarihçilere göre 1867-1886 yıllarını kapsayan ilk dönem, Türkistan Genel Valiliği'nde Rus idari mevzuatının ana ilkelerinin oluşumu ve aynı zamanda Genel

[1] Rus resmi belgelerinde geçen "Türkistan Krayı" (Turkestanskiy kray), "Türkistan Genel Valiliği" (Turkestanskoye general-gubernatorstvo) ve "Türkistan" (Turkestan) terimleri, Rusya İmparatorluğu'nun Orta Asya'daki hakimiyet alanlarını belirtmek için kullanılmıştır. XX yüzyılın başına kadar kavram "Hazar Ötesi Krayı" ve "Hazar Ötesi Oblastı" olarak adlandırılan modern Türkmenistan topraklarının bir bölümünü içermiyordu. V. V. Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", **Vopros İstorii**, No: 7, 2001, s. 68.

[2] Türkiye'de Türkistan Genel Valiliği'nde Rus idari sisteminin oluşumu ve gelişim süreciyle ilgili geniş kapsamlı çalışmalara rastlanmamaktır. Eserlerde daha çok işgal sonrası Türkistan'ın idari taksimatı üzerinde durulmuştur. Baymirza Hayit, **Türkistan Rusya ile Çin Arasında**, Otağ Yayınevi, İstanbul 1975, s. 157-160; Zeki Velidi Togan, **Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981, s. 24-25. Rus idari sistemine daha çok makalelerde değinilmiştir. Şahin Doğan, "Rus Kanunnameleri Işığında Türkistan Eyaleti (Oblastı) Geçici Nizamnamesi ve Türkistan Genel Valiliği'nin Teşekküllü (1865-1867)", **Türk Dünyası Araştırmaları**, **TDAV**, C. 17, S. 231, Kasım-Aralık, 2017, s. 34-58. Aynı zamanda Hayri Çapraz, "Rusların Türkistan'da Hakimiyet Kurması" isimli makalesinde Rus işgali sonrası Kazaklar ve Türkistan devletlerindeki idari yapıya bir bölüm ayırmıştır. Hayri Çapraz, "Rusların Türkistan'da Hakimiyet Kurması", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 24, Aralık, 2011, s. 51-78.

Valiliğin sınırlarının çizildiği döneme tekabül ediyordu. Bu dönemdeki yasama faaliyetleri, 1867 senesinde Türkistan Genel Valiliği'nin kuruluşu hakkındaki emirnameyle başladı. Bu süre zarfında Sır Derya ve Yedisu Oblastları; 1867 yılı Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısı, Zerefşan Okrugu; 1868 senesinde Genel Vali Kaufman tarafından hazırlanan geçici nizamname, Amuderya Otdeli; 1874 yılında hazırlanan geçici nizamname ve Fergana Oblastı ise kabul edilmeyen 1873 yılı nizamname tasarısı temelinde hazırlanan geçici nizamnameye göre idare olundu. Aynı zamanda bu dönem 1884-1886 yılları arasında Senatör[3] F. K. Girs'in teftiş sonuçlarının incelenmesi ve Türkistan Krayı'nın[4] idaresi hakkındaki nizamname tasarısının nihai olarak hazırlanması için N. P. İgnatyev başkanlığında kurulan komisyonun çalışmalarını da kapsıyordu.

1886-1897 yıllarını içine alan ikinci dönem, Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname tasarısının imparator tarafından onaylanmasıyla başlayan Türkistan idaresinde tek nizamnamenin yürürlükte olduğu dönemdi. Bu dönem 12 Haziran 1886 tarihinde Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamnamenin kabul edilmesiyle başladı ve 26 Aralık 1897 tarihindeki Askeri Okrug reformu sonucunda Hazar Ötesi (doğrudan Harbiye Bakanlığına tabiydi) ve Yedisu Oblastları'nın (Sibirya Askeri Okrugu terkibindeydi) Türkistan Askeri Okruguna dahil edilmesiyle son buldu. 1897-1917 yıllarına tekabül eden üçüncü dönem ise 1897 yılındaki kanunla birlikte idari alanda ortaya çıkan meseleler sonucunda tüm idari birimleri kapsayan Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname tasarısının hazırlanma sürecini içine aldı.[5]

Bu hususiyle 1865 ve 1897 yılları arasında Türkistan Genel Valiliği'nde idari alandaki yasama faaliyetleri ile nizamname tasarıları temelinde Petersburg ve bölge idaresinin ana hedeflerini yansıtan bu tez, Rus tarihçilerin idari alanda yasama faaliyetlerini ayırdığı üç ana dönem göz önünde bulundurularak kaleme alındı. Buna

[3] Rus imparatorluğunda hükümet senatosu üyelerine verilen isimdir.
[4] 12 Haziran 1886 tarihinde kabul edilen Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamnameye göre Türkistan Genel Valiliği, eski temel idari prensiplerini muhafaza ederek "Türkistan Krayı" adını aldı. **Polnoye Sobraniye Zakonov Possiyskoy İmperii (PSZRİ),** T. 6, No: 3814, "1886 g. iyunya 12. Polojeniye ob upravlenii Turkestanskogo kraya."
[5] M. Y. Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Rossiyskiy gosudarstvennıy gumaniternıy universitet, Moskva, 2015, s. 16.

ilave olarak tezimize 1865 senesinde Orenburg Genel Valiliği terkibinde kurulan Türkistan Oblastı'nın kuruluş tarihi ile başlamayı uygun bulduk. Çünkü kısa bir süre Genel Valilik terkibinde varlığını sürdüren Oblast, bir süre sonra bağımsız bir Genel Valiliğe dönüşüyordu. 1897 senesinde yasama faaliyetinin son bulması ve 1917 yılına kadar Türkistan Genel Valiliği'nde aynı anda yürürlükte olan üç nizamname yerine Genel Valiliğin tüm Oblastlarını kapsayan bir nizamname tasarısının hazırlanma sürecinin başarısız olması sebebiyle de tezimizi 1897 yılı ile sınırlamayı uygun bulduk.

Türkistan'da Rus idari sisteminin oluşum ve gelişim sürecini araştırırken, tezimiz dönemin mülkî ve resmî organizasyonuna göre kurgulanmak zorundaydı. Aynı zamanda Türkistan'da Rus idari teşkilatının gelişimiyle birlikte yeni mülkî idari birimlerin ortaya çıkması, bu birimlerin Türkçe karşılıklarının verilmesi sorununu da ortaya çıkardı. Türkistan'da mülkî erki temsil eden Oblast, Uyezd, Volost, Okrug[6] ve Otdel[7] gibi terimler, Türkçe kaynaklara farklı isimlerle yansıdı.[8] Bu bağlamda Türkistan'da Rus idari teşkilatının iyi bir şekilde anlaşılması ve terimlerin gerçek karşılıklarını bulması açısından bazılarını giriş bölümünde, bazılarını ise dipnotlarda açıklayarak çalışmamızda Rusça terimleri kullanmayı uygun bulduk.

1867 yılı Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği Oblastlara, Oblastlar Uyezdlere, Uyezdler ise Volostlara (yalnızca göçebe halk için Volost idari birimleri kurulmuştu) ayrıldı. Guberniyaya eş değer idari-toprak birimleri olan Oblastlar, Osmanlı İmparatorluğu'nda 1590 senesinden sonra Beylerbeyilik (Vilayet) yerine kullanılan Eyalet terimine karşılık gelmekteydi ve Rus devlet yapılanması kapsamında Oblastın en iyi tanımını, doktora tezinde O. P. Dambayeva şöyle yaptı: *Devletin bölgesel*

[6] Okrug: Devlet topraklarının idari, siyasi, askeri ve ekonomik bölümlerine verilen isimdir. Avtonomıy Okrug (Özerk bölge): Bir Krayın (Kenar bölge) ya da Oblastın terkibinde, Voennıy Okrug: Askeri bölge. Aynı zamanda çeşitli geçici oluşumlar da Okrug adını alır. İzbiratelnıy Okrug: Seçim bölgesi. "Okrug", **Bolşoy yuridiçeskiy slovar**, Sostaviteli: A. Y. Suharev, V. Y. Krutskiy, A. Y. Suhareva, 2003.

[7] Otdel: Devrim öncesi Rusya'da Rus Kazak nüfusuna sahip Oblastlarda, Uyezdlere karşılık gelen idari-toprak birimlerine verilen isimdir. Örn. Kuban Otdeli. F. Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, Başkurtskiy universitet, Ufa, 1999, s. 25; Semerkant'ta Okrug, 1886 yılına kadar Uyezd yerine kadar kullanıldı. Alexander Morrison, **Russian Rule in Samarkand 1868-1910: A Comparison with British India,** Oxford University Press, New York, 2008, s. 24.

[8] Rus idari mevzuatında mülki erki temsil eden idari toprak birimleri hakkında aynı zamanda bkz. İlyas Topsakal, **Sibirya Tarihi (Başlangıçtan 1917'ye kadar)**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017.

politikasına uygun olarak jeopolitik konum, nüfusun etnik bileşimi ve sosyal yönetim geleneklerini yansıtan yerel yönetimin, imparatorluk idari sistemine yavaş yavaş entegre edilmesi amacıyla, yeni ele geçirilen topraklarda veya sınır bölgelerinde kurulan idari-bölgesel oluşumlara verilen isimdir.[9] Bu tanıma uygun şekilde II. Ekaterina'nın 2 Şubat 1784 tarihinde *Tavrida Oblastı'nın kurulması* hakkında yayınladığı kanuna göre ilk Oblast, Kırım yarımadasında kurulan Tavrida Oblastı'ydı. Tavrida Oblastı hariç Oblastlar, Naiplik ya da Genel Valiliklerin terkibinde varlıklarını sürdürdüler ve daha çok nüfus yoğunluğunun az olduğu ya da yeni ele geçirilen topraklarda büyük Naipliklerdeki yönetim sistemini kolaylaştırmak için kuruldular.[10] 1865 senesinde işgallerle eş zamanlı olarak Orenburg Genel Valiliği terkibinde Türkistan Oblastı ve 1867 senesinde Türkistan Genel valiliği terkibinde Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın kurulması da bu açıklamaya uygun düşmektedir. Türkçe'de ilçe (kaza) anlamına gelen Uyezd, Rusya'da 1929 senesinde Rayon (ilçe) sistemine geçilene kadar idari birimlere verilen isimdir. Rus İmparatorluğu'nda kırsal arazilerde 1000-2000 arasındaki hane sayısından oluşan idari yönetim birimi olan Volost ise Türkiye'nin idari yapısı ile karşılaştırıldığında Nahiye (Bucak) anlamına gelir. 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Volostlar, göçebe köyler olan Aullardan oluşuyordu.

1867 senesinde imparator II. Aleksandr'ın emirnamesiyle kurulan Türkistan Genel Valiliği'nde iç düzen, Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısına tabi kılındı. Geçici nizamname tasarısına göre Türkistan'ın yerli halkı idari düzende Sart ve Kazak[11] olmak üzere iki kısma ayrıldı. İlki bölgesel nizamname tasarısının hazırlayıcıları tarafından yerleşik, ikincisi ise

[9] O. P. Dambayeva, **Oblast v sisteme gosudarstvennogo ustroystva i upravleniya Rossiyskoy imperii:XVIII - naçalı XX vv**., Dissertatsiya kandidata yuridiçeskiy nauk, Uralskaya akademiya gosudarstvennoy slujbı, Yekaterinburg, 2016, s. 204.

[10] V. A. Koşman, "Obrazovaniye Tavriçeskoy oblasti kak subyekta administrativno-territorialnogo ustroystva 1784-1796 g.", **Naucnıy Jurnal KubGAU**, No: 115 (01), 2016, s. 1-11.

[11] Asıl kaynakta bu isim Kırgız olarak geçmektedir. Ruslar Kazak Türklerinin isimlerini önceleri yanlış bir şekilde "Kirgiz" veya "Kirgiz-Kaysak" olarak kullandıkları için Kazaklar belgelere de bu isimlerle geçmiş ve bu 1925 yılına kadar böyle devam etmiştir. Çalışmamızda çağdaş literatür göz önünde bulundurularak Kazak Türkleri için kullanılan "Kirgiz, Kirgiz-Kaysah ve Kazah" ifadeleri yerine "Kazak" tabiri kullanılmıştır. Ayrıca Rus Kazaklarının Kazak Türkleri ile karıştırılmaması için de onlar "Rus Kazakları" olarak adlandırılmıştır. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. O. İsmagulov, "Kazak Halkının Etnik Yapısı", **Kazakistan Tarihi Makaleler**, TTK yayınları, Ankara, 2007.

göçebe sayıldı. Genel Vali K. P. Von Kaufmann'ın raporunda Sartlar; Rus, Tatar, Özbek, Karakalpak, Kıpçak, Türkmen, Kazak, Tacik, Tarançi ve Dungarlar gibi Türkistan'ın yerli halkları arasında sayılıyordu. Raporda Sartların İran ile Türk halklarının yüzyıllardır süre gelen çatışma ve etkileşimleri sonucunda, bu iki halkın karışımından meydana geldiği ve Sır Derya, Fergana Oblastları ile Zerefşan Okrugu'nun kırsal kesim ve şehirlerinin yerli nüfusunu oluşturduklarını yazıyordu. Yine aynı şekilde Genel Valiliğin toplam nüfusunun %26'sına tekabül eden Sartların nüfusu ise yaklaşık 80.000 kişi olarak veriliyordu.[12] 1886 senesinde III. Aleksandr tarafından onaylanan Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname yayınlandıktan sonra Sart ve Kazak terimleri yasa metninden çıkarıldı. Onun yerine Türkistan'ın yerli halkları için "yerleşik" ve "göçebe" halk olmak üzere daha genel bir tanım yapıldı. Yerel halkın iki ana kategoriye ayrılması, tamamen ekonomik hedefler doğrultusunda yapılmıştı.[13] Konu hakkında mevcut literatürün kapsamlı analizini yapan N. Ostroumov'a göre eski bir adlandırma olan Sart kelimesi, Türkistan'ın göçebe halkından farklı olarak yerleşik halkını temsil ediyordu. Etnografik olarak karma ancak Türk dilli belirli bir tipi ifade ediyordu ve Farsça konuşan Taciklerle (yerli İranlılar) karıştırmamalıydı.[14] XX. yüzyılın başlarında da Sartların etnik kökeni hakkındaki mesele, hem oryantalistler hem de Türkistan'daki yerel aydınlar arasında geniş bir tartışma konusu oldu. Araştırmacıların bir kısmı Sartları Türk dilini benimseyen "Tacikler", bir kısmı ise farklı dillerin ve ulusların temsilcileri olarak görüyorlardı. Ancak birçoğu Sartların Türk ve İran dillerini konuşan kabile ve halkların karışımından meydana gelen Türkistan'ın eski yerleşik nüfusunu oluşturduğu görüşünde hem fikirdiler.[15] Tez çalışmamızın ana kaynaklarında aynı zamanda "herhangi bir ülkenin yerel sakini" anlamına gelen "tuzem" terimine de sıkça rastlandı. Bundan yola çıkarak tuzem terimi, işgal

[12] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. fon-Kaufmana I po grajdanskomu upravleniyu i ustroystvu v oblastyah Turkestanskogo general-gubernatorstva**, 7 Noyabrya 1867-25 Marta 1881 g., Voennoya Tipofrafiya (v zdanii Glavnogo Ştaba), St. Peterburg, 1885, s. 20-22.

[13] S. Abaşin, "«Sartı-narod c buduşçim»: Etnografiya, imperiya v Russkom Turkestane", **Oriyentalizm vs. oriyentalistika: sb. statey/otv. red. i. sos. V. O Bobrovnikov, S. C. Miri, İzd. Sadra**, Moskva, 2016, s. 208.

[14] N. P. Ostroumov, **Sartı: Etnografiçeskiye materialı**, Vıp.1, İzd.2-ye, dopolnennoye, Taşkent, 1896, s. 4-6.

[15] S. Kamoliddin, "Eşçe raz o termine Sart, Sogdiyskiy sbornik", **Noveyşiye issledovaniya po istorii i istorii kulturı Sogda v Uzbekistane**, Vıp.4 / Otv. Red. Ş. S. Kamoliddin, Saarbrücken, 2017, s. 19.

sırasında Türkistan Genel Valiliği topraklarında yaşayan nüfusa ve "yerli halk" kavramına karşılık gelmektedir. Aynı zamanda Türkistan Genel Valiliği'nde yaşayan etnik grupların bir kombinasyonu olarak da anlaşılabilir.[16]

Bu çalışmada birinci kaynak olarak XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Rus İmparatorluğu'nun çıkardığı kanunların basılı külliyatları[17], Rusya Devlet Askeri-Tarih Arşivi'nde bulunan Türkistan'ın idaresi hakkındaki nizamname tasarıları ile özel toprak birimlerinin idaresi hakkındaki geçici nizamnameler kullanıldı. Aynı zamanda tezde Türkistan Genel Valiliği'nin yasal konumunu belirleyen geniş bir idari mevzuat ve onlar üzerinde yapılan değişiklikler de dikkate alındı. Türkistan Genel Valiliği'nde idari mevzuatın incelenmesine, 12 Şubat 1865 tarihli *Türkistan Oblastı'nın kurulması*[18] ve 5 Mart 1865 tarihli *Sır Derya Hattı'nın lağvedilmesi ve onun yerine Türkistan Oblastı'nın kurulması*[19] isimli emirnamelerden başladık. Bunun için Rus İmparatorluğu yasalarının tam koleksiyonunda yayınlanan belgeleri inceledik. Bu bölümdeki ana kaynağımız, 6 Ağustos 1865 tarihli *Türkistan Oblastı idaresi hakkındaki geçici nizamname'*ydi.[20] Aynı zamanda Türkistan Oblastı'nın geçici Askeri-halk idaresi ile askeri idare görevlilerinin kadrosu[21] hakkında kapsamlı bilgi sahibi olduğumuz Türkistan Oblastı Askeri-halk idaresi geçici kadrosunu da inceledik.

11 Temmuz 1867 tarihinde *Sır Derya ve Yedisu Oblastları'ndan oluşan Türkistan Genel Valiliği'nin kuruluşu*[22] hakkındaki emirname ile Türkistan Oblastı'nın yerine, Rus İmparatorluğu tarafından işgal edilen ve Orenburg ve Batı Sibirya Genel Valiliği'nden tahsis edilen topraklar üzerinde müstakil bir Genel Valilik kuruldu. Yine aynı tarihte bu Oblastların yönetimine ilişkin *Sır Derya ve*

[16] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 16.
[17] Rus Kanunnamelerinin I. Külliyatı 1-45 cilt: 1649-1825 yılları, II. Külliyatı 1-55 cilt olmak üzere 1825-1884 yılları, III. Külliyat ise 1-33 cilt olmak üzere 1881-1912 yılları arasındaki kanunları ihtiva etmektedir.
[18] **PSZRİ**, T. 40 (1865), Ç. I, No: 41792, s. 184. "1865 g. fevralya 12. 1865-Ob obrazovanii Turkestanskoy oblasti."
[19] **PSZRİ**, T. 40 (1865), Ç. I, No: 41870, s. 261-262. "1865 g. marta 5. O uprazdnenii upravleniya Sır-Darinskoy linii i obrazovanii, vmesto onogo, upravleniya Turkestanskoyu oblastiyu."
[20] **PSZRİ**, T. 40 (1865), Ç. I, No: 42372, s. 876-881. "1865 g. avgusta 6. Vremennoye polojeniye ob upravlenii Turkestanskoyu oblastiyu."
[21] **PSZRİ**, T. 40 (1865), Ç. II, No: 42372, s. 294-296. (Ştatı i tabeli) "Vısoçayşe utverjdennıy, 6 Avgusta 1865 goda, vremennıy ştat Voennogo upravleniya Turkestanskoy oblasti."
[22] **PSZRİ**, T. 42, Ç. I, No: 44831, s. 1150-1151. "1867 g. iyulya 11. Ob uçrejdenii Turkestanskogo general-gubernatorstva, v sostave, dvuh oblastey Semireçenskoy i Sır-Darinskoy."

Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki nizamname tasarısı[23] geçici hükmünde kabul edildi. Bozkır komisyonu üyeleri tarafından imzalanan taslağın metni, Kazakistan Devlet Tarih Arşivi'nde muhafaza edildiği için dolayısıyla çalışmamızda Kazakistan'ın siyasi yapılanma tarihi ile ilgili belgelerin yer aldığı derlemedeki metni kullandık. Türkistan Genel Valiliği'nin kuruluşundan sonra 13 Temmuz 1867 tarihinde Türkistan Askeri Okrugu, ertesi gün ise Yedisu Rus Kazak Ordusu'nun kuruluşu ilan edildi. 1867 yılındaki aralıksız savaş vaziyeti ve olağanüstü koşullar dikkate alındığında Türkistan'daki ordu ve Askeri-halk idareleri arasında ayrım yapmak oldukça zordu. Bu sebeple çalışmamızda 13 Temmuz 1867 tarihli *Türkistan Askeri Okrugu'nun kuruluşu*[24], *Okrugun yönetim kadro cetveli*[25] ve 14 Temmuz 1867 tarihli *Yedisu Kazak Ordusu'nun kuruluşu*[26] isimli kanunların idari sistemle bağlantılı kısımlarını incelemeyi uygun bulduk.

Bu dönemde aynı zamanda Türkistan Genel Valiliği'nin ilk Genel Valisi General Kaufmann'ın 1867-1882 yıllarını kapsayan geniş hacimli raporu da Taşkent'teki bölge idaresinin ana hedeflerini yansıtması açısından ana kaynaklarımızdan birini oluşturdu.[27] Genel Vali kalem odasının eski yönetici yardımcısı P. Homutov tarafından hazırlanan ve 8 ana başlıktan oluşan raporun 1868-1869 yıllarında Sır Derya ve Yedisu Oblastlarına gönderilen komisyonların faaliyetleri, elde ettiği sonuçlar ile 1871 yılı nizamname tasarısının hazırlanma sürecini kapsayan kısımlarını ayrıntılı bir şekilde inceledik.

Tez çalışmamız için en önemli malzemelerin bir kısmı da Rusya Devlet Askeri-Tarih Arşivi'nde muhafaza edilen nizamname tasarılarıydı. Çünkü imparatorluğun Türkistan siyasetini tahlil etmek için yalnızca mevcut mevzuatı veya uygulamaları analiz

---

[23] **Materialı po istorii politiçeskogo stroya Kazahstana**, T. 1, Alma-ata, 1960, s. 612-623. "1867 g. iyulya 11. Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey."; Ayrıca 8 bölüm ve 137 belgeden oluşan Kazakistan'ın siyasi yapılanma tarihi ile ilgili belgeler isimli derlemenin tanıtımı ve eserdeki belgelerin özellikleri hakkında bkz. Orhan Doğan, "Kazakistan'ın Siyasi Yapılanma Tarihi İle İlgili Belgeler", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 12, 2004, s. 189-202.

[24] **PSZRİ**, T. 42, Ç. I, No: 44844, s. 1156-1164. "1867 g. iyulya 13. Ob uçrejdenii Turkestanskogo okruga."

[25] **PSZRİ**, T. 42, Ç. II, No: 44844, s. 612-623. "Vısoçayşe utverjdennıy, 13 iyulya 1867 goda dopolneniye k normalnomu ştatu Voenno-Okrujnıh upravleniy." (Ştatı i Tabeli)

[26] **PSZRİ**, T. 42 (1867), Ç. I, No: 44845, s. 1164-1165. "1867 g. iyulya 14. Ob uçrejdenii Semireçenskogo kazaçyego voyska."

[27] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. fon-Kaufmana I po grajdanskomu upravleniyu i ustroystvu v oblastyah Turkestanskogo general-gubernatorstva**, 1885.

etmek imkansızdı ve tasarıların hazırlanma süreciyle birlikte bunlar hakkındaki tartışmaları incelemek de oldukça önemliydi. Bu bağlamda doğrudan bölgenin başkentinde hazırlanan ve bakanlıklar tarafından reddedilen 1871 ve ardından 1873 yılında yeniden tasarlanan iki nizamname tasarısını da ayrıntılı bir şekilde inceledik. 60 kopya olarak basılan *1871 yılı Türkistan Genel Valiliği idaresi hakkındaki nizamname tasarısı'*nın muhafaza edilen kopyalarından birini Rusya Devlet Askeri-Tarih Arşivi'nden elde ettik.[28] Yine aynı arşivde bulunan ve 1873 yılının Ocak ayında Taşkent'ten Petersburg'a gönderilen *Türkistan Genel Valiliği Oblastları'nın idaresi hakkındaki nizamname tasarısı* üzerinde de ayrıntılı bir şekilde çalıştık.[29]

Her iki nizamname tasarısının da onaylanmaması sebebiyle 1881 yılında General G. A. Kolpakovskiy başkanlığında, Genel Vali Kaufmann tarafından hazırlanan tasarıların sonuncusu olan *Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi hakkındaki nizamname tasarısı* hazırlandı. 1881 yılı Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi hakkındaki nizamname tasarısı için de D. V. Vasilyev'in *Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.*[30] isimli tezinden faydalandık.

Bu çalışmadaki diğer önemli kaynağımız da 1882-1883 yıllarında Türkistan Genel Valiliğini teftiş için görevlendirilen Senatör Girs'in ilk teftiş sonuçlarıydı.[31] Türkistan Genel Valiliği'ndeki Rus idaresinin gerçek vaziyetini yansıtan ve üç ana başlığa ayrılan (idare, ekonomi ve yargı) raporun idare kısmı; Sır Derya, Fergana Oblastları, Zerefşan Okrugu, Amuderya Otdeli ve şehir idaresi olmak üzere beş alt başlığa ayrılıyordu. Her alt başlık ise kendi arasında ana idare, Oblast, Uyezd, kırsal kesim vb. olmak üzere küçük bölümlerden oluşuyordu.[32] Yerel idari birimlerin belge ve materyallerini kullanan Girs, raporunda yerel kurumları ve bazı yasama faaliyetlerini analiz ederek kendi gözlemlerine de yer verdi. 1865 ve 1883 yılları

[28] **Rossiyskiy Gosudarstvennıy Voenno-İstoriçeskiy Arhiv (RGVİA),** F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, "1871 g. O rassmotrenii novogo proyekta polojeniya ob upravlenii v oblastyah Turkestanskoy general-gubernatorstvo."
[29] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272. "1873 g. yanvarya 3-dekabrya 30. O rassmotrenii proyekta polojeniya ob upravlenii Turkestanskim krayem."
[30] D. V. Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, Moskovskiy gosudarstvennıy universitet imeni M. V. Lomonosova, İstoriçeskiy Fakultet, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskih nauk, Moskva, 1999.
[31] F. Girs, **Otçet revizuyuşçego, po Vısoçayşemu poveleniyu, Turkestanskiy kray**, Taşkent, 1882.
[32] **A.e.**, s. 7-116.

arasında Türkistan'daki Rus idaresinin fonksiyonları ve eksikliklerini yansıtması, 1883 yılı Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi hakkındaki nizamname tasarısının hazırlanma aşamasındaki verileri oluşturması açısından raporu ayrıntılı bir şekilde inceledik. Aynı zamanda Türkistan Genel Valiliği'nin yönetimine ilişkin denetim üyelerinin görüşlerinin bir yansıması olan *1883 yılı Türkistan Genel Valiliği Oblastları'nın idaresi hakkında nizamname tasarısı* için de yine Vasilyev'in *Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.* isimli tezinden faydalandık.

Taşkent'teki bölgesel hükümet tarafından hazırlanan 1883 yılı nizamname tasarısının da kabul edilmemesi üzerine 1886 yılında yeni bir nizamname tasarısı hazırlandı ve aynı yılın Haziran ayında nihai olarak kabul edildi. Bu nizamname Türkistan'daki Rus idari mevzuatının gelişim sürecinin tamamlanmış olduğu anlamına geliyordu. Bu sebeple faydalandığımız en önemli belgelerden birini de Türkistan'da Rus idari mevzuatının en önemli adımlarından biri olan ve 1917 senesinde kadar yürürlükte kalan 12 Haziran 1886 tarihli *Türkistan Krayı'nın idaresi hakkında nizamname*[33] oluşturdu.

Tezimizde Türkistan'daki özel idari birimlerin yasal hükümlerini de dikkatle inceledik. Bu bağlamda Moskova Askeri-tarih Arşivi'nde muhafaza edilen 20 Ekim 1868 tarihli *Zerefşan Okrugu'nun idaresi hakkında geçici kuralları*[34] inceledik. Aynı şekilde Amuderya Otdeli'ndeki idari sisteme de değinmeyi uygun bulduk. 1876 yılında kurulan *Fergana Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname'*ye ulaşamadığımız için *Fergana Oblastı'nın kuruluşu ve idari düzeni*[35] hakkındaki kanun da çalışmamızın ana kaynaklarını oluşturdu.

XIX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Türkistan Genel Valiliği terkibinde varlığını sürdüren Zerefşan Okrugu, Semerkant Oblastına dönüştürüldü, Amuderya Otdeli de Sır Derya Oblastına dahil edildi. 1876 senesinde Hokand Hanlığının güney bölümünden kurulan Fergana Oblastı ise Türkistan Genel Valiliği terkibinde varlığını

[33] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, "1886 g. iyunya 12. Polojeniye ob upravlenii Turkestanskogo kraya."
[34] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 152, L. 196. "1868 g. oktyabrya 20. Ob ustroystve upravleniya Zeravşanskim okrugam-Vremennıye pravila upravleniya Zeravşanskim okrugam."
[35] **PSZRİ**, T. 51, Ç. 1, No: 55593-55594, s. 139-140. "1876 g. fevralya 19. O poryadok upravleniya v Ferganskoy oblasti."-" 1876 g. fevralya 19. Ob obrazovanii oblastı Ferganskoy."

sürdürmeye devam etti. Bu üç Oblast (Sır Derya, Semerkant ve Fergana) Türkistan Genel Valiliği'nin "yerli Oblastları" sayılıyordu. 26 Aralık 1897 tarihli Askeri Okrug reformuyla Yedisu[36] ve Hazar Ötesi Oblastları, Türkistan Genel Valiliğine dahil edildi.[37] Ancak 1899 senesinde bu reformların yürürlüğe girmesinden sonra Genel Valiliğe dahil edilmelerine rağmen Hazar Ötesi, 1890 yılı *Hazar Ötesi Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname*[38], Yedisu Oblastı ise 1891 yılı *Akmolla, Semipalatinsk, Yedisu, Ural ve Turgay Oblastları'nın idaresi hakkındaki nizamname*'ye[39] göre yönetilmeye devam etti. Bu Türkistan'da aynı anda üç nizamnamenin yürürlükte olduğu dönem anlamına geliyordu. Bu özellikleri sebebiyle her iki nizamnameyi de Oblast, Uyezd düzeyinde inceleyerek Oblastlardaki yerli halkın idari düzenine ayrıntılı bir şekilde yer verdik. Aynı zamanda aynı anda yürürlükte olan 1886 yılı Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamnameyle farklılıklarını da ortaya koymaya çalıştık.

Son olarak Kont K. K. Palen'in 1908 ve 1909 yıllarında Türkistan Genel Valiliği'nde gerçekleştirdiği teftişin sonuçları, bölgesel yönetimin faaliyetleri ve fonksiyonları hakkında ayrıntılı bilgiler vermesi, Türkistan'daki idari sistemin analizini yapması ve tüm idari birimleri kapsayan Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki yeni bir nizamname tasarısının hazırlanması için verileri ihtiva etmesi açısından tezimizin ana kaynaklarından birini oluşturdu. 1909 ve 1911 yılları arasında Petersburg'ta basılan çok ciltli rapor, bölgedeki Rus iktidarı ve faaliyetlerinin ana karakterini açık bir şekilde yansıtıyordu. Tezimizi 1897 yılı ile sınırladığımız için Palen'in *Krayevoye upravleniye*[40], *Oblastnoye upravleniye*[41], *Uyezdnoye upravleniye*[42], *Gorodskoye upravleniye*[43] *ve Selskoye upravleniye:*

[36] Yedisu Oblastı, 1867-1882 yılları arasında Türkistan Genel Valiliği terkibindeydi.
[37] **PSZRİ**, T. 17, No: 14818, s. 711. "1897 g. dekabrya 26. O razdelenii Sibiri i Sredne-Aziatskih oblastey na voennıye okruga, s sootvetstvennımi izmeneniyami v ustroystve ih vısşego grajdanskogo upravleniya."
[38] **PSZRİ**, T. 10 (1894), No: 6576, s. 70-75. "1890 g. fevralya 6. Vremennıye polojeniya ob upravlenii Zakaspiyskoy oblasti."
[39] **PSZRİ**, T. 11 (1891), No: 7574 s. 133-147. "1891 g. marta 25. Polojeniye ob upravlenii oblastey Akmolinskoy, Semipalatinskoy, Semireçenskoy, Uralskoy i Turgayskoy."
[40] **Krayevoye upravleniye.** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya proizvedennoy po vısoçayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeysterom grafom K. K. Palenom, SPB, 1910.
[41] **Oblastnoye upravleniye.** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya proizvedennoy po vısoçayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeysterom grafom K. K. Palenom, SPB, 1910.
[42] **Uyezdnoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya proizvedennoy po vısoçayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeysterom grafom K. K. Palenom, SPB, 1910.

Russkoye i Tuzemnoye[44] isimli raporların başında yer alan Sır Derya, Fergana, Semerkant, Yedisu ve Hazar Ötesi Oblastları'nda Rus idari sisteminin oluşum ve 1908 yılına kadarki gelişim sürecinden faydalandık.

1.1. İMPARATORLUK DÖNEMİ LİTERATÜRÜ

İmparatorluk döneminde yapılan çalışmalar kısıtlı olmasına rağmen bizim ana kaynak olarak kabul ettiğimiz çalışmalardı. Ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyılın başlarında oluşum ve gelişim sürecini yaşayan Rus idari teşkilatı, Rus tarih yazımında bağımsız bir çalışmaya konu olmadı. Bu dönemde işgallerle eş zamanlı olarak Türkistan'ın özellikle işgal tarihinin incelenmesi önemli bir yer tuttu.[45] Ancak bu dezavantajına rağmen devrim öncesi literatür, özellikle bölgenin ekonomik tarihi, istatistiksel ve etnografik veriler içeren malzemeler yönünden oldukça zengindi.[46]

Kaleme alınan eserlerde Genel Valilikteki Rus iktidarının ulaşılamaz cazibesi, ana idare yöneticisinin (Genel Vali) kişisel nitelikleri ve Rusların Türkistan hayatının tüm alanları üzerindeki daha çok olumlu etkisine vurgu yapıldı. Yazarlar ağırlıklı olarak Türkistan'da halk eğitimi, dini konular ve Rus göçmenler gibi özel meselelerle ilgilendiler. Eserlerin çoğu Rus hükümetinin hedeflerine hizmet edecek şekilde Harbiye ya da İçişleri Bakanlığı gibi resmi kurumlar tarafından yayınlandı.[47]

Türkistan'daki Rus idari sistemiyle ilgili ilk çalışmalardan biri M. A. Terentev'in *İstoriya zavoevaniya Sredney Azii*[48] isimli ilk çok ciltli araştırmasıydı. Daha çok Türkistan'ın işgal tarihini konu alan çalışmada özellikle *Padeniye avtoriteta vlasti* isimli bölümde yazar, Genel Vali K. P. von Kaufmann'dan

---

[43] **Gorodskoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya proizvedennoy po vısoçayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeysterom grafom K. K. Palenom, SPB, 1910.
[44] **Selskoye upravleniye: Russkoye i Tuzemnoye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya proizvedennoy po vısoçayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeysterom grafom K. K. Palenom, SPB, 1910.
[45] Türkistan'ın işgali hakkındaki Rus tarih yazımının problemleri için bkz. S. N. Brejneva, **Problema prisoyedineniya Turkestanskogo kraya k Rossii v dorevolyutsionnoy istoriografii**, Sovremennik, 2012; G. Ahmecanov, **Sovetskaya istoriografiya prisoyedineniya Sredney Azii k Rossii**, İzd. "Fan" Uzbekskoy SSR, Taşkent, 1989.
[46] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 22.
[47] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 6.
[48] M. A. Terentev, **İstoriya zavoyevaniya Sredney Azii**, T. 1-3, Peterburg, 1903.

başlayarak Uyezd yöneticilerine kadar bölgesel yönetimin faaliyetlerini analiz etti.[49] Bölgenin etnografik yapısı, devlet sistemi, Türkistan'ın yerli halklarının sosyal, manevi ve ahlaki yaşamındaki değişimlerini ortaya koyan Rus subayı V. P. Nalivkin de, *Tuzemtsı ranşe i teper*[50] adlı eserinde ilk defa yerel halkın temsilcilerinden oluşan seçilmiş yetkililerin rolüne değindi. Yazar kitabında yerel yönetimin, Rus yönetimi ve yerli halk arasında bir çeşit tampon görevi gördüğünü vurguladı.

Bu dönemde aynı zamanda A. İ. Dobromıslov, Taşkent şehri ile sınırlı tuttuğu *Taşkent v proşlom i nastoyaşçem*[51] adlı eserinde 16 Haziran 1870 ve 5 Aralık 1888 tarihli şehir nizamnamelerinin uygulamaya konduğu süreci kaleme aldı. Yazar 1867 geçici nizamname tasarısı maddeleri temelinde Taşkent şehrinin idari organizasyonuna da ayrıntılı bir şekilde yer verdi.

Ayrıca Yedisu Oblast yönetimi tarafından yayınlanan N. V. Nedenev'in *İstoriya Semireçenskogo Kazaçyego Voyska*[52] adlı çalışmasında Sibirya'dan Türkistan'a Rus saldırı hareketinin kısa bir taslağı ve 1868 yılına kadar Yedisu'daki Sibirya Rus Kazaklarının idari yapısı, askeri örgütlenme, ekonomik durumu ve yerlilerle olan ilişkileri vb. gibi yaşamlarını etkileyen koşullar yer aldı. İlk dönem yönetici kadrolarının ordu mensupları tarafından işgal edilmesi sebebiyle Nedenev'in eseri bölgedeki ordu ve idarenin içiçe durumunu ortaya koyması açısından önem arz etti.

Devrim öncesi yazarlar, işgallerle eş zamanlı olarak bölgede Rus idari sisteminin oluşumu ve gelişimine büyük katkı sağlayan ilk Türkistan Genel Valisi General K. P. von Kaufmann (1867-1882) ve ardından göreve getirilen M. G. Çernyayev'i (1882-1884) de çalışmaların odak noktasına koydular. "Türkistan topraklarının organizatörü" olarak çalışmalarda özellikle Genel Vali Kaufmann'ın faaliyetlerini idealize etme yönünde bir eğilim vardı ve sürekli olarak Türkistan'ın ilk Genel Valisinin sahip olduğu özel statüye vurgu yapıldı. Bunun doğal bir sonucu olarak da devrim öncesi yazarların büyük bir kısmı, Türkistan'daki Rus idaresinin tüm başarı ya da başarısızlıklarını kişiselleştirerek yöneticilerin faaliyetlerine ağırlık

[49] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 20.
[50] V. P. Nalivkin, **Tuzemtsı ranşe i teper**, Turk. İzd. Peçatnogo Dela, Taşkent, 1913.
[51] A. İ. Dobromıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşçem: istoriçeskiy oçerk**, Taşkent, 1912.
[52] N. V. Ledenev, **İstoriya Semireçenskogo Kazaçyego voyska**, Vernıy, 1909.

verdiler[53] ve dolayısıyla Rus yönetiminin Türkistan'daki işleyişiyle ilgili konuların çoğunu gözden kaçırdılar.[54]

1.2. SSCB DÖNEMİ LİTERATÜRÜ

1917 Bolşevik devriminden sonra Rus tarih yazımında Türkistan tarihine olan ilgi artsa da daha çok Rusya'nın Türkistan'ı işgalinin ilerici sonuçları ve Türkistan halklarının Rus İmparatorluğuna gönüllü katılımı konusundaki tartışmalarla sınırlı kaldı.[55] Sovyet tarih yazımında genel olarak K. A. Jirençin, N. S. Kinyapina, H. C. Sadıkov ve L. G. Levteyevov'un çalışmaları dışında Rus hükümetinin Türkistan'daki idari örgütlenme ve işleyişi hakkında geniş kapsamlı çalışmalar kaleme alınmadı.[56] Bu dönemde P. G. Galuzo *Turkestan-koloniya*[57] adlı eserinde Türkistan yönetiminin ayrıntılarına dikkat çekmesi ve F. Girs ile K. K. Palen'in denetim raporları temelinde askeri idari sistemin faaliyet yöntemlerine yer vermesi açısından önem arz etti. 1930-50'li yıllara gelindiğinde Türkistan Genel Valiliği de dahil olmak üzere ulusal kenar bölgelerin tarihinin incelenmesine ara verildi.[58]

---

[53] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 21; Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 5.

[54] İ. Polyanskiy, **Pamyati Konstantina Petroviça fon Kaufmana**, SPB, 1913; A. G. Petrovskiy, **General-adyutant Konstantin Petroviç fon Kaufman 1 kak usroitel Turkestanskogo kraya (1867-1882 gg.)**, Taşkent, 1913; B. İ. Çijov, **General-adyutant, injener-general Konstantin Petroviç fon Kaufman. 1818-1882 g.**, Biografiçeskiy oçerk, 1915; A. A. Semenov**, Pokoritel i ustroitel Turkestanskogo kraya general-adyutant K. F. Kaufman 1-y.** (Materialı dly biogragiçeskogo oçerka), **Kaufmanskiy sbornik**, Moskva, 1910; Y. Tolbuhov, "Ustroitel Turkestanskogo kraya", **İstoriçeskiy vestnik**, T. 132, No: 6, 1913; A. V. Evald, "Vospominaniya o K. P. Fon-Kaufmane", **İstoriçeskiy vestnik**, T. 70, No: 10, 1897; G. P. Fedorov, "Moya slujba v Turkestanskom kraye 1870-1906 gg.," **İstoriçeskiy vestnik**, T. 33, No: 9, 1933; N. P. Ostroumov, **Konstantin Petroviç fon Kaufman, ustroitel Turkestanskogo kraya**, Liçnıye vospaminamiya N. Ostroumova, Taşkent, 1899; D. G. Kolokoltsev, **Vospaminamiya general-leytenanta Kolokoltsova 1887 g**.-**Vospominaniya o Konstantine Petroviçe Kaufmane**, Moskva, 1887.

[55] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 22.

[56] Bu dönemde Türkistan tarihine en büyük katkıyı Rus oryantalist V. V. Barthold yaptı. Eserleri çoğunlukla devrimden önceki dönemi aydınlatsa da, bazıları Sovyet dönemine de ışık tuttu. Bilim adamı, çoğunlukla işgalin sonuçlarını tarihsel-coğrafi, etnografik ve kültürel açıdan değerlendirdi ve Rusya'nın bölgeye yönelik işgal politikası hakkında sorular yöneltti. Brejneva, **Problema prisoyedineniya Turkestanskogo kraya k Rossii v dorevolyutsionnoy istoriografii**, s. 13. V. V. Barthold, **İstoriya Turkestana**, Taşkent, 1922; Barthold, **İstoriya kulturnoy jizni Turkestana**, Leningrad, 1927; Barthold, **İstoriya izuçeniya Vostoka i Yevrope i Rossii**, Leninrad, 1925; Barthold; **Soçineniya**, Moskva, 1963-1977; Barthold, **Otçet o poyezdke v Srednyuyu Aziyu s nauçnoy tselyu 1893-1894 gg.**, SPB, 1897.

[57] P. G. Galuzo, **Turkestan-koloniya (Oçerk istorii Turkestana ot zavoyevaniya russkimi do revolyutsii 1917 g.)**, Moskva, 1929.

[58] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 23.

1960'lı yıllardan itibaren çok çeşitli problemlerin analiz edildiği çalışmalar ortaya çıkmaya başladı.[59] Bu tarihlerde Rus tarih yazımında Türkistan'ın işgal tarihi, en fazla Taşkent Üniversitesi'nin bilimsel makalelerinde incelendi. Makalelerde Türkistan Genel Valisi Kaufmann'ın faaliyetleri ve Rus-İngiliz ilişkilerine büyük önem verildi.[60] Özellikle Moskova Devlet Üniversitesi Profesörü N. S. Kinyapina (M. M. Bliev ve V. V. Degoyev ile birlikte), Rus hükümetinin güney kenar bölgelerine yönelik politikasını değerlendirdi.[61]

Bu dönemde Özbek Türkü tarihçi H. C. Sadıkov'un *Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.)*[62] isimli Türkistan'daki idari düzeni ayrıntılı olarak incelediği doktora tezi bir başlangıç sayıldı. Ağırlıklı olarak arşiv belgelerinden faydalanan Sadıkov, dört ana başlığa ayırdığı tezinin ilk bölümünde Türkistan Genel Valiliği'nin kuruluşundan itibaren 1886 yılına kadar nizamname tasarılarının hazırlanma sürecine yer verdi. İkinci ve üçüncü bölümde ana idare, Oblast, Uyezd, kırsal kesim ve şehir idarelerine ayrıntılı bir şekilde değinerek son başlık altında polis-yargı idaresi hakkında bilgi verdi. Yirmi iki maddeye ayırdığı sonuç kısmında Türkistan'daki Rus idaresinin Hanlık topraklarının işgaliyle eş zamanlı olarak, kademeli bir şekilde oluştuğuna

[59] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 22-23. Bu dönemde Türkistan'daki eğitim meseleleri ile V. T. Koçarov, K. Y. Bendrikov ve M. F. Dumenko; V. T. Koçarov, **İz istorii organizatsii i razvitiya narognogo obrazovaniya v doredolyutsionnom Uzbekistane (1865-1917 gg.)**, Taşkent, 1966; K. Y. Bendrikov, **Oçerki po istorii narognogo obrazovaniya v Turkestane**, Moskva, 1960; M. F. Dumenko, **Russko-tuzemnıye şkolı Turkestanskogo kraya**, Avtoreferat dissertatsiya kandidata pedagogiçeskih nauk, Moskva, 1953; Vergi politikası ile A. P. Fomçenko, A. P. Pogrebinskiy; A. P. Fomçenko, **Russkiye poseleniya v Turkestanskom krae v kontse XIX-naçale XX v.**, Taşkent, 1983; A. P. Pogrebinskiy, "Nalogovaya politika tsarizma v Sredney Azii 1860-1880 godah", **İstoriçeskaya zapiska**, T. 66, Moskva, 1960; Toprak meseleleri ile O. Bakiyev, İ. Calilov, A. P. Savitskiy ilgilendi. O. Bakiyev, "Zemelnıy vopros v Sredney Azii v osveşenii Russkih dorevolyutsionnıh vostokovedov", **Uçenıye zapiski istoriçeskogo fakulteta Tacikskogo gosudarstvennogo universiteta im. V. İ. Lenina**, Sbornik nauçnıh trudov. Vıp. 1, Duşanbe, 1973; İ. Calilov, **Osnovnıye çertı zemelnogo prava dorevolyutsionnogo Turkestana**, Taşkent, 1960; A. P. Savitskiy, "Pozemelnıy vopros v Turkestane (v proyekte i zakone 1867-1886 gg.)", **Trudı Taşkentskogo gosudarstvennogo universiteta**. Novaya seriya. Vıp. 216, Kn. 44, Taşkent, 1963.

[60] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 23.

[61] N. S. Kinyapina- M. M. Bliyev, V. V. Degoyev, **Kavkaz i Srednyaya Aziya vo vneşney politike Rossii. Vtoraya polovina XVIII-80 godı XIX v.**, İzd. MGU, Moskva, 1984; N. S. Kinyapina, "Administrativnaya politika tsarizma na Kavkaze i Sredney Azii v XIX veke", **Voprosı istorii**, No: 4, 1983.

[62] H. C. Sadıkov, **Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.)**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Taşkent, 1973.

dikkat çekti. Petersburg ve bölgesel yönetim arasındaki görüş farklılıklarına vurgu yaptı ancak bunun Rus idaresinin sömürgeci ana karakterini etkilemediğini de savundu. Sadıkov'un çalışması Türkistan'daki Rus idari sisteminin sorunlarını bilimsel olarak analiz eden ilk çalışma olması sebebiyle tarih yazımında özel bir yer tuttu.

Kazak Türkü K. A. Jirençin de *Reformı upravleniya v Kazahstane i ih istoriçeskiye i pravovıye posledstviya*[63] isimli doktora tezinde, 1867-1868 yıllarındaki kurucu Rus idari mevzuatını ayrıntılı olarak inceledi. 1867 yılı geçici nizamname tasarısı ve 1868 yılı bozkır nizamnamesinin kısa bir analiziyle birlikte Genel Vali, Askeri Valilerin fonksiyonları ve yerli yönetim sistemini inceleyerek Türkistan'daki Rus yönetiminin sömürgeci karakterine vurgu yaptı. Tezde 1867-68 reformlarının hazırlanma süreci, tartışma dönemi ve yasal düzenlemelerine aktif olarak katılan bireyler ve devlet adamlarının politik görüşlerini ortaya koydu.

L. G. Levteyeva'nın *Memuarnıye istoçniki po istorii Sredney Azii (vtoraya polovina XIX –naçalo XX veka)*[64] arşiv belgeleri ve hatıratları esas alarak yazdığı tezi de önemli bir yeri işgal etti. Levteyeva, ilk defa tezinde Türkistan tarihi hakkında (Türkistanlı yöneticilerin anıları dahil olmak üzere) anıların tamamını gözden geçirdi. Aynı zamanda hatıratlardan yola çıkarak Türkistan'da yönetim politikası ve sosyal hareketlerin tarihinin incelenmesine de yer verdi. Tez çalışması, 1986 senesinde Taşkent'te *Prisoyedineniye Sredney Azii k Rossii v Memuarnıh İstoçnikah*[65] ismiyle yayınlandı.

Bu dönemde XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başlarında Türkistan'da idari politika konularını araştıran ve ana idarede kilit unsur olan Türkistan Oblast yönetimlerinin rolüyle yakından ilgilenen N. A. Abdurahimova'nın çalışmaları özel önem taşıdı.[66] Son olarak 19. yüzyılın 60'lı yıllarında Yedisu Oblastı terkibindeki

[63] K. A. Jirençin, **Reformı upravleniya v Kazahstane i ih istoriçeskiye i pravovıye posledstviya,** Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Alma-ata, 1979.
[64] L. G. Levteyeva, **Memuarnıye istoçniki po istorii Sredney Azii (vtoraya polovina XIX –naçalo XX veka)**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Taşkent, 1975.
[65] Levteyeva**, Prisoyedineniye Sredney Azii k Rossii v memuarnıh istoçnikah**, İzd. "FAN", Taşkent, 1986.
[66] N. A. Abdurahimova, **Revolyutsionnoye dvijeniye i karatelnaya politika tsarizma v Turkestane**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Taşkent, 1969; Abdurahimova, "Fevralskaya revolyutsiya i Turkestanskaya kolonialnaya administratsiya", **Trudı Taşkentskogo**

Kazakistan ve Kırgızistan'ın nüfusu, nüfusun sosyal ve etnik dinamikleri hakkında kapsamlı materyaller sunan N. E. Bekmakhanova'nın da çalışmaları da dikkat çekti.[67] Eserleri Türkistan topraklarının tamamını kapsamasa da, 1867-1868 ve 1886-1891 yılı nizamnameleri ile bölgede kurulan idari ve yargı sistemlerinin genel bir tanıtımını yapması açısından önem arz etti.

1.3. SOVYET SONRASI YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Sovyet sonrası dönemde Rus tarihçilerin eserlerinde işgal edilen topraklar üzerinde kurulan idari sistemin analizine daha fazla önem verildiği görüldü ve bu dönemde çok uluslu imparatorluğun yönetim sistemleri özel olarak araştırılmaya başlandı. 1997 senesinde ilk defa *Natsionalnıye Okrainı Rossiyskoy İmperii; Stanovleniye i Razvitie Sistemı Upravleniya*[68] isimli çalışmada bölgesel yönetimlerin sorunları ele alındı. Çalışmanın Orta Asya bölümünde 11 Temmuz 1867 tarihinde Türkistan Genel Valiliği'nin kuruluşundan başlayarak, 1886 yılı Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamnamenin yayınlanmasına kadar olan dönemde Rus devletinin Türkistan Hanlıkları ile olan siyasi ilişkilerine yer verildi ve Türkistan'daki idari sistem değerlendirildi. Bu dönemde aynı zamanda Y. İ. Semenov editörlüğünde hazırlanan *Natsionalnaya politika v İmperatorskoy Rossii. Tsivilizovannıye okrainı (Finlyandiya, Polşa, Pribaltika, Besarabiya, Ukraina, Zakavkazye, Srednyaya Aziya)*[69] isimli çalışmada Rusya'nın bu bölgelere ancak yerel geleneklerin Rus yasalarına adaptasyon süreciyle yakınlaşacağını vurgulandı.[70]

Sovyet sonrasında en önemli çalışmalar arasında Türkistan'daki Rus hükümetinin dini politika sorunlarını kapsamlı şekilde araştıran P. P. Litvinov'un

---

universiteta, Vıp. 556, Taşkent, 1978; Abdurahimova, "Oblastnoye upravleniye v dorevolyutsionnom Turkestane", **Trudı Taşkentskogo universiteta**, No: 630, Taşkent, 1980.

[67] N. Y. Bekmahanova, **Mnogonatsionalnoye naseleniye Kazahstana i Kirgizii v ehopu kapitalizma** (60-y godı XIX b. -1917), İzd. Nauka, Moskva, 1986.

[68] **Natsionalnıye okrainı Rossiyskoy imperii; Stanovleniye i razvitie sistemı upravleniya**, Red. S. P. Agacanov, Ş. F. Muhamedyarov, V. V. Trepavlov i dr., Slavyanskiy dialog, Moskva, 1991.

[69] **Natsionalnaya politika v imperatorskoy Rossii. Tsivilizovannıye okrainı (Finlyandiya, Polşa, Pribaltika, Besarabiya, Ukraina, Zakavkazye, Srednyaya Aziya),** Sost. rek. i avtor vstupitelnoy stati Y. İ. Semenov, Moskva, 1997.

[70] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 21-22.

eserleri yer aldı.[71] Bizim de ayrıntılı olarak incelediğimiz *Organı departamenta politsii MVD v sisteme voenno-administrativnogo upravleniya Russkim Turkestanom (po arhivnım, pravovım i inım istoçnikam)*[72] adlı Türkistan'daki askeri-idari meseleleri ele aldığı çalışmasında yazar, arşiv belgeleri ışığında ilk defa ayrıntılı bir şekilde 1867 kurucu mevzuatın hazırlanma aşamasındaki bozkır komisyonunun faaliyetleri, Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısının hazırlanma süreci ve Askeri-halk idari sistemi üzerinde durdu.

2000'li yılların başından itibaren Rusya'da Türkistan Genel Valiliği'ndeki idari sistemin oluşumu ve gelişim süreci doktora tezlerine konu olmaya başladı. Ancak doktora tezlerinin birçoğunda işgal edilen topraklarda tatbik edilen Rus idari mevzuatı, Türkistan'ı Rus İmparatorluğu'nun merkez guberniyalarına eşit, sade bir toprak birimine dönüştürme siyaseti doğrultusunda olumlu olarak değerlendirdi. Bu sebeple tezlerde Soyvetler Birliği döneminde 1960'lı yıllardan itibaren Türkistan'ın yerli halkları tarafından kaleme alınan ve Rus idari sistemini Türkistan'daki en önemli sömürge aracı olarak gören doktora tezleri ağır bir şekilde eleştirildi. Bu dönemde Türkistan'daki tüm yasama eylemlerini analiz eden D. V. Vasilyev'in *Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.* isimli doktora tezi, Türkistan'daki Rus idari mevzuatının oluşum sürecini inceleyen en kapsamlı çalışmalardan biriydi. Vasilyev, tezinde XIX. yüzyılın ikinci yarısında Genel Vali Kaufmann tarafından hazırlanan nizamname tasarıları temelinde 1865-1886 yılları arasındaki tüm nizamname ve tasarılarını ana, Oblast, Uyezd ve yerli halkın idaresi düzeyinde kapsamlı bir şekilde inceledi. Tezinin üçüncü bölümünde Türkistan'ın Rusya açısından vaziyetini, Britanya Hindistanı'yla karşılaştırdı ve Rus İmparatorluğu'nun Türkistan'ı sade bir Rus guberniyasına dönüştürme siyasetini ortaya koyarak, Türkistan'ın sömürge konumuna getirilmesi iddialarına karşı çıktı.

Çeşitli kaynakların analizini yapan F. T. Tuhtametov da *Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)* isimli çalışmasında,

[71] P. P. Litvinov, **Gosudarstvenno-religioznıye i etnokonfessionalnıye otnoşeniya v Turkestane** (1865-1917), Moskva, 1998; Litvinov, **Neislamskiye religii Sredney Azii (Vtoraya polovina XIX-naçalo XX vv.)**, Yelets, 1996; Litvinov, **Gosudarstvo i islam v Russkom Turkestane (1865-1917)**, Yelets, 1998.

[72] Litvinov, **Organı departamenta politsii MVD v sisteme voenno-administrativnogo upravleniya Russkim Turkestanom (po arhivnım, pravovım i inım istoçnikam**), Yelets, 2007.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Oblast, Uyezd ve kırsal kesim düzeyindeki yönetim organizasyonunu araştırdı ve Rus yasama faaliyetlerinin tarihine yer verdi. Yazar aynı zamanda Türkistan Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname, Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısı ve son olarak 1886 nizamnamesi temelinde Genel Vali, Askeri Valiler ve Uyezd yöneticilerinin faaliyetlerini, Rusya'nın diğer Genel Valilik, Naiplik, Oblast ve guberniyalarındaki aynı pozisyonlar ile karşılaştırarak bu pozisyonların görevleri hakkında ayrıntılı malumat verdi. Ayrıca V. V. Sokolov, *Turkestanskiy kray v Sostave Rossiyskoy imperii: problemı sotsialno-ekonomiçeskogo i obşestvenno-politiçeskogo razvitiya (vtoraya polovina XIX vv.-Fevral 1917 g.)*[73] isimli tezinde XIX. yüzyılın ikinci yarısından 1917 yılına kadar Türkistan Genel Valiliği'nde Rus idari sistemine de bir bölüm ayırdı.

Aynı zamanda L. M. Lısenko, *Gubernatorı i general gubernatorı Rossiyskoy imperii*[74] isimli çalışmasında, valilik enstitüsünün ortaya çıkışı, gelişim süreci ve Rus devletinin iktidar sistemindeki yeri ve rolünü ortaya koydu. Çalışmada yeni ele geçirilen toprakların Genel Valilik kurumunun yardımıyla Rus topraklarına entegrasyon sürecine büyük önem verildi. Yazar, bu bölgelerde kurulan Genel Valiliklerdeki gücün yasal niteliğinde değil, Genel Valinin bireysel iktidarında gizli olduğunu savundu. Aynı zamanda 2001 yılında yayınlanan *İnstitut general-gubernatorstva i namestniçestva v Rossiyskoy imperii*[75] isimli kolektif bir çalışmada, XVIII. ve XIX. yüzyılın başlarında Rusya'da Genel Valilik kurumu örneğine dayanarak dikey bir güç inşa etme konusundaki tarihsel deneyime yer verildi. Bu dönemde başka bir kolektif çalışma da 2008 yılında *Okrainı Rossiyskoy imperii* adlı yayın dizisi dâhilinde kaleme alınan *Tsentralnaya aziya v sostave Rossiyskoy imperii*[76] isimli

[73] V. V. Sokolov, **Turkestanskiy kray v sostave Rossiyskoy imperii: problemı sotsialno-ekonomiçeskogo i obşestvenno-politiçeskogo razvitiya (vtoraya polovina XIX vv.-fevral 1917 g.)**, Rossiyskaya ekonomiçeskaya akademiya im. G. V. Plehanova, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Moskva, 2002.
[74] L. M. Lısenko, **Gubernatorı i general gubernatorı Rossiyskoy imperii**, İzd. Prometey MPGU, Moskva, 2001.
[75] **İnstitut general-gubernatorstva i namestniçestva v Rossiyskoy imperii**, Sankt-Peterburgskiy Universitet, Yuridiçeskiy Fakultet, V 2-x tomah, T. 1, SPB, 2001.
[76] **Tsentralnaya aziya v sostave Rossiyskoy imperii**, Pod. Red. S. N. Abaşin, D. Y. Arapov, N. Y. Bekmahanova, Novoye Literaturnoye Obozreniye, Moskva, 2008.

kitaptı.[77] Çalışmada Vasilyev'in kaleme aldığı Rus idaresinin iç politikasında Merkezi Asya isimli beşinci ve altıncı bölümde, 1865 yılı Türkistan Oblastı'nın kuruluşundan itibaren tüm nizamname tasarıları temelinde Türkistan Genel Valiliği'ndeki Rus idari sistemi değerlendirildi.

Son olarak M. Y. Şuşkova'nın *Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka* adlı doktora tezi, Vasilyev'in 1886 yılı nizamnamesiyle son verdiği tezin devamı niteliğindeydi. Şuşkova tezde Türkistan'da Rus idari sisteminin kısa bir tanıtımını yaparken, 1886 nizamnamesine dayanarak Oblast, şehir, Uyezd ve kırsal kesimin yönetim özellikleri üzerinde durdu. 1897 yılındaki Askeri Okrug reformundan sonra Türkistan Genel Valiliğine dahil edilen Yedisu ve Hazar Ötesi Oblastları'nın idaresi hakkındaki nizamnameleri inceleyerek Sır Derya, Fergana ve Semerkant Oblastları'ndaki idari sistem ile farklarını ortaya koymaya çalıştı. Aynı zamanda 1917 yılına kadar tüm Oblastları kapsayan Türkistan Krayı'nın idaresi hakkında nizamname tasarısının hazırlanma sürecini arşiv kaynakları ışığında aydınlattı.

1.4. BATI'DA YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Sovyet döneminde Batı'da yapılmış çalışmalar daha çok Türkistan'ın işgal tarihinin yorumlanması hakkındaydı. Bu dönemde Batılı araştırmacıların birçok kez Sovyet tarih yazıcılığıyla münakaşa ettiği görüldü.[78] XX. yüzyılının ikinci yarısından itibaren araştırmacılar, komşularının aleyhine sürekli genişleyen ve güç dengesini bozan bir Rus İmparatorluğu ana fikrinden yola çıkarak yeni eserler yazmaya başladılar. Bu sebeple Türkistan'daki Rus idari sisteminin oluşum ve gelişim süreci, Rus işgal tarihinin arka planında kaldı. Bu dönemde Türkistan'daki Rus idari sisteminin oluşumuyla ilgili ilk çalışma, 1960 senesinde R. A. Pierce tarafından yazılan *Russian Central Asia, 1867-1917: a study in colonial rule*[79] isimli kitaptı. Kitapta Pierce, öncelikle Rus İmparatorluğu'nun Türkistan'ı işgal dönemi ve ardından 1867 yılında kurulan Türkistan

[77] Kitabın ayrıntılı tanıtımı için bkz. Hatice Kerimov, "Tsentralnaya aziya v sostave Rossiyskoy imperii [Rus İmparatorluğu Terkibinde Merkezi Asya]", **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, C. 1, S. 2, Sonbahar, 2014, s. 331-336.
[78] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 38.
[79] Richard Pierce, **Russian Central Asia, 1867-1917: a study in colonial rule**, University of California Press, 1960.

Genel Valiliği'nde Rus idari organizasyonu ve süregelen idari reformlara değindi. Bu tarihten itibaren Batı'da Türkistan'daki Rus idaresi hakkında çalışmalar da artmaya başladı.

1967 senesinde D. Mackenzie, *Kaufman of Turkestan: An Assessment of His Administration 1867-1881*[80] adlı makalesinde ilk kez, 11 Temmuz 1867 tarihinde imparator emirnamesiyle kurulan Türkistan Genel Valiliği'nin ilk Genel Valisi Kaufmann'ın Rus sömürge yönetimini kurması ve onun döneminde Rus idari sisteminin oluşum sürecini analiz etti. Mackenzie makalesinde Sovyet tarihçilerinin emperyalizmin bir aracı olarak onu aşağılamalarına karşın, kendisine göre Türkistan'ın modernleşmesini sağlayan Kaufmann'ın yaklaşık on beş yıllık idaresini haksız ve kötü niyetli bulan Amerikalı diplomat E. Schuyler[81] tarafından yanlış tanıtılmasına karşı çıktı. F. G. Siscoe ise Prof. Mackenzie'nin Kaufmann'ın idaresini değerlendirdiği makalesine karşılık *Eugene Schuyler, General Kaufman, and Central Asia*[82] isimli bir makale kaleme aldı. Makalesinde Prof. Mackenzie'nin Schuyler'in General Kaufmann ile ilgili eleştirel ve çağdaş yorumlarına aşırı duyarlı olduğunu ve dönemin en yetenekli Amerikalı diplomatlarından olan E. Schuyler'in ününü baltalamaya çalıştığını iddia etti.

1969 senesinde G. Demko tarafından kaleme alınan *The Russian Colonization of Kazakhstan, 1896-1916*[83] isimli neredeyse yarısı haritalar ve istatistiksel tablolardan oluşan kitapta yazar, Kazakistan'daki Rus yerleşimlerinin ana yönlerini gözden geçirdi. Rus idaresinin oluşum ve gelişim sürecinde Türkistan'daki bölgesel yönetimin de desteklediği köylü göçlerinin tasvirini yaparak, 21 yıllık dönemde yerli halkın yaşamında ve nüfusun kompozisyonundaki değişiklikleri iklimsel, etnografik ve ekonomik harita ve tablolar ile destekledi.

---

[80] David Mackenzie, "Kaufman of Turkestan: An Assessment of His Administration 1867-1881", **Slavic Review**, Vol. 26, No: 2, Haziran, 1967.

[81] İmparatorluk döneminde Batı, Türkistan'ı bu bölgelere seyahat eden gezginler aracılığıyla tanıdı. 1873 senesinde Petersburg'tan başlayarak Bozkır bölgeleri, Sır Derya, Taşkent, Semerkant, Zerefşan vadisi, Hocent, Hokand, Buhara, Issık göl, Yedisu ve Gulca'yı ziyaret eden E. Schuyler'in Türkistan seyahatnamesi Kaufmann'ın idaresi hakkında objektif bilgiler vermektedir. Bkz. Eugene Schuyler, **Turkistan: Notes of a Journey in Russian Turkistan, Khokand, Bukhara, and Kuldja**, Charles Scribner's Sons, New York, 1885.

[82] Frank G. Siscoe, "Eugene Schuyler, General Kaufman, and Central Asia", **Slavic Review**, Vol. 27, No: 1, 1968.

[83] George Demko, **The Russian Colonization of Kazakhstan, 1896-1916**, Indiana University, Bloomington, 1969.

Türkistan'daki Rus idaresinin oluşum ve gelişim süreciyle ilgili ilk geniş çaplı çalışmalardan biri 1970 senesinde E. Marie Crean tarafından hazırlanan *The Governor-generalship of Turkestan under K. P. Von Kaufman, 1867-1882*[84] isimli doktora teziydi. Tezde yazar, Kaufmann döneminde Oblast, Uyezd, şehir ve Volost düzeyinde yerel idareye birer bölüm ayırdı. Arşiv kaynaklarının yer almadığı tezde, Kaufman'ın raporu, müfettiş Girs ve Palen'in teftiş sonuçları temelinde Sır Derya, Yedisu, Fergana Oblastları, Zerefşan Okrugu ile Amurderya Otdeli'ndeki idari organizasyon ve aynı zamanda bu idari birimlerdeki halk idaresi hakkında bilgi verdi.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte konu hakkındaki çalışmalar Rusya'da olduğu gibi Batı'da da artmaya başladı. S. Becker, *Russia's Protectorates in Central Asia: Bukhara and Khiva, 1865-1924*[85] isimli eserinde 1860 ve 1870'li yıllarda Rusların Buhara ve Hive Hanlıklarını işgal dönemi ve 1924 yılında bu Hanlıkların siyasi varlıklarını kaybetmelerine kadarki dönemde Rusya ile arasındaki ilişkiyi inceledi. Bu dönemde Türkistan'da Rus idari sisteminin oluşum ve gelişim süreci ve Türkistan'da bölgesel yönetimler üzerine çalışmalar yapan İngiliz araştırmacı A. S. Morrison'un çalışmaları da dikkat çekiciydi. Özellikle *Russian Rule in Samarkand 1868-1910; A Comparison With British India* adlı kitabında Morisson, Zerefşan vadisinin işgalinden sonra kurulan Zerefşan Okrugu ve ardından Türkistan Genel Valiliği terkibinde kurulan Semerkant Oblastı'ndaki Rus idaresini Britanya Hindistanı ile karşılaştırdı. Morrison'a göre Rus memurlarının azlığı ve Türkistan idaresi için ayrılan fonların yetersizliği, Rusların aktif bir idari sistemi uygulamasına engel olmuştu. Morrison aynı zamanda *Russian Rule in Turkestan and the Example of British India, c. 1860-1917*[86] adlı makalesinde de aynı şekilde Türkistan'daki Rus yönetimini Britanya Hindistan'ı ile karşılaştırdı. Son olarak S. F. Starr editörlüğünde yayınlanan *Ferghana Valley The Heart of Central Asia*[87] isimli Sovyetler Birliği'nden sonra ulusal kimlik tartışmalarının yer aldığı çalışmada işgal sonrasında 1860 ve 1917 yılları arasında Fergana vadisindeki idari organizasyon sürecine değinildi.

---

[84] Eileen Crean, **The Governor-Generalship of Turkestan Under K. P. von Kaufman**, 1867-1882, Yale University, Ph.D., 1970.
[85] Seymour Becker, **Russia's Protectorates in Central Asia: Bukhara and Khiva, 1865-1924**, Routledge Published, London and New York, 2004.
[86] Alexander Morrison, "Russian Rule in Turkestan and the Example of British India, c. 1860-1917", **The Slavonic and East European Review**, Vol. 84, No: 4, 2006.
[87] **Ferghana Valley The Heart of Central Asia**, Editor S. F. Starr, New York, 2011.

2. RUS İDARİ SİSTEMİNDE GENEL VALİLİK KURUMUNUN KISA BİR TARİHİ

İmparatorluk topraklarına dahil edilen çok uluslu bölgelerde Genel Valilik kurumunun en yaygın ve kabul edilen yönetim biçimi olarak geliştiği görüldü ve Genel Valilikler, uzun bir süre devlet aygıtının en önemli unsurlarından biri olarak varlığını sürdürdü. 1708 senesinde I. Petro (1682-1725) tarafından kurulan 8 guberniyadan yalnızca ikisi, A. D. Menşikov'un idare ettiği Petersburg ve F. M. Apraksin'in yönettiği Azak guberniyaları Genel Valiler (General-gubernator)[88] tarafından idare ediliyordu.[89] Tayin edilen diğer 6 guberniyanın yöneticileri ise 18 Aralık 1708 tarihli imparator kararnamesine göre vali (gubernator)[90] olarak adlandırıldı.[91] Petersburg ve Azak guberniyalarının Genel Valiler tarafından yönetilmeleri askeri açıdan İsveç ve Osmanlı İmparatorluğu gibi düşman güçlerin sınırlarına yakın, özel konumları ile gerekçelendiriliyordu. Bununla birlikte askeri zorunluluk faktörü de tek başına Genel Valilik pozisyonunun oluşturulmasının yegâne sebebi değildi. İmparatoriçe Anna İvanovna (1730-1740) da başkentin önemini göz önünde bulundurarak imparatorluğun ikinci başkenti olması sebebiyle Moskova guberniyasında Genel Valilik tesis etmişti. Bu hususiyle Genel Valilik pozisyonunun kurulması, sadece belirli bir bölgenin sınır durumuna veya askeri savunmasızlığına değil aynı zamanda statüsünün münhasırlığına da bağlıydı.[92] Bu

---

[88] Rus idari terminolojisinde General-gubernator terimi ilk olarak I. Petro tarafından kullanıldı. 10 Mayıs 1703 tarihli imparator kararnamesine göre Neva nehri ağzındaki savaşta iki İsveç gemisinin mürettebatını esir alması sebebiyle A. D. Menkişov, Aziz Andrey Pervozvannıy nişanıyla ödüllendirilmişti. Kararnamede pozisyonun rütbesi veya niteliği hakkında herhangi bir açıklama yapılmaksızın Menşikov, Genel Vali olarak nitelendirdi. **PSZRİ**, T. 4 (1700-1712), No: 1931, s. 216. "1703 maya 10. O podnesenii ordena sv. Apostola Andreya gosudaryu pyotru pervomu."

[89] I. Petro, hızlı bir şekilde büyüyen ordunun ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla XVI. ve XVII. yüzyıllarda hâkim olan çeti ve razryadı yönetim birimlerinin yerine ülke topraklarını 1708 tarihli guberniya reformu ile valilerin idare ettiği guberniyalara ayırdı. **PSZRİ**, T. 4, No: 2218 "1708 g. dekabrya 18. Ob uçrejdenii guberniy i o rospisanii k nim gorodom."

[90] Gubernator terimine ilk defa 1694 senesinde I. Petro'nun F. M. Apraksin'le yazışmalarında rastlandı. Ancak araştırmacılara göre bu sadece voyvoda unvanının avrupa tarzı transkripsiyonuydu. 1708 yılı guberniya reformuyla I. Petro'nun en sadık silah arkadaşlarından F. M. Apraksin resmi olarak ilk vali tayin edildi. A. S. Spirov, "Formirovaniye instituta gubernatorstva v politiçeskoy istorii Rossii", **Vestnik VGY, Seria: İstoriya, Politologiya, Sotsiologiya**, No: 1, 2013, s. 162.

[91] **PSZRİ**, T. 4, No: 2218, s. 436. 1719-1721 yılları arasındaki ikinci dönemde ise 29 Mayıs 1719 tarihli kanun ile Provintsiya (il) ve Distrikt (ilçe) adı verilen idari birimler ortaya çıktı. Guberniyalar illere, iller ise ilçelere ayrıldı. I. Petro yönetim organlarını guberniya, Provintsiya ve Distrikt düzeyinde birleştirerek merkez ve yerel idarenin işbirliğiyle iktidarın gücünü artırmayı hedefliyordu.

[92] A. G. Trifonov-B. V. Mejuyev, "General-gubernatorstvo v Rossiyskoy sisteme territorialnogo upravleniya", **Redaktsiya jurnala Polis**, No: 5, 2000, s. 21.

isim değişilikliğine rağmen devrim öncesi ve modern devir araştırmacılar, iki Rus generalinin guberniyaların sade valilerine kıyasla herhangi bir özel yetki almadıkları görüşünde hem fikirdiler. Buna göre bu unvan, valinin idari pozisyonundan üstün olmayan daha çok onursal bir unvandı.[93]

II. Ekaterina (1762-1796) dönemine gelindiğinde 7 Kasım 1775 tarihli[94] kanunla, guberniyalar daha küçük parçalara ayrıldı ve var olan guberniyaların da sınırları küçültüldü. Daha önceki üç kademeli (Guberniya-provintsiya-distrikt) sistem yerine guberniya ve Uyezd düzeyinde iki seviyeli bir bölünme gerçekleşti. Aslında kaldırılan iller, guberniyalara dönüştürülmüş oldu ve guberniyalar 300-400 bin, Uyezdler ise 20-30 bin kişiden olacaktı.[95] Bununla birlikte 1775 reformunun uygulanması sırasında kusurları da ortaya çıktığı için orijinal plana yönelik düzenlemeler de yapıldı. Devlet yönetiminin orta kademelerindeki denetimi güçlendirmek ve idari organların faaliyetlerini koordine etmek amacıyla Genel Valiye tabi (Naip ya da komutan) birkaç guberniya ya da Oblasttan oluşan Genel Valilikler kurulmasına karar verildi.[96] Her birinin yetkileri, bizzat imparatoriçe veya onun görevlendirdiği yönetim senatosu tarafından belirlendi.[97] Reformu hazırlayanlar merkezi ve yerel otorite arasındaki bu tür bir ilişki sistemi ile üst-orta kesim arasında daha güvenilir ve istikrarlı bir bağlantı sağlamayı amaçlıyorlardı. Bu fikirleri hayata geçirmek maksadıyla 13 Haziran 1781 tarihinde Rus İmparatorluğu'nu 40 Guberniyaya bölen yeni bir çizelge hazırlandı ve ıuberniyalar, 17 Genel Vali

[93] A. D. Gradovskiy, **İstoriçeskiy oçerk uçrejdeniya general gubernatorstv v Rossii**, Sobraniye soçineniy A. D. Gradovskogo, Tip. M. M. Stasyuleviça, T. 1, Peterburg 1880, s. 301-338; **İnstitut general-gubernatostva i namestniçestva v Rossiyskoy imperii**, s. 31-32. Aynı zamanda 1905 yılında Blinov da bu fikri şu sözlerle destekliyordu; *İlk başta bu unvanın Petro'ya en yakın iki kişi Menşikov ve Apraskin'e verildiğini düşünürsek Genel Valilik unvanını onursal bir unvan olarak kabul etmek daha doğru olabilir.* İ. A. Blinov, **Gubernatorı: İstoriko-yuridiçeskiy oçerk**, SPB, 1905, s. 47-49.

[94] **PSZRİ**, T. 20 (1775-1780), No: 14392, s. 229-304."Uçrejdeniye dlya upravleniya guberniyami"

[95] **PSZRİ**, T. 20, No: 14392, s. 230-231. Madde.1-17.

[96] M. N. Karamzin, II. Ekaterina'nın Genel Valilikleri kurmasının altında yatan gerçek sebebi şöyle açıklıyordu; *İmparatoriçe soyut kurallar ya da bazı yetkin kurumlara değil, G. Potemkin-Tavriçeskiy ya da P. Rumyantsev-Zadunayskiy gibi faaliyetleri için büyük bir alan sağlayabilen yetenekli, hırslı ve aynı zamanda kendisine sadık yardımcılara güvenmeyi tercih etti. İmparatoriçe tarafından seçilen Genel Valilerin ise eylemleri yasalarla sınırlı değildi.* M. N. Karamzin, **Zapiske o drevney i novoy Rossii v yeyo politiçeskom i grajdanskom otnoşeniyah**, Nauka. Glavnaya redaksiya vostoçnoy literaturı, Moskva, 1991, s. 51

[97] Genel Valiler imparatorluğun merkezi kurumlarına da dahil edildi. Genel Vali yönetim senatosu toplantılarına katılmak zorundaydı ve senatodaki tüm daimi senatörler gibi oy hakkı bulunmaktaydı. Guberniyaların valileri ile karşılaştırıldığında hiyerarşik tabloda bu durum Genel Valileri daha yüksek bir konuma yerleştiriyordu. Aynı zamanda senato, Genel Valinin tüm faaliyetlerini kontrol eden en yüksek idari organ olarak kaldı. **PSZRİ**, T. 20, No: 14392, s. 237, Madde 91.

(Moskova ve St. Petersburg'da başkomutan) arasında bölüştürüldü.[98] Genel olarak Genel Valiler merkezden uzak toprakların idaresinden sorumlu tutuldular.

Bu zamana yerel yönetimlerin ana figürü vali iken (daha önce valinin işlevlerinin birçoğu illeri yöneten voyvodalar tarafından gerçekleştiriliyordu) valiler şimdi Genel Vali ya da Naibe tabi oldular. II. Ekaterina Genel Valileri, olağanüstü yetkiler ve kişisel sorumluluk verdiği en güvenilir ve kendisine en sadık aristokratlar arasından tayin etti.[99] İmparatorluk topraklarının 1775-1785 yıllarında Ekaterina reformu sonucunda bölünmesi, imparatorluğun idari yapısını iktidar açısından farklı, daha yönetilebilir bir düzeye getirmişti ve 1785 yılından sonra da Naipliklerin kurulmasına devam edildi. II. Ekaterina'nın saltanatının son yıllarında imparatorluk toprakları 50 Naiplik, aynı şekilde Genel Valilerin idare ettiği 3 Guberniya (Petersburg, Moskova ve Pskov) ve 1 Oblasttan (Tavrida) oluşuyordu.[100] Yeni imparator I. Pavel (1796-1801) ise 1775 guberniya reformunu yeniden gözden geçirerek 1797 yılında merkez-Rusya guberniyalarının birçoğunda II. Ekaterina'nın her şeye gücü yeten valilerinden miras kalan Genel Valilik kurumunu kaldırdı.[101] I. Pavel, gereksiz olağanüstü yetkileri bulunmayan "merkez-vali" yönetim sistemine geçmek istese de bu fikrini hayata geçiremedi.[102]

---

[98] Yeni çizelgeye göre Tver ve Novgorod guberniyalarını Kont Bryus, Pskov ve Smolensk guberniyalarını Knyez Repnin, Mogiltov ve Polotsk guberniyalarını General Çernışev, Oryol ve Kursk guberniyalarını General Prozorovskiy, Harkov ve Voronej guberniyalarını General Şerbin, Tambov ve Ryazan guberniyalarını General Kamenskiy, Tula ve Kaluga guberniyalarını General Kreçeşnikov, Yaroslav ve Vologda guberniyalarını General Melgunov, Vladimir ve Kostroma guberniyalarını General Vorontsov, Nijnıy novgorod ve Vyatka guberniyalarını General Stupuşin, Perm ve Tobolsk guberniyalarını General Kaşkin, Ufa ve Simbirsk guberniyalarını General Yakobi, Kazan ve Penza guberniyalarını General Meşerskiy, Saratov, Astrahan, Azak ve Novorossiysk guberniyalarını General Potemkin, Malorossiya'daki üç guberniyayı General Rumyantsov-Zadunayskiy, Riga guberniyasını Graf Broun ve Tallinn guberniyasını ise vali yönetecekti. (Kolvan ve İrkutsk guberniyalarının Genel Valileri daha sonra göreve tayin edilecekti.) **PSZRİ**, T. 21 (1781-1783), No: 15171, s. 135-136. "1781 g. iyunya 13. O novom raspisanii guberniy s znaçeniyem general-gubernatorov"

[99] Gradovskiy, II. Ekaterina saltanatı zamanında seçilen gerçekten yetenekli ve istidatlı insanlar sayesinde Genel Valilik kurumunun kusurlarının ortaya çıkmadığını düşünüyordu. Ona göre bu kontrol mekanizması kendi içinde mükemmel değildi. Öncelikle merkezkaç eğilimlerinin ortaya çıkma tehlikesini tamamen ortadan kaldıramadı. Rusya'da merkezin geçici olarak zayıflaması durumunda, ademi merkeziyetçilik ve hatta devletin dağılma tehditlerinin de ortaya çıkacağı bir gerçekti. Böylesi bir durumda ordu ve yasal düzenin idaresinden sorumlu Genel Valiler kendi topraklarına tamamen egemen gibi hissedebilirlerdi. Gradovskiy, **İstoriçeskiy oçerk uçrejdeniya general gubernatorstv v Rossii, Sobraniye soçineniy A. D. Gradovskogo**, s. 299-338.

[100] Y. P. Zlobin, "İnstitut general-gubernatorov v Rossii v XVIII veke: stanovleniye i razvitiye", Vestnik OGU, No: 4 (110), Nisan, 2010. s. 9.

[101] Trifonov-Mejuyev, "General-gubernatorstvo v Rossiyskoy sisteme territorialnogo upravleniya", s. 23.

[102] Spirov, "Formirovaniye instituta gubernatorstva v politiçeskoy istorii Rossii", s. 163.

I. Aleksandr'ın (1801-1825) hükümdarlığı döneminde Genel Valilik meselesi yeniden gündeme geldi. 19. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde aktif savaşların bir sonucu olarak toprakların hızlı bir şekilde genişlemesi, I. Aleksandr hükümeti için ekonomik, sosyo-kültürel ve dini açıdan birbirinden önemli ölçüde farklılık arz eden geniş toprakların yönetim organizasyonları sorununu ortaya çıkarmıştı. Bununla birlikte XIX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren oluşturulan üç düzeyli yönetim yapısı (imparator-bakanlar-valiler, askeri ve sivil), Rus İmparatorluğu'nun 1804-1815 yılları arasında sürüklendiği aralıksız savaş koşullarında tüm gücün etkili çalışmasını sağlayamadı. Bakanlıkların kurulmasından sonra valilerin yetkilerinin bir kısmı geri çekildi ve böylece valilik aparatı da effektiv olarak işleyişine devam edemedi. Guberniya yönetimlerine emir verme yetkileri olmayan bakanlar, bu sefer doğrudan valilere müraacat etmek zorunda kaldılar. Guberniya yönetimi ise yönetim senatosuna tabiliğini devam ettirdiği için senato, çoğu durumda bakanların emirlerinden, bakanların ise senatonun talimatnamelerinden haberleri olmadı.[103] I. Aleksandr ise çıkış yolunu I. Pavel tarafından kaldırılan Genel Valilik sisteminin yeni ele geçirilen merkezden uzak topraklarda "İmparator-Genel Vali-Vali, askeri ve sivil" düzeyinde yeniden hayata geçirmekte buldu.[104]

I. Pavel tarafından oluşturulan geniş guberniyalar, topraklarının genişliği ve nüfus sayısının fazlalığı sebebiyle zor idare edildiğinden yeni imparator, daha önce var olan guberniyaları revize etme, büyük olanları daha küçük gruplara ayırma ve gerektiği takdirde yeni guberniyalar kurulmasına karar verdi.[105] İdari birimlerin yeniden yapılanması devam ederken, 1816 senesinde Naipliklerin kurulması hakkındaki meseleleri tartışmak için gizli bir komisyon kuruldu ve komisyonda

[103] Spirov, "Formirovaniye instituta gubernatorstva v politiçeskoy istorii Rossii", s. 163.
[104] 1801 senesindeki saray darbesi sonucunda tahta çıkan I. Aleksandr'ın onlar tarafından oluşturulan bakanlık sisteminin rehinesi olma korkusu, Genel Valilik enstitüsünü yeniden kurmasının altında yatan gerçek sebepti. I. Aleksandr, bakanların sürekli artan güçlerine karşı dengeyi sağlamak için Genel Valileri kullanacaktı. Zlobin, "General gubernatorstva v sisteme Rossiyskogo regionalnogo upravleniya v XIX-naçale XX veka", **Vestnik OGU**, No: 7 (168), 2014, s. 124-125.
[105] 9 Eylül 1801 tarihinde Olenets guberniyası ve 10 Uyezdden oluşan Penza ve Slonim guberniyaları yeniden kuruldu. Yine aynı yıl Vilnius guberniyasından ayrılan Gorodno guberniyası kuruldu. 1802 senesinde Belarus guberniyası Vitebsk ve Mogilyov guberniyalarına, Malorossiysk guberniyası ise Çernigov ve Poltova guberniyalarına ayrıldı. Aynı zamanda Novorossiysk guberniyası Yekaterinoslav, Nikolayevsk ve Tavrida guberniyası olmak üzere üç guberniyaya, Astrahan guberniyası ise Astrahan ve Kafkasya olmak üzere iki guberniyaya ayrıldı. 1804 senesinde de Tomsk guberniyası, Tobolsk guberniyasından ayrıldı. Zlobin, "General gubernatorstva v sisteme Rossiyskogo regionalnogo upravleniya v XIX-naçale XX veka", s. 125.

Naipliklerin kurulması hakkındaki ilk kanun tasarısı hazırlandı. N. N. Novosiltsev'in kanun tasarısına göre tüm imparatorluk toprakları Naipliklere bölünecek, her Naiplik 3-4 ya da daha fazla guberniyadan oluşacaktı. Her Naiplikte ana idare, Naibe ve onun meclisine ait olacak, Naipler yalnızca ekonomi, polis ve yargı idaresi değil aynı zamanda yerel yönetimin diğer kolları olan din, eğitim ve posta gibi alanlarını da yönetecekti. Ayrıca varolan guberniya yapılanması aynı kalacak ve her guberniyada Naiplik örneğindeki gibi bir meclis kurulacaktı.[106] Komisyon tarafından hazırlanan tasarıda yerel yönetim organlarının rol ve konumları kesin çizgilerle belirtilmediği için küçük hükümdarlıkların ortaya çıkması ve aynı şekilde Genel Valiler ve valilerin merkezden tayin edilmeleri sonucunda bu iki yetkili enstitünün kaçınılmaz olarak benzeme tehlikesi de doğmuştu. I. Aleksandr bundan yola çıkarak N. Novosiltsev'in kanun tasarısını yürürlüğe koymak istese de tasarının sonuçları açısından endişe duydu ve tasarı ilkeleri temelinde başında imparatorun Naibi yerine geçecek bir valiyle birkaç guberniya yönetiminde bunu deneyimlemek istedi. Bu deney A. D. Balaşov'a verildi. Balaşov, 4 Kasım 1819 tarihinde kurulan Ryazan, Tambov, Oryol, Voronej ve Tula guberniyalarından oluşan bir Genel Valilik kurdu. Ancak valilik sekiz sene sonra tasfiye edildi.[107]

19. yüzyılın ikinci çeyreğine gelindiğinde I. Nikolay (1825-1855), ülke yönetiminde temel modelin ana figürünün bakanlar olduğu merkezi yönetim lehine nihai bir seçim yaptı. Genel Valilik ya da Naiplikler kaldırılmadı. Ancak yeni statüleri daha net bir şekilde tanımlanarak kenar bölge ve tipik olmayan yönetim birimleri olarak var olmaya devam ettiler. I. Nikolay'ın emriyle 6 Aralık 1826 tarihinde kurulan V. P. Koçubey, İ. V. Vasilçikov, A. N. Golitsın, İ. İ. Dibiç, M. M. Speranskiy ve P. A. Tolstoy'dan oluşan gizli komisyon, Genel Valilikleri Rus nüfusunun az olduğu kenar bölgelerde muhafaza etmenin daha uygun olacağı kararına vardı. 6 Haziran 1827 tarihinde komisyonun kararı I. Nikolay tarafından onaylandı. Buna göre merkezi bölgeler (Moskova ve Petersburg hariç) ve Avrupa Rusyası'nın kuzeyindeki Genel Valiliklerin kaldırılmasına[108] ve herhangi bir

[106] Lısenko, **Gubernatorı i general gubernatorı Rossiyskoy imperii**, s.70.
[107] Ayrıntılı bilgi için bkz. P. V. Akulşin, **Ryazanskiy general-gubernator A. D. Balaşov. Reformatorskiye planı Aleksandra I i Ryazanskiy kray**, İz proşlogo i nastayaşego Ryazanskogo kraya, Ryazan, 1995, s. 17-25.
[108] Zlobin, "Zakonodatelnoye obespeçeniye instututa general-gubernatorskoy vlasti v Rossii v pervoy

nedenden dolayı imparatorluk topraklarına entegrasyonunun sağlanamadığı, güvenlik tehtidinin ortaya çıktığı durumda bu tehdidi ortadan kaldırmak için bürokratik kontrolün ek araçlarının gerektiği bölgelerde, olağanüstü siyasi iktidar organı olarak bırakılmasına karar verildi.[109] Geri kalan guberniyalar için ise yeni üstleri olan İçişleri Bakanlığı tarafından siyasi gözetim yeterli bulundu. XIX. yüzyılın 20'li yıllarının sonu ve 30'lı yıllarının başında Astrahan (Ahrangelsk, Volograd ve Olonets), Ryazan (Ryazan, Tula, Voronej, Oryol ve Tambov), Nijniy Novgorod (Nijniy Novgorod, Kazan, Simbirsk ve Penza) Genel Valilikleri kaldırıldı. Nüfus çoğunluğunu Rusların ya da Rus dillilerin oluşturduğu rejime bütünüyle sadık Guberniyalar ile birleştirildi.[110] Sınırların genişlemesiyle birlikte yeni, büyük çaplı idari birimlerin kurulması ve aynı anda Genel Valilerin yasal çerçevelerinin belirlenmesi eş zamanlı olarak devam etti. 1832 senesinde Kiev, Podolya, Volhinya Genel Valiliği, 1844 senesinde Kafkasya Naipliği, 1851 senesinde Orenburg ve Samara Genel Valiliği kuruldu. I. Nikolay'ın saltanatının son yıllarına gelindiğinde ise imparatorluk terkibinde Polonya, Kafkasya Naiplikleri ve 13 Genel Valilik bulunuyordu.[111]

I. Nikolay ve halefleri tarafından Genel Valiliklere kontrolleri altındaki toprakların genel imparatorluk idari alanına dahil edilmesi görevi verilmişti. 29 Mayıs 1853 tarihinde I. Nikolay, İçişleri Bakanı D. G. Bibikov[112] tarafından hazırlanan Genel Valilerin faaliyetlerinin hukuki temelini oluşturan ve 1917 yılına bu

---

polovine XIX veka", **İzvestiya Samarkogo nauçnogo tsentra Rossiyskoy Akademii Nauk**, No: 3 (2), 2011, s. 366.

[109] Trifonov- Mejuyev, "General-gubernatorstvo v Rossiyskoy sisteme territorialnogo upravleniya", s. 24.

[110] Zlobin, "General gubernatorstva v sisteme Rossiyskogo regionalnogo upravleniya v XIX-naçale XX veka", s. 125.

[111] **Gubernii Rossiyskoy imperii**, s. 11-33. Rus olmayan nüfusun hakim olduğu bölgelerde iki kademeli (Genel valiler-valiler, askeri veya sivil) bir yerel yönetim sistemi inşa edildi. Yüksek iktidar ulusal (etnik) ilkelere göre değil, toprak yani arazinin genişliği ve nüfus yoğunluğuna (potansiyel vergi mükellefleri) göre hareket etti. Bunun sonucunda Estonlar, Letonlar ve Litvanyalıların bir kısmı Pribaltika (Livonya, Estonya ve Kurlandiya) Genel Valiliği, Litvanlar ve Beyaz Ruslar Vilnius (Vilnius, Kaunas ve Grodno) Genel Valiliği idari sınırları içinde kaldı. Malorossiya (Ukrayna), Kiyev (Kiyev, Podolya ve Volhinya), Malorossiya (Çernigov, Poltova ve Harkov), Novorossiysk (Yekaterinoslav, Tavrida ve Herson) olmak üzere üç Genel Valiliğe ayrıldı. Kazakistan'ın yerli halkı ise Orenburg ve Batı Sibirya Genel Valileri tarafından idare edildi. Bu iki Genel Valiliğin 1881-1882 yıllarında kaldırılmasından sonra Bozkır ve Türkistan Genel Valilikleri'nin denetim ve kontrolleri altına girdiler.

[112] İçişleri Bakanı D. G. Bibikov, bakan olmadan önce 5 yıl Kiev, Podolya ve Volhinya Genel Valisi olarak hizmet etti.

kurumun ortadan kaldırılışına kadar değişikliğe uğramadan yürürlükte kalan *Genel Valiler için genel talimatname*[113] isimli kanunu onayladı. Yeni kanun Genel Valiler ile ilgili ilk özel yönerge olmakla birlikte XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu topraklarda görev yapan Genel Valilerin (Moskova da dahil) konumu bu talimatnameye göre belirlendi. Talimatname bir girişle iki ana bölüm ve 42 maddeden oluşuyordu. Talimatnameye göre Genel Valiler yalnızca imparator tarafından göreve getirilecek ve görevden alınacaktı. İlk bölüm Genel Valilerin temel görevlerinin bir listesini içeriyordu. Genel Valiler, idareye emanet edilen bölgenin iç güvenliği ve refahını sağlayacak, mevcut doğal kaynakların rasyonel kullanımıyla birlikte bu temelde ekonominin tüm sektörlerinin gelişimini sağlayarak tekelciliği bastıracak, salgın hastalıklar ve doğal afetler durumunda sağlık hizmetlerini geliştirerek nüfusu destekleyecekti. Aynı zamanda Genel Valiler memur kadrosunu seçerek onların faaliyetlerini kontrol edecek ve ödülleri de vereceklerdi. Mahkeme kararlarını askıya alma hakkı ile mahkeme sisteminin faaliyetlerinin denetim ve kontrolünü sağlama görevi de Genel Valilere verilmişti. Ayrıca tüm kurumlar ve alt yetkililerin sürekli denetimi de Genel Valiler tarafından yapılacaktı.[114]

Talimatnamenin ikinci bölümünde Genel Valilerin daha yüksek ve daha düşük güç yapıları ile ilişkisinin niteliğini belirlendi. Özel önem taşıyan acil durumlarda Genel Valiye doğrudan imparatora başvurma hakkı da verildi. Valilerin dahil olduğu Genel Valiye tabi guberniya kurumları Genel Valinin tüm yasal talep, öneri ve emirlerini yerine getirmek zorundaydı.[115] Valilerin (askeri-sivil) ve vali yardımcılarının göreve getirilmesi ya da görevden alınması eskisi gibi Genel Valilerin yetkileri dışında kaldı. Ayrıca tahsis edilen nakdin kendi takdirine göre kullanımı ve posta-telgraf ofis kurumlarının faaliyetleri hükmedenin ayrıcalığı olarak kalmaya devam etti.[116]

---

[113] **PSZRİ**, T. 28 (1853), No: 27293, s. 260-264. "1853 g. maya 29. Obşaya instruktsiya general-gubernatoram."
[114] **PSZRİ**, T. 28, No: 27293, s. 260-263, Madde. 6-30.
[115] **PSZRİ**, T. 28, No: 27293, s. 263-264.
[116] Zlobin, "General gubernatorstva v sisteme Rossiyskogo regionalnogo upravleniya v XIX-naçale XX veka", s. 127.

3. TÜRKİSTAN'DA RUS İDARİ MEVZUATININ OLUŞUMU (1854-1865)

Ruslar XVI. yüzyılın ortasından itibaren Kazan, Astrahan ve Sibirya Hanlıklarını işgal ettikten sonra Türkistan'a yöneldiler. Türkistan'da bu tarihte Buhara, Hokand ve Hive gibi Özbek Hanlıkları ile Kazak Hanlığı varlığını sürdürüyordu. Rus İmparatorluğu'nun yaklaşık iki yüzyıl devam eden Türkistan'ın kuzeyindeki Kazak bozkırlarını işgal süreci 1730 yılında başladı. 1730 senesinde Kazak Hanı Ebul Hayr'ın gizlice himaye ricası sonucunda halkın çoğunluğunun muhalefetine rağmen, 10 Ekim 1731 tarihinde ve özellikle aynı yılın Aralık ayında nüfuzlu Kazak ileri gelenlerine ettirilen yeminlerle Küçük Cüz'de önemli ölçüde Rus hakimiyetinin sağlanması, Türkistan'ı Rus işgaline götüren en önemli olaylardan biriydi. Kazakların Rus idaresine girmeleri, XVIII. yy'ın başında şekillenen ve hedefi Türkistan ve Güney Asya'nın zenginliklerine ulaşmak olan Rus Doğu politikasını hayata geçirmek için de bir umut ışığı oldu. 1822 yılında Orta Cüz, 1824 yılında da Küçük Cüz'de Hanlık kaldırılıp, Han seçimi yasaklandı. Orta ve Küçük Cüz topraklarında yeni idari birimler kuruldu ve söz konusu Kazak toprakları Rusya'nın bir parçası haline getirildi.[117]

Kazak bozkırlarının hakimiyet altına alınmasından sonra XIX. asrın ikinci yarısında yerleşik nüfusun meskun olduğu Türkistan'ın güney bölgelerine doğru işgal hareketi başladı. Ruslar, Sır Derya nehrinin aşağı kısmı Raym'da bir liman inşa ederek buraya istihkâmlar kurdu. Bu liman sayesinde Aral gölü ve Sır Derya nehri üzerinde sürekli bir Rus deniz gücü tesis edilmiş oldu. 1853 senesinde ise Orenburg ve Samara Genel Valisi V. A. Perovskiy, Hokand kalesi Akmescit'i işgal ederek burada yeni bir Rus kalesi kurdu ve kaleye Perovsk[118] adını verdi.[119] Akmescit'in

---

[117] Osman Yorulmaz, **Başlangıcından Hanlığın Feshine Kadar Kazak Türkleri ile Çarlık Rusyası Arasındaki Siyasi İlişkiler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013, s. 285. Aynı zamanda Kazak bozkırlarının işgalinden sonra kurulan Rus idari sistemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. D. V. Vasilyev, **Organizatsiya administrativnogo upravleniya v Kazahskoy stepi: gosudarstvennaya politika i regionalnıye praktiki (XVIII-pervaya polovina XIX v.)**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskih nauk, Samara, 2016.

[118] 1867 yılı nizamname tasarısına göre Fort Perovskiy, Perovsk şehri adını aldı. **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 12. 1925 senesinde şehre Kızılorda ismi verildi.

[119] K. V. Trever-A. Y. Yakubovskiy-M. E. Voronests, **İstoriya Narodov Uzbekistana**, İzd. AN UzSSR, Taşkent, 1950, s. 225.

işgal edilmesinden sonra burada Sır Derya Hattı adını alan yeni bir savunma ve saldırı hattı[120] inşa edildi[121] ve 5 Temmuz 1854 tarihinde Harbiye Bakanının emriyle Sır Derya Hattı Komutanlığı kuruldu.[122] 5 Temmuz 1854 tarihli kanunun birinci maddesine göre; Sır Derya Hattı'nda konuşlanan tahkimat, ordu ve Kazakların yönetimi ve yine aynı şekilde Sır Derya nehrindeki filonun idaresi doğrudan Sır Derya Hattı komutanı adını alan ayrı bir askeri yöneticiye verildi.[123]

Kanunda Sır Derya Hattı Komutanlığı kadro cetveline de yer verildi. Askeri ve sivil memurların bir arada bulunduğu Sır Derya Hattı Komutanlığı'nda; general rütbeli bir komutan, bir emir eri, özel görevli ober-ofitser[124], muhasip, topograf (ober-ofitser), ober-auditor[125], tercüman, 8 yazman, Kazakların idaresi ve sınır birimine mensup Dışişleri Bakanlığı'ndan bir baş memur, ona bağlı yardımcı, katip, tercüman ve Kazaklardan 4 yiğit[126] olmak üzere 23 kişi görev yapıyordu.[127] Bu tarihte Sır Derya Hattı toprakları halen Dışişleri Bakanlığının yetki alanındaydı.[128]

---

[120] Sır Derya Hattı'na dahil olan yerler: Aral Kalesi; Kazalı'nın kaynağına yakın inşa edilen Kale No: 1 (Fort No: 1); Karmakçi bölgesinde bulunan Kale No: 2; Kuvan Dare'de bulunan Kale No: 3; Hokand kalesi Akmescit yerine kurulan Perovsk Kalesi. "Sırdarinskaya Liniya", **Ensiklopediçeskiy Slovar**, İzd: F. A. Brokgauz - İ. A. Efron, T. XXXII, St. Peterburg, 1901, s. 214.

[121] **İstoriya Rossiyskoy imperii**, Red. Zayonçkovskiy, A. M.-Logofet, D. N.-Şemanskiy, A. D.-Drujinin, K. İ.-Nikolskiy, V. P., T. 3, Direkt-Media, Moskva, 2014, s. 175.

[122] **PSZRİ**, T. 29 (1854), Ç. I, No: 28392, s. 679. "1854 g. iyulya 5. O komanduyuşçem Sırdarinskoy liniyey"

[123] **PSZRİ**, T. 29 (1854), Ç. I, No: 28392, s. 679.

[124] 1917 yılına kadar Rus ordusu ve deniz kuvvetlerinde 9 - 14. sınıflara karşılık gelen, küçük rütbeli subaylar kategorisinin adıdır.

[125] Filoda ortaya çıkan davaların ön soruşturmaları, yasal ve uluslararası hukuk konuları ile adli ve disiplin davalarında amiral gemisinin yazışmalarını yapan deniz subaylarına verilen isimdir.

[126] Belgede "Rassılnıy" olarak geçmektedir. Haberciler, asistanlar, korumalar vb. için kullanılan bir terimdir. Morrison, **Russian Rule in Samarkand 1868-1910: A Comparison with British India**, s. 23.

[127] **PSZRİ**, T. 29 (1854), Ç. II, No: 28392, (Ştatı i tabeli), s. 104 "Vısoçayşe utverjdennıy ştat upravlenii komanduyuşçego Sır-Darinskoy liniyeyu."

[128] İ. V. Volkov, "Administrativno-territorialnıye funktsiii ministerstva inpostrannıh del Rossii po upravleniyu natsionalnımi okrainami imperii", **Vlast**, No: 8, 2016, s. 190. İmparatorluğun hakimiyet alanlarındaki Asya devletleri ve doğu halkları ile ilişkiler, 1797 senesinde Dışişleri kollegimuna bağlı özel ekipler tarafından yürütülüyordu. Bakanlıkların kurulmasından sonra Dışişleri kollegiumu, adı ve kadrosunu muhafaza ederek Dışişleri Bakanlığı kalem odası, kollegiuma bağlı ekip ise bakanlığın şubesine dönüştürüldü. 19 Nisan 1819 tarihinde ise I. Aleksandr tarafından Dışişleri Bakanlığına bağlı Asya departmanı kuruldu. 1864 senesinde Sır Derya Hattı Kazaklarının idaresinin Harbiye Bakanlığı'nın yetki alanına verilmesiyle birlikte Asya departmanı, Asya halklarının yönetimi konusunda eski sorumluluklarını kaybetti. Bu işlevler İçişleri ve Harbiye Bakanlıklarına devredildi. A. Y. Jukova, "Aziatskiy departament v strukture ministerstva inostrannıh del Rosii vo vtoroy polovine XIX. v.: Funktsii, liçnıy sostav, harakternıye çertı", **Klio**, No: 6 (126), İzd. Poltorak, 2017, 66-72 s.

Sır Derya Hattı Komutanlığı kurulduktan iki yıl sonra 14 Ağustos 1856 tarihinde II. Aleksandr, *Sır Derya sınır hattının idaresi hakkında bir talimatname* yayınladı.[129] Bu belgenin taslağı, Orenburg ve Samara Genel Valisi V. A. Perovskiy tarafından hazırlandı. Belge üzerindeki birtakım değişiklikleri ise Dışişleri ve Maliye Bakanlıkları yaptı. Daha önce öngörülemeyen ve gözden geçirilmesini gerektirebilecek yeni özel koşulların ortaya çıkma ihtimali sebebiyle talimatnamenin geçerlilik süresi beş yılla sınırlı tutuldu. Yönerge hattın komutanı ve Dışişleri Bakanlığı baş memurunun Sır Derya Kazaklarının yönetim faaliyetleri ve komşu Hive, Buhara ve Hokand Hanlığıyla ilişkilerin yürütülmesi hakkındaydı.[130] Talimatnamede Kazaklar ve sınır işlerinin yönetimi, doğrudan Dışişleri Bakanlığı baş memuruna emanet edildi. İmparatorluk açısından bu yönergeyle birlikte Dışişleri Bakanlığı memurunun Kazakların idaresi hakkındaki yönetim faaliyetleri belirli kurallara bağlanmış oldu. Bu konuda hat komutanının görevi ise Dışişleri Bakanlığı memurunun görevini en doğru şekilde yapmasının denetimi ile sınırlıydı. Aynı zamanda komutan, herhangi bir emir vermeden konu hakkındaki fikirlerini Orenburg Genel Valisine bildirmek zorundaydı. Dışişleri Bakanlığı baş memuru Orenburg Kazaklarını yöneten organ olarak Orenburg sınır komisyonu[131] ile doğrudan iletişim kurabiliyorken, Orenburg Genel Valisi ile ise sadece hat komutanı aracılığıyla iletişime geçebildi.[132]

1856 yılı talimatnamesine göre yerli halkın idaresi Kazaklar arasından tayin edilen yöneticiler aracılığıyla gerçekleştirilecekti. Ancak yerli Kazak yönetimi ve Kazakların idaresinden sorumlu memurun görev listesine bakıldığında, belgede Kazak bozkırlarındaki idari organizasyona engel, birtakım boşluklar da göze

---

[129] D. V. Vasilyev, "Turkestanskaya oblast: Stanovleniye administrativnogo zakonodatelstva v Russkom Turkestane.1854-1866", **İntellekt. İnnovatsii. İnvestitsiy**, No: 4, 2003, s. 175.

[130] Vasilyev, "Reformı upravleniya Kazahami Orenburgskogo vedomstva vtoroy çetverti XIX v." **Vestnık MGOU. Seriya: İstoriya i politiçeskiye nauki**, No: 5, 2010, s. 122.

[131] Orenburg'da 1799 senesinde kurulan Orenburg sınır komisyonu; başkan, iki memur (Rus) ve Kazaklardan seçilmiş üç temsilciden (sultan ve 2 Aksakal) oluşuyordu. Aynı zamanda komisyonda sekreter, tercüman ve kalem odası memurları da görev yapıyordu. Komisyonun ana görevi sınır anlaşmazlıklarının çözümü ve Küçük Cüz'ün Han, Sultanlar ve Aksakalları ile ilişkiyi yürütmekti. S. V. Gorbunova, "«K podnaçalstvu, pravosudiyu neçuvstvitelno privıkat budut»: uçastiye Kazahov v rabote Orenburgskoy pograniçnoy komissii (1799-1869)", **Vestnik NVGU**, No: 2, 2017, s. 85-86. Ayrıca Orenburg sınır komisyonunun ayrıntılı faaliyetleri için bkz. S. V. Gorbunova, **Orenburgskaya pograniçnaya komissiya i politika v mladşem Kazahskom juze**, Kandidat istoriçeskih nauk, Nijnevartovsk, 1998, 202 s.

[132] Vasilyev, "Reformı upravleniya Kazahami Orenburgskogo vedomstva vtoroy çetverti XIX v." s. 122.

çarpıyordu. Örneğin hat komutanı ve baş memurun yerel halkın idaresi konusundaki hak ve yetkileri kesin çizgilerle belirtilmemiş, yine aynı şekilde yönergede Kazakların idaresinden sorumlu yerli nüfus idarecileri de açık bir şekilde isimlendirilmemişti.[133] Bundan başka Sır Derya Kazaklarının idaresinin Dışişleri Bakanlığına tabi bir memura teslim edilmesine rağmen talimatnamede yine de askeri idare egemen olduğu ve baş memurun gücünün sınırlandırıldığı da göze çarpıyordu. Bunun en net örneği Kazakların tüm yerel ve boy yöneticilerinin Dışişleri Bakanlığı baş memurunun teklifi üzerine hat komutanı tarafından görevlendirilmesi ve görevden alınmasıydı. Aynı zamanda göreve atanan Kazakların Kazak Türkçesiyle yazılan ve görevlerini belirleyen talimatları ondan değil, Orenburg sınır komisyonundan alması da bunu açık bir şekilde ortaya koyuyordu. Talimatnamede göçebe halkın yaşam düzeni, can ve mal güvenliğinin sağlanması yalnızca Kazak yerel ve Aul makamlarına emanet edilmişti. Rus yetkililer göçebelerin verilen talimatlara sıkı bir şekilde uyup uymadığını kontrol edeceklerdi. Her bir idareci kendisine tabi halkın yaşam biçimi ve dış dünyayla olan ilişkilerini de takip etmek zorundaydı.[134]

Sır Derya Hattı fiili olarak hem Hanlık hem de imparatorluk topraklarında Kazakların göçleri için müsait vaziyetini uzun bir süre sürdürdü. Bu da imparatorluk açısından Rus sınırlarının bölgede belirgin ve istikrarlı bir devlet sınırı olarak kabul görmediğini açık bir şekilde ortaya koyuyordu. Aynı zamanda Kırım savaşında Rusya'nın almış olduğu ağır yenilgi, ona Türkistan'da siyasi ve askeri olarak aktif hareket etme ve hamleler gerçekleştirme olanağı da sağlamıyordu.[135] Diğer taraftan Sır Derya Hattı'nın sınırlarının genişlemeye devam etmesi, yeni işgal edilen toprakların idari organizasyon sorununu da ortaya çıkarmıştı. Bu amaçla 3 Aralık 1861 tarihinde Sır Derya ve Orenburg'un yetki alanına giren *Kazak bozkırlarının askeri düzeni hakkında yeni bir nizamname*[136] yayınlandı. Bölgenin idari yapısı

[133] Vasilyev, "Turkestanskaya oblast: Stanovleniye administrativnogo zakonodatelstva v Russkom Turkestane.1854-1866", s. 175.
[134] Vasilyev, "Reformı upravleniya Kazahami Orenburgskogo vedomstva vtoroy çetverti XIX v." s. 122-123.
[135] Vasilyev, "Turkestanskaya oblast: Stanovleniye administrativnogo zakonodatelstva v Russkom Turkestane.1854-1866", s. 175.
[136] **PSZRİ**, T. 36 (1861), Ç. II, No: 37699, s. 526-536. "1861 g. dekabrya 3. Polojeniye o voennom ustroystve Kirgizskoy stepi Orenburgskogo vedomstva i Sırdarinskoy linii."

hakkında daha net ve kapsamlı bilgiler veren yeni nizamnameye göre Sır Derya Hattı'nın idaresi iki bölüme ayrıldı. Birinci bölüm askeri yönetimi, ikinci bölüm ise Sır Derya Hattı'ndaki Kazakların ve sınır işlerinin yönetimi kapsayan mülki idareyi kapsıyordu.[137] Sır Derya Hattı komutanı Sır Derya Hattı'ndaki tüm askeri kurumları, orduyu, tahkimatları ve aynı zamanda Aral filosunu[138] yönetecekti.[139] Komutan ayrıca Sır Derya Hattı Kazakları ve sınır biriminin idaresinden de sorumlu tutuldu. Mülki idaredeki bu görevleri ise Dışişleri Bakanlığı özel memuru aracılığıyla yerine getirecekti. Özel memur doğrudan hattın komutanına tabi olup, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan talimatnameye göre faaliyetlerini sürdürecekti.[140]

Yeni nizamnamede hattın idari kadrosu da önemli ölçüde genişletildi. Tıp, veteriner, topçu, istihkâm ve erzak birimlerinin yönetici pozisyonları oluşturuldu.[141] Sivil yönetim kadrosu da iki katına çıktı ve yönetimde 8 memur görev yapmaya başladı. Ancak yeni nizamnamede Kazakların idaresi, Sır Derya sınır hattının idaresi hakkındaki talimatnameyle belirlenen kurallar çerçevesinde aynı kaldı. Aslında fiili olarak 1856 talimatnamesinin geçerlilik süresini uzatmış oldu.[142] 1861 yılı nizamnamesi de geçiciydi ve üç yıllık zaman dilimini kapsıyordu. Bu züre zarfında Rus hükümetinin yeni topraklarındaki hakimiyetini sağlamlaştırması ve zeminde yerel otoritelerin oluşturulmasıyla birlikte halkların kontrolü de ilgili bakanlıklara (İçişler ve Harbiye) aktarılmaya başlandı. 27 Temmuz 1864 tarihinde imparator, Sır Derya Hattı Kazaklarının idaresinin Dışişleri Bakanlığından Harbiye Bakanlığının yetki alanına devredilmesi hakkındaki hükümet senatosunun kararını onayladı.[143] Bundan böyle Dışişleri Bakanlığı memuru, Harbiye Bakanlığının sınır birimi ve

[137] **PSZRİ**, T. 36, No: 37699. Madde 3.
[138] Aral filosu, Sır Derya nehrinin aşağı kesiminin işgalinden sonra 1853 senesinde Hive Hanlığının saldırılarından korunmak, Sır Derya üzerinden geçişlerini önlemek ve askeri operasyonlarda kara kuvvetlerine yardımcı olmak için kuruldu. Aynı zamanda Aral gölünde ticaretin geliştirilmesi için filonun gemilerinden de faydalanılacaktı. Filo uzun bir süre Türkistan'daki bilimsel çalışmalar ve Türkistan'ın ilhakına yönelik askeri harekâtlarda en önemli araçlardan biri olarak hizmet etti. Türkistan'daki askeri harekâtların sona ermesi, araştırmaların tamamlanması ve gemilerin ticari ve yük taşımacılığı için elverişsizliği sebebiyle 1883 yılında Aral filosunun kaldırılmasına karar verildi. "Aralskaya Filotiya", **Voennoya Entsiklopediya**, Peterburg, 1911, s. 1.
[139] **PSZRİ**, T. 36, No: 37699. Madde 4.
[140] **PSZRİ**, T. 36, No: 37699. Madde 5.
[141] **PSZRİ**, T. 36, No: 37699. Madde 6.
[142] Vasilyev, "Turkestanskaya oblast: Stanovleniye administrativnogo zakonodatelstva v Russkom Turkestane.1854-1866", s. 176.
[143] Vasilyev, "Reformı upravleniya Kazahami Orenburgskogo vedomstva vtoroy çetverti XIX v." s. 124.

Kazakların yöneticisi adını alan sivil memur pozisyonuna dönüşerek doğrudan hattın komutanına tabiiliğini devam ettirdi. Sivil memur, 14 Ağustos 1856 yılı talimatnamesine göre faaliyetlerini sürdürdü.[144]

1864 yılının sonunda Çimkent işgal edildi[145] ve Rus orduları Taşkent'e oldukça yaklaşmış oldu. Yeni ele geçirilen toprakların idari organizasyonu için de 3 Şubat 1864 tarihinde N. A. Severtsov, General Çernyayev başkanlığında *Orta Asya sınır oblastı hakkında yeni bir nizamname tasarısı* hazırladı.[146] Tasarıyı hazırlayanlar merkezinde yerli nüfus idarecilerinin yer aldığı Oblastın, kanatlara (askeri) ayrılması ve Oblast yöneticisinin gözetimi altında mülki idare için bir kalem odasının kurulması teklif ettiler. Rusya ilk defa Türkistan'da yerleşik nüfusun hakim olduğu büyük yerleşim merkezleriyle karşı karşıya gelmişti. Bu andan itibaren halkın göçebe ve yerleşik olmak üzere geleneksel idari bölünmesi de ortaya çıktı. Nizamname tasarısında aynı zamanda ilk defa sosyo-ekonomik prensipler hesaba katılarak yapılan ayrım sonucunda (göçebe-yerleşik) yerli nüfus idarecileri de açık bir şekilde isimlendirildi. Ancak yerli nüfus idarecilerinin göreve getirilme kriter ve prosedürüne yer verilmedi. Fiili olarak Oblast yöneticisinin yerli nüfus idarecilerini onaylama ve görevden alma hakkı bulunuyordu.[147] 12 Şubat 1865 tarihinde ise Türkistan'da

[144] Vasilyev, "Turkestanskaya oblast: Stanovleniye administrativnogo zakonodatelstva v Russkom Turkestane.1854-1866", s. 176.

[145] Vasilyev, 1864-1865 yıllarında Rus hükümetinin özellikle Dışişleri Bakanlığının Rusların Orta Asya içlerine ilerleyişine karşı olduğunu ve bunu birçok kez kesin bir şekilde dile getirdiğini yazmaktadır. Şöyle ki bu görüşünü Dışişleri ve Harbiye Bakanlığının 21 Haziran 1864 tarihli ortak raporuna dayandırır. Hatta Dışişleri Bakanlığının Orenburg Genel Valisi General A. P. Bezak'a 23 Şubat 1865 tarihinde gönderdiği raporda; Bakanlığın Rusların bölgeye ilerleyişinde Çimkent'i yeterli nokta olarak gördüklerini, komşu Hokand Hanlığının yerli Kazak nüfusa ve Rus ordusuna saldırılarına engel olmak için kalıcı tahkimatlar ve Türkistan Oblastı'nın kurulmasıyla sınırlandırılacağını gerekli gördüğünü yazıyordu. Ayrıca Hokand'a karşı her silahlı müdahale Rusya'yı Orta Asya'da bitmek bilmeyen çatışmalara sürüklüyor ve bu istenmeyen savaşlar, Rus idaresini "bölgenin iç refahı" hakkındaki meselelerin çözümünden alıkoyuyordu. Bakanlık silahlı müdahalelere, sınırlara ve ticari çıkarlarına karşı saldırılara engel olmak maksadıyla izin verileceği ama o zaman bile, bu müdahaleleri yeni toprak edinimi yapmadan ve sınırları daha da ileriye taşımadan kararlılıkla yapması gerektiğini vurguluyordu. Ancak General Çernyayev, oldukça bağımsız hareket etmeye karar vererek 1864 yılının Eylül ayında Rusların Türkistan'ın güneyindeki ileri karakolu olan Çimkent'i işgal etmişti. Hatta Petersburg'u yatıştırmak için Çimkent'in alınmasıyla "Orta Asya sınırımızı birleştirmek" misyonunun tamamlanmış sayılabileceği hakkında Harbiye Bakanı D. A. Milyutin'i ikna etmeye çalışıyordu. D. V. Vasilyev, "K istorii obrazovaniya Turkestanskogo general-gubernatorstva (1864-1867)", **Rubeji Rossii**, No: 10, 2017, s. 12.

[146] **RGVİA**, F. 38, Op. 9, D. 86, L. 2-33. "1865 g. fevralya 3. Proyekt polojeniya o Sredneaziatskoy pograniçnoy oblasti, predstavlennıy general mayorom Çernyayevım."

[147] Vasilyev, "Turkestanskaya oblast: Stanovleniye administrativnogo zakonodatelstva v Russkom Turkestane.1854-1866", s. 176.

imparatorluğun bölgesel politikasına uygun olarak yeni ele geçirilen ya da sınır bölgelerinde kurulan idari-toprak birimleri örneğinde olduğu gibi Türkistan Oblastı kuruldu. Oblast kurulduktan sonra Rus hükümeti yeni toprakların idari organizasyonu hakkında yeni bir tasarı hazırladı.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİSTAN OBLASTI VE TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ'NDE İDARİ SİSTEMİN OLUŞUMU

1.1. TÜRKİSTAN OBLASTI'NDA İDARİ YAPILANMA

1.1.1. Türkistan Oblastı'nın Kurulması

Türkistan'daki yeni toprak kazanımlarından sonra Rus hükümeti, Hokand Hanlığı topraklarının bir bölümünün siyasi kaderini belirleme ve Türkistan'da idari alanda yeni bir politikanın uygulanması gerekliliği sonucuna varmıştı. Bu meseleyle Harbiye Bakanı D. A. Milyutin'in[148] başında bulunduğu özel komite[149] ilgileniyordu. Komitenin 25 Ocak 1865 tarihli oturumunda İçişleri Bakanı P. A. Valuyev, Doğu Sibirya Genel Valisi M. S. Korsakov, Batı Sibirya Genel Valisi A. O. Dyugamel, Doğu Sibirya eski Genel Valisi N. N. Muravyov-Amurskiy, Orenburg eski Genel Valisi A. P. Bezak, General A. İ. Verigin, Dışişleri Bakanlığı Asya İşleri Dairesi müdürü P. N. Stremouhov ve aynı zamanda A. Y. Timaşev, V. P. Butkov, Y. P. Kovalevskiy de bulunuyordu.[150] Komitede Türkistan politikasındaki mevcut sıkıntıları ortadan kaldırmak ve güneydoğu sınırını belirlemek maksadıyla Rus İmparatorluğu'nun Türkistan Hanlıklarıyla olan tüm siyasi ve ticari ilişkilerinin yalnızca Orenburg Genel Valisi, Çin ile ilişkilerin ise Batı Sibirya Genel Valisi tarafından yürütülmesi kararı alındı.[151] Orenburg ve Batı Sibirya Genel Valiliğine[152] tabi Kazak bozkırlarının bir idari birim

[148] D. A. Milyutin (1816-1912): 1861-1881 yıllarında arasında Harbiye Bakanlığı yapan Milyutin, II. Aleksandr'ın büyük reformlarının ayrılmaz bir parçası olan askeri reformları hayata geçirdi. Askerlik süresinin kısaltılması (25 yıldan 16 yıla), bakanlıktaki departmanların geniş yetkilere sahip ana yönetimlere ayrılması, askeri eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesi, eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve aynı zamanda ait olduğu sınıfa bakılmaksızın 20 yaşını dolduran tüm erkek nüfus için askeri yükümlülüklerin getirilmesi askeri reformlarının başlıcalarını oluşturdu.

[149] Özel komite, I. Nikolay zamanında "Asya" siyasetini muhakeme etmek için kuruldu. İmparatorun başkanlığında yapılan toplantılara üst düzey devlet yetkilileri, yerel yöneticiler (Genel ve Askeri Valiler vs.) ve aynı zamanda doğu hakkında çalışmalar yapan ünlü uzmanlar davet edildi. Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", Vopros İstorii, No: 7, 2001, s. 69.

[150] N. A. Halfin, **Politika Rossii v Sredney Azii (1856-1868)**, İzdatelstvo vostoçnoy literaturı, Moskva 1960, s. 119.

[151] Vasilyev, "K istorii obrazovaniya Turkestanskogo general-gubernatorstva (1864-1867)", s. 13.

[152] Batı Sibirya Genel Valiliği'nin kurulmasıyla ilgili karar 26 Ocak 1822 tarihinde, Sibirya Genel Valiliğini batı ve doğu bölgelerine bölmeyi öneren M. M. Speranskiy'nin girişimi ile verildi ve yasal olarak ise bu karar, 22 Temmuz 1822 tarihinde resmileştirildi. Kurulduğu yıl idari merkezi Tobolsk

altında birleştirilmesinin ise geçici olarak durdurulması gerektiği sonucuna varıldı. Buna dayanarak Orenburg ve Batı Sibirya Genel Valiliği'nin eski vaziyetinde kalmasına, yalnızca Samara guberniyasının[153] Orenburg Genel Valiliği[154] terkibinden ayrılmasına karar verildi.[155] En önemlisi de Yeni-Hokand ve Sır Derya Hattını (Issık gölün batı ucundan Aral gölüne kadar) kendinin uzak ve bağımsız vaziyetine göre özel yetkilere sahip bir Askeri Valinin idaresi altındaki bir Eyalet "Türkistan Oblastı" (Orenburg Genel Valiliğine bağlı) adı altında birleştirme kararı alındı.[156]

Komitede tüm Kazak bölgelerinin yönetimini (Bakanlar kurulu ile Harbiye ve İçişleri Bakanlıkları arasında bölünmüş) tek bir merkezi otoriteye devretme ihtiyacına ilişkin ayrı bir tartışmadan da söz edildi. Türkistan Oblastı'nın kurulmasından sonra toprakların imparatorluğun iç parçasına dönüşmesine rağmen, Orenburg Genel Valiliği'nin özel bir idari birim olarak önemini yitirmediği vurgulandı. Ancak Orenburg Genel Valiliği, Kazaklar arasında doğru bir mülki idarenin uygulaması, İslam'ın yayılmasının önlenmesi, Orenburg ve Ural Rus Kazak ordularında eksiksiz bir sivil yönetim kurulması ve Orenburg Kazak Oblastı'nın batı kesiminde düzenin sağlanması gibi kendisine verilen görevleri tam anlamıyla yerine getirememişti. Orenburg ve Ufa guberniyaları, Orenburg Kazak Oblastı ve Bökey

---

olan Genel Valiliğin merkezi 1839 yılında Omsk şehrine taşındı. 1838 senesinde Omsk Oblast yönetimi yerine "Sibirya Kazaklarının sınır idaresi", 1854 senesinde ise idari merkezi Omsk olan Semipalatinsk ve Sibirya Kazakları isimli iki Oblast kuruldu. Ancak 1868 senesinde Sibirya Kazakları Oblastı, Akmolla Oblastına dönüştürüldü. 18 Mayıs 1882 tarihinde ise Batı Sibirya Genel Valiliği yerine merkezi Omsk olan Bozkır Genel Valiliği kuruldu. "Zapadno-sibirskoye general-gubernatorstvo", **Kazahstan. Natsionalnaya entsiklopediya**, T. 2, Almatı, 2005, s. 380-381.

[153] 1861 yılında köylü serfliğinin kaldırılmasından sonra Samara'nın sosyo-ekonomik gelişimi oldukça hızlanmıştı. Ticaret ve sanayinin büyümesi, demiryollarının inşası ve Volga nehrinde taşımacılığın gelişmesi, Samara'nın ülkenin merkezini Sibirya ve Türkistan'a bağlayan büyük bir ulaşım merkezine dönüştürmesini sağlasa da guberniyanın Orenburg'a bağımlılığı, gelişimini giderek daha da zorlaştırıyordu. Y. P. Zlobin, "Orenburgskoye i Samarskoye (Orenburgskoye) general-gubernatorstvo v 50-70-x godah XIX veka", **İzvestiya Samarskogo nauçnogo tsentra Rossiyskoy akademii nauk**, T. 17, No: 3, 2017, s. 57.

[154] 12 Şubat 1865 tarihinde Samara guberniyasının valilikten kesin olarak ayrılmasıyla birlikte Orenburg ve Samara Genel Valiliği yerine yalnızca Orenburg Genel Valiliği adı kullanılmaya başlandı. Zlobin, "Orenburgskoye i Samarskoye (Orenburgskoye) general-gubernatorstvo v 50-70-x godah", s. 57.

[155] Vasilyev, "K istorii obrazovaniya Turkestanskogo general-gubernatorstva (1864-1867)" s. 13.

[156] A. Serebrennikov, **Turkestanskıy kray. Sbornik materialov dlya istorii yego zavoyevaniya**, T. 19, Ç. I, s. 37-40; 25 Ocak 1865 tarihli özel komitede üyelerin pek çoğu tarafından reddedilen bir fikir de ortaya atılmıştı. Buna göre ele geçirilen toprakları Genel Valiliğe bağlamak yerine Taşkent'te yeni bir Rus yönetim merkezi kurulabilirdi. Dışişleri Bakanlığının pozisyonu ile çelişen bu düşünce açıkça reddedilmişti. Komitedeki tartışmaların sonucunda Orenburg Genel Valiliği'nin bir parçası olarak Türkistan Oblastı'nın kurulmasına karar verildi. D. A. Milyutin, **Vospominaniya. 1865-1867**, Pod. Red. L. G. Zaharov, Moskva, 2005, s. 116-117.

Ordasının yönetiminin İçişleri Bakanlığı, Orenburg ve Ural Rus Kazak Ordusu'nun yönetiminin ise Harbiye Bakanlığına devredildiği takdirde Rusya'nın Asya'da idari ve bölgesel reformunun bir sonraki aşamasına geçilmesi mümkün olacaktı.[157] Özel komitenin 25 Ocak 1865 tarihli oturumunda ayrıca aynı yılın Mayıs ayında F. Girs'in[158] başında bulunduğu bozkır komisyonu kurulması kararı alındı. Komitede Orenburg ve Sibirya'da yaşayan göçebe halkın idare yollarını araştırmak ve onları olabildiğince aynı idari sistem altında birleştirmek amacıyla Harbiye ve İçişleri Bakanlıkları görevlendirildi.[159]

25 Ocak 1865 tarihindeki özel komitede alınan kararlardan sonra 12 Şubat 1865 tarihinde *Türkistan Oblastı'nın kurulması* isimli bir emirname yayınlanarak Türkistan Oblastı'nın kuruluşu resmen ilan edildi. Harbiye Bakanlığı tarafından hazırlanan emirname, Harbiye Bakanı tarafından senatoya sunulan 2 Mart'ta yayınlandı.[160] Emirnamede Zaçuy[161] Krayı'nda 1864 yılında kurulan "ön hat" ile Sır Derya Hattı'nın birleştirilmesi ve ayrıca Aral gölünden Issık göle kadar olan bölgede bir Oblast kurulmasına, adına da Türkistan verilmesine karar verildi. Yeni Oblastı aynı zamanda Oblastta konuşlanan tüm birliklerin komutasını üstlenecek olan hususi bir Askeri Vali idare edecekti. Türkistan Oblastı Askeri Valisi askeri işlerde Orenburg ordu komutanına, mülki idarede ise Orenburg Genel Valiliğine tabi olacaktı. Aynı zamanda emirnamede Samara guberniyasının Orenburg'dan ayrılması, askeri işlerde Kazan Askeri Okruguna bağlanmasına da karar verildi.[162] 13 Şubat 1865 tarihinde ise Orenburg Genel Valisine tabi olmak şartı ile General M. G. Çernyayev[163], yeni

[157] Vasilyev, "K istorii obrazovaniya Turkestanskogo general-gubernatorstva (1864-1867)", s. 14.
[158] F. K. Girs (1824-1891): Rus devlet adamı Girs, 1865 senesinde kurulan bozkır komisyonunun başkanı oldu. Komisyon tarafından geliştirilen ilkeler, Türkistan ve bozkır bölgelerinin idaresine ilişkin kanunların temelini oluşturdu. Kaufmann'ın ölümünden sonra 20 Ekim 1882 tarihinde imparator tarafından imzalanan bir talimatnameyle Türkistan'ın teftişi için görevlendirildi. Girs'ten Kaufmann idaresinin sonuçlarını değerlendirmesi, eğer varsa istismarı bulması ve Türkistan'ın idaresi hakkındaki nizamname tasarısının nihai bir şekilde sonuçlanması için veriler sunması istendi. 1883 yılının Aralık ayındaki denetimin sonunda Girs tarafından hazırlanan taslak tartışma için gönderilse de 1883 yılı Türkistan'ın idaresi hakkındaki nizamname de tasarısı olarak kaldı. **Otçet Girsa**, s. 1.
[159] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 61.
[160] **PSZRİ**, T. 40 (1865), Ç. I, No: 41792, s. 184. "1865 g. fevralya 12. Ob obrazovanii Turkestanskoy oblasti."
[161] Çu nehri ötesi anlamına gelmektedir.
[162] **PSZRİ**, T. 40, No: 41792, s. 184.
[163] M. G. Çernyayev (1828-1898): İmparatorluk Genelkurmay askeri akademisini bitirdikten sonra, Teğmen rütbesiyle Kırım savaşı (1853-56) ve Kafkas savaşlarına katıldı. Ardından Orenburg Askeri

kurulan Oblastın Askeri Valisi yapıldı.[164] Türkistan Oblastı'nın kurulmasıyla birlikte böylece Türkistan fiili olarak Rus İmparatorluğu'nun terkibinde bir Oblasta dönüşmüş oldu.

Türkistan Oblastı'nın kurulması hakkındaki emirnameden kısa bir süre sonra 5 Mart 1865 tarihinde *Sır Derya Hattı yönetiminin lağvedilmesi ve onun yerine Türkistan Oblast yönetiminin kurulması* hakkında Harbiye Bakanının yeni bir emirnamesi yayınlandı. Bu emirname ile yeni Türkistan Oblastı'nın kurulması nedeniyle mevcut olan Sır Derya Hattı ve bu hattın komutanlığı görevi lağvedilerek bu idarenin yerine, Türkistan Oblast yönetimi kurulması emrolundu. Emirnamede Türkistan Oblastı için geçici ve normal idari kadro cetvellerinin yayınlanmasına kadar Türkistan Oblast yönetiminin, Sır Derya Hattı yönetim kadrosu tarafından destekleneceği bildirildi.[165]

1.1.2. Türkistan Oblastı'nın İdaresi Hakkındaki Geçici Nizamname

Türkistan Oblastı'nın kurulmasından sonra Oblastın hangi yöntemlerle idare edileceği fikri Rus hükümetini ilgilendiren en önemli meseleler arasındaydı. Bu meselelerin en kısa sürede halli için Türkistan Oblastı kurulmadan önce 1864 yılının Şubat ayında N. A. Severtsov[166] Türkistan'a gönderilmişti. Harbiye Bakanı Milyutin, Severtsov'dan yeni zapt edilen topraklarda askeri-idari düzeni dikkate alarak bilgi

---

Okrugu'nda görev yaptı ve 1864 senesinde küçük bir görevle gönderildiği Türkistan'da Evliya-ata ve Çimkent'in ele geçirilmesini sağladı. Daha sonra verilen yönergenin dışına çıkarak, Taşkent'i almak amacıyla 1864 yılının Eylül ayında Çimkent'ten başlattığı ani bir hücum başarılı olamadıysa da, 1865 yılının Haziran ayında Taşkent'i işgal etti. Aynı yıl Rus İmparatorluğuna bağlanarak Türkistan adı verilen yeni Oblasta Askeri Vali olarak atandı. Daha sonraki seferlerde başarısız olunca ertesi yıl görevinden alındı.

[164] Dobrosmıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşem**, s. 95.

[165] **PSZRİ**, T. 40 (1865), Ç. I, No: 41870, s. 261-262. "1865 g. marta 5. O uprazdnenii upravleniya Sır-Darinskoy linii i obrazovanii, vmesto onogo, upravleniya Turkestanskoyu Oblastiyu."

[166] N. A. Severtsov (1827-1885): Ünlü Rus doğa tarihçisi Severstov, Türkistan'a gerçekleştirdiği ilk seyahatine 1857 yılının ilkbaharında başladı. Seyhun nehrine yaptığı seyahat sırasında Türkmenler tarafından esir edildi. Serbest kaldıktan sonra 1864 yılında Taşkent'e geldi. 1866-1868 yılları arasında Tanrı Dağları ve Issık göl, 1877-1878 yıllarında ise Pamir dağlarını keşfe çıktı. Türkistan'a gerçekleştirdiği seyahatler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. A. Azatyan, **Vıdayuşçiesya issledovateli prirodı sredney azii (Vtoraya polovina XIX v.)**, Ç. 2, İzdatelsvo Uçitel, Taşkent, 1965, 223 s.

toplamasını istiyordu.[167] Birçok kez Türkistan'da bulunan ve Türkistan Hanlıkları idari sistemini yakından tanıyan Severtsov, kendisine verilen yeni vazifeyle birlikte Türkistan Oblastı'nın ilk Askeri Valisi Çernyayev'in önderliği altındaki yeni topraklardaki idari düzenleme için *Orta Asya sınır Oblastı hakkındaki nizamname*[168] isimli bir tasarı üzerinde çalıştı.[169] Tasarıyı hazırlayanlar merkezinde yerli nüfus idarecilerinin yer aldığı Oblastın, kanatlara ayrılması ve Oblast valisinin gözetimi altında mülki idare için bir kalem odasının kurulmasını teklif ettiler.[170] Severtsov ve Çernyayev'in ortak bir şekilde hazırladığı bu tasarı, 6 Ağustos 1865 tarihinde Harbiye Bakanlığı tarafından hazırlanan ve imparator II. Aleksandr tarafından onaylanan *Türkistan Oblastı'nın idaresi hakkında geçici nizamname*'nin hazırlanmasında temel alındı.[171] Geçici nizamnamenin ana maksadı imparatorluğun yeni hakimiyet alanlarında yönetimin genel ilkelerini belirlemekti.[172]

Geçici nizamnameyle Türkistan Oblast'ının idari kadro çizelgeleri de belirlendi. 6 Ağustos 1865 tarihli Türkistan Oblastı'nın idaresi hakkında geçici nizamname genel hatları ile üç ana bölümden oluşuyordu. Nizamnamenin birinci bölümünde Oblastın kurulmasıyla ilgili olarak Oblast ve Oblastın alt idari birimleri hakkında ilk dört maddede bilgi verildi. Türkistan Oblastı sınırlarına önceden Sır Derya Hattını oluşturan tüm bölge olmak üzere Çu Nehri'nin güneyindeki ele geçirilen bütün topraklar dahil edildi.[173] Türkistan Oblastı, idari olarak merkez, sağ ve sol cenah olmak üzere üç kanada[174] ayrıldı. Bu üç alt idari birimin ayrıntılı bir şekilde belirlenmesinin, Türkistan Oblastı Askeri Valisinin tasavvuruyla Orenburg Askeri Okrugu Komutanlığı tarafından gerçekleştirileceği bildirildi. Oblast, hem askeri hem de sivil idare bakımından Orenburg Askeri Okrugu Komutanlığı, yerel

[167] N. A. Severtsov, **Puteşestviya po Turkestanskomu krayu**, Moskva, 1947, s. 77-78.
[168] **RGVİA**, F. 38, Op. 9, D. 86, L. 2-33. "1865 g. fevralya 3. Proyekt polojeniya o Sredneaziatskoy pograniçnoy oblasti, predstavlennıy general mayorom Çernyayevım."
[169] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 58.
[170] Vasilyev, "Turkestanskaya oblast: Stanovleniye administrativnogo zakonodatelstva v Russkom Turkestane. 1854-1866", s. 176.
[171] **PSZRİ**, T. 40 (1865), Ç. I, No: 42372, s. 876-881. "1865 g. avgusta 6. Vremennoye polojeniye ob upravlenii Turkestanskoyu oblastiyu"
[172] **Krayevoye upravleniye.** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 6.
[173] Aynı zamanda birinci maddeye ilave olarak Türkistan Oblastı'nın Batı Sibirya ile olan sınırının, Orenburg ve Batı Sibirya Askeri Okrugu Komutanlığı'nın karşılıklı anlaşmaları ile belirleneceği belirtildi.
[174] Flang.

halka ilişkin sivil idarede ise Harbiye Bakanlığına bağlı olacaktı. Oblastın yerel yönetimine hususi bir Askeri Vali başkanlık yapacak, bu valiye hem askeri hem de askeri-sivil idare bağlı olacaktı.[175] Nizamnamenin ikinci bölümünde Oblastın askeri idari yapısı (5-29. maddeler), üçüncü bölümde ise Askeri-halk idaresi (20-42 maddeler) yer aldı.

1.1.2.1. Askeri-Halk İdaresi

Türkistan idaresini ilgilendiren nizamname ve kanunlarda göreceğimiz *Askeri-halk*[176] idaresi terimi ilk olarak 6 Ağustos 1865 tarihinde yayınlanan geçici nizamnamede kullanıldı. Bu sisteme göre Oblast ve Uyezd düzeyinde tüm sivil yönetim, askeri rütbelilerin elinde toplandı ve kırsal nüfus, yerli halk sakinlerinin seçtiği Volost yöneticileri ve Aul Aksakalları[177] tarafından yönetildi. 1865 yılı geçici nizamnamesine göre Türkistan'da Askeri-halk idaresi; Askeri Vali, Oblastın kanat yöneticileri, yerli nüfus idarecileri ile Gorodniçiy'den[178] oluşuyordu.[179] 6 Ağustos 1865 tarihli kadro cetveline göre Türkistan Oblastı geçici Askeri-halk yönetimi

[175] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, s. 877.

[176] Kafkasya Naibi İ. İ. Vorontsov-Daşkov (1905-1915), Rus ordularının Kafkasya'nın dağlı halklarıyla savaştığı dönemde kurulan Askeri-halk idari sistemini, Kafkas orduları başkomutanının liderliği altındaki iktidarın bireysel subayların elinde toplanması ve halka iç meselelerde adetlerine göre yönetilme hakkı tanınmasıyla açıklıyordu. N. M. Reynke, **Gorskiye i narodnıye sudı Kavkazskogo kraya**, Peterburg, 1912, s. 6.

[177] 1865 yılı geçici nizamnamenin ana metninde bu pozisyon için Starşina terimi kullanılmıştır. Starşinalar, 1822-1917 yılları arasında Rus İmparatorluğu'nda idari ve polis yetkilerini beraber kullanan göçebe Kazak nüfusunun seçilmiş kişilerine verilen isimdir. 22 Temmuz 1822 tarihli Sibirya Kazakları hakkındaki tüzüğe göre göçebe Kazaklar; Volostlara, Volostlar ise Aul Starşinaları tarafından yönetilen Aullara ayrıldı. Bu durum ilerleyen zamanlarda tüm göçebe Kazaklar arasında yayıldı. Volost yöneticileri merkezden aldıkları görevleri, emirleri altında bulunan Aul Starşinaları aracılığıyla yerine getiriyordu. Volost yöneticilerinin en önemli vazifeleri olan vergi toplama işini de Aul Starşinaları gerçekleştiriyor, toplama işi bittikten sonra Volost yöneticileri Aulları geziyor ve Aul Aksakallarından paraları toplayarak hazineye gönderiyordu. Bkz. N. S. Likoşin, **Poljizni v Turkestane: Oçerki bıta tuzemnogo naseleniya**, T.-vo "V. A. Berezovskiy", Petrograd, 1916, s. 122-123.

[178] 1775 senesindeki guberniya reformları çerçevesinde oluşturulan Gorodniçiy, ilk başlarda Genel Valinin tavsiyesiyle ober-komendantların bulunmadığı şehirlerde yönetim senatosu tarafından tayin ediliyordu. 1802 yılından itibaren ise İçişleri Bakanı tarafından tayin olunmaya başlandı. Emri altında kalem odası, özel Pristavlar, kvartalnıye nadzirateli, şehir halkı arasından seçilmiş memurlar ve şehirdeki yerel yönetim organı olan gorodovıye magistratıdan bir memur bulunmaktaydı. Emri altındaki özel Pristavlar ve kvartalnıye nadzirateli ile birlikte, Uyezd şehirlerindeki polis şefi olarak polisin çok sayıdaki muhtelif işlevlerini de yerine getiriyorlardı. XIX. yüzyılın başlarından itibaren Gorodniçiyler daha çok yaralanarak görevden ayrılan subaylar arasından seçilmeye başlandı ve pozisyon, 1862 senesindeki "polis reformu" sırasında kaldırıldı. Şehirlerdeki Uyezd polisine bağlı polis idareleri, Zemstvo mahkemelerine bağlandı ve şehir polis idaresi adını aldı. "Gorodniçiy", **Ensiklopediçeskiy slovar F. A. Brokgauza i I. A. Efrona**, T. IX, Peterburg, 1890-1907, s. 312.

[179] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 30.

kadrosu ise aşağıdaki gibiydi:

1. Oblastın genel yönetimi: Askeri vali, özel görevli ştab-ofitser[180] ya da klassnıy çinovnik (2),
2. Oblast yöneticisinin kalem odası: Kalem odası yöneticisi, yardımcı ve yazman (3 sınıf) 3,
3. Özel yönetimler: Kanatlardaki yerli nüfus idarecileri (3), yardımcılar (4), her bir yönetici ve yardımcı için yazılı tercüman (7), yöneticiler için sözlü tercüman (3), kıdemli (3) ve kıdemsiz (3) olmak üzere yazman (6), 6 tanesi şubelerdeki yöneticiler 3'ü de yardımcılarına tahsis edilecek şekilde Kazaklardan yiğit (30) ve Çimkent, Türkistan ve Evliya-ata'daki Gorodniçiy (3) olmak üzere 56 personel görevlendirildi.[181]

1.1.2.2. Askeri Vali

Geçici nizamnameye göre Oblasttaki ana idare Askeri Valiye emanet edildi. Askeri Vali, aynı zamanda orada konuşlanan silahlı güçlerin komutanı olarak Orenburg Askeri Okrugu Komutanlığına, sivil ilişkide ise Orenburg Genel Valisine tabiydi.[182] Askeri Vali, imparatorluk sınırlarında bulunan tüm valiler için belirlenen kanunlar[183] ve Orenburg Genel Valisinin talimatları çerçevesinde bölgeyi idare edecekti. Orenburg Askeri Okrugu'nun ordu komutanı, bölgedeki yerli nüfusu ilgilendiren askeri ve sivil işlerle ilgili önemli meselelerin çözümünde Harbiye Bakanına müracaat etmek zorundaydı.[184] Harbiye Bakanlığı, yeni bölge için merkez yönetim organıydı. Hokand Hanlığı ve halen savaş durumunda olduğu Buhara

[180] Rus İmparatorluğu'nda Binbaşı, Albay ve Yarbay rütbesindeki subaylara verilen isimdir.
[181] **PSZRİ**, T. 40 (1865), Ç. II, No: 42372, s. 298. (Ştatı i tabeli) "Vısoçayşe utverjdennıy, 6 Avgusta 1865 goda, vremennoy ştat Voenno-narodnogo Upravleniya v Turkestanskoy oblasti
[182] **PSZRİ**, T. 40 (1865), Ç. I, No: 41792, s. 184.
[183] Türkistan Oblastı'nın Askeri Valisi, imparatorluğun tüm sivil valileri gibi 1775 yılı *Uçrejdeniya o guberniya* ve 1837 yılı *Nakaza grajdanskim gubernatoram* yönergelerine göre Oblastı idare edecekti. 1837 yönergesine göre; valiler, imparatorun iradesiyle kendilerine emanet edilen guberniyaların doğrudan idarecileri olarak, devletin yüce haklarının dokunulmazlığı ve yararı için yüksek idare ve yönetim senatosunun emir ve kanunlarının kesin bir şekilde yerine getirilmesini gözlemlemekle yükümlüydüler. Aynı zamanda toplumun huzur ve güvenliğini muhafaza etmek de başlıca görevleriydi. Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 97-98.
[184] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, s. 877.

Emirliği ile sınır vaziyeti sebebiyle Oblastın ana idarecisinin askeri rütbeliler arasından seçilmesine karar verildi. Çernyayev'in pozisyonu, bizzat imparator tarafından tasdik edildi.[185] Askeri Valiye aynı zamanda yerli halk içindeki yerli nüfus idarecilerinin seçimlerini onaylama ve bu idarecileri görevden alma yetkisi verildi.[186]

Askeri Vali, askeri idarede Oblast sınırlarındaki ordu, kaleler, tahkimatlar ve tüm askeri kurumları yönetti. Ayrıca 26 Aralık 1860 tarihli *Aral filosu hakkındaki nizamname*[187] temelinde Aral filosu da Askeri Valiye tabi kılındı.[188] Birlikler, kaleler, tahkimatlar ve genel olarak bütün askeri müesseselerin idaresine ilişkin kalem odası işleri, Türkistan Oblastı birlikleri ana karargâhında toplanacaktı. Askeri Vali; Türkistan Oblastı ordu karargahı, levazım, topçu, mühendis ile askeri-tıp bölüklerini, bu bölükleri idare eden hususi kişiler aracılığıyla yönetecekti.[189] 6 Ağustos 1865 tarihli, imparator tarafından onaylanmış *Türkistan Oblastı geçici askeri idaresi kadro cetveli* ile Oblast askeri yönetiminin kadrosu da belirlendi. Kadro cetvelinde idarenin başındaki kişi yani Askeri Vali, *Tümgeneral rütbesi veya Tuğgeneral olabilir* notu düşülmüştü. Askeri Vali bu unvanlardan birine sahip bir General olacaktı. Askeri idare kadrosu çizelgesine göre Askeri Valinin de dahil olduğu yönetimin her türlü kademesinde 163 personel görev yapacaktı. Bu Oblast yönetimi personeline merkez, sağ ve sol kanadın idari kadroları da dahildi.[190] Nizamnamede aynı zamanda Türkistan Oblastı birliklerinin iaşesi için oblastta bulunan Çimkent ve Türkistan şehirlerinde Kızılorda 1 ve 2 nolu kalelerde, Evliya-ata, Merke, Tokmak, Arıs, Çulak-Kurgan ve Culek tahkimatlarında olmak üzere Oblastta bulunan her 11 tahkimatlı

[185] Oblastın idaresini ilgilendiren tüm bu nizamname ve talimatnamelere rağmen, Türkistan'ın yerli halklarının yaşam tarzı, sosyo-kültürel, dini hayat, kanunlar ve sivil idare hakkındaki bilgisizliği sebebiyle Oblastın ilk Askeri Valisi General Çernyayev, idari faaliyetlerini nizamname çerçevesinde gerçekleştiremedi. 1865 yıllı nizamnamesi temelde belirsizlikler taşıdığı için Oblast halkını ağırlıklı olarak merkez tarafından gönderilen talimatnameler çerçevesinde idare etti. Bir yıldan kısa bir süre görev yapan Çernyayev, Orenburg Genel Valisi Krijanonvskiy ile fikir ayrılıkları sebebiyle 27 Mart 1866 tarihinde Petersburg'a çağrıldı ve onun yerine 1866 yılının Mart ayında D. İ. Romanovskiy göreve getirildi. Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 97; Dobromıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşçem: istoriçeskiy oçerk**, s. 60.

[186] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 31. Bu özelliği ile diğer guberniyalarla karşılaştırıldığında Türkistan Oblastı Askeri Valisi, hak ve yükümlülükler açısından üstün gelmektedir.

[187] **PSZRİ**, T. 35 (1860), Ç. II, No: 36454, s. 511-515. "1860 g. dekabrya 26. Vısoçayşe utverjdennıy polojeniye ob Aralskoy flotilii"

[188] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, s. 877, Madde 5.

[189] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 6.

[190] **PSZRİ**, T. 40 (1865), Ç. II, No: 42372, s. 294-296. (Ştatı i tabeli) "1865 g. avgusta 6. Vısoçayşe utverjdennıy, 6 avgusta 1865 goda, Vremennoy ştat voennogo upravleniya Turkestanskoy oblasti"

yerden birinde erzak mağazalarının bulundurulması emredildi. Bu mağazaların sınıflara ayrılma görevi de Orenburg Askeri Okrugu Komutanlığının onayı ile Türkistan Oblastı Askeri Valisine verildi.[191]

1.1.2.3. Merkez, Sağ ve Sol Kanat İdareleri

Türkistan Oblastı idari olarak Rus İmparatorluğu'nun diğer guberniya ve Oblastlarında olduğu gibi Uyezdlere değil merkez, sağ ve sol olmak üzere üç askeri kanada ayrıldı.[192] Askeri Vali Oblastı, kanat yöneticileri (Naçalnik) aracılığıyla yönetti. Doğrudan Askeri Valinin yetkisi altında olan yöneticiler, bölge halkını idare etti ve aynı zamanda disiplin cezalarını uygulama, mahkemeye verme ve askeri-yargı işlerinin çözümüyle meşgul oldular. Kanat yöneticileri komendant yönetim kadrosunun idaresinde de istihkam tugayı komutanının haklarından faydalandılar.[193] Geçici nizamnameye göre her kanatta görevlendirilmiş yerli nüfus idarecisi, askeri başkanlarca statüce yakın kendi kanat yöneticisine bağlıydı.[194] Aynı zamanda kale ve tahkimatlar da kanat yöneticilerinin idaresi altındaydı.[195] Kale ve tahkimatlardaki personelin yönetim kadrosu, kadro cetvelinde gösterildiği üzere üç kategoriye ayrıldı. Sağ kanatı 1 nolu kale (Kazalinsk) ve Kızılorda, merkezi Türkistan ve Çimkent bölgesi, sol kanatı ise Pişkek, Merki, Vernıy ve Evliya-ata oluşturuyordu.[196]

Kanat yöneticilerinin idareleri altında; ordu, komendant ve komutanlar[197] bulunmakta olup, her kale ve tahkimatta yerel askeri idare, komendant ya da komutan üzerinde toplanıyordu.[198] Komendant ve komutanlar, kale ve tahkimatlardaki ordu, işçiler, sahra arabaları, yardımcı müfreze, tahkimatlardaki Rus

[191] **PSZRİ,** T. 40, No: 42372, s. 876.
[192] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 2.
[193] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 25.
[194] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 32.
[195] **PSZRİ,** T. 40, No: 42372, Madde 24.
[196] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, s. 297. 1. Kategori Çimkent, 2. Kızılorda ve 1 No'lu kale, Türkistan, Taraz, 3. 2 No'lu kale, Culek, Arıs, Merke, Tokmak ve Çulak-Kurgan istihkâmlarına aitti. B. A. Alimcanov, "Osobennosti administrativnogo upravleniya v Russkom Turkestane i Britanskoy İndii (Konets XIX-naçalo XX vv.)", **Jurnal nauçnıh puplikatsiy aspirantov i doktorantov**, No: 2 (92), Kursk, 2014, s. 113.
[197] Ana metinde Voinskiy Naçalnik olarak geçmektedir. Voinskiye Naçalniki, yerel askeri idarenin başı olup yerel birlikler onların sorumluluğu altındaydı. Askere alma, onların eğitimi ve askeri seferberlikten sorumluydular.
[198] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372. Madde 26.

Kazak birlikleri ve polis idaresi ile meşgul oluyorlar, aynı zamnda yerli şehir nüfusunun bulunmadığı tahkimat ve kalelerdeki Rus nüfusu ile tahkimat sınırlarında ikamet eden yabancılarla garnizon memurları arasında geçen anlaşmazlıkları soruşturarak duruşma taleplerini alıyorlardı. Aynı zamanda kale ve tahkimatlardaki tüm müfreze ve kurumların taleplerine göre yakıt ve samanların hazırlanması için emirleri vererek, tedarik aşamasında parayı hazırlama ve raporlama işiyle meşgul oluyorlardı. Teçhizat, ekip, müfreze, posta ve katar vb. gönderme de komendant ve komutanların başlıca görevleri arasındaydı.[199]

1.1.3. Yerli Şehir İdaresi

Rus yetkililer, Türkistan'da kontrol kurmanın ilk aşamalarında özyönetim sorunuyla karşı karşıya kalmışlardı. Ancak asıl mesele, bu özyönetimin hangi prensipler üzerinde inşa edileceğiydi. Yerel idareyi temsil eden yerli nüfus idarecileri, Rus idaresi tarafından mı göreve getirilecek, yoksa bu yöneticiler halk tarafından mı seçilecekti. Bu mesele işgalin ilk dönemlerinden itibaren Rus yetkililer arasında tartışma konusu oldu. 1865 senesinde Orenburg Genel Valisi Krijanovskiy, Harbiye Bakanı ile yazışmalarında seçim sisteminin kurulmasına karşı çıkıyordu. Ona göre en iyi seçenek, işgal edilen bölgelerde Rus idaresinin tek otorite olmasıydı. Çünkü seçimler, bölgeyi kontrol etmek adına Rus idaresinin arzu etmeyeceği şekilde yerliler arasında partilerin oluşmasına yol açabilirdi.

6 Ağustos 1865 tarihli geçici nizamname tasarısına göre yerli şehir idaresi, yerli halk arasından seçimle belirlenen idarecilerden oluşuyordu.[200] Ancak seçimler bölgesel yönetimin arzu ettiği şekilde bir üst makamın onayını gerektirmesi açısından oldukça sınırlı kaldı. Yerli şehir idaresi; şehrin başı gibi önem ve

[199] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372. Madde 28.

[200] Vasilyev, 1865 yılı geçici nizamnamesinin Severtsov'un 1864 yılında General Çernyayev'in başkanlığı altında hazırladığı *Polojeniya o Sredneaziatskoy pograniçnoy oblasti* isimli nizamname tasarısından en önemli farkının 1865 nizamnamesinde ilk defa seçimlerden söz edilmesi olduğunu yazar. Çünkü Çernyayev ve Severtsov'un ortak hazırladığı nizamname tasarısına göre yerli nüfus idarecileri nüfuslu yerel sakinler arasından atama yolu ile göreve getirilecekti. Vasilyev, "Turkestanskaya Oblast: Stanovleniye administrativnogo zakonodatelstva v Russkom Turkestane. 1854-1866", s. 177. Ancak 1865 nizamnamesinde seçimlerden söz edilse de seçim yöntemi hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiş, en önemlisi de seçilen yerli nüfus idarecileri seçimler tamamlandıktan sonra Askeri Valinin onayı olmadan göreve başlayamamıştır. Yine aynı şekilde diğer iç guberniyalardan farklı olarak Askeri Valiye, yerli nüfus yöneticilerini görevden alma hakkı da verilmiştir.

sorumluluk arz eden baş (yaşlı) Aksakal, polis yetkisiyle mahalleleri idare eden ve şehir duması üyesi önem ve sorumluluğuna sahip Aksakallar, polis idaresinde Gorodniçiy'in yerli yardımcısı Reis, Şehir ticaret polisi yöneticisi Bazarbaş[201] ile Şehirli Sartlar arasında hâkim görevini yerine getiren Kadı'dan oluşmaktaydı.[202] Tüm bu yöneticiler şehirdeki düzen ve huzurdan sorumluydular. Askeri Valinin seçimle göreve getirilen göçebeler (Kazaklar) arasında boy yöneticileri Biyler[203] ve Manaplar[204], Sartlar arasında ise Aksakallar, Reis Pazarbaşı ve Kadı gibi yerli nüfus idarecilerinin seçimlerini onaylama ve bu yöneticileri görevden azletme hakkına sahipti.[205] Aynı zamanda kanunda vergi toplama işiyle ilgilenen Sarkar[206] ve Zekatcı'nın[207] da isimleri geçiyordu. Yerli nüfus idarecileri, askeri memur sınıfına ait olup hepsine aynı bütçeden ödeme yapılıyordu. Bu görevlilerin bakanlığın tüm memurlarına tanınan haklardan faydalanmalarına da karar verilmişti.[208]

Geçici nizamnameye göre yerli nüfus idarecileri, doğrudan askeri kanatların yöneticilerine bağlı olup bu idareciler halk tarafından gelebilecek her türlü baskı ve hakarete karşı geçen kervanların güvenliğini sağlayacaklar, ormanlar ve arıkların korunması için tedbirler alacaklar ve Kazaklar ve Sartlar arasında arıkların kullanımı hakkında ortaya çıkan anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına engel olacaklardı. İdareciler aynı zamanda vergilerin doğru bir şekilde toplanmasını sağlayarak, idarenin emir ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesine nezaret edeceklerdi. Vergi düzeni ve

---

[201] Şehirde sürekli ticaret yapan ve geçici olarak karavanla gelen tüccarların sorumluluğu Pazarbaşına aitti.

[202] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 41.

[203] Kırgızlar arasında Manaplar ortaya çıkana kadar idarenin ve yargının sahibi Kırgız feodallerine verilen isimdir.

[204] Kırgız toplumunda, yönetici tabakayı Biylerden sonra Manaplar oluşturmuştur. İlk başlarda idare ve hukuki işler Biylerin elindeyken ilerleyen zamanlarda ise Biyler toplumdaki eski rollerini kaybedince statü olarak Manaplar ön plana çıkmaya başlamış ve yönetim Manapların eline geçmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tamara Ölçekci, "Manaplar ve Kırgız Tarihindeki Rolleri", **Bilig**, S. 67, 2013, s. 111-128.

[205] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 31.

[206] Taşkent vilayetinin iki yardımcısından biri olan Sarkar, vilayetlerin yöneticileri tarafından vergilerin toplanmasını sağlamaları için atanan memurlara deniliyordu. Sarkar atandıktan sonra yanına yardımcı alıyorlardı. Bu yardımcılarına ise Mirab deniliyordu. Bkz. Dinçer Koç, **Rus Elçilik Raporlarına göre Hokand Hanlığı (XIX. Yüzyılın ilk yarısı)**, İdeal kültür-yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 83; 1866 yılında Türkistan'ı ziyaret eden Paşino, şehirlerdeki vergileri toplayan görevlileri Sarkar diye yazıyodu. P. İ. Paşino, **Turkestanskiy kray v 1866 godu**, S.-Peterburg, 1868, s. 174.

[207] Türkistan'ın büyük bir bölümünde göçebelerin hayvan sürülerinden değerlerine göre 1/40 oranında zekat vergisi alınmaktaydı. Kırsal kesimde vergiyi toplayan memurlara Zekatcı deniliyordu. Paşino, **Turkestanskiy kray v 1866 godu**, s. 174.

[208] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 33.

yükümlülüklerin adaletsizliğiyle ilgili şikâyet geldiği takdirde de durumu kontrol ederek sonuçlarını idareye rapor etmek yerli nüfus idarecilerinin görevleri arasındaydı.[209] Aynı zamanda geçici nizamnamede bütün Kazak şehir ya da Volostlarında ve aynı zamanda Sartların tüm şehir ya da köylerindeki vergi ve yükümlülüklerinin dağıtımının "yerli Zemstvo"[210] yönetimine ait olduğu belirtilmişti.[211]

Yerli nüfus idarecilerinin adli meselelerde de görevleri bulunuyordu. İdareciler, halk tarafından gelen şikâyetleri kabul ve bunların doğru bir şekilde sona erdirilmesine nezaret edeceklerdi. Herhangi bir Rus'un dahil olmadığı davalar kendi mahkemelerince[212], Rusların yerli halka ya da tam tersi bir şekilde öldürme ve soygun gibi davalar ise özel askeri mahkeme komisyonlarınca yürütülecekti. Askeri komisyonlar, kanatların yöneticileri tarafından belirlenecek, suçlular ise askeri ceza kanunlarına göre yargılanacaklardı.[213] Kazakların kendi aralarındaki davalara "Biy mahkemeleri"[214] bakacak, Biy mahkemesi her seferinde yerli nüfus idarecilerinin emri ile toplanacaktı. Kazaklar arasında gerçekleşen ve onların geleneğine göre kan parası ile cezalandırılan suçluların ceza davaları da bu mahkemeye bağlı olacaktı. Sartların kendi aralarındaki davalara da kendi mahkemeleri olan "Şeri mahkemeler" bakacaktı.[215] Ancak ceza hükümleri Askeri Valinin tasdikini gerektirecek, insan

[209] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 34.
[210] 1 Ocak 1864 tarihli *Polojeniyu o gubernskih i uyezdnıh zemskih uçrejdeniyah* isimli kanunla Rus İmparatorluğu'nun bir dizi Avrupa guberniyasında kurulan yerel özyönetim organlarıdır. 1864 yılı kanunuyla guberniya ve Uyezdlerde Zemstvo meclisleri ile onların yürütme organı olan zemskaya upravaları kuruldu. Zemstvolar yerel ekonomi, sağlık hizmetleri, yol yapımı ve eğitimle ilgilendiler. Ancak valiler idari yetkilerini paylaşmak istemediği için siyasi güçleri bulunmuyordu ve Zemstvolar onların kontrolleri altındaydılar. Hükümet tarafından aktif bir şekilde desteklenmediği ve yetkileri sınırlandırıldığı için kısa bir süre içinde popülerliğini kaybettiler. **PSZRİ**, T. 39 (1864), Ç. I, No: 40457, s. 1-22. "1864 g. yanvarya 1. Polojeniyu o gubernskih i uyezdnıh zemskih uçrejdeniyah"
[211] **PSZRİ,** T. 40, No: 42372, Madde 34.
[212] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 35.
[213] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 36.
[214] Hokand Hanlığına tâbi Kazaklar; Aral gölünün kuzey doğu tarafındaki Akmescit kalesinden Issık gölün kuzey kıyılarına kadar uzanan bölgede, Kırgızlar ise Issık göl, Talas, Çüy, Narın bölgelerinde yaşamaktaydılar. Bu mezkûr bölgelerde örfî hukuk etkin olmuştu. Bu sebeple yargı sistemi de örfî hukuk üzerine kurulmuş ve başında da Biy-Manaplar bulunması sebebiyle "Biy mahkemeleri" şeklinde isimlendirilmiştir. A. Kariyev, "Kırgız biy mahkemeleri hakkında kısa bir analiz (XVIII-XX. yy)", **MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 4, C. 6, 2017, s. 92.
[215] Rus İmparatorluğu, Hokand Hanlığını işgal ederken bir taraftan da kendi tahtını sağlamlaştırma maksadıyla bölgenin en üst otorite kurumu olan yerli mahkemeleri yani Şeri ve Biy mahkemelerini kontrol altına alma, yetkilerini sınırlandırma nihayetinde ortadan kaldırarak yerine Rus mahkemelerimi ikame etme projesi üzerine çalışmalarını devam ettirdi. İmparatorluk döneminde Şeri mahkemeler ve Biy mahkemelerinin yapısı bir süreliğine eski haline bırakılsa da yerli mahkemeler, bir süre sonra ister

haklarıyla uyumlu olmadıkları durumlarda valinin kararları sınırlama hakkı bulunacaktı.[216]

1.1.4. Gorodniçiy ve Görevleri

Rus garnizonları tarafından işgal edilen ve komendantı olan kendi yerli şehir yönetimine sahip şehirlerde yerli halkı, emri altındaki komendantla birlikte Gorodniçiy idare edecekti. Gorodniçiy şehir polisini idare etmekte olup, vergilerin doğru bir şekilde toplanması, yönetimin talep ve emirlerinin yerine getirilmesine nezaret ederek, şehir sakinlerinin şikâyetleri doğrultusunda açılan dava dosyalarıyla meşgul olacaklardı. Aynı zamanda Rusların, Asya kökenli şehirli halk ile olan davalarına da Gorodniçiy bakacaktı. Gorodniçiyler, Çimkent, Türkistan ve Evliya-ata şehirlerinde görev yapacaklar[217], idarenin emir ve istekleri ile kendi polis emirlerini yerli şehir idaresinin üyeleri aracılığıyla halka ileteceklerdi. Ayrıca bu emirleri yerine getiren yerli şehir idaresinin üyeleri de Gorodniçiy'e tabi olacaktı.[218]

Nizamnameye göre Şehirli Sartların kendi aralarındaki davalarda yalnızca talep edenin isteğiyle Kadı davet edilerek Gorodniçiy'in kendisi karar verecekti. Davanın Gorodniçiy ya da Kadıya mı verileceği davacının kararına bağlı olacaktı. Halkın askeri memurlarla ilgili davalarında Gorodniçiy, hükme bağlaması için bunu komendanta sunacaktı. Komendant da suçun önemine göre ya mahkemeye verecek ya da kendi cezasını verecekti. Ancak suçlular kendi idaresi altında değil ve kendi yöneticilerine sahiplerse cezaları hakkında onlara bilgi verecekti. Bunlardan başka şehirli Sartların düşük rütbeli memurlara karşı açtıkları davaları da Gorodniçiy hükme bağlayacaktı. Kazaklar ile Sartların arasındaki davalara ise komendantın başkanlığında Kadının ve her iki tarafın

---

istemez bölgede gün geçtikçe güç kazanmaya başlayan Rus mahkemeleri için birer ara mahkeme görevini üstlenmeye başladı. 1928 yılına gelindiğinde Şeri ve Biy mahkemeleri tamamen tarihten silindi ve Müslümanlar da Rus kanunlara tabi olarak Rus mahkemelerinde yargılanmaya başladı. Türkistan'daki yargı teşkilatı ve işleyişi için bkz. A. Kariyev, **Orta Asya'da İslam Yargı Teşkilatı ve İşleyişi (1709-1876 Hokand Hanlığı ve 1865-1928 Rus İşgali Süreci Örenği)**, M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016, s. 115.

[216] **PSZRİ,** T. 40, No: 42372, Madde 37.

[217] **PSZRİ,** T. 40 (1865), Ç. II, No: 42372, s. 298.

[218] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 40.

üyelerinin de bulunduğu bir komisyon bakacaktı.[219]

1.2. TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ'NİN KURULMASI

1.2.1. Bozkır Komisyonunun Kurulması ve Faaliyetleri

Türkistan'ın taksimatı ve siyasi niteliği hakkındaki meselelerinin çözümünde ikinci etap, 1867 yılının başlarında birleştirilen toprakların idaresi hakkındaki metotların onanması meselesiydi. 1865 yılında Türkistan Oblastı'nın kurulması ve ardından Oblastın idaresi hakkında geçici nizamnamenin yayınlanmasıyla ana yönetimde Türkistan-Orenburg-Petersburg arasında gidip gelen üç kademeli bir sistem ortaya çıkmıştı. İki yıllık süre sonunda Harbiye Bakanlığı bu oldukça çetrefilli ve pasif sistem yerine Türkistan Oblastını, Orenburg Genel Valiliği'nden ayırma ve bu geniş toprakları yeteri kadar etkin bir idari birim altında birleştirme zorunluğunu fark etti.[220] İki yıl önce özel komitenin 25 Ocak 1865 tarihli oturumunda Orenburg ve Batı Sibirya Genel Valiliği sınırları içindeki bozkır bölgeleri ve Türkistan Oblastı'nın yerli halklarının yaşamını yakından tanımak için hükümetin emriyle Senatör Girs başkanlığında bozkır komisyonu görevlendirilmişti.[221] Yerli halktan hiçbir temsilcinin dâhil edilmediği komisyon üyeleri arasında Genelkurmay Başkanı F. K. Geyns,[222] Batı Sibirya Genel Valiliği'nden A. P. Protsenko,[223] Sibirya Kazakları

[219] **PSZRİ**, T. 40, No: 42372, Madde 42.
[220] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 50.
[221] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 61.
[222] A. K. Geyns (1834-1892): 5 Haziran 1865 senesinde Harbiye Bakanlığı terkibinde kurulan bozkır komisyonun üyesi olan Geyns, Rus İmparatorluğu'nun hâkimiyet alanları hakkında bilgi edinme ve bu toprakların idaresi hakkında nizamname tasarısının hazırlanması görevi ile Kazak bozkırlarına gönderildi. Türkistan Genel Valiliği'nin kurulmasıyla birlikte 14 Haziran 1867-20 Nisan 1869 tarihleri arasında Türkistan Genel Valiliği kalem odası yöneticisi ve 19 Şubat 1877-18 Eylül 1878 yıllarında Turgay Oblastı'nın Askeri Valisi olarak görev yaptı. Aynı zamanda 1878-1880 yılları arasında Odessa Belediye Başkanlığı, 26 Kasım 1880-9 Mayıs 1882 tarihleri arasında Kazan Genel Valisi olarak görev yaptı. 30 Aralık 1892 senesinde ise Kazan'da öldü. Rus Coğrafya Derneği üyesi olan Geyns, askeri ve idari hizmetlerinden farklı olarak aynı zamanda Türkistan hakkında birçok esere imza attı. Eserleri 1897 senesinde iki cilt halinde Petersburg'da basıldı. Birinci cilt **Kirgiz-kaysaki i dnevnik 1865 goda-puteşestviye po Kirgizskim stepyam**, ikinci cilt ise **Dnevnik 1866 puteşestviye po Turkestan (Upravleniye Taşkentom pri Kokandskom vladiçestve i Motivirovannaya vremennaya instruktsiya uyezdnım naçalnikam Turgayskoy oblasti, o zyakete)** ismiyle yayınlandı.
[223] A. P. Protsenko (1836-?): 1865 senesinde Batı Sibirya Askeri Okrugu karargahında görev yapan Protsenko, 1868 yılında Albay rütbesine terfi ettirilmesiyle birlikte Genelkurmay Asya İşleri müdürü

Oblast yönetim başkanı Albay K. K. Gukovskiy ve İçişleri Bakanlığından N. İ. Galdinskiy bulunuyordu.[224] Komisyonun çalışmalarına büyük önem veren II. Aleksandr, 5 Temmuz 1865 tarihinde Harbiye ve İçişleri Bakanlıklarına gelecekteki yönetim sisteminin ilkelerini görüşmek maksadıyla Kazak bozkırlarına gönderilecek komisyon için bir program hazırlanması emrini verdi. Programın başlıca hedefi imparatorluktaki sivil yönetimin ortak ilkeleri temelinde bozkır bölgesinde yeni bir yönetim sisteminin kurulabilme olasılığı hakkındaki meseleleri tartışmaktı.[225]

Harbiye Bakanlığı, Orenburg ve Batı Sibirya Genel Valilikleri ordu komutanlarını bozkır komisyonu için gerekli bilgilerin toplanması, arabaların güvenliğinin sağlanması için silahlı muhafız, rehber ve tercüman temin edilmesi ile görevlendirdi. Araştırma başlamadan önce 19-25 Temmuz 1865 tarihleri arasında Omsk'ta Batı Sibirya Genel Valisi Dyugamel ve Batı Sibirya ana idare üyeleri ile birlikte bozkır bölgelerindeki idari sistemin yeniden düzenlenmesi hakkındaki sorular masaya yatırıldı. 25 Temmuz günü bölgenin araştırılmasına başlandı ve araştırmaya Vernıy şehrinde son verilmesine karar verildi. Araziyi incelemek için ayrıntılı bir plan hazırlayan Geyns; aile hayatı, ekonomi ve askeri konuları araştırmak ve göçebe halkın yaşamını tüm ince ayrıntılarına kadar öğrenmek maksadıyla bir Aula yerleşmeyi uygun gördü. Geyns notlarında *hararetli bir tartışmadan sonra teklifinin kabul edildiğini* yazıyordu.[226] Seyahati boyunca Karagandı Maden Ocağı, Spasskiy fabrikası, Semey, Kokpektı, Ayagöz ve Lepsi'yi ziyaret etti. Komisyon üyeleri de Yedisu Aullarını ziyaret ederek halkın ekonomik düzeyi, kültür seviyesi, sosyal hayatı, adet ve ritüelleri hakkında bilgi topladı.[227] Komisyon, yaklaşık bir yıl kadar Batı Sibirya'da çalışmalarını sürdürdü

---

oldu. 1878 senesinde Semipalatinsk Oblastı'nın Askeri Valisi ve ordu komutanı yapıldı. 1881 senesinde Tuğgeneral rütbesine terfi ettirildi ve 1883 senesinde Turgay Oblastı'nın Askeri Valisi ve aynı zamanda ordu komutanı oldu. 1891 senesinde ise Genelkurmay Asya Biriminin yöneticiliğine tayin edildi ve 1898 yılına kadar bu görevi sürdürdü.

[224] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 69.

[225] T. A. Nurpeisov, "O deyatelnosti «Stepnoy Komissii» po podgotovke reformı 1867-1868 godah v Kazahstane", **İzvestiya Vuzov**, No: 3, 2010, s. 192.

[226] A. K. Geyns, **Sobraniye literaturnıh trudov**, Tipografiya M. M. Stasyuleviça, T. 1, SPB, 1897, s. 215.

[227] Nurpesiov, "O deyatelnosti «Stepnoy Komissii» po podgotovke reformı 1867-1868 godah v Kazahstane", s. 194. İki yıl boyunca bozkır bölgelerini gezen Geyns, *Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın Askeri-halk idari kadrosu ve hükümlerine dair açıklama yazısı* ve *Hokand hâkimiyeti altındaki Taşkent İdaresi* çalışmalarını ilave ettiği Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi

ve 1866 yılının Ağustos ayında Türkistan'a geçerek yaklaşık iki ay kadar Türkistan'da kaldı.[228] Bozkır bölgelerinden tamamen farklı koşulların bulunduğu Türkistan'ın yerleşik bölgelerinde çok kısa süre çalışmalar yaptı.[229] Bu sebeple çalışmanın yapıldığı topraklarda (Batı Sibirya, Kazakistan ve Türkistan) komisyon, esas olarak göçebe toplumun yaşam tarzı temelinde tek tip bir idari yapı önerdi.[230]

Orenburg bölgesi ve Türkistan Oblastı'nı gezen bozkır komisyonu üyeleri tarafından hazırlanan raporun ana hükümleri tartışılırken komisyon üyeleri arasında fikir ayrılıkları da ortaya çıktı. Genel Vali Dyugamel'in desteklediği komisyon başkanı Girs ve Protsenko'ya göre bölgede askeri-işgal rejimi kurulduğu taktirde, Rus idaresi daha da güçlenecekti. Bu fikre itiraz eden Geyns ve Gutkovskiy daha ılımlı bir politikanın izlenmesi taraftarıydı.[231] Komisyonda kurulacak olan yeni idari oluşumun Semipalatinsk Oblastı'yla[232] birleştirilme fikri de ortaya atıldı. Bu bağlamda yeni Genel Valiliğe *Orta Asya* isminin verilmesi teklif edildi. Bunlardan başka bölgenin başkenti meselesinde Taşkent, Türkistan, Çimkent[233] ve Evliya-ata olmak üzere çeşitli seçenekler sunuldu. Özellikle Genelkurmay üyeleri Evliya-ata'nın bölgenin merkezi olması yönünde eğilim gösteriyordu. Bu olasılığı gözden geçirmek için önceden de Evliya-ata'da bulunmuş olan Severtsov şehre gönderildi. Genelkurmayın üyeleri gibi Severtsov da Evliya-ata merkezli yeni Genel Valiliğin, Semipalatinsk Oblastı'yla birleştirilme şartıyla kurulması yönünde eğilim gösteriyordu. Hatta o, *Evliya-ata'nın doğal olarak elverişli tek askeri ve idari merkez* olduğunu yazıyordu. Ancak buna rağmen bozkır komisyonu üyesi Protsenko buna kesin olarak karşı çıkmıştı. Protsenko'ya göre yeni bölgenin Semipalatinsk

---

hakkındaki nizamname isimli tasarının hazırlanmasında aktif rol oynadı. N. V. Alekseyenko, **Hraniteli pamyati-Almatı**, 1998, s. 82.

[228] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 61.

[229] B. K. Osekov, **Organizatsiya i deyatelnost Stepnoy komissii (1865-1868)**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskih nauk, Moskva, 1987, s. 120-121.

[230] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 61.

[231] Nurpesiov, "O deyatelnosti «Stepnoy Komissii» po podgotovke reformı 1867-1868 godah v Kazahstane", s. 193.

[232] Hükümet senatosunun 19 Mayıs 1854 tarihli kararnamesiyle İrtiş nehrinin sağ tarafında, Sibirya Hattının iç tarafında göçebelik eden Kazakların idaresi için kurulan Oblastın yönetim merkezi Semipalatinsk (1907 yılından sonra Semey) idi. Oblast, 1882 senesinde Bozkır Genel Valiliği sınırlarına dahil edildi ve bu durum 1917 yılına kadar devam etti.

[233] Nurpesiov, Çimkent'in de seçenekler arasında olduğunu yazmaktadır. Nurpesiov, "O deyatelnosti «Stepnoy Komissii» po podgotovke reformı 1867-1868 godah v Kazahstane", s. 193.

Oblastı'yla birleştirilmesi; göçebeleri İslam'ın merkezi durumundaki Taşkent'e, Hokand'a ve diğer bölgelere yaklaştıracaktı. Protsenko'nun bu düşüncesine komisyon üyesi Girs de destek veriyordu.[234] Başkent meselesinden başka komisyonun en önemli gündemini Türkistan'da kurulacak olan yeni idari modelin ana dayanağını oluşturan Askeri-halk idari sistemi oluşturdu. Komisyon üyeleri Batı Sibirya'da askeri ve sivil olmak üzere bu iki iktidarın ayrılmasının oldukça olumsuz sonuçlar doğurduğu ve Türkistan'da böylesi bir iktidar ayrıştırmasına asla izin verilmemesi konusunda hemfikirdiler.[235] Uzun süren tartışmaların ardından komisyon üyeleri, aralarındaki fikir ayrılıklarını da yansıtan bir rapor hazırlayarak Harbiye ve İçişleri Bakanlıklarına sundu. Bozkır komisyonu sunduğu raporda aynı zamanda Türkistan Oblastı idaresinin Türkistan'daki "gözlemci güç" olarak yönetim faaliyetini de eleştirdi ve bölgeyi sonsuza dek güvence altına alma gereği nedeniyle bunun kesinlikle tolere edilemeyeceği sonucuna vardı.[236] Bundan hareketle komisyon üyeleri yeni nizamnamede bölgedeki askeri-idari otoritenin yapısını ve işlevlerini değiştirmeyi önerdiler.[237]

1.2.2. Özel Komitenin Kurulması ve Aldığı Kararlar

Bozkır komisyonunun çalışmalarını tamamlanmasından sonra araştırma sonuçlarının incelenmesi ve bölgede Askeri-halk idaresinin kurulması hakkındaki teklifleri incelemek maksadıyla, 1867 yılının Mart ayında II. Aleksandr'ın emriyle özel komite teşkil edildi.[238] Komitenin başkanı Harbiye Bakanı Milyutin'di. Üyeleri arasında Orenburg Genel Valisi N. A. Krıjanovskiy, Genelkurmay Başkanı M. A. Geyden, N. Stremouhov, M. G. Çernyayev, D. İ. Romanovskiy[239],

---

[234] Litvinov, **Organı departamenta politsii MVD v sisteme "voenno-administrativnogo" upravleniya Russkim Turkestanom (Po arhivnım, pravovım i inım istoçnikam)**, s. 52.
[235] **A.e.,** s. 50.
[236] Geyns, **Obyasnitelnaya zapiska k polojeniyu i ştatam voenno-narodnogo upravleniya Semireçenskoy i Sır-Darinskoy oblastey**, Sobraniye literaturnıh trudov A. K. Geynsa, Peterburg, 1898, s. 5, 12.
[237] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 61-62.
[238] Litvinov, **Organı departamenta politsii MVD v sisteme "voenno-administrativnogo" upravleniya Russkim Turkestanom (Po arhivnım, pravovım i inım istoçnikam)**, s. 50.
[239] D. İ. Romanovskiy (1825-1881): Rus İmparatorluğu'nun Türkistan'daki işgal hareketinin önemli bir figürü olan Romanovskiy, 1847-1853 senesinde Kafkasya'nın dağlı halklarıyla savaştı ve ardından

M. Vorontsov-Daşkov ve bozkır komisyonunun başkanı Girs, üyeler Geyns ve Protsenko da bulunmaktaydı. Komitenin genişletilmiş toplantılarında bozkır komisyonunun önerileri ve diğer kişilerin araştırma materyalleri[240] tartışıldı.[241] Komitede Orenburg Genel Valisi Krıjanovskiy, Rusya'nın Türkistan'daki tüm topraklarının Türkistan Oblastı örneğinde olduğu gibi Orenburg'a tabi olması üzerinde ısrar ediyordu. Orenburg'un Taşkent'ten 1900 verst uzakta bulunması ve bölge amirinin her yolculuğunun 20-30 bin rubleye mal olması, Türkistan Oblastı'nın Orenburg Genel Valiliğine tabi olduğu dönemin tüm zorluklarını ortaya koyduğu için Albay Poltoratskiy bu fikre karşı çıkmıştı. Ancak Krıjanovskiy'nin tüm itirazlarına rağmen komitenin büyük çoğunluğu Türkistan Oblastı'nın Orenburg idaresinden ayrılması ve Taşkent merkezli müstakil bir Türkistan Genel Valiliği'nin kurulması yönünde fikirlerini beyan etti.[242] Türkistan'ın sınır drumu, bölgede komşu ülkelerle istikrarlı diplomatik ilişkilerin olmayışı, iç-dış güvenliğin sağlanmasının gerekliliğini göz önünde bulunduran komite, bölgenin yönetimini Harbiye Bakanlığına emanet etmenin uygun olduğunu da belirtti.[243] Özel komite Türkistan Oblastını Orenburg Genel Valiliği'nden ve Tarbagatay dağlarının güneyinde bulunan Semipalatinsk Oblastı'nın bir bölümünü Batı Sibirya Genel Valiliği'nden ayırarak bu toprakları Türkistan Oblastı'nın idari alanına birleştirme kararı aldı. Aynı zamanda yeni sınır bölgelerinin idaresi hakkında taslak hazırlama ile yeni bölgeye "askeri-okrujnoy (çevre) sistemi"[244] hükümleri çerçevesinde özerk bir askeri yapı kazandırma kararı

1853-1856 yıllarında devam eden Kırım savaşına katıldı. 1866 yılının Mart ayında Türkistan Oblastı Askeri Valisi oldu. Cizzak, Hocent, Hau, Uratepe ile Yangıkurgan'ı işgal etti. Orenburg Genel Valisi Krijanovski'yle fikir ayrılıkları sebebiyle 1867 yılında Petersburg'a çağrıldı. "D. İ. Romanovskiy", **Russkiy Biografiçeskiy Oçerk**, V 25-tomah, T. 17, SPB, 1918, s.9; Türkistan ve Kafkasya'daki savaşlardan sonra anı maiyetinde kitaplar ve çok sayıda makale kaleme aldı. **Kavkaz i Kavkazskaya Voyna (1860)** ve **Zametki Po Sredneaziatskomu Voprosu (1868)** bunlardan başlıcalarıydı.

[240] Komitede General A. İ. Makşeyev'in sonuçları incelendi. Makşeyev, Harbiye Bakanlığı ve Rusya Coğrafya Derneği'nin isteğiyle 1867 yılının Haziran ayında en yüksek emirle bölgeyi stratejik ve istatistiksel açıdan incelemek için Türkistan'a gönderilmişti. 18 Temmuz 1867 tarihinde seyahatine Orsk'tan başlayan Makşeyev, Sır Derya Hattı boyunca Kazak bozkırları, Türkistan Genel Valiliği topraklarını ziyaret etti ve Perovsk kalesi, Çimkent, Vernıy ve Semipalatinsk'ten geçerek aynı yılın Aralık ayında Petersburg'a döndü. A. İ. Makşeyev, **İstoriçeskiy obzor Turkestana i nastupatelnogo dvijeniya v nego Russkih**, SPB, 1890.

[241] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 62.

[242] Halfin, **Politika Rossii v Sredney Azii (1856-1868)**, s. 226.

[243] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s 62.

[244] Rus kara kuvvetlerinin örgütlendiği askeri-okrujnoy (çevre) sistemi, Rus İmparatorluğu'nun

da aldı.[245] Komitenin aldığı kararlar incelendiğinde imparatorluğun diğer idari kurumlarından farklı olarak Türkistan'daki yeni idari sistemin kendine özgü kuralları olduğu görülüyordu. İmparatora gönderilen komite kararında şöyle yazıyordu: *Batı-Sibirya ve Orenburg Genel Valiliği hâkimiyet alanına giren Çin ve Orta Asya Hanlıklarına sınır bölgelerin, sivil ve askeri yapısındaki değişimi yararlı görüyoruz;*

1. *Sır Derya nehrinin ötesinde yer alan ve 1866 senesinde zapt edilen Türkistan Oblastı'nın Taşkent Rayonundan ve Semipalatinsk Oblastı'nın (güney kısmı) bir kısmından Türkistan Genel Valiliği'nin kurulması*
2. *Genel valiliğin iki Oblasta ayrılması; Sır Derya ve Yedisu.*[246]

1.2.3. Türkistan Genel Valiliği'nin Kurulması

Komitenin sunduğu rapor sonrasında 11 Nisan 1867 tarihinde İmparator II. Aleksandr; *Anlaşmazlıklara neden olan konularda çoğunluğun görüşünü onaylıyorum.* ifadesiyle raporu imzaladı.[247] 11 Temmuz 1867 tarihinde ise *Sır Derya ve Yedisu Oblastları'ndan oluşan Türkistan Genel Valiliği'nin kurulması* hakkındaki kararnameyi onayladı.[248] 11 Temmuz 1867 tarihli[249] kanuna göre Çin ve Orta Asya

---

1853-1856 yıllarında Kırım savaşında yaşadığı ağır yenilgiden sonra ülkenin uluslararası arenadaki askeri prestijinin keskin bir şekilde düştüğü kritik bir dönemde ortaya çıktı. Kırım savaşı sırasında yaşanan başarısızlıklar, ülkenin askeri gücünün yeniden tesis edilmesi ve dünyanın önde gelen güçlerinin seviyesine yükseltilmesi için kapsamlı tedbirlere ihtiyaç olduğunu göstermişti. Bu durumun baskısı altındaki II. Aleksandr, 1861 yılının Kasım ayında D. A. Milyutin'i Harbiye Bakanı yaparak onu tüm unsurlarıyla birlikte kara ordusundaki idari sistemin yeniden düzenlenmesi ve bunun uygulanması maksadıyla bir plan geliştirmesi için görevlendirdi. Bu plan doğrultusunda askeri reform döneminde askeri-okujnoy sisteminin kurulması, tüm askeri komuta organizasyonunu, ordu örgütlenmesi, seferberlik yetenekleri ve askerlerin eğitimini önemli ölçüde değiştirdi. 1862-1865 yılları arasında Rus İmparatorluğu'nda Petersburg, Finlandiya, Vilnius, Varşova, Kiev, Odessa, Riga, Harkov, Moskova, Kazan, Kafkasya, Orenburg, Batı-Sibirya ve Doğu-Sibirya olmak üzere 14 Askeri Okrug kuruldu. 1865 yılının sonlarına gelindiğinde askeri-okrujnoy sistemi savaşların halen devam ettiği Türkistan hariç neredeyse tüm imparatorluk topraklarında uygulanıyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. N. F. Kovalevskiy, **İstoriya voenno-okrujnoy sistemı v Rossii**. **1862-1918**, Tsentrpoligraf, Moskva, 2012.

[245] **Kravovoye Upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 7-8.

[246] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 10.

[247] Litvinov, **Organı departamenta politsii MVD v sisteme "voenno-administrativnogo" upravleniya Russkim Turkestanom (Po arhivnım, pravovım i inım istoçnikam**), s. 53.

[248] **PSZRİ**, T. 42, Ç.1, No: 44831, s. 1150-1151. "1867 g. iyulya 11. Ob uçrejdenii Turkestanskogo general-gubernatorstva, v sostave, dvuh oblastey Semireçenskoy i Sır-Darinskoy"

[249] 20 Temmuz'da Senato'ya sunuldu.

Hanlıkları ile sınır, Orenburg ve Batı Sibirya Genel Valilikleri terkibinde bulunan toprakların sivil ve askeri yapısının değiştirilmesinde yarar görülmesi sebebiyle aşağıdakiler emrolundu:

1. *Türkistan Oblastı, Taşkent Rayonu, Sır Derya ötesinde 1866 senesinde ele geçirilen ve Semipalatinsk Oblastı Tarbagatay dağlarının güneyine doğru uzanan topraklarından Türkistan Genel Valiliği'nin kurulması*
2. *Türkistan Genel Valiliği sınırları:*[250]
   a) *Batı Sibirya Genel Valiliği ile: Tarbagatay Dağları ve onun Sibirya Kazakları Oblastı ile birlikte Semipalatinsk Oblastı'nın bugünkü sınırlarına kadar olan kolları. Bu sınırla birlikte Balkaş gölüne kadar. Buradan daha ileride bir yay çizerek bu gölün ortasından ve buradan Çu Nehri'nin düz hattına ve b Çu Nehri'nin Sarı Su Nehri ile birleştiği noktaya kadar ve,*
   b) *Orenburg Genel Valiliği ile: Aral Denizi'nde Perov Körfezi'nin ortasından Termembes Dağı'na doğru. Buradan Terekli doğal sınırına, ileride Kalmas Dağına, Muzbil doğal sınırına, Ak Kum ve Çubar Tyubya Dağları, Muin Kum kumsalının güney uç bölgeleri ve Sarı Su ve Çu nehirlerinin birleştikleri Min Bulak doğal sınırına kadar.*
3. *Yeni Genel Valilik iki Oblasta bölünecektir: Sır Derya ve Yedisu. Kurogot Irmağı bu iki Oblast arasında sınır olarak belirlenecektir.*
4. *Yeni oluşturulan Krayın ana idaresi Genel Vali tarafından gerçekleştirecektir. Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi ise Askeri Valiler tarafından yürütülecektir. Yerel yönetim için bu Oblastlarda Türkistan Askeri Okrugu oluşturulacak ve Okrugta bulunan birliklerin komutası, komutan unvanını alan Genel Valiye verilecek, Askeri Valilere ise Oblastlardaki ordu komutanı unvanı verilecektir.*
5. *Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın kurulmasıyla birlikte Krayın yerel idaresi genel nizamnamenin onaylanmasına kadar bu Oblastlardaki sivil idare, önceki yapısını muhazafa ederek bu Oblastların Askeri Valilerine emanet edilecektir.*[251]

14 Temmuz 1867 tarihinde ise General K. P. von Kaufmann[252] Sır Derya ve

[250] Türkistan Genel Valiliği'nin sınırları batıda Aral gölünün doğu kıyısına, kuzeyde Turgay, Akmolla, Semipalatinsk Oblastları, daha ileride Balkaş gölü ve Tarbagatay dağlarına, doğuda Çin'in idari birimleriyle sınırdaş olup güneyde Hive Hanlığı, Buhara Emirliği'nin Semerkand Beyliği, daha ileride Sır Derya'dan geçerek Çinaz'a kadar uzanıyor ve Taşkent Rayonunu da içine alarak şartlı bir şekilde Hokand Hanlığı sınırına kadar devam ediyordu. Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy İmperii (Vtoraya polovina XIX veka)**, s. 11.

[251] **PSZRİ**, T. 42, No: 44831, s. 1150-1151.

[252] K. P. Von Kaufmann (1818-1882): 19 Şubat 1818 tarihinde İvan şehri yakınlarındaki Maydan isimli çiftlikte dünyaya geldi. 1833 senesinde mühendislik okuluna kaydoldu. Derslerindeki başarıları dolayısıyla 25 Aralık 1836 tarihinde okulu bitirmesine müteakip kendisine mühendis-praporşçik rütbesi terfi edildi. Daha sonra batı bölgesindeki Yeni-Georgiy ve Brest-Litovsk mühendis müfrezesinde görev yaptı. 1843 senesinde Gürcistan mühendislik bölgesine gönderildi. 1844 senesinden itibaren Kafkasya'da aralıksız devam eden sefer ve savaşlara katıldı. 1853-1856 yıllarındaki Kırım savaşında başında General Bebutov'un olduğu Aleksandropol müfrezesi bünyesindeki Kafkas istihkâm batalyonu komutanlığına getirildi. 1854 senesinde Kürekdere

Yedisu Oblastları'ndan oluşan, toplam 15.270² mil toprağa ve 1.059.214 nüfusa sahip[253] Türkistan Genel Valiliği'nin Genel Valisi ve aynı zamanda Türkistan Askeri Okrugu'nun ordu komutanı yapıldı.[254]

1.2.4. Türkistan Askeri Okrugu'nun Kurulması

Türkistan Genel Valiliği sınırları dâhilindeki askeri güçlerin idaresi için 13 Temmuz 1867 tarihli *Türkistan Askeri Okrugu'nun kurulması* hakkındaki emirname ile Türkistan Askeri Okrugu kuruldu.[255] Buna göre Sır Derya ve Yedisu Oblastları'ndaki askeri kurumlar ve güçlerin doğrudan idaresi Askeri Valilere verilmekle birlikte Askeri Valiler, valiliğin ordu komutanına (Genel Vali) tabi olacak ve idareleri altındaki Oblastlarda askeri ve askeri-sivil idareden sorumlu olacaklardı.[256] Genel Vali ve Oblastlardaki Askeri Valilerin ordu komutanlığıyla birlikte sivil idare ile sorumlu tutulmaları daha açık bir ifadeyle iki farklı yetki alanının bir kişi üzerinde toplandığı böylesi bir birleşim, 6 Ağustos 1864 tarihinde yayınlanan *Askeri-okrujnoy idareleri hakkındaki nizamname* gereğince uygulanmaya

---

muharebesine katıldı ve ertesi yıl İngilizlerin güçlü bir şekilde savunduğu Kars hücumuna iştirak etti. 30 Ağustos 1860 tarihinde ise Harbiye Bakanlığı kalem odası müdürü oldu. 1861 tarihinden itibaren D. A. Milyutin'in askeri departmanının başına geçti ve askeri reformlar ile köylü serfliğinin kaldırılması döneminde Harbiye Bakanı Milyutin'in en yakın çalışma arkadaşı oldu. 1862 senesinde Tuğgeneral rütbesine terfi ettirildi. 1865 yılının Nisan ayında görevinden istifa eden M. N. Muravyev'in yerine Kuzey-Batı Krayı'nın (Vilno, Kaunas, Grodno ve Minsk) Genel Valisi ve Vilnius Askeri Okrugu'nun ordu komutanı oldu. 1866 yılının Ekim ayına kadar bu görevi sürdürdü. 14 Temmuz 1867 tarihinde ise yeni kurulan Türkistan Genel Valiliği'nin Genel Valisi oldu ve aynı zamanda Türkistan Askeri Okrugu'nun ordu komutanlığına tayin edildi. 4 Mayıs 1882 tarihinde Taşkent'te vefat edene kadar bu görevi sürdürdü. General Kaufmann'ın hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. B. Çijov, **General-adyutant injener-general Konstantin Petroviç fon-Kaufman 1818-1882**, Petrograd, 1915; N. P. Ostroumov, **Konstantin Petroviç fon Kaufman, ustroitel Turkestanskogo kraya**, Taşkent, 1899; Y. A. Gluşenko, **Geroi İmperii portretı rossiyskih kolonialnıh deyateley (K.P. Fon Kaufman-M. D. Skobelev, M. G. Çernyayev**, XXI vek- Soglasiye, Moskva, 2001; D. V. Vasilyev, "Ustroitel Turkestanskogo kraya (k biografii K. P. fon-Kaufmana)", **Sbornik Russkogo İstoriçeskogo obşestva**, T. 5 (153), Moskva, 2002; A. Semenov, **Pokoritel i ustroitel Turkestanskogo kraya, general-adyutant K. P. Fon-Kaufman I-y (Materialı dlya biografiçeskogo oçerka)**, Kaufmanskiy Sbornik, Tipo-Litografiya T-va İ. N. Kuşnerev, Moskva, 1910; General-adyutant K. P. Fon-Kaufman, "Glavnokomanduyuşiy Hivinskoyu ekspeditsiyey", **Vsemirnaya İllyustratsiya**, No: 245, 1873.

[253] General A. İ. Makşeyev'in sonuçlarıdır. **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 12

[254] Semenov, **Pokoritel i ustroitel Turkestanskogo kraya, general-adyutant K. P. Fon-Kaufman I-y,** s. 9.

[255] **PSZRİ**, T. 42, No: 44844, s. 1156-1164. "1867 g. iyulya 13. Ob uçrejdenii Turkestanskogo okruga"

[256] **PSZRİ**, T. 42, No: 44844, s. 1159.

kondu.[257] 6 Ağustos 1864 tarihli nizamnamenin ikinci maddesine; *Askeri Okrug komutanının vazifeleri eğer Genel Valiye verildiyse o zaman ona Okrugun ordu komutanı rütbesi terfi edilir.*[258] göre bölgenin Genel Valisi olarak tayin edilen General Kaufmann'a aynı zamanda Askeri Okrugun ordu komutanlığı görevi verildi. Türkistan Askeri Okrugu'nun kurulduğu 13 Temmuz tarihli bu nizamname, aynı zamanda Askeri-halk idaresinin özü ve karakterini de tanımlıyordu.

Türkistan Askeri Okrugu birlikleri komutanına, Rus İmparatorluğu'nun diğer bölgelerindeki ordu komutanlarına göre daha fazla yetkiler tanındı. Aral askeri filosu Türkistan Askeri Okrugu'nun idaresi altına verilirken, Askeri Okrug; yönetim, levazım, topçu, askeri-tıp, istihkam olmak üzere dört ana kısma ayrıldı. Aynı zamanda Türkistan ordusunun çöl ve tenha arazilerdeki seferlerinde malzemelerin temini gibi önemli meseleleri çözümlemek amacıyla Askeri-okrujnoy meclisi ve Türkistan topraklarının askeri coğrafyasının araştırılması için Askeri-topografya dairesi teşkil edildi. Türkistan Askeri okrugu'nun kurulmasıyla birlikte Orenburg lıneynıy batalyonu-Türkistan lıneynıy batalyonu, Orenburg avcı batalyonu-Türkistan avcı batalyonu ve Orenburg topçu tugayı da Türkistan topçu tugayı adını aldı.[259]

Türkistan Genel Valiliği ve Türkistan Askeri Okrugu'nun kuruluşu hakkındaki yasalardan sonra 14 Temmuz 1867 tarihinde *Yedisu Kazak Ordusu'nun kuruluşu* ilan edildi[260] ve Yedisu Oblastı terkibine giren Sibirya Rus Kazak Ordusu ahalisinden ayrı bir Yedisu Rus Kazak Ordusu[261] teşkil edildi.[262] 13 Temmuz 1867 tarihli Türkistan Askeri Okrugu'nun kuruluşu hakkındaki kanunun üçüncü maddesine; *Yedisu Oblastı'nın Askeri Valisi bu Oblastın ahalisiyle olan ilişkide Yedisu Kazak Ordusuna verilen hakları kullanır ve Nakaznıy Atamalığı*[263] *görevlerini*

---

[257] Litvinov, **Organı departamenta politsii MVD v sisteme "voenno-administrativnogo" upravleniya Russkim Turkestanom (Po arhivnım, pravovım i inım istoçnikam)**, s. 54.

[258] **PSZRİ**, T. 39 (1864), Ç. I, No: 41162, s. 701. "1864 g. avgusta 6. Vısoçayşe utverjdennoye polojeniye o Voenno-Okrujnıh upravleniyah"

[259] **PSZRİ**, T. 42 (1867), Ç. I, No: 44844, s. 1158.

[260] **PSZRİ**, T. 42 (1867), Ç.I, No: 44845, s. 1164-1165. "Ob uçrejdenii Semireçenskogo kazaçyego voyska."

[261] Sibirya Rus Kazak Ordusu'nun 9. ve 10. alaylarından teşkil edilen Yedisu Rus Kazak Ordusu'nun merkezi Vernıy şehriydi. "Semireçenskoye Kazaçye voysko" (Kazaki), **Ensiklopediçeskiy slovar F. A. Brokgauza i I. A. Efrona**, T. XIII, s. 891

[262] T. M. Ayupov, "K istorii Semireçenskogo Kazaçyego voyska", **Vestnik Altayskogo gosydarstvennogo pedagogiçeskogo universiteta**, No: 2 (27), 2016, s. 101.

[263] Rusya'nın diğer Rus Kazak Orduları'nda olduğu gibi Yedisu Rus Kazak Ordusu'nda da 1867-1917

yerine getirir.[264] göre Yedisu Oblastı Askeri Valisi, çalışma arkadaşı Sır Derya Oblastı Askeri Valisinden farklı bir görevi de yerine getirdi. Yedisu Oblastı Askeri Valisi Oblasttaki ordu komutanı olarak Askeri-halk idaresinin başı ve aynı zamanda Yedisu Rus Kazak Ordusu'nun da Nakaznıy Atamanı'ydı.[265]

1.3. 1867 YILI SIR DERYA VE YEDİSU OBLASTLARI'NIN İDARESİ HAKKINDAKİ GEÇİCİ NİZAMNAME TASARISI

1.3.1. Nizamname Tasarısının Temel Özellikleri

Bölgenin idaresi hakkındaki nizamname tasarısının hazırlanması için Harbiye Bakanı Milyutin'in başkanlık yaptığı özel komite bozkır komisyonunu, yeni Askeri Okrugun idaresi hakkındaki hükümlerin hazırlanması için ise Genelkurmayı görevlendirmişti.[266] Bozkır komisyonunun tavsiyeleri doğrultusunda hazırlanan tasarının temelinde aşağıdakiler yer almaktaydı:

1. Askeri ve sivil iktidarın ayrılmazlığı,[267]
2. İmparatorluğun diğer bölgelerinde var olan yönetim biçimlerine mümkün olduğu kadar yakın yüksek bir idarenin kurulması,
3. Yerli halkın içinden seçilen ve siyasi bir özellik taşımayan tüm işlerde yerli halka iç yönetimde görev verme,
4. Hukuki ilişkiler çerçevesinde bu zamana Rus kanunlarıyla belirlenmemiş

---

yılları arasında Rus Kazaklarının lideri adını alan Nakaznıy Atamanlığı mevkii oluşturulmuştu. Nakaznıy Atamanlar orduda askeri ve sivil idareyi bir arada kullanıyorlardı. İlk zamanlar imparatorlar tarafından tayin edilen Nakaznıy Atamanlar, 1917 yılından sonra tüm ordunun seçtiği idareci konumuna gelmişlerdi. "Atamanı", **Voennaya Entsiklopediya,** T. III, 1911, s. 230-231.

[264] **PSZRİ**, T. 42 (1867), Ç. 1, No: 44844, s. 1161.

[265] Rus İmparatorluğu'nun 11 Rus Kazak Ordusu'ndan biri olan Yedisu Rus Kazak Ordusu'nun ilk Nakaznıy Atamanı, 1867-1882 yılları arasında görev yapan G. A. Kolpakovskiydi.

[266] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy İmperii (Vtoraya polovina XIX veka)**, s. 11.

[267] Devlet organlarının niteliğini belirleyen askeri ve sivil idarenin tek elde toplanması ilkesi Genel Valiliğin sınırdaki konumu, Rus İmparatorluğu'nun komşu ülkelere karşı politik tutumu, ülkede huzurun korunması ve askeri saldırıların geri püskürtülmesi için her zaman hazır olma ihtiyacı ile temellendiriliyordu. Bu ilke; en yüksek düzeyde-Genel Valinin yetki ve haklarını bölge komutanı rütbesiyle birleştirerek; orta düzeyde-Oblastlarda yerleşen birliklerin komutasını Oblast komutanına emanet ederek ve en altta-Oblastların bölünmesinin planlandığı Uyezd yöneticilerine emanet edecek şekilde üç kademede gerçekleştiriliyordu.

olan yerel kanunlar "şeriat" ve Kazaklardaki "törenin" korunması,

5. Devletin çıkarlarına kesin bir şekilde zararlı olan yerel yönetimlerin kanunları ve geleneklerinin uzaklaştırılması,
6. Yerel yönetimlerin gereksinimlerinin ortaya çıkması ve karmaşıklaşması durumuna göre idari organların yavaş yavaş geliştirilmesi,
7. Yerel şartlara göre mümkün olduğu kadar mahkemelerin idareden ayrılması.[268]

1865 senesinde Türkistan Oblastı'nın kuruluşundan bu yana geçen bu iki yıllık sürede bir takım deneyimler edinilse de Rusya açısından bunlar oldukça önemsiz ve az anlaşılmıştı. Böylesi önemli bir nizamnameyi de bu az anlaşılmış deneyimlerin temelinde yürürlüğe sokmak mümkün değildi ve ilk önce onun taslağı gerekliydi. Harbiye Bakanlığı ve deneme yanılma metodundan başka şansları olmadığını düşünen II. Aleksandr, Kaufmann ve onun Türkistan'daki idaresini bölge hakkında çok az net bilgiye sahip, pusula ve haritası olmadan araziye giden bir keşifçiye benzetiyordu. Bakanlar kurulu, 4 Temmuz 1867 tarihinde nizamname tasarısını inceledi ve aynı gün II. Aleksandr, *yerine getirilsin* notuyla nizamname tasarısını imzaladı.[269] Ancak Genel Valiliğin kurulma aşamasında Orenburg yetkilileri ve bozkır komisyonu tarafından yerli halkın idaresi için oluşturulacak yeni düzen geçici, yeni önlemler olarak kabul edildi. Tasarının Genel Valinin bölgeye gelişi ve onun yeni görev yeri ile tanışmasına kadar kanun hükmünde onaylanması ertelendi. Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısını geri çeviren yönetim, imparatordan Türkistan'da 1886 yılı nizamnamesinin onaylanmasına kadar yaklaşık yirmi yıl tatbik edilmeye çalışılan bu nizamnamenin "geçici" statüsünde uygulanmasını istemek zorunda kaldı.[270] 11 Temmuz 1867 tarihinde komisyon başkanı F. Girs, üyeler V. Dandevil[271], A. Geyns, A. Protsenko

[268] **Proyekt vsepoddanneyşıy otçet general-adyutanta K. P. fon-Kaufmana,** s. 42-43.
[269] Litvinov, **Organı departamenta politsii MVD v sisteme "voenno-administrativnogo" upravleniya Russkim Turkestanom (Po arhivnım, pravovım i inım istoçnikam)**, s. 53.
[270] **A.e.,** s. 54.
[271] V. D. Dandevil (1826-1907): 1850-1857 yılları arasında Orenburg ve Samara Genel Valiliği'nde görev yaptı ve Genel Vali Perovskiy ile birlikte Akmescit'in işgaline katıldı. 1862 senesinde Ural Rus Kazak Ordusu Nakaznıy Atamanı'nın işlerini yürütmek için tayin edildi. 1865 senesinde gümrük hattının Sır Derya'nın arka tarafına taşınması maksadıyla proje geliştirmesi için Maliye Bakanlığına

tarafından imzalanan ve komisyon katibi Galdinskiy tarafından onaylanan Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısı geçici hükmünde yürürlüğe girdi.[272] Geçici nizamname tasarısı başlıca 8 bölümden oluşuyordu. Tasarının idari düzenini oluşturan ana ve alt başlıklar ise aşağıdaki gibiydi:

İDARİ DÜZEN (1)

1. **GENEL VALİ, ONUN KALEM ODASI ve GÖREVLİ MEMURLAR (2-10)**
2. **OBLAST İDARESİ (11-15)**
   a. Askeri Valiler (16-23)
   b. Oblast yönetimi (24-35)
   c. Oblast yönetiminin iş konuları (36-41)
      I. İdari şube
      II. Ekonomi şubesi
      III. Yargı şubesi
3. **UYEZD İDARESİ (42-79)**
   a. Uyezd yöneticisi, yardımcıları ve kalem odası (42-70)
   b. Taşkent şehir yöneticisi (71-77)
   c. Vernıy şehrindeki Gorodniçiy (78-79)
4. **YEREL İDARE (80-128)**
   a. Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın göçebe halkı (80-115)
   b. Sır Derya Oblastı'nın yerleşik halkı (116-127)

---

tayin edildi. 1867 yılında yeni kurulan Türkistan Askeri Okrugu'nun Kurmay Başkanı oldu ve 1871 yılına kadar bu görevi sürdürdü. Bu üç yıllık süre zarfında Genel Vali Kaufman'ın en yakın yardımcısıydı. Sağlığının bozulması sebebiyle 1871 senesinde Türkistan'dan ayrılmak zorunda kaldı. "V. D. Dandevil", **Voennaya entsiklopediya**, T. VIII, 1912, s. 597-598.

[272] **Materialı po istorii politiçeskogo stroya Kazahstana**, s. 282-293.

c. Yedisu Oblastı'nın yerleşik halkı (128)[273]

Nizamname tasarısına göre bölgede yerli halkın dâhil olmadığı yönetim birimleri kuruldu. Bu yönetim birimleri:

1. Genel Vali ve bünyesinde özel yetkili memurlar ile kalem odası bulunan ana idare,
2. Askeri Valiler ve bünyesinde hazine ile posta bürosu bulunan ve idari-ekonomi-yargı şubelerinden oluşan Oblast yönetimleri,
3. Uyezd yöneticisi, iki yardımcısı (biri yerli halktan olmak üzere), kalem odası, Uyezd hakimi, kasa, doktor, ebe ve posta bölümü bulunan Uyezd yönetimleri,
4. Şehrin yöneticisi, yardımcısı, kalem odası, doktor ve ebenin bulunduğu Taşkent'teki idare,
5. Vernıy şehrinde bulunan Gorodniçiy.[274]

1.3.2. Genel Valilik İdaresi ve Genel Valinin Görev ve Yetkileri

Sır Derya ve Yedisu Oblastları'ndaki Askeri-halk[275] idaresinin başı, Türkistan Askeri Okrugu'nın ordu komutanı rütbesiyle birlikte yetkili kılınan Genel Valiydi. Genel Vali, doğrudan en yüksek takdirle göreve getiriliyor ve görevden alınıyordu. Nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valisinin Askeri-halk idaresinde 1867 yılı nizamname tasarısı ile Türkistan Askeri Okrugu hakkındaki hükümlerde geçen tüm değişikliklerle beraber imparatorluğun diğer bölgelerinde Genel Valilere tanınan

[273] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 1-128.
[274] **Proyekt vsepoddanneyşıy otçet general-adyutanta K. P. fon-Kaufmana,** s. 44.
[275] Türkistan Askeri Okrugu hükümlerine göre Türkistan'daki Askeri-halk idaresi şu şekilde gerçekleşiyordu; Sır Derya ve Yedisu Oblastları Askeri Valileri Oblastlarda onlara emanet edilen askeri ve askeri-sivil idareleri üzerlerinde topluyor ve her iki idarede de Türkistan Genel Valisine verilen unvana uygun olarak Türkistan Askeri Okrugu'nun ordu komutanına tabi oluyorlardı. Askeri kısımda Askeri Valiler, ordu komutanı unvanını kullanıyor ve Türkistan Askeri Okrugu'nun hükümleri temelinde orduya komuta ediyorlardı. Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın terkibindeki Uyezdler ise Uyezd askeri komutanları ismini alan özel yöneticiler tarafından idare ediliyor, Uyezd komutanlarının Askeri-halk idaresindeki görev, hak ve sorumlulukları, Türkistan Askeri Okrugu Askeri-halk idaresi hakkındaki özel hükümler çerçevesinde belirleniyordu. Diğer taraftan ise kırsal nüfus, yerli halk sakinlerinin seçtiği Volost yöneticileri ve Aul Aksakalları tarafından idare olunuyordu

genel hukuka göre hareket etmesi planlanmıştı.[276] 11 Temmuz 1867 tarihli geçici nizamname tasarısında baş idareciye aynı zamanda komşu devletlerle ilişkilerin yürütülmesi hakkında imparator tarafından onaylanan bir talimatname verilmesi de kararlaştırıldı.[277] 14 Temmuz 1867 tarihinde[278] de Genel Vali Kaufmann'a; *Her türlü siyasi, hudut ve ticari işlerin çözümünde, sınırdaş idarelerle antlaşma müzakereleri için mutemet adamların gönderilmesi, Rusya'nın bu ülkelerle karşılıklı ilişkilerine ait şartlar ya da kararlarla beraber antlaşmaların imzalanması*"[279] gibi komşu devletlerle olan ilişkilerde tam yetki ve en yüksek takdir verildi. Bölgenin baş amiri (Genel Vali) Askeri-halk idaresinde Harbiye Bakanlığına tabi olacaktı.[280]

Nizamname tasarısında Türkistan Genel Valisine ileriki yıllarda daha da genişletilecek şekilde imparatorluğun diğer Genel Valilerinden çok daha geniş ve olağanüstü yetkiler verildiği görülüyordu. Türkistan'da Genel Valilik sınırlarındaki tüm idari, siyasi ve askeri iktidar Genel Valinin elinde toplandı. Türkistan Genel Valisi kendi idaresi altında kadroları oluşturma, valiliğe ayrılan ödeneği kullanma ve hatta bağımsız bir şekilde nizamname tasarısı maddelerini değiştirme konusunda büyük bir özgürlüğe sahipti.[281] Askeri ve idari iktidar, savaş ilan etme, Hanlıklarla barış antlaşmalarının imzalanması, vergileri saptama ve toplama, işgal edilen topraklarda idari sistemin tatbiki ve düzenlenme hakkı da onun elinde bulunuyordu. Emri altında önemli derecede "olağanüstü" kredi bulunan ana idareci, olağanüstü durumlarda kredi açılmaksızın hazineden para verme yetkisine de sahipti. Genel Valinin maaşı da her yıl doğrudan imparator tarafından belirleniyordu.[282] 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Genel Vali kendi takdirine göre Uyezdlerin sınırlarını belirleme ve personel kadrosunu seçme gibi geniş yetkilere de sahipti. Aynı zamanda Genel Valinin Askeri Vali, Askeri Valinin yardımcısı, Uyezd yöneticileri pozisyonları için imparatora aday sunma ve Oblast yönetiminin şube müdürlerini, özel yetkili memurları göreve getirme ve görevden

[276] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 2-3-4.
[277] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 5.
[278] Bu üst düzey yetkiler Kaufmann'a Asya Departmanı müdürü P. N. Stremohuov aracılığıyla gönderildi.
[279] **Krayevoye upravleniye,** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 11.
[280] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 6.
[281] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 54.
[282] Sadıkov, **Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanaskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.)**, s. 54.

azletme hakkı da bulunuyordu.[283]

1867 yılı geçici nizamname tasarısının tatbikinde Türkistan Genel Valilerinden hiçbirine verilmeyen olağanüstü yetkilere sahip ilk Genel Vali Kaufmann da önemli rol oynadı. Kaufmann bizzat imparatordan kişiler emirnameler aldı ve sadece imparatora hesap vermekle yükümlüydü. Kaufmann'ın emirleri ve yayınladığı genelgeler ona emanet edilen topraklardaki ilk yasa olma özelliğini taşıdı. Kendi faaliyetleri çerçevesinde imparatorun kişisel olarak teveccühünü kazanan Kaufmann, yüksek temyiz mercii fonksiyonlarını da kazanmış oldu. Mahkeme kararlarını değiştirdi, ceza davalarını durdurdu ve halk mahkemelerinin kararlarını bozdu. Çoğu durumda resmi olarak Petersburg'un onayını almadan kararlar verdi. Üstelik bunları yaparken Harbiye Bakanlığı dışında hiçbir bakanlığın müdahale etmesine de müsaade etmedi. Baş idareci olarak çoğu durumda bağımsız karar alarak herhangi bir meselesede askeri yetkililerden başka merkez idari departmanların müdahalelerini bertaraf etti.[284] Genel Valilikte hükümet tarafından görevlendirilen hiçbir denetleyici kurum yoktu. Sır Derya, Semerkant ve Fergana Oblastları'nda cezalandırıcı-uyarıcı nitelikteki savcılar ancak 1887 senesinden sonra görevlendirilmeye başladılar. Fakat savcıların yetkileri de yalnızca Oblast mahkemelerinin faaliyetlerini kapsıyordu.[285]

Kaufmann'dan sonra da yetkilerin genişletilme arzusu, Türkistan Genel Valiliği'nde süre gelen bir eğilim olmaya devam etti. Bu eğilimin ortaya çıkması ve gelişmesi, Genel Valilerle bakanlık temsilcileri arasında giderek artan çatışmaların

---

[283] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 18,26,29,67.

[284] Uzun yıllar onunla çalışma arkadaşlığı yapan N. P. Ostroumov; *Konstantin Petroviç bazen verdiği emirlerle yüksek iradeyi öyle bir uyarıyordu ki onlar bu emirleri yalnızca kabul etmek ve kanun düzeninde onaylamak zorunda kalıyordu.* diye yazarak Kaufmann'ın ne denli önemli yetkilere sahip olduğunu bu sözlerle ifade ediyordu. Ostroumov, **Konstantin Petroviç fon Kaufman, ustroitel Turkestanskogo kraya**, s. 102.

[285] Türkistan Genel Valiliği, 1882 ve 1909 yıllarında olmak üzere yalnızca iki kez teftiş edildi. Bu merkezi otorite eksikliği, baş idarecinin imparatorluğun hiçbir vali ve Genel Valisinin sahip olmadığı faaliyetleri için geniş alanlar oluşturmasına sebebiyet verdi. Ancak Rus hükümeti Kaufmann'ın bu bağımsız durumundan da rahatsız değildi. Bakanlar kurulunun 13 Temmuz 1876 tarihli kararına göre Genel Valiler toplumun huzuru, güvenliği ve düzeni konusunda yerel şartlara uygun bir şekilde bunları doğru ve başarılı bir şekilde yerine getirmek için gerekli kararnameler yayınlama hakkına sahip oldular. Bu kararnameyle toplantıların ve zararlı basın organlarının yasaklanması konusunda kanun gücünde yönergeler yayınlama gücünü de kazanmış oldular. **PSZRİ**, T. 51 (1876), Ç. II, No: 56203, s. 60-62. "1876 g. iyulya 13. O predostavlenii mestnım administrativnım vlastyam prava izdavat obyazatelnıya postanovleniya"

bir sonucuydu. Genel Valinin gücünü yasalar değil, büyük ölçüde kişisel karakteri belirliyordu. Genel Valinin merkezi hükümetle (özellikle de imparatorla) olan ilişkilerini belirleyen temel öğe, bölgeyi ilgilendiren herhangi bir mesele hakkında hangi görüşe bağlı olduğuydu.[286]

1.3.2.1. Genel Vali Kalem Odası ve Özel Yetkili Memurlar

1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Genel Valiye bağlı kalem odası kurulması kararlaştırıldı. Askeri-sivil yönetim dallarında Genel Vali adına yapılan tüm yazışmalar, Genel Vali kalem odasında toplandı.[287] Türkistan Genel Valisine bağlı kalem odası, valilik idaresinin yürütme organı görevini üstlenmişti ve tüm valilik sınırlarındaki işlerin durumu hakkındaki bilgilerin günlük olarak toplandığı yerdi. Ancak Genel Vali çok nadir görevi başında olduğu için bölge halkının yaşamı hakkında yalnızca kalem odası aracılığıyla bilgi sahibi oluyordu. Böylesi bir durumda da kalem odası yöneticisi zamanla emirleri yerine getiren memur olmaktan çıkıp emir veren bir yöneticiye dönüşmüştü.[288]

Geçiçi nizamnameye göre kalem odası bünyesindeki memurların sayısı ve maaşları, kurum çalışanlarının sayısı, pozisyonları ve işlevleri hakkındaki yönetmeliğe göre belirlendi. Kalem odasındaki memurların göreve getirilmesi ve görevden alınması imparatorluk topraklarındaki Genel Valiliklerde görev yapan memurlarla aynı kurallara tabiydi. Diplomasi, maliye ve madencilik şubesindeki

[286] Türkistan'da Rus askeri ve idari otoritenin güçlendirilme süreci Kaufmann'ın ölümünden sonra da devam etti. 1882 senesinde imparatorun seçimiyle Genel Vali olan General Çernyayev, 1884 yılından itibaren ise N. O. Rozenbah Türkistan'da bölgenin özel konumunu korumaya devam etti. Ancak Kaufmann'dan sonra Genel Valilerin değişim süreci imparatorluğun aleyine olacak şekilde değişti. 1882 yılından 1917 yılına geçen sürede Türkistan Genel Valiliği'nde 13 Genel Vali görev yaptı. 1917 yılına kadar sadece General A. V. Vrevskiy (1889-1898) ve General A. V. Samsanov (1909)-1914) uzun süre görevde kaldı. Bunlardan birkaçı sivil yönetime başkanlık ederken, hepsi askerlerin komutasında büyük bir deneyime sahipti. Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 95.

[287] Kalem odası kurulduğu dönemde dört şubeye ayrıldı. İdari personel ve denetim işlerine bakan birinci şube kendi arasında dört daireye bölündü. İlk üç daire personel işleriyle, dördüncü daire ise yabancıları ilgilendiren meselelerle meşgul oldu. Fonksiyonlarına göre beş daireye ayrılan ikinci şube toprak meseleleri ve yükümlülükler, üçüncü şube toprak vergileri, şehirlerin kurulması ve bütçeleriyle ilgilendi. Genel Vali Kaufmann tarafından 1871 senesinde kurulan dördüncü şube ise temyiz mahkemelerinin kararlarını inceleyen özel yargı şubesiydi. Sadıkov, **Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanaskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.)**, s. 68.

[288] Sadıkov, **Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanaskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.),** s. 68.

memurlar, Dışişleri ve Maliye Bakanlıklarının onayı ile Genel Vali tarafından göreve getirildi ve görevden alındı. Büro işlerinin detaylı taksimatı ise Genel Valinin onayıyla kalem odası yöneticisi tarafından yapıldı.[289]

Tablo 1; 1867 yılı Genel Vali kalem odası kadrosu[290]

Pozisyon	Sayı	Maaş (Ruble)
Kalem odası yöneticisi	1	5000
Kâtip	3	2000 (her birine)
Kâtip yardımcısı	3	1200 (her birine)
Sayman	1	2000
Sayman yardımcısı	1	1200
Tercüman	1	1200
Kalem odası giderleri		5000

1867 yılında göreve başlayan kalem odasının[291] kadrosu 1870 yılına kadar aynı kaldı.[292] Kaufmann'ın kalem odası yöneticisini, yeni nizamname tasarısının hazırlanması için görevlendirmesi sebebiyle 21 Ekim 1868 tarihinde Türkistan Genel Vali kalem odasında yönetici yardımcısı görevlendirildi.[293] 1870 yılında ofis işlerinin fazlalığı kadronun genişletilmesini gerekli kıldı. Genel Vali kalem odasına; 1 kıdemli kâtip yardımcısı (1200'er ruble maaş), 4 kıdemsiz katip yardımcısı (700'er ruble maaş), 1000 ruble maaşlı gazeteci (arşivci) dâhil edildi.[294] 1872 senesinde Gulca'nın işgaliyle ofis işlerinin fazlalaşması sebebiyle, kalem odasında 1200 ruble maaşlı dört başkâtip yardımcısının daha görevlendirilmesi kararlaştırıldı. 1876 senesinde Fergana Oblastı'nın kurulmasıyla ofis kadrosunun genişletilme meselesi yeniden gündeme geldi. Harbiye Bakanlığı tarafından 25 Ağustos 1878 tarihinde yayınlanan rapora göre bu konu hakkında Kaufmann vazifelendirildi.[295] Rapor zamanında 1882

[289] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 7-10.
[290] **Krayevoye upravleniye,** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 131.
[291] Kaufmann, 14 Temmuz 1867 tarihinde henüz Petersburg'tayken bir emirname yayınlayarak A. K. Geyns'i kalem odası yöneticisi yaptı. Geyns, Türkistan Genel Valiliği kalem odasının çalışmalarına 15 Temmuz 1867 tarihinde başladı. Dobromıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşem (İstoriçeskiy Oçerk)**, s. 444.
[292] **Krayevoye upravleniye,** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 133.
[293] B. Ergaşev, "İstoçnikovedeniye istorii kantselyarii Turkestanskogo general-gubernatora po materialam revizii senatora Palena K. K.", **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**, C. 1, S. 22, 2014. s. 98.
[294] **Krayevoye upravleniye,** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 133.
[295] **A.e.,** s. 136-137.

senesinde kalem odasına 1 yönetici, 3 katip, 3 katip yardımcısı, sayman ve onun yardımcısından başka, 1 kalem odası yönetici yardımcısı, 1 katip, 2 kıdemli ve 9 kıdemsiz olmak üzere katip yardımcısı dahil edildi.[296]

1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre aynı zamanda Genel Valiye bağlı özel yetkili memurların da tayin edilmesi kararlaştırıldı.[297] 11 Temmuz 1867 tarihli bakanlar kurulu kararına göre Genel Valilik ana idare kadrosu; mali şubede 1 özel yetkili memur, 2 özel yetkili kıdemli memur, 2 özel yetkili kıdemsiz memur, 1 diplomasi şubesi memuru ve 1 maden şubesi memurundan oluşuyordu.[298]

1.3.3. Oblast Yönetimleri

1867 senesinde Türkistan Genel Valiliği iki Oblasta ayrıldı. Oblast yönetim merkezleri Yedisu Oblastı'nda Vernıy[299], Sır Derya Oblastı'nda ise Taşkent'te bulunuyordu.[300] Her iki Oblastın idaresi doğrudan Genel Valinin emri altında olup, Oblastlarda genel idare, Askeri Valiler[301] ve Oblast yönetimlerinden oluşuyordu.[302] Tasarıya göre Oblast yönetiminin kadrosu, genel kurum yönetmeliğine göre belirlendi. Herkesin hazır bulunduğu Oblast yönetimi Askeri Vali yardımcısı (aynı zamanda başkan) ve üç şube müdüründen meydana geliyordu. Aynı zamanda Askeri Valinin gerekli gördüğü kişileri yönetime dahil etme hakkı bulunuyordu.[303] Askeri Vali yardımcısı, ilk önce Genel Valiyle temasta bulunularak Harbiye Bakanının önerisiyle en yüksek emirnamede yayınlanan buyrukla göreve getiriliyor ve görevden alınıyordu. Hastalık vb. nedenlerle Askeri Valinin görevi başında bulunmaması durumunda askeri-sivil işlerde onun görevini yardımcısı yerine getiriyordu. Aynı

[296] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 111.
[297] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 7.
[298] **Krayevoye upravleniye,** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 130.
[299] Geçici nizamname tasarısına göre Vernıy tahkimatı, Vernıy şehri adını aldı. **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 13.
[300] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 11,13.
[301] Sır Derya Oblastı'nın ilk Askeri Valisi 1867-1877 yılları arasında görev yapan N. N. Golovaçev'di. 1877-1883 yılları arasında V. N. Trotskiy, 1883-1893 yılları arasında N. İ. Grodekov, 1893-1905 yılları arasında N. İ. Krolkov, 1905-1906 yılları arasında İ. İ. Fedetov, 1906-1911 yılları arasında M. Y. Romanov ve 1911-1917 yılları arasında ise A. S. Galkin görev yaptı. Dobromıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşçem: istoriçeskiy oçerk**, s. 95; Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 71.
[302] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 15.
[303] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 24-25,32.

şekilde Oblast yönetiminde başkanın bulunmaması durumunda ise onun görevini en yüksek rütbedeki şube müdürünün yerine getirmesi planlanmıştı.[304]

1867 senesinde Oblast yönetimi idare, ekonomi ve yargı olmak üzere üç şubeden oluştu. Şube müdürleri Genel Vali, diğer memurlar ise Askeri Valiler tarafından göreve getiriliyor ve görevden alınıyordu. Tasarıya göre Türkistan'daki Oblast yönetimleri, imparatorluk guberniya yönetimi[305] ile yargı ve hazine odalarının yetki ve sorumluluklarını yerine getirecek, yerel şartlarla ilgili olarak değişikliklerle birlikte guberniya yönetiminin hükümleri çerçevesinde Oblastı idare edecekti.[306] Askeri Vali idari, ekonomi, yargı ya da diğer meseleler hakkındaki yasaları, gerekli gördüğü taktirde Oblast yönetimin hazır bulunduğu kolektif yapı içinde tartışabilecekti. Oblast yönetiminde ayrıca tıp ve maden işleriyle ilgili olarak tabur doktoru ve Genel Valiye bağlı maden bölümünden özel yetkili memur da hazır bulunacaktı. Oblast yönetiminin üyeleri arasında fikir ayrılığı olduğu taktirde çoğunluğun görüşüne göre kararlar deftere kaydedilecek aynı zamanda diğer tarafın görüşü de defter de yer alacaktı.[307]

İdari şube; bölgenin idari taksimatı, yasa ve emirlerin ilan edilmesi, askeri-sivil yönetimdeki memurların memuriyetten azledilmesi, izinleri, hizmet listelerinin tutulması, memurlara emekli aylığının bağlanması ve miktarının belirlenmesi işiyle meşgul oluyordu. İdari cezalar ile Ruslar ve aynı zamanda yerli halk arasındaki görevlilerin makamlarında işledikleri suçlar ve kötü davranışlar için mahkemeye verilmesi, farklı görevlerdeki yerli halkın seçimlerindeki hükümlerin irdelenmesi, yerli halkın Ortodoksluğa kabulü**,** şüpheli kişilerin gözlem altında tutulması, idari sürgünler, Oblastta bulunan Rusların himaye edilmesi ve yabancıların vatandaşlığa kabul edilmesi de idari şubenin görevleri arasındaydı. İdari şube aynı zamanda okulların kurulması ve

[304] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 26-27.
[305] Türkistan Genel Valiliği'nin Oblast yapılanmaları, imparatorluğun guberniya sisteminden önemli ölçüde farklılıklar gösteriyordu. Bölgesel yönetimlerim idaresinde olumlu bir faktör olarak görülen hiyerarşik temelli bürokrasinin egemen olduğu Türkistan'daki yerel idare (Oblast), genel imparatorluk sisteminin oldukça sade şekliydi. İmparatorlukta İçişleri Bakanlığına bağlı guberniyalar, 1775 yılı guberniya reformuna göre vali, vali yardımcısı, valinin kalem odası, guberniya yönetimi, prikaz obşetvennogo prizreniya, Hazine Odası, ceza ve sivil mahkemeleri ve Gorodniçiy'den oluşuyordu. Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 129.
[306] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 28-30.
[307] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 31,33-35.

yönetimi, halk sağlığının korunması, ödünç mektup, senet ve her tür karışık durumdaki cezalar hakkında saptanan temel kuralların yerine getirilmesi ile Oblast yönetimi hakkında yıllık rapor hazırlanması işlerini de yerine getiriyordu.

Ekonomi şubesi; ormanlar ve su alanları da dahil olmak üzere araziler hakkında bilgi verme, toprakları halk arasında bölüştürme, fuar (panayır) ve pazarlar kurma, yerli halktan vergi ve ürünleri toplama, Oblastlarda gelir ve gider cetvelleri oluşturma ile muhafaza edilen toplamın ve harcamaların doğruluğunu denetleme işiyle meşgul oluyordu. Aynı zamanda halk ekonomisinin gelişimiyle alakalı meselerle ilgilenme ve her türlü zanaatı yaygınlaştırma, yargı, maliye ve tarım kurumları için ipli kitaplar temin etme ile posta istasyonları kurma da görevleri arasındaydı. Yargı şubesi ise nizamname tasarısı temelinde sivil ve ceza işleri hakkındaki duruşmalar için hazırlık yapma, yargı ve soruşturma işleri hakkındaki yazışmaları yerine getirme ve aynı zamanda temyiz ve haklarının belgelendirilmesi işiyle meşgul oluyordu.[308]

Geçici nizamname tasarısına göre Oblast yönetimine ait işlerin ayrıntılı taksimatı, Askeri Valinin onayıyla Oblast yönetiminin başkanı tarafından, tartışmaya sunulan işler ise bölgesel yönetimin dergisine göre Askeri Vali tarafından gerçekleştiriliyordu. Tasarıya göre bu tartışmaya Askeri Valinin katıldığı durumlarda çoğunluğun görüşüyle Askeri Valinin görüşünün uyuşmaması durumunda ise o kendi başına karar alarak Genel Valiye de konu hakkında bilgi verecekti. Mahkeme kararları için belirlenen kurallar temelinde yürütülen dava işleri bu maddeden ayrı tutulacaktı. Kolektif incelemeye tabi olmayan meseleler, şube müdürleri tarafından Askeri Valiye rapor edilecek ve onun kararı ile bir sonuca vardırılacaktı.[309]

1.3.3.1. Askeri Valiler

Askeri Valiler[310], Oblastın özel durumuna göre kendilerine emanet edilen

[308] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 36.
[309] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 37-39.
[310] İmparatorluk sivil valileri ile Türkistan'daki Askeri Valilerin statülerindeki temel fark, sivil valilerin büyük çoğunluğunun muhafız birliklerinin yedek Albay kadrosu arasından seçilerek hükümet senatosu tarafından tayin edilmesi ve İçişleri Bakanlığına yetki alanına girdiklerinde ise Tuğgeneral

Oblastlardaki askeri ve Askeri-halk idaresi yetkilerini beraber kullanıyorlardı.[311] Askeri Valiler, Harbiye Bakanının önerisiyle en yüksek kararname ve emirle göreve getiriliyor ve görevden alınıyorlardı. Askeri-halk idaresinde Askeri Valiler, belirlenen yeni nizamname tasarısının ekleriyle birlikte imparatorluğun genel kurumlarındaki valilerin hak ve yükümlülüklerine sahip[312] olmakla birlikte ordu yönetiminde Türkistan Askeri Okrugu hakkındaki hükümlere tabiydiler.[313] Aynı zamanda Yedisu Oblastı Askeri Valisi Yedisu Rus Kazak Ordusunu, ordunun hükümleri çerçevesinde idare ediyordu. Nizamname tasarısına göre Askeri Valilere sınır işlerinin yürütülmesi için Genel Vali tarafından bir talimatname verilmesi kararlaştırılmıştı. Kurum yönetmeliğine göre Askeri Valilere bağlı özel yetkili memurlar görev yapıyordu ve 7. sınıfa kadar memurların göreve getirilmesi, görevden azledilmesi ve yerlerinin değiştirilmesi Askeri Valiler tarafından gerçekleşiyordu. Askeri-halk idaresinde Askeri Valiler, Oblast yönetimi aracılığıyla faaliyette bulunuyorlar ve Rus imparatorluğu'nun sivil valilerinden farklı olarak Askeri Valilerin kendilerine özel kalem odası bulunmuyordu.[314]

---

rütbesi almalarıydı. P. A. Zayonçkov, **Pravitelstvennıy apparat samoderjavnoy Rossii v XIX v.**, Mısl, Moskova, 1978, s. 149. Türkistan'daki Askeri Valiler ise özellikle ordudaki üst düzey subaylar arasından seçilmişler, üstelik A. N. Kuropatkin, G. A. Kolpakovskiy, M. G. Skobelev, D. İ. Romanovskiy ve M. G. Çernyayev gibi subayların birçoğu Türkistan'da aktif savaşlara katılmışlardı. Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 128.

[311] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 16.

[312] Türkistan'daki Oblastların Askeri Valileriyle yerel idarenin en büyük yetkilisi olan imparatorluk valilerinin statüleri karşılaştırıldığında Türkistan'daki Askeri Valilerin görev ve yetkilerinin çok daha fazla olduğu görülüyordu. 1861 yılından sonra imparatorluktaki sivil valilerin yetkilerinde azalma olmuş sivil valiler, mahkeme bürolarına müdahale hakkını kaybetmişler ve 1860'lı yıllarda kurulan tüketim idaresi ve teftiş odaları da guberniya yönetiminin yetki alanından çıkarılmıştı. 1864 yılından sonra ise birçok guberniyanın küçük idari ve ekonomik işlevleri Zemstvolara geçtiği için valiler sadece guberniya yönetimlerine başkanlık etmeye devam etmişler, Guberniya memurları tarafından kurulan komisyon ve komitelerde hazır bulunarak bazı durumlarda da Zemstvo ve şehir yerel idare organlarının başkanı olarak onların faaliyetlerine katılmışlardır. Sivil valilerin bulunduğu komiteler, guberniya yönetimleri ile diğer kurumlar, sivil valilerin faaliyetlerini tamamlamasına ve kolaylaştırmasına vesile olmuştur. Ancak Türkistan'da bu özellikler bulunmadığı için Askeri Valiler Oblastlardaki ekonomi, vergilendirme ve tarım konularında ortaya çıkan sorunları çeşitli destek hizmetlerinin yardımı olmadan tek başlarına çözüyorlar ve önemli sayıdaki idari meseleleri kendileri yerine getiriyorlardı. Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 129.

[313] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 18-19.

[314] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 20-23.

1.3.4. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görev ve Yetkileri

Geçici nizamname tasarısına göre Yedisu Oblastı; Sergiopol, Kopal, Vernıy, Issıkkul ve Tokmak[315], Sır Derya Oblastı ise Kazalinsk[316], Kızılorda, Türkistan, Çimkent, Evliya-ata[317], Taşkent, Hocent ile Cizzak[318] Uyezdlerinden oluşuyordu. Uyezdlerin idari merkezleri, Uyezdlerle aynı ismi taşıyan Uyezd şehirlerinde bulunuyor, Uyezdlerin sınırları ise Askeri Valinin önerisiyle Genel Vali tarafından belirleniyordu.[319] Her Uyezdde hem Askeri-halk idaresinde hem de askeri kısımda idare, Uyezd yöneticilerinin üzerinde toplanıyordu.[320] Uyezd yöneticileri Askeri-halk idaresinde geçici nizamname tasarısı, orduların komutasında ise Türkistan Askeri Okrugu hükümlerine göre hareket ediyorlardı. Ordu komutanlığının yanında Uyezd yöneticilerinin idari ve emniyet (polis) görevleri de bulunuyordu.[321]

Uyezd yöneticileri Genel Valinin seçimi ve ardından en yüksek emirle[322], yöneticilerin başyardımcısı ve askeri işlerde ober-ofitser ise temel hükümlere göre Askeri Valiler tarafından göreve getiriliyorlardı. Uyezd yönetimindeki diğer memurlar ise Askeri Valilerin onayıyla göreve getiriliyor ya da görevinden alınıyorlardı.[323] Uyezd yöneticisinin hastalığı vb. nedenlerle görevi başında bulunmaması durumunda onun görevini en kıdemli yardımcısı (başyardımcı) yerine getiriyordu. Uyezd yöneticisinin yardımcıları Uyezd yöneticileri tarafından verilen emirleri yerine getiriyor, başyardımcı ise sürekli olarak kalem odasının idaresi ile meşgul oluyordu.[324] Yerli halk arasından (Kazaklar) kıdemsiz yardımcı Uyezd yöneticilerinin verdiği çeşitli talimatlar doğrultusunda onların yerine getirilmesi için Volostlara gönderiliyordu. Askeri

[315] Nizamname tasarısında Issıkkul ve Tokmak Uyezdlerinin kurulması Genel Valinin inisiyatifine bırakılmıştı. **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 11.
[316] 1853 senesinde General Perovskiy'nin emriyle Kazalı'da bir Rus tahkimatı kurulmuş ve resmi olarak Sır Derya Fort-1 (kale) ismini almıştı. 1867 yılı nizamname tasarısıyla birlikte ise şehir statüsü kazanarak Kazalinsk adını aldı. **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 12.
[317] 1936 yılına kadar Evliya-ata ismini aldı.
[318] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 11-12.
[319] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 12.
[320] Tasarıya göre Vernıy şehrinde konuşlanan ordu, Uyezd yöneticisine tabi değildi.
[321] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 42-43,45.
[322] Kontrolleri altında çok geniş toprakları tutan Uyezd yöneticileri, yerli halk üzerindeki kontrolü sağladıkları için Genel Vali tarafından göreve getiriliyor ve görevden alınıyorlardı.
[323] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 67-68.
[324] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 69-70.

kısımda ober-ofitser ise özel polis memurlarının olmadığı şehirlerde şehir polisini yönetiyordu. Uyezd idari kadrosunda yer alan katipler de büro işlerinin yetki alanındaki görevlerle meşgul oluyorlar, bazı Uyezdlerde şehirlerin sermayesi hakkında raporların hazırlanması işiyle ilgileniyorlardı.[325]

Tablo 2: 1867 yılı Uyezdlerin idari kadrosu[326]

Görevlilerin İsimleri	**Memur Sayısı**	**Yıllık Maaşları**		**Sınıfı**
		Herbirine	**Hepsine**	
		Ruble	**Ruble**	
Uyezd yöneticisi (Askeri ştab-ofitserler arasından)	1	2000	2000	-
Yönetici için askeri eskort	-	-	500	-
Yöneticinin olağanüstü harcamaları, yerlilerin kabulü ve ağırlanması	-	-	600	-
Yöneticinin başyardımcısı (askeri ştab-ofitserler arasından)	1	1500	1500	-
Yerli halk arasından kıdemsiz yardımcı	1	750	750	-
Katip	2	800	1600	X
Askeri kısımda ober-ofitser	1	300	300	2
Sivil tercüman	2	600	1200	-
Tercüman için yazman, yiğit ve kalem odası giderleri	-	800	800	-
Uyezd doktoru	1	1200	1200	VIII
Doktor için eskort	-	300	300	-
Paramedikler	-	-	200	-
Ebe	1	500	500	-
Uyezd hakimi	1	2000	2000	VI
Hakim için eskort	-	300	300	-
Hakim için kiralık yazman ve kalem odası giderleri	-	300	300	-
Hakim için kiralık tercüman	-	600	600	-
Toplam	11	-	14650	-

1867 geçici nizamname tasarısına göre Uyezd yöneticilerine bağlı kalem odası görev yapıyordu. Uyezd yöneticilerinin kanunları uygulama görevleri

[325] **Otçet Girsa,** s. 41.
[326] Dobromıslov, **Goroda Sır-darinskoy oblasti**, Taşkent, 1912, s. 10-11.

bulunmakla birlikte, karar ve emirlerin yerine getirilmesi ile askeri-sivil işlerdeki memurların görev takibini de yerine getiriyorlardı. Uyezdlerdeki huzur, güvenlik ve düzeni muhafaza etme ve herhangi bir karışıklık durumunda kendi yetkileri çerçevesinde hızlı bir şekilde duruma son vermek için tedbirler alma, yetkisini aşan bir durumda ise Askeri Valiye konu hakkında bilgi verme de başlıca görevleri arasındaydı. Uyezd yöneticileri sınır dışından gelen şüpheli ve zararlı kişileri de takip ediyor ve suçları Uyezd hakimine bildiriyorlardı. Vergi ve ürün gelirlerinin doğruluğu, her Uyezdde toprak ve diğer yükümlülüklerin yerine getirilmesi, yollar, posta istasyonları, köprü ve geçitlerin işler durumda olması işiyle de meşgul oluyorlardı. Uyezdlerde okulların yaygınlaştırılması ve çevre düzenlemesi, halk sağlığının korunması ve salgın hastalıkların durdurulması için önlemler alıyorlardı. Uyezdlerin vaziyeti hakkında istatistiki bilgileri toplayarak sanayi ve ticaretin tüm dallarıyla birlikte gelişmesi ve özellikle kervanların geçiş serbestliği için meşru yardımlarda bulunuyorlardı. Aynı zamanda Uyezdlerdeki yerli halk, ordu ve Rus nüfus arasındaki çatışmaları uzaklaştırmak için önlemler alıyorlar, Uyezd kasasının var olan emirler temelinde aylık ve ani teftişini yapıyorlardı.[327]

Geçici nizamname tasarısına göre Uyezd yöneticisinin cezayla ilgili kararları hakkındaki şikayetler, Oblast yönetimine getirilecekti. Uyezd yöneticisi yargı kararlarına müdahale etmeden yerel polis güçleri tarafından onun yerine getirilmesi hakkında emirleri veriyordu. Tasarıya göre Uyezd yöneticileri emniyet işlerinde Uyezd İspravniklerinin[328] haklarını kullanıyorlar ve Gorodniçiy'in bulunmadığı şehirlerde onların görevlerini yerine getiriyorlardı. Yerli halk üzerinde polis kontrolünü artırmak için Uyezd yöneticisine ordudan gerektiği kadar asker alma hakkı da tanınmıştı. Sır Derya Oblastı'nın birkaç şehrinde bulunan yerli polis gücü ve bekçiler, Uyezd yöneticilerinin yetkileri altında bulunuyordu. Ayrıca tasarıda Vernıy, Kopal, Sergiopol, Kazalinsk ve Kızılorda'da şehir yönetimleri kurulana kadar

[327] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 46-51.

[328] Uyezdlerdeki polis müdürüdür. Pozisyon 1775 yılında kurulmuş olup, 1862 senesine kadar Kapitan-ispravnik ismiyle kullanılmıştır. 25 Aralık 1862 yılında yürürlüğe giren "*Guberniyaların şehir ve Uyezdlerinde polis teşkilatının kurulması hakkındaki geçici nizamname*"ye göre Uyezdlerdeki tüm polis memurlarının tabi olduğu ve polisin yetkisi dahilindeki tüm konularda nihai kararı alan Uyezd polisinin başkanı olarak İspravnik adı yerine Uyezd naçalniki (yönetici) adıyla kullanılmaya başlamıştır.

bu şehirlerin Uyezd yöneticileri tarafından idare edilmesine karar verilmişti.[329]

1.3.5. Taşkent Şehrinin İdaresi ve Vernıy Şehrindeki Gorodniçiy

Taşkent'te nüfus yoğunluğu ve ticari önemi sebebiyle Uyezd yönetiminden farklı olarak özel bir yönetim kurulmasına karar verilmişti. Taşkent şehir yönetimi; şehrin yöneticisi[330], onun yardımcısı, şehir doktoru ve kalem odasından oluşuyordu.[331] Taşkent şehir yöneticisi Askeri-halk idaresinde sorumlu olduğu hem yerli hem de Rus nüfus ile ilişkisinde Uyezd yöneticisinin hak ve yetkilerini kullanıyordu. Şehirde bulunan ordu onun yetki alanı dışındaydı. Tasarıya göre Taşkent halkı, özel yöneticiye sahip olduğundan Taşkent Uyezd yöneticisinin yetki alanında çıkarılmıştı. Yerli halk üzerinde polis kontrolünü artırması için Taşkent şehir yöneticisine emri altına ordudan gerekli sayıda asker alma hakkı da tanınmıştı. Aynı zamanda Taşkent'te bulunan yerli polis idaresi ve muhafızlar şehir yöneticisinin emri altındaydı.[332]

Tablo 3: 1867 yılı Taşkent şehrinin idari kadrosu [333]

Taşkent Şehrinin İdari Kadrosu	**Yıllık Maaşları (Ruble)**
Şehrin yöneticisi	2500
Olağanüstü harcamalar, yerlilerin kabulü ve ağırlanması	1500
Yönetici yardımcısı	1500
Katip	800
Sivil tercüman	600
Kiralık yazman, yiğit, kalem odası giderleri	800
Şehir doktoru	1500
Paramedikler	200
Ebe	500

[329] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 55,58-65.
[330] Şehrin ilk yöneticisi, 31 Ocak 1868 tarihinde göreve getirilen Y. A. Rossitskiy'di ve 28 Kasım 1869 tarihine kadar görevde kaldı. Onun görevden ayrılmasından sonra 1869-1877 yılları arasında Y. U. Medinskiy, 1877-1883 yılları arasında E. P. Pukalov, 1883-1892 yılları arasında S. P. Putintsev, 1892-1898 yılları arasında A. P. Tveritinov, 1898-1901 yılları arasında İ. A. Ladıjenskiy, 1901-1907 yılları arasında V. F. Kiselev, 1907-1911 yılları arasında N. K. Kalmakov ve 1911 yılından itibaren ise A. I. Zavitneviç görev yaptı. Dobromıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşçem: istoriçeskiy oçerk**, s. 96-97.
[331] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 71-72.
[332] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 73-76.
[333] Dobromıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşçem: istoriçeskiy oçerk**, s. 81.

Geçici nizamname tasarısına göre aynı zamanda Vernıy şehrinde polis yetkilerini kullanması için Gorodniçiy görevlendirilmişti. Maaşı, rütbesi ve kalem odası giderleri kurum yönetmeliğine göre belirleniyordu. Taşkent şehir yöneticisine verilen hak gibi Gorodniçiy'e de Vernıy şehrinde düzeni sağlamak için polis kontrolünü artırmak maksadıyla emri altına ordudan gerekli sayıda asker alma hakkı tanınmıştı.[334]

1.3.6. Sır Derya ve Yedisu Oblastları'ndaki Hizmetin Özel Hakları ve Ayrıcalıkları

1867 yılında Türkistan Genel Valiliği'nin kurulmasından sonra Rus devlet bürokrasisinin oluşmasına paralel olarak Rus göçleri de aktif bir şekilde kendini göstermeye başlamıştı. Bu bağlamda Rus hükümeti, yeni ele geçirilen uzak topraklarda bürokratik yapıyı kurmak amacıyla memurların buraya gelmelerini teşvik etmek amacıyla 1867 geçici nizamname tasarısına özel olarak *Sır Derya ve Yedisu Oblastları'ndaki memuriyetin özel hak ve ayrıcalıkları* bölümünü ekledi.

Tasarıda yer alan bu özel hak ve ayrıcalıklar, 1886 yılı nizamnamesinin yürürlüğe girmesine kadar da aynı şekilde devam etti. Tasarıya göre diğer Genel Valilik ve Oblastlardan Sır Derya ve Yedisu Oblastlarına tayin edilen memurlar, tıpkı Sibirya'ya tayin edilen memurlar gibi çift maaş ve yıllık ikramiye alacaklardı.[335] Bu bölgelerde beş yıl hizmet edenler görevden ayrılırlarsa maaşlarını yeni tayin yerlerinde ve buna ilave olarak son hizmet durumunun yarıyıllık ikramiyesini de alacaklardı. Bu ayrıcalıklar Askeri-halk idaresinde görev yapan askeri rütbeler için de geçerli olacaktı. Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nda Askeri-halk idaresinde hizmet edenler ise izne ayrıldıklarında dört aylık süre boyunca maaşlarını almaya devam edeceklerdi. Memurlar bu izin hakkını, üç yılda bir kere kullanabilecekler, bu dört aylık izni verme yetkisi ise yalnızca Genel Valiye ait olacaktı.[336]

---

[334] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 49.
[335] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 388. Diğer ayrıcalıklı Genel Valiliklerde hizmetini sürdüren memurlar, Sır Derya ve Yedisu Oblastlarına tayinlerini isteyerek bu belirtilen haklardan faydalanmamalıdırlar.
[336] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 389-393.

Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nda memuriyete başlayanlar, görevlerini eksiksiz bir şekilde yerine getirdikleri takdirde her beş yılda bir dörtte bir oranında zam alacaklardı. Ancak bu zam bir önceki maaş esas alınarak yapılacak ve memurun pozisyonu değişmiş ve beş yıl dolmamışsa gereken süre dolana kadar maaşta değişiklik olmayacaktı. Bu beş yıl dolduğu zaman da yeni görevinin maaşına göre zam yapılacaktı. Aynı zamanda Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nda 20 yıl hizmet edenler, emekliye ayrıldıklarında maaşlarının yarısı kadar emekli maaşı alacak ve 25 yıl çalışanların emekli maaşları görev maaşlarına eşit olacaktı.[337] Sır Derya ve Yedisu Oblastlarına başka yerlerden gelen memurların emeklilik maaşına verilen süre farklı uygulanacaktı. Daha önce memuriyette eksiksiz hizmet etmişsse önceki hizmetinin her yedi yılı, bu bölgedeki beş yıla eşit sayılacaktı. Ancak bu kural buraya sonradan gelen memur için bu bölgede en az on yıl çalıştıysa geçerli olacaktı. Aksi takdirde emekli maaşı eski hizmet yerindeki kural ve sürelere göre hesaplanacaktı. Bu hesaplamada Sır Derya ve Yedisu Oblastları'ndaki her yedi yıllık hizmeti, eski görev yerinin beş yıllık hizmeti olarak kabul edilecekti. Ayrıca Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nda görev yapan memurların her iki cinsiyetteki çocuklarının talim, terbiye ve eğitimlerini kolaylaştırmak için Genel Valiliğin ilgili bakanlarla birlikte devletin hesabından Harbiye ve Eğitim Bakanlığı'nın eğitim müesseselerinde birkaç pozisyon belirlenecekti. Çocukların eğitim kurumlarına yerleştirilmesinin belirlenmesi ise bölgenin ana idarecisinin kararına bağlı olacaktı.[338]

1.4. 1867 YILI GEÇİCİ NİZAMNAME TASARISINA GÖRE YERLİ HALKIN İDARESİ

1.4.1. Tasarıya Göre Yerli Halk

1867 senesinde imparator II. Aleksandr'ın emirnamesiyle kurulan Türkistan Genel Valiliği'nde iç düzen, Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısına tabi kılınmıştı. Tasarıya göre Türkistan'ın yerli halkı idari düzende Sart ve Kazak olmak üzere iki kısma ayrıldı. İlki bölgesel nizamname tasarısının

[337] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 394-396.
[338] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 396-398.

hazırlayıcıları tarafından yerleşik, ikincisi ise göçebe sayıldı. Her birinin özel bir özyönetim örgütü ve mahkeme sistemi vardı. Aynı zamanda toprağın mülkiyeti, kullanımı ve vergilendirme hakkında da kendi kurallarını belirliyorlardı. Bununla birlikte yönetime ek olarak, Sart ve Kazakların idari yönden bu şekilde bölünmesinin oldukça önem arz eden politik bir yönü de bulunuyordu. Türkistan'daki Rus yetkililer böylesi bir ayrımla İslam'ın, diğeri de İslami olmayan geleneklerin egemen olduğu iki ayrı kültürel alan oluşturduklarına inanıyorlardı.[339] Resmi metinlerde geçen "Sart" ve "Kazak" isimleri ile yapılan tüm bu manipülasyonlar, Rus İmparatorluğu'nda genel olarak ulusal mesele hakkında Türkistan'da meydana gelen çelişkili bir ilişkiyi yansıtıyordu. Sömürge hükümeti işgal edilen bölgeleri evrensel kültüre adapte etmeye çalıştığını göstermek amacıyla etnografik bilgileri, politik amaçları doğrultusunda kullanıyordu. Bu sebeple farklı tür, görüntü ve kurumlar şeklinde keşfedilen kültürel farklılıkları köklendirerek yeni kabile ve halkları tasarlıyordu.[340]

Yerleşik, yarı göçebe ve göçebelerden oluşan Türkistan halkının siyasi, ekonomik ve kültürel yaşamları, yerleşim biçimlerine ve hayat tarzlarına göre şekilleniyordu. Kaufmann'ın raporuna göre Türkistan'ın kuzeyinde yaşayan yaklaşık 1.470.000 nüfusun %91'i göçebelerden oluşuyordu. Genel Valiliğin kuzey bölgesini; Yedisu[341] Oblastı, Sır Derya Oblastı'nın kuzey Uyezdleri ve Amuderya Otdeli oluşturuyordu. Valiliğin güneyindeki Zerefşan Okrugu, Fergana ve Sır Derya Oblastı'nın güneydeki iki Uyezdinde ise 1.550.000 nüfusun %85'i yerleşik bir hayat tarzı sürüyordu.[342] Yerleşik halk ziraat, tarım, sulama ve zanaat işleri ile uğraşırken, göçebe halk daha çok hayvancılıkla geçimini sağlıyor ve büyük bir sahada daima hareket halinde bulunuyordu. Her biri 10-15 akraba aileden oluşan Aullar, onların sosyal bütünlüğünü oluşturuyor ve Aksakallar tarafından yönetiliyordu.[343]

---

[339] Abaşin, "«Sartı-narod c buduşçim»:Etnografiya, imperiya v Russkom Turkestane", s. 207-208.
[340] A.m., s. 208-209.
[341] Şimdiki Kazakistan Cumhuriyeti'nin güney-doğusu ve Kırgızistan Cumhuriyeti'nin kuzeyini içine alan geniş bölgeye verilen coğrafi isimdir. Rus haritalarında Semireçye olarak geçen Yedisu'nun kuzeyinde Balkaş gölü, kuzeydoğusunda Sasıkgöl, Alagöl, güneydoğusunda Cungarya dağları, güneyinde Kuzey T'ien-shan Dağları ve Issık göl bulunmaktadır. G. Kara, **Moğol İstilası Sonrası Yedisu Bölgesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 1-2.
[342] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 15
[343] K. Eshenkulova, "Kaufman'ın Türkistan siyaseti: Sömürgecilik ve İslam Kurumlarının İhmali", **TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi**, C. 7/Kış, S. 25, s. 55-56.

Tablo 4: Türkistan Genel Valiliği yerleşik ve göçebe halklarının nüfus dağılımı[344]

	Toprak kv. mil[345]	**Nüfus**	**Yerleşik**	**Göçebe**	**1 kv. mil'e düşen kişi sayısı**	**% Yerleşik Nüfus**
		Kişi				
Genel Valiliğin Güney Bölgesi (Zerefşan Okrugu, Fergana, Sır Derya Oblastı'nın iki güney Uyezdi)	3.872	1.550.000	1.320.000	230.000	400	%85
Genel Valiliğin Kuzey Bozkır Bölgesi (Yedisu, Sır Derya Oblastı'nın kuzey Uyezdleri, Amuderya Otdeli)	15.554	1.470.000	135.000	1.335.000	95	%9

Kaufmann raporunda Rusları ilk sıraya alarak Türkistan Genel Valiliği'nde yaşayan halkları şöyle sıralıyordu; Tacik, Özbek, Karakalpak, Kıpçak, Türkmen, Sart, Kırgız, Kazak, Kuramin, Tarançi, Tatar, Dungan, Moğol-Çinli, Kalmık ve az sayıda Hint, Fars, Yahudi, Arap, Afgan ve Çingene.

Ruslar: Genel Valiliğin toplum nüfusunun %2'sine denk gelen düzenli ordunun dahil edilmediği Ruslar, 65.000 kişiydi. Büyük çoğunluğu Yedisu Oblastı'nda ve çoğunlukla kırsal kesimde (köylü-Rus Kazağı) yaşamakta olup, çok az bir kısmı Oblast şehirlerinde yaşıyordu.

Yedisu Oblastı'nda Ruslar, Vernıy (22.000), Kopal (7.000), Issıkkul (4.000), Tokmak (2.500) ve Lepsi (9.500) olmak üzere toplamda 45.000 kişiydi. Sır Derya Oblastı'ndaki ilk Rus köy yerleşim yerleri ise Genel Valiliğin kuruluşuyla oluşmakla birlikte, bu yerleşim yerlerinde kişi sayısı her iki cinsiyet için toplamda 10-15'i geçmiyordu. Rusların büyük çoğunluğu Taşkent (yaklaşık 5000) ve Kazalinsk'te (yaklaşık 2.000) yaşamakla beraber küçük Rus kolonileri diğer şehirlere de yerleşmişti. Zerefşan Okrugu şehirlerinde yaklaşık 3000 kişi, Fergana Oblastı'nda ise memur, tüccar ve işçi sınıfından olmak üzere yaklaşık 2000 kadar Rus yaşıyordu.[346]

[344] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 15.
[345] Kvadratnıy mil (mil^2): 1 mil^2 2.59 km^2'ye eşittir.
[346] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 21.

Tacikler: Sır Derya Oblastı'nın Hocent Uyezdi, Zerefşan Okrugu'nun dağlık Tumanları[347], Fergana Oblastı'nın güney Uyezdlerinde ikamet eden ve Özbeklerle beraber yaşayan Tacikler, her iki cinsiyette dahil olmak üzere yaklaşık 150.000 kadardı. Bu sayı Türkistan Genel Valiliği toplam nüfusunun yaklaşık %5'ine denk geliyordu.[348]

Sartlar: Genel Valilikte 800.000 kadar Sart bulunmakla birlikte bu sayı Türkistan Genel Valiliği toplam nüfusunun %26'sına tekabül ediyordu. Sartlar Sır Derya, Fergana Oblastları ve Zerefşan Okrugu'nun kırsal kesim ve şehirlerinin yerli nüfusunu oluşturuyordu.[349]

Tarançi[350]: Adlarını Çince "Tarançi" kelimesinden alan Tarançiler, kendilerini Sart olarak adlandırıyorlardı. Gulca rayonunda yaşayan Tarançiler, yaklaşık 50.000 kişiydi. 1867 senesinden İli havzasının işgaline kadar (1871) sultanlar tarafından idare olunuyorlar ve çiftçilikle uğraşıyorlardı.[351]

Kuraminler[352]: Yaklaşık 80.000 nüfusa sahip Kuraminler, Sır Derya Oblastı'nın Kurama Uyezdinde yaşıyorlar ve yerleşik hayat tarzını benimsemişlerdi.

Özbekler: Türkistan Genel Valiliği yerli nüfusunun %6'sını oluşturan Özbekler, 200.000 kadardı. Zerefşan Okrugu toplam nüfusunun %45'ini oluşturmakla birlikte burada 140.000 kadar Özbek yaşıyordu. Aynı zamanda Amuderya nehrinin sağ kıyısında kurulan Amuderya Otdeli'nde 16.000, Sır Derya Oblastı'nda ise 50.000 kadar Özbek yaşamını sürdürüyordu.[353]

---

[347] 1868 senesinde Buhara Emirliğinde babası Emir Muzaffer'in Rus İmparatorluğu ile imzaladığı antlaşma şartlarından rahatsızlık duyan Seyid Abdulmalik Han, babasının tahtını ele geçirmek için bir isyan başlatmıştı. Emirin yardım talebi üzerine bu durumu fırsat bilen Genel Vali Kaufmann, Zerefşan Okrug yöneticisi General Abramov komutasında bir ordu göndererek 1870 yılının Ağustos ayında isyancı grubu bozguna uğrattı. Bu durum Buhara Emirinin otoritesini güçlendirse de Kaufmann'ın gösterdiği yardımın tazminatı olarak Rus idaresi bu tarihe kadar bağımsız feodal beylikler olarak kalan Maça, Falgar, Fan, Yagnau'u topraklarına dahil etti. Ayrıca Şehr-i-Şebz ve Kitap'taki isyancıları bozguna uğrattıktan sonra Farab, Koşut ve Margelan beyliklerini de ele geçirdi. O. Olufsen, **The Emir of Bokhara and His Country: Journeys and Studies in Bokhara (with a Chapter on My Voyage on the Amu Darya to Khiva)**, Copenhager, 1911, s. 29; 1870-71 senelerinde Zerefşan Okrugu terkibine giren Falgar, Fan, Koşut ve diğerleri, Tuman ismi almaya başladılar. Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 26.

[348] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 21-22.

[349] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 22.

[350] Tarançiler, Çin'in Sincan Uygur Özerk bölgesinde İli Uygurlarına verilen isimdir. Adları "tarımcı" anlamına geçen "tarancı"dan gelmektedir.

[351] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 22.

[352] Kuraminler, Özbeklerin terkibine giren etnik gruplardan biridir.

[353] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 23-24.

Kırgızlar: Her iki cinsiyetin de dahil olduğu göçebe Kırgızlar, yaklaşık 1.500.000 kadardı. Bu sayıya bozkır Kırgız-Kaysakları (büyük, orta ve küçük Orda) ya da kendilerini adlandırdıkları gibi "Kazaklar" da dahildi. Kırgızlar, yerli nüfusun yaklaşık yarısını oluşturmakla birlikte eşit olmayacak şekilde dağılmışlardı. Yedisu Oblastı'nda 600.000, Sır Derya Oblastı'nda yaklaşık 700.000, Amuderya Otdeli'nde yaklaşık 40.000, Fergana Oblastı'nda yaklaşık 150.000 ve Zerefşan Okrugu'nda ise yaklaşık 700 kadar Kırgız-Kazak yaşamaktaydı.[354]

Kıpçaklar: 70.000'den fazla nüfusa sahip Kıpçaklar, Fergana Oblastı'nın kuzey bölümünde çoğunlukla Andican Uyezdinde yaşıyorlardı ve Fergana Oblastı'nın toplam nüfusunun yaklaşık %9'unu oluşturuyorlardı.[355]

Karakalpaklar: Türkistan Genel Valiliği toplam nüfusunun yaklaşık %2'sine tekabül eden Karakalpaklar, 75.000 nüfusa sahipti. Amuderya Otdeli'nde 52.000 kişiyle toplam nüfusun yarısını oluşturuyorlardı. Geri kalanları ise Fergana Oblastı, Zerefşan Okrugu ve Sır Derya Oblastı'nın Kurama Uyezdinde yaşıyorlardı.

Türkmenler: 6000 kişiden oluşan ve yarı göçebe hayat tarzını benimseyen Türkmenler, çoğunlukla Amuderya Otdeli'nde yaşıyorlardı.

Tatarlar: Yaklaşık 12.000 nüfusa sahiptiler.

Dunganlar: Çin ordusundan kaçıp Yedisu ve Fergana Oblastına gelen Dunganlar, yaklaşık 5000 nüfusa sahipti. Gulca Rayonunda ise yaklaşık 5000 kadar da Dungan yaşıyordu.[356] Bunlardan başka Türkistan Genel Valiliği sınırlarında; çoğunluğu Gulca Rayonunda yaşayan Sibo, Solon (20.000) ve Karahitayların (3.500) oluşturduğu Moğol kabileleri, Yedisu Oblastı ve çoğunluğu Gulca Rayonunda göçebe hayat tarzını devam ettiren Kalmık ve Turgutlar (23.000), Hintler, Semerkant ve Kattakurgan çevresinde yaşayan Araplar (yaklaşık 5000), zanaat ve ticaretle uğraşan Yahudiler (yaklaşık 15.000), Zerefşan Okrugu ve Fergana Oblastı'nda yaşayan Farslar (yaklaşık 5000) ve Zerefşan Okrugu'nda ikamet eden Çingeneler (yaklaşık 3000) yaşıyordu.[357]

---

[354] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 24-25.
[355] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 26.
[356] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 26-28.
[357] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 29.

1.4.2. Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nda Yaşayan Göçebe Halkın İdaresi

1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre her bir Uyezdde göçebe halk-Kazaklar; Volostlara, Volostlar ise kendi içinde Aullara ayrılıyordu. Tüm Oblastın, Volost ve Aullara ayrılması yerel şartlara göre yavaş yavaş ya da aynı zamanda gerçekleşiyor ve Askeri Vali tarafından onaylanıyordu. Aullar 100-200, Volostlar 1000-2000 kibitkadan[358] oluşuyordu. Aile ya da kibitkaların bir Volosttan diğer bir Volosta, yine aynı şekilde bir Auldan diğer bir Aula geçişleri Volost yöneticileri ya da Aul Aksakallarının rızasıyla gerçekleşiyordu. Tüm Aulun diğer bir Volosta taşınması ise Uyezd yöneticilerinin izni ile gerçekleşiyordu. Volostları Volost yöneticileri, Aulları Aul Aksakalları yönetiyordu.[359]

Volost ve Aul yöneticilerinin halk tarafından seçilmesine karar verilmişti. Volost ve Aul yöneticiliği görevine iki kişi seçiliyor, seçilenlerden biri görevi icra ediyor, diğeri ise ilkinin ölümü vs. gibi durumlarda aday sayılıyordu. Volost yöneticilerinin seçimi, Aul Aksakallarının seçiminden önce gerçekleşiyordu. Halkın güven ve saygısını kazanmış, suça karışmamış, yirmi beş yaşından büyük herkes her iki idari birimin yöneticisi olmak için aday olabiliyordu. Tasarıya göre seçimlerin yapıldığı Aul Shodu[360] ve Volost Syezdi'nin toplantı yeri ve zamanı, Uyezd yöneticisi tarafından belirleniyordu.[361] Her bir Aulda 10 kibitka[362] sahibi bir aday gösterebiliyor ve bu gösterilen adaylar arasından Aul Aksakalı ve adayı seçiliyordu. Aul Aksakallarının seçiminde, düzeni kontrol eden Volost yöneticisinin hazır bulunması gerekiyordu. Ancak seçimlere müdahale etmesi yasaktı.[363] Aynı şekilde Volost yöneticisi seçimlerinde Uyezd yöneticisi ya da yardımcısının hazır bulunması

[358] Kibitka adı Arapça "kubbe" sözünden gelmekte olup genellikle üzerleri keçe kaplamalı ahşap kafeslerden oluşan taşınabilir yurt (çadır) anlamına gelmektedir. Ruslar aynı zamanda kibitkaları üstü örtülü araba olarak da kullanılıyorlardı.
[359] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 80-84.
[360] XIX. yüzyılın ikinci yarısı ve XX. yüzyılın başlarında köylü ve hane sahiplerinin özyönetim organlarına verilen isimdir. Kırsal toplumu oluşturan bütün köylüleri birleştiren Shodlar, köy muhtarı ve diğer yetkilileri seçiyorlardı.
[361] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 85-89.
[362] Kibitka sayısının 10'un üzerinde olması halinde bu sayı 5'in altında ise yeni bir aday gösterilemezdi. Ama fazla kibitka sayısı 5'in üzerinde ise ilaveten bir aday gösterilebilirdi. Örneğin 14 kibitka sahibi bir aday gösterebiliyorken, 16 kibitka sahibi iki aday gösterebilirdi.
[363] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 91-92.

gerekiyordu. Ancak onun da seçimlere müdahale etmesi yasaktı. Volost ve Aul yöneticileri 3 yıllığına seçiliyor, seçilen Volost yöneticileri ve adayı Askeri Vali, Aul Aksakalları ve adayı ise Uyezd yöneticileri tarafından onaylanıyordu. Her bir Volostta 50 kibitka[364] sahibi bir aday gösterebiliyor ve bu gösterilen adaylar arasından Volost yöneticisi ve adayı seçiliyordu.[365] Volost yöneticisinin vazifelerini yerine getirmemesi ve görevini kötüye kullanması durumunda Uyezd yöneticisinin Askeri Valiye rapor vererek Volost yöneticisini geçici bir süre ile görevden uzaklaştırma hakkı bulunuyordu. Aul Aksakallarının görev değişimi ve görevden uzaklaştırılması ise Uyezd yöneticisi tarafından yapılıyordu. Tasarıya göre aynı zamanda Volost yöneticilerine maaş ve kâtip kiralaması için en az 300 ruble bağlanmasına ve tüm Aul Aksakallarına aynı maaş verilmesine karar verilmişti.[366]

Volost yöneticileri idari ve polis yetkilerini beraber kullanıyorlar ve doğrudan Uyezd yöneticisinin emri altında olup, onların emirlerini yerine getiriyorlardı. Yöneticileri, hayvanların toplu bir şekilde çalınmasına engel olmak için Volostlarda düzen ve huzuru koruyarak kanun ve yükümlülüklerin yerine getirilmesine nezaret ediyorlar ve halk mahkemelerinin hükümleri ile yargı kararlarının uyguluyorlardı. Volost yöneticilerinin yasal gerekliliklere uyulmaması, kavga ve isyan gibi az önem arzeden suçlarda kendi hakimiyet alanlarına giren Volostlardaki suçluları kendi yetkisiyle üç güne kadar hapis ve üç rubleye kadar para cezasına tabi tutma hakları da bulunuyordu.[367] Tasarıya göre Aul Aksakalları doğrudan Volost yöneticisine tabi olup, Volost yöneticisinin Volostlardaki yükümlülüklerinin aynısını Aulda yerine getiriyorlardı. Ancak Aul Aksakalları kendi Aulunda emirleri yerine getirmeyen ya da daha az önem arz eden suçları gerçekleştirenler hakkında Volost yöneticisine bilgi vermek zorundaydı.[368]

[364] 50'den fazla kibitka olması durumunda fazla kibitka sayısı 25'den azsa yeni bir aday gösterilemezdi. Kibitka sayısı 25'in üzerinde ise fazladan bir aday gösterilebilirdi.
[365] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 93-97.
[366] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 98-99,101.
[367] Bu cezalar Volost yöneticileri tarafından Uyezd yöneticilerine iletilecekti.
[368] Volost ve Aul yöneticileri, Genel Valinin onayladığı şekilde Askeri Valilerden görevlerinin daha ayrıntılı listesini alacaklardı.

1.4.3. Sır Derya Oblastı'nda Yaşayan Yerleşik Halkı İdaresi

1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre yalnızca göçebe halk için Volost idari birimleri kurulmuştu. Yerleşik halkın yaşadığı köyler ise polis ve idari yetkileri bulunan köy Aksakalları tarafından idare olunuyordu. Her büyük köy bir Aksakala sahipti. İki ya da birbirine çok yakın az sayıdaki köyler Askeri Valinin izniyle bir Aksakala sahip olabiliyordu. Aksakallar önce seçim usulü, ardından Askeri Valinin onayı ile üç yıllığına seçiliyorlardı. Shod seçimlerinde bir Aksakal ve onun adayı seçiliyor ve seçimlerin yapılma şekli Kazaklarda olduğu gibi gerçekleşiyordu. Büyüklüğüne göre 10 ile 50 haneden oluşan her köy bir aday gösterebiliyordu. Seçim yapmak için evlerin sayısı da Askeri Valiler tarafından belirleniyordu.[369]

Tasarıya göre şehirler ve büyük çaptaki köyler, Uyezd yöneticisinin önerisi ve Askeri Valinin tasdiki ile mahallere bölünüyorlar, her mahalle ise bir Aksakal seçiyordu. Şehir Aksakallarının seçimi, görev süreleri ve diğerleri köylerdeki gibi gerçekleşiyordu. Köylerin ya da şehirdeki mahallelerin Aksakalları, polis idaresinde Kazaklardaki Volost yöneticilerinin haklarını kullanacaklardı.[370] Tasarıya göre aynı zamanda Genel Vali ve Oblast idarecileri emri altındaki yerel idare ve Askeri-halk idaresinde görev yapan yerli halkı (Kazaklar ve Sartlar), gayretli ve faydalı hizmetleri dolayısıyla vatandaşlık, nişan, madalya, hediye ve para ödülleri ile ödüllendirileceklerdi.[371]

1.4.4. Genel Vali Kaufmann'ın Sır Derya ve Yedisu Oblastlarına Gönderdiği Komisyonlar

Genel Vali Kaufmann bozkır komisyonunun hazırladığı nizamname tasarısının temelinde Sır Derya ve Yedisu Oblastlarının yönetim organizasyonu için çalışmalara başlamıştı. Kaufmann'ın emriyle kurulan komisyonlar, bozkır bölgeleri ve yerleşik halkın meskun olduğu Uyezdlerde Müslüman nüfusun idari organizasyonu hakkında bilgi toplayacaktı. Kaufmann vergi yükümlüsü göçebe ve

[369] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 116-119.
[370] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 123-125.
[371] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 127.

yerleşik halkın sayımını yapmak ve bunun sonucunda halkı idari birimlere ayırmak için Kazak göçlerinin neredeyse imkansız olduğu ve doğal sınırlarının daha açık bir şekilde çizildiği kış ayını bekledi. Yakıt, besin maddeleri ve soğuk rüzgarlardan korunma ihtiyacından dolayı göçebeler, kış aylarında daha alçak vadileri tercih ediyorlar, hayvanlarını beslemek ve korumak için de tüm kışı buralarda geçiriyorlardı. Bu sebeple Genel Vali, kış aylarında bozkır bölgeleri ve göçebelerin yaşadığı arazilere komisyonlar yollamayı planladı. 1867 yılının Ekim ayında Yedisu Oblastı Askeri Valisine Oblastın Sergiopol, Kopal, Vernıy, Tokmak ve Issıkkul'dan oluşan beş Uyezdinde komisyonlar ve aynı zamanda her birine yerel idarenin kurulması görevi verilmesini emretti. Uyezdlere gönderilen komisyonlara bizzat Kaufmann tarafından organizasyonun amacı ve ehemmiyetinin yer aldığı talimatnameler verildi. Birinci komisyon, 1867 yılının Aralık ayında göreve başladı ve 3-7 aylar arasında görevi tamamladı.[372]

Yedisu Oblastlarına gönderilen komisyonlar örneğinde olduğu gibi 20 Aralık 1867 tarihinde Sır Derya Oblastı'nın Kızılorda, Kazalinsk ve Evliya-ata Uyezdlerine de komisyonlar gönderildi. Halkın büyük çoğunluğunu göçebelerin oluşturduğu bu Uyezdlerdeki komisyonlara da Kaufmann tarafından aynı talimatname verildi. Genel Vali Kaufmann, Sır Derya Oblastı'nın diğer Uyezdlerindeki çalışmaları ise 1868 yılının ilkbaharına, Taşkent şehrinin organizasyonunun tamamlanmasından sonraya erteledi. Çünkü Türkistan'a gelen memurların sayıca yetersiz olması ve nüfusun çoğunluğunu Sartların oluşturması sebebiyle Taşkent şehrinin örnek teşkil edeceğini düşünüyordu.

Özel durumu sebebiyle Genel Vali kalem odası yöneticisinin başkanlığındaki Taşkent komisyonuna daha geniş bir talimatname ve kadro tahsis edildi. 1868 yılının Mart ayı içinde Çimkent, Kurama, Hocent ve Cizzak Uyezdlerine de komisyonlar gönderildi. 1868 yılındaki Semerkant savaşı sebebiyle komisyonlar çalışmalarını ani bir şekilde durdurmak zorunda kaldı ve 1868 yılının Aralık ayında Kurama, 9 Ocak 1869 tarihinde ise Çimkent'e gönderilen komisyon aynı yılın Mart ayında[373], diğer komisyonlar ise 1870-1872 yıllarında görevlerini tamamladılar.[374]

[372] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 48-49.
[373] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 50-51.
[374] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 49-50.

Genel Vali Kaufmann, bozkır komisyonunun hazırladığı geçici nizamname tasarısında Kazakların hepsinin göçebe, Sartların ise yerleşik yaşam tarzına göre aynı idari sisteme dahil edilmesine karşı çıkıyordu. Büyük oranda yerleşik ve yarı göçebe hayat tarzını benimseden Kazak, Sart ve Taciklerle karışık Özbeklerin yaşadığı Uyezdlerdeki idari sistemin, bozkır komisyonunun ileri sürdüğü aynı tip idari organizasyona uygun olmadığını savunuyordu. Kaufmann'a göre yerleşik halkı, yarı göçebe halktan ayrıştırmak uygun ve mümkün değildi. Diğer bir taraftan ise Sartların idaresini tek düzeyli bir idari sistem altında birleştirmenin, hepsini İslami düzene ve Şeriat mahkemelerine tabi kılmanın kendi iktidarlarının çıkarlarına ters düşeceğini, henüz geleneklerininin büyük çoğunluğunu muhafaza eden yerleşik Kazaklar için de uygun olmayacağı düşünüyordu. Bu sebeple Sart, Tacik, Özbek ve Kazaklardan oluşan yerleşik ve yarı göçebe yaşayan yerli halk için özel bir idari sistem tatbik etmeye karar verdi. Kaufmann göçebe ve yerleşik olmak üzere yerli halk idaresinde iki kademeli bir sistem kurmayı planlandı. Diğer bir ifadeyle yerli halkı Volost[375] ve Aul ya da kışlaklara ayırmayı planlandı. Aynı zamanda birbiriyle karışık yaşayan halk arasında Kadı ve Biylerin seçimlerini ortak, vergilendirmeyi de milliyetlere değil, zanaatların türüne göre yapmayı (kibitka-göçebe, harac ve tanap-çiftçi ve zekat-tüccar) planlandı. Yerli ekonomiyi, bölgesel yönetime tabi kılmak için de arıklar tarafından sulanan topraklar üzerinde ekonomi idaresi kurmayı ve yerlilerin yaşadığı topraklardaki tüm halkı, milliyet fark etmeksizin bu idareye tabi kılmayı hedefledi.

1868-1869 yıllarında her iki Oblastın Uyezdlerine gönderilen komisyonların verilerine göre Rus hükümetinin arzuladığı şekilde vergi yükümlülüğüne sahip hane ve yurt sahiplerinin sayısında ciddi bir artış gözlendi. 1874 senesinde Amuderya nehrinin sağ tarafını işgalinin ardından ve 1877 senesinde Kızılkum Volostlarındaki Kazak halkının idari organizasyonun nihai olarak tamamlanmasından sonra bu sayı görünür biçimde artmıştı.[376]

[375] 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre yalnızca göçebe halk için Volost idari birimleri kurulmuştu.

[376] 1867 senesinde bozkır komisyonu tarafından Yedisu Oblastı'nda 62.000 kibitka sayılmışken, komisyonların sayımından sonra ise bu sayıya 42.812 kibitka (yaklaşık %70 artış) eklenmişti 1866 senesinde Yedisu Oblastı'nda yaşayan Kazaklardan devlet hazinesine haraç ve kibitka vergisinden 144.328 rub. 85 kop. girmişken, kibitka sahiplerinin sayımından sonra devlet hazinesine 314.435 rub.

Tablo 5: 1868 yılındaki komisyonların sonuçlarına göre Sır Derya Oblastı'nın nüfusu[377]

Uyezdlere Göre	1867 Senesinde General Makşeyev'in Sayımına Göre		1868 Senesindeki Komisyonların Sayımına Göre	
	Yerleşik Haneler	Göçebe Kibitkalar	Yerleşik Haneler	Göçebe Kibitkalar
Kazalinsk	-	17.000	-	11.632
Kızılorda	-	27.500	-	21.716
Türkistan / **Çimkent**	4.400	12.000	3.467	29.546
Evliya-ata	300	12.500	363	20.405
Kurama (Taşkent ile birlikte)	24.300	8.000	41.853	11.684
Hocent (Eski Cizzak Uyezdinin Rayonları ile beraber	21.000	9.000	15.806	1.709
Toplam	50.000	86.000	61.489	96.692
Genel Toplam	136.000		158.181	

Tablo 6: 1868-1869 yılındaki komisyonların sonuçlarına göre Sır Derya ve Yedisu Oblast ve Uyezdlerindeki yerli halkın nüfusu[378]

Oblastlar Ve Uyezdler	Volost Sayısı	Aksakallık ve Aulların Sayısı	Yerli Nüfus		Ortalama	
			Yerleşik Haneler	Göçebe Kibitkalar	Volostlar	Aullar ve Aksakallar
					Haneler	Kibitkalar
Yedisu Oblastı Uyezdleri						
Vernıy	14	95	-	19.403	1.386	204
Kopal	13	117	-	23.923	1.843	204
Issıkkul	7	32	-	10.221	1.531	301
Tokmak	19	28	-	24.070	1.267	110
Sergiopol (Lepsi)	13	124	-	23.881	1.837	193
Toplam	66	496	-	101.498	1.538	205
Sır Derya Oblastı Uyezdleri						
Kazanlinsk	7	42	-	11.632	1.662	277
Kızılorda	10	98	-	21.716	2.172	222
Çimkent	20	190	3.467	29.543	1.651	174
Evliya-ata	16	132	363	20.405	1.208	157
Kurama	28	186	27.631	11.684	1.404	211
Hocent	25	78	13.582	1.382	599	192
Cizzak (1871 Yılı verilerine göre)	7	156	7.128	327	1.065	48
Toplam	113	882	72.166	96.692	1.317	169
Genel Toplam	179	1.378	52.166	198.190	1.399	182

Girmişti. **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 52-53.

[377] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 53.

[378] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 58.

Tüm bu Uyezdler içinde Yedisu Oblastı'ndaki Issıkkul ve Sır Derya Oblastı'ndaki Cizzak en küçükleriydi. Issıkkul Uyezdinin Doğu Türkistan ve Gulca bölgesine yakın sınır vaziyeti, bölgede göçebelik eden Kazakları gözlem altında tutma isteği ve Issık gölü havzasında yeni yeni gerçekleşen Rus göçlerinin gelişimi için uzaklığı sebebiyle, Vernıy ya da Tokmak Uyezdine uzun bir süre dahil edememişlerdi. Komisyonun çalışmalarını Zerefşan vadisinin işgalinden sonra yapabildiği Cizzak Uyezdi ise 1872 yılına kadar bağımsız durumdaydı. Kaufmann'a göre özel durumu sebebiyle Uyezdin sınırlarında her türlü huzursuzluğu bertaraf etmek için güçlü bir idari organizasyon gerekiyordu. Sınırdaki tüm meseleler hallolduktan sonra nüfus ve yüzölçümü açısından oldukça küçük Cizzak, Hocent Uyezdine bağlandı. 1872 yılına kadar Çimkent Uyezdine bağlı Türkistan Uyezdi ise idari organizasyonlardan sonra bağımsız bir Uyezd yapıldı.

Tablo 7: 1872 yılındaki değişikliklerden Uyezdlerin nüfus dağılımı [379]

Uyezdler	**Yerleşik Haneler**	**Göçebe Kibitkalar**
Kızılorda	-------	20.944
Türkistan	2.750	11.752
Çimkent	4.030	22.623
Hocent	24.333	2.363

Kaufmann tarafından kurulan komisyonlardan aynı zamanda yerli halkın yaşam tarzı ve ekonomik durumu hakkında ayrıntılı bilgiler toplanması istenmişti. Buna göre 1868-1869 yıllarında komisyonların çalışmalar yaptığı Uyezdlerde göçebe Kazakların yaylak ve kışlakları, soylara göre dağılımı, göçebe halkın meskun olduğu topraklardaki çiftçi ve arıkların sayısı, her türlü hayvanın miktarı ve hayvancılık endüstrisinin özelliği; yerleşik halkın yaşadığı köylerde sulama ve tarım ekonomisi hakkındaki veriler, yerleşik halkın diğer zanaatları, cami, okul, kervansaray, sürekli ve dönemsel pazarların olduğu ticaret noktalarındaki dükkanların sayısı ve her türlü sanayi kuruluşları hakkında en doğru ve yakın bilgiler elde edildi.[380]

[379] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana**, s. 59.
[380] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 57.

1.4.4.1. Taşkent Komisyonu

Taşkent'e gelen Genel Vali Kaufmann, 22 Ocak 1868 tarihinde Sır Derya Oblastı Askeri Valisi, Uyezd yöneticileri ve komisyonların üyelerinin de hazır bulunduğu; Ulema, Kadı, Aksakal ve diğer şehrin ileri gelenlerinden oluşan Taşkent halkına yeni bölgenin idaresi ile ilgili başlıca politik ve idari görevleri açıkladı.[381] Bu görüşmede Kaufmann yeni idareye karşı gelmemeleri karşılığında kendilerinin de onların iç işlerine karışmayacaklarını ilan etti.[382] Aynı zamanda yeni nizamname tasarısının maddelerini de açıkladı. Görüşmede halka Aksakal, Arık-Aksakal ile Kadılardan oluşan yerli nüfus idarecilerini seçme hakkı tanınacağı[383] ve idarecilerin 3 yıllığına seçileceği bildirildi. Bununla birlikte yerli nüfus idarecilerinin sayısının Genel Vali tarafından belirleneceği, halka görev süresi sonunda yenisini seçme ya da görevliyi eski görevinde bırakma hakkı verileceği ve Aksakal, Arık-Aksakal ve yardımcılarının maaşlarının da toplum tarafından belirleneceği açıklandı. Suçlular halkın seçtiği Kadılar tarafından Şeri ve Biy mahkemelerinde yargılanacaktı. Seçilen Kadılar, geleneklere göre dava için para (kazılık) alacaklar, kazılık alma hakkı olmayan Kadıların maaşları da toplum tarafından belirlenecekti. Vergilerin toplama işiyle ekonomi idareleri meşgul olacak haraç, tanap ve zekat vergilerini devlet ekonomi idareleri toplayacaktı. Son olarak yapılan görüşmede Kaufmann, Taşkent'te Rus idaresinin "halk idaresi" için komisyonlar kuracağından da söz etmişti.[384]

Genel Vali Kaufmann, yeni tasarı çerçevesinde Rus idari sistemini Genel Valilik şehirleri arasında ilk olarak Taşkent'te tatbik etmeye karar verdi. Çünkü ona göre Taşkent'teki yenilikler başarılı bir şekilde sonuçlanırsa tüm Genel Valiliğe örnek

---

[381] Dobromıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşem**, s. 61-62.
[382] Litvinov, **Gosudarstvo i islam v Russkom Turkestane (1965-1917)**, s. 56.
[383] Görüşmede nizamname tasarısının maddelerinin açıklandığı sırada özellikle Kadıların seçimle göreve getirilmesi konusuna ulema karşı çıkmış, Kadıların halk tarafından seçilmesinin şeriat kurallarına aykırı olduğunu dile getirmişlerdi. Rus işgalinden önce Türkistan'da kadıların tayini Han ya da onun görevlendirdiği devlet görevlisi tarafından yapılırken, Taşkent'in Kadı ve müftüsü de Hokand Hanı, kuşbeği veya bek tarafından yarlıkla göreve atanıyordu. Kaufmann ve idaresi ise Kadılar halkoyuyla seçilirse, ulema sınıfının halk üzerindeki etkisinin azalacağına inanıyorlardı. Bu sebeple görüşmede ulema ve diğer ileri gelenlerin tasarı maddelerine olan eleştirileri dikkate alınmamıştı. K. Eshenkulova, "Kaufman'ın Türkistan siyaseti: Sömürgecilik ve İslam Kurumlarının İhmali", s. 59.
[384] K. P. Kaufman, **Slova, skazannıye Turkestanaskim general-gubernatorom Kaufmanom 22.01.1868 g.**, Taşkent, 1868, s. 2-8. Aynı zamanda bkz. Dobromıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşem,** s. 62-67.

olacaktı. Şehrin Asya kısmında Genel Vali kalem odası yöneticisi General Genys başkanlığında kurulan Taşkent komisyonu, 12 Rus ve Taşkent şehrinin ileri gelenlerinin oluşturduğu 40 kişiden meydana geliyordu.[385] Taşkent komisyonu çalışmalarına 1868 yılının Ocak ayında başladı ve aynı yılın Mart ayında çalışmalarını tamamladı. Komisyona Genel Vali Kaufmann tarafından özel bir talimatname verildi ve komisyon aynı zamanda Sır Derya Oblastı'nın yerleşik halkının idaresi hakkındaki nizamname tasarısının halka duyurulması ile görevlendirildi. Seçim öncesi komisyon tüm mahalleleri gezerek hane ve seçmenlerin sayısını belirledi. Bunun sonucunda şehir mahallelere göre 4 kısma ayrıldı. 1867 yılı nizamname tasarısına göre seçimler, her 50 hane sahibi arasından seçilen birer kişi arasında yapılacaktı. Seçimlerde Aksakal ve Aksakalların adayları, Arık-Aksakal, Kadı ve devlet ekonomi idaresi üyelerinin seçilmesi planlandı. Seçimlerin geçerli sayılması için seçmenlerin 2/3'ünün katılması yeterli olacaktı.[386]

Halk tarafından seçilen Aksakallar üç yıl görev yapacak, bu vakitten önce seçimlerin yanlış olduğu ya da seçilen Aksakalların görevi kötüye kullandıkları ortaya çıksa bile görevden uzaklaştırılmayacaklardı. Komisyon toplantılarının dergisinde de belirtildiği üzere Aksakallar, seçim sonrası Genel Vali tarafından onaylanacak ve doğrudan Taşkent şehir yöneticisinin tabiyeti altında olacaklardı. 27 Şubat 1868 tarihli komisyon toplantısında Askeri Vali, seçilen görevlileri tasdik ettiğini açıklayarak Taşkent'teki yeni yönetimi ilan etti. Böylelikle komisyonun çalışmaları sonucunda dört Aksakalla birlikte dört aday, dört Arık-Aksakal, dört Kadı ve 18 devlet ekonomi idaresi üyesi seçilerek Askeri Vali tarafından onaylandı. Kazan Tatarı Şarafey Bey, devlet ekonomi idaresinin başkanı seçildi.[387] Bundan başka Aksakallara yardımcı olması için maaşsız 16 Taugaç[388] da tayin edildi. Aynı zamanda 1868 yılının Ocak ayı sonunda Taşkent şehrinin yöneticisi, iki yardımcı ve kalem odasının diğer memurları da tayin edilerek böylelikle Taşkent'te yeni Rus idaresinin temelleri atılmış oldu.[389]

---

[385] F. Azadayev, **Oçerki po istorii Taşkenta vtoroy polovını XIX. veka**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskih nauk, Akademii nauk Uzbekskoy SSR, Taşkent, 1956, s. 153.
[386] **A.t.,** s. 154.
[387] **A.t.,** s. 154-155.
[388] Mahallelerin başı olan Taugaçlar, Aksakalların emirlerini yerine getirmekle yükümlü olup onların tabiiyeti altında bulunuyorlardı.
[389] Dobromıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşem**, s. 98.

1.5. ZEREFŞAN OKRUGU'NUN İDARİ YAPILANMASI

1.5.1. Okrugun Kurulması

Taşkent'in işgalinden sonra Genel Vali Kaufmann, Hokand Han'ı Hudayar Han ile 20 Ocak 1868 tarihinde bir ticaret antlaşması imzaladı. Antlaşma her iki tarafın tüccarlarının Hokand ve Hive arasındaki ticaretlerini kolaylaştıran maddeler içeriyordu. Kaufmann aynı zamanda benzer antlaşmaları Hive Han'ı ve Buhara Emiri ile de yapmak istiyordu ancak toprakları Rus askerleri tarafından işgal edilmiş olan Buhara Emiri Muzaffer Han, Kaufmann'ın antlaşma teklifini reddetti. Bunun üzerine Rus orduları, 2 Mayıs 1868 tarihinde Semerkant şehrini işgal etti.[390] Rusların Zirebulak ve Semerkant'taki galibiyetlerinden sonra Emir Muzaffer Han'ın barış antlaşması yapmaktan başka çaresi kalmadı ve 23 Mayıs 1868 tarihinde Kaufmann tarafından gönderilen barış şartlarına 23 Haziran'da imza atmak zorunda kaldı. Antlaşma şartlarına göre Hocent, Öretepe ve Cizzak Rus İmparatorluğu'nun sınırlarına dahil edildi.[391]Aynı zamanda Semerkant ve Kattakurgan da Emirliğin elinden alındı ve bu topraklar üzerinde 24 Haziran 1868 tarihinde geçici Zerefşan Okrugu[392] kuruldu.[393]

Yeni işgal edilen topraklardak Kaufmann, Genel Valiliğin Oblastları'nın tabi olduğu 1867 yılı geçici nizamname tasarısını tatbik etmedi.[394] Okrugun kurulmasından sonra General Kaufmann tarafından onaylanan Zerefşan Okrugu'nun idaresi hakkındaki nizamname tasarısı, 29 Haziran 1868 tarihinde *Zerefşan Okrugu yönetim kadrosu ve geçici nizamname* ismiyle geçici hükmünde yürürlüğe girdi. Okrugun

[390] Çapraz, "Rusların Türkistan'da Hakimiyet Kurması", s. 61. Semerkant kuşatması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. N. A. Halfin, **Prisoyedineniye Sredney Azii k Rossii (60-90-e godı XIX v.)**, İzdatelstvo Nauka, Moskva 1965, 468 s.; M. Lıko, "Oçerk voennıh deystviy 1868 goda v Zaryavşanskoy Doline I-II", **Voennıy Sbornik**, T. 79, No: 5-6, 5-40 s.-187-223 s.

[391] Hamid Ziyayev, **Türkistan'da Rus Hakimiyetine Karşı Mücadele**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 250.

[392] 1882 yılı Girs'in teftiş sonuçlarına göre Okrugta her iki cinsiyetten olmak üzere Rusların da dahil olduğu yaklaşık 422.840 kişi (ordu dahil değil) yaşıyordu. Okrug halkının 184.140'ı Semerkant Otdeli'nde, 162.200'ü Kattakurgan Otdeli'nde ve 78.500'ü ise dağlık Tumanlarında ikamet ediyordu. Kapladığı alan ve nüfus sayısı bakımından ise Zerefşan Okrugu, Avrupa Rusyası'ndaki guberniyaların terkibindeki Uyezdlere denk geliyordu. **Otçet revizuyuşçago, po vısoçayşemu poveleniyu: Turkestanskiy kray, Taynago Sovetnika Girsa**, s. 87.

[393] G. L. Dmitriyey, "Samarkandskiy vopros v Russko-Buharskih otnoşeniyah 1867-1873 gg.", **Materialı po istorii prisoyedineniya Sredney Azii**, Taşkentskiy gosudarstvennıy universitet im. V. İ. Lenina, Ç. 1, Vıp. 343, Taşkent, 1969, s. 78.

[394] Kinyapina, "Administrativnaya politika tsarizma na Kavkaze i Sredney Azii v XIX veke", s. 45.

idaresi hakkındaki geçici nizamnamenin ana ilkeleri, 11 Temmuz 1867 tarihinde yayınlanan Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısı temelinde hazırlandı.[395] Ancak nizamname ilerleyen zamanlarda Genel Valinin özel emirleriyle değişime ve yeni eklere maruz kalarak 1867 yılı geçici nizamname tasarısından önemli ölçüde uzaklaştı. Nizamname yayınlandıktan sonra 15 Temmuz 1868 tarihinde barış antlaşması şartları temelinde Türkistan Genel Valiliği ve Buhara Emirliği arasındaki sınır belirlendi.[396] 1868 senesinde Okrugun sınırlarını güneyde Şehri-şebz dağları, batıda Buhara Emirliği, kuzeyde Nuratin dağları ve doğuda Canal-utin geçiti ile Kaşgar-davan tepelerinin kolları oluşturuyordu.[397] Okrugun başına da doğrudan Genel Valiye tabi A. K. Abramov[398] getirildi.[399]

1.5.2. Okrugun Ana İdaresi

Zerefşan Okrugu Türkistan Genel Valisinin göreve getirdiği ve görevden aldığı ayrı bir yönetici tarafından idare ediliyordu.[400] Okrugun ana idaresi ve aynı zamanda Semerkand Otdeli'nin idari merkezleri Semerkant[401] şehrinde bulunuyor[402], Okrug yöneticisi de Semerkant'ta ikamet ediyordu.[403] Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın Askeri Valilerine tanınan hak ve sorumlulukları sahip yönetici, Askeri-

[395] **Otçet Girsa,** s. 87.
[396] Dmitriyey, "Samarkandskiy vopros v Russko-Buharskih otnoşeniyah 1867-1873 gg.", s. 78.
[397] RGVİA, F. 400, Op.1, D. 152, L. 196, Madde 3. "1868 g., oktyabrya 20. Ob ustroystve Zeravşanskim okrugam"
[398] A. K. Abramov (1836-1886): 1863 senesinde Türkistan'da askeri hizmete başlayan Abramov Pişpek, Evliya-ata, Sır Derya üzerindeki Cinaz kalesinin alınması ve 1865 yılının Haziran ayında Taşkent'in işgalinde görev yaptı. 1866 yılında Hocent'in işgali ve İcar meydan savaşına da iştirak etti. 1867 senesinde Cizzak müfrezesi komutanı oldu. 1868 senesinde Çapan-ata ve Zirebulak tepelerindeki meydan savaşlarından sonra Semerkant'ın işgaline katıldı. 1868 senesinde Zerefşan Okrugu'nun yöneticisi, 1877 yılında ise Fergana Oblastı'nın Askeri Valisi oldu. 1883 senesinde Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi hakkındaki nizamname tasarısı hazırlanması için kurulan komisyonda görev yaptı. 1886 senesinde Simferopol'da öldü. "A. K. Abramov", **Voennaya Entsiklopediya**, Pod. Red. Pol. V. F. Novitskogo i dr., SPB, 1911-1915, s. 34-35.
[399] 1868-1877 yılları arasında General A. K. Abramov, 1877-1883 yılları arasında General N. A. İvanov ve 1883-1886 yılları arasında General A. M. Yafimoviç Okrug yöneticiliği yaptı. Morrison, **Russian rule in Samarkand 1868-1910**, s. 296.
[400] **RGVİA**, F. 400, Op.1, D. 152, L. 196, Madde 3.
[401] Rus işgalinden sonra Semerkant şehri; askeri idarenin tabiyeti altında bulunan kale, Otdel yöneticisinin idare ettiği yerli şehir (asya), özel şehir ve polis idaresine sahip Rus şehri olmak üzere üç kısma ayrılmıştı. İdari olarak yerli şehir, polis ve ekonomi idaresinde Otdel yöneticisine tabiydi. Şehrin Rus kısmı ise özel polis ve şehir idaresine sahipti. Semerkant şehrinin Rus ve yerli kısımlarının idarelerinin farklı olmasına rağmen bütçeleri ortaktı. **Otçet Girsa**, s. 104.
[402] **Otçet Girsa**, s. 104.
[403] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 152, L. 196, Madde 9.

halk idari işlerinde doğrudan Türkistan Genel Valisine tabi olarak Sır Derya ve Yedisu Askeri Valileriyle eşit şekilde sorumlulukları yerine getiriyordu.[404] Aynı zamanda Okrug yöneticine bağlı kıdemli ve kıdemsız olmak üzere iki özel yetkili memur, bilimsel ve statik araştırma ile maden araştırmaları memurunun görev yapması planlanmıştı.[405] Zerefşan Okrugu Askeri-halk idaresinin memurları, Okrug yöneticisinin ibrazı üzerine Genel Vali tarafından göreve getiriliyor ve görevden alınıyordu.[406] Bölgedeki tüm askerler savaş, hizmet ve komuta hattının bir parçası olarak ona bağlı olacaklardı.[407] Okrug yöneticisinin hastalık vb. durumlarda görevi başında bulunmadığı takdirde onun görevini, Otdel yöneticilerinin en kıdemlisi yerine getiriyordu.[408]

Okrug'taki ana idarenin başı olan Okrug yöneticisinin kalem odası ve özel yetkili memurlar aracılığıyla hareket etmesi planlanmıştı.[409] Ancak nizamnamede hak ve sorumlulukları açık bir şekilde belirtilmediği için kalem odasının kadrosu, Genel Valinin emirleriyle birçok kez değişikliğe uğradı. Kalem odasının giderleri de aynı dönemdeki guberniya kalem odalarının neredeyse iki katına çıktı.[410] Kurulduğu dönemde okrug kalem odası; idari, ekonomi ve yapı olmak üzere üç şubeye ayrıldı.[411] Kalem odasının kadrosuna katip, katip yardımcısı, tercüman, postacı ve Okrug doktoru da dahildi. 1870'li yıllara gelindiğinde kalem odasında şube sayısı arttırıldı. Üç şubeye yargı, askeri-sahra ve hazine şubeleri ilave edildi.[412]

Zerefşan Okrugu'nda hiçbir kolektif idari kurum yoktu. Diğer bir ifadeyle Okrugun kuruluşu sırasında imparatorluktaki ortak guberniya yönetiminin ana ilkeleri göz ardı edilmişti. Okrugun tüm idari işlerinin yöneticinin kalem odasında toplanması, yasa ve idarenin faaliyetlerinin yasallığına zarar verecek şekilde Okrug

[404] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 152, L. 196, Madde 4.
[405] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 26.
[406] **RGVİA**, F. 400, Op.1, D. 152, L. 196, Madde 6-7.
[407] **Otçet Girsa,** s. 88.
[408] **RGVİA**, F. 400, Op.1, D. 152, L. 196, Madde 8.
[409] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 152, L. 196, Madde 5.
[410] **Otçet Girsa**, s. 93.
[411] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 127.
[412] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 26.

yöneticisinin kendi yetki alanını pekiştirmesine imkan sağlıyordu.[413] 1871 senesinde Genel Valinin emriyle Okrug yöneticisine neredeyse sadece askeri kısımla ilgilenen yardımcılar tayin edilmişti. Ancak yardımcılar, Askeri-halk idaresine doğrudan katılım göstermiyolar, yalnızca Okrug yöneticisinin bulunmadığı durumlarda ona vekillik ediyorlardı.[414]

1.5.3. Otdel İdareleri

Zerefşan Okrugu valiliğin en güneydeki kenar bölgesini oluşturan Kattakurgan[415] ve Okrugun merkezindeki Semerkant olmak üzere iki Otdelden oluşuyordu. Otdel yöneticileri Semerkant ve Kattakurgan şehirlerinde ikamet ediyorlardı.[416] Her iki Otdel arasındaki sınır, Okrug yöneticisi tarafından belirleniyordu.[417] Her iki Otdelde Askeri-halk ve askeri idari işler, Otdel yöneticilerinin ellerinde toplanıyordu. Otdel yöneticilerinin Askeri-halk idaresinde Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısıyla belirlenen Uyezd yöneticilerinin yetkilerini kullanması ve onların sorumluluklarını yerine getirmeleri planlanmıştı. Otdellerde konuşlanan askeri birliklerin komutasında da Okrug yöneticisinin özel talimatnameyle belirlediği değişiklik ve eklerle birlikte yine aynı şekilde Sır Derya ve Yedisu Oblastları'ndaki Uyezd yöneticilerinin haklarını kullanıyorlardı.[418] Otdel yöneticilerinin başyardımcıları ve diğer memurlar ise Sır Derya ve Yedisu Oblastları'ndaki Uyezd yöneticilerine tabi memurların yararlandığı haklardan faydalanarak, onların görevlerini yerine getiriyorlardı.[419] 1872 senesinde, 1868 yılının sonunda topraklara dahil edilen Pencikent şehri ve

[413] **Otçet Girsa**, s. 88.
[414] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 127.
[415] Kattakurgan Otdelini ziyaret eden A. P. Horoşhin'in Katta-Kurganskiy Otdel I-II-III isimli makalesi için bkz. **Sbornik statey kasayuşçihsya Turkestanskogo kraya A. P. Horoşhina**, S.-Peterburg, 1876, s. 142-154; Ural Rus Kazak Ordusu'nda görev yaptıktan sonra Türkistan'a gelen Horoşhin, Türkistan'da Askeri-halk idaresinde görev yaptı. 1868 yılı Buhara ve 1873 yılı Hive seferine iştirak etti ve Türkistan'daki 10 yıllık görevi süresince bölge hakkında çok çeşitli ve değerli bilgiler topladı. Bu makaleler Türkistan Genel Valisi Kaufmann'ın emriyle kitap haline getirildi.
[416] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 152, L. 196, Madde 14.
[417] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 152, L. 196, Madde 10.
[418] **RGVİA**, F. 400, Op.1, D. 152, L. 196, Madde 11-12.
[419] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 152, L. 196, Madde 15.

dolaylarında, Pencikent Otdeli kurularak Okrugtaki Otdel sayısı üçe çıkarılmıştı.[420]

Tablo 8: Zerefşan Okrugu'nun Otdelleri ve dağlık Tumanlarının idari kadrosu[421]

Pozisyonlar		Otdeller		
		Semerkant	Kattakurgan	Dağlık Tumanlar
Yöneticiler		1	1	1
Yardımcılar	Kıdemli	1	1	1
	Kıdemsiz	1	-	-
	Yerli halktan	1	1	-
Özel yetkili memurlar[422]		1	1	-
Yazman		2	2	1
Tercüman		2	2	-

1.5.4. Yerli Halkın İdaresi

Zerefşan Okrugu'nun yerleşik hayat süren yerli halkının[423], Aksakalın yetkisi altındaki Aksakallıklara ayrılması planlanmıştı. Aksakallıkların sayısı ve boyutlarının Buhara hâkimiyetinde olduğu gibi kalmasına karar verilmişti.[424] Aynı zamanda birkaç Aksakallığın da Buhara hâkimiyetinde olduğu gibi Eminlerin yetkisi altında birleşmelerine izin verilecekti. Ancak bu birleşim, Zerefşan Okrug yöneticisinin rızası ile gerçekleşecekti.[425] Kuruluş döneminde Aksakallar ve Eminlerin Otdel yöneticilerinin bunun için en uygun bulacağı şekilde halk tarafından seçilmesine karar verilmişti. Ancak seçilen Aksakallar Otdel yöneticileri, Eminler ise Okrug yöneticisi tarafından tasdik edilecek ve görevden alınacaklardı. Göreve getirilen Aksakallar ve Eminler, Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısıyla belirlenen[426] haklardan faydalanacak ve onların görevlerini

[420] L. N. Sobolev, **Geografiçeskiya statiçeskiya svedeniya o Zeravşanskom Okruge**, Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk, St.-Peterburg, 1874, s. 13-14.
[421] **Otçet Girsa**, s. 98.
[422] Okrugun Otdel idarelerinde Türkistan Genel Valiliği'nin Uyezd idari kadrosunda bulunmayan özel yetkili memurlar görev yapıyordu. **Otçet Girsa**, s. 98.
[423] Okrugta çoğunluklu olarak Özbekler ve Tacikler yaşamakla birlikte ve az sayıda Hint, Yahudi ve Rus da ikamet etmekteydi. Yerleşik yaşam tarzını sürdüren halkın büyük çoğunluğu çiftçilik yapıyor ve aynı zamanda ipek ve pamuk yetiştiriciliğiyle meşgul oluyorlardı. Şehirler ve büyük köylerde yaşayan halk, çiftçiliğin yanı sıra çok çeşitli el sanatlarıyla da uğraşıyorlardı. **Otçet Girsa,** s. 87.
[424] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 152, L. 196, Madde 16-17.
[425] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 152, L. 196, Madde 18.
[426] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 116-117, 123-127.

yerine getireceklerdi.[427] Ancak Girs'in raporuna göre geçici nizamname maddelerine aykırı olarak, Okrug'ta seçim sistemi tatbik edilmemiş, 1878 senesinden sonra yalnızca bir üst makamın onayına tabi Aksakallar ve Kadılar seçimle göreve getirilmişlerdi. Volost yöneticileri ise halkın seçimiyle değil, idare tarafından tayin edilmeye devam etmişlerdi.[428]

Tablo 9: 1871 yılı Zerefşan Okrugu'nun idari birimlere göre nüfus dağılımı[429]

1871 Zerefşan Okrugu İdari Birimleri	Sayı Volostlar	Sayı Aksakallıklar	Yerleşik Nüfus (Hane Halkı)	Ortalama Nüfus (Hane Halkı)		Yerel Yönetime Maliyeti (Ruble)
				Volostlar	Aksakallıklar	
Semerkant	18	109	28.825	1.601	264	40.680
Kattakurgan	10	56	22.305	2.231	398	21.720
Pencikent	10	38	9.746	974	256	14.004
Toplam	38	203	60.876	1.602	300	76.404

4 Kasım 1872 tarihinde Harbiye ve Dışişleri Bakanlığı temsilcileri ile Genel Vali Kaufmann'ın katıldığı özel bir toplantı gerçekleşmişti. Toplantıda Zerefşan Okrugu'nda Türkistan Genel Valiliği'nin diğer Oblastlarında olduğu gibi 1867 geçici nizamname tasarısı temelinde bir idari sistemin kurulması kararı alınmıştı. Ancak İngiltere'nin Rusya'ya yönelik politikasının şiddetlenmesinden korkarak Zerefşan Okrugu'nun Rus imparatorluğuna nihai katılımı hakkında herhangi bir resmi açıklama yapılmadı.[430] Zerefşan Okrug yöneticisi oldukça küçük bir toprak parçasının idarecisi olarak hem iç Rusya hem de Türkistan Oblastları'nın Askeri Valilerinden çok daha üstün güç ve yetkilere sahipti. Aynı zamanda komşu Oblastlara kıyasla bile etkin bir şekilde askeri prensipleri muhafaza ediyordu. Bu durum hem Okrugtaki idari yönetimin genel olarak kusuru ve eksikleriyle hem de Petersburg hükümetinin para tasarrufu için personelde (Oblast idareleri ile karşılaştırıldığında) belirli bir azaltma isteğiyle açıklanıyordu. Böyle bir durumda da az sayıdaki yetkili (öncelikle Okrug yöneticisi) ek yetkiler alarak bu düzeni bozuyordu. Ekonomik ve adli-idari meselelerin tartışıldığı kolektif bir kurumun

[427] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 152, L. 196, Madde 19-20-21.
[428] **Otçet Girsa,** s. 88.
[429] Morrison, **Russian rule in Samarkand 1868-1910**, s. 178.
[430] S. P. Pokrovskiy, "Mejdunarodnıye otnoşeniya Rossii i Buharı v dorevolyutsionnoye vremya", **Byulleten SAGU**, Vıp. 16, Taşkent, 1927, s. 55-57.

yokluğu, Okrug yöneticisinin sınırsız hak ve görevleri, kanunun önemli ölçüde ihlal edilmesine izin veriyordu.[431] İlerleyen zamanlarda Türkistan'ı Rusya'nın diğer guberniyalarıyla aynı hükümlerle idare edilen bir konuma yaklaştırma arzusu, Genel Valilikte düzenli ve yeni bir idari örgütlenmenin gerekliliği fikrini uyandırmıştı. Ancak Okrugun Oblast idari birimine eş değer bir sistemle idare edilmesi ya da Sır Derya Oblastına dahil edilmesi hakkındaki öneriler, Zerefşan nehrinin üst kısmında yer alan Okrugun jeostratejik konumu sebebiyle kabul edilmedi. Çünkü Okrugtaki güçlü idare, Buhara Emirliğinin kolayca kontrol edilmesini mümkün kılıyordu.[432]

1881 senesinde yeni nizamname tasarısının hazırlanması için kurulan komisyonda Zerefşan Okrugu'nun tasfiye edilmesi hakkındaki mesele yeniden gündeme geldi. Komisyon üyeleri arasında 8 yıl Okrug yöneticiliğini yapan Fergana Oblastı'nın Askeri Valisi General Abramov da bulunuyordu. Komisyonda Okrugun ortadan kaldırılması hakkındaki fikirler görüşülmüş, aynı zamanda hangi Oblasta dahil edileceği konusunda fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştı. Komisyon üyelerinin az bir kısmı Okrugu, Sır Derya Oblastına birleştirme taraftarıydı. General G. A. Kolpakovskiy'nin[433] de içinde bulunduğu büyük bir kısmı ise, Semerkant ve Kattakurgan Uyezdleri kurularak Okrugu, Fergana Oblastı'yla birleştirmenin daha elverişli olacağını düşünüyorlardı. Müfettiş Girs de komisyon üyelerinin büyük

[431] **Otçet Girsa,** s. 88.
[432] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 29.
[433] G. A. Kolpakovskiy (1819-1896): 1867 senesinde yeni kurulan Yedisu Oblastı'nın Askeri Valisi, Yedisu Rus Kazak Ordusu'nun Nakaznıy Atamanı ve Oblastta konuşlanan ordunun komutanlığına tayin edildi. 1871 senesinde İli havzasında yer alan Gulca seferine komuta etti. Genel Vali Kaufmann'ın yokluğunda birçok kez onun görevlerini yerine getirdi ve Askeri-halk idaresinin başı olarak görev yaptı. 1875-1876 yıllarındaki hanlığın işgali ile sonuçlanan Hokand savaşına komuta etti ve bu toprakların Fergana Oblastı adı altında imparatorluk topraklarına dahil edildiğini ilan etti. 1882 yılında Bozkır Genel Valiliği'nin kurulmasıyla valiliğin ilk Genel Valisi oldu ve Omsk Askeri Okrugu'nun ordu komutanlığına tayin edildi. 1889 yılına kadar bu göreve devam etti. Kolpakovskiy aynı zamanda Kazakistan topraklarına Rus nüfusunun yerleştirilmesi konusunda göç politikasının ilk uygulayıcılarındandı. Başlangıçta bölgede Rus İmparatorluğu'nun doğu eteklerinde iyi eğitilmiş bir askeri nüfusun kullanılmasının gerekli olduğuna inanarak bölgenin Rus Kazak kolonileşmesini destekledi. 1860'lı yılların sonlarına doğru Rus Kazak kolonizasyondan verimli sonuç alamayınca bu sürece köylüleri de dahil etmeyi planlandı. Bu maksatla "Yedisu Oblastı'nda köylü muhacereti" hakkındaki hükümleri hazırladı ve hükümler, 1869 yılında Genel Vali Kaufmann tarafından tasdik edildi. V. V. Tumaykina, "Organizator krestyanskogo pereseleniya v Turkestanskiy kray (60-80-ye gg. XIX v.)", **İzvestiya, Altayskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Seriya İstoriya, politologiya**, İzdatelstvo Alt. gos. un-ta, No: 4/2, 214-221 s.; V. V. Tumaykina, **Osnovnıye napravleniya voenno-politiçeskoy i administrativnoy deyatelnosti G. A. Kolpakovskogo**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Altayskiy gosudarstvennıy universitet, Barnaul, 2010.

çoğunluğuyla aynı fikirdeydi.[434] Ancak Okrugun ortadan kaldırılma sorunu, 1881 senesinde de olumlu bir şekilde çözümlenemedi. Okrug ancak 1 Ocak 1887 tarihinde yeni kurulan Semerkant Oblastına bağlandı.

[434] **Otçet Girsa**, s. 103-104.

İKİNCİ BÖLÜM

1871 ve 1873 YILI TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ'NİN İDARESİ HAKKINDAKİ NİZAMNAME TASARILARI

2.1. 1871 YILI NİZAMNAME TASARISI

2.1.1. Nizamname Tasarısının Hazırlanması

11 Temmuz 1867 tarihinde gelecek üç yıl boyunca Türkistan'daki Rus idaresinin ana hükümlerini belirleyen geçici nizamname tasarısı kabul edilmişti. Ancak Genel Vali Kaufmann'a göre bozkır komisyonu tarafından hazırlanan ve geçici tedbirler olarak da adlandırılan 1867 yılı geçici nizamname tasarısının birçok yönden eksiği bulunuyordu. Bu üç yıllık sürenin sonunda Genel Vali Kaufmann geçici taslağı, Türkistan'da Rus idari sisteminin faaliyetlerini düzenleyen kalıcı bir nizamnameye dönüştürmek maksadıyla aktif olarak çalışmalara başladı. Bozkır komisyonunun tekliflerinden oldukça farklı olan Kaufmann'ın yeni idari reformları, özellikle yerel yönetimlerin faaliyetleri üzerinde Rus kontrolünü sıkılaştırma yönündeydi. Taşkent'teki bölgesel yönetime göre Rus imparatorluğu açısından bu üç yıllık süre zarfında valilikte tatbik edilmeye çalışılan yeni idari düzenle amaca ulaşılmış, kanunların yayılması önündeki engeller yok edilmiş ve düşman güçleri bastırılmıştı. Bundan hareketle işgalci güç olarak Türkistan'da *yerel adetlerin faydalı olanlarını yasallaştırma, devlete uygun olmayan tüm zararlı olanlarını değiştirme ya da tamamen ortadan kaldırma* ve amacından uzaklaşmış tüm kurumları yenileriyle değiştirme vakti gelmişti.[435] Diğer bir ifadeyle bölgedeki yaşam düzeni kökten değiştirilecekti.

1871 yılında bölgesel yönetimin merkezi Taşkent'te hazırlanan yeni tasarıya göre Türkistan Genel Valiliği; Sır Derya, Yedisu Oblastları ile 1868 yılında valilik sınırlarına dahil edilen ve özel nizamname ile idare edilen Zerefşan Okrugu'ndan oluşuyordu.[436] Genel Valilik idaresi ise ana idare, Oblast, Uyezd-şehir, Volost-Okrug idareleri olmak üzere beş ana bölüme ayrıldı.[437]

---

[435] D. V. Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg." **Naukovedeniye**, Vıp. 5 (24), 2014, s. 2.
[436] **RGVİA**, F. 400, Op.1, D. 261, L. 196, "1871 g. O rassmotrenii novogo proyekta polojeniya ob upravlenii v oblastyah Turkestanskoy General-Gubernatorstvo" Madde 1-2.
[437] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 3.

2.1.2. Ana İdare ve Ana İdare Kurulunun Kurulması

1867 yılı geçici nizamname tasarısından farklı olarak yeni tasarıda, Genel Valilik ana idaresinin Genel Vali ve ana idare kurulundan[438] oluşması planlandı. Genel Vali Kaufmann, yerel şartları göz önünde bulundurarak zaten oldukça geniş olan Genel Valilik ana idare yetkilerinin yeniden genişletilmesini gerekli görüyordu. Ona göre yalnızca kontrol ve teftiş için kurulan sıradan Genel Valilik idaresi yeteri kadar inisiyatif sahibi değildi ve bölgede tüm sivil idarenin emri altında bulunan güçlü otoriteye sahip bir kurumun kurulması gerekiyordu. Bundan hareketle Genel Valinin başkanlığında Harbiye, İçişleri, Adalet, Maliye ve Halk Eğitim Bakanlıklarının temsilcilerinden oluşan ana idare kurulunun kurulmasını teklif etti. Kurul temel ilke, öz ve hedeflerinden şaşmadan, yerel şartlara uygun olarak Rus kanunlarını yorumlama hakkına da sahip olmalıydı. Bölgedeki en yüksek idari organ konumundaki kurul, yalnızca imparatorluktaki bakanlar kurulu ile karşılaştırılabilecek çok önemli bir konuma sahipti.[439] Kurulda temsilcilerin yanı sıra daimi üye konumunda Genel Vali kalem odası yöneticisi[440], maden, sağlık ve veterinerlik şubelerinin müfettişleri, gerektiği takdirde oy kullanma hakkı ile Askeri Valiler ve Denetim Odası[441] müdürü de bulunacaktı.[442] Kurula Genel Vali başkanlık edecek[443], onun bulunmadığı durumlarda ise kurulun en kıdemli üyesi görev yapacaktı.[444]

Tasarıda ana idare kuruluna bazı hak ve yetkilerin verilmesi de kararlaştırılmıştı. Kurul, özünden uzaklaşmadan nizamnameyi açıklama ve ona ekleme yapma hakkına sahip olacak ve aynı zamanda kurulun bölgedeki kanunlar çerçevesince şeriatın etkisini tespit etme ve yetkilerini sınırlandırma hakkı da

[438] İngilizler tarafından İngiliz Hindistanı'nda kurulan yasama ve yargı işlevlerine sahip idari organa benzetilmektedir. Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya'", s. 64.
[439] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 64.
[440] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 19.
[441] Tüm kamu kurumların hesaplarının denetimini gerçekleştiren ve 12 şubeden oluşan Türkistan Denetim Odası, 4 Mayıs 1868 tarihinde kuruldu.
[442] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 21.
[443] **RGVİ**A, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 18.
[444] **RGVİA,** F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 22.

bulunacaktı.[445] Kurulun tüzük konusundaki ekleme ve açıklamalarının bir sene yürürlükte kalma şartıyla kullanıma sunulması ve bir sene sonra aynı hak ve yetkilerin yüksek kurul tarafından tekrar onaylanması veya ilga edilmesi planlanmıştı.[446] Yetkili merciler tarafınca kurulun 25 sene boyunca iş yürütmesine de karar verilmişti.[447]

2.1.3. Genel Valinin Görev ve Yetkileri

Yeni tasarıya göre bölgede polis (emniyet) ve idari yetkileri[448] bir arada kullanan en yüksek kontrol mekanizmasına sahip Genel Vali, genel kanunlar çerçevesinde tüm yükümlülükleri yerine getirecekti. Sivil idarenin tüm şubelerinde ana idare kurulunun başkanı olarak hareket edecek, en yüksek kontrol mercii olarak Genel Valiye doğrudan sınır meselelerini yürütme hakkı da verilecekti. Aynı zamanda Genel Vali, Türkistan Askeri Okrugu'nun ordu komutanı olarak görev yapmaya devam edecekti.[449] 1867 nizamname tasarısında olduğu gibi yeni tasarıda da Genel Valiye bağlı kalem odası ve özel yetkili memurların görev yapması planlandı.[450] Tasarıya göre Genel Vali kalem odası; idari, arazi, ekonomi (Zemstvo ve şehir ekonomisi dahil), sınır, yargı, yapı-yol ve kadastro şubelerinden oluşacaktı. İşlerin şubelere göre dağılımı ise ana idare kurulunun kararıyla gerçekleştirilecekti.[451]

Genel Valinin emri altındaki memurlarla ilişkilerinde de yetkilerinin genişletilmesine karar verilmişti. Yeni tasarıda Genel Valiye kendi takdirine, ona tabi kişi ya da merciilerin ibrazı üzerine emri altındaki memurları göreve getirme, görevden azletme, görevlerini değiştirme ve memuriyetten uzaklaştırma hakkının verilmesi planlandı. Ayrıca acil ve olağanüstü durumlarda bölgede görev yapan memurlar ve hatta Oblast valileri dahil olmak üzere görevden alma hakkı da

[445] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 23.
[446] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 24.
[447] **RGVİA,** F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 28**.**
[448] Türkistan idari sistemine ilişkin olarak ilk kez yeni taslakta "Askeri-halk" teriminin yerine sivil ya da polis iktidarı terimlerinin kullanıldığı göze çarpıyordu. **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 5, 37.
[449] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 5-7.
[450] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 33.
[451] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 32.

tanınacaktı.[452] Genel Vali, valilik sınırlarındaki huzur ve düzenin en büyük koruyucusu olarak zararlı gördüğü kişileri valilik sınırlarından uzaklaştırabilecekti.[453] Genel Valinin hastalık vb. gibi durumlar sebebiyle görevi başında bulunmaması halinde, bölgenin idaresi hakkındaki özel talimatnamelere göre yetkilerini geçici olarak Askeri Okruga komuta edecek ve diplomatik ilişkileri yürütecek başka bir yetkiliye verebilecekti. Son olarak Genel Valiye Türkistan'da posta teşkilatının nihai olarak tamamlanması için varolan posta güzergahlarının tamiri ve yenilerini yapma hakkının verilmesi de planlanmıştı. Yeni tasarıyla Genel Valiye verilmesi planlanan tüm bu olağanüstü yetkiler, bölgenin uzak durumu ve tamamen düzensiz bir yapıda olması ile gerekçelendiriliyordu.[454]

2.1.4. Oblastların İdaresi ve Askeri Valiler

Yeni tasarıya göre de Oblast idaresi, Askeri Vali ve Askeri Valinin başkanlığındaki Oblast yönetiminden oluşacaktı. Askeri Valiler, Oblast sınırlarındaki en yüksek emniyet-idari yetkilere sahip olmakla birlikte imparatorluk sınırlarındaki diğer valilere sağlanan haklardan faydalanacaklar[455] ve 1867 yılı nizamname tasarısında olduğu gibi en yüksek emirle göreve getirileceklerdi.[456] Aynı zamanda sınır işlerini Genel Vali tarafından verilen talimatname doğrultusunda doğrudan yürütme hakkına sahip olacaklardı.[457]

1867 yılı geçici nizamname tasarısında Askeri Valiler, askeri ve Askeri-halk idaresi yetkilerini üzerlerinde topluyorlar ve her iki Oblastın Askeri Valisi de ordu komutanlığı görevini yerine getiriyorlardı. Yeni tasarıda ise komuta ve kontrolün etkinliğine zarar vermemek adına Askeri Valiyi bu yükten kurtarmak maksadıyla Sır Derya Oblastı Askeri Valisinin Oblastta konuşlanan düzenli birliklere komuta etmemesi planlandı. Ancak Yedisu Askeri Valisi hem düzenli hem de Rus Kazak birliklerine komuta etmeye devam edecekti. Genel Valilik idare merkezinden uzak ve

[452] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 9.
[453] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 11.
[454] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 44.
[455] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 37.
[456] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 34.
[457] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 38.

bölgedeki asker sayısının da fazla olması sebebiyle Yedisu Oblastı'nda askeri ve sivil otoritelerin ayrılması uygunsuz bulundu.[458]

Yeni tasarısının en önemli değişiklikleri arasında Oblast idaresinde, vali yardımcılığı[459] kadrosuna yer verilmesiydi. 1867 yılı geçici nizamname tasarısında Askeri Vali yardımcılığı oluşturulmuş[460], ancak 1871 tasarısıyla bu kadronun ondan daha yüksek konumda olması planlanmıştı. Yeni tasarıda sorumlulukları açık bir şekilde belirtilmese de Askeri Vali yardımcısı, Oblast yönetiminde Askeri Validen sonra sorumlu ikinci kişi olarak görev yapacaktı. Vasilyev'e göre tasarıda vali yardımcısının kadrosunun memurlar arasında değil, Oblast yönetim kadrosunda yer alması da onun idari işlere dahil olacağı sonucunu ortaya çıkarıyordu.[461] Askeri Valinin kendisi gibi yardımcısı da en yüksek irade tarafından göreve getirilecek ve görevden alınacaktı.[462]

Tasarıya göre Askeri Valinin başında bulunduğu Oblast yönetimi; idare, ekonomi, sivil ve ceza mahkemesi[463] olmak üzere dört şubeye ayrılacaktı.[464] 1867 yılı nizamname tasarısı ile karşılaştırıldığında, Oblast idaresinin fonksiyonlarını güçlendirmek adına adli şubenin sivil ve ceza mahkemelerine ayrıldığı göze çarpıyordu.[465] Aynı zamanda bu amaçla yeni tasarıda iki yeni şube olan tıp ve yol-

---

[458] Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 4.

[459] 1871 yılı nizamname tasarısının ana metninde bu görev için "vitse-gubernator" terimi kullanılmıştır. Pozisyon 1708 senesinde I. Petro tarafından guberniya refomları çerçevesinde kurulmuş olup, valinin başyardımcısı anlamına gelmektedir. Başyardımcı idarenin tüm bölümlerinde valiye doğrudan asistanlık yaparak, onun hastalığı vs. gibi görevi başında bulunmadığı durumlarda geçici olarak onun görevini icra etmiştir. "Vitse-gubernator", **Entsiklopediçeskiy slovar F. A. Brokgauza i I. A. Efrona**, T. VI (A), S.- Peterburg, 1892, s. 591-592.

[460] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 25.

[461] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 67.

[462] Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 4.

[463] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 39.

[464] Oblast yönetimi, guberniya yönetiminin 1775 yılı guberniya reformları kapsamında kurulan Hazine Odası (kazyönnaya palata), sivil mahkeme odası (palata grajdanskogo suda) ile ceza mahkeme odalarının (palata ugolovnogo suda) hak ve yetkilerini kullanacaktı. Buna göre 1867 yılı geçici nizamname tasarısında idari, ekonomi ve yargı olmak üzere üç ana şubeye ayrılan genel Oblast yönetimi şubeleri, 1871 senesinde imparatorluk guberniya idari sistemine yakın olacak şekilde genişletilmeye çalışıldı.

[465] Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 4.

sınır şubelerinin kurulması da kararlaştırılmıştı.[466] Şubelerin hareket alanları, Oblast yönetimine karşı tutumları genel yasalar çerçevesinde belirlenecekti. Hazine odasının bir parçası olarak Oblast hazinesi ve Uyezd kasası da Oblast yönetiminin yetkisi altına girecekti. Ayrıca Oblast yönetiminde savcı görevlendirilmesi de planlandı.[467] Yeni tasarıya göre Askeri Vali yalnızca sıradan bir vali değil aynı zamanda Oblast yönetiminin başkanı konumundaki kişiydi.[468] Taşkent'teki bölgesel yönetim yeni tasarıda Oblast idaresinin fonksiyonlarını genişletme ve idareyi Askeri Valinin elinde olacak şekilde güçlendirme yoluna gitti.

2.1.5. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticileri

1871 yılı nizamname tasarısına göre Yedisu Oblastı; Lepsi, Kopal, Vernıy, Issıkkul, Alarçinskiy, Sır Derya Oblastı ise Kazalinsk, Kızılorda, Çimkent, Evliya-ata, Taşkent, Hocent ve Cizzak Uyezdlerinden oluşacaktı.[469] Yeni tasarıda Uyezd idaresi hakkında da değişiklikler yapılması planlandı. Her Uyezdin başında en yüksek polis ve idari yetkileri bulunan Uyezd yöneticileri bulunacak, yöneticiler Uyezd İspravniki ve polis idaresinin yetkilerini kullanacaklardı.[470] Arazi konusunda arazi Syezdi'nin başkanı, Zemstvo ekonomisi konusunda ise Zemstvo toplantıları ve idaresinin başkanı olarak hareket edeceklerdi.[471] 1867 yılı nizamname tasarısında olduğu gibi yeni tasarıda da Uyezd yöneticilerinin Genel Vali tarafından göreve getirilmesi ve görevden alınması kararlaştırılmıştı.[472]

Bozkır Komisyonu tarafından hazırlanan tasarıda Uyezd yöneticilerinin sınırlı yetkilerinin bulunduğu, bu yetkilerle de yalnızca yerli nüfus idarecilerinin siyasi yaşamının gözlem altında tutulmasının amaçlandığı iddia ediliyordu. Uyezdlerdeki gerçek güc, yalnızca politik olarak "zararlı" kararları iptal etme hakkına sahip Uyezd idaresi değil, halk tarafından seçilen kişi ve kurumlara aitti. Bundan hareketle yeni

[466] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 40.
[467] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 41-42.
[468] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 68.
[469] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 2.
[470] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 44.
[471] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 45.
[472] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 46.

tasarıda Genel Vali Kaufmann, bölgede Rus iktidarını güçlendirmek adına Uyezd yöneticilerinin artık gözlemleyen ve kontrol eden değil, yöneten ve talimatlar veren bir konuma getirmeyi planladı.[473] Bir önceki nizamname tasarısına bakıldığında Uyezdlerdeki en yüksek idari organ, Uyezd yöneticisi ve onun Ruslar arasından göreve getirilen başyardımcısından oluşuyordu.[474] Yerli halkı hakimiyet altında tutan Uyezd idari kadrosunun yeterli olmaması sebebiyle birçok kez Kaufmann'a Uyezd şehirlerinden fazlaca uzak olan Uyezdlerdeki özel birimlerin idaresiyle görevli Uyezd yardımcılarının tayin edilmesi için başvuru da yapılmıştı. Bu bağlamda Kaufmann, Yedisu Oblastı'nda Tokmak, Sır Derya Oblastı'nda Çimkent ve Hocent Uyezdlerine ikinci yardımcı atamıştı. Ancak tahsis edilen fonların eksikliği sebebiyle bu tamamen geçici ve özel bir atama özelliği almıştı.[475]

Bölgesel yönetime göre Uyezd yöneticisi ve onun başyardımcısı zamanının büyük bir kısmını Uyezdlerden gelen meselelerin toplandığı Uyezd şehirlerinde geçirmek zorundaydı ve bu sebeple Uyezdlerde hiçbir Rus idari organı bulunmuyordu. Aynı zamanda Uyezdde idareden sorumlu bu iki kişi, tüm görevleri yerine getirebilecek güce de sahip değildi. Uyezd yöneticileri, imparatorluktaki Uyezdlerin terkibindeki Uçastoklarda daimi olarak bulunan dört ya da daha fazla Stan Pristavının[476] görev yaptığı Uyezd polis idaresinin de görevlerini yerine getiriyordu. Yöneticinin yerel Uyezd polis görevleri, imparatorluğun Avrupa Uyezdlerindeki hacim ve sayı olarak da az değildi. Kaufmann'a göre topraklar arasındaki uzun mesafe, iletişim zorluğu, posta teşkilatının bulunmaması, yerli halkın adetlerinin özelliği, yöneticilerin yerel dilleri bilmemesi, halkı yakından tanımaması ve Rus kanunlarına göre seçilen yerli halk idarecilerinin alt polis organına sahip olmaması da bir yardımcıyla polis görevlerini yerine getiren Uyezd yöneticilerinin işlerini zorlaştırıyordu.[477]

---

[473] Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 5.
[474] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 66.
[475] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. F. Fon-Kafmana,** s. 86.
[476] Stanları vilayet polis komiserleri adı verilen Stan Pristavları idare ediyordu. Stan Pristavları, 1862 yılından itibaren Uyezd polis idaresinin şefi olan Uyezd İspravniklerine tabi olmaya başlamışlardı. Yükümlülükleri yürütme (icra, kanun ve hükümetin emirlerinin tam olarak uygulanmasının denetimi) ve adli-polis (kanun ve düzenin korunması) olmak üzere iki kısma ayrılıyordu.
[477] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. F. Fon-Kafmana,** s. 84-85.

Uyezd yöneticileri, yerli halk idarecilerinin seçildiği Aksakallık, Aul Shodları ile Volost Syezdleri'ndeki seçimlere ve bu idarecilerin görevlerini yerine getirip getirmediğine nezaret ediyorlardı. Vergi kısmında vergi yükümlülerinin sayımını yapıyorlar, yerli halk idarecilerinin hazırladığı listeleri kontrol ederek vergilerin doğru ve zamanında toplanmasını sağlıyorlardı. Aynı zamanda Zemstvo yükümlülükleri, yollar ve köprülerin yapılması, toprak ve ormanlar hakkındaki meselelerle de ilgileniyor ve halk mahkemelerine de nezaret ediyorlardı. Avrupa Rusyası Uyezdlerinde tüm bu görevler özel olarak tayin edilen idari organlar tarafından yerine getiriliyordu. Ancak Türkistan'da Rus iktidarının en büyük temsilcisi olan Uyezd yöneticilerine verilen bu çok çeşitli görev ve yetkiler, Uyezd'de tek bir kişi üzerinde toplanmıştı.[478]

1868 senesinde de Yedisu Oblast idaresi imparatorlukta başında Stan Pristavlarının olduğu Stanlar örneğinde olduğu gibi tüm Uyezdleri Uçastoklara bölme ve onların idaresi için de Uçastok yöneticileri tayin etme gerekliliği sonucuna varmıştı. İdareye göre Uyezd yöneticisi ve onun başyardımcısı, sürekli olarak Uyezd şehrinde bulunuyor, onların Uyezdleri ziyaretleri kısa bir zamanı kapsıyor ve bu da hiçbir olumlu sonuç getirmiyordu. Ancak özel ve daha küçük idari birimleri yönetecek olan Uçastok yöneticileri yerli halk idarecileriyle yerel şartları yakından tanıyabilecekti. Diğer bir ifadeyle Uçastok yöneticileri, Volost yöneticilerinin faaliyetlerini zamanında ve sürekli kontrol edebileceklerdi. Aynı zamanda Uçastok yöneticisine de yerli halk üzerindeki kontrolü sağlaması için küçük polis görevleri verilmesi de öneriler arasındaydı.[479]

Kaufmann raporunda Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın göçebe Uyezdlerinin iki Uçastoka ayrılması gerekliliğinden de bahsediyordu. Farklı halklardan oluşan nüfus yoğunluğu sebebiyle Taşkent ve Semerkant'ı en az dört Uçastoka ayırma önerisini getirmişti. Uçastokların sınırlarının belirlenmesi de Genel Vali tarafından gerçekleştirilecekti. Kaufmann'a göre göreve hakeden kişilerin çekilmesi için Uçastok yöneticilerinin maaşları (1500 ruble maaş ve 1500 ruble diğer giderler) Uyezd yöneticisinin başyardımcısının maaşından az olmamalıydı.[480]

[478] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. F. Fon-Kafmana,** s. 85-86.
[479] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. F. Fon-Kafmana**, s. 86-87.
[480] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. F. Fon-Kafmana**, s. 91.

Tüm bu fikirlerden yola çıkarak yeni tasarıda, Kaufmann'ın arzu ettiği şekilde Rus makamları en düşük idari düzeyde siyasi koşullara hakim yeni yöneticiler görevlendirmeyi ve Uyezd yöneticisine verilen geniş yetkileri gerektiği gibi kullanabilmesi için de Uyezdleri Uçastoklara bölmeye karar verdi.[481] Uçastokları, imparatorluğun iç bölgelerinde görev yapan Pristavlara tanınan haklara sahip (bir takım değişiklikler ve eklerle birlikte) Uyezd yöneticisinin kontrolü altındaki Uçastok yöneticileri idare edecekti. Uyezd yöneticileri, polis ve idari bakımdan ana idare kurulunun belirlediği bazı değişiklik ve eklerle birlikte Stan Pristavlarının görevlerini yerine getirecek ve onların haklarını kullanacaktı.[482] Her Uyezdde Uçastokların sayısı doğrudan ana idare kurulu tarafından belirlenecekti. Aynı zamanda tasarıda Uyezd yöneticisine destek olması için ona bir yardımcı atanmasına da karar verildi ve Uyezd yöneticisinin hastalık gibi sebeplerle yerinde bulunmaması durumunda onun görevlerini yardımcısının yerine getirmesi planlandı.[483]

Yeni tasarıda Uyezd yönetimi, arazi Syezdi, Zemskaya uprava[484] ve Zemstvo toplantılarının ofis işlerinin yürütülmesi için Uyezd yöneticine bağlı kalem odasının kurulması da planlandı.[485] Arazi Syezdi, Uyezd yöneticisinin başkanlığında Uçastok yöneticilerinden (en az iki kişi) oluşacaktı.[486] Syezdin hareket alanı, toplanma zamanı, haklarının kesin tanımı, yükümlülükleri ve diğer idari makamlarla olan ilişkisi 1871 yılı tasarısı temelinde ana idare kurulunun yönetmeliği çerçevesinde belirlenecekti.[487] 1871 yılı tasarısına göre ayrıca Uyezd yönetim kadrosuna hekim, ebe, veteriner ve iki paramedik dahil edilecekti.[488]

---

[481] Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 5.
[482] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 48.
[483] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 49-50.
[484] Rus İmparatorluğu'nda Zemstvo işlerinden sorumlu olan Zemstvo meclisinin yürütme organına verilen isimdir. Zemskaya uprava, "*Polojeniyu o gubernskih i uyezdnıh zemskih uçrejdeniyah*" adlı kanun ile 1864 yılında yürürlüğe girdi ve 1890 yılında Zemstvo reformuyla birtakım değişikliklere tabi olsa da 1917 yılına kadar görev yaptı. **PSZRİ**, T. 39 (1864), Ç. I, No: 40457. "1864 g. yanvarya 1. Polojeniyu o gubernskih i uyezdnıh zemskih uçrejdeniyah"
[485] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 51
[486] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 52.
[487] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 53.
[488] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 68.

2.1.6. Yerli Halkın İdaresi

Yeni tasarının açıklama yazısında bozkır komisyonu tarafından hazırlanan ve yerli halkın idari, vergi ve yargı bakımından Kazaklar ve Sartlar olarak iki kısma ayrıldığı duruma dikkat çekilmişti. Göçebe halkın idari sisteminde iki aşamalı bir yönetim tarzı (Aul;100-200 kibitka, Volost;5-10 aul) benimsenmiş, yerleşik halkı ise tek bir idari sistem temelinde yalnızca köy (kışlak) Aksakalları idare ediyordu. Yeni tasarıyı hazırlayanlar Kazaklar (çoğunlukla göçebeler) ve Sartlar'ın (çoğunlukla yerleşik) ekonomik ve kültürel açıdan bariz farkları olduğu ve yine aynı şekilde Kazak kışlaklarının hareketsizliği hakkındaki doğmalara karşı çıkıyorlardı. Tasarıyı hazırlayanlar açıklama yazısında bunu şöyle ifade ediyorlardı; *Göçebe halk arasında en çok Kazaklarda belirli sayıda çiftçi bulunmaktaydı. Bu kesimlerde bazı durumlarda çiftçilik ana zanaatlarını oluşturmakta; göçebe hayat tarzı bazı zengin insanlar tarafından sürdürülmekte, fakirler ise atalarından kalma bir gelenek olarak bunu muhafaza etmekteydiler. Bazıları.. Sartların ve diğer yerleşik grupların olduğu yerlere yayılıyorlar, onlarla suyu paylaşıyorlar, pazarlarda karşılaşıyor ve aynı pazarda ekmek satıyorlardı. Tüm bu ortak çıkar ve noktalarına karşın idari, vergi, yükümlülükler ve yargı açısından ayrıştırılmışlardı.*[489] Bölge yönetimi tarafından ileri sürülen tüm bu gerekçeler esasen yerli halkı hakimiyet altında tutmak maksadıyla yapılıyordu ve bundan hareketle Kaufmann yerli nüfusun tek bir idari sistem temelinde organize edilmesi üzerinde ısrar etti. Rus idaresi açısından bu tedbirler, Uyezdlerdeki polis idaresini pekiştirecek ve aynı zamanda tabandaki idare de tek bir standarda bağlanmış olacaktı.

Bozkır Komisyonu tarafından geliştirilen özyönetim programının birçok eksiği de tespit edilmişti. Türkistan Genel Valiliği'nin sınırlarının genişlemesiyle birlikte Rus makamlarına bağlı Aksakallıkların sayısı artmış ve operasyonel yönetimi daha da karmaşıklaşmıştı. Bundan yola çıkarak Kaufmann, yeni tasarıda yerleşik halkın yaşadığı topraklar üzerinde de yeni bir yönetim birimleri (yerleşik Volostlar) kurmaya karar verdi. Bu sistem, daha önce imparatorluk topraklarında tatbik edilmiş ve Rus yetkililer için oldukça geleneksel olan bu iki katmanlı yapıydı.

[489] Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 6.

2.1.7. Volostların İdaresi ve Volost Syezdi'nin Görev ve Yetkileri

Bölgesel yönetim yeni tasarıda Uyezdleri Volostlara, Volostları ise Okruglara bölmeye karar verdi. 5-10 komşu Okrugun birleşmesinden Volostlar oluşacak[490], Volost halkı Okrug halkı gibi ekonomik açıdan toplumlardan meydana gelecekti. Volosttaki iktidar polis yetkileri ve idari bakımdan Volost yöneticisine, ekonomik açıdan ise Volost Syezdine ait olacaktı.[491] Syezd, her elli hane sahibi arasından seçilen birer kişiden oluşacaktı.[492] Volost Syezdi'nde en üst makam Volost yöneticisine ait olacak[493], Volost Syezdi seçilmiş kişilerin 2/3'inin hazır bulunduğu durumlarda toplantıya hazır sayılacaktı.[494] Syezddeki tüm işler oy çoğunluğuna göre çözümlenecekti.[495]

Toplumun başkanı konumundaki Syezdin çok çeşitli görevleri bulunuyordu. Syezd, Okrug ve Volost yöneticilerinin masraflarını karşılamak için vergi düzenini gerçekleştirecek, Zemstvo, Volost, Okrug ve özel bütçeyle desteklenmeyen sulama kanallarının dağıtımını yapacaktı. Volost bütçesiyle kurulan arıklardaki su kullanım düzeni, Volost arıklarının tamiri ve desteklenmesi için maddi katkılar da Syezd tarafından yerine getirilecekti. Yeni arıklar açmak, eskilerini kapatmak, Zemstvo, Volost, Okrug ve özel bütçeyle desteklenmeyen posta yollarını belirlemek, Volost bütçesiyle yapılan köprü ve yolların desteklenmesi için işleri ve para yardımı yapmak ile Volost bütçesiyle yeni yollar açmak ve eskilerini kapatmak da Syezdin görevleri arasındaydı. Aynı zamanda Syezd, gerekli olan yerlerde göçebe yolları yapma işiyle de meşgul olacak, ana idare kurulunun hükümlerine göre Volost bütçesiyle yapılan arıkların hendekleri ve Volost ile Okrug yönetimi için bina kurulmasıyla ilgilenecekti. Volost ve Uçastok yöneticileri için yiğit tayin etmek ya da kiralamak da Syezdin göreviydi. Syezd ayrıca Volost bütçesinden hastane, darülaceze, kamu

[490] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 132
[491] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 133-134.
[492] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 135.
[493] Tasarıda Volost Syezdi'nde en üst makamın Volost yöneticisine ait olduğu belirtilse de yönetici, Volost Syezdi'nin başkanı olarak tanımlanmamıştı.
[494] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 137
[495] **RGVİA,** F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 138-139.

bankaları ve okulları açacaktı.[496] Siyasi açıdan ise Syezd, Volost yöneticisinin değişimini isteyebilecek ve ondan yönetim raporu da talep edebilecekti. Okrugtaki ekonomik işlerde de Aksakalın Syezde katılımını isteyecek, düzensizlik ve kötüye kullanma durumunda görevden alma hakkı da bulunacaktı. Syezd mahkemeye verilmesi için bunu Uyezd yöneticisine bildirecekti.[497]

2.1.7.1. Volost Yöneticilerinin Görevleri

Volost yöneticileri, Volost sınırları içinde emniyet, idari işler ve Volostlardaki düzen, huzur ve güvenlikten sorumlu olacaklardı.[498] Aksakallar emirleri altında bulunmakla birlikte emirlerinin tam ve kesin bir şekilde yerine getirilip getirilmediğine nezaret edeceklerdi. Volost yöneticisine, Volost sınırlarında sürekli yaşayan ya da geçici bir şekilde gelen herkes tabi olacaktı.[499] Volost yöneticileri doğrudan kendisine ya da ona tabi olan Aksakallar aracılığıyla ana idarenin emirlerini ilan edecek ve kanunların harfi harfine yerine getirilmesini sağlayacaklardı. Volost sınırlarında sahte emirname ve toplumun huzuru için zararlı dedikoduların yayılmasına engel olacaklar, topluma açık yerlerde huzuru muhafaza edecekler, saldırılara karşı halkın can ve mal güvenliğini sağlayarak bozulan huzur, düzen ve güvenliğin yeniden sağlanması için önlemler alacaklardı. Herhangi bir Okruga kayıtlı olmayan serseri, kaçak ile asker kaçaklarını da tutuklayacaklar ve doğrudan Uçastok idarecisine bildireceklerdi. Ayrıca suç ve cinayetleri önleyecekler, bunların ortaya çıkmasına engel olmak için polis tedbirleri alarak suçluları tutuklayacaklar ve onları Volost yöneticisine teslim edeceklerdi. Volost yöneticilerinin aynı zamanda yargı hükümlerini uygulama görevleri de bulunuyordu.[500]

Volost Syezdini toplama, dağıtma işi de Volost yöneticilerine aitti ve Syezdde düzeni muhafaza etmek en önemli görevleri arasındaydı. Tasarıya göre yöneticiler, Volostun yararı ve ihtiyaçlarını ilgilendiren meseleleri Syezde sunacaklar, Syezd

[496] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 136.
[497] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 136.
[498] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 141.
[499] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 142.
[500] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 143.

hükümlerinin doğrudan ya da Aksakallar aracılığıyla yerine getirilmesini sağlayarak Syezd tarafından özel olarak yürütme ehli kişiler görevlendirildiği durumda yerine getirilmesi durumunu gözlemleyeceklerdi. Aynı zamanda doğrudan ya da Aksakallar aracılığıyla Syezdin kararları çerçevesinde para tahsillerini gerçekleştirecekler ve her türlü durumda para toplama işini kendinden başkasının yapmasına izin vermeyeceklerdi. Kamu malları, onların gelirlerini idare edecekler ve bunların doğru bir şekilde kullanılmasını sağlayacaklardı.[501]

Volost yöneticileri Volost ve Okrugun gelirleri ile kurulan sokak, hastane, darülaceze ve diğer her türlü kurumlarda düzene nezaret edeceklerdi. Volost sınırlarındaki köprü ve yolların iyi durumda olup olmadığını gözlemleyerek herhangi bir olumsuzluk durumunda Uçastok yöneticisine ve doğrudan upravaya bilgi vererek yolların küçük işlerinin gerekliliği durumunda kendi yetkisi doğrultusunda Shodun ilk toplantısında bilgi vermek üzere gerekli emirleri vereceklerdi. Ayrıca özel kurulanlar hariç Volost sınırlarındaki arıkların iyi durumda olup olmadığını gözlemleyecek, arıkların herhangi bir tamiri durumunda doğrudan yol meselelerinin çözümündeki gibi kendi yetkisi doğrultusunda Syezd ya da Shodun toprak konusundaki kararlarını beklemeden gerekli emirleri vereceklerdi. Arıklardaki suların dağıtımının Shod hükümlerine uygunluğunu da muhafaza edeceklerdi.[502]

Volost yöneticileri, Volost sınırlarında vergisi ödenmeyen ticaret ve zanaat işlerinin gerçekleşmemesine de nezaret edecekler, göçebe vatandaşların sayımdan kaçmasına engel olacaklar ve vergi düzenini gerçekleştireceklerdi. Doğrudan Volost yöneticisi ya da Aksakallar aracılığıyla tanıkların gözü önünde hayvan satışı ve diğer taşınmaz malların satışını yapacaklar, Volost sınırlarında özellikle müslümanların vaizlerine göre kanunda olmayan vergilerin toplanmaması ve göçebe ev sahiplerine göçebe bileti verme işine nezaret edeceklerdi.[503] Yöneticiler, besin maddelerinin temini konusunda fırınların yedek tahıl ambarlarının denetimini yaparak herhangi bir karışıklık durumunda emri altındaki Aksakala bunu bildirmek ve gerekli tedbirler için de Shoda sunmak zorundaydı.

[501] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 143.
[502] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 143.
[503] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 143.

Tüm bu görevlerden başka yeni tasarıda Volost yöneticilerine geniş polis yetkilerinin verilmesi planlandı. Volost yöneticileri, Volost sınırlarında isyan ve kavga gibi suçlarda sanığı üç rubleye kadar para cezası, suçlunun para cezasını reddi durumunda ise üç güne kadar hapis cezasına çarptırma hakkına sahip olacaktı. Aynı zamanda Volost yöneticisinin yasal taleplerine karşı gelenleri amirlere sunmak için gözaltına alma hakkı da olacaktı. Ancak Volost yöneticisi, Türkistan'da görev yapan memurların görev kıyafetleri üzerlerinde iken (görevlerini icra ederken) bu yetkilerini kullanamayacaktı.[504]

Tasarıya göre Volost yöneticileri yetkilerini emri altındaki Aksakallardan birine eylemleri için sorumlu tutacak şekilde devredebilecekti.[505] Yöneticiler, kendi egemenliklerinin simgesi olarak altın-bronz madalyayı takacak ve madalya olmadığı zamanlarda emir verme yetkisine sahip olmayacaktı.[506] Volost yöneticileri, hane sahipleri (taşınmaz mala sahip kişiler) arasından Uyezd Syezdi'nde seçilecek[507] ve Oblastın Askeri Valisi tarafından tasdik edilecekti.[508] Volost yöneticisi, görevi süresince aile üyeleriyle birlikte tüm yükümlülüklerden muaf tutulacak ve kamu hazinesinden yıllık 800 ruble değerinde maaş alacaktı.[509] Aynı zamanda Volost yöneticisi mahkeme kararı ya da Uyezd yöneticisinin ibrazıyla Oblast valisi tarafından görevden alınabilecekti.[510]

Polis ve idari bakımından Volost yöneticisi sırasıyla Uçastok yöneticisi, Uyezd yönetici, Oblastın Askeri Valisi ve Genel Valiye, ekonomik açıdan ise Zemstvo kurumlarına tabi olacaktı. Volost yöneticisi yılda bir kez Zemstvo toplantılarında ekonomik meseleler hakkında hesap vermekle yükümlü olacaktı. Fark edilen karışıklık ve kötüye kullanma durumunda ise toplantıda görevden alınması ve

[504] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 143-144-145.
[505] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 146.
[506] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 147.
[507] Diğer taraftan Taşkentli memurlar bu ilkeler üzerinde kurulan idarenin, tüm ilişkilerdeki yerel halkın seçimine bağlı olmaması gerektiğini de düşünüyorlardı. Volostlarda birkaç bin insan arasında ve birkaç bin verst büyüklüğündeki topraklarda huzur, düzen ve refahtan sorumlu, kanunlara ve idarenin emirlerini yerine getiren kişi idare tarafından seçilen, tayin edilen ve görevden alınan kişi olmalıydı. Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 10.
[508] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 148.
[509] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 149-150.
[510] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 151.

mahkemeye verilmesi için bu Oblastın Askeri Valisine sunulacaktı.[511] Syezd ve Shod da Uyezd ve merkez Zemstvo müesseslerine tabi olacak, Shodun hükümleri hakkındaki şikayetler için Volost yöneticisine, Syezd hükümleri hakkındaki şikâyetler için ise Uçastok yöneticisine başvurulacaktı.[512] Shod ve Syezd kararları için şikâyetler sırasıyla; Uçastok yöneticisi, Uyezd yöneticisi, Oblast yönetimi tarafından çözümlenecekti. Syezd ve Shod tarafından verilen kararlara göre mülkiyet ve toprak hakları ihlalleri gerçekleşirse meselenin çözümü için davacı yargıya başvurma hakkına sahip olacaktı.[513]

2.1.8. Okrugların İdaresi

Yeni tasarıda Taşkent'teki bölgesel yönetim, yerli halkı hakimiyet altında tutmak için her Uyezdi polis, idari ve toprak-ekonomisi açısından Volostlara, Volostları da Okruglara bölmeye karar verdi. Bölgede bulunan erkek ve kadın olmak üzere herkes herhangi bir Okrug ya da şehirden sayılacaktı.[514] Uzun süre ya da geçici kullanım hakkına sahip toprağı, kışlık konak yerleri (oba) ve her türlü ticari ve sanayiye dayalı müessesleri bulunanlar alışılagelmiş, normal yerleşikler[515] olarak sayılacaktı.[516] Okrugların herhangi birinde yerleşik gözükmeyen kişiler, kendi takdirleri doğrultusunda birisine kaydını yaptırabilecekti. Okruglara kayıtlar, Aksakallar tarafından verilen 20 kopek değerindeki (hazinenin yararına) biletle tasdik olunacaktı. Bu biletle halka biletin verildiği yıl içinde bölge ve diğer imparatorluk sınırları içinde özgür bir şekilde hareket etme ve kırsal kesimde yaşamını sürdürme hakkı tanınacaktı.[517] Yeni tasarıya göre toprak ekonomisi bakımından Okruglar toplumlardan, bu toplumlar da 500-2000 kişiden oluşacaktı. Polis ve idari açıdan Okruglarda iktidar Aksakallara, ekonomik açıdan ise Shod'a ait olacaktı.[518]

---

[511] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 157-158.
[512] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 152-153.
[513] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 154-155.
[514] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 102-103.
[515] Yeni tasarıda göçebeleri yerleşik hayata geçirme planına uygun olarak, belgede geçen görünür yerleşik tabiriyle alışılagelmiş, atalarından mirası devralarak yerleşik hayatı devam ettirenler kastedilmiştir. Diğer bir kısmı ise daha sonra yerleşik hayata alışan daha doğru bir tabirle kurallar gereği mecbur bırakılan göçebeleri oluşturmaktadır.
[516] **RGVİA**, F. 400, Op.1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 105.
[517] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 107-109.
[518] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D .261, L. 196, 1871 g., Madde 114-116.

2.1.8.1. Okrug Shodu ve Aksakallarının Görev ve Yetkileri

Bölgesel yönetim, ekonomi idaresine yalnızca yerleşikleri değil göçebe halkı da dahil etmeyi planladı. Göçebe halkı özellikle Kazakları, toprak yükümlülüklerinden muaf tutarak, onların toprak ihtiyaçları taleplerini (su, yol, hastane, okul vb. temini) kullanmayı hedeflediler. Bundan yola çıkarak 1871 yılı komisyonu, yerleşik Okrug ve göçebe Volostlarda ilgili bölgelerde çiftçilik, ticaret yapan, zanaatla uğraşan ve orada kışı geçiren herkesin dahil olduğu bir toprak-ekonomisi toplumu (kurum-cemiyet) kurulmasını teklif ettiler. Buna göre 1871 nizamname tasarısını hazırlayanlar Okrugta ekonomi yetkilerini, seçilmiş kişilerden oluşan Shod'a devretmeyi düşündüler.[519] Toplumun temsilcisi konumundaki Shod, her on haneden biri olacak şekilde seçilmiş kişilerden oluşacaktı. Shod'da Volost Syezdi için her elli haneden bir kişi olmak üzere vekiller seçilecekti. Burada Aksakallık görevi için üç aday seçilecek ve onlar idareye sunulacaktı. Aynı zamanda kendi bütçesinden Aksakala her beş yüz haneden en az iki tane olmak üzere yazman ve atlı yiğit atama ya da kiralama işiyle meşgul olacaktı.

Okrug Shodu, ana idare kurulunun hükümlerine göre fırın, yedek tahıl ambarları kuracak ve bunların dağıtımı ile ilgilenecekti. Uyezd ya da Volostların yükümlülüğünde olmayan yol inşaatı çalışmaları yapacak, var olanları destekleyerek yenilerini açacak ya da eskilerini kapatacaktı. Uyezd ya da Volostların yükümlülüğünde olmayan arıkların inşaatlarını yaparak, var olanları destekleyecekti. Okrug sınırlarındaki arıklardaki suların kullanım düzenini tesis edecekti. Okruglarda Volost Syezdi ve Zemstvo'nun saptamış olduğu tüm yükümlülük çizelgesini yapacak, Okrug bütçesiyle umuma açık korular açarak bunları destekleyecekti. Okrug bütçesinden hastane, darülaceze, tasarruf sandığı ve bankalar kurmak, Okrug'un tüm müessese ve mal varlıklarını idare etmek Shodun görevleri arasındaydı.[520]

Shodda en üst makam Aksakala ait olup genel çerçeveyle o, Shoda verilen hak ve yükümlülüklerin dışına çıkılmaması ve Shod kadrosunun hükümlerde

[519] Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 8.
[520] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 117,119.

belirtilen sayıda olup olmamasına nezaret edecekti.[521] Shod seçilmiş kişilerin 2/3'inin hazır bulunduğu durumlarda toplantıya hazır sayılacak ve Shodda tüm işler oy çoğunluğuna göre sonuçlanacaktı.[522] Tasarıya göre Okrug Aksakalları, Volost yöneticisi ve idarenin emir ve kanunlarını bildirerek, bunların yerine getirilmesine nezaret edecek, kanunların harfi harfine yerine getirilmesini sağlayacak ve Okrugta meydana gelen tüm olağanüstü durumlar hakkında idareye ivedilikle haber vereceklerdi. Topluma açık yerlerde huzuru muhafaza edecek, saldırılara karşı halkın can ve mal güvenliğini sağlayarak bozulan huzur, düzen ve güvenliğin yeniden sağlanması için önlemler alacaklardı.

Okrug Aksakalları herhangi bir Okruga kayıtlı olmayan serserileri, kaçak ve asker kaçaklarını tutuklayacak ve Volost yöneticisine bildireceklerdi. En küçük bir gereklilik durumunda doğrudan Uçastok yöneticisine, bölgede ortaya çıkan karışıklık ve suçlar hakkında ise Volost yöneticisine bilgi vereceklerdi. Aynı zamanda suç ve cinayetleri de önleyecekler, bunların ortaya çıkmasına engel olmak için polis tedbirleri alarak suçluları tutuklayacaklar ve onları Volost yöneticisine teslim edeceklerdi. Aynı zamanda Okrug Aksakallarının yargı hükümlerini uygulama görevleri de bulunuyordu.[523]

Siyasi açıdan Okrug Aksakalları, Volost Shodunu toplayacak, dağıtacak ve Shodda düzeni muhafaza edeceklerdi. Hükümler hakkında belirsizliklerin ortaya çıkmasını gözlemlerek, Okrugun yararı ve ihtiyaçlarını ilgilendiren meseleleri Shod'a sunacaklardı. Shod hükümlerinin yerine getirilmesini sağlayacak ve yerine getirilmesi durumunu gözlemleyeceklerdi. Aksallar, Shodun para işlerini kanunlar çerçevesinde toplayacak ve her türlü durumda para toplama işini kendinden başkanın gerçekleştirmesine izin vermeyeceklerdi. Kamu malları ve onların gelirlerini idare ederek bunların doğru bir şekilde kullanılmasını sağlayacaklardı. Okrugun gelirleri ile kurulan sokak, hastane, darülaceze ve diğer her türlü kurumda düzene nezaret edecek, Okrug sınırlarındaki Volost ve Uyezdlerin gelirleriyle desteklenen yolların iyi durumda olup olmadığını gözlemleyecek ve konu hakkında Volost yöneticisine bilgi vereceklerdi. Aynı zamanda Okrug gelirleriyle desteklenen yollar hakkında

[521] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 120.
[522] **RGVİA,** F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 121-122.
[523] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L .196, 1871 g., Madde 123.

Shoda bilgi vererek yollardaki küçük işlerin gerekliliği durumunda kendi yetkisi doğrultusunda Shodun ilk toplantısında bilgi vermek üzere gerekli emirleri vereceklerdi. Okrug gelirleri ile kurulan ve ayakta tutulan arıklardaki suların dağıtımının Shod hükümlerine uygunluğunu da muhafaza edeceklerdi.[524]

Vergi ve yükümlülükler konusunda Okrug Aksakalları, Okrug sınırlarında vergisi ödenmeyen ticaret ve zanaat işlerinin gerçekleşmemesine nezaret ederek, vergi düzenine göre vergilerin zamanında ödenmesini muhafaza edeceklerdi. Okrugtaki göçebe vergileri toplayacaklar ve gerekli yere ulaşması için parayı Volost yöneticisine sunacaklardı. Volost yöneticisinin emriyle hayvan ve malların satışını (beş tanığın huzurunda) gerçekleştirecekler, Okrug sınırlarında özellikle müslümanların vaizlerine göre kanunda olmayan vergilerin toplanmamasına nezaret edeceklerdi. Göçebe ev sahipleri ve onların çobanlarına göçebe bileti verecekler, bilete sahip olmayanların hayvanlarının otladığı durumda tüm göç eden ev sahiplerinin hayvanlarını tutuklayacaklardı.[525]

Okrug Aksakalları aynı zamanda ana idare kurulunun hükümlerine göre fırınların kontrolü yapacaklar, bir bütün ekmek üretiminde kurallara uyulup uyulmadığını denetleyerek**,** yedek fırınların borçlarını toplayacaklardı. Nüfus çizelgesinin olduğu teftiş kitabının (ölenler, kaydını yaptıranlar ve bölgeden ayrılanlar) doğruluğunu da kontrol ederek değişiklikleri haftalık olarak Volost yöneticisine bildirecekler, biletler için kimlik bilgilerini de Okrug Aksakalları vereceklerdi.[526]

Okrug'taki tüm faaliyetlerinde Okrug Aksakalları, doğrudan Volost yöneticisine tabi olacaklardı. Okrug Aksakalı, Shodun seçimle belirlediği üç aday arasından Uyezd yöneticileri tarafından seçilecekti.[527] Aksakallar kendi iktidarlarının simgesi olarak siyah bronz madalya takacaklar, madalya takmadıkları zaman emir verme hakkına sahip olmayacaklardı. Aynı zamanda Aksakallar hazineden yıllık 200 ruble maaş alacaklardı.[528] Yeni tasarıda Okrug Shodu seçim düzeninde bir takım

[524] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 123.
[525] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 123.
[526] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 123.
[527] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 124-125.
[528] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 127-128. 1871 yılı nizamname tasarısına

değişiklikler yapılsa da Volost Syezdi ve Volost yöneticisinin 1867 yılı nizamname tasarısı çerçevesinde seçim düzeni aynı kaldı.

2.1.9. Nizamname Tasarısı Hakkında Tartışmalar

Dışişleri Bakanlığı, 1871 yılında Taşkent'ten Petersburg'a gönderilen tasarı hakkında en çok Türkistan Genel Valisinin yetkilerinin genişletilmesi meselesi üzerinde durdu. Bölgenin amirine itiraz kabul etmeksizin mimli kişileri Türkistan sınırlarından gönderme hakkının verilmesinin tamamen yasadışı olduğunu düşünüyorlardı. Şöyle ki bu yetkisini kendi Oblast sınırlarında kullanabilecek şekilde Askeri Valilere ve kendi Uyezd sınırlarında kullanacak şekilde Uyezd yöneticilerine emanet edebilecekti. Bu yetkiler bakanlık tarafından bölge sınırları içinde ana idare kurulunun fonksiyonları bertaraf etme çabası ve imparatorluğun kanunlarına tamamıyla aykırı olarak görüldü.[529] Hatta tasarıyı eleştiren finans komisyonu baş idarecinin idari alandaki sürgün hakkı hakkında şunları söylüyordu; *Bu plandan anlaşıldığı üzere "siyasi suçlu kavramı" Ruslara karşı olamazdı, daha sert bir ifadeyle Rus nüfusundan tümüyle farklı dini inançları ve ahlaki kavramları sonucunda ortaya çıkan siyasi görüşleri sebebiyle yerlilere tatbik edildi.*[530] Aynı zamanda yeni tasarıda Genel Valinin askeri ve sivil idaredeki tüm görevlileri koşulsuz bir şekilde ceza mahkemesine verebilme hakkını da karşı çıktılar. Diplomatlar bu maddelerin uygulanma şeklinin sınırlandırılmasını zorunlu görmekteydiler.[531]

Bakanlık çalışanları özel olarak ana idare kurulunun kurulması meselesi üzerinde de durdular. Ana idare kurulunun üyeleri, Genel Valinin iradesine karşı bağımsızlık sağlamak için ilgili bakanlıklar çerçevesinde kendi statülerinin

---

göre Aksakalların Shodun seçimle belirlediği üç aday arasından seçilmesi, Okrug Aksakallarının maaşlarının sabitlenmesi, yerli halkı devlete bağımlı kılmak ve Rus idaresinin istemediği kişilerin göreve gelmesine engel olmak amacıyla yapılıyordu. Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 69.

[529] Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 10

[530] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 46.

[531] Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 10.

yükselmesi konusunda ısrar ediyorlardı. Kurula bölgedeki en yüksek yargı mercii hakkının verilmesiyle alakalı olarak, savcılık denetiminin kurulması üzerinde durdular ve tasarıda belirtilen kurulun yirmi beş yıllık çalışma süresinin on yıla indirilmesini teklif ettiler.[532] Aynı zamanda 1871 yılı nizamname tasarısında Oblast vali yardımcılığı pozisyonunun kurulması, hem merkez hem de Oblast idaresini güçlendirme çabaları olarak değerlendirildi.

1871 yılının Haziran ayında tasarının taslağı ve buna ilave olarak açıklama yazısı bakanlığa gönderildi. Bunların incelenmesi için Eylül ayında Harbiye Bakanlığına bağlı farklı şube temsilcilerden oluşan özel bir komisyonun kurulması hakkındaki yazışmalar devam etti. Tasarı maddeleri eleştirilince Kaufmann komisyonun çalışmalarına başlamasını beklemeden kendi nizamname tasarısı üzerinde çalışmak üzere tasarıyı geri istedi ve 1867 geçici nizamnamenin yürürlükte kalma süresini 30 Nisan 1872 tarihine kadar uzattı.[533] Genel Vali Kaufmann bu süre zarfında eksiklikleri tespit etmek ve gerekli düzenlemeleri yapmak maksadıyla 1872 senesinde, başında Zerefşan Okrug yöneticisi A. K. Abramov'un olduğu bir komisyon kurdu.[534] Komisyon, yerli ve Rus nüfusun toprak ve vergi sistemi özelinde nizamname tasarısının önemli noktaları üzerinde yeniden çalışmalar yaptı.[535]

2.2. 1873 YILI NİZAMNAME TASARISI

2.2.1. Nizamname Tasarısının Hazırlanması

1871 yılı nizamname tasarısının bakanlıklar tarafından eleştirilmesi üzerine Genel Vali Kaufmann, General Abramov'un komisyonunda uzun süren çalışmalar neticesinde hazırlanan yeni tasarıyı, 18 Ocak 1873 tarihinde Harbiye Bakanlığına gönderdi.[536] 17 Mayıs 1873 tarihinde de Türkistan idaresinin talebiyle yeni

[532] Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 11.
[533] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 66.
[534] Sadıkov, **Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanaskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.)**, s. 42.
[535] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 46.
[536] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272. "1873 g. yanvarya 3-dekabrya 30. O rassmotrenii proyekta

nizamname tasarısını incelemek amacıyla Harbiye Bakanlığı bünyesinde, başında General A. A. Nepokoyçitskiy'nin[537] olduğu farklı bakanlıkların temsilcilerinden oluşan bir komisyon kuruldu.[538] Harbiye Bakanlığı aynı yıl içinde tasarının bakanlar kurulunda onaylanmasını planlıyordu.[539] Komisyon, 1 Haziran'da çalışmalara başladı, 30 Aralık'ta önemli sayılabilecek değişikliklerle birlikte tasarı, devlet konseyine sunulacak şekilde hazır hale getirildi. Gözden geçirilen tasarıda, Genel Valinin özel yetkileri, yerel din adamlarının muhafazakârlığı gözönünde bulundurularak *bölgenin içinde ve dışında ulusal yaşamın her tezahürünü dikkatle izleme* gerekçesiyle meşrulaştırılacaktı. Kaufmann aynı zamanda altı yıllık tecrübenin sonunda Türkistan'ın özel durumundan hareketle bölgenin yönetim sisteminin tamamen organize edilmesini gerekli görüyordu.[540]

2.2.2. Ana İdare ve Genel Valinin Görev ve Yetkileri

Yürürlükte olan 1867 yılı geçici nizamname tasarısında olduğu gibi yeni tasarıda da bölgedeki ana idareci, aynı zamanda Türkistan Askeri Okrugu'nun ordu komutanı olan Genel Valiydi.[541] Genel Vali en yüksek takdirle göreve getirilirken Oblastlardaki Askeri-halk idaresinde nizamname tasarısındaki değişikliklerle birlikte guberniyaların valilerine tanınan haklar çerçevesinde bölgeyi yönetecekti.[542] Yeni tasarıda da Genel Valiye komşu devletlerle diplomatik ilişkileri yürütmesi için üst düzey talimatnameyle birlikte yetki verilmesi kararlaştırıldı.[543] Bölgenin ana idarecisi Askeri-halk idaresini ilgilendiren meselelerde doğrudan Harbiye Bakanına, diğer

---

polojeniya ob upravlenii Turkestanskim krayem" – F. 400, Op. 1, D. 334, L. 22-40. "Polojeniye ob upravlenii v oblastyah Turkestanskogo general-gubernatorstva"

[537] A. A. Nepokoyçitskiy (1813-1881): 1841 senesinde askeri kariyerine başlayan Nepokoyçitskiy, 1845 senesine kadar Kafkasya'nın dağlı halkları olarak adlandırılan Çeçen ve Dağıstanlılara karşı savaştı. 1845 yılında Macaristan seferine katıldı. 1855 senesinde Tümgeneral rütbesine terfi ettirildi ve Kırım'da bulunan kara ve deniz ordusunun komutanı oldu. İmparator II. Aleksandr'ın refomları döneminde askeri ve idari kanunların hazırlanmasında aktif rol oynadı.

[538] Sadıkov, **Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanaskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.)**, s. 42.

[539] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 46.

[540] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 71.

[541] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 13.

[542] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 14-15.

[543] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 16.

idari birimlerde ise ilgili bakanlıklara tabi olacaktı.[544] Genel Vali hastalık vb. durumlar sebebiyle görevi başında bulunmaması durumunda yerel şartlara göre Okrugun komutanlığı da dahil olmak üzere kendi yetkilerinin bir kısmını başka bir kişiye devredebilecekti. Ancak yetkilerinin sınırlarını Harbiye Bakanı aracılığıyla imparatora bildirmek zorundaydı.[545] Aynı zamanda yeni tasarıya Genel Valiye bağlı beş özel yetkili memurun görev yapması planlandı.[546]

Bir önceki tasarıdan farklı olarak yeni tasarıda ana idare kurulu saf dışı bırakıldı. Ancak kurul fikrinin reddedilmesiyle Genel Vali, askeri-sivil idarede daha güçlü bir şekilde Harbiye Bakanlığına karşı bağımsızlığını sürdürecekti.[547] Kaufmann yeni nizamname tasarısında da gerekli tedbirleri hızlı bir şekilde alabilmek için daha geniş yetki verilmesi yönünde ısrar etti. Bölgede posta teşkilatının kurulması, kırsal kesimde sanayi, ticaret ve ormancılığın geliştirilmesi, idari sürgün vb. birçok mesele, Genel Valinin iktidarının sınırlarını genişletmek için planlanan konuların başında geliyordu. Kaufmann'ın isteği doğrultusunda nizamname tasarısında ana idareciye Türkistan Genel Valiliği'nde posta yollarının kurulmasının nihai olarak sonuçlanmasına kadar, gerekli gördüğü şekilde yeni posta yolları kurma ve varolanların eksikliklerinin giderilmesi için önlemler alma hakkı tanınacaktı.[548]

1871 yılı nizamname tasarısında olduğu gibi yeni tasarıda da Genel Vali yerli halk arasından siyasi bakımdan mimli kişileri, mahkemeyle kanıtlanmasına gerek duymadan süresini kendi takdirine göre belirleyecek şekilde bölgeden uzaklaştırma hakkı elde edecekti.[549] Aynı zamanda Türkistan'da Rus iktidarını güçlendirme fikrinin gelecekteki teminatı olarak Askeri Okrug'un ordu kadrosunun azaltılması planlandı. Kaufmann bu düşünceyi Hindistan örneğiyle temellendiriyordu. İdareyi güçlü bir şekilde elinde tuttukları için İngilizler oldukça az sayıda ordu ile orada bulunuyorlardı.[550]

---

[544] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 20.
[545] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 22.
[546] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 73.
[547] Vasilyev, "Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg.", s. 12.
[548] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 17.
[549] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 21.
[550] **Uyezdnoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 27.

2.2.2.1. Genel Vali Kalem Odası

Yeni nizamname tasarısında Genel Vali kalem odasının kadrosunda değişiklik yapılmadı. Kalem odası ve ana idareye mensup memurların göreve tayin edilmesi ya da görevden azledilmesi, imparatorluk topraklarındaki Genel Valilik kalem odalarındaki memurların yerleşim düzenine göre yapılacaktı.[551] Genel Valinin şahsında Askeri-halk idaresinin tüm birimlerine ait yazışmalar, kalem odasında toplanacaktı.[552] Büro işlerinin ayrıntılı taksimatı, Genel Valinin onayıyla kalem odasının yöneticisi tarafından yapılacaktı.[553] Yeni tasarıda kalem odasının yönetimi altında; matbaa, tercüman, Türkistanskiye Vedomosti[554] yazı kurulu, Türkistan bölgesi merkez arşivi ile Taşkent halk kütüphanesinin[555] kurulması kararlaştırıldı.[556]

[551] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 23.
[552] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 24.
[553] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 25.
[554] Türkistan'da Rus dilinde haftalık olarak yayınlanan ilk Rus gazetesidir. Türkistan Genel Valiliği kalem odası bünyesinde kurulan ve bölgenin siyasi, ekonomik ve kültürel olaylarına ışık tutan gazetenin ilk sayısı 28 Nisan 1870 tarihinde çıktı. 16 Mayıs 1870 tarihinde ise Genel Vali Kaufmann imparator II. Aleksandr'a mektup yazarak gazetenin basımını ilan etti. **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 228, L. 9. "1870 g. maya 16. Ob izdanii v Taşkente gazetı "Turkestanskiye Vedomosti"; Gazete, 1871-1893 yılları arasında haftalık, 1893 yılından itibaren haftada iki kere, 1903 yılının Aralık ayından itibaren üç kere çıkmaya başladı. 1907 yılının Temmuz ayında bayram günleri hariç yeniden haftalık olarak çıkmaya başlayan gazete, 1917 yılının sonuna kadar Taşkent'te faaliyetine devam etti. Gazetenin ilk resmi redaktörü 1870-1892 yıllarında görev yapan Albay N. A. Mayev'di. M. P. Avşarova, **Russkaya periodiçeskaya peçat v Turkestane (1870-1917)**, Gosudarstvennoye izdatelstvo Uzbekskoy SSR, Taşkent, 1960, s. 65-69; 1892-1899 yılları arasında gazetenin redaktörlüğünü A. P. Romaniç, onun vefatıyla birlikte 1901 yılına kadar S. A. Gipper yaptı. 1901-1907 yılları arasında ise M. G. Malitskiy gazetenin redaktörü oldu. Kaliteyi yükseltmek amacıyla ünlü oryantalistler V. V. Barthold ve L. S. Berg'i gazetenin yazar kadrosuna dahil etti. Ayrıca gazetede Türkistan'ın tarihi, coğrafyası, sosyal ve ekonomik hayatıyla ilgili makaleler N. A. Severtsov, A. P. Fedhenko, İ. V. Muşketov, V. F. Oşanin ile N. N. Pantusov tarafından kaleme alındı. Gazetenin son sayısı 15 Aralık 1917 tarihinde çıktı. M. Egamberdiyev, **"Türkistanskiye Vedomosti Gazetesi"ne göre Türkistan'da Ruslaştırma Siyaseti**, Gazi Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, s. 20-21.
[555] Genel Vali Kaufmann'ın 1867 yılının Ağustos ayında kütüphanenin kuruluşuna katkıda bulunmaları isteğine müteakip Halk Eğitim Bakanı, Bilimler Akademisi Başkan yardımcısı, İmparatorluk Halk Kütüphanesi müdürü, Rusya Coğrafya Derneği Başkanı ve Genelkurmay Başkanı kitap depolarından ikili baskıları bağışladı. Kuruluş yılı olan 1870 yılında kütüphanede gelecekteki arşivin çekirdeğini oluşturan 9200 cilt toplandı. 1881 yılının sonunda bu sayı 10500'e yükseldi. Kütüphanenin ilk müdürü 11 Mayıs 1872 tarihinden itibaren göreve başlayan N. V. Dmitrovskiy'di. Ünlü Türkistan Albümü'nün hazırlanması, kütüphane tarihinin ilk dönemine aitti. Bu fotoğraf albümünün derlemesi ünlü oryantalist A. L. Kun tarafından yapıldı. 1948 yılında kütüphane, Ali Şir Nevai Kütüphanesi adını aldı. **Krayevoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 219-220.
[556] **RGVİA,** F.400, Op.1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde**.** 26.

2.2.3. Oblastların İdaresi ve Askeri Valilerin Görev ve Yetkileri

1867 yılı geçici nizamnamesiyle Askeri Valilere verilen yetkiler, 1873 yılı nizamname tasarısında da aynı şekilde devam ettirildi. Her Oblastta Genel Valiye tabi idare, Askeri Vali ve Oblast yönetiminden oluşacaktı. Askeri Valiler kendilerine emanet edilen Oblastlarda askeri ve Askeri-halk idaresinin yetkilerini beraber kullanacaklardı.[557] Aynı şekilde Yedisu Askeri Valisi, Yedisu Rus Kazak Ordusu'nun Nakaznıy Atamanı olarak görev yapmaya da devam edecekti.[558] Askeri Valiler, Genel Valiyle ön görüşme sonrasında Harbiye Bakanının ibrazı ve en yüksek emirnameyle göreve getirileceklerdi.[559] Aynı zamanda nizamname tasarısının maddeleriyle tamamlanacak şekilde imparatorluktaki valilerin görev ve yükümlülüklerini de yerine getireceklerdi.[560] Sınır meselelerinin yürütülmesi için Askeri Valilere, ana idareci (Genel Vali) tarafından bir talimatname verilmesi de kararlaştırılmıştı.[561]

Askeri Valiler, yeni tasarıda da Askeri-halk idaresini ilgilendiren meselelerde Oblast yönetimi aracılığıyla faaliyette bulunacaktı. Askeri Vali başkanlığındaki Oblast yönetimi; vali yardımcısı (vitse-gubernator), danışmanlar, Oblast tıp müfettişi, Oblast mühendisi, Oblast mimarı, ormancı, maden müfettişi ile topograftan oluşacaktı.[562] Tasarıya göre Askeri Valinin bulunmadığı durumlarda Oblast yönetimine vali yardımcısı başkanlık edecek, hastalık vb. nedenlerden dolayı vali yardımcısının bulunmaması durumunda ise en yüksek rütbeli danışman bu görevi yerine getirecekti.[563] Vali yardımcısı ve danışmanlar, Oblast idaresini ilgilendiren her türlü mesele hakkındaki toplantılara katılacak, diğer üyeler ise kendi birimlerinin ilgilendiren özel konularda toplantılara dahil edileceklerdi.[564] Bir önceki tasarıda olduğu gibi yeni tasarıda da Askeri Valinin özel kalem odasının kurulması yönünde karar verilmedi ancak Oblast yönetimi bünyesinde bir ofisin kurulması yönünde

[557] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 28.
[558] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 29.
[559] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 30.
[560] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 31.
[561] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 32.
[562] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde.37.
[563] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 38.
[564] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 39.

karar alındı.[565] Oblast yönetimi kalem odası, şube ve memurlardan oluşacak ve her şube bir danışman ya da memurun idaresi altında vali yardımcısına tabi olacaktı.[566]

Yeni tasarıya göre Askeri Vali yardımcıları, diğer üyeler ve Oblast yönetimi memurlarının hak ve yükümlülükleri genel kurallar çerçevesinde belirlenecekti. Askeri Vali yardımcısı, Genel Valiyle ön görüşme sonrasında Harbiye Bakanının ibrazı ve en yüksek emirnameyle göreve getirilecek ve görevden alınacaktı.[567] Hastalık vb. gibi durumlar sebebiyle Askeri Valinin görevi başında bulunmadığı durumlarda onun görevini vali yardımcısı yerine getirecekti. Oblast yönetiminin diğer memurları her birimin kendi üyeleri olmak üzere Askeri Vali yardımcısının ibrazıyla Askeri Vali tarafından, Oblast tıp müfettişi, maden müfettişi ve ormancı ise ilgili bakanlıklarla mutabakat sonucunda Genel Vali tarafından tayin edilecekti. Oblast yönetimi yerel şartlara uygunluğuna göre imparatorluk guberniya idarelerinin haklarını kullanacak ve onların görevlerini yerine getirecekti.[568] Yeni tasarıda bölgesel yönetim Oblast idaresini tüm ülke idaresine yakınlaştırmaya çalışsa da Oblast yönetiminin başkanı olarak Askeri Valilerin özel yetkilerini de muhafaza etmeyi planladı. Diğer taraftan da Askeri Valiyi meselelerin çözümünde bölgenin ana idaresi başkanının takdirine bırakmaya da mecbur kıldı.[569]

1867'den 1873 yılına kadar geçen sürede genel Oblast idaresi kadrosundan posta ve finans şubeleri ayrılmıştı. 1872 senesinden itibaren ise Adalet Bakanlığında bölgede yargı şubesinin kurulması yönünde tasarılar ele alındı. Yargının idareden tamamen ayrılması ve Oblast yönetiminin yargı meseleleri yükünden kurtarılması planlandı. Ancak yine de yeni tasarıda ekonomi, posta ve yargı şubelerinin Oblast yönetimi altında kalmasına karar verildi. Aynı zamanda 1873 yılı nizamname tasarısında bölgenin kolonizasyonunun özel öneminden dolayı, Türkistan'daki Rus yerleşim yerlerinin idaresi ve genel olarak tüm göç meselelerinde Oblast yönetiminin sorumlu tutulması gerektiği vurgulandı. Bundan hareketle Volost ve toplum

[565] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 36.
[566] **RGVİA**, F.400, Op.1, D. 334, L. 272, Madde 40. Aynı zamanda 40. maddeye ek olarak Yedisu Oblast yönetimi bünyesinde guberniya matbaaları temelinde bir matbaa kurulmasına da karar verildi.
[567] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 41-42.
[568] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873g., Madde 43-45.
[569] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 71.

yapılanmaları Oblast yönetimlerinin yetki alanında bırakıldı.[570]

Yeni nizamname tasarısında aynı zamanda Oblast kurumlarında imparatorluk guberniya kurumları örneğinde olduğu gibi tıp ve yapı şubelerinin hak ve sorumluluklarının genel guberniya kurumlarının tıp ve yapı şubelerinin hükümlerine göre belirlenmesine karar verildi.[571] Ayrıca yerel şartlar göz önünde bulundurularak Oblast yönetiminde orman, maden ve sınır şubelerinin kurulması kararlaştırıldı. Oblast yönetimleri genel idare şubeleri ve beş özel şubeden oluşmalıydı.[572] Yeni nizamname tasarısındaki değişikliklerle birlikte Oblast idaresi emniyet, yargı-idare, ekonomi, yapı, tıp, maden, orman ve sınır olmak üzere 8 şubeye ayrılmış oldu.

2.2.4. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görev ve Yetkileri

Yeni tasarıya göre Uyezdlerdeki Askeri-halk idaresi, aynı zamanda Uyezdde konuşlanan orduya komuta edecek olan Uyezd yöneticileri tarafından gerçekleştirilecekti.[573] Uyezd yöneticileri Askeri Valinin ibrazıyla Genel Valiler tarafından, Uyezd yöneticilerinin diğer memurları ise Uyezd yöneticisinin ibrazıyla Askeri Valiler tarafından tayin edilecekti.[574] Hastalık vb. nedenlerden dolayı Uyezd yöneticisinin bulunmaması durumunda ise onun görevlerini başyardımcısı yerine getirecekti.[575] Yeni tasarıya göre Uyezd yöneticileri, Uyezdlerdeki polis yetkilerini sürdürmeye devam edecekler, polis idaresini Zemstvo polis kurumları yönergesine göre yönetecekler ve aynı zamanda Uyezd polis idaresi ile Uyezd İspravnikinin haklarını kullanacaklardı. Uyezd yönetiminde de 1873 yılı nizamname tasarısına göre hareket edeceklerdi.[576] Uyezd yöneticileri yeni tasarıda da kadrolarındaki

[570] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 74.
[571] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 49.
[572] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 75.
[573] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 51.
[574] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 53.
[575] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 59.
[576] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 54. Ayrıca 54. maddeye ek olarak yerli halk arasında halk mahkemelerinin evlilikle ilgili kararlarında bir tarafın razı olmaması durumunda Uyezd yöneticisine karar verme yetkisi verilecekti. Uyezd yöneticisinin verdiği karardan hoşnut olunmaması durumunda Askeri Valinin nihai kararı için temyize gidebilecekti.

yardımcıları ve Uyezd kalem odasını muhafaza etti. Bundan başka bazı Uyezd şehirlerinde kadroya şehir polis Pristavlarının da dahil edilmesi planlandı. Polis ekiplerinin görevlerini yerine getirmesi için Oblast ve Uyezd yöneticilerine ordudan gerekli sayıda düşük rütbeli asker alma hakkı tanınacaktı.[577]

1871 yılı nizamname tasarısında Uyezdlerin uçastoklara bölünmesi teklif edilmişti. 1873 yılında ise bu bölünme yüksek maliyeti sebebiyle reddedildi. Yeni tasarıda Uyezdlerde güçlü ve tek elden idareyi sağlamak için Uyezd yöneticisinin, Uyezd idaresi ve orduların komutası görevleri muhafaza edildi. Ancak 1873 yılı nizamname tasarısında Uyezd yöneticileri, Uyezd sınırları içinde konuşlanan askeri birlikleri, Türkistan Askeri Okrugu hükümleri çerçevesinde yalnızca asayişin bozulması ve karışıklıkların meydana gelmesi durumunda komuta edeceklerdi. Diğer zamanlarda ordu idaresine doğrudan karışmayacaklardı.[578]

Yeni tasarıya göre Uyezd yöneticilerinin yardımcıları, Uyezd yöneticisinin verdiği görevleri yerine getirmekle birlikte idarecinin takdirine bağlı olarak toprakların sınır durumu, siyasi ya da diğer yerel şartlara göre önlemlerin gerektiği takdirde Uyezdin bir bölümünü geçici bir süre ya da daimi olarak yönetmesi için görevlendirilebileceklerdi.[579] Yeni tasarıda aynı zamanda Uyezd yöneticisinin ikinci yardımcısının göreve getirilmesi ve birinci yardımcısının (baş) doğrudan kalem odası yöneticiliği görevine son verilmesi planlandı. Uyezd yönetici yardımcıları özel polis iradesi ve Pristavların olmadığı şehirlerde polis yetkilerini kullanma hakkına da sahip olacaklardı.[580] Ayrıca askeri kısımda ober-ofitser ve Uyezd yöneticisinin yerli halk arasından seçilen "kıdemsız" yardımcılığı pozisyonunun da kaldırılması planlandı.[581]

Yeni tasarıda Kaufmann, yerel şartları göz önünde bulundurarak en fazla altı ay kadar komşu Orta Asya Hanlıklarına giden Rus uyruklularına yurtdışı pasaportlarının Uyezd ve Uçastok yöneticileri tarafından verilmesini de önerdi. Sanayi ya da ticari amaçlarla Buhara, Hive ya da Gulca'ya giden yerli halk ya da Ruslara Askeri Valiler tarafından verilen kısa süreli pasaportların da ticari ilişkileri

[577] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 52.
[578] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 58.
[579] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 56.
[580] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 57.
[581] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 75.

yavaşlattığını öne sürerek bunlarından da doğrudan Uyezd yöneticileri tarafından verilmesini önerdi.[582]

Bundan başka nüfus yoğunluğu fazla birkaç şehir için Avrupa Rusyası, Akmolla ve Semipalatinsk Oblastları örneğinde olduğu gibi polis yetkilerine sahip Pristavların (Yedisu Oblastı'nda Kopal ve Lepsi, Sır Derya Oblastı'nda Kazalinsk ve Kızılorda, Semerkant'ta ise Hocent şehrinde) göreve getirilmesi planlandı.[583] Taşkent, Vernıy ve Semerkant şehirlerinde de doğrudan Oblast idaresine tabi, genel polis hükümleri çerçevesinde hareket edecek olan özel polis idarelerinin kurulması planlandı ve bu şehirlerdeki ordu, Uyezd yöneticilerine tabi olmayacaktı.[584] Yeni tasarıda Uyezd yöneticisinin haklarını kullanan Taşkent şehir yöneticisine, Uyezd yöneticisinin iki yardımcısının olduğu gibi aynı maaşla iki yardımcı temin edilmesi planlandı. Aynı şekilde Taşkentin Rus kısmında polis yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için iki polis Pristavının, Vernıy şehrinde ise Politsmeyster'e[585] yardımcı olarak iki Pristav (Gorodniçiy'in yardımcısı) ve sekreterin görevlendirilmesi planlandı.[586]

2.2.5. Yerli Halkın İdaresi

Yerli halkı Kazaklar ve Sartlar olarak iki ayırarak idare etmeye çalışan 1867 nizamname tasarısından farklı olarak 1873 nizamname tasarısında yerli halkın sosyo-ekonomik durumu hesaba katılarak halk göçebe ve yerleşik olarak iki kısma ayrıldı. Buna göre göçebe ve yerleşik olarak Aullarda ve kışlaklarda yaşayan halk kırsal kesim, şehir halkı ise Rusya'nın iç bölgelerindeki şehir düzenini almalıydı.[587] Yerleşik düzende köylerin birleşiminden oluşan Aksakallık ve Aksakallıkların oluşturduğu yerleşik Volostlar, göçebe düzende ise Aullar ve Aul toplumlarından

[582] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. F. Fon-Kafmana**, s. 96-97.
[583] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 72.
[584] **RGVİA**, F.400, Op.1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde.51.
[585] Rus İmparatorluğu'nda şehir polisinin müdürüdür. Politsmeyster'e tüm rütbedeki polisler ve şehir müessesleri tabiydi.
[586] Vasilyev**, Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 75-76.
[587] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 74.

oluşan göçebe Volost idareleriyle iki düzeyli bir sistem kurulması planlandı. 1873 yılı nizamname tasarısında ilk defa slav olmayan halkları tanımlamak için yerli halkla ilgili olarak inorodtsı[588] terimi kullanıldı. Aynı zamanda tüm köy ve Aul Shodlarında eski nizamname tasarısından farklı olarak tüm yurt ya da hane sahiplerinin temsil edilmesi planlandı. Aul ve köy Shodları ile Volost Syezdlerine sadece yerel yetkililerin seçimi değil, kamu ve ekonomik işlerin yönetimiyle ilgili hakların da tanınması öngörüldü.

1873 yılı nizamname tasarısında insan haklarıyla çelişmeyecek ölçüde yerel halkın gelenekleri temelinde hayatlarına sürdürme hakkının korunması planlandı.[589] Evlilik-aile, soy ve mülkiyet işlemleri dair geleneklerini muhafaza edeceklerdi. Ayrıca tüm ülkeyi ilgilendiren hükümler çerçevesinde mülkiyet, sözleşme yapma, ticari işleri yürütme, ticari, tarım ve sanayi kuruluşları açma hakkının da tanınması planlandı.[590] Yeni tasarı maddeleri temelinde genel olarak yerel halka; Shodlara katılma, kamu görevlilerinin seçimlerine katılma, bir toplumdan diğerine geçme, genel kurallar çerçevesinde çocuklarını eğitim kurumlarına verme ve kendilerine de kamu hizmetlerine girme hakkı tanınması kararlaştırıldı. Diğer taraftan yerli halkın yalnızca Oblast sınırları içinde özgür bir şekilde hareket etmesine izin verildi. Diğer bir Oblasta geçiş için Uyezd yöneticilerinden alınacak izin kâğıdı gerekliydi. Genel Valilik sınırlarından çıkışta ise Uyezd yöneticilerinden pasaport almak zorundaydılar. Ancak komşu Hanlıklara gidileceği takdirde nizamname tasarısının maddeleri çerçevesinde Askeri Validen pasaport alınması gerekiyordu.[591]

---

[588] Etnik anlamı öne çıkan "İnorodtsı" kelimesi imparatorluğun Slav olmayan halklarını tanımlamak için kullanılıyordu. Çünkü Rus kökenli olmanın devlet kurumlarında ve hukuk alanında ayrıcalıkları bulunmakla beraber diğer milletler, hâkim Rus anlayışının baskısı altında yaşamak durumundaydı. Bu anlamda Rus veya Slav kökenlilerin, imparatorluğun diğer halkları olan "inorodtsı"lar üzerinde bir hegemonyası veya deyim yerinde ise "tepeden bakma"sı söz konusuydu. Aynı zamanda Slav olmayan, ancak Hıristiyan olanlar da "inorodtsı" olarak sayılmakla birlikte, Müslümanlara göre daha rahat bir yaşama sahiplerdi. Devletin sunduğu eğitim başta olmak üzere diğer sosyal hizmetlerden Müslümanlara oranla daha iyi şartlarda faydalanabiliyorlardı. M. Tanrıverdi, "Kafkasya'da Ruslaştırma Siyaseti (XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başları)", **Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Kafkasya Özel Sayısı, Yıl 2, 2017, s. 540.

[589] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 75.

[590] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 76-79.

[591] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, Madde 82. Bu kurallar göçebe halkın göçlerini kapsamıyordu.

2.2.5.1. Yerleşik Halkın İdaresi

2.2.5.1.1. Aksakallık Shodu ve Aksakallarının Görev ve Yetkileri

Yeni tasarıya göre tarlaların sulanması için arıkların ve toprakların kullanımı açısından ortak ekonomik faydalara sahip bir ya da birkaç küçük köyün birleşmesinden oluşan Aksakallıklar 100-200 haneden oluşacaktı.[592] 1871 senesinde her 10 hane sahibinden biri Shodlarda temsil edilirken yeni nizamname tasarısında ise köy Shoduna tüm hane sahiplerinin katılması önerildi. Aksakallık yönetimi Aksakallık Shodu ve Aksakaldan oluşacaktı.[593]

Aksakallık sınırları içindeki hane sahiplerinden oluşan ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda toplanan Aksakallık Shodu, Aksakalları seçecek ve her 50 hane sahibinden bir vekil seçen Volost Syezdi tarafından seçilmişleri tayin edecekti. Shod, seçilmişler aracılığıyla toplumla ilgili meseleler hakkında istek ve şikâyetleri bir üst makama iletecek, köy toplum idaresinin onayı ve rızasını gerektirecek tüm meselelerle ilgilenecekti. Ayrıca zararlı kişilerin uzaklaştırılması hakkındaki hükümleri hazırlayacak ve Volost Syezdi aracılığıyla bunu Uyezd yöneticisine sunacaktı. Shod toprakların ortak kullanımıyla ilgili meselelerle de ilgilenecekti. Mevcut arıkların kullanım düzeni, arıkların desteklenmesi ve idarenin izniyle yenilerin yapılması da Shodun göreviydi.[594]

Yeni nizamname tasarısında Shoda kendi yetkilerini aşan, bütünüyle yeni ve ciddi sorumluluklar yüklendi. Aksakal ve Shoda katılma hakkı bulunan tüm hane sahiplerinin en az yarısının bulunduğu Shodda alınan kararlar yasal olarak tanınacaktı.[595] Shodda tüm meseleler ortak mutabakat ya da oy çoğunluğuna göre çözümlenecekti. Toplumdan zararlı kişilerin uzaklaştırılması, hane sahiplerinin kamu topraklarında araziler oluşturmasına izin verilmesi, ortak kullanıma ait toprakların taksimatı ile kamu arazilerinin satışı ve kiralanması hakkındaki kararları alabilmesi

[592] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 89.
[593] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 91.
[594] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde.93.
[595] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 94.

için tüm mevcut üyelerin en az 2/5'inin onayını alması gerekiyordu.[596] Shod'da bu meselelerle ilgili alınan kararlar özel bir deftere kaydedilecek, bunların dışındaki tüm meseleler ise oy çoğunluğuna göre çözümlenecekti. Aksakallık Shodu'nun kanun düzeninde aldığı tüm kararlar bir üst makamın onayı gerekmeden uygulanacaktı. Shodun toplumdan zararlı kişileri uzaklaştırılması, kamusal alanın köylülere tahsis edilmesi ve boş ortak arazilerin satılması ile kiralanması hakkındaki kararları için bir üst makamın onayı gerekmekteydi. Shodun aldığı bu kararlar, Volost yöneticisi aracılığıyla bir üst makama sunulacaktı.[597]

Yeni tasarıya göre Aksakallar öncelikli olarak Aksakallık idaresinin yetki sınırlarındaki Aksakallık Shodlarını toplama, dağıtma ve Shod'da düzeni sağlama işiyle meşgul olacaklardı. Aksakallıkların ihtiyaçları hakkındaki tüm meseleleri Shod'da gündeme getirecekler, Aksakallık Shodu'nun kararları, Volost yönetimi ile yöneticilerin emirlerinin uygulanmasını sağlayacaklardı. Yol, köprü ve arıkların bakımlarını yaparak arıkların doğru kullanıp kullanılmadığına da nezaret edeceklerdi. Vergilerin doğru bir şekilde toplanmasını gözlemleyecekler, toplum ekonomisini raporları Volost Syezdine iletecek şekilde yöneteceklerdi. Aynı zamanda idaresi altındaki nüfus (artış-azalma) hakkında olabildiğince eksiksiz bilgi toplayacak ve bunları Volost yönetimine sunacaklardı.[598]

Aksakallık Aksakalları polis idaresine ait tüm meselelerde Volost yöneticilerinin tüm emirlerini yerine getirmek zorundaydı. Emir beklemeden kendi Aksakallığının sınırları içindeki halkın huzur, düzen ve mallarını korumak için önlemler alacaklardı. Yangın, su taşkınları, salgın hastalıklar, hayvanların çalınması ve diğer toplumsal felaketler karşısında yardımı organize ederek, bunu ivedilikle Volost yöneticisine bildirecekler ve gerektiği takdirde toplumdaki önemli olaylar hakkında doğrudan Uyezd yöneticisine rapor vereceklerdi. Aynı zamanda Aksakalların işlenen suçlar karşısında ön soruşturmayı yaparak suçluları tutuklama ve polisin olay yerine gelişine kadar suç delillerini muhafaza etme görevleri de bulunuyordu.[599] Aksakala daha az önem taşıyan suçlarda nişan ve madalya sahipleri

[596] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 95-96.
[597] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 97-99.
[598] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 100.
[599] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 101.

ile halk mahkemesinden Biy ve Kadılar hariç emri altında bulunan memurlar arasında failleri açığa çıkarma yetkisi de verilecekti. Tasarıya göre Aksakal suçluyu iki güne kadar toplum işlerinde çalıştırabilecek, devlet kasasının yararına 1 rubleye kadar para cezasına çarptırabilecek ya da iki günü geçmeyecek şekilde gözaltında tutabilecekti.[600]

2.2.5.1.2. Yerleşik Volostların İdaresi

1873 yılı nizamname tasarısında aynı Uyezdde birbirine yakın 5-8 Aksakallıktan oluşan Volost toplumlarının kurulması ve her birinin 500-1500 haneden oluşması planlandı.[601] Volostların kurulmasında yerleşik toplumun ekonomik ilişkileri hesaba katılacaktı. Az nüfuslu yerleşim birimlerinde ise Aksakal önderliğinde toplumlara ayrılan münferit Volostlar kurulması planlandı. Her iki nizamname tasarısında da Volostlarda idare; Volost Syezdi ve Volost yöneticisinden oluşacaktı.[602] Volost Syezdi ve Volost yöneticisinin ikamet yerleri, Volostun merkezinde kalabalık, ticaret ve sanayi açısından özel öneme sahip köyler arasından Uyezd yöneticisi tarafından belirlenecekti.[603]

Volost Syezdlerine her 50 hane sahibi arasından seçilen birer kişi katılabilecekti.[604] 1871 nizamname tasarısından farklı olarak yeni tasarıda Volost Syezdi, Uyezd yöneticisinin kararıyla Volost yöneticisi tarafından belirlenen daimi zamanda toplanacaktı. Ancak gerektiği durumlarda Volost yöneticisine Uyezd yöneticisinin izniyle olağanüstü Syezdleri toplama hakkı da verilecekti.[605] Volost Syezdi, Volost yöneticisi seçimleri için üç aday seçecek, Volostlar ya da birkaç Aksakallığa ait kamu ve ekonomiyi ilgilendiren tüm konularda karar alacaktı. Aynı zamanda kamu meseleleri hakkındaki talepleri seçilmiş vekiller aracılığıyla farklı mercilere iletecek, kamu işlerinde Aksakalları teftiş ederek kötüye kullanma durumunda Volost yöneticisi aracılığıyla bunu Uyezd yöneticisine sunacaktı.

[600] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 104.
[601] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 90.
[602] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 105.
[603] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 106.
[604] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 107.
[605] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 108.

Tasarıya göre Syezdin karar alabilmesi için tüm mevcut üyelerin en az 2/3'inin onayını alması gerekiyordu. Syezdde tüm meseleler ortak mutabakat ya da oy çoğunluğuna göre çözümlenecekti. Shodda olduğu gibi alınan tüm kararlar deftere kaydedilecek ve Syezdde hazır bulunanların tümü imzalayacaktı. Syezdin kanun düzeninde aldığı tüm kararlar bir üst makamın onayı gerekmeden uygulanacaktı.[606]

Tasarıya göre Volost yöneticileri Uyezd yöneticileri ile idarenin emir ve kanunlarını halka bildirerek yetki alanına giren sınırlar içinde toplumun huzurunu bozacak söylentilerin ve yalan emirnamelerin yayılmamasına nezaret edeceklerdi. Kamu alanlarında halkın huzuru, mal ve can güvenliğini muhafaza edecekler, Uyezd yöneticisine bildirinceye kadar toplum huzurunun yeniden tesis edilmesi için önlemler alacaklardı. Yöneticiler, kaçak ve asker kaçaklarını yakalayarak bunları Uyezd yöneticisine sunacaklar ve Volost sınırlarında işlenen suçlar ve karışıklıklar hakkında Uyezd yöneticisine rapor vereceklerdi. Yangın, su taşkınları, salgın hastalıklar, hayvanların çalınması ve diğer toplumsal felaketler karşısında yardımı organize ederek Volostlardaki olağanüstü durumlar hakkında Uyezd yöneticisine ivedilikle bilgi vereceklerdi. Aynı zamanda suç ve kabahatleri de önleyecekler ve suçluları yakalamak için polis tedbirleri alarak onları idareye teslim edeceklerdi. Tasarıya göre Volost yöneticilerinin mahkeme kararlarını uygulama görevi de bulumacak, Volost sınırlarındaki köylerin nüfus sayımını yapacaklardı.[607]

Volost yöneticileri, Volost Syezdini toplama, dağıtma ve Syezdde düzeni sağlama işiyle meşgul olacaklardı. Halkın ihtiyaçlarını ilgilendiren tüm meseleleri Syezde sunacaklar, bunların çözümlemesini sağlayacaklar ve tasarı maddeleri temelinde Volost Syezdi'nin kararlarını uygulayarak bu kararları ait olduğu idari birime tasdiki için sunacaklardı. Aynı zamanda Volostta bulunan yol, köprü ve aynı şekilde arıkların kontrollerini yaparak arık sularının Aksakallıklar arasında doğru paylaştırılmasına nezaret edeceklerdi. Aksakallıklara tabi Aksakalların görevlerinin kesin bir şekilde yerine getirilmesini gözlemleyecek, Volost hazine ve mallarını onların doğru şekilde kullanım sorumluğunu üzerine alarak onları idare

[606] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 109-110.
[607] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 112-113.

edeceklerdi.[608]

Bunlardan başka Volost yöneticileri, Aksakalların Uyezd hazinesinden aldıkları maaş listelerini göndererek Aksakallıklarda devlet vergilerinin zamanında ve doğru bir şekilde düzenlenmesi ile izinsiz vergilerin toplanmamasına nezaret etmek zorunda olacaklardı. Volost yöneticileri, idarenin ilgili birimlerinin talep ve emirlerini kesin bir şekilde yerine getireceklerdi. Yeni tasarıda aynı zamanda Volost yöneticisine daha az önem taşıyan suçlarda emri altında bulunan memurlar arasında failleri açığa çıkarma yetkisi de verilecekti. Tasarıya göre Volost yöneticisine suçluyu üç güne kadar toplum işlerinde çalıştırma, devlet kasasının yararına 3 rubleye kadar para cezasına çarptırma ya da 3 günü geçmeyecek şekilde gözaltında tutma hakkı verilmesi kararlaştırılmıştı.[609]

Volost yöneticisi ile adayının seçimleri, Uyezd yöneticisinin hazır bulunduğu Volost Syezdi'nde gerçekleşecekti. Volost yöneticisi ve adayı üç yıllına seçilecek, bu görevliler Uyezd yöneticisinin ibrazıyla Askeri Valiler tarafından tasdik olunacaktı. Eğer seçilen kişiler Askeri Vali tarafından göreve uygun görülmezse seçimler yeniden yapılacaktı. Volost yöneticisi ve Aksakallar, görevi kötüye kullandıkları takdirde görevlerinden alınacaklar ancak Volost yöneticileri, Uyezd yöneticisinin ibrazı ve Askeri Valinin onayıyla görevden alınabileceklerdi. Aynı zamanda Uyezd yöneticisinin bu sebeplerden dolayı Askeri Valinin onayını beklemeden geçici olarak Volost yöneticisine nedenleri hakkında ivedilikle rapor sunarak görevden Aksakalları uzaklaştırma hakkı da tanınacaktı.[610]

Volost yöneticileri, az önem taşıyan suçlar sebebiyle Uyezd yöneticisinin emriyle 15 rubleye ya da 7 güne kadar hapis cezasına[611] Aksakallar ise 5 rubleye ya da 7 güne kadar hapis cezasına çarptırabileceklerdi. Volost sınırlarında devlet hizmetinde çalışan, soylu haklarını kullanan Rus kökenli ya da Rus polis iktidarına tabi yüksek onur sahipleri dışında herkes polis idaresinde yerel Aksakallık ve Volost

[608] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 114.
[609] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 115-117.
[610] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 119-121.
[611] Kaufman hanlık zamanının sert tedbirlerine alışkın yerli halkın doğrudan ceza almadan iktidar kavramını idrak edemediği ve özellikle idarenin emirlerini yerine getirmediğine dikkat çekerek, Uyezd yöneticilerinin emriyle verilen cezaları raporunda böyle gerekçelendiriyordu. **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. F. Fon-Kafmana**, s. 98.

iktidarlarına tabi olacaktı. Toplum ya da kişilerin Volost yöneticileri ya da Aksakallar hakkında şikayette bulunması durumunda konu, Uyezd yöneticisine getirilecek Uyezd yöneticisi de bunu idari ya da yargı yoluyla çözümleyecekti.[612]

2.2.5.2. Göçebe Volost ve Aulların İdaresi

Taşkent'teki Rus idaresi göçebe halkı da polis ve idari olarak, yerleşik halkın yaşadığı bölgelerde uygulanan kurallar çerçevesinde idare etmeyi planladı. 1867 yılı geçici nizamname tasarısında olduğu gibi göçebe Volostlar, kışlık konak yerlerini kullanan-birbirine yakın Aullardan oluşacaktı.[613] Her Aulun 100-200, Volostun 1000-2000 kibitkadan meydana gelmesi planlandı.[614] Kibitkaların bir Auldan diğerine ya da bir Volosttan diğerine geçişleri, seçilen vekillerden oluşan Aul Shodu ya da Volost Syezdi'nde alınan hükümlere göre kendi toplumlarının izniyle gerçekleşecekti. Tüm Aul toplumunun başka bir Volosta geçişi, Uyezd yöneticisinin izniyle, Volost ya da Aulların başka bir Uyezde geçişi ise Askeri Valinin Uyezd yöneticisiyle ön görüşmesinden sonra onun onayıyla gerçekleşecekti.[615]

Yeni tasarıda 1000-2000 kibitkadan meydana gelen göçebe Volost idarelerinin, Volost Syezdi ve Volost yönetiminden oluşması planlandı.[616] Volost Syezdi'nde göçebe halkı, Volost sınırları içindeki Aullarda her 50 yurt sahibi arasından seçilen bir vekil temsil edecekti.[617] Aul yönetimi, Aul Shodu ve Aul Aksakallarından oluşacaktı.[618] Volost Syezdi'nden farklı olarak Aul Shoduna, Aul toplumuna dahil tüm yurt sahipleri katılacaktı.[619] Aul Aksakalları ve Volost yöneticilerinin seçimleri, seçim düzeni, tasdiki, görevden uzaklaştırılmaları, hak, yükümlülük ve görevleri yerleşik halkın Aksakallık Aksakalları ve Volost yönetimindeki görevli memurlar için saptanan bu tasarı maddelerine göre

[612] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 126-128.
[613] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 130.
[614] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 131.
[615] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 132-133.
[616] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 136.
[617] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 137.
[618] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 134.
[619] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 135.

belirlenecekti.[620] Aul Shodu ve Volost Syezdleri'nin yetki alanları ve kararları yerine getirme düzenleri, nizamname tasarısının yerleşik halkın Shod ve Syezdlerini ilgilendiren 93, 99, 107. ve 111. maddelerine göre belirlenecekti.[621]

2.2.6. Rus Göçmenlerin İdaresi

Rus hükümeti, Samara veya Orenburg guberniyalarında olduğu gibi Rus İmparatorluğu'nun bir parçası olacak olan "yeni Türkistan" için devasa bir proje planlamıştı. Bu projenin ana hedefi bölgeyi Ruslaştırmaktı ve bu amaç doğrultusunda Rusların Türkistan'a göçlerini teşvik etti. Siyasi avantajın yanı sıra bu aynı zamanda Rus İmparatorluğu'nun göçmen politikasına da yardımcı olacaktı. Rusya'nın merkez guberniyalarında tarım nüfusunun artması ve köylülere tahsis edilen toprakların küçüklüğü sebebiyle Rus köylülerinin ekonomik durumu da Rus hükümetini buna zorluyordu. Ancak Müslüman nüfusu kızdırmaktan korktuğu için Rus hükümetinin Türkistan'a Rusları yerleştirmek için kesin bir planı da yoktu. İç ve dış zorluklarla birlikte daha çok anlık olarak hareket etti ve Türkistan'ın kolonileşme süreci neredeyse toprakların işgaliyle aynı anda gerçekleşti. Başlangıçta Rus köylüleri çoğunlukla izinsiz olarak Yedisu Oblastına geldiler. Guberniya yönetimi bir göçmen planına sahip olmadığı ve boş araziler belirlenmediği için ilk göçmenler, Vernıy tahkimatı etrafında yaşayan Kazaklardan toprak kiraladılar.[622] Aynı zamanda Rusya'da toprak reformunun tamamlanamaması da Türkistan'da Rus kolonizasyonu için bir plan hazırlanmasını geciktirmişti. 1869 senesinde Yedisu Oblastı'nın Askeri Valisi General Kolpakovskiy, *Yedisu'da köylü yerleşim yerleri hakkında geçici kurallar* isimli yönergeyi hazırlayarak Rus göçmenlerin Türkistan'a hızlı bir şekilde akışı için gereken ortamı yarattı. 1868-1882 yılları arasında Yedisu Oblastı'nda 25 bin nüfuslu 29 köy kurulacaktı.[623]

1873 yılında Genel Vali Kaufmann, yerel halkın ve Rus göçmenlerin

[620] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 138.
[621] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 139.
[622] S. N. Brejneva, "Russkiye Pereselentsı v Turkestane: Problemı vzaimootneşeniya s mestnım naseleniyem", **BelGU nauçnıye vedomosti, seriya istoriya, politiologiya**, Vıp. 37, No. 1 (222), 2016, s. 113.
[623] G. A. Hidoyatov, **Moya rodnaya istoriya**, Taşkent, 1990, s. 287.

çıkarlarını hesaba katarak köylü kolonizasyonu için bir ana plan hazırladı. Kaufmann, Rus kolonizasyonuyla aynı zamanda Türkistan'da Rus idaresinin konumunu güçlendirmeyi de amaçlıyordu. Ruslar da dahil olmak üzere Avrupalıların yerel halktan toprak satın almasını yasakladı. Köylülerin büyük nehirler ve posta istasyonları boyunca yer alması, Orenburg'dan Taşkent'e ve Vernıy'den Semipalatinsk'a uzanan yollar üzerinde yerleşmelerini istedi.[624] Kaufmann'ın planı doğrultusunda 1873 yılı nizamname tasarısında ilk olarak Rusya'nın iç bölgelerinden Türkistan Genel Valiliği sınırlarına gelen Rus köylülerinin idaresi hakkında bir bölüme yer verildi. Rusya'nın iç bölgelerinden Türkistan'a yerleşen Rus köylüleri, tasarıda bazı açıklama ve yeni görevlerle birlikte yerleşik hayat süren yerli halkın tabi olduğu kurallar temelinde idare edilecekti. Her Rus köyü kendi başına, Volostlar ise kolonizasyonun gelişimiyle beraber yeni toplumlar kuruldukça münferit toplumları oluşturacaktı.[625] Köy Shodları toplumlara ait tüm hane sahipleri, Volost Syezdleri ise köy Shodlarında her 10 hane sahibi arasından seçilen birer kişiden oluşacaktı. Rus köylerindeki köy Shodu'nun yetkileri ve köy Aksakallarının seçim düzeni, nizamname tasarısının 93. maddesine yer alan kararlara tabi olacaktı. Volost yöneticisi ve adayı Volost Syezdi'nde seçilecek, seçilen bu görevliler genel kurallar çerçevesinde Askeri Valilerin tasdikiyle göreve başlayacaklardı. Seçilen kişilerin maaş ve mükâfatlarının tayini de doğrudan kendi göçmen toplumlarının takdirine bırakılacaktı.[626]

2.2.7. Nizamname Tasarısı Hakkındaki Tartışmalar

Türkistan yönetimi tarafından önerilen düzenlemelerin genel durumunu karşılaştırmak için kesin verilerin olmaması, 1873 yılı tasarısının bakanlıklar tarafından incelenmesini oldukça zorlaştırmıştı. Aynı zamanda yeni taslak için açıklama notunda da yapılan değişiklikler hakkında bilgi verilmemişti. Bu durum karşısında Peterburg'taki memurlar, 1871 ve 1873 yıllarındaki nizamname tasarılarını karşılaştırma ve buna göre bir sonuca varma yoluna gittiler. 1873 yılı

[624] Brejneva, "Russkiye Pereselentsı v Turkestane: Problemı vzaimootneşeniya s mestnım naseleniyem", s. 113.
[625] **RGVİA**, F.400, Op.1, D. 334, L. 272, Madde 140-141.
[626] **RGVİA**, F.400, Op.1, D. 334, L. 272, Madde 142-144.

nizamname tasarısının özellikle toprak, yerel yönetimler, yargı ve devlet vergileri kısımları bakanlıklar tarafından eleştirildi. Toprak meseleleri öncelikle General Nepokoyçitskiy başkanlığında İçişleri Bakanlığı ve Devlet Mülkiyeti Bakanlığı temsilcilerinden oluşan komisyonda incelendi. 1874 yılının yazında tasarı, Maliye Bakanlığı tarafından gözden geçirildi ve olumsuz cevap aldı. Maliye Bakanlığı tarafından kurulan komisyon sonuç olarak, Rus İmparatorluğu'ndaki toprak reformları hakkındaki düzenlemelerle tespit edilen tutarsızlığı, bölgedeki arazilerin durumu hakkında kesin ve net bilgilerin olmaması ve nizamname tasarısının çelişkiler barındırması sebebiyle tatbik edilmeye çalışılan toprak sistemini Türkistan'da uygulamanın imkansız olduğu sonucuna vardı.[627]

Maliye Bakanlığı aynı zamanda personel için yapılan harcamaları da eleştirdi ve sorguladı. 1873 yılı nizamname tasarısında yeni kadro için olağanüstü derecede gider tablosunun (69.000 ruble-daha önce 49.000) tahsis edilmesi planlanmıştı. Bu bütçeden 33.000'i Genel Valinin, 24.000'i Oblast valilerinin ve 12.000'i ise Uyezd yöneticilerinin emrine tahsis edilecekti. Bu durum bölgenin özel durumuyla gerekçelendirilse de Maliye Bakanlığı buna karşı çıkarak imparatorluğun en uzak idari birimlerinin valileri ve Oblastları'nın yöneticilerinin maaşları ve gider tablolarını kanıt gösteriyordu. Örneğin Yenisey valisi, Akmolla ve Semipalatinsk Oblastları'nın yöneticileri daire ve seyahat parasıyla birlikte 7000-8000 ruble alıyorlardı. Türkistan Genel Valiliği Oblastları'nın Askeri Valileri daireleri ile birlikte 7000 ruble, seyahatleri için ise genel hükümler çerçevesinde para alıyorlardı. Ayrıca ordu komutanlığı pozisyonları için ise 1-1,5000 ruble arasında nakit para alıyorlardı. Genel Valiliğin kurumlarının masrafı için nizamname tasarısında 90.000 rubleden fazla bir bütçe belirlenmişti. Bu ogünkü bütçeden 35.000 ruble daha fazla para anlamına geliyordu. Genel Valilik, harcamaların artışını Genel Vali kalem odasının kadrosunun genişletilmesi ve yeni kurulması planlanan halk kütüphanesi, matbaa ve yazı kurulu gibi yeni birimlerin kurulmasıyla açıklasa da Maliye Bakanlığı konu hakkında memnuniyetsizliğini de açık bir şekilde dile getirmişti.[628]

Yeni nizamname tasarısında ayrıca Şeri mahkemelere neredeyse hiç

[627] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 48-49.
[628] **A.e.,** s. 52-53.

dokunulmaması, Adalet Bakanlığı tarafından eleştirildi ve bakanlık, yerleşik halk arasında var olan Müslüman mahkemelerinin fanatizmi körüklediği, halkın zihinsel gelişimine engel ve Rus iktidarına zararlı olduğu fikrinden yola çıkarak buna karşı çıktı.[629]

Nizamname tasarısı aynı zamanda İçişleri, Dışişleri ile Halk Eğitim Bakanlığı gibi çeşitli bakanlıklar tarafından eleştirilince tasarı, Genel Vali Kaufmann tarafından yeniden gözden geçirilmesi için Türkistan'a gönderildi. Ancak Kaufmann tasarıda değişiklikler yapmadı. Bununla birlikle Harbiye Bakanlığı, 1873 yılı tasarısının bakanlıkların eleştiri ve notları hesaba katılarak yeniden incelenmesine karar verdi. 1878 yılının ortalarında Harbiye Bakanı, bakanlıklar tarafından yapılan tartışmaları inceleyerek, Türkistan Genel Valisinden nizamname tasarısını yeniden gözden geçirmesi ve eleştirileri hesaba katarak yeni kararların eklenmesiyle birlikte hazırlamasını istedi.[630] Özellikle belirtmek gerekir ki yukarıda bahsedilen uzun prosedürün tümü, Türkistan bölgesindeki mevcut durumları karakterize ediyor ve halen çeşitli yönetim unsurlarının araştırılması, test edilmesi ve uygulanması aşamasında olduğunu gösteriyordu.[631]

Genel Vali Kaufmann tarafından 1871 ve 1873 yıllarında hazırlanan tasarılar, ilki bölgesel yönetim ikincisi ise büyük ölçüde merkezi hükümetin ana siyasetini yansıtıyordu. Bölgesel yönetim tarafından hazırlanan 1871 ve 1873 yılı nizamname tasarıları, bir taraftan genel imparatorluk idari yapısına yakınlaşmayı çabalarken diğer taraftan kenar bölgede "yarı imparator" derecesindeki Genel Valinin varlığıyla dengeyi kurmakta zorlanıyordu. Tasarılar ana idare kurulunun kurulma teşebbüsü ve idarenin merkezini Petersburg'dan Taşkent'e çekme isteğiyle birlikte birbirine zıt karaktere de sahipti.[632] Ancak 1873 yılı nizamname tasarısı kabul edilmemesine rağmen, 1876 senesinde kurulacak olan Fergana Oblastı ve Amuderya Otdeli'nin

[629] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 53-54.
[630] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 80.
[631] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 55.
[632] G. P. Fedorov, "Moya slujba v Turkestanskom kraye", **İstoriçeskiy Vestnik**, T. 133, No: 9, 1913, s. 805.

idaresi hakkındaki nizamnamelerin hazırlanmasında temel alındı.[633]

2.3. AMUDERYA OTDELİ'NDE İDARİ YAPILANMA

2.3.1. Otdelin Kurulması

Buhara Emirliği ve Hokand Hanlığını Rus İmparatorluğuna bağımlı hale getiren Genel Vali Kaufmann, sıranın Hive Hanlığına geldiğini düşünüyordu. Bu hedef doğrultusunda 1869 senesinde Hazar denizi kıyısında Rusya'nın önemli ileri karakolu olan Türkmenbaşı[634] şehri kuruldu. 29 Mayıs 1873 tarihinde ise General Kaufmann komutasında Rus orduları, Hanlığın başkenti olan Hive şehrini ele geçirdi ve 12 Ağustos 1873 tarihinde Rusya-Hive barış antlaşması imzalandı.[635] Bu antlaşmayla birlikte Hive Hanlığı, Buhara Emirliği gibi ebedi olarak imparatorluğun hakimiyeti altına girmiş oldu. Antlaşmanın üçüncü maddesi uyarınca bugüne kadar Hive toprağı sayılan Rusya'nın Amuderya'nın sağ kıyısı boyunca ele geçirdiği topraklar, orada yaşayan ve göçebelik eden tüm halkla beraber Rusya'nın hakimiyetine girecekti.[636] Buna dayanarak Rusya'nın Hive topraklarından Amuderya'nın sağ kıyısı boyunca işgal ettiği topraklar üzerinde Amuderya Okrugu kuruldu. Okrugun merkezi Petro-Aleksandrovsk[637] tahkimatıydı. 1874 senesinde Amuderya Okrugu, Amuderya Askeri Otdeli ismini aldı.[638]

Hive Hanlığı döneminde Amuderya Otdeli terkibine giren sahil kesimi, herhangi bir idari-toprak birimine ayrılmamıştı. Amuderya'nın sağ kıyısının Rus İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmesinden sonra Rus hükümeti, hemen yeni toprakların idari organizasyonuyla meşgul oldu. Yeni Otdelin idaresi için *Amuderya Otdeli'nin İdaresi*

---

[633] **PSZRİ**, T. 51 (1853), Ç. 1, No: 5593-55594, s. 139-140. "O poryadok upravleniya v Ferganskoy oblasti"-"Ob obrazovanii oblastı Ferganskoy"
[634] 1868-1993 yılları arasında şehir Krasnovodsk adını aldı.
[635] Ayrıntılı bilgi için bkz. S. K. Kamalov, **Karakalpaki v XVIII-XIX vv.**, Taşkent, 1968, s. 273. Kaufman'ın Hive seferi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. A. Terentev, **İstoriya Zavoyevaniya Sredney Azii**, T. 2, 1906, 250-285 s.; **Opisaniye Hivinskogo pohoda 1873 goda**, Sostavleno Polkovnikom Lobıseviçem, SPB, 1898, 304 s.; N. İ. Grodekov, **Hivinskiy Pohod-Deystviya Kavkazskih otryadov**, Tip. V. S. Balaşeva, SPB, 1888, 470 s.
[636] **Opisaniye Hivinskogo pohoda 1873 goda**, s. 268.
[637] Daha sonra burada Petroaleksandrovsk şehri kuruldu ve 1920 senesinde Dörtgöl ismini aldı.
[638] Tuhtametov **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 30.

Hakkındaki Geçici Nizamname hazırlandı. Yeni nizamname, 26 Ağustos 1873 tarihinde Kaufmann tarafından onaylandı, 9 Mart 1874 tarihinde ise Otdelin idari organizasyonunun nihai olarak tamamlanmasına kadar geçici olarak imparator tarafından tasdik edildi.[639]

2.3.2. Otdelin Ana ve Uçastok İdareleri

Büyük bir kısmı susuz kumlu çöllerden oluşan toprakların ana idare merkezine (Taşkent) uzak, iletişimin telgraf hattı ve araç yolunun bulunmaması sebebiyle imkansız olması bu topraklar üzerinde Genel Valiliğe bağlı özel bir Otdelin kurulmasını zorunlu kılmıştı. Otdelin kurulması aynı zamanda Hive Hanlığı üzerinde güçlü bir stratejik kontrol tesis etme ihtiyacından da kaynaklanıyordu. Bu sebeple yeni Otdelde idare, aynı zamanda Otdelde konuşlanan orduları komuta edecek özel bir yöneticiye emanet edildi. Bölgenin izole edilmiş vaziyeti ve yerel koşulları sebebiyle Otdel yöneticisinin idari kısımda Askeri Valilerin, askeri kısımda ise Sır Derya Oblastı ordu komutanına tabi tugay komutanının haklarından faydalanmasına karar verildi.[640]

N. A. İvanov yeni kurulan Otdelin yöneticisi yapıldı. Otdel yöneticisi aynı zamanda Hive Hanlığı ile sınır ilişkilerini de yürütecekti.[641] Otdel yöneticine verilen bu özel yetki, onu bir dereceye kadar bağımsız duruma getiriyordu. Otdelin kurulma aşamasında Otdel yöneticisine bağlı bir kalem odası kurulması ve görevlendirme için bir memur kadrosunun oluşturulması planlandı. Amuderya Otdeli'nin idaresi hakkındaki askeri ve sivil bölüme ait tüm yazışmalar, Kaufmann'ın emriyle 22 Ekim 1873 tarihinde kurulan kalem odasında toplandı.[642] Kalem odasının kadrosuna kalem odası yöneticisi, katip, tercüman ve askeri kısıma ait ober-ofitser dahildi.[643]

Amuderya Otdeli nüfus ve toprakların yüzölçümü bakımından Sır Derya

---

[639] Tuhtametov **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 31.
[640] **Otçet Girsa**, s. 107.
[641] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 130.
[642] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 31.
[643] **Otçet Girsa**, s. 108-109.

Oblastı'nın orta büyüklükteki Uyezdlerine denk geliyordu.[644] Bu sebeple idarenin yükünü hafifletmek maksadıyla 1881 senesinde yeni nizamname tasarısının hazırlanma aşamasında Otdel yönetisinin haklarını sivil kısımda Uyezd yöneticilerinin halklarıyla, Uçastok yöneticilerinin haklarını ise Uçastok Pristavlarının haklarıyla eşitlemek istediler.[645] Aslında bu özel yetkilere sahip Otdel yöneticilerinin yetkilerini kısıtlayarak Türkistan Oblastları ve diğer iç guberniyaların alt birimlerine eşit bir idari düzen kurmak amacıyla yapılacaktı.[646] Ancak diğer taraftan Otdel yöneticisinin yetkileri de genişletildi. Yöneticiye yerli nüfus idarecilerini onaylama ve görevden alma hakkı da tanınmıştı. Müfettiş F. Girs'e göre bu yetkiler, yöneticinin idari alanda başarılı yönetimi sağlayacaktı.[647]

1873 yılı Amuderya Otdeli'nin idaresi hakkındaki geçici nizamnamenin 6. maddesine göre Otdel, Şurahan ve Çimbay olmak üzere iki Uçastoka ayrıldı. Şurahan Uçastoğuna Buhara sınırındaki Mişekli'den Şeyh Ceyli dağlarının kuzey yamaçları, Çimbay Uçastoğuna ise Şeyh Celi dağlarından Aral gölüne kadar uzanan topraklar dahildi.[648] Geçici nizamnamenin 7. ve 8. maddelerine göre Uçastokları, Türkistan Genel Valiliği Uyezd yöneticilerinin hak ve sorumluluklarına sahip Otdel yöneticisinin yardımcıları idare edeceklerdi. Yönetici yardımcılarından statülerinin nihai olarak belirlenmesine kadar Petro-Aleksandrovsk tahkimatında ikamet etmeleri ve her türlü idari meselede yardımda bulunmaları istendi. Bundan sonra ise yerli halkı yakın gözetim altında tutmak için kendi Uçastoklarına gönderileceklerdi.[649]

2.3.3. Yerli Halkın İdaresi

1882 yılında Türkistan Genel Valiliğine teftiş için gönderilen Müfettiş Girs, ordunun dahil olmadığı Otdelin nüfusunu 136.000 olarak veriyordu. Nüfusun

[644] 1882 yılında Türkistan Genel Valiliğine teftiş için gönderilen Girs, Amuderya Otdeli'nin yaklaşık 83.300 verst karelik bir alanı kapladığını, toprakların 62.000 verst karesinin ise susuz kumlu çöllerden oluştuğunu yazıyordu. **Otçet Girsa**, s. 107.
[645] **Otçet Girsa,** s. 108.
[646] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 131.
[647] **Otçet Girsa**, s. 108.
[648] Bekmahanova, **Prisoyedineniye Tsenralnoy Azii k Rossiyskoy İmperii v XVIII-VIV vv.**, Peterburg, 2015, s. 321.
[649] Tuhtametov**, Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 31.

71.000'ini Karakalpaklar, 28.000'ini Kazaklar, 32.000'ini Özbekler ve 5.000'ini ise Türkmenler oluşturuyordu. Türkmenler ve Özbekler yerleşik, Karakalpak ve Kazaklar yarı göçebe bir hayat tarzı yaşıyorlardı. Yerleşik halk daha çok Şurahan Uçastoku'nda, yarı göçebe halk ise Çimbay Uçastoku'nda yerleşmişti.[650] 1873 yılına kadar Karakalpak Aullarında "Aksakal, Molla, Bey ve diğerlerinin" bulunduğu yerel Aksakallıkların meclisleri görev yapıyordu. Ancak işgalden sonra bu soya dayalı eski iktidar yavaş yavaş tasfiye edildi. Bu yıkımı Otdel yöneticisi İvanov, Genel Vali Kaufmann'a gönderdiği 6 Ocak 1875 tarihli raporunda açıkça şöyle dile getiriyordu; *Aksakalların soya dayanan sistemle göreve getirilmesi-olağanüstü sonuçlar doğurarak, onların güçlerini aşırı derecede arttırır ve idarenin (Rus idaresinin) halka yakınlaşmasına izin vermez*.[651] Bu engeli ortadan kaldırmak için İvanov, geleneksel soya dayalı sistem yerine Rus idaresinin taktirine göre ya da seçim usulüyle Aksakalların göreve getirilme sistemini (ancak bir üst makamın onayını gerektirecekti) tatbik etmek istedi.

Aynı zamanda Otdelin yerli halkını Aul ve Volostlara ayırmayı teklif etti. Bu öneriye olumlu cevap alan İvanov, 1875-1876 yıllarında arıkların kullanımı ve toprakların işlenmesi bakımından yerleşik halkı Aksakallıklara böldü. Bu bölünme nüfusun büyük çoğunluğunun göçebe ve yarı göçebe yaşadığı Çimbay Uçastoku'nda oldukça zor olmuştu. Bu sebeple Rus idaresi özellikle göçebe ve yarı göçebe yerli halkı, idari-toprak birimlerine ayırırken Rus devletinin çıkarlarına uygun gelecek şekilde halkın sulama kanallarını kullanımı (yerleşik nüfus için), kışlık konak yerleri (göçebe nüfus için) ve nüfusun etnik yapısını göz önünde bulundurmak zorunda kaldı. Buna göre Volostlar 1000 ve daha fazla haneye (ve kibitka) sahip birbirine yakın yerleşik Aksakallık ve Aul toplumlarına bölündü. Şurahan Uçastoğu yöneticisinin 18 Ekim 1886 tarihli raporuna göre Uçastoğun tüm Volostları 4 Aul ya da kışlaktan oluşmakla birlikte her Aul ya da kibitkanın başında bir Aksakal bulunuyordu. 1886 senesinde Çimbay Uçastoğu Volostları Aul toplumlarından meydana geliyor, göçebe Volostlar ise 2-7 arasındaki Aul toplumlarından oluşuyordu.[652]

---

[650] **Otçet Girsa**, s. 107.
[651] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 33.
[652] **A.e.,** s. 34.

1886 senesinde Şurahan Uçastoğu; Şurahan, Turtkul, Şeyh Abbas veli, Biybazar, Minbulak, Tamdın; Çimbay Uçastoğu ise Kegeyliy, Kokkul, Taldık, İşim, Nukus, Naupır, Kungrad, Daukarin ve Çimbay Volostlarından oluşuyordu. Volostların başında Volost yöneticileri, Aul toplumları ve Aksakallıkların başında ise Aksakallar bulunuyordu. Bu yöneticiler, yerli halk arasından 3 yıllığına seçiliyor ve Volost yöneticisi seçimlerinde Rus dilini bilen memurlar da katılım gösteriyordu. Otdeldeki ilk seçimler 1876 senesinde gerçekleştirilmişti. Amuderya Otdeli yerli idaresinde aynı zamanda sulama işleri ile meşgul olan Arık-Aksakal ve Mirab gibi yöneticilerinin de rolleri büyüktü. Bu yerli nüfus idarecileri de üç yıllığına seçiliyordu.[653]

Rus İmparatorluğu'nun işgaline kadar Amuderya'nın sağ kıyısındaki topraklarda yerel yöneticiler, Hanlık idaresinden maaş almıyorlardı. Yeni sistemle birlikte Rus idaresi de Volost yöneticileri ve Aksakalların maaşlarını sabitleyerek onları tamamen devlete bağımlı hale getirdi. Otdel yöneticisi İvanov'un Askeri Valiye gönderdiği 6 Mayıs 1875 tarihli raporunda ilk defa maaşlardan söz etmişti. 25 Kasım 1886 tarihli Çimbay Uçastoğu yöneticisi Kisilev'in Sır Derya Oblast yönetimine gönderdiği tüm idaredeki görevli memurların maaşlarının ödenmesi hakkındaki raporuna göre ancak bunu 1886 senesinde hayata geçirdiler. Çimbay Uçastoğu'nun 9 Volost yöneticisi yılda 400 ruble, aynı zamanda her birine özel olarak yiğit kiralamaları ve kalem odasının giderleri için de 600 ruble veriliyordu. İşim, Naupır, Taldık, Kokkul ve Kungrad Volost yöneticilerinin her birine de 400'er ruble maaş bağlanmıştı. Kisilev aynı zamanda raporunda Çimbay Uçastoğu'nun 35 Aksakalının yılda 100 ruble maaş aldığını yazıyordu. Bundan başka Şurahan ve Çimbay Uçastokları yöneticilerinin verdiği bilgilere göre her iki Uçastokta da Rus idaresi, pazarları kontrol ve gümrük noktasını idare eden özel Aksakallık pozisyonlarını devam ettirdi. Pazar Aksakalları yılda 120 ruble, gümrük noktalarını idare eden Aksakallar ise 540 ruble maaş aldıyorlardı. Ayrıca konaklama yerleri için 60'er ruble ve yiğit kiralamaları için de yılda 540 ruble tahsis edilmişti.[654]

[653] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 34.
[654] **A.e.,** s. 34-35.

2.3.5. 1886 Yılı Türkistan Krayı'nın İdaresi Hakkındaki Nizamnameye göre Otdelin İdaresi

Bölge yönetim ve Petersburg hükümeti, Türkistan'da işgallerle eş zamanlı olarak ortaya çıkan düzensiz bölgesel-idari birimleri ortadan kaldırmaya çalışıyorlardı. Rus İmparatorluğu'nun terkibine giren Amuderya Otdeli de idari-toprak birimi bakımından Uyezd ile Oblast arasında bir ara birim özelliği ile dikkatleri çekiyordu ve Genel Valiyi temsil eden geniş yetkilere sahip Otdel yöneticisi, tüm idarenin başı olarak bu özel idareyi daha da despotik hale getiriyordu.

12 Haziran 1886 tarihinde kabul edilen Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamnameye göre Amuderya Otdeli, Sır Derya Oblastına dahil edilmişti. Otdelin idaresi, Genel Valinin ibrazı üzerine imparator tarafından göreve getirilen Otdel yöneticine emanet edildi.[655] Otdel yöneticisine yardımcı ve bir memur kadrosu da tahsis edildi. Otdel yöneticisinin yardımcısı, Sır Derya Oblastı Askeri Valisi tarafından tayin olunacaktı. Otdel yöneticisinin yardımcısı aynı zamanda Şurahan Uçaktoğunu da idare edecekti.[656] Nizamnameye göre Amuderya Otdeli yöneticisi sivil idarede Uyezd yöneticilerine tanınan hak ve görevlere sahip olacak ve yöneticisinin dare ve yargı görevleri için seçilen yerli nüfus idarecilerini onaylama ve görevden azletme hakkı bulunacaktı. Aynı zamanda sınır ilişkilerini yürütmesi için ise Genel Validen özel talimatname alacaktı.[657]

2.4. 1877 YILI ŞEHİR NİZAMNAMESİNİN TATBİKİ

2.4.1. Devlet Ekonomi İdaresi'nin Kurulması

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Rus İmparatorluğu'nun terkibine giren Türkistan'da bölgedeki tüm yaşam sistemi kökten değişime uğramıştı. Rusya'nın bu topraklardaki en önemli görevi, bölgenin ortak-imparatorluk alanına entegrasyonuydu. Bu amaçla bölge ile ilgili olarak özellikle yönetim konularında,

[655] **PSZRİ**, T. 6 (1886), No:3814, Madde 56, "1886 g. iyunya 12. Polojeniye ob upravlenii Turkestanskogo kraya"
[656] **PSZRİ**, T. 6 (1886), No: 3814, Madde 57.
[657] **PSZRİ**, T. 6 (1886), No: 3814, Madde 58.

Rus idari mevzuatının yayılması ve uygulanması için "özel bir rejim" kullanıldı ve kentsel özyönetim sistemi bu özel rejim çerçevesinde kademeli olarak gelişti. 1867 senesinde Türkistan Genel Valiliği'nin kuruluşuyla birlikte Taşkent, Genel Valiliğin merkezi yapılmıştı. Bu durum şehrin ekonomik ve idari alanda önemini daha da arttırak hızlı bir şekilde gelişmesine katkı sağladı. Ancak diğer taraftan bölgesel yönetimin merkezi olması sebebiyle şehirde Rus nüfusu da oldukça artmıştı.

1867 yılı geçici nizamname tasarısıyla kurulan devlet ekonomi idareleri, Taşkent'te dahil olmak üzere Sır Derya Oblastı'nın yerli şehir ve köylerinde kamu ve ekonomi işleriyle ilgileniyordu.[658] İdare seçilmiş üyelerden oluşmakla birlikte her idare, köy ve şehirlerden seçilen 3-5 üyeden meydana geliyordu. İdarelerin üyeleri seçilmişlerden oluşan Syezdlerde Aksakallarla aynı anda 3 yıllığına seçiliyor ve Uyezd yöneticileri ya da Taşkent şehir yöneticisi tarafından tasdik ediliyordu.[659] İdareler danışma niteliğinde olup, başkanı ise üyeler kendi aralarından seçiyordu. Seçilen başkanlar şehirlerde Askeri Vali tarafından, köylerde ise Uyezd yöneticisi tarafından tasdik olunuyordu. Aynı zamanda Uyezd yöneticileri ve Taşkent şehir yöneticisine devlet ekonomi idarelerinin faaliyetlerini onun iç düzenine karışmadan nezaret etme görevi de verilmişti.[660] Devlet ve arazi vergilerinin alınması, toplumun tüm vergi düzeni ile köy ve şehirlerdeki ekonominin idaresi, devlet ekonomi idarelerinin başlıca vazifeleriydi.[661]

Taşkent'in ekonomisinin de tabi olduğu devlet ekonomi idaresi, Genel Vali Kaufmann tarafından da sıkça eleştiriliyor ve idareler, Kaufmann'a göre bozkır komisyonunun hedeflediğinin aksine şehrin ihtiyaçlarına cevap veremiyordu. Bu sebeple Genel Vali Kaufmann, 1867 yılı nizamname tasarısından farklı olarak idarelerin her Aksakallıkta değil, toprak ve suyun kullanımı açısından ortak ekonomik çıkarlara sahip büyük köy gruplarının olduğu merkezlerde kurulmasını öneriyordu.[662]

---

[658] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 245.
[659] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 246-248.
[660] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 250-251.
[661] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 252.
[662] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 60-62.

2.4.2. Taşkent Şehir Duması ve Upravasının Kurulması

Bölge hükümeti, ekonomiyi sömürge idaresine tabi kılacak yeni bir bir idari sistem aramaya başlamıştı. Bu bağlamda 1870 yılında Rus İmparatorluğu şehirlerinde yürürlüğe giren şehir nizamnamesi[663] temelinde, ilave ve değişikliklerle birlikte 1871 senesinde yeni bir şehir nizamname tasarısının hazırlanması meselesi gündeme geldi. 1872 senesinde Sır Derya Oblast yönetimi toplantısında 1870 yılı şehir nizamnamesi temelinde bir tasarı hazırlandı.[664] Ancak 1877 senesine kadar bu mesele nihai olarak sonuçlanmadı ve şehrin her iki kısmında (Rus ve Asya) devlet ekonomi idareleri ayrı olarak var olmaya devam etti. 9 Ağustos 1877 tarihinde ise Genel Vali Kaufmann, 16 Haziran 1870 tarihli şehir nizamnamesinin Taşkent şehrinde yürürlüğe girdiğini ilan eden bir kararname yayınladı.[665] Aynı zamanda şehir nizamnamesi Semerkant ve Fergana şehirlerinde de yürürlüğe girecekti.[666] Kararnameye göre Taşkent'te şehir Duması ve şehir upravası kuruldu. Şehir Duması idari güç, şehir upravası ise yürütme gücü olarak görev yapacaktı. Hazırlık çalışmaları Sır Derya Oblastı Askeri Vali yardımcısının başkanlığında 27 Haziran 1877 tarihinde oluşturulan geçici komisyona emanet edildi.[667] Komisyonda o tarihe kadar şehrin Rus ve Asya kısımlarının iki ayrı idaresini bir yönetim altında birleştirecek nizamnamenin yürürlüğe girmesi için hazırlıklar başladı. Komisyon seçmenlerin listelerini hazırlama ve seçimleri yapmakla görevlendirildi. Aynı zamanda komisyona Genel Vali kalem odasının birinci ve üçüncü şube başkanları Predinskiy ve Homutov, Taşkent şehrinin yöneticisi E. P. Pukalov, Rus kısmının devlet ekonomi idaresinden iki üye ve şehrin asya kısmının ekonomi idaresinin

---

[663] II. Aleksandr'ın 8 yıllık çalışması neticesinde hazırlanan 16 Haziran 1870 tarihli şehir nizamnamesiyle kent ekonomilerinin idarelerinin kent sakinlerine verilmesi amaçlandı. Buna göre ekonomik meselelerden sorumlu şehir kamu idareleri, şehir Dumaları (yasama organı) ve Dumanın yürütme organı vazifesini gören şehir upravaları kuruldu. Şehir Dumasında vergi mükellefi erkekler arasından dört yıllığına şehrin başkanı ve şehir upravasının üyeleri seçiliyordu. 1870'teki reformun en önemli sonucu şehirlerin ticari ve endüstriyel gelişimine ivme kazandırması ve kent kamu yönetim sistemini pekiştirmesiydi. 16 Haziran 1870 tarihli nizamname için bkz. **Vısoçayşe utverjdennoye 16-go iyunya 1870 goda gorodovoye polojeniya, s obyasneniyami**, İzdaniye Hozyastv Depart. M. V. D., S.-Peterburg, 1870, 240 s.

[664] T. V. Kotyukova, "Vıbornıye gorodskoye samoupravleniya v Turkestane 1877-1917", **X. Plehanovskiye Çteniya, Rossiya: Sredotoçiye narodov i perekrestok tsivilizatsiy, Materialı k konferentsii,** S.-Peterburg, 2012, s. 109.

[665] Dobromıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşçem: istoriçeskiy oçerk,** s. 114.

[666] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 146.

[667] Kotyukova, "Vıbornıye gorodskoye samoupravleniya v Turkestane 1877-1917", s. 109.

başkanı ve iki üye de katıldı.[668] 9 Ağustos 1877 tarihinde Pukalov, şehrin başkanı olarak atandı. Pukalov aynı zamanda şehrin yöneticiliği pozisyonunu da muhazafa etti. Başka bir ifadeyle Taşkent'te şehrin başkanı, şehrin yöneticisi adını aldı.[669] Bundan başka şehrin başkanı, Dumanın da başkanı olarak görev yapacaktı. Kaufmann bu pozisyonların birleşimi hakkında yeni ele geçirilen kentin politik durumu göz önüne alındığında bu göreve tesadüfi bir kişinin seçilmesinden kaçınılması gerektiğini vurguluyordu.[670]

16 Ağustos 1877 tarihinde Taşkent şehri Duması'nın üye (glasnıy)[671] seçimleri yapıldı. Buna göre:

1. Kategori: 24 kişi – 6 kişi (yerli halk arasından)
2. Kategori: 24 kişi – 8 kişi (yerli halk arasından)
3. Kategori: 24 kişi – 7 kişi (yerli halk arasından)
4. Üye adayları için 44 kişi – 32 kişi (yerli halk arasından)[672]

Seçimlerde sehir Duması üyelerinin sayısı 72 kişi olarak belirlendi ve bunlardan 48'i Hristiyan, 24'ü ise diğer dinlere mensuptu. Şehir Duması tüm kent toplumunu temsil eden bir kurum olarak şehir upravasına seçilmiş kamu görevlilerini atayarak üyelerin maaşlarını bağlayacaktı. Şehir vergileri, giderlerinin konularını belirleyerek, maliyet listelerini gözden geçirecek ve onaylayacaktı. Şehir upravasının genel faaliyet düzenini de belirleyecek olan Duma, vergiler hakkındaki raporları tasdik ederek bunları gözden geçirecekti. Dumaya şehir bütçesini kullanarak şehir mülklerini idare etme ile genel olarak şehir upravasının eylemlerine nezaret etme görevi de verilmişti. Duma ayrıca şehir mülkleri, tesis ve kurumlarının idaresi için kuralları belirlecekti.[673]

---

[668] Azadayev, **Oçerki po istorii Taşkenta vtoroy polovını XIX. veka**, s. 172.
[669] 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Taşkent, ayrı bir şehir yöneticisi tarafından idare olunuyordu.
[670] Kotyukova, "Vıbornıye gorodskoye samoupravleniya v Turkestane 1877-1917", s. 112.
[671] Rus İmparatorluğu'nda kesin oy veren meclis üyesidir. 1785 yılından itibaren şehir Duması üyelerine ve Zemstvo kurumlarının kuruluşundan itibaren ise Zemstvo, Uyezd ve guberniya meclis üyelerine glasnıy adı verilmiştir.
[672] L. Brodovskiy, **K 35-letiyu Taşkenstkogo gorodskogo obşestvennogo upravleniya**, Taşkent, 1912, s. 7-12.
[673] G. R. Malikova, "Taşkentskaya gorodskaya duma: İstoriko-pravovoy aspekt", **Zarubejnoye**

2.4.3. 1888 Yılı Şehir Nizamnamesinin Taşkent Şehrinde Uygulanması

1886 senesinde Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname tasarısı nihai olarak kabul edilmiş ancak yeni nizamnamede Taşkent şehrinin kamu idaresinden bahsedilmemişti. 5 Aralık 1888 tarihinde ise 16 Haziran 1870 tarihli şehir nizamnamesinin Taşkent şehrinde uygulanması hakkındaki kurallar, imparator tarafından onaylandı.[674] 31 Ocak 1889 tarihinde de imparator 1870 yılındaki şehir nizamnamesinin bir takım değişiklikleri ve eklerinin Taşkent'te uygulanması hakkında yeni bir emirname yayınladı. Buna göre şehrin başkanı, Harbiye Bakanının onayıyla idare tarafından göreve getirilecekti. Aynı zamanda şehir nizamnamesinin 11. maddesine uygun olarak Dumanın faaliyetlerini denetlemek için Askeri Valinin başkanlık ettiği Sır Derya Oblast şehir işleri ofisi kurulacaktı. [675]

11 Haziran 1892 tarihinde Rusya'da özünde kent yönetimi alanında özerkliği önemli ölçüde bozan yeni bir şehir nizamnamesi kabul edilmişti.[676] Yine 11 Haziran 1892 tarihli senatonun emirnamesine göre yeni şehir nizamnamesi, daha önce yürürlüğe girmeyen Türkistan, Hazar ötesi Oblastı ve Kafkasya'nın bazı şehirleri hariç Rus İmparatorluğu'nun tüm şehirlerinde yürürlüğe girecekti. Aynı zamanda Harbiye Bakanlığına bağlı bölgelerde yeni bir nizamnamenin yürürlüğe sokulma tarihinin belirlenmesi de sonraya bırakıldı.[677] 1892 şehir nizamnamesinin kabul edilmesinden sonra Türkistan Genel Vali kurulunun 27 ve 29 Mayıs 1893 tarihli oturumlarında şehir nizamnamesinin Türkistan'ın diğer şehirlerinde özellikle uygulanması konusu gündeme geldi. Bununla birlikte Taşkent meselesinin dikkate alınması gecikmişti ve bölgenin başkenti hakkında nihai kararın beklenmesi ve daha sonra diğer tüm olası seçeneklerin göz önüne alınması kararlaştırılmıştı. Taşkent şehrinin Duması da birçok kez hükümete şehir nizamnamesinin diğer şehirlerde

---

izbiratelnoye pravo, No: 2, 2018, s. 54.

[674] **PSZRİ**, T. 8 (1888), No: 5616, Madde 576-577. "O primenenii gorodovogo polojeniya 16 İyunya 1870 goda k gorodu Taşkentu"; Aynı zamanda bkz. "1888 g. dekabrya 5. O primenenii gorodovogo polojeniya 16 iyunya 1870 goda k gorodu Taşkentu". İstoçnik elektronnoy kopii: RGİA (Rusya devlet tarih arşivi), F. 1149, Op. 10, 1888 g., D. 74. "https://www.prlib.ru/item/353506"

[675] Kotyukova, "Vıbornıye gorodskoye samoupravleniya v Turkestane 1877-1917", s. 110.

[676] 11 Haziran 1892 tarihli şehir nizamnamesi için bkz. **PSZRİ**, T. 12 (1892), No: 8708, 430-456 s. "1892 g. iyunya 11. Vısoçayşe utverjdennoye gorodovoye polojeniye."

[677] Kotyukova, "Vıbornıye gorodskoye samoupravleniya v Turkestane 1877-1917", s. 112-113.

uygulanması hakkında başvuruda bulunmuştu. Aynı şekilde Türkistan'ın şehirlerinin öz yönetimi, bakanlar kurulu ve devlet Dumasının toplantılarında da tartışılmıştı. 8 Mart 1917 tarihinde Türkistan Genel Valisi A. N. Kuropatkin[678], Türkistan'ın tüm şehirlerinde başında şehir Dumasının olduğu bir özyönetim organının kurulması hakkında bir emirname yayınladı. 2 Haziran 1917 tarihinde ise geçici hükümet emirnameyi onayladı ve Türkistan komitesine şehir Dumasının üyeleri belirleyerek talimatname maddeleri üzerinde yerel şartlara göre değişikliklerin ve şehir upravalarının bulunmadığı yerlerde seçimlerin yapılması için özel komiteler kurulma hakkı tanıdı.[679]

[678] A. N. Kuropatkin (1848-1925): 1866 senesinde Pavlovskiy Junker Akademisi isimli Harp okulundan Teğmen rütbesiyle mezun oldu. 1867 senesinde I. Türkistan silahlı taburunda askeri görevine başladı. 1875 yılında Fransa işgalindeki Cezayir'e gönderildi. Ardından General Skobelev komutası altında Kırgızları Rus hakimiyeti altına alma mücadelesine katıldı. Kaufman komutasında Kaşgar'a gelen Kuropatkin, Kaşgar bölgesinin hakimi Yakup Bey ve siyaseti hakkında bilgi topladı. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşına katıldı. 1881 yılının Ocak ayında General Skobelev komutasında Göktepe ve Aşkabat'ın işgaline katıldı. 1885 senesinde Rusya'nın boğazları ele geçirme siyaseti doğrultusunda İstanbul'a gönderildi ve 1890 senesinde Hazar Ötesi Oblastı yöneticiliğine tayin edildi. 1898 yılında Harbiye Bakanı oldu ve emekli olduğu yıl olan 1906'ya kadar bu görevde kaldı. 1915 senesinde yeniden aktif göreve çağrıldı ve 1917 senesinde ikinci kez ordudan emekli oldu. 1925 senesinde Pskoy'da öldü. A. N. Kuropatkin hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Serkan Yazıcı-M. Bilal Çelik, "Türk Tarihinde Bir Rus General: Aleksey Nikolayeviç Kuropatkin (1848-1925)", **SAÜ Fen Edebiyat Dergisi**, I-2008, 233-245 s.

[679] Kotyukova, "Vıbornıye gorodskoye samoupravleniya v Turkestane 1877-1917", s. 112, 114, 117.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1881 VE 1883 YILI TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ'NİN İDARESİ HAKKINDAKİ NİZAMNAME TASARILARI

3.1. 1881 YILI NİZAMNAME TASARISI

3.1. Nizamname Tasarısının Hazırlanması

Genel Vali Kaufmann döneminde Türkistan Genel Valiliği'nin sınırları; 1868 yılında Zerefşan Okrugu'nun kurulması (200² mil-1870'de 266² mil), 1871 yılında Gulca'nın işgal edilmesi[680] (1224² mil), 1873 yılında Amuderya Otdeli (1920² mil) ve 1876 yılında Fergana Oblastı'nın[681] (1770² mil) kurulmasıyla birlikte 5.380² mile kadar genişlemişti. 1879 yılında 3.150.000 nüfustan oluşan Türkistan Genel Valiliği, 20.650² mil toprağa ulaşmıştı.[682] Toprakların hızlı bir şekilde genişlemesiyle yeni idari-toprak birimlerinin kurulması da eş zamanlı olarak devam etti. 1881 yılına gelindiğinde Genel Valilikte yüzölçümü bakımından beş eşit olmayan (Sır Derya ve Yedisu Oblastı-1867, Zerefşan Okrugu-1868, Amuderya Otdeli-1873 ve Fergana Oblastı-1876) idari-toprak birimi mevcuttu. Kaufmann raporunda Genel Valilik topraklarının Oblast ve Uyezd gibi mülki idari birimlere doğru bir şekilde ayrılmadığına dikkat çekiyor, Oblastlardaki kurumların da dengesiz bir şekilde

---

[680] 1867 yılında Altışehir coğrafyasında Kaşgar ve Yarkent merkezli bir devlet kurarak Doğu Türkistan'ın istiklalini sağlayan Yakup Bey'in giderek güçlenmesi, yayılmacı bir politika izleyen Rus İmparatorluğunu rahatsız etmişti. Rus hükümeti, Türkistan'daki siyasi ve ticari avantajlarını sürdürmek ve İngiltere'ye karşı stratejik bir üstünlük sağlamak amacıyla hemen Yakup Bey'in hakimiyeti altındaki bölgeleri işgal etmeyi gündemine aldı. Genel Vali Kaufmann'ın emriyle 1871 yılının Haziran ayında General Kolpakovskiy komutasında İli bölgesini işgal edilerek İli/Tarançi Sultanlığı ortadan kaldırıldı. 1871 senesinde Gulca bölgesinin Rusya tarafından işgali hakkında bkz. V. A. Moiseyev, "İz istorii İliyskogo krizisa (Zanyatiye Russkimi voyskami Kulcinskogo kraya v 1871 g.)", **Aktualnıye voprosı istorii, istoriografii i mejdunaradnıh otnışenıy**, Barnaul, 1996, 93-108 s.

[681] Rus ordusunun Hokand Hanlığını işgaline müteakip 19 Şubat 1876 tarihinde 1875 senesinde kadar Hokand Hanlığına tabi topraklar üzerinde Türkistan Genel Valiliği ve Türkistan Askeri Okrugu terkibinde Fergana Oblastı'nın kuruluşu ilan edildi. Kanuna göre yeni Oblasttaki ana idare Türkistan Genel Valisine, yerel idare ise aynı zamanda Oblastın ordu komutanı rütbesi terfi edilen Askeri Valiye emanet edildi. Zerefşan Okrugu ve Amuderya Otdeli'nin idaresi hakkında hazırlanan geçici nizamnamelerde olduğu gibi yeni Oblastta mevcut şartlar ve yerel koşullara uyarlanarak hazırlanan geçici nizamnamenin yürürlüğe sokulması işiyle Türkistan Genel Valisi meşgul olacaktı. **PSZRİ**, T. 51, Ç. 1, No: 55593-55594, s. 139-140. "1876 g. fevralya 19. O poryadok upravleniya v Ferganskoy oblasti"-"Ob obrazovanii oblastı Ferganskoy"

[682] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 12-13.

geliştiğini yazıyordu. Kaufmann'a göre Genel Valiliğin özel toprak birimlerinde de (Zerefşan Okrugu, Amuderya Otdeli) tek ve aynı tip idari sistem bulunmuyordu.[683]

Tablo 10: 1879 yılı Türkistan Genel Valiliği Oblastları'nın nüfusu[684]

Oblastlar	Toprak k.v. mil	Her İki Cinsiyette Nüfus	1 k.v. mil'e Düşen İnsan Sayısı
Yedisu Oblastı	6.936	716.000	103
Gulca Rayonu	1.224	130.000	106
Sır Derya Oblastı	8.334	1.153.000	138
Fergana Oblastı	1.770	690.000	390
Zerefşan Oblastı	466	330.000	708
Amuderya Otdeli	1.920	130.000	68
Toplam	20.650	3.150.000	153

1874 yılından itibaren Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi hakkındaki nizamname tasarısı belirsiz bir durumda bekledi. 1878 yılının ortalarında Harbiye Bakanı, Türkistan Genel Valisi Kaufmann'dan 1873 yılı nizamname tasarısını bakanlıkların eleştiri, öneri ve bu süre zarfında Türkistan Genel Valiliği terkibinde kurulan Amurderya Otdeli ve Fergana Oblastı'nın idarelerini dikkate alarak yeniden gözden geçirmesini ve tasarıya eklemeler yapmasını istedi.[685] 20 Ocak 1881 tarihinde ise imparator II. Aleksandr, yeni nizamname tasarısının yeniden gözden geçirilmesi emrini verdi. Bundan hareketle Genel Vali Kaufmann, hemen General Kolpakovskiy başkanlığında bir komisyon kurdu ve komisyonda 1881 yılının sonunda, 1873 yılı nizamname tasarısı temelinde yeni bir tasarı hazırlandı.[686] Yeni tasarıda Türkistan'da özellikle idarenin giderlerinin düşürülmesi hedefleniyordu.[687]

1873 yılı nizamname tasarısı tartışılırken bakanlıklar arasında fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştı. Bakanların bir kısmı bölgeyi derhal merkezi hükümete tabi kılmayı zorunlu ve yararlı buluyorlarken, diğer kısmı da alınacak önlemler konusunda daha

[683] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 13.
[684] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. P. Fon-Kaufmana,** s. 13.
[685] Sadıkov, **Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanaskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.)**, s. 43.
[686] **Krayevoye upravleniye,** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 28.
[687] **Tsentralnaya Azii v Rossiyskoy imperii,** s. 102.

ihtiyatlı davranılması ve alınan tedbirlerin kademeli olarak uygulanması gerektiği görüşündeydiler. Özellikle 1867 yılında kabul edilen geçici nizamname tasarısının temel ilkelerinden uzaklaşmanın zamansız olduğunu düşünüyorlardı. Genel Valiliğin kuruluşundan itibaren geçen on dört yıllık süre zarfında bölgeye geniş kapsamlı bir sivil idare kazandırma, bölgeyi askeri idarenin yetki alanından çıkarma ve genel imparatorluk idari sistemine tabi kılma şartlarının yaratılmış olması gerekiyordu. Ancak yeni nizamname tasarısının hazırlanması için kurulan General Kolpakovskiy'nin komisyonuna göre ise; *Rus hükümeti henüz tam olarak burada güçlenmemişti ve bu güç, askeri güce olduğu kadar yasalar da dayanmadığı için bölgenin yönetiminin Harbiye Bakanlığının yetki alanında bırakılması kaçınılmazdı.*[688] Kolpakovskiy'nin komisyonunda aynı zamanda bölgedeki tüm özel birimlerin, bakanlıkların yetki alanlarına devredilmesi konusu da görüşülmüştü. Ancak komisyon bu durumun birliğin ve gücün gerekli olduğu yerde güçsüzlük ve zayıflamaya sebebiyet verebileceğini savunuyordu.[689] 1881 yılı komisyonunda, 1867[690] ve 1873[691] yılı tasarılarında olduğu gibi Genel Valinin iktidarının yerel şartlara göre birtakım değişikliklerle birlikte guberniyaların ana idarecilerinin hak ve yükümlülüklerine sahip olduğunu vurguladılar. Ancak diğer taraftan Türkistan Genel Valisinin imparatorluktan ayrı bir konumda olması gerektiğini ileri sürdüler.[692] Genel Valinin iktidarı ve faaliyetlerinin birliğini muhafaza etmek için de bölgesel yönetimin tüm departmanlarını Genel Valiye tabi kılma fikri üzerinde yoğunlaştılar.[693]

3.1.1. Ana İdare ve Genel Valinin Görev ve Yetkileri

Yürürlükte olan 1867 yılı geçici nizamname tasarısı, onaylanmayan 1871 ve 1873 nizamname tasarılarında olduğu gibi yeni tasarıda da ana idarenin başı, aynı zamanda Türkistan Askeri Okrugu'nun ordu komutanlığı görevini de yerine getiren

---

[688] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 81.
[689] **Tsentralnaya Azii v Rossiyskoy imperii,** s. 102.
[690] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey 1867 g.**, Madde 4.
[691] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 15.
[692] **Tsentralnaya Azii v Rossiyskoy imperii,** s. 102.
[693] Vasilyev, "Organizatsiya i funktsionirovaniye glavnogo upravleniya v Turkestanskom general-gubernatorstve (1865-1884 gg.)", **Vestnik Moskovskogo universiteta**, İstoriya, Seriya 8, No: 3, 1999, s. 54.

Genel Vali olacaktı. Kolpakovskiy'nin komisyonu da Türkistan Genel Valisinin imparatorluğun merkez guberniyalarındaki valilerinden farklı konumunu muhafaza etti.[694] Yeni tasarıda özellikle ana idarenin yönetimin her alanında başlıca otorite olması, Genel Valinin yetki alanı altındaki Oblastlarda kendilerine tabi Askeri Valilerin faaliyetlerini yönetmesi ve kendisine verilen yetki sınırları dahilinde uygun kararlar alması gerektiği vurgulandı. Aynı zamanda Genel Vali, gerekli durumlarda (hem kendi takdirine hem de askeri valilerin önerileriyle) bakanlıklarla yazışmak ve bölgenin genel idaresi hakkında Harbiye Bakanına müracaat etmek zorunda olacaktı.[695] Diğer bir ifadeyle 1867[696] ve 1873[697] yılı nizamname tasarılarında olduğu gibi 1881 yılı nizamname tasarısında da bölge, komisyonun kararı doğrultusunda doğrudan Harbiye Bakanının yetkisi altında bırakıldı.[698]

Komisyonun ana idarenin olağanüstü vaziyetini muhafaza ettiği diğer bir durum da 1881 yılı tasarısında ana idarenin memurlarının askeri departmana mensup olmaları şartı getirilmesiydi.[699] Bundan başka yeni tasarıda memurların mahkemeye verilmesi ve faaliyetlerinin düzeninin genel guberniya kurumları yönetmeliğine göre belirlenmesi kararlaştırıldı. Ancak mahkemeye verme, Genel Valinin Oblast sınırlarında bulunduğu durumlarda onun kesin onayını gerektirecek ve onayı olmadan ana idarenin memurları mahkemeye verilemeyecekti. Yeni tasarıda genel olarak Genel Valilerin görev ve yetkileri aynı kaldı. 1881 yılı tasarısı, 1873 yılı tasarısı temelinde yeniden gözden geçirilip hazırlandığı için[700] Genel Valiye yerel halk arasındaki mimli kişileri idari sürgün hakkı tanınması da aynen tasarı maddesine geçti.[701]

---

[694] **Tsentralnaya Azii v Rossiyskoy imperii,** s. 102.
[695] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 82.
[696] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey 1867 g.**, Madde 6.
[697] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 20.
[698] **Tsentralnaya Azii v Rossiyskoy imperii,** s. 102.
[699] 1873 yılı nizamname tasarısında bölgenin ana idare memur kadrosu pozisyonlarına hem sivil hem de askeri kadroya mensup memurların göreve getirilmesi planlamıştı. Vasilyev, "Organizatsiya i funktsionirovaniye glavnogo upravleniya v Turkestanskom general-gubernatorstve (1865-1884 gg.)", s. 54.
[700] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 334, L. 272, 1873 g., Madde 21.
[701] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 83.

3.1.2. Oblastların İdaresi ve Askeri Valilerin Görev ve Yetkileri

1871 ve 1873 yıllarında hazırlanan nizamname tasarılarında olduğu gibi her Oblastta idare, Genel Valinin yetkisi altındaki Askeri Vali ve Oblast yönetiminden oluşacaktı. 1881 yılı tasarısında da Oblast idaresinin Askeri Valiye ve sonrasında Genel Valiye olan tabiliği konusundaki görüşü sürdürüldü.[702] Bundan başka yeni tasarıda Oblast idaresinin büro çalışmalarına ilişkin talimatnamenin Genel Vali tarafından hazırlanması planlandı. Yeni tasarıda Oblast yönetiminin temel amacının guberniya yönetiminin yerini almak olduğu belirtildi. Bunlara ek olarak daha önce olduğu gibi Oblast yönetimleri; kalem odası, devlet mülkiyeti yönetimi, kamu yardımları düzeni, guberniya idaresi (köy ve şehir işleri ile askeri yükümlülük), gıda komisyonu ve istatistik komiteleri gibi tüm guberniya kurumlarının vazifelerini yerine getirecekti.[703] Yeni tasarıda Oblast yönetimlerindeki düzen, hak ve yükümlülüklerinin bundan sonra guberniya yönetimlerinin genel kurumlarına göre belirleneceğini belirtildi.[704]

1873 yılı nizamname tasarısında her Oblastta beş özel şube (inşaat, sınır, orman, tıp ve maden) kurulmasına karar verilmişti. Maliye Bakanlığı başta olmak üzere bakanlıkların Genel Valiliğin giderlerini eleştirmesi üzerine, 1881 nizamname tasarısında Oblast idaresindeki maliyetleri azaltmak ve aynı zamanda idari yapıyı sadeleştirmek maksadıyla Oblast idaresine bağlı maden ve tıp şubeleri kaldırıldı. Ancak inşaat ve sınır şubeleri, 1873 yılı tasarında olduğu gibi varlığını sürdürdü. Oblastların genel idare şubelerinin sayısı ise idari ve mali olmak üzere ikiye düşürüldü. 1881 yılı tasarısında Askeri Valiler, 1867 senesinde olduğu gibi Oblastların yöneticilerinin Oblast yönetimlerinin tüm kararlarını değiştirme (yargı kararları hariç) haklarını muhafaza ettiler. Yeni tasarıda buna ilave olarak Askeri Valilere yargı kararlarının değiştirilmesi hakkı da tanınacaktı. Askeri Vali böylece Oblast yönetiminin tüm faaliyet kolları üzerinde denetim serbestliği kazanarak, Kolpakovskiy'nin komisyonun arzu ettiği şekilde bölgenin olağanüstü konumunu korumuş oldu.[705]

---

[702] **Tsentralnaya Azii v Rossiyskoy imperii,** s. 102.
[703] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 83.
[704] **Tsentralnaya Azii v Rossiyskoy imperii**, s. 102.
[705] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,**

3.1.3. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görev ve Yetkileri

1881 yılı nizamname tasarısında Uyezd idaresi hakkında da değişiklikler yapılması planlandı. Her Uyezdin başında en yüksek emniyet ve idari yetkilerine sahip Uyezd yöneticileri bulunacak ve bu bakımdan yöneticiler, Uyezd İspravniki ve polis idaresinin yetkilerini kullanacaktı. 1871 senesindeki nizamname tasarısında Uyezdlerin, Uyezd yöneticisinin kontrolü altındaki Uçastok yöneticisinin idare ettiği Uçastoklara ayrılmasına karar verilmişti.[706] 1873 yılı nizamname tasarısında ise yüksek maliyeti sebebiyle bu fikir reddedilmişti. Yeni tasarıda bu konu yeniden gündeme geldi ve Uyezdlerin başında Uçastok yöneticilerinin olduğu Uçastoklara ayrılması planlandı.[707]

Yürürlükte olan 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre her Uyezdde, Uyezd yöneticisi ve onun başyardımcısından oluşan, emniyet ve idari yetkilere sahip iki kişi görev yapıyordu.[708] Başka bir ifadeyle Uyezd şehirleri dışında Uyezdlerde doğrudan Rus idari organları yer almıyordu. Bir Uyezd yönetcisi yardımcısıyla birlikte herhangi bir alt polis birimi olmadan Uyezdlerdeki tüm polis görevlerini ortalama 15-20 kişiyle yerine getiriyordu. Bununla birlikte Uyezd yöneticilerinin emniyet görevleri dışında idari vazifeleri de bulunuyordu. Avrupa Rusyası'ndaki tüm bu görevler, bunun için özel olarak tayin edilen organlar tarafından gerçekleştirilirken, Türkistan toprakları bu hususiyle oldukça yerel bir özellik taşıyordu. Uyezd idarelerini güçlendirmek maksadıyla Genel Vali Kaufmann, birkaç Uyezdde Uyezd yöneticisine ikinci yardımcı tayin etmişti. Yeni tasarıda da Uyezd yöneticisinin başyardımcılığı pozisyonunun kaldırılmasına karar verildi.[709] Bu

---

s. 84.

[706] **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 47.

[707] **Tsentralnaya Azii v Rossiyskoy imperii,** s. 102.

[708] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey 1867 g.**, Madde 42, 66, 70.

[709] 1867 yılı nizamname tasarısının 70. maddesine göre Uyezd yöneticilerinin başyardımcısı kalem odasını yönetiyordu. **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey 1867 g.**, Madde 70. Bundan başka Girs raporunda Uyezd yöneticisinin başyardımcılığı pozisyonunun kaldırılma gerekçesini şöyle açıklıyordu; *Uyezd yöneticisi, Uyezd idaresi kalem odasının yöneticisi konumundaki yardımcıya sahipti. Uyezd yöneticisi gibi onun başyardımcısı da Uyezdleri çok seyrek dolaşıyor, böylece yerli halk idaresi neredeyse herhangi bir denetimden uzak kalıyordu. Bu da idarenin işleyişini olumsuz etkiliyordu*. **Otçet Girsa**, s. 54.

pozisyonun kaldırılması sebebiyle eskiden başyardımcı, kalem odasını yönettiği için iç guberniyaların özel polis idareleri örneğinde olduğu gibi kalem odasını yönetmesi için sekreterlik pozisyonunun kurulmasına karar verildi.[710] Kaufmann'a göre giderleri kısmak için kaldırılan Uyezd yöneticisinin başyardımcılığı pozisyonu oldukça gerekliydi. Çünkü Uyezd yöneticisinin olmadığı durumlarda yöneticinin görevlerini başyardımcısı yerine getiriyordu.[711] Bununla birlikte yeni tasarıda Uyezd ve buna ilave olarak Uçastok yöneticileri yerli halkın emirlerine itaat etmemesi durumunda katı cezalandırıcı tedbirler alma haklarını da muhafaza ettiler.[712]

1881 yılı nizamname tasarısında yalnızca Taşkent ve Vernıy şehirlerinde şehir polis idarelerinin kurulması planlandı.[713] Şehir polis idareleri; Politsmeyster, sekreter ve iki Pristavdan oluşacaktı. Bundan başka Fergana şehrinde sadece Politsmeyster, Kazalinsk, Semerkant şehirleri ve Petro-Aleksandrovsk tahkimatında ise birer polis Pristavının görevlendirilmesi kararlaştırıldı. Yeni tasarıya göre diğer Uyezd yöneticisi Uyezd şehirlerinde eskiden askeri kısmın subaylarının yönettiği polis idaresini, kendi taktirine göre Uyezd idaresi memurlarından birine verebilecekti. Taşkent'in asya şehrini ise polis ve idari açıdan Uyezd yöneticisinin haklarına sahip şehrin başkanı idare edecekti. Yeni tasarıda şehrin asya ve Rus kısımlarını aynı idareye tabi kılmak için Taşkent şehrinin başkanının, şehrin Rus kısmının polis idaresine tabi kılınması planlandı.[714]

3.1.4. Yerli Halkın İdaresi

1871 ve 1873 yıllarında Kaufmann tarafından hazırlanan tasarılar onaylanmamış, bozkır komisyonunun geçici statüsünde yürürlüğe giren nizamname tasarısı resmen uygulanmaya devam ediyordu. Diğer taraftan ise genel olarak kontrol sistemi, Genel Valinin talimatlarına göre inşa ediliyordu. Bir tür yerel "anayasa" olan

[710] Yıllık 1000 ruble maaş alacak olan sekretere, 800 ruble maaşlı 2 yardımcı katip tayin edilecekti. **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. F. Fon-Kafmana**, s. 95.
[711] **Proyekt vsepoddanneyşego otçeta Gen.-Adyutanta K. F. Fon-Kafmana**, s. 94-95.
[712] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 85-86.
[713] **Tsentralnaya Azii v Rossiyskoy imperii,** s. 102.
[714] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 86.

Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısının nihai olarak hazırlanması devam ederken çeşitli konularda anlaşmazlıklar yaşanıyor, Türkistan bölgesinin yönetimi ile ilgili merkezi otoriteler ile yerel idare arasındaki görüş ayrılıkları kendini gösteriyordu. Bölgesel yönetim Rus hükümetinin merkezileşmesi ve güçlenmesini şiddetle isterken, Petersburg ise tam tersine daha demokratik bir yönetim versiyonundan yanaydı. Bölgesel yönetim yerlilerin geleneklerine düşkün olmaları sebebiyle medeniyete hızlıca adapte olamamalarına değiniyor, merkez ise imparatorluğun tüm sakinleri için ortak yasalara duyulan ihtiyaçtan ve onun faydalarından bahsediyordu. Bölgesel yönetim tarafından hazırlanan tasarıların kabul edilmemesinin en büyük nedenlerinden biri de yerli halkın özyönetimi hakkındaki iki idare arasındaki görüş farklılıklarıydı.

Yerli halkı Kazaklar ve Sartlar olarak iki ayırarak idare etmeye çalışan 1867 yılı geçici nizamname tasarısından farklı olarak, 1873 yılı nizamname tasarısında yerli halkın sosyo-ekonomik durumu göz önünde bulundurulmuş, halk göçebe ve yerleşik olarak iki kısma ayrılmıştı. Yerleşik düzende köylerin birleşiminden oluşan Aksakallık ve Aksakallıkların oluşturduğu yerleşik Volostlar, göçebe düzende ise Aul toplumlarından oluşan göçebe Volost idareleriyle iki düzeyli bir sistem kurulması planlanmıştı. 1881 komisyonuna göre de Türkistan bölgesinin yerli nüfusu imparatorluğun en alt vergi sınıfına ait kırsal sakinlerin durumuna denk geliyordu. 1873 yılı nizamname tasarısında birkaç Türkistan şehir halkına kırsal kesim sakini haklarının tanınması üzerine bunu İçişleri Bakanlığı şu sözlerle eleştirmişti: *Bu şehirler, kelimenin tam anlamıyla şehir kavramına uygun düşmediği için yerli şehir sakinlerine bu haklar verilemezdi. Daha ziyade bu şehirler kendi gelişimlerine göre büyük köylere benziyordu*. 1881 komisyonu ise Türkistan'ın birkaç yerli şehrinin hiçbir kırsal yapıya uygun olmadığını savunarak bunun tam tersini öne sürdü. Buna göre özel şehir yapılanması gereken yerleşim merkezleri Taşkent, Semerkant, Hokand, Fergana, Andican, Namangan (30.000-90.000 nüfuslu) gibi en kalabalık, ticari ve sanayi şehirleri olmalıydı. Buraya Hocent, Evliya-ata, Çimkent, Kattakurgan ve Uyezdsiz Türkistan şehrinin de dahil edilmesi planlandı.[715]

[715] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 87.

1873 nizamname tasarısında olduğu gibi yeni tasarıda da Aksakallık, Aul Aksakalları ve Volost yöneticilerinin hak ve sorumluluklarının, imparatorluğun kırsal toplumlarındaki ilgili yetkililere uygun olarak eşitlenmesi planlandı. Ancak halen bir üst makanın onayını gerektirmesi açısından da oldukça sınırlı kalıyordu. Yeni tasarıda Aksakallık Shodu ve Volost Syezd kurumlarının kamu, mali işlerinin idaresi ve yerli nüfus idarecilerinin seçimi konusunda 19 Şubat 1861 tarihli genel hükümler yerel şartlara göre tatbik edilecekti.[716] Aynı zamanda 1873 yılı nizamname tasarısında olduğu gibi yeni tasarıda da Aksakallık (Aul) Aksakalları ve Volost yöneticileri için sabit bir içerik oluşturdu. 1867 yılı geçici nizamname tasarısından farklı olarak Aul Aksakallarının seçiminde Auldaki tüm kibitka sahiplerinin oy hakkı bulunacaktı. Aynı zamanda ilk defa 1873 yılı nizamname tasarısında geçen Rus göçmenlerinin idaresi, yeni tasarıda aynı şekilde devam ettirildi.[717]

3.1.5. Nizamname Tasarısı Hakkında Tartışmalar

Petersburg geçici hükmünde kabul edilen 1867 yılı tasarısı yerine bölgede Rusya'nın iç guberniyalarının idari sistemine yakın, tüm bakanlıkların mutabık olduğu bir nizamnamenin yayınlanması arzusundaydı. Ancak Genel Valiliğin kuruluşundan itibaren bölgesel hükümet, yeni nizamname tasarısının hazırlanması için büyük çaba gösterse de Kaufmann tarafından hazırlanan üç nizamname tasarısı da Petersburg'u memnun edemedi. 1881 yılında yeni nizamname tasarısını incelemek maksadıyla General M. D. Skobelev başkanlığında bakanlıkların temsilcilerinden oluşan bir komisyon kuruldu fakat Genel Valilikteki görev değişimi sebebiyle komisyon çalışmalarını durdurmak zorunda kaldı.[718]

Yeni nizamname tasarısında 1867 ve 1873 yılı tasarılarının temel ilkelerinin ana hatlarıyla muhafaza edildiği göze çarpıyordu. Tasarıda Türkistan'da Rus idari mevzuatının yerleştirilmesi ve korunması konusundaki ana eğilim açık bir şekilde

[716] **Tsentralnaya Azii v Rossiyskoy imperii,** s. 102-103.
[717] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 87.
[718] **Krayevoye upravleniye,** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 28.

sürdürüldü.[719] Rus İmparatorluğu'nda 1864 yılında yürürlüğe giren yargı tüzüğü ve 1870 yılı şehir nizamnamesi gibi kanunların aşamalı olarak Türkistan'da tatbik edilme çabaları bunun en büyük örneğiydi.[720] Ancak 1881 yılı nizamname tasarısı, 1873 yılındaki tasarıdan farklı olarak Kolpakovskiy'nin komisyonunun arzuladığı şekilde Genel Vali ve Askeri Valilerin iktidarını daha aktif bir biçimde güçlendirme eğilimi de gösteriyordu. Diğer bir ifadeyle bir taraftan valiliği imparatorluk sistemine adapte etmeye çalışırken diğer taraftan da özellikle ana idarecinin olağanüstü durumunu da muhafaza ediyordu. Eski nizamname tasarısından hareketle yeni tasarıda da yerli halkı aşamalı olarak imparatorluğun en alt vergi sınıfına yaklaştırılması amaçlandı. 1873 yılı nizamname tasarısının incelenmesi için kurulan komisyonda Maliye Bakanlığının Genel Valiliğin giderlerini açık bir şekilde eleştirmesi üzerine yeni tasarıda ana idare ve Oblast düzeyinde idarenin giderlerinde gözle görülür bir azalma da göze çarptı.[721]

1881 yılı nizamname tasarısı Genel Valilik kurumunun kendi üzerine geniş yetkiler alma arzusu sebebiyle, Petersburg tarafından kabul edilmedi. Kaufmann ve onun çevresi nizamname tasarısındaki birçok geniş yetki için Türkistan'ın özel vaziyetini bahane gösteriyorlardı. Diğer taraftan Petersburg, Türkistan'ın vaziyeti hakkında da bilgi sahibi değildi.[722] Bu sebeple tasarı, kanun hükmünde onaylanmadan önce öncelikle Rus İmparatorluğu'nun ulusal kenar bölgelerindeki idari yapılar ve Türkistan'ın güncel vaziyeti hakkında bilgi sahibi olunması gerekiyordu. Böylece karşılaştırma yapıp bir sonuca varılabilecekti. En önemlisi de Genel Vali ve idarenin memurlarının görevi kötüye kullanmaları hakkında Petersburg'a kadar gelen şikâyetleri yerinde görme ve Genel Valiliği teftiş etmenin zamanı da gelmişti.

---

[719] **Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy imperii,** s. 103.
[720] Vasilyev, "Organizatsiya i funktsionirovaniye glavnogo upravleniya v Turkestanskom general-gubernatorstve (1865-1884 gg.)", s. 55.
[721] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 89.
[722] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy İmperii (Vtoraya polovina XIX veka)**, s. 37.

3.2. 1883 YILI NİZAMNAME TASARISI

3.2.1. Senatör F. Girs'in Teftiş Sonuçları

3 Mayıs 1882 tarihinde Genel Vali Kaufmann'ın vefatı sebebiyle Türkistan Genel Valiliği idaresindeki kadro değişimi, Kaufmann tarafından hazırlanan nizamname tasarısının kabul edilmesini geciktirmişti. 1882 senesinde Kaufmann yerine göreve getirilen yeni Genel Vali Çernyayev, Türkistan'a vardığında bölgenin mevcut durumunu açıklığa kavuşturmak maksadıyla bölgeyi revize etme başvurusunu en yüksek merciye iletti.[723] Çernyayev'in görevlendirdiği Girs'in en önemli vazifesi, 1867 yılında geçici hükmünde yürürlüğe giren tasarı ve 11 Temmuz 1867 tarihinde en yüksek emirle verilen iktidarın bir sonucu olarak; eski Genel Valinin özel emirleri temelinde Türkistan'ın idari, yargı ve ekonomi birimlerinin vaziyeti hakkında yüksek iradeye bilgi sunmaktı. Aynı zamanda eğer görevi kötüye kullanma varsa bunu açığa çıkarması ve Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi hakkındaki nizamname tasarısının nihai olarak hazırlanması için Girs'ten veriler sunması istendi. 20 Ekim 1882 tarihinde Girs'e en yüksek takdirle hak ve görevlerinin yazılı olduğu bir talimatname verildi.[724]

Senatör Girs, bölgenin durumu hakkında fikir edinmek için kurumların kalem odalarının ofis çalışmalarını gözden geçirerek talep, şikâyet ve halkın gereksinimleri hakkındaki çok sayıda kişisel soruşturmayı inceledi. Genel Valiliğin tüm Uyezdlerini bizzat kendisi ve kendisine yardım için görevlendirilen memurlar aracılığıyla teftiş etti.[725] Girs'ten yalnızca görevi kötüye kullananları açığa çıkarması değil aynı zamanda Türkistan idaresinin genel karakteri ve imparatorluğun diğer kısımlarındaki yasa düzeninden sapmayı ortaya koyması isteniyordu.[726] Bu arada 18 Mayıs 1882 tarihinde imparator III. Aleksandr'ın emirnamesiyle Yedisu Oblastı, Türkistan Genel Valiliği'nden ayrılarak Bozkır Genel Valiliği ve Omsk Askeri Okrugu[727] terkibine dahil edilmişti.[728]

---

[723] **Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy imperii,** s. 103.
[724] **Otçet Girsa**, s. 1.
[725] Girs ile birlikte İçişleri Bakanlığından özel görevli memur, danışman Galdinskiy, Rusya'nın Kaşgar konsolosu Petrovskiy, gümrük vergileri departmanından danışman Yezuçevskiy ve Novgorod bölge mahkemesi savcısı Ditlov görevlendirildiler.
[726] **Otçet Girsa**, s. 2.
[727] 1882 yılında Batı Sibirya Askeri Okrugu, terkibine Yedisu Oblastı'nın dahil edilmesiyle birlikte Omsk Askeri Okrugu adını almış, 1884 senesinde ise Batı Sibirya Askeri Okrugu, İrkutsk ve Priamurskiy olmak üzere iki Askeri Okruga ayrılmıştı. Omsk Askeri Okrugu'nun oluşturulmasının

Bu sebeple Girs, hali hazırda valiliğin terkibinde bulunan Sır Derya ve Fergana Oblastları, Zerefşan Okrugu ve Amuderya Otdeli'nin idari birimlerinde teftişini gerçekleştirdi. Girs'in sunduğu rapor; idare, yargı ve ekonomi olmak üzere kendi içinde alt başlıklara ayrılan üç ana bölümden oluşuyordu. İdare bölümü:

- İdari kurumlar; İdari bölümler ve idari yapılanma, ana idare-Genel Vali, Genel Valinin kalem odası
- Sır Derya Oblastı; İdare ve ekonomi şubesi, Oblastın Uyezd idaresi, Taşkent idaresi
- Fergana Oblastı; Oblast idaresi, idare ve ekonomi şubesi, Fergana şehrinin polis idaresi, Fergana-ekonomi şehir idaresi, Fergana Oblastı'nın Uyezd idaresi, Uyezd idarelerindeki büro işleri
- Zerefşan Okrugu; Otdellerin idaresi, Semerkant şehrinin ekonomi ve polis idaresi
- Amuderya Otdeli; Uçastokların idaresi
- Şehir idaresi ve Taşkent'in şehir nizamnamesi

3.2.2. Nizamname Tasarısının Hazırlanması

1882 yılına gelindiğinde Yedisu Oblastı'nın Bozkır Genel Valiliğine dahil edilmesiyle Türkistan Genel Valiliği topraklarında idari ve toprak birimlerinin yönetimi ile ilgili olarak aynı anda dört geçici tasarı hüküm sürüyordu ve bunların hiçbiri kalıcı yasanın gücüne sahip değildi.[729] Sır Derya Oblastı; bozkır komisyonu tarafından hazırlanan ve Genel Valinin özel emirleriyle önemli ölçüde değişikliğe uğrayan 11 Temmuz 1867 tarihli geçici nizamname tasarısı, Zerefşan Okrugu; 29

temel nedeni "Çin'in batısıyla sınır tüm Oblast ve guberniyalardaki askeri yönetimin bir başkomutanının elinde bir araya toplanma" ihtiyacıydı. Aynı zamanda 1879-1881 yıllarındaki İli (Gulca) bölgesinin hakimiyeti hakkındaki Rusya ve Çin arasındaki anlaşmazlıklarla bağlantılı olarak Gulca krizinin doğrudan bir sonucuydu. Ayrıntılı bilgi için bkz. **V plameni i slave. Oçerki istorii Sibirskogo voennogo okruga**, Zapadnoye-sibirskoye knijnoye izdatelstvo, Novosibirsk, 1969, 432 s.

[728] **PSZRİ**, T. 2 (1882), No: 886, s. 212-212. "1882 g. maya 18. O sosredotoçenii vısşago nadzora po upravleniyu oblastyami Akmolinskoyu, Semipalatinskoyu, Semireçenskoyu v lits general-gubernatora i o podçinenii guberniy Tobolskoy i Tomskoy obşçemu poryadku vısşago upravleniya, suşçestvuyuşçemu dlya vnutrennıy guberniy."

[729] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 64.

Haziran 1868 tarihinde Genel Vali Kaufmann tarafından onaylanan ve onun emirleriyle değişikliklere uğrayan geçici nizamname, Amuderya Otdeli; 21 Mayıs 1874 tarihinde yürürlüğe giren Amuderya Otdeli'nin idaresi hakkındaki geçici nizamname (üstelik Uçastok yöneticileri 1867 tarihli Uyezd yöneticileri için belirlenen nizamname tasarısı maddelerine göre idare ediliyordu), Fergana Oblastı ise idari, toprak ve vergi düzeni açısından 1873 yılı, yargı sistemi bakımından 1867 yılı nizamname tasarısı temelindeki nizamnameye göre yönetilmeye devam ediyordu.[730]

Genel Valilikte hüküm süren bu karmaşıklığa sonra vermek için 1883 yılının Aralık ayındaki denetimin sonunda Girs tarafından hazırlanan taslak, tartışmaya sunuldu. Girs'in sunduğu tasarının başında 1880'li yılların başlarında Türkistan Askeri Okrugu'ndaki asker sayısı ve bölge idaresinde askeri unsurları azaltmak için Genel Valilikte tüm koşullar oluşturulduğu yazmaktaydı. Bundan hareketle Girs; *Orta Asya'daki olumlu politikamız ve şuandaki vaziyeti göz önüne alındığında, imparatorluğun ortak kurumları ile birleştirme yolunda bölgenin gelişimini askıya almak için hiçbir neden yoktur.* sonucuna vardı.[731] Girs'e göre Askeri-halk idari sisteminin eskimiş olması ve bölgenin idari alandaki gereksinimlerine cevap verememesi, yerel koşullardaki küçük değişikliklerle birlikte genel olarak yönetimin değişmesini de gerekli kılmıştı.[732] Girs'in teftiş sonuçları temelinde yeni tasarısıyı hazırlayanlar, 1881 yılı tasarısından farklı olarak Türkistan Genel Valisinin yetkilerinin diğer kenar bölge ana idarecileri düzeyine getirme zamanının geldiğini düşünüyorlardı. Özellikle askeri otorite altındaki idari ve adli organların meşruiyetini sorgulamak gerekiyordu. Buna dayanarak yargı reformunun gerekliliği, yargının idareden ayrılması ve aynı zamanda bölgedeki idari organların ivedilikle ilgili bakanlıklara devredilmesi (sivil idare İçişleri Bakanlığına) gerekliliği sonucuna varmışlardı.[733] 1883 yılı nizamname tasarısı; idari kurumlar, yerli halkın idaresi, yargı düzeni, Türkistan'da toprak düzeni, Rus göçmenler, devlet vergileri, Zemtvo yükümlülüğü[734], şehirlerdeki devlet ekonomi idareleri, maden

[730] **Otçet Girsa,** s. 7.
[731] **Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy imperii**, s. 103-104.
[732] Vasilyev, "Organizatsiya i funktsionirovaniye glavnogo upravleniya v Turkestanskom general-gubernatorstve (1865-1884 gg.)", s. 55.
[733] **Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy imperii,** s. 104.
[734] Rus İmparatorluğu'nda özellikle 19. yüzyılda gelişen yerel vergilendirme sistemine verilen isimdir. 1851 tüzüğüne göre tüm Zemstvo yükümlülükleri, nakdi ve ayni olmak üzere ikiye ayrıldı. Nakdi Zemstvo vergileri ile devlet, guberniya ve özel kurumların emniyet, yargı organları, idari ve Zemstvo

idaresi, orman idaresi ile Türkistan'daki hizmetin özel hak ve ayrıcalıkları olmak üzere 11 ana başlıktan oluşuyordu.[735]

3.2.3. Ana idare ve Genel Valinin Yetki ve Görevleri

Girs'in hazırladığı nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği idari-toprak yapılanması açısından 1867 yılında olduğu gibi Oblast ve Uyezdlerden oluşacaktı. Ana idare, Harbiye Bakanlığına tabi Genel Valiye emanet edilecek, Genel Vali aynı zamanda Türkistan Askeri Okrugu'nun ordu komutanı olarak görev yapacaktı. Yeni tasarıda da Girs'in önerisiyle Genel Valinin imparator tarafından göreve getirilmesi ve görevden alınması planlandı. Önemli ölçüde değişikliğe uğramadan Genel Valinin hak ve yükümlülükleri nizamname tasarısının 17-28 maddeleriyle belirlendi.[736] Yeni nizamname tasarısında merkezi hükümetin arzu ettiği şekilde Genel Vali kalem odasının kadrosu önemli ölçüde azaltıldı. Girs, Genel Vali kalem odası yöneticisinin istisnai durumuna dikkat çekerek imparatorluğun diğer bölgelerindeki konumuna karşılık gelen pozisyonlara eşit bir konuma getirmeyi planlıyordu.[737] Çünkü iç guberniyaların aksine Türkistan'da bireysel departmanların idaresi, kalem odasının yöneticisi tarafından yapılıyordu. Bu nedenle Genel Vali kalem odası, genel imparatorluk kurumlarından farklı bir konumdaydı ve kalem odasının yöneticisi zamanla Genel Valinin emirlerini yerine getiren bir görevliye dönüşmüştü. Aynı zamanda yöneticinin Oblast ve Uyezd kurumlarıyla ilişkilerine dair hakları da kanunlar çerçevesinde belirlenmemişti. Yöneticinin Genel Valinin en önemli emirlerini dağıtırken kendi imzasını kullandığı hatta resmi olarak bilgilendirmeden bölgenin ana

---

kurumları, okullar, hastaneler ve itfaiye giderleri karşılandı. Zemstvo görevlerini yürütenlerin büyük çoğunluğunu oluşturan köylüler de yollar ve köprüler inşa etmek ve onarmak, malzemeleri temin etmek, askerlere daire temin etmek, posta görevleri vb. gibi çok sayıda ayni görevi yerine getirdiler. 1864 senesinde Zemstvoların kurulmasıyla birlikte Zemstvo yükümlülüklerinin çoğunu 1917 yılına kadar Zemstvo kurumları tarafından yerine getirildi. **Materialı po zemskomu obşçestvennumu ustroystvu**, T. 1, SPB, 1885; B. B. Veselovskiy, **İstoriya zemstva za 40 let**, T. 1, SBP, 1909.

[735] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy İmperii (Vtoraya polovina XIX veka)**, s. 58.

[736] **A.e.,** s. 59.

[737] Vasilyev, "Organizatsiya i funktsionirovaniye glavnogo upravleniya v Turkestanskom general-gubernatorstve (1865-1884 gg.)", s. 56. 1876 yılı kanununa göre V. sınıfa ait memur kadrosunda olan kalem odası yöneticisi doğrudan Genel Vali tarafından göreve getiriliyor ve görevden alınıyordu. Türkistan'da ise bu pozisyon IV. sınıfa ait olmakla birlikte bunun bir sonucu olarak kalem odasının yöneticisinin göreve getirilmesi ve görevden azledilmesi Harbiye Bakanının ibrazıyla en yüksek emirname ile gerçekleşiyordu. **Otçet Girsa**, s. 20.

idarecisi adına emir verdiği durumlar dahi oluyordu. Böylesi bir durumda zamanla Genel Vali kalem odası, olağandışı bir görev alarak bir çeşit yönetim organına dönüşmüştü. Girs, raporunda bunun bir örneğine de yer veriyordu; 1875 senesinde Genel Vali Kaufmann, Genel Valilik sınırlarından ayrıldığında nizamnameye uygun olarak idari kısımda Sır Derya Oblastı Askeri Valisini, Askeri-halk idaresinin yöneticisi sıfatıyla ise kalem odasının yöneticisi General A. İ. Gomzin'i[738] görevlendirmişti. Ancak böyle bir pozisyon ne genel imparatorluk kanunlarında ne de 1867 yılı geçici nizamname tasarısında yer alıyordu.[739]

Yeni tasarıda Girs, aynı zamanda Genel Valilik bünyesindeki özel yetkili memurların sayısı ve giderlerini yaklaşık 1.5 kat azaltmayı planladı.[740] Girs'in teftişi sonucu bölgedeki sivil idareye tabi memurların göreve getirilme ve görevden alınma düzenini genel imparatorluk düzenine yaklaştırılması planlanmıştı.[741]

1883 yılı nizamname tasarısı genel olarak; Askeri-halk idari sistemi genel bir sivil idareyle değiştirme ile bölgeyi yerel makamların yetki alanından çıkararak, bunu ilgili bakanlıklara ve genel idareyi en üst düzeyde İçişleri Bakanlığına devretme eğitimi gösteriyordu. Girs, Genel Vali ve onun kalem odasının yetkilerini, Rusya'nın diğer kenar bölgelerindeki ilgili otorite ve birimlerin pozisyonuna mümkün olduğunca yaklaştırmayı da planladı. Ona göre askeri ve sivil otoritelerin ayrılması sadece Uyezdlerde değil, Oblast düzeyinde de başlatılması gerekiyordu. Ayrıca Girs'in nizamnamesinde Genel Valilikteki yargı sisteminin imparatorluk kanunları temelinde (1864 yargı tüzüğü) düzenlediği göze çarpıyordu.[742]

[738] A. İ. Gomzin, 1869-1877 yılları arasında Türkistan Genel Valisine bağlı kalem odasının yöneticiliğini yaptı.
[739] **Otçet Girsa,** s. 20.
[740] Girs'in raporunda 1882 yılı içerisinde Genel Valiye bağlı toplamda 18 özel yetkili memurun görev yaptığını yazıyordu. **Otçet Girsa,** s. 20.
[741] Vasilyev, "Organizatsiya i funktsionirovaniye glavnogo upravleniya v Turkestanskom general-gubernatorstve (1865-1884 gg.)", s. 56.
[742] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 91.

3.2.4. Oblastların İdaresi ve Askeri Valilerin Görev ve Yetkileri

1882 yılında Türkistan Genel Valiliği, 1867 yılında Genel Valilik terkibinde kurulan Sır Derya ve 1876 yılında kurulan Fergana Oblastlarından oluşuyordu. Yeni tasarıya göre Oblastlardaki idare; sivil ve askeri meselelerle meşgul olan Askeri Vali ve Oblast yönetimine emanet edilecekti. Askeri Valiler, Harbiye Bakanının ibrazıyla imparator tarafından göreve getirilecek ya da görevden alınacaktı. Girs'in önerisiyle Oblast yönetiminde Askeri Valinin dışında; vali yardımcısı, danışmanlar, Oblast tıp müfettişi, Oblast mimarı, ormancı, maden müfettişi ile arazi yönetim uzmanının yer alması da planlandı. Aynı zamanda Askeri Valilerin yardımcısı, Genel Valinin Harbiye Bakanlığına ibrazı üzerine imparator tarafından göreve getirilecek ve yardımcı gerektiği durumlarda Askeri Valiye vekillik edecekti.[743]

1883 yılı nizamname tasarısında Girs, Türkistan Askeri Valilerini Rusya'nın iç bölgelerindeki valilerin konumuna daha da yakınlaştırmayı planlandı. Bundan hareketle Askeri Valilerin yargı görevlerinden muaf tutulması amacıyla bölgede Türkistan guberniya savcısının görevlendirilmesi planlandı.[744] Aynı zamanda valilerin askeri kısmın idaresi görevlerini de ellerinden almayı planladılar. Ancak Oblast düzeyinde askeri kısmın sivilden kısımdan ayrılması, Askeri Okrug idaresinin yeniden düzenlenmesi meselesinin çözülmesinden sonraya bırakılmasını gerektirmişti. Yeni tasarıya göre diğer iç guberniyaların 4 (en fazla 5) şubeye ayrılan Oblast yapılanmalarını dikkate alarak Oblast idarelerinin şubeleri yeniden düzenlendi.[745] Buna göre Oblast idarelerinin genel olarak idari, ekonomi, inşaat ve

---

[743] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy İmperii (Vtoraya polovina XIX veka)**, s. 59.

[744] Bölgede Türkistan guberniya savcılığı pozisyonunun kurulmasından başka 1883 nizamname tasarısında sivil ve ceza mahkeme odalarının birleştirilmesi, idaresinin ise Oblast yönetimi tarafından değil köylü masası tarafından yapılması planlandı. Buna ek olarak nizamname tasarısında Oblast idaresinin Kafkasya örneğini takiben, birleştirilen mahkeme odalarının gözetiminde Uyezd hakimlerine gitmesi gereken velayet işlerinin idaresinden kurtulması planlandı. Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 92.

[745] Girs'in raporuna göre 1882 senesinde Sır Derya Oblastı; idare, maliye, yargı, yapı ve sınır memurları (sınır birimi) şubelerinden oluşuyordu. Buna göre idari şube; şube yöneticisi ve üç kâtipten oluşuyordu. Şube ise üç daireye ayrılmakta olup, her daireye bir kâtip başkanlık etmekteydi. İdare şubesinin birinci dairesinin iş konularını; askeri vali birimi, Oblasttaki memurların göreve getirilmesi ve görevden azledilmesi, yerli halka pasaportların verilmesi, imparatorluğun içinde yaşayan yabancılara ikametlerinin tedariği, geçen müfrezeler için yakıt temininin halk tarafından yerine getirilmesinin sağlanması, halk sağlığının korunması, salgın hastalıkların önlenmesi için tedbirler alınması ve Oblasttaki olayların acil birimlere sunulması, İkinci dairenin iş konularını; yerli halk idarecilerinin seçimi, halk mahkemelerinin

sınır şubelerinden oluşması tasarlandı.[746]

3.2.5. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görev ve Yetkileri

1882 yılına gelindiğinde Sır Derya Oblastı Kurama, Hocent, Çimkent, Evliya-ata, Türkistan, Kızılorda ve Kazalinsk olmak üzere 7 Uyezdden; Fergana Oblastı ise Hokand, Margilan, Andican, Namangan, Çust ve Oş olmak üzere 6 Uyezdden oluşuyordu.[747] Yeni tasarıda da Uyezdleri, Uyezd yöneticileri idare edecek, yöneticiler polis idaresinde genel guberniya kurumları ve Uyezd polis yönergesine göre hareket ederek Uyezd ispravniki ve Uyezd polis idaresinin haklarını kullanacaklardı. Girs'in tasarısına göre polis idareleri ya da polis Pristavlarının bulunmadığı idari noktalarda polislerin görevlerinin Uyezd yöneticilerinin yardımcıları tarafından yerine getirilmesi planlandı. Yeni tasarıda Girs'in arzu ettiği şekilde Türkistan'ı iç guberniya idarelerine yakınlaştırılmasına yönelik yeni bir adım, Uyezd idaresi düzeyinde yapıldı. Bir önceki nizamname tasarısının ardından yeni nizamname tasarısında Uyezd yöneticilerinin göreve getirilmeleri sadece askeri değil, sivil memurlar arasından da mümkün olacaktı.[748]

---

kararları ve yerli halk idarecileri hakkında halkın şikâyetleri, yükümlülüklerin yerine getirilmesi hakkında kamu cezaları, seçimlerin sonucunda yöneticilerin göreve getirilmesi, mahkemeye verilmesi ve vesayet, Üçüncü dairenin iş konularını ise; Sır Derya Oblastı, Zerefşan Okrugu ve Amurderya Otdeli'nde geçici olarak yaşayanların zorunlu askerliğe tabi kişilerin askeri hizmete kabulü ve muayenesi, kişilerin aranması ve tutuklama birimi oluşturuyordu.
Sır Derya Oblastı maliye şubesi ise üç daireye ayrılmakta olup, birinci dairenin iş konularını devlet vergileri ve Oblastın gelir ve gider tablolarının hazırlanması, İkinci dairenin iş konularını yerli halk arasında toprağın kullanım hakları hakkında şikâyetler ve sulama suyunun dağıtımı hakkındaki anlaşmazlıklar, posta arabalarının işleri, kamu ormanları, mahkeme kasaları, toplum ve şehirlerin sermayeleri, üçüncü dairenin iş konularını ise fiyatların onaylanması ve Oblastın Uyezd ve şehirlerinde vergiye tabi kişilerin kayıt altına alınması, nüfus ve hasatları vb. gibi istatistiki verileri toplama oluşturmaktaydı. **Otçet Girsa,** s. 22.

[746] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 92.

[747] **Otçet Girsa,** s. 40-55.

[748] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 92.

Tablo 11: Müfettiş Girs'in teftiş sonuçlarına göre 1882 Yılı Sır Derya Oblastı'nın Uyezd idari kadrosu[749]

Uyezdlerin İsimleri	Uyezd Yöneticisi	Uyezd Yöneticilerinin Yardımcıları		Askeri Kısımda Ober-ofitser	Katip	Tercüman
		Baş	Yerli Halk Arasından Kıdemsiz			
Kurama	1	2	1	1	2	2
Hocent	1	3[750]	1	1	2	2
Çimkent	1	1			1	1
Evliya-ata	1	1			1	1
Türkistan	1	1	1	1	2	2
Kızılorda	1	1			1	1
Kazalinsk	1	1			1	1

Yeni nizamname tasarısında Uyezd yöneticisinin baş ve kıdemsiz (yerli halk arasından) yardımcılığı pozisyonunu, Uyezdin özel birimlerini yöneten ve Stan Pristavlarının hak ve yükümlülüklerine sahip Uçastok Pristavları[751] (1873 ve 1881 nizamname tasarısındaki gibi Uçastok yöneticileri değil) ile değiştirmeyi planladılar.[752] Bundan başka 1882 yılında Girs'in raporunda görüldüğü üzere Uyezd yöneticilerinin yerli halk arasından göreve getirilen kıdemsız yardımcısı ve askeri kısımda ober-ofitser Kurama, Hocent ve Türkistan Uyezdlerinde görev yapmaktaydı. Yeni tasarıda bu yardımcıların da başarısızlığı sebep gösterilerek kaldırılması (Orenburg ve Sibirya'nın yetki alanına giren bozkır alanlarındaki gibi) teklif edildi.[753]

Yeni tasarıda Girs'in önerisiyle iç guberniyalarda olduğu gibi Uyezd idaresine mensup bütün memurların Genel Vali tarafından göreve getirilmesi ya da görevden

[749] **Otçet Girsa,** s. 41.
[750] 2 kıdemli yardımcı özel olarak Uratepe ve Cizzak Uyezdlerini idare etmekteydi.
[751] Girs'e göre Uçastok Pristavları kendi polis idaresinde yetki alanına gören tüm Uçastoğu dolaşarak halkın ihtiyaçları ve talepleri hakkında daha çok bilgi sahibi oluyordu. Aynı zamanda yerli halkın yaşamı ve yerli halk idaresinin yöneticilerini yakından tanıyarak onların faaliyetlerini de yönetiyorlardı. **Otçet Girsa,** s. 54.
[752] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 93.
[753] Girs raporunda idarenin kuruluş döneminde idari organizasyonu kolaylaştırmak ve yerli halkı kamu hizmetine çağırmak için oldukça faydalı olduğunu ancak son dönemde başarısızlığa uğradığını yazıyordu. Bundan hareketle yeni nizamname tasarısında bu pozisyonun kaldırılması teklif edildi. **Otçet Girsa**, s. 41

azledilmesinin Askeri Valilere devredilmesi planlandı.[754] Ancak bu hak olağanüstü vaziyetini koruyan Amuderya Otdeli yöneticisinin pozisyonu için geçerli olmayacaktı. Yeni nizamname tasarısında Uyezdlere eşit olsa bile Otdel yöneticisine bazı özel avantajlar verilmesi gerektiği savunuldu. Buna göre Otdel yöneticisine; Otdelde konuşlanan orduların idaresinde Sır Derya Oblastı ordu komutanı yardımcısının hakları, yerli halk idarecilerini seçimlerini onaylama ve bu yöneticileri görevden azledilme hakkı ile ana idarecinin özel talimatları temelinde, sınır meseleleri hakkında yazışma yetkisi verilecekti. Nizamname tasarısında diğer tasarılarda olduğu gibi Amuderya Otdeli yöneticisinin göreve getirilmesi ve görevden azledilmesi Genel Vali tarafından gerçekleştirilecekti. Yeni tasarıda da Amuderya Otdeli kalem odasının giderleri düşürülerek kadrosu da kısmen değiştirildi.[755]

3.2.6. Taşkent Şehrinin İdaresi

1867 yılı Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici tasarıya göre Taşkent'in Uyezd yöneticisinin yetki alanından çıkarılarak özel bir şehir yöneticisi tarafından idare edilmesi planlanmıştı.[756] 1877 yılında Taşkent'te şehir nizamnamesinin yürürlüğe girmesiyle şehir ekonomisi, şehir Duması ve upravanın emri altına girmiş[757], iki Uçastoka ayrılan Taşkent'in Rus kısmında da Gorodniçiy'e tabi bir özel polis idaresi kurulmuştu.[758] Zamanla Taşkent şehir yöneticilerinin faaliyetleri tamamen değişerek esas olarak yalnızca emniyet görevlerini yerine getirmeye başlamışlardı. Buna dayanarak yeni nizamname tasarısında Gorodniçiy pozisyonunun kaldırılması ve bunun yerine hem Asya hem de şehrin Rus kısmını idare etmek için Politsmeysterlik pozisyonunun kurulması teklif edildi. Gorodniçiy'in yerli yardımcısına baş polis Aksakalı ismi verilerek vazifesine devam etmesi uygun görüldü.[759]

Yeni tasarıda Taşkent'teki polis biriminin yönetimi için personel şu şekilde

[754] **PSZRİ**, T. 2 (1876), Ç. 1, Madde 77.
[755] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 93.
[756] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey**, Madde 71-77.
[757] **Otçet Girsa,** s. 48-49.
[758] **Otçet Girsa,** s. 51.
[759] **Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy imperii,** s. 105.

belirlendi: Politsmeyster, yardımcısı, yerli halk arasından baş polis aksakalı, 2 Pristav, 2 katip ve 2 tercüman. Fergana şehrinin idaresi ise Politsmeyster, 1 Pristav ve sekreterden oluşacaktı.[760] Diğer tüm şehirlerdeki polis idareleri, Uyezd yöneticilerinin yetki alanına girecekti. Aynı zamanda Semerkant, Kazalinsk şehirleri ve Petro-Aleksandrovsk tahkimatlarında Uyezd yöneticisine tabi özel polis Pristavlarının tayin edilmesi planlandı. 1867 yılı nizamname tasarısında olduğu gibi yeni tasarıda da polis memurlarının görevlerini yerine getirebilmesi için ordudan düşük rütbeli asker temin etmesine izin verilecekti.[761]

3.2.7. Yerli Halkın İdaresi

Girs'in teftiş sonuçlarına göre hazırlanan yeni nizamname tasarısında, 1871 ve 1873 yılı nizamname tasarılarında olduğu gibi yerli halkın göçebe ve yerleşik olarak iki kategoriye ayrılarak idare edilmesi planladı. Tasarıyı hazırlayanlar yerel idaredeki bir üst makamın onayına tabi seçim ilkelerinin devam ettirilmesi gerektiği konusunda hemfikirdiler. 1881 yılı nizamname tasarısına göre Aul Aksakallarının seçiminde Auldaki tüm kibitka sahiplerinin oy hakkı bulunuyordu. Yeni nizamname tasarısında ise 1873 yılı tasarısına uygun olarak buna sınırlama getirmeyi uygun buldular.[762] Yeni tasarıda Aullar ve Aullardan oluşan göçebe Volost idareleriyle iki düzeyli bir sistem kurulması planlandı. Aullar 100-200, Volostlar ise 1000-2000 kibitkadan oluşacaktı. Volost yöneticileri, Askeri Valilerin onayı ile göreve gelecek ancak bazı durumlarda Uyezd yöneticisinin, Askeri Valiye rapor etmek kaydıyla geçici olarak Volost yöneticisini görevden uzaklaştırma hakkı bulunacaktı. Aul Aksakallarının seçimlerinin tasdiki ve görevi kötüye kullanmaları durumunda ise görevden uzaklaştırılmaları Uyezd yöneticisi tarafından gerçekleştirilecekti. Volost yöneticileri ve Aul Aksakalları kendi yasal taleplerinin yerine getirilmemesi ve küçük çaplı suçlar için kendi yetkileri

[760] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 94-95. Müfettiş Girs'in raporuna göre 1882 senesinde Fergana şehrinin polis idari kadrosu; 1 Politsmeyster, 2 polis Pristavı, sekreter, sekreter yardımcısı ve yazılı tercümandan oluşmaktaydı. **Otçet Girsa,** s. 74.
[761] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 95.
[762] **Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy imperii,** s. 104.

altındaki görevlileri tutuklama hakkına da sahip olacaklardı.[763]

1867 yılı nizamname tasarısına göre yerleşik halk tek düzeyli (Uyezd-Aksakallık) bir sistemle idare ediliyor ve Volost yöneticiliği pozisyonu bulunmuyordu. Büyük köyler, polis ve idari yetkilere sahip aksakallar tarafından idare olunuyordu. Yeni tasarıda yerleşik halkın idaresinin göçebelerde olduğu gibi Volost Syezdi ve Volost yöneticisi, Aksakalllık Shodu ve Aksakallık aksakallarından oluşması önerildi. Yeni tasarıya göre yerleşik Volostlar 500-1500 haneden oluşan birbirine komşu 5-8 Aksakallığın birleşmesinden meydana gelecekti. Volost Syezdi, Volost yöneticilerinin seçimi, vergi ve yükümlülükler hakkındaki meselelerin çözümüyle meşgul olacaktı. Tüm hane sahipleri temsil olunduğu Aksakallık Shodu'nda genel olarak Aksakal pozisyonu için aday sunulacak, Aksakalların seçimi yapılacak, zararlı kişiler köyden uzaklaştırılacak ve aynı zamanda su ve vergilerin dağıtımı yapılacaktı.[764]

1883 yılı tasarısında yerleşik nüfusun yerel yönetimi seçme prosedürü, görevlilerin hak ve görevleri de göçebe nüfusla aynı düzenlemelere karşılık geliyordu.[765] Bundan başka yeni tasarıda şehirler ve nüfusun yoğun olduğu köylerde özel polis Aksakallarının (kurbaşı) görevlendirilmesi planlandı. Aksakalların hak ve görevleri, bölgenin ana idarecisinin özel talimatı ile düzenlenecek, faaliyetleri ise sadece polis gözetimi ile sınırlı olacaktı. Polis Aksakalının şehir ya da köyün yöneticisine değil, Uyezd yöneticisine tabi olması planlanmıştı.[766]

3.2.8. Nizamname Tasarısı Hakkındaki Tartışmalar

1883 yılı nizamname tasarısı, 1867 senesinde geçici hükmünde yürürlüğe giren nizamname tasarısından sonra hazırlanan ve onaylanmayan tasarıların sonuncusuydu. 1883 yılı tasarısında Rus idaresinin sıkı kontrolü altında bulunan yerel yönetim sistemini kademeli olarak imparatorluk düzenine yaklaştırma arzusu

[763] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 96.
[764] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 60.
[765] **Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy imperii,** s. 104.
[766] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 96-97.

göze çarpıyordu. Nizamname tasarısında yerel yönetimin iki aşamalı-birleşik bir sisteme dönüştürülmesini planladı. Fakat aynı zamanda yerel-göçebe nüfusun seçim düzenini de kısıtladı. Tasarıda para tasarrufu yapmak ve bölgenin idari-bölgesel bölünmesini genel imparatorluk düzenine daha tutarlı hale getirmek için özel idari-toprak birimlerinin (Zerefşan Okrugu ve Amuderya Otdeli) kaldırılması da öngörüldü.

Girs'in nizamname tasarısı incelendiğinde yerel yönetim kurumlarının gelişiminde özellikle iki yön dikkat çekiyordu; yeni nizamname tasarısında genel imparatorluk düzenine giriş yapma arzusu sürdürülürken, yerel halk tarafından muhalefet ve reddedilme korkusu sebebiyle her türlü değişim oldukça ihtiyatlı yapılıyordu.[767]

[767] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 97.

4. BÖLÜM

1886 YILI TÜRKİSTAN KRAYI'NIN İDARESİ HAKKINDAKİ NİZAMNAME VE SİBİRYA VE ORTA ASYA OBLASTLARI'NIN ASKERİ OKRUGLARA BÖLÜNMESİ

4.1. 1886 YILI NİZAMNAME TASARISI

4.1.1. Nizamnamenin Hazırlanması ve Temel Özellikleri

Türkistan Genel Valiliği'nin kurulmasından sonra bozkır komisyonu tarafından hazırlanan geçici nizamname tasarısının, Petersburg'un da isteği üzerine Türkistan'ın yerel şartlarına uygun bir nizamnameye dönüşmesi için ilk Genel Vali Kaufmann tarafından 1871, 1873 ve 1881 yıllarında hazırlanan üç nizamname tasarısı da Petersburg tarafından onaylanmamıştı. Genel Vali Çernyayev, 1882 senesinde Kaufmann'ın ölümünden sonra hemen, yeni tasarının hazırlanma işiyle meşgul oldu. Ancak Kaufmann tarafından hazırlanan tasarı maddelerini, Türkistan'ın güncel vaziyetiyle karşılaştırmak için elinde hiçbir veri yoktu. O da bundan yola çıkarak yeni nizamname tasarının hazırlanması için veriler elde etmesi ve aynı zamanda bölgenin teftişi için Senatör Girs'i Türkistan'a yolladı fakat Girs'in teftişi sonrası hazırlanan 1883 yılı nizamname tasarısı da onaylanmadı ve tasarı olarak kaldı.

Müfettiş Girs'in tasarısının da kabul edilmemesi üzerine 21 Ocak 1884 tarihinde III. Aleksandr, Girs'in teftiş sonuçlarının incelenmesi ve Türkistan'ın idaresi hakkındaki nizamname tasarısının nihai olarak hazırlanması için N. P. İgnatyev[768] başkanlığında bir komisyon kurulması emrini verdi.[769] Komisyon üyeleri

[768] N. P. İgnatyev (1832-1908): Devlet adamı ve diplomat İgnatyev, 1857 senesinde Avrupa seyahatine çıktı. Yakındoğu, Viyana, Belgrad, İstanbul, Suriye ile Filistin'i ziyaret etti. Seyahati sonrasında İçişleri Bakanı A. M. Gorçakov'a Orta Asya'da bir dizi bilimsel keşif yapma isteği hakkında notlar sundu. 1858 yılında Hive Hanlığıyla diplomatik ilişkiler kurması için vazifelendirildi ve Buhara Emirliği ile ticaret antlaşması imzaladı. 1864 yılının Temmuz ayında Rusya'nın İstanbul büyükelçisi oldu. 1877-78 Osmanlı-Rus savaşından sonra imzalanan Ayastefanos (Yeşilköy) antlaşmasının görüşmelerine katıldı. III. Aleksandr'ın tahta çıkmasıyla 1881 yılında İçişleri Bakanlığına getirildi. Ancak bir süre sonra yine III. Aleksandr tarafından İçişleri Bakanlığından uzaklaştırıldı. 1884 senesinde Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamnamenin hazırlanması için kurulan komisyonun başkanı oldu. Ayrıntılı bilgi için bkz. D. N. Şilov, **Gosudarstvennıye deyateli**

arasında farklı bakanlıkların temsilcileri bulunuyordu. İçişleri Bakanlığını Türkistan topraklarının teftişini yapan Senatör Girs, Harbiye Bakanlığını da birçoğu Türkistan'daki savaşlara katılmış subaylar olan General A. K. Abramov, General A. N. Kuropatkin ve General L. N. Sobolev temsil ediyordu.[770] Aynı zamanda komisyonda Girs'in teftişine katılan ve Kaufmann döneminde bölgede görev yapan memurlar ile yeni Türkistan Genel Valisi N. O. Fon Rozenbah[771] da bulunuyordu[772] Komisyon yerel şartları göz önünde bulundurarak Rusya'nın Türkistan'daki gücünü pekiştirmek maksadıyla doğru bir sivil idare kurmak, idarenin giderlerini azaltmak ve gelirleri arttırma meselesiyle meşgul olacaktı.[773] Komisyonun ilk toplantısında özellikle Türkistan Genel Valisinin yetki alanlarının sınırlandırılması konusundaki mesele gündeme gelmişti. Komisyonda Genel Vali Kaufmann'a verilen geniş yetkilerin bölgede bakanlıkların faaliyetlerini felçe uğrattığı belirtildi.[774] Ancak komisyonun asıl meseleye cevap vermesi gerekiyordu; Türkistan Genel Valisinin özel yetkilerinin korunduğu Askeri-halk idari sistemi muhafaza mı edilecek yoksa bölge Rus İmparatorluğu'nun merkez guberniyalarında faaliyet gösteren ortak bir Oblast ve Uyezd kurumları temelinde mi yönetilecekti.[775]

Komisyonda Girs'in teftiş sonuçları, onun tarafından hazırlanan nizamname tasarısı, General Kolpakovskiy başkanlığındaki komisyonun hazırladığı 1881 yılı nizamname tasarısı ve bölgesel hükümet tarafından hazırlanan 1871 ve 1873 nizamname tasarıları da dikkatli bir şekilde incelendi.[776] Ancak İgnatyev başkanlığında kurulan komisyonun hazırladığı taslak, 1883 tarihli taslaktan önemli ölçüde farklılık gösteriyordu. Komisyon, Girs'in bölgeyi iki Oblasta ayırma teklifini

---

Rossiyskoy imperii, SPB, 2002, s. 289-293.

[769] Sadıkov, **Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.)**, s. 46.

[770] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 86.

[771] N. O. Fon Rozenbah (1836-1901): 1884-1889 yılları arasında Türkistan Genel Valisi ile Türkistan Askeri Okrugu'nun ordu komutanı olarak yaptı. Rozenbah döneminde Hazar Ötesi Demiryolu Semerkant'a kadar uzatıldı ve Taşkent yolu için de inşaat başladı. Rozenbah, aynı zamanda Fergana vadisindeki petrol yataklarını işletmeye başladı ve Tanrı Dağları ile Pamir'e yapılan çok sayıda bilimsel seyahate destek verdi.

[772] **Krayevoye upravleniye,** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 29.

[773] **İstoriya Uzbekskoy SSR,** Taşkent, 1956, s. 103.

[774] Bakanlıkların yönetim merkezlerinde çoğu durumda valilerin kendileri üzerindeki etkilerini saf dışı bırakan ofisleri bulunuyordu.

[775] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 87.

[776] Sadıkov, **Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.)**, s. 36.

sürdürmenin zorunlu olduğunu kabul etse de birkaç değişiklik yapmayı planladı.[777] Diğer taraftan Girs, açık bir şekilde Türkistan Genel Valiliğini İçişleri Bakanlığı yetkisi altına verme eğilimi gösterirken İgnatyev'in komisyonu, Türkistan Genel Valiliğini Harbiye Bakanlığının yetkisi altında bıraktı.[778] İgnatyev'in komisyonu her Oblastta ceza ve sivil mahkeme odalarını tek bir çatı altında birleştirme yerine guberniyaların birleşik odaları ve Mirovoy Syezdi'nin[779] haklarına sahip bir mahkemenin kurulmasını teklif etti.[780] İgnatyev'in komisyonuna göre Uyezd ve Oblast idarelerinin katı kontrolü altındaki yerleşik ve göçebe halkın ekonomi idaresi neredeyse aynı olmalıydı.[781] Aynı zamanda teftiş sonuçlarına göre Girs, yerleşik halkın kullandığı araziye özel mülkiyet hakkı verilmesi taraftarıyken, İgnatyev'in komisyonu bunları devlet arazisi sayıyordu.[782]

Komisyon çalışmalarını 31 Mayıs 1884 tarihinde tamamladı ve yeni tasarı, 29 Mart 1885 tarihinde devlet konseyinde tartışmaya sunuldu.[783] 12 Haziran'da birkaç değişiklikle birlikte *Türkistan Krayı'nın İdaresi Hakkındaki Nizamname* ismiyle III. Aleksandr tarafından onaylandı[784] ve 1 Ocak 1887 tarihinde yürürlüğe girdi. Yeni nizamnamenin yürürlüğe girmesiyle böylece Hazar Ötesi (Doğrudan Harbiye Bakanlığının yönetimi altında bulunuyordu) ve Yedisu Oblastı'nın (Sibirya Askeri Okrugu terkibinde bulunuyordu) Türkistan Genel Valiliğine dahil edilmesi hakkındaki 26 Aralık 1897 tarihli Askeri Okrug reformuna kadar sürecek olan Rus idari mevzuatının gelişim sürecinde ikinci dönem başlamış oldu. 12 Haziran 1886 tarihinde Genel Valilik, eski temel idari prensiplerini muhafaza ederek "Türkistan Krayı" ismini aldı.

Yeni nizamnamede Petersburg ve Türkistan idaresi işgalci güç olarak, Orta Asya'da güçlü, sağlam ve tek bir askeri gücün olması konusunda hemfikirdi ve bundan hareketle Türkistan idaresinin ana maksadı bölgede askeri-idari otoriteyi

---

[777] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 99.
[778] **Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy imperii,** s. 105.
[779] Sulh mahkemelerinin Syezdlerine verilen isimdir.
[780] **Krayevoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 30.
[781] **Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy imperii,** s. 105.
[782] **Krayevoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 30.
[783] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, s. 99.
[784] **PSZRİ**, T. 6 (1886), No: 3814, "Polojeniye ob upravlenii Turkestanskogo kraya-12 İyunya 1886"

daha da güçlendirmek olacaktı.[785] Bu bağlamda Türkistan'ın kolonileştirilme sorunu hakkındaki meseleleri çözmeyi amaçlayan yeni nizamname ile birlikte Askeri-halk idari sistemi de yasal bir çerçeve kazanmış oldu. Nizamnamede Kaufmann tarafından bölgenin işgali döneminde ortaya konan Türkistan yönetim ilkeleri muhafaza edildiği göze çarpıyordu. Türkistan Genel Valisinin sahip olduğu özel durum korunarak (sivil ve askeri gücün ayrılmazlığı) Türkistan Krayı, Harbiye Bakanlığı'nın yetkisi altında bırakıldı.

1865 yılı geçici nizamnamesinde Oblasttaki Askeri-halk idaresinin tüm memurları askeri birime aitken[786], 1886 yılı nizamnamesine göre ise *Türkistan topraklarının idaresindeki bütün memurların çoğunlukla askeri sınıfa mensup kişilerinden seçilen Askeri Valiler ve Amuderya Otdeli'nin yöneticisi hariç, askeri veya sivil memurlar tarafından atanabilecekti.*[787] Öte yandan yeni yönetim organizasyonunda Senatör Girs'in ısrar ettiği kurallar da ortaya çıktı ve ortak bir yönetim sisteminin tatbik edilmesi fikri vurgulandı. Buna göre özel departmanlar, Türkistan Genel Valisinin yetki alanından alındı ve geri kalanı ilgili bakanlıklara karşı sorumlu tutuldu.[788] Yeni kurulan yargı, maliye, kontrol, eğitim, posta ve telgraf departmanlarına ait düzenleme ve kişiler hariç olmak üzere Türkistan topraklarının idaresi, Harbiye Bakanlığı'nın yetkisi altında bırakıldı.[789]

1886 yılı nizamnamesine göre Türkistan Krayı; Sır Derya, Fergana ve Semerkant olmak üzere üç Oblasttan oluştu. Sır Derya Oblastı; Kazalisnk, Kızılorda, Çimkent, Evliya-ata ve Taşkent Uyezdleri ile Amuderya Otdeli, Fergana Oblastı; Hokand, Fergana, Andican, Namangan ve Oş**,** Semerkand Oblastı ise Semerkant, Kattakurgan, Hocent ve Cizzak Uyezdlerinden meydana geliyordu.[790] Nizamnamede yerel koşullar hakkında bilgi sahibi olmaları ve bunları birinci elden değerlendirebilmeleri için Uyezdlerin sınırlarının belirlenme ve değiştirilme hakkı, bu konudaki emirlerini Harbiye Bakanı aracılığıyla imparatora bildirecek olan Genel

[785] **İstoriya Uzbekskoy SSR,** T. 2, Taşkent, 1968, s. 46.
[786] **PSZRİ**, T. 40 (1865), Ç. I, No: 42372, Madde 33.
[787] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814.
[788] **Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy imperii,** s. 106.
[789] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 8.
[790] **PSZRİ**, T. 6, 3814, Madde 1-4.

Valiye verildi.[791] Nizamnameye göre Türkistan Krayı'nın idaresi; ana idare, farklı departmanlara ait özel bölümlerin idaresi, yerel idare (Oblast, Uyezd, şehir ve Aksakallık-Kırsal) ve yargı düzeniden oluşuyordu.[792] İdari birimlerin yönetim merkezleri: ana idare ve Sır Derya Oblastı'nda Taşkent, Fergana Oblastı'nda Fergana, Semerkant Oblastı'nda Semerkant şehri, Amuderya Otdeli'nde ise Petro-Aleksandrovsk tahkimatıydı. Uyezd idarelerinin ikamet merkezleri ise ikamet yerinin Kluçev tahkimatı olduğu Cizzak Uyezdi hariç, Uyezdle aynı ismi taşıyan Uyezd şehirlerinde bulunuyordu.[793] Nizamnameye göre Türkistan Krayı'nın yerli halkı (göçebe ve yerleşik), köylerde yaşayanlar kırsal kesim sakinlerinin haklarından, şehirlerde yaşayanlar ise şehir sakinlerinin haklarından faydalanacaklardı.[794]

4.1.2. Ana İdare ve Genel Valinin Görev ve Yetkileri

Yeni nizamnameye göre Türkistan Krayı'nda ana idare, imparatorun seçimi ve yönetim senatosunun emriyle göreve getirilen ve görevden alınan Genel Valiye emanet edildi.[795] Genel Valinin Kray sınırlarında geçici bir süre ile bulunmaması, görevden alınması, vefatı ve hastalığı sebebiyle, eğer imparator tarafından biri görevlendirilmediyse onun görevini Askeri Valiler arasından memuriyette en kıdemlisi yerine getirecekti.[796] Genel valinin hak, görev ve çalışma düzeni ile yüksek irade ve yerel kurumlarla olan ilişkisi genel guberniya kurumları isimli kanun ve 1886 nizamnamesine göre belirlenecekti.[797]

Genel kanunlardan farklı olarak nizamnamede Krayla ilgili özel maddeler de yer aldı. Örneğin 16 Haziran 1870 tarihli şehir nizamnamesinin yürürlüğe girmediği şehirlerde şehir ekonomisinin Genel Vali tarafından idare edilmesine karar

[791] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 5.
[792] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 6.
[793] **PSZRİ**, T. 6, No:3814, Madde 7.
[794] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 8-9.
[795] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 10. 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Genel Vali doğrudan imparator tarafından göreve getiriliyor ve görevden azlediliyordu. Yeni nizamnamede araya yönetim senatosunun girmesiyle ana idarenin emanet edildiği Genel Valinin statüsünün düşürüldüğü göze çarpıyordu. Ancak bunlara rağmen halen Genel Valinin yetkileri, Avrupa Rusyası'nın valilerinden oldukça fazlaydı.
[796] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 11.
[797] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 12.

verilmişti.[798] Yeni nizamnamede Genel Valiye, İçişleri Bakanının rızasıyla yerli halk arasından siyasi mimli kişileri, 5 günü geçmeyecek şekilde Kray sınırlarından yollama hakkı da verildi. Genel Vali konu hakkındaki her emrini, tebdirleri alarak ve nedenlerini ayrıntılı açıklamak suretiyle Harbiye ve İçişleri Bakanına rapor edecekti.[799] Aynı zamanda Krayda halk arasında toplum düzeni ve huzuru tehdit eden ağır suçların (cinayet, eşkıyalık, soygun, iktidara muhakemet gibi) gerçekleştiği istisnai durumlarda Genel Valiye bu suçların faillerini askeri mahkemeye verme, savaş yasası ile yargılama için yüksek izin isteme hakkı da verildi.[800] Yeni nizamnameye göre Genel Valiye bağlı; kurul, özel yetkili memurlar, tercüman ve kalem odası görev yapacaktı.[801]

4.1.2.1. Genel Vali Kurulu ve Kalem Odası

Genel Vali başkanlığında[802] toplanan kurul; Sır Derya Oblastı Askeri Valisi, Fergana ve Semerkant Oblastları'nın Askeri Valileri (Taşkent'te bulundukları zamanlarda), Hazine ve Denetim Odası müdürleri, Maliye Bakanlığı'ndan zorunlu üye, Türkistan Askeri Okrugu Kurmay Başkanı, Genel Vali kalem odası müdürü[803], Sır Derya Oblast mahkemesi başkanı, Sırderya Oblast savcısı[804] ile Okulların Başmüfettişi'nden oluşuyordu.

---

[798] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 13.

[799] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 15. Bundan önceki dört nizamname tasarısında da Genel Valiye mimli kişileri Genel Valilik sınırlarından gönderme hakkının verilmesi planlanmıştı. Ancak hiçbirinde konu hakkında Harbiye ya da İçişleri Bakanına nedenleri hakkında rapor sunulması ve İçişleri Bakanlığı'nın rızası istenmemiş ve aynı zamanda nizamname tasarılarında uzaklaştırma süreleri de belirtilmemişti.

[800] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 16.

[801] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 17.

[802] Hazar Ötesi ve Yedisu Oblastları'nın Türkistan Genel Valiliğine dahil edilmesiyle birlikte, 1899 senesinde Türkistan Genel Valisi yardımcılığı pozisyonu oluşturuldu. **PSZRİ**, T. 19 (1899), No: 17177, s. 710, "1899 g. iyunya 11. "O grajdanskom pereustroystom Sredneaziatskih oblastey"; Türkistan Genel Valisine tabi Genel Vali yardımcısı da doğrudan imparator tarafından göreve getirildi ve görevden azledildi. Bu pozisyonun oluşturulmasından sonra Türkistan Genel Valisine bağlı Genel Vali Kurulu, Genel Vali yardımcısı başkanlığında toplanmaya başladı. **PSZRİ**, T. 20 (1902), No: 17974. "1900 g. yanvarya 3. Vısoçayşe utverjdennoye mneniye gosudarstvennogo soveta "O pravah i obyazannostyah pomoşçnika Turkestanskogo general-gubernatora"

[803] 1867 yılında kurulan Türkistan Genel Vali kalem odası, kalem odası yöneticisi tarafından yönetildi. 1 Ocak 1887 tarihinde yeni nizamnamenin yürürlüğe girmesinden sonra ise bu pozisyon kalem odası müdürü adını aldı.

[804] 2 Haziran 1898 tarihlinde yayınlanan *Vremennıh pravil o primenenii Sudebnıh ustavov v oblastyah Sır-darinskoy, Samarkandskoy, Ferganskoy, Semireçenskoy, Akmolinskoy, Semipalatinskoy, Uralskoy i Turgayskoy* isimli geçici kurallara göre Sır Derya Oblast mahkeme başkanlığı ve Sır Derya Oblast savcılığı pozisyonları kaldırıldı.

Kurul toplantılarına daimi üyelerinden başka Genel Valinin emriyle tartışılan konularda açıklama yapması için yararlı görüldüğü durumlarda diğer yetkililer de davet edilebilecekti.[805] Genel Valinin kurulda bizzat başkanlık edemediği durumlarda onun yerine kurula Sır Derya Oblastı Askeri Valisi başkanlık edecekti.[806] Kurulda Zemtsvo yükümlülükleri hakkındaki meselelerin ofis işleri, Maliye Bakanlığının zorunlu üyesi tarafından yerine getirilecek, diğer meseleler ise müdür başkanlığındaki kalem odasında toplanacaktı. Aynı zamanda kurulda özel sekreter de görev yapacaktı.[807]

Kurulun yetki alanına aşağıdaki meseleler giriyordu:

I. Kray'ın genel idaresi
   a. Tüm yasal meseleler
   b. Genel Valinin kurulda tartışmasılmasına gerek gördüğü diğer meseleler
II. Zemstvo yükümlülükleri
   a. Nakdi Zemstvo yükümlülüklerinin listesini incelenmesi
   b. Ayni Zemtsvo yükümlülüklerinin miktarını belirlenmesi
   c. Nakdi yükümlülükler ile ilgili soruların ele alınması
   d. Zemstvo yükümlülükleri tablosunun doğru bir şekilde yerine getirilmesinin gözlemlenmesi
III. Toprak ve vergi düzeni
   a. Toprak ve vergi düzeninin genel yönetimi
   b. Vergilendirme hakkındaki meseleleri görüşme
   c. Konu hakkında Genel Valiye gelen şikâyetlerin incelenmesi[808]

---

[805] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 18. Yirminci yüzyılın başlarında Genel Vali kurulunun kadrosu genişletildi. Kadroya Taşkent yargı daire savcısı ile Taşkent tarım ve devlet mülkiyeti daire başkanı dahil edildi.
[806] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 19.
[807] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 22. Kurul ilk toplantısını 8 Ocak 1887 tarihinde gerçekleştirdi. Genel Vali N. O. Fon Rozenbah'ın başkanlığını yaptığı ilk toplantıda Sır Derya Oblastı Askeri Valisi N. İ. Grodekov, Türkistan Askeri Okrugu Kurmay Başkanı N. İ. Razgonov, Türkistan Hazine Odası müdürü S. A. İdarov, Türkistan Denetim Odası müdürü İ. A. Vyazemkiy, Türkistan Genel Vali kalem odası müdürü N. A. Nesterovskiy ve özel sekreter bulunuyordu. Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 114.
[808] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 20.

Yeni nizamnamede Genel Valinin iktidarını sarsan bazı maddeler yer aldı. Nizamnamenin 20. maddesine göre kurul, Genel Valinin kurulda tartışmak için gerekli gördüğü tüm yasa ve diğer konularda danışmanlık görevinde bulunacaktı. Ancak Zemstvo yükümlülükleri ile arazi ve vergi düzeni hakkındaki tüm kararların kurul üyelerinin oy çoğunluğuna göre alınmasına karar verilmişti.[809] Bu nedenle Genel Vali bu konularda bağımsız kararlar alamıyor ve kurulun kararına bağlı kalmak zorunda kalıyordu.[810] Bundan başka nizamnamenin 21. maddesine göre Genel Valiye, çoğunluğun görüşüyle anlaşmazlık durumunda ilgili bakanlığa ayrılığa neden olan soruyu iletmek ve istisnai durumlarda bunu ilgili bakanlığa bildirerek bağımsız karar alma hakkı da tanınmıştı.[811] Ancak Genel Valiler bu fırsatı sık sık kullanamıyorlardı. Genel Valinin çalışmalarını etkileyen diğer bir durum ise kurul başkanlığı görevinin, Türkistan Genel Valisinin yardımcısına devredilmesi olmuştu.[812] Türkistan Genel Valisi kurula başkanlık ederken, kurulun belirli konularda aldığı kararları etkileme fırsatı buluyordu. Ancak Genel Vali yardımcısının kurula başkanlık etmeye başlamasıyla durum değişmişti ve Genel Vali sadece kurulun kararlarını onaylamak zorunda kalıyordu. Kurulun kararlarıyla uyuşmazlığı halinde de karara itiraz etse de bu durum Türkistan Genel Valiliği'nde yaşanan bürokratik gecikmelere yol açarak, anlaşmazlığa yol açan konularda kesin kararı geciktiriyordu.[813]

1886 yılı nizamnamesine göre Türkistan Genel Valisine bağlı müdürün başkanlık ettiği kalem odası görev yapıyordu. Kalem odasının yetki alanına; Türkistanskiye Vedomosti yazı kurulu[814], Müze[815] ve halk kitaplığı girdi.[816] Aynı

[809] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 21.
[810] Türkistan Genel Valisine bağlı kurul aynı zamanda Varşova Genel Valiliği ve Kafkasya Başkomutanlığı'nın sivil kısmında da bulunuyordu. Meselelerin çözümünde kurulun çoğunluk oyu ile karar alan Türkistan Genel Valisi ise bunun istisnai örneğini oluşturuyordu. Genel Valinin iktidarı açısından bu olumsuz ikili durum, Türkistan Genel Valileri ve idarenin diğer yöneticileri tarafından oldukça eleştirilmiş, hatta 1902 yılında K. A. Nesterovskiy başkanlığında kurulan komisyon bu gerçeği açıkça dile getirmişti. Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 98-99.
[811] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 21.
[812] **PSZRİ**, T. 20 (1902), No: 17974.
[813] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 99.
[814] Türkistan Genel Valisi kalem odası bünyesinde Türkistanskiye Vedomosti'den başka 1870 yılından itibaren basılan "Turkestanskaya Tuzemnaya Gazeta" (Türkistan yerli gazetesi) da varlığını sürdürdü. Gazete ilk olarak Türkistanskiye Vedomosti'ye "ek" olarak yerel idare ve Rus idaresinin emirlerinin olduğu küçük bir yaprağa (bir yaprağın yarısı) basıldı. 1871'den itibaren "ekler", iki kere Sart dilinde,

zamanda yargı, maliye, kontrol, eğitim, posta ve telgraf gibi özel departmanlar, imparatorluğun genel yasalarına göre idare edilecekti.[817] 1867 yılı tasarısının aksine Kray'da tıbbi birim önemli ölçüde genişletildi ve askeri-tıp idaresi kuruldu. Yerel yönetimin tıbbi birimine bölge askeri-tıp müfettişi, onun yardımcısı, bölge veterineri, göz doktoru, doktor ve eczacıların sekreterleri ile kimya laboratuvarı müdürü de dahildi.[818] 1886 yılı nizamnamesine göre Türkistan Krayı'ında Genel Valiye bağlı ana idare kadrosu 2 kıdemli özel yetkili memur, 2 kıdemsiz memur, yol şubesi memuru, yapı (inşaat) şubesi memuru, maden şubesi memuru[819], orman şubesi memuru, sulama şubesi memuru ile Tarım şubesi memurundan oluşuyordu.[820]

4.1.3. Oblastların İdaresi ve Askeri Valilerin Görev ve Yetkileri

Sır Derya[821], Fergana ve Semerkant Oblastları'ndan oluşan Türkistan Kray'ında Oblast idareleri, Askeri Vali ve Oblast yönetiminden oluşuyordu.[822] Askeri Valiler, Harbiye Bakanının ibrazı, İçişleri Bakanı ve Türkistan Genel Valisiyle ön mutabakattan sonra bakanlar kurulunun üst düzey emirnamesi ile göreve getirildi ve

---

iki kere de Kazak Türkçesinde olmak üzere ayda dört kere çıktı. 1883 senesinde Sart dilinde haftalık gazete olarak çıkmaya başladı. 1884 senesinde Genel Vali Rozenbah, gazetenin Rusça tercümesiyle beraber çıkmasını emrettti ve 1907 yılından itibaren ise gazete haftada iki kere çıkmaya başladı. Türkistan yerli gazetesinde; üst düzey manifestolar, emirler, Rus hükümetinin Türkistan Krayını ilgilendiren haberleri (memurların göreve getirilmesi, yer değiştirilmesi ve mükâfatlandırılması), devlet dumasının faaliyetleri hakkında kısa bilgiler, yerli halkın Türkistan genel valisi tarafından mükâfatlandırılması ve yerli halkı ilgilendiren her türlü mesele hakkındaki tercüme edilmiş makaleler basıldı. **Krayevoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 218.

[815] Palen teftiş sonuçlarında Taşkent'teki müzenin 1907 senesinde kadar neredeyse hiç duyulmadığını ve müzenin tesadüfen müzeye gelen çeşitli eşyalardan meydana geldiğini yazmaktadır. Bu tarihten sonra Türkistan Genel Valisi N. İ. Grodekov, müzenin yeniden düzenlenmesi emrini vermişti. **Krayevoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 220.

[816] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 23.

[817] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 24.

[818] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 25-26.

[819] 1893 senesinde maden şubesi memuru, "maden şubesinin kıdemli memuru" adını aldı ve maden şubesinde kıdemsiz memur pozisyonu oluşturuldu. 1895 yılında ise bölge mühendisi ve yardımcısı aldını aldı.

[820] **Krayevoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 126.

[821] Sır Derya Oblast yönetimi, idare, ekonomi, yapı (sulama şubesi ile birlikte), kadastro, tıp, veterinerlik, devlet mülkiyetlerinin idaresi, muhasebe ve hesap olmak üzere sekiz şubeye, Fergana ve Semerkant Oblastları ise; idari, ekonomi, yapı (sulama şubesi ile birlikte), kadastro, arazi vergisi, tıp (kırsal kesim), veteriner, muhasebe, devlet mülklerinin idaresi olmak üzere dokuz şubeye ayrıldı. **Oblastnoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 8,47,71.

[822] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 43.

görevden alındı.[823] Askeri Valilerin hak ve görevleri genel guberniya kurumlarının (1876 yılında basılan) 489-657. ve 1886 yılı nizamname maddeleri çerçevesinde belirlendi.[824] Askeri Valilerin yardımcıları, Genel Valinin ibrazıyla sivil rütbelere göre askeri departmandaki en yüksek emirle göreve getirildi.[825] Danışmanlar ve Oblast yönetiminin üyeleri ise Genel Vali tarafından belirlendi. Askeri Valiler, Oblast idaresinde ana hükümler temelinde Oblast yönetimi aracılığıyla hareket edecek, guberniya yönetiminin haklarını kullanacak ve görevlerini yerine getirecekti. Yeni nizamnamede aynı zamanda Askeri Valiye bağlı yetkili memurlar ile tercüman da görev yapacaktı.[826]

Nizamnameye göre Fergana ve Semerkant Oblast yönetimlerine bağlı sulama idaresi memurları da görev yapacaktı. Sır Derya Oblastı'nda ise bu görevi teknisyen yerine getirecekti. Bu memurların hak ve görevleri, Genel Vali tarafından onaylanan özel talimatname çerçevesinde belirlenecekti. Genel guberniya kurumları temelinde yapılan yazışmalar, Oblast yönetimi kalem odası tarafından gerçekleştirilecekti.[827] Fergana Oblastı yönetimine bağlı guberniya matbaaları genel kuralları temelinde matbaa da hizmet verecekti.[828] Yeni nizamnamede ayrıca genel imparatorluk düzenine göre yerli halkın tıp hizmetlerinin ücretleri de düzenlendi.[829] Orman bölümü idaresi ve devlet mülkiyetlerinde de çeşitli düzenlemeler yapıldı.[830]

---

[823] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 45. Diğer guberniyalardaki Askeri Valilerin seçiminde özel talimatlar bulunmuyordu. Ancak Türkistan'da Genel ve Askeri Valiler göreve getirilirken, ön koşul olarak bu görevlilerin askerlik birimlere olan aidiyetleriydi. Özellikle bölgede daha önce bulunan ve burada doğrudan hizmet vermiş memurlara avantaj sağlanıyordu. 1886 nizamnamesine göre geri kalan pozisyonlara hem askeri hem de siviller atanabiliyorlardı. 1916 yılında Türkistan Krayı'nı inceleyen Genelkurmay Asya Birimi başkanı General M. M. Manakin, XX yüzyılın başında bu pozisyonları işgal eden beş Askeri Validen üçünün Türkistan'ı çok iyi bildiğini yazıyordu. Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 106.

[824] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 44.

[825] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 46.

[826] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 47-48,50.

[827] Askeri Valilerin özel kalem odaları bulunmamaktaydı. 20. yüzyılın başlarında bölge yönetimi birçok kez Genelkurmay Asya birimine özellikle gizli yazışmalar hakkında, Askeri Valilerin onların görevlerini yerine getirmek zorunda kaldığı gerçeğini gerekçe göstererek, kalem odası yönetici pozisyonunun kurulması için başvuru yapmıştı. Ancak ek mali harcamaları önlemek adına olumlu karar verilmedi. Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 107-108.

[828] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 52-54.

[829] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 382.

[830] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 36-38.

4.1.4. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görev ve Yetkileri

Nizamnameye göre Türkistan Krayı'nda Uyezdler, idari-polis yetkileri bulunan Uyezd yöneticileri tarafından idare edilecekti. Uyezd yöneticileri Uyezd İspravniki ve Uyezd polis idaresinin halklarını kullanacak ve onların görevlerini yerine getireceklerdi.[831] Uyezd yöneticilerinin göreve getirilmesi ve görevden alınması, Askeri Valinin ibrazıyla Genel Vali tarafından gerçekleştirilecekti. Uyezd yöneticisinin hastalığı ya da görevi başında bulunmaması durumunda onun vazifelerini yardımcısı yerine getirecek, yardımcısının hastalığı ya da görevi başında bulunmaması durumunda ise Askeri Valinin emriyle Uçastok Pristavlarından biri onun yerine görev yapacaktı.[832] Aynı zamanda Uyezd yöneticilerine bağlı yardımcılar ve kalem odası görev yapacaktı.[833] Uyezd yöneticilerinin yardımcıları; Uçastok Pristavları, Politseymesterler ile polis Pristavları Askeri Valiler tarafından göreve getirilecek ve görevden alınacaklardı.[834]

Uyezd yöneticilerinin ana görevi, kendisine tabi görevliler aracılığıyla yerli halkı denetlemekti. İmparatorluğun iç guberniyalarındaki özel Uyezd kurumlarında toplanan çeşitli yönetim kolları, Türkistan Krayı'nda Uyezd yöneticisinin şahsında birleştirilmişti. Uyezd yöneticileri; yerli halk arasından seçilmiş idarecilerin faaliyetleri, vergi ve Zemstvo yükümlülüklerinin alınması ile bunların düzenlerinin doğruluğu ile ilgileniyorlar aynı zamanda devlet arazilerinin durumu, halk mahkemelerinin eylemleri ile arazi düzeni hakkındaki meseleleri de kontrol ediyorlardı.[835]

1886 yılı nizamnamesinde bölgesel yönetimin uzun süredir arzu ettiği şekilde Uyezdler, yerli halk üzerinde kontrolü sağlamak maksadıyla Rayonlara ayrıldı.[836] Rayonlar ise guberniyalardaki Stan Pristavlarının haklarına sahip ve onların görevlerini yerine getirecek olan Uçastok Pristavları tarafından idare edilecekti.

---

[831] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 59.
[832] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 63.
[833] **PSZRİ,** T. 6, Sob. 3, No: 3814, Madde 60.
[834] **PSZRİ**, T. 6, Sob. 3, No: 3814, Madde 62.
[835] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 119-120.
[836] 1871 yılı nizamname tasarısında General Kaufmann'ın Uyezdleri Uçastoklara ayırma önerisi yerine tanzim edilmiş oldu. **RGVİA**, F. 400, Op. 1, D. 261, L. 196, 1871 g., Madde 47.

Pristavların dağılımı, nüfus, arazi ve diğer yerel şartlara göre Oblast yönetiminin kararı ve ardından Genel Valinin tasdikiyle gerçekleşecekti.[837] Uyezd yöneticileri ve Uçastok Pristavları yeni nizamnamede yerli halk arasından küçük suçları gerçekleştirenler ve yasal düzene itaatsizlik edenleri açığa çıkarma hakkına da sahip oldular. Buna göre küçük suçları gerçekleştirenlere yedi güne kadar gözaltında tutma ya da on beş rubleye kadar para cezası, yasal düzene itaatsizlik edenlere ise üç güne kadar gözaltında tutma ya da beş rubleye kadar para cezası verme hakkı tanındı. Küçük suçlara; kilise, camiler, idare ve toplum düzenine karşı suçlar genel olarak toplumun ahlakına karşı işlenen suçlar (alkolizm ve çirkin davranışlar) giriyordu.[838] Nizamnamenin 64. maddesinde geçen bu suçlar hakkında Uyezd yöneticileri ve Uçastok Pristavlarının kararları, kararın alındığı günden itibaren yedi gün içinde temyize gönderilebiliyordu. Aynı zamanda Uyezd yöneticilerinin kararları hakkındaki şikayetler Oblast yönetimine, Uçastok Pristavlarının kararlarına hakkındaki şikayetler ise Uyezd yöneticilerine iletiliyordu.[839]

4.1.5. Taşkent ve Şehirlerin İdaresi

Sır Derya, Fergana ve Semerkant Oblastları'nın şehirleri Ruslar bölgeyi işgal etmeden önce de mevcuttu ve şehir halkının çoğunluğunu yerliler oluşturuyordu. Daha sonra çevrelerinde Rus işgalleri ve buna müteakip yeni idari birimlerin kurulmasıyla eş zamanlı olarak Rus yerleşimleri oluşmaya başlamıştı. Rus İmparatorluğu'nda 1870 yılında yürürlüğe giren "şehir nizamnamesi", Türkistan'da ancak Kaufmann'ın isteğiyle 30 Ağustos 1877 tarihinde yürürlüğe girdi.[840] Resmi olarak ise ancak 1888 senesinde uygulamaya kondu.[841] Rus göçmenler nedeniyle şehirler yönetiminde farklılıklar olan iki kısma ayrıldı "yerli" -"Asya" ve "Rus". Bu da şehir yönetim organlarının tek tip bir politika izlemelerini engelledi. Buna ek olarak, yerel ve Rus nüfus arasındaki gayri resmi sınırı daha da güçlendirdi.[842] Yeni

[837] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 61.
[838] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 64.
[839] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 65.
[840] **Gorodskoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 7.
[841] **PSZRİ**, T. 8 (1888), No: 5616, Madde 576-577. "O primenenii gorodovogo polojeniya 16 İyunya 1870 goda k gorodu Taşkentu"
[842] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 112.

nizamnamede Türkistan Krayı'nda Oblast ve Uyezd yönetim merkezleri şehir olarak tanındı.[843] Buna göre Sır Derya Oblastı'nın idari merkezi; Taşkent, Fergana Oblastı'nın idari merkezi; Fergana, Semerkant Oblastı'nın idari merkezi Semerkant şehir olarak tanındı.[844] Aynı zamanda Margilan, Türkistan, Çust, İstaravşan ve Pencikent şehirleri de bu sıralamaya girdi.[845] Nizamnameye gore bu şehirlerde faydalı görüldüğü takdirde Genel Valinin izni ile Askeri Valilere şehir temsilcilerinden oluşan bir kamu idaresi kurma hakkı da tanındı.[846] Kamu idareleri kurulana kadar şehirlerdeki ekonomi ve bayındırlık faaliyetleri Uyezd yöneticisi, yöneticinin olmadığı durumlarda ise Oblast yönetimi ve Askeri Valilerin gözetimi altında Uçastok Pristavları tarafından, aynı zamanda şehir toplumunun temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilecekti.[847] Taşkent şehrini ise Uyezd yöneticisinin hak ve yükümlülüklerine sahip şehrin başkanı idare edecekti.[848] Şehrin başkanı aynı zamanda, şehrin upravasına da başkanlık yapacaktı.[849]

Nizamnameye göre polis idaresi, Taşkent (Rus kısmı), Fergana ve Semerkant'ta, Politseymester'in Taşkent'in Rus kısmında şehrin başkanına tabi olduğu istisnai durumla birlikte genel tüzük temelinde gerçekleşecekti. Türkistan Krayı'nın diğer şehirlerinde polis idaresinden Uyezd yöneticileri sorumlu olacaklardı. Üstelik Kazalinsk ve Petro-Aleksandrovsk tahkimatına da genel hükümler temelinde Kazalinsk Uyezdi ve Amuderya Otdeline tabi özel polis Pristavları da tayin edildi.[850] Yerli halkın yaşadığı şehirler, sayısını Oblast

[843] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 66.
[844] 1897'den sonra TGV'ne bağlandı.
[845] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 66. XX. yüzyılın başında istatistikler Türkistan Krayı'nın Oblastlarında aşağıdaki şehirlerin olduğunu gösteriyordu; Semerkant Oblastı'nda 6, Sır Derya Oblastı'nda 7, Fergana Oblastı'nda 7, Yedisu Oblastı'nda 6, Hazar Ötesi Oblastı'nda 3.
[846] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 67, İdare, genel guberniya kurumlarının 2109. maddesi temelinde kurulacaktı. Ancak 67. madde pratikte uygulanamadı çünkü işgalci güç olarak bölgesel yönetim açısından bakıldığında işgalci güç olarak şehir ekonomisini yalnızca şehirdeki yerli halkın temsilcilerine emanet etmek imkânsızdı. Diğer taraftan bu görev için yerli halktan ya da Ruslar arasından birini seçmek de şehrin "Asya" ve "Rus" kısımları arasında etnik çatışmalara yol açacaktı. Bu nedenle 1902 senesinde Türkistan topraklarının yönetimine ilişkin yeni nizamname tasarısı tartışılırken, komisyon bu maddeyi çıkarmayı ve şehir ekonomisinin Uyezd yöneticileri tarafından idare edilmesini (1886 yılı nizamnamesinin 68. maddesi uyarınca) önerdi. Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 113.
[847] Yeni nizamnameyle birlikte şehir nizamnamesinin yürürlüğe girmediği şehirlerde de ekonomi sömürge idaresine tabi kılınmış oldu.
[848] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 68-69.
[849] Dobromıslov, **Taşkent v proşlom i nastoyaşçem: istoriçeskiy oçerk**, s. 99.
[850] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 70.

yönetiminin belirlediği kısımlara ayrılacaktı. Bu kısımların idaresi, hane sahipleri tarafından seçilen kıdemli Aksakallar tarafından gerçekleştirildi. Bu şehirlerdeki yüksek polis denetimi ise Askeri Valilerin yerli halk arasından tayin ettiği ve yetki alanında yerli haktan alt polis hizmetlilerinin olduğu Aksakala emanet edilecekti. Şehirlerdeki polis birimlerinde görev yapan yerli halkın maaşları, şehrin gelirleriyle karşılanacaktı.[851] Şehirlerin Rus kısmında ise alt polis görevlerini yerine getirmesi için sivil polis muhafız ekibi kurulacaktı.[852]

4.1.6. Yerli Halkın İdaresi

Rus hükümetinin yerli halkı yerleşik hayata geçirme arzu ve politikasının bir sonucu olarak 1886 yılı nizamnamesinde yerleşik halkın gelişmiş bir idari organizasyonu göze çarpıyordu. 1867 yılı geçici nizamname tasarısında yalnızca göçebe halk için Volost idari birimleri kurulmuşken[853], 1886 yılı nizamnamesinde bölgesel yönetimin arzu ettiği şekilde yerleşik halkın yaşadığı Uyezdlerde de yerleşik Volostlar kuruldu. Bu planla birlikte böylece göçebe ve yerleşik halkın idaresinde bölgesel yönetimin arzu ettiği şekilde tek tip bir yerel yönetim ortaya çıkmış oldu.[854]

4.1.6.1. Yerleşik Halkın İdaresi

Nizamnameye göre her Uyezdde yerleşik halk Volostlara, Volostlar ise Aksakallıklara ayrıldı. Aksakallıklar, arıkların ve toprakların kullanımı açısından ortak çıkara sahip bir ya da birkaç küçük, birbirine yakın köyden oluşuyordu.[855] 1000-2000 haneden oluşan yerleşik Volostlar ise birkaç komşu Aksakallıktan meydana geliyordu. Şehirlerin haklarından yararlanamayan büyük yerleşimler, ortak bir kırsal kesim ve Volost düzeni alarak Aksakallıklara ayrılacaklar ve Volostları

[851] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 71.
[852] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 72. Not 1. Sivil polis muhafız ekibi bulunmayan şehirlerde kamu gelirleri artana kadar polis hizmetlerinin yerine getirilmesi için Genel Valinin izni ve Uyezd yöneticileri, Politsmeyster ve Pristavların emriyle yerli ordudan gerekli sayıda alt rütbeli asker alabilecekti.
[853] **Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey,** Madde 80-115.
[854] Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.,** s. 103.
[855] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 73-74.

oluşturacaklardı.[856] Tüm Volostun başka bir Uyezde geçişi Genel Valinin izniyle, Aksakallığın bir başka Volosta geçişi ise Askeri Valinin onayı ve Oblast yönetiminin rızasıyla gerçekleşiyordu. Küçük köylerin diğer bir Aksakallığa geçişi de Aksakallık Shodu'nun kararına göre Aksakallıkların rızası ve Uyezd yöneticilerinin izniyle gerçekleşiyordu.[857]

Volostlar, Volost yöneticileri tarafından Aksakallıklar ise Aksakallar tarafından yönetiliyordu. Kalabalık köylerden oluşan Aksakallıklarda, Aksakala destek olması için gerekli sayıda yardımcı seçebilme hakkı tanınmıştı. Volost yöneticileri, Aksakallar ve onların yardımcıları halkın seçimiyle 3 yıllığına göreve getiriliyorlardı.[858] Aynı zamanda 82. maddeye ek olarak Genel Valiye istisnai durumlarda Volost yöneticisini tayin etme hakkı da verilmişti.[859] Bu pozisyonlara yerli halk arasından mahkeme tarafından yedi günlük tutuklama veya otuz ruble para cezasını aşan cezalara tabi tutulmamış soruşturma altında olmayan ve 25 yaşından büyük herkes seçilebiliyordu. Volost yöneticilerinin seçimi, Aksakallık Shodu'nun her 50 hane arasından 1 kişiyi seçtiği temsilcilerden oluşan Volost Syezdi'nde gerçekleşiyordu. Volost Syezdi'ndeki temsilcilerin seçimi ise tüm hane sahiplerinden oluşan ve Aksakalın hazır bulunduğu tüm hane sahiplerinin en az yarısının katılma şartı ile oy çoğunluğuna göre Aksakallık Shodları'nda gerçekleşiyordu.[860]

Volost Syezdi'nin toplanma yeri ve zamanı, Uyezd yöneticileri tarafından belirleniyor ve seçilmişlerden oluşan Volost Syezdi'nde alınan kararlar, toplam sayının en az üçte ikisinin mevcut olması halinde kabul ediliyordu. Volost yöneticilerinin seçimlerinde Uyezd yöneticisi ya da onun yerine geçen bir kişi de hazır bulunuyordu. Bu kişiler yalnızca seçim düzenine nezaret edecek ve seçimlere müdahale etme hakkı da bulunmayacaktı. Volost Syezdi, Volost yöneticiliği

[856] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 75-77.
[857] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 78-79.
[858] Korneyev, taban yönetimdeki "demokratik" seçimin kısa süre içinde kurgu haline geldiğini yazıyordu. Çeşitli dolandırıcılıklarla seçmenlerin ve Rus yetkililerin toplu rüşvet alması sebebiyle seçimleri çoğunlukla zengin "yerliler" kazanıyordu ve bu yüzden yerli halk arasındaki dürüst ve iyi temsilciler seçimlerde yer almıyordu. Diğer taraftan seçimlerin galibi, seçim kampanyasının masraflarını görev süresi boyunca geri ödemek zorunda kalıyordu. Böyle bir "tazminat" da sıradan insanların omuzlarına da ağır bir yük getiriyordu. Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 66.
[859] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 80-82.
[860] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 83-85.

pozisyonu ve onun adayı olmak üzere iki kişiyi seçiyor, seçimden sonra bu sonuçlar Uyezd yöneticisi tarafından tasdiki için Askeri Valilere sunuluyordu.[861]

Yeni nizamnamede Askeri Valiye, seçimleri onaylama ya da onaylamama hakkı da verilmişti. Onaylamama durumunda vali, yeniden seçimlerin yapılmasını isteyebiliyor ya da Volost yöneticisi ve adayı pozisyonları için kendi takdirine göre birini tayin edebiliyordu. Volost Syezdine idari pozisyonların seçiminden başka Volost yöneticilerinin maaşlarınını belirleme görevi de verilmişti. Seçimlere kadar ise Volostun büyüklüğüne göre yöneticilere yılda 300-500 ruble maaş, yazman ve yiğit kiralaması için toplamda 300-400 ruble verilmesi kararlaştırılmıştı. Volost Syezdi'nin Volost yöneticilerinin maaşları ile yazman ve yiğit kiralaması için verilen tutar hakkındaki kararları Oblast yönetiminin onayına sunuluyordu.[862]

Volost yöneticileri ile Aksakalların hak, yükümlülük ve görevleri 1886 yılı nizamnamesinin 99-107 maddelerindeki değişikliklerde birlikte imparatorluktaki kırsal bölge halkının kamu yönetim kurumlarıyla ilgili kararlarına göre belirlenecekti. Volost yöneticileri; mahkeme kararları ve idarenin emirlerini uygulayacak, kırsal toplumlardaki ev sayısının listesini muhafaza edecek, tüm vergilerin zamanında alınması için nüfusun kar ve zararları ile yükümlülüklerin yerine getirilmesine nezaret edecek ve Aksakallıklarda izinsiz vergi ve saptanmamış yükümlülükleri denetleyecekti.[863] Volost Syezdi ise birkaç Aksakallığı ilgilendiren kamu vergi ve yükümlülüklerinin düzeni yaparak kadıların seçimini gerçekleştirecekti.[864]

Aksakallar, adayları ve yardımcılarının seçimi, seçimlere müdahale etme hakkı bulunmadan düzene nezaret edecek olan Volost yöneticisinin hazır bulunduğu, tüm hane sahiplerinin en az yarısının katılma şartı ile oy çoğunluğuna göre Aksakallık Shodu'nda gerçekleşiyordu. Seçimler Uyezd yöneticileri tarafından tasdik olunuyor, Aksakal ve yardımcılarının maaşları ise köylerin büyüklüğüne göre yıllık 200 rubleyi geçmeyecek şekilde Aksakallık Shodu'nda belirleniyordu. Aksakallık Shodu'nun bu konu hakkındaki kararları da Uyezd yöneticisine tasdiki için

[861] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 86-89.
[862] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 90-92.
[863] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 98-99.
[864] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 100.

sunuluyordu.[865] Nizamnameye göre Aksakallar özel Shodları toplayacak, köylerde vergi düzenini yapması gereken yetkili kişileri seçerek, şeçimlere müdahale etmeden belirlenen Shodlarda düzene nezaret edeceklerdi. Aynı zamanda vergi ve yükümlülükleri toplayarak karşılığında makbuzları verecek ve son olarak tahsil edilen miktarları hazineye sunacaktı.[866]

Volost yöneticileri ve Aksakalların görevlerini doğru bir şekilde yerine getirmemeleri hakkındaki şikayetler, Uyezd yöneticisine iletiliyordu. Volost yöneticileri, Aksakallar ve yardımcılarının görevlerini doğru bir şekilde yerine getirmemeleri veya görevi kötüye kullanmaları durumunda Volost yöneticileri Askeri Vali, Aksakallar ve yardımcıları ise Uyezd yöneticisi tarafından görevlerinden uzaklaştırılıyorlardı. Aynı zamanda geçerli sebepler nedeniyle Uyezd yöneticilerinin ivedilikle Askeri Valiye rapor sunarak Volost yöneticilerini geçici bir süreyle görevden uzaklaştırma hakkı da bulunuyordu.[867] Volost yöneticileri, Aksakallar ve yardımcıların görev başında gerçekleştirdiği önemli suçlar sebebiyle Oblast yönetimi tarafından mahkemeye verilebiliyorlardı. Az önem taşıyan suçlarda ise Uyezd yöneticisinin emriyle Volost yöneticileri, Aksakallar ve yardımcıları, en fazla on beş ruble para cezası ve yedi günü kadar hapis cezasına, Uçastok Pristavının emriyle ise en fazla beş ruble ve üç güne hapis cezasına çarptırabiliyorlardı. Nizamnameye göre bu temelde toplanan para, bölgedeki gözaltı yerlerinin düzenlenmesi için toplanan fonların güçlendirilmesi için özel bir sermayeye aktarılacaktı. Yerli halk kamu idaresindeki gayretli hizmetleri için Genel Valinin takdirine göre onur halatı ya da nakit parayla ödüllendirileceklerdi.[868]

Yeni nizamnameye göre ana sulama kanallarının idaresi Arık-Aksakallar, yan artellerin dağıtımı ise Mirablar tarafından yapılacaktı. Arık-Aksakallar Askeri Valiler tarafından tayin edilecek, Mirablar ise Aksakallık Shodları'nda seçilecekti. Ayrıca Uyezd yöneticileri, Arık-Aksakal ve Mirabların sulama sistemini idaresi hakkındaki hak ve görevleri, Genel Vali tarafından onaylanan talimatname çerçevesinde belirlenecekti.[869]

[865] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 93-95.
[866] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 101.
[867] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 102-103.
[868] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 104-106.
[869] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 107.

4.1.6.2. Göçebe Halkın İdaresi

1886 yılı nizamnamesiyle göçebe nüfusun yönetiminde de yeni kurallar belirlendi. Göçebe halk, her Uyezdde Volostlara, Volostlar ise Aul toplumlarına ayrılacaktı. Volost ya da Aul toplumlarındaki kibitka sayısı, Volostlarda 2000'i, Aul toplumlarında ise 200'ü geçmeyecek şekilde Oblast yönetimi tarafından belirleniyordu. Volostlar kışlık konak yerlerindeki arazi kullanımına göre komşu Aul toplumlarından oluşuyordu. Kibitkaların bir Aul toplumundan diğerine geçişi veya bir Volosttan diğerine geçişleri, Uyezd yöneticilerinin izniyle gerçekleşiyordu. Aynı zamanda kibitkaların geçişi ise Aul Shodu veya Volost Syezdi kararlarına göre gerçekleştiriliyordu. Tüm bu göçler hakkında Uyezd yöneticisi, Oblast yönetimine bilgi vermek zorundaydı.[870]

Nizamnameye göre tüm Aul toplumunun bir Volosttan başka bir Volosta geçişi, Askeri Valinin onayı ve Oblast yönetiminin; tüm Volostun başka bir Volosta geçişi ise Genel Valinin izniyle gerçekleşecekti.[871] Kendi Uyezdlerinin dışındaki yazlık ya da kışlık konak yerlerine ve aynı zamanda başka bir Uyezd ya da Oblasta geçişte göçebeler polis idaresinde yerel yetkililere tabi olacaklar ve devlet ile Zemtsvo vergi ve yükümlülükleri konusundaki görevlerini kendi Uyezdlerinde yerine getireceklerdi. Ancak Uyezd sınırlarından ayrılırken, Volost yöneticileri ve Aul Aksakalları ayrılan kibitkaların sayısının yer aldığı belge alacaklardı. Yazlık ve kışlık konak yerlerinin kendi Uyezd ve Volost sınırlarının dışına çıkması durumunda ise Aul ya da Volost görevlileri yerel yönetime göç sırasında verilen bir belgeyi sunacaklardı. Göçebe Volost ve Aul toplumlarının idaresi, nizamnamenin 80-106 maddeleri uyarınca gerçekleşiyordu. Ancak Aul Aksakalı, topladığı vergi ve yükümlülükleri onları Uyezd hazinesine aktaran Volost yöneticisine sunmak zorundaydı.[872]

[870] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 108-111.
[871] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 112-113.
[872] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 114-115.

4.1.7. Yerli Olmayan Halkın ve Rusların Yaşadığı Köylerin İdaresi

Yeni nizamnameye göre Rusların ve yerli olmayan halkın yaşadığı her köy ayrı bir toplumu oluşturuyordu. Rus kolonizasyonun gelişimiyle birlikte karşılıklı ilişkiye sahip olan köylerden kademeli olarak Volostların kurulması planlanmıştı. Köy muhtarının hak ve yükümlülükleri, toplum Shodu'nun kadrosu, yetki alanları ve eylemleri, imparatorluktaki kırsal bölge halkının kamu yönetimi için belirlenen kurallara göre belirleniyordu. Volostlar kurulana kadar toplumların idaresinin Uyezd yöneticisine tabi olması kararlaştırıldı.[873]

4.1.8. Nizamname Hakkındaki Tartışmalar

1867 yılı geçici nizamname tasarısından farklı olarak yeni nizamnamede Kray'daki Rus yönetiminin hak, görev ve yetkilerinin daha ayrıntılı ve net bir şekilde düzenlendiği göze çarpıyordu. Aynı zamanda yerel kurumların bakanlıklar ve Türkistan Genel Valisiyle uzun süredir düzenlemeye tabi tutulmamış ilişki hukukunu da tanımlıyordu. Yeni nizamnameyle adli, mali, denetim, eğitim, posta ve telgraf daireleri, Türkistan Genel Valisinin kontrolünden çıkarıldı. Geri kalan bakanlık birimleri ise *Genel Valilere genel talimatname*'nin 241 ve 241 maddeleri uyarınca Petersburg'daki merkez yetkililer ile Genel Vali kalem odası aracılığıyla ilişki kuracaktı. Ancak 1886 tasarısının onaylanmasından sonra kurulan birimlerin başkanlarının, ilgili bakanlıkla doğrudan etkileşime girmeleri ve Genel Valiyi atlayarak başkentten direktif almalarına da izin verilmişti. Bunun yanı sıra başkanlar, Genel Validen bağımsız olarak ilgili bakanlıkların talimatlarıyla hareket ederek kendi yerel kurumlarını çıkarları doğrultusunda kullanıyor ve Genel Valinin faaliyetlerine müdahale ediyorlardı. Bu durum yüce iktidarın tek temsilcisi olmayan Türkistan Genel Valisinin itibarını olumsuz yönde etkiliyordu.[874]

Türkistan toprakları, Rus İmparatorluğu'nun merkez guberniyalarında olduğu gibi İçişleri Bakanlığına değil, Harbiye Bakanlığına tabiydi. 1886 nizamnamesinde

[873] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 116.
[874] Şuşkova, "Reforma Upravleniya Turkistanskim krayem v naçale XX v.: Raznoglasiya mejdu C.-Peterburgom i Taşkentom", **Novıy istoriçeskiy vestnik**, No: 32 (2), 2012, s. 7.

de bu tabiilik devam ettirildi ancak idari görevlere sivil yetkililer de tayin edilmeye başlandı. Daha önce bütün pozisyonlar sadece ordu mensupları tarafından işgal edilirken şimdi ise bu şart, sadece Türkistan Askeri Okrugu'nun ordu komutanı olan Genel Vali ve Oblastlarda orduyu komuta eden Askeri Valiler için uygulandı. Ancak Uyezd düzeyinde sivil memurların da göreve getirilmesi, Rus yetkililerin Türkistan'da prestijilerinin düşüşüne neden oldu. Türkistan Genel Valisinin otoritesini sarsan başka bir durum da Genel Vali kurulunda arazi vergisi düzenlemesi ve Zemstvo yükümlülükleri ile ilgili meseleler haricinde kararların basit çoğunluk oyu ile alınması ve kurulun tüm yönetim konularına ilişkin meselelerde danışma işlevi görevi görmesiydi. Kurulun bu hakkı, Genel Valiyi, bakış açısını savunmak maksadıyla daha yüksek mercilere itiraz etmeye zorluyordu.

Bundan başka Türkistan yönetimindeki ilave sorunlar, Şeriat hukuku temelinde faaliyet gösteren Şeri mahkemelerin, Genel Valilerin yetki alanından çıkarılmasıyla başladı. II. Aleksandr tarafından kendisine geniş yetkiler verilen Genel Vali Kaufmann'dan sonra tüm Türkistan Genel Valileri, 1886 nizamnamesiyle belirlenen yasal normlara uygun olarak mahkemede ortaya çıkan tartışmalı durumların çözümüne özellikle su kullanımı konusundaki anlaşmazlıklara müdahale edemiyorlardı. Yerli halk, arıklar yardımıyla nehirden kendi alanlarına sulama için su temin ediyordu. Nehrin üst kısımlarında bulunan Volost sakinleri, kendi ihtiyaçları doğrultusunda nehrin aşağı kısmında bulunan sakinlerden daha fazla su çıkarma şansına sahiplerdi. Bu durum sebebiyle ortaya çıkan meselerle halk mahkemeleri ilgilendiği için 1886 nizamname tasarısının 256. maddesi uyarınca Rus idaresinin mahkeme kararlarına müdahale etme hakkı bulunmuyordu.[875] Bunun gibi birçok güç eksikliği, yerli halk açısından Genel Valinin bölgede imparatorunun en güçlü temsilcisi olmaktan çıktığı anlamına geliyordu. Çünkü bunun gibi birçok tartışmalı konuların çözümü için kendisine yönelmeleri durumunda halk, Genel Validen kesin cevap alamıyordu.[876]

Türkistan Genel Valisinin statüsünün düşmesinde aynı zamanda Harbiye Bakanlığı Genelkurmay bünyesinde kurulan Asya birimi[877] de etkin oldu. 20 Haziran

[875] **PSZRİ**, T. 6, No: 3814, Madde 256.
[876] Şuşkova, "Reforma Upravleniya Turkistanskim krayem v naçale XX v.: Raznoglasiya mejdu C.-Peterburgom i Taşkentom", s. 7-8.
[877] Asya Birimi, 30 Mart 1867 tarihinde Genelkurmay terkibinde Harbiye Bakanının emirnamesiyle

1886 tarihinde Genelkurmay Başkanı N. N. Obruçev[878] tarafından onaylanan *Asya birimi hakkındaki nizamname*'ye göre askeri alanlara ek olarak Kafkasya, Sibirya, Orenburg ve Türkistan Askeri Okrugları'nın askeri-idari ve Askeri-halk idareleri, Asya biriminin yetki alanına dahil edildi.[879] Asya birimi müdürünün hakları, Genelkurmay şube başkanlarının halkları ile eşitlendi ve sayısı beşe çıkarıldı. Bu Rus hükümetinin Asya sorunları ve aynı zamanda Türkistan'daki Askeri-halk idaresine karşı özel bir dikkat gösterdiği anlamına geliyordu. Diğer taraftan bu nizamnameyle birlikte Türkistan valilerinin raporları şahsen imparatora değil, Asya birimine gönderiliyordu. Oblastların Askeri Valilerinden gelen tüm raporlar da bu birimde toplanıyordu. Ayrıca Türkistan bölgesinin yönetiminde ortaya çıkan tüm ekonomik meseleler de Asya biriminde tartışılıyor ve onaylanıyordu. Türkistan'da sivil idare konularında Asya birimi; Genel Vali, Genelkurmay ve Harbiye Bakanı arasında köprü durumuna gelmişti. Asya biriminin memurları Kray hakkında gerekli bilgileri topluyor, analiz ediyor ve ardından Genelkurmaya ileterek incelemenin sonuçlarını Genel Valinin dikkatine sunuyordu. Böylece XX. yüzyılın başlarında aşağıdaki hiyerarşik tablo ortaya çıkmış oldu: İmparator-Harbiye Bakanı-Genelkurmay-Asya birimi-Genel Vali.[880]

Yeni nizamname, yerel ve merkezi otoritelerin yirmi yıllık yasama faaliyetinin bir sonucu olarak Türkistan'la ilgili temel yasaların sonuncusuydu. Nizamname bir takım değişiklikler ve eklerle birlikte 1917 senesine kadar geçerli kaldı. Ancak Türkistan'ın temel yasasının onaylanmasından hemen sonra, her şeyden önce onu hayata geçiren yetkililer tarafından eleştirildi. Hatta 1901-1906 yıllarında Genel Vali kalem odasının müdürlüğü yapan G. P. Fedorov anılarında kanun hakkında *ilk kullanıldığında pratik olarak faydasız olduğu ortaya çıktı*. diye yazıyordu.[881] Çünkü yeni nizamnamede birçok yerel özellik dikkate alınmamıştı. Bu yüzden nizamnamenin onaylanmasından hemen sonra bazı maddelerinin ivedilikle

---

kuruldu. İlk kurulduğunda Asya işleri müdürü, yardımcısı ve 2 ober-ofitserden oluşuyordu. 1906 senesinde Genelkurmayın şube statüsünü kazandı. 1910 senesinde ise yeniden Asya Birimine dönüştürüldü. 1918 yılındaki tasfiyesine kadar Türkistan Genel Valiliği Oblastları'ndaki Askeri-halk idaresinin meseleleri ile Buhara ve Hive Hanlıklarıyla ilgili siyasi konularla meşgul oldu.

[878] N. N. Obruçev, 1881-1897 yılları arasında Genelkurmay Başkanlığı yaptı.

[879] **PSZRİ,** T. 6 (1886), No: 3850, s. 380-381, "1886 g. iyunya 20. Polojeniye ob Aziatskoy çasti"

[880] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 92-93.

[881] G. P. Fedorov, "Moya slujba v Turkestanskom kraye", **İstoriçeskiy Vestnik**, T. 134, No: 11, s. 444-445.

iptali ya da değiştirilmesi hakkında Petersburg'a itirazlar yapıldı. Hatta başta yerli halkın dil ve geleneklerini bilen birkaç Oblast şefinden biri olan Fergana Oblastı'nın Askeri Valisi N. İ. İvanov gibi Türkistan askeri idaresinin bir takım temsilcileri de belgeyi inceledikten ve nizamnamenin gerçek hayattan koptuğunu gördükten sonra, işgal ettikleri görevlerinden ayrılmaya karar vermişlerdi. Yeni nizamname ile Türkistan'ın sosyal hayatı arasındaki fark, bariz bir şekilde göze çarpıyordu.[882] Ünlü oryantalist A. A. Semenov gibi yerel Rus aydınlarının birçoğu da yeni nizamnameyi başarısız kabul ediyorlardı. Semenov'a göre etnik, coğrafi, sosyal ve ekonomik koşullara göre çok sayıda yerel özellik gösteren bölgesel yönetimi, ortak imparatorluk normları altında sokmak için oldukça acele edilmişti.[883]

4.2. SİBİRYA VE ORTA ASYA OBLASTLARI'NIN ASKERİ OKRUGLARA BÖLÜNMESİ

4.2.1. Bölünme Nedenleri

1899 senesinde 26 Aralık 1897 tarihli Askeri Okrugların bölünmesi hakkındaki bakanlar kurulunun kararına uygun olarak Yedisu ve Hazar Ötesi Oblastları'nın Türkistan Genel Valiliğine dahil edilmesi, Türkistan idaresi açısından karmaşık bir dönemin başlangıcını ifade ediyordu. Türkistan Genel Valiliği'nin sınırlarının değiştirilmesi meselesi yalnızca bağımsız olarak Harbiye Bakanlığının değil, dış politikadaki meselelerle doğrudan ilişki içinde olan Sibirya ve Orta Asya'daki Askeri Okrugların sınırlarının yeniden düzenlenmesi konusundaki bölümlerin önemli bir parçasıydı. II. Aleksandr'ın 6 Ağustos 1865 tarihli emirnamesiyle Batı ve Doğu Sibirya Askeri Okrugları kurulmuştu. Okrugun terkibinde Tobolsk ve Tomsk guberniyaları ile Akmolla ve Semipalatinsk Oblastları bulunuyordu. 1882 yılında Batı Sibirya Askeri Okrugu, terkibine Yedisu Oblastı'nın dahil edilmesiyle birlikte Omsk Askeri Okrugu adını aldı. Omsk Askeri Okrugu'nun kurulmasının temel nedeni Çin'in batısıyla sınır tüm Oblast ve guberniyalardaki

[882] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 65.
[883] Semenov, **Pokoritel i ustroitel Turkestanskogo kraya general-adyutant K. P. fon-Kaufman 1-y**, s. 75-76.

askeri idareyi bir başkomutanının elinde toplama ihtiyacı ve 1879-1881 yıllarındaki İli (Gulca) bölgesinin hakimiyeti hakkında Rusya ve Çin arasındaki anlaşmazlıklarla bağlantılı olarak Gulca krizinin de doğrudan bir sonucuydu.[884] Rusya'nın doğu sınırlarında dış politika durumunun ağırlaşması ve Çin ve İngiltere ile aynı anda savaş tehdidinin ortaya çıkması nedeniyle Doğu Sibirya Askeri Okrugu; Irkutsk ve Priamurskiy olmak üzere ikiye ayrıldı.[885] 1894-95 yıllarındaki Çin-Japonya Savaşı da 1895 yılı baharında Priamursky Askeri Okrugu'ndaki birliklerin seferberliğini gerektirmişti. Rus politikacı ve generaller bu tarihten itibaren Japonya'yı bölgedeki potansiyel bir düşman olarak görmeye başlamışlar ve imparatorluğun Uzak Doğu sınırlarının savunulmasını gerekli görmüşlerdi.[886]

XIX. yüzyılın 80'li yıllarının sonunda Türkistan Krayı'nın da sınırları önemli ölçüde genişlemişti ve Kray, Krayın yerli Oblastları ismini alan Sır Derya, Fergana ve Semerkant olmak üzere üç Oblasttan oluşuyordu. 90'lı yıllara gelindiğinde ise İngiltere-Rusya arasındaki rekabet açısından yeni bir dönem başlamış ve Hindistan'a geçişi sağlayan Pamir bölgesi tartışmalı toprak haline dönüşmüştü. Ancak işgal, bu topraklar üzerinde hak iddia eden İngiltere, Afganistan ve Çin ile ilişkileri bozmamak adına Rus hükümeti tarafından uzun bir süre ertelenmişti. Aynı zamanda Rus İmparatorluğu'nun zaferine rağmen onu ciddi siyasi ve ekonomik zorluklara sürükleyen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı da Pamir'in işgaline ciddi bir engel oluşturuyordu. Ancak tüm engele rağmen Rusya, kısa bir süre içinde İngilizleri durdurma kararı aldı ve bu kararla birlikte 1891-1895 yılları arasında devam eden Pamir savaşlarından sonra[887] 1895 yılının Mart ayında Rusya ve İngiltere arasında Pamir'deki nüfuz alanlarının sınırlandırılması hakkında kurulan komisyonunun faaliyetleri neticesinde bir antlaşma yapıldı.[888] Bu antlaşmayla birlikte Rus

[884] **Stoletiye Voyennogo mininsterstva**, T. 1, 1802-1902, s. 608.
[885] R. S. Avilov, "Sozdaniye Priamurskogo voennogo okruga: vneşnepolitiçeskiy faktor (1882-1887 gg.)", **Gumaniternıye issledovaniya v Vostoçnoy Sibiri i Dalnem Vostoke**, No: 3 (15), s. 48-51.
[886] Avilov, "Sibirskiy voyennıy okrug (1899-1906 gg.): stranitsı istorii", **Voyenno-istoriçeskiy jurnal**, No: 7, 2014, s. 15-16.
[887] 1891-1895 yılı Pamir savaşları için bkz. A. M. Zayonçkovskiy-D. N. Logofet-A. D. Şemanskiy-K. İ. Drujinin-V. P. Nikolskiy-P. A. Nive, **İstoriya Russkoy armii**, T. 3 (1850-1899), İzd. Poligon, 2003, Peterburg, 577 s.; A. D. Postnikov, **Shvatka «Krışe mira»: Politiki, razvedçiki, geogragı v borbe za Pamir v XIX veke**, Obşçaya redaktsiya v predisloviya akademika V. S. Myasnikova, Moskva, 2005, 512 s.; D. N. Hudonazarov, **Pamirskaya ekspeditsiya grafa A. A. Bobrinskogo 1895-1901 godov**, Moskva, 2013, 323 s.
[888] Londra antlaşması olarak da geçen 1895 yılında Rusya ile İngiltere arasında yapılan antlaşmaya

İmparatorluğu, XIX. yüzyılın sonunda Pamir meselesini çözümleyerek Türkistan'ın işgalini tamamlamış ve sınırlar da nihai olarak çizilmiş oldu. Bundan sonra bölgedeki istikrarı korumak adına Harbiye Bakanlığı Türkistan Krayı'nın bölge yapılanmasında değişikliğe giderek Yedisu ve Hazar Ötesi Oblastlarını Türkistan Krayına dahil etmeye karar verdi. Rusya açısından 1897 yılı reformlarının temelinde Afganistan, İran, Hive Hanlığı ve Buhara Emirliği ile ortak sınırlara sahip Hazar Ötesi Oblastı'nın silahlı kuvvetlerinin idaresini iyileştirme ihtiyacı da yatıyordu.[889] Tüm bunların bir sonucu olarak imparatorluğun Asya bölgesindeki Askeri Okrugların yeniden örgütlenmesi hakkında çalışmalar başlatıldı.

Asya'daki Askeri Okrugların yeniden yapılandırılması meselesi hakkındaki çalışmalar 1897 seninde başladı. Varolan 4 Askeri Okrug ve Hazar Ötesi Oblastı yerine (İrkustk Askeri Okrugu'nun kaldırılması ile Yedisu ve Hazar Ötesi Oblastları'nın Türkistan Askeri Okruguna dahil edilmesiyle birlikte) Asya topraklarının Türkistan, Priamurskiy ve Sibirya olmak üzere üç Askeri Okruga bölünmesi öneriliyordu.[890] Harbiye Bakanlığının Askeri Okrug reformu konusundaki resmi görüşü, 14 Mart 1897 tarihli raporda ortaya konuldu. Harbiye Bakanı P. S. Vannovskiy'nin[891] imparatora gönderdiği raporda Türkistan Krayına dahil edilen Oblastlar sayesinde Orta Asya toprakları boyunca askeri yönetim birliğinin sağlanmış olacağı yazıyordu. Askeri açıdan bakıldığında bu reformla idare, tek bir komutanın elinde olacak ve bu güçlü idare Yedisu, Hazar Ötesi Oblastları ve Türkistan Krayı'ndaki Türkistan Askeri Okrugu ordusunun serbest bir şekilde disipline edilmesine izin verecekti. Aynı zamanda askeri birlikler de sınırdaki yerel çatışma

göre Rus İmparatorluğu himayesindeki Buhara ve Afganistan arasındaki sınır Panj nehri idi. Nehrin sol kıyısı Afganistan, sağ kıyısı ise Buhara Emirliğinin idaresi altına girdi. **Sbornik dogovorov Rossii s drugimi gosudarstvami**, 1856-1917, M. 1952, F. F. Martens, **Sobraniye traktatov i konventsiy, zaklyuçennıh Rossiyey s inostrannımi derjavami.** Traktatı s Angliyey, T. 12, s. 498-501.

[889] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 69.

[890] Avilov, "Sibirskiy voyennıy okrug (1899-1906 gg.): stranitsı istorii", s. 17.

[891] P. S. Vannovskiy (1822-1904): 1840 senesinde Moskova lisesini bitiren Vannovskiy, 1849 senesinde Viyana savaşı, 1853-56 yıllarında ise Kırım savaşına katıldı. 1857 senesinde Kırım savaşının sona ermesinden sonra 1861 senesinde Pavlov askeri lisesinin müdürü oldu ve 1868 yılında Tümgeneral rütbesine terfi edildi. 1877-78'deki Osmanlı-Rus savaşına katıldı ve 1 Ocak 1882 tarihinde ise Harbiye Bakanı oldu. Vannovskiy, Türkistan'ı hiç ziyaret etmese de A. N. Kuropatkin'in kariyerinin gelişimine katkıda bulundu ve emekliye ayrıldıktan sonra Harbiye Bakanı olması için Kuropatkin'i destekledi. 1897'de çalışmalara başladığı Asya'daki Askeri Okrugların düzenlenmesi hakkındaki reformları, 1 Ocak 1898'de sağlığının bozulması nedeniyle istifa etmesi sebebiyle gerçekleştiremedi.

bölgelerine hızlı bir şekilde yönlendirilebilecekti.[892]

Türkistan'da bölgesel reform yürüten Harbiye Bakanlığı için Türkistan Genel Valisinin egemenliği altında tüm bölgeyi birleştirmek adına koşullar da yaratılmıştı. 1881-1886 yılları arasında Hazar Ötesi demiryolu hattı döşenmiş ve 1888 yılında hat Semerkant'a, 1894 yılında ise Türkmenbaşı şehrine kadar uzatılmıştı.[893] 1898 yılının Mayıs ayında Semerkant-Andican demiryolu hattının inşası (Taşkent ve Margelan hatları ile) tamamlanmış, 1899 yılında ise Hazar Ötesi askeri demiryoluyla Semerkant-Andican demiryolu hattı birbirine bağlanmıştı. Tüm bu faaliyetler sonucunda Orta Asya demiryolu hattı boyunca trafik açılmış oldu. Rus İmparatorluğu açısından Türkistan'ı Rusya ile birleştiren ilk bağlantı olması sebebiyle Orta Asya demiryolu oldukça önemliydi. Demiryolu sayesinde Türkistan Rusya'nın iç pazarına dönüşecek ve bu topraklardaki sömürge faaliyeti de yeni bir ivme kazanacaktı. Ayrıca demiryolu hatları ile birlikler, hızlı bir şekilde istenen yönlere de hareket ettirilebilecekti. Demiryolu hattı sayesinde ortaya çıkan başka bir teknik yenilik olan telgrafla bölgeler arası iletişim de önemli ölçüde gelişecekti.[894]

1897 senesinde Sibirya ve Orta Asya'nın askeri yönetiminin yeniden düzenlenmesi meselesi, bakanlar kurulunun toplantısında görüşüldü. Dışişleri Bakanlığı temsilcisi Hazar Ötesi Oblastını Türkistan Krayına dahil etmenin sakıncalarından söz ederek idari sınırların değişmesinden sonra İngiltere ile Dışişleri Bakanlığının müsaade etmediği en önemli meselelerin Türkistan Genel Valisinin yetki alanına girmesinden korktuğunu belirtiyordu. Kurmay Başkanı ise sınır meseleleri hakkında Dışişleri Bakanlığından alınan talimatname ile bölgesel yönetim ve Hazar Ötesi Oblastı yöneticisinin sıkı bir şekilde gözlemleneceğini söylüyordu.[895] Bölgesel reformun diğer bir sakıncası da yeni yapılanma ile Türkistan Genel Valisinin devasa bir bölgeyi kontrol etmek zorunda kalacak olmasıydı. Bu sebeple Hazar Ötesi Oblastı yönetimine geniş hakların verilmesi, yöneticisine ise sınırda ortaya çıkan çatışma durumlarını çözmek için Türkistan Genel Valisinin talimatlarını beklemeden özel yetkiler verilmesi teklif edildi. Harbiye Bakanlığı temsilcisi

[892] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 70.
[893] N. Yakupcanov, "İz istorii jeleznoy dorogi Turkestanskogo kraya", **Karadeniz**, No.27, 2005, s. 210.
[894] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 70-71.
[895] **A.t.,** s. 72.

General Protsenko'ya göre güney sınırında Hindistan ve Afganistanla olan askeri-siyasi koşullar sebebiyle Askeri Okrug reformunun mümkün olan en kısa zamanda yapılması gerekliydi ve bu bağlamda mevzuatta yönetim konularıyla ilgili değişiklikler daha sonra ele alınmalıydı.[896] Bu tartışma neticesinde bakanlar kurulu, Türkistan Askeri Okrugunu savunma ve saldırı görevleri olan üç cepheye ayırdı: Afganistan, Çin'in batısı ve Horasan. Sibirya ve Orta Asya topraklarını ise iki Okruga bölmeye karar verdi:

1. Merkezi Omsk şehri olan ve Tobolsk, Tomsk, Yenisey, İrkutsk guberniyaları ve Akmolla, Semipalatinsk, Yakutsk Oblastları'ndan oluşan Sibirya Okrugu.[897]
2. Merkezi Taşkent şehri olan Sır Derya, Fergana, Semerkand, Hazar Ötesi ve Yedisu Oblastları'ndan oluşan Türkistan Okrugu. Okrugun yetki alanında ayrıca Hive Hanlığı ve Buhara Emirliği olacaktı.[898]

Tüm bu tartışmalar neticesinde 26 Aralık 1897 tarihli bakanlar kurulunun kararına göre Yedisu Oblastı, Omsk Askeri Okrugu ile İçişleri Bakanlığının yetki alanından ayrılarak, Türkistan Askeri Okrugu ve Türkistan Krayına bağlandı. Böylece Oblast, Harbiye Bakanlığının yetki alanına girmiş oldu. Aynı zamanda Hazar Ötesi Oblastı da Türkistan Krayı ve Türkistan Askeri Okrugu'nun bir parçası oldu.[899] Bir sonraki adım ise Askeri Okrugların idaresi ve kadrosunda gerekli değişikliklerin yapılması ile Kray terkibine giren Oblastların sivil idaresinin yeniden düzenlenmesi meselesiydi. Bu amaçla 1898 yılının Ocak ayında Harbiye Bakanı Kuropatkin, Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde bir komisyonun kurulması hakkında bir emirname yayınladı. Komisyon, idarenin eski düzende kalmasını önerse de Kuropatkin komisyonla aynı fikirde değildi ve Genelkurmay Başkanlığına Türkistan Genel Valisi ve ilgili birimlerle koordinasyon halinde gerekli değişikliklerin derhal yapılmasını emretti. 29 Ocak 1898 tarihinde Genelkurmay

[896] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 76.
[897] Sibirya Askeri Okrugu'nun tarihi hakkında yalnızca bir özel monografi yayınlandı. V. A. Kopılov, V. P. Milyuhin, Y. A. Fabrika, **Sibirskiy voyennıy okrug: Pervıye stranitsı istorii (1865-1917)**, Novosibirsk, 1995.
[898] **PSZRİ**, T. 17 (1897), No: 14818, s. 711. "1897 g. dekabrya 26. O razdelenii Sibiri i Sredne-Aziatskih oblastey na voennıye okruga, s sootvetstvennımi izmeneniyami v ustroystve ih vısşego grajdanskogo upravleniya"
[899] **PSZRİ**, T. 17 (1897), No: 14818, s. 711.

Başkanı General V. V. Saharov[900], ilgili bakanlıkların da rızasıyla imparatora gözden geçirmesi için aşağıdaki değişiklikleri yolladı:

1. Yedisu ve Hazar Ötesi Oblastları'nın tüm askeri ve sivil idaresini Türkistan Genel Valisi ve Türkistan Askeri Okrugu'nun komutanına tabi kılma,
2. Hazar Ötesi ve Yedisu Oblastları'nın başına Askeri Valiler ve ordu komutanları tayin etme,
3. Hazar Ötesi Oblastı'nda yargı kurumlarını muhafaza etme,
4. Hazar Ötesi ve Yedisu Oblastı Askeri Valilerine Türkistan Genel Valisi aracılığıyla Harbiye Bakanının tasdik ettiği vazifeler gönderme.[901]

11 Haziran 1899 tarihinde ise II. Nikolay, *Orta Asya Oblastları'nın sivil idaresinin yeniden düzenlenmesi* isimli kanunla 26 Aralık 1897 tarihinde bakanlar kurulunun *Orta Asya ve Sibirya Oblastları'nın Askeri Okruglara bölünmesi* hakkındaki kararını onayladı.[902] Tüm yeni hükümler ise 1 Temmuz 1899 tarihinde yürürlüğe girdi.[903] Ancak Yedisu ve Hazar Ötesi Oblastları Türkistan Genel Valiliği terkibine dahil edilse de bağımsız idari ve bölgesel birimler olarak Oblastlardaki eski düzenlemeler de yürürlükte kalmaya devam etti. Daha önce ortaya çıkan tartışmalı meseleler, Yedisu Oblastı Askeri Valisinin Bozkır Genel Valisine, Hazar Ötesi Oblastı yöneticisinin ise doğrudan Genelkurmaya başvurması yoluyla çözümleniyorken; bu tarihten itibaren ise bu meseleleri Türkistan Genel Valisi çözmek zorunda kaldı. Diğer taraftan ortaya çıkan birçok meselede Türkistan Genel Vali kalem odası, merkezi makamlarla yazışıyordu ve Genel Vali kalem odası ofis işlerinin fazlalaşması sebebiyle bazen uzun süreli yazışmalar için oldukça zaman kaybı yaşanıyordu. Tüm bunların neticesinde de Genel Vali kalem odası yalnızca başvuru

[900] V. V. Saharov (1848-1905): 1877-78 Osmanlı-Rus savaşına iştirak eden Saharov, önce Varşova Askeri Okrugu Kurmay Başkan yardımcısı ve ardından Odessa Askeri Okrugu Kurmay Başkanı oldu. 1898 yılının Ocak ayında Genelkurmay Başkanı olan Saharov, General Kuropatkin Marçurya ordusunun başına geçtiğinde 1904 yılının Şubat ayında Harbiye Bakanı olarak 1905 yılının Haziran ayına kadar bu görevi sürdürdü.
[901] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 78.
[902] **PSZRİ**, T. 17 (1899), No: 17177, s. 710-711. "1899 g. iyunya 11. "O grajdanskom pereustroystom Sredneaziatskih oblastey"
[903] Avilov, "Sibirskiy voyennıy okrug (1899-1906 gg.): stranitsı istorii", s. 17.

yapılan bir aktarma organı haline dönüşmüştü.[904]

11 Haziran 1899 tarihinden itibaren Türkistan Krayı terkibindeki Sır Derya, Fergana ve Semerkand Oblastlarına ilaveten valilik topraklarına Yedisu ve Hazar Ötesi Oblastları'nın dahil edilmesiyle, Türkistan Krayı aynı anda üç farklı nizamname ile yönetilmeye başlandı:

1. Sır Derya, Fergana ve Semerkand Oblastları; *1886 yılı Türkistan Krayı'nın idaresi hakkında*ki *nizamname*
2. Yedisu Oblastı; *1891 yılı Akmolla, Semipalatinsk, Yedisu, Ural ve Turgay Oblastları'nın idaresi hakkında*ki *nizamname (Bozkır Nizamnamesi)*
3. Hazar Ötesi Oblastı; *1890 yılı Hazar Ötesi Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname.*[905]

4.2.2. Hazar Ötesi Oblastı'nın Türkistan Krayına Bağlanması

Hazar Ötesi Oblastı, 1880-1881 yıllarında Türkmenlerin yaşadığı Ahal-Teke vahasının işgaliyle sonuçlanan Göktepe savaşından[906] sonra imparator III. Aleksandr'ın 6 Mayıs 1881 tarihinde yayınladığı kararnameyle kurulmuş ve Oblast, Kafkasya Askeri Okruguna dahil edilmişti.[907] 1881 senesinde Oblastın merkezi Aşkabat şehriydi ve Oblast, Ahal-teke Okrugu, Türkmenbaşı ile Mangışlak Pristavlığından[908] oluşuyordu. 10 Haziran 1882 senesinde Oblastın idaresi için *Hazar Ötesi Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname*[909] yayınlandı[910] ve Okrug ve

[904] **Krayevoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 76.
[905] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 64.
[906] Ahal-tepe vahasının işgali, Göktepe savaşı ve Aşkabat'ın işgaliyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. N. İ. Grodekov, **Voyna v Turkmenii. Pohod Skobeleba v 1880-1881 gg**., T. 1-4, SPB, 1883-1884. A. N. Kuropatkin, **Zavoyevanii Turkmenii (Pohod v Ahal-teke v 1880-1881 gg.)**. S oçerkom voennıh deystviy v Sredney Azii s 1839 po 1876 godu, SPB, 222 s.; **Hroniki istorii Aşkabata (1881-1975)**, Pod red. G. G. Melikova. Sostaviteli T. V. Guşçina, G. G. Melikov, V. N. Mogilevets, Ilım, Aşkabat, 1981, 144 s.
[907] **PSZRİ**, T. 1 (1881), No: 142, "O prisoyedinenii k İmperii zanyatoy naşimi voyskami territorii Turkmenov Tekinskogo roda i obrazovanii iz neya i zemel Zakaspiyskogo voennogo otdela oblasti Zakaskiyskoy, so vklyuçeniyem onoy v sostav Kavkazskogo voennogo okruga."
[908] XVIII. yüzyılın sonu-XX. yüzyılın başlarında Rus İmparatorluğu'nda Kafkasya ve Türkistan'ın Müslüman halklarının idaresi için kurulan ve Uyezdlere eş değer idari-toprak birimlerine verilen isimdir.
[909] Oblast kurulmadan önce, Kafkasya Askeri Okrugu terbikinde kurulan Hazar Ötesi Askeri Otdeli,

Pristavlıklar, Uyezd idari birimlerine dönüştürüldü.[911] Hazar Ötesi topraklarının yönetimine ilişkin yeni nizamnameyle birlikte bölgesel yönetimin hem askeri hem de yerli halkın idaresi konusunda hak ve yükümlülükleri belirlendi.

Oblastın başında, Kafkasya başkomutanına tabi bir askeri yönetici bulunuyordu ve Oblastta, Oblast yönetimi bulunmadığı için yürütme organının tüm fonksiyonlarını yöneticinin kalem odası yerine getiriyordu. Askeri ve sivil gücü bir arada kullanan yöneticiye Türkmenlerin yerel idaresini oluşturma, değiştirme, görevlilere para ve disiplin cezaları verme hakkı da tanınmıştı. Bunun yanı sıra ödüllendirmeleri kendi inisiyatifine göre yaparak diplomatik işlevleri de yerine getiriyordu. Oblast terkibindeki Uyezd (Okrug) ve Pristavlıkları, askeri memurlar arasından tayin edilen ve Pristavların hak ve yükümlülüklerine sahip Uyezd yöneticileri idare ediyorlardı.[912] Uyezd yöneticileri, Volost yöneticileri ile Aul Aksakallarını seçiyorlar ve ardından bu adaylar, Oblastın yöneticisi tarafından tasdik olunuyorlardı.[913] Oblastın sınırlarının genişlemesiyle birlikte 19 Ekim 1884 tarihinde yeni toprakların idaresi için Hazar Ötesi Oblastı'nın idaresi hakkında yeni bir nizamname yayınlarak varolan nizamnamede bir takım değişiklikler yapıldı. Oblastın yöneticisi küçük değişikliklerle birlikte yerli halkın yöneticilerini onaylama ve görevden alma gibi haklarını mufahaza etti.[914]

Hazar Ötesi Oblastı'nın Türkistan Krayına katılma meselesi onun statüsünü belirleme bağlamında birçok kez gündeme getirilmişti. Bu bağlamda, 1887 yılında imparatorun emriyle Harbiye, Dışişleri, Maliye ve Adalet Bakanlıklarının temsilcileri ve Kafkasya'da sivil kısmın başkomutanı General A. M. Donukov-Korsakov'un katıldığı özel bir toplantı gerçekleştirilmişti. Toplantıda Hazar Ötesi Oblastını, Türkistan Krayına dahil etme ya da ayrı bağımsız bir idari birim kurma konusunda

---

15 Mart 1874 tarihinde Hazar Ötesi Askeri Otdeli'nin idaresi için yayınlanan *Hazar Ötesi Oblastı'nın idaresi hakkındaki nizamname*ye göre yönetiliyordu. Otdelin merkezi Türkmenbaşı'ydı ve Otdel, Mangışlak ve Türkmenbaşı olmak üzere iki Pristavlığa ayrılmıştı. **İstoriçeskaya spravka o razvitii Kraya/Obzor Zakaspiyskoy Oblasti za 1988 g**., Tipografiya ştaba 2-go Turkestanskogo Armeyskogo korpusa, 1900, s. 4.

[910] **Oblastnoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 172.

[911] İ. İ. Aminov, **Zakaspiyskiy kray v sostave v Rossiyskoy imperii**, Prospekt, 2018, s. 78.

[912] **Oblastnoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 173.

[913] Aminov, "Etapı razvitiya pravovogo statusa Zakaspiyskoy oblasti v sostova Rossiyskoy imperii (1834-1917 gg.)", Gramota, No: 2 (28), 2003, s. 14.

[914] **Oblastnoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 174.

bakanlık temsilcileri arasında fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştı. İçişleri, Harbiye, Maliye ve Adalet Bakanlıkları temsilcileri, Hazar Ötesi Oblastı'nın Türkistan Krayına dahil edilmesi; Dışişleri Bakanlığı ve Kafkasya'daki sivil kısmın başkomutanı ise ayrı bir idari birim kurulması yönünde oy kullanmışlardı. Ancak bu fikir ayrılıklarına rağmen 4 Mart 1888 tarihinde bakanlar kurulunun hükümleri temelinde Hazar Ötesi Oblastı'ndan bölgenin askeri-stratejik önemine dayanarak, birliklerin operasyonel komutası için elverişli koşullar yaratan "ayrı bir idari bölge" kuruldu.[915] 6 Şubat 1890 tarihinde ise Oblastın idaresi için *Hazar ötesi Oblastı'nın idaresi hakkında geçici nizamname* yayınlandı. Buna göre Oblast, Kafkasya Askeri Okrugu'ndan ayrılarak doğrudan Harbiye Bakanlığının yetki alanına girdi.[916] Merv ve Tejen Okrugları Uyezd, Ahal-teke Uyezdi ise Aşkabat ismini aldı. Aynı zamanda Oblast terkibinde 25 Ağustos 1890 tarihinde Aşkabat Uyezdinde Durunskoye, 13 Eylül 1890 tarihinde Türkmenbaşı Uyezdinde Kara-kalinskoye ve 25 Eylül 1890 tarihinde Çikişlyarskoye isimli üç yeni Pristavlık kuruldu. Bu tarihten itibaren Oblast, özel idari ve askeri birim olarak varlığını sürdürmeye başladı.[917]

Yedisu ve Hazar ötesi Oblastlarını Türkistan Krayına dahil etme meselesi, Harbiye Bakanlığının uzun bir süre gündeminde kalmıştı. Hazar Ötesi Oblastı'nın Türkistan Krayına bağlanma fikri ilk defa General Kuropatkin ve bakanlık temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşen 1886 yılı Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname tasarısının hazırlandığı komisyonda dile getirildi. General Kuropatkin'e göre ayrı bir idari aparat oluşturulması idari masraflarından kurtulmayı mümkün kılacaktı. 1890 yılında Kuropatkin, Hazar Ötesi Oblastı yöneticiliğine tayin edilerek 1898 yılına kadar bu görevde kaldı. Oblastın doğrudan Harbiye Bakanına tabi olması, ona daha bağımsız bir yönetim politikası yürütme fırsatı veriyordu[918] ve bu durum Kuropatkin'in Oblastın, Türkistan Krayına dahil etme girişimlerine karşı çıkmasına olanak sağlıyordu. Kuropatkin'e göre Türkistan Krayı'nın yönetimine ilişkin birçok güncel sorunun çözümü çok fazla çaba gerektirdiğinden pek çok karmaşık görevi olan Hazar Ötesi Oblastı'nın valiliğe katılımı, Türkistan'daki birçok

[915] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 72.
[916] **PSZRİ**, T. 10 (1890), No: 6576, Madde 2.
[917] **Krayevoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 33.
[918] Korneyev, "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", s. 65.

sorunun çözümünü yavaşlatacaktı. Ayrıca Oblastta çok sayıda göçebe Türkmen yaşadığı için Oblastın güçlü bir askeri iktidara ihtiyaç duyduğu konusunda da ısrar ediyordu.[919]

Hazar Ötesi Oblastı'nın özel durumu dokuz buçuk yıl sürdü ve 11 Haziran 1899 tarihinde, 26 Aralık 1897 tarihli Hazar Ötesi Oblastı'nın idari kısımda Türkistan Krayına, askeri kısımda ise Türkistan Askeri Okruguna dahil edilmesi hakkındaki kararın, 1 Temmuz'dan itibaren yürürlüğe girmesine karar verildi.[920] Bu kararla birlikte böylelikle 1834 yılında başlayan Rus işgaliyle Novo-Aleksandrovsk tahkimatının kurulmasından itibaren geçen yetmiş beş yıllık süre içinde Hazar Ötesi toprakları, 1917 Ekim devrimine kadar üç Genel Valiliğin terkibinde varlığını sürdürmüş oldu;[921] Orenburg Genel Valiliği (1834-Şubat 1870), Kafkasya Naipliği (Şubat 1870-Şubat-1890) ile Türkistan Genel Valiliği (11 Haziran 1899-1917)[922].

Hazar ötesi Oblastı yöneticisinin doğrudan Harbiye Bakanına değil, Krayın diğer Oblastlarında olduğu gibi Türkistan Genel Valisine tabi kılınması, Rus hükümetinin Oblastı aynı zamanda merkeze tabi kılma ihtiyacından kaynaklanıyordu. Ancak hükümet ve askeri yönetim, tüm Türkistan'ı genel imparatorluk kontrol sistemine dahil etme görevini üstlense de Oblastta 1890 senesinde kabul edilen nizamnamenin yürürlükte kalması, Oblast yöneticisinin sivil idaredeki üstünlüğünü muhafaza ederek özel durumunu da ön plana çıkarıyordu.[923]

4.2.2.1. Türkistan Krayı Terkibindeki Oblastın Ana İdaresi

Hazar Ötesi Oblastı, 6 Şubat 1890 tarihinden itibaren *Hazar Ötesi Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname*'ye göre yönetiliyordu. 11 Haziran 1899 tarihinde Türkistan Krayına dahil edildikten sonra da aynı nizamname ile yönetilmeye devam etti. Geçici nizamnameye göre Hazar Ötesi Oblastında Oblast

[919] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 73-74
[920] **PSZRİ**, T. 19 (1899), No: 11177. "1899 g. iyunya 11. "O grajdanskom pereustroystom Sredneaziatskih oblastey"
[921] **Oblastnoye upravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 157-158.
[922] Aminov, "Organizatsionno-pravovıye v Zakaspiyskoy oblasti Rossiyskoy imperii", **Lex Russia**, No:11 (132), Kasım, 2017, s. 139.
[923] Aminov, "Etapı razvitiya pravovogo statusa Zakaspiyskoy oblasti v sostova Rossiyskoy imperii (1834-1917 gg.)", s. 15.

yöneticisinin önderliği altında bağımsız bir yönetim kurulmuş ve Oblastın yöneticisi sınır meseleleri hariç tüm yönetim meselelerinde doğrudan Harbiye Bakanına tabi kılınmıştı.[924] Nizamnameye göre aynı zamanda Oblastta konuşlanan ordunun da komutanı olan Oblastın yöneticisi[925], Harbiye Bakanının ibrazıyla senato tarafından göreve getiriliyor ve görevden alınıyordu. Oblast yöneticisine halkın huzur ve güvenliği sağlamak için önlemler alma, Oblast sınırlarındaki ticaret ve sanayiyi himaye altına alma, hükümetin emirlerinin yerine getirilmesini sağlama, kanunlar ile bölgedeki kurum ve kişilerin emirlerinin yerine getirilmesine nezaret etme görevi verilmişti.[926] Bunlardan başka Oblast yöneticisinden sınır Asya ülkelerinin durumu hakkında bilgi sahibi olması ve bu bilgilere göre önlemler alması da isteniyordu. Oblastın sınırdaki vaziyeti sebebiyle yönetici, düşman saldırıları ve eşkıyalıklara karşı sınırları koruyacak ve sınırda güvenliği sağlamak için tüm önlemleri alacaktı. Sınır meseleler konusunda ise Rus İmparatorluğu sınırlarındaki Afganistan ve İran'la sorunların çözümü ile ilgili konular, Dışişleri Bakanlığı tarafından kontrol edilecek ve Hazar Ötesi yöneticisi doğrudan bakandan talimat alacaktı. Oblastın yöneticisi, Türkistan Genel Valisinin doğrudan ilişki kurduğu Buhara emirliği ve Hive Hanlığı ile ilişkide bulunmayacak ve Türkistan Krayı'nın Oblast topraklarına en yakın yöneticisi, Tahran'daki Rus elçisi ve gerektiği takdirde Meşhed'deki Rus Başkonsolosu ve Buhara'daki siyasi ajan[927] ile ilişki kurabilecekti.[928]

Oblast yöneticisine aynı zamanda 1890 yılı nizamnamesinin 5. ve 6. maddesine ilave olarak genel guberniya kurumları hükümleri temelinde imparatorluktaki valilerin hak ve görevleri de verilmişti. Yöneticinin yerli halkın yöneticilerini (Volost yöneticileri) seçme, onaylama, görevden alma ve diğer tüm

[924] **PSZRİ**, T. 10 (1890), No: 6576, Madde 6.
[925] Palen'in raporuna göre Oblastın yöneticisi General Kuropatkin'in 1898 senesinde görevinden ayrılmasından sonra hiçbir yöneticisi (7 yönetici) ordu idaresinde olduğu kadar sivil idarede de aynı ölçüde başarılı olamamıştı. Hatta birçoğu idari işlerdeki bilgisizliğini kendisi itiraf etmişti. Göreve tayin edilen General V. A. Kosogovskiy kendi kalem odası yöneticisine; *Bildiğiniz üzere Hazar Ötesine gelene kadar hiçbir idari görevde bulunmadım ve siz deneyimli bir idareci olarak ana noktaları ezbere biliyorsunuz*. diye yazacaktı. Hatta General Kartsov (Ağustos 1906-Ocak 1908) ise açık bir şekilde "*Ben askerim. Sivil işlerden anlamam*." diyerek bunu itiraf edecekti. **Oblastnoye pravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 182.
[926] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 4-5.
[927] Buhara Emirliğindeki Rus siyasi ajanı N. V. Çarıkov'un faaliyetleri için bkz. O. A. Çernov, "Deyatelnost Rossiyskogo politiçeskogo agenta N. V. Çarıkova v Buharskom Emirate", **İzvetiya Saratovskogo universiteta**, T. 8, Vıp. 1, 2008, 52-56 s.
[928] **PSZRİ,** T. 10, No: 6576, Madde 6.

yerli halkın idarecilerini değiştirme hakkı da bulunuyordu. Ayrıca yöneticiye disiplin ve en fazla üç ay süre ile hapis cezası ile yerli halkın idarecilerini mahkemeye verme hakkı verilmişti. Yönetici görevli kişiler hariç yerli halka, yönetimde üstün hizmet gösteren ya da bölgenin yararı için çalışan herkese ödüller de verecekti.[929] Nizamnamenin 5. maddesine göre Oblast yöneticisine yargı da dahil olmak üzere yerel halkın her bakımdan yönetiminin emanet edilmesi ona pek çok konuda sınırsız gücün verildiğini kanıtlıyordu.[930] Nizamnameye göre Hazar Ötesi Oblastı yöneticisine halk mahkemelerinin kararlarını onaylama, değiştirme ve iptal etme hakkı da verilmişti.[931]

Nizamnameye göre Oblastın yöneticisi Haç için Mekke'ye giden Rus uyruklu müslümanlar, komşu müslüman ülkelerden gelen yabancılar ile yaklaşık altı ay kadar ticaret ve başka sebeplerle komşu müslüman ülkelere giden Rus uyruklulara pasaport verecekti.[932] Aynı zamanda ordu komutanı unvanı alan yönetici, Oblastta konuşlanan düzenli ordu ve gayri muntazam kıtaları komuta edecek ve Oblastta bulunan tahkimat ve askeri kurumları idare edecekti. Hazar Ötesi Oblastı'nın komutanı, Askeri Okrugun ana yöneticisinin haklarını kullanacaktı. Hastalığı ya da Oblast sınırlarında bulunmaması durumunda geçici olarak en kıdemli subay onun haklarını kullanacak ve görevlerini yerine getirecekti. Oblastın yöneticisi, Oblastın ve ordunun vaziyeti hakkında imparatora kendi görüş ve önerilerinin olduğu yıllık rapor sunacaktı. Oblastın vaziyeti hakkındaki raporun bir kopyasını Harbiye Bakanına vererek doğrudan kendisi, ordunun durumu hakkındaki raporu ise Harbiye Bakanı aracılığıyla imparatora sunacaktı.[933]

---

[929] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 7. Tüm bu yetkilerle birlikte Hazar Ötesi Oblast yöneticisi Kuropatkin, Oblast yöneticisinin hak ve görevlerini diğer yetkililer ile karşılaştırarak yerel nüfusa ilişkin olarak Oblastın yöneticisine, Türkistan Genel Valisinin sahip olmadığı disiplin haklarının verildiğini söylüyordu. Bundan başka 1890 yılı nizamnamesinde yer almaması nedeniyle, Bakanlıkların (Dışişleri Bakanlığı hariç olmak üzere) müdahale etmesi de imkânsızdı. Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 81.
[930] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 5.
[931] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 13-15.
[932] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 8.
[933] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 9,10-12.

4.2.2.2. Oblastın İdaresi

Hazar Ötesi Oblastı'nın yönetim merkezi Aşkabat şehri[934] olup Oblast yönetimi ise Askeri-Oblast kurulundan meydana geliyordu. Askeri-Oblast Kurulu, başkan ve üyelerden oluşmakla birlikte kurula Oblastın ordu komutanı başkanlık ediyordu. Kurulun üyelerini ise Oblastın Kurmay Başkanı, mühendislik ve topçu birliklerinin başkanı, levazımcı, askeri-tıp müfettişi ile Harbiye Bakanlığından bir üye oluşturuyordu. Kurulun en önemli vazifesi yönetimin tüm birimlerine ait gelir ve gider hesaplarının incelemesiydi. Geçici nizamnameye göre bu hesaplar, her yılın Ağustos ayında ilgili bakanlıklara, onların bir kopyaları da Maliye Bakanlığına sunuluyordu. Askeri-halk idaresi ile askeri Hazar Ötesi Oblastı demiryolu hakkındaki meselelerde kurulun toplantılarına oy hakkı ile Oblast yöneticisinin kalem odası yöneticisi ile Hazar ötesi demiryolu müdürü de katılıyor, demiryolu ile ilgili meselelerde ayrıca yerli demiryolu denetimi temsilcisi de hazır bulunuyordu. Posta-telgraf departmanıyla ilgili konularda ise kurulun toplantılarına oy hakkı ile Bakü posta-telgraf Okrugunun yöneticisi de katılım gösteriyordu.[935]

Geçici nizamnameye göre kurulun üyelerini oluşturan Oblastın Kurmay Başkanı, mühendislik ve topçu birliklerinin başkanı, levazımcı, askeri-tıp müfettişi, Harbiye Bakanının önerisiyle en yüksek emirle göreve getiriliyor ve görevden alınıyordu. Tüm bu yöneticiler, Askeri Okruglarda görev yapan yöneticilerin haklarını kullanıyorlardı.[936] Ancak 11 Haziran 1899 tarihinde Hazar Ötesi Oblastı Askeri-Oblast kurulu kaldırıldı.[937] Kurulun kaldırılmasıyla birlikte kurul tarafından tartışılan meseleler, bundan böyle bölge yöneticisi tarafından tek başına değerlendirilmeye başladı.[938] Türkistan Krayı'nın diğer Oblastlarından farklı olarak Hazar Ötesi Oblast yöneticisinin kalem odası bulunmaktaydı. Oblastın idaresi hakkındaki 1890 yılı nizamnamesinin onaylandığı sırada kalem odasında; kalem odası yöneticisi, 3 katip, 3 katip yardımcısı, sayman, arşivci, yazılı ve sözlü tercüman

[934] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 3.
[935] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 13-15.
[936] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 16-17.
[937] **PSZRİ**, T. 19 (1899), No: 17177, s. 710 "1899 g. iyunya 11. "O grajdanskom pereustroystom Sredneaziatskih oblastey"
[938] **Oblastnoye pravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 181.

olmak üzere 11 kişi görev yapıyordu.[939] Aynı zamanda 1894 yılında kalem odası yetkilileri meşgul olmak zorunda oldukları büyük hacimli meseleler sebebiyle, personelin 21 kişiye çıkarılması için Oblast yöneticine başvuru da yapmıştı.[940]

4.2.2.3. Uyezdlerin İdaresi ve Uyezd Yöneticilerinin Görevleri

Nizamnameye göre Hazar Ötesi Oblastı Aşkabat, Türkmenbaşı, Mangışlak, Merv ile Tejen Uyezdlerine ayrılıyordu ve bu beş Uyezdin yönetim merkezleri ise aşağıdaki gibiydi:

- Aşkabat Uyezdi – Aşkabat şehri
- Türkmenbaşı Uyezdi – Türkmenbaşı şehri
- Mangışlak Uyezdi – Aleksandrovsk kalesi
- Tejen Uyezdi – Karrı-Bent
- Merv Uyezdi – Merv şehri[941]

Hazar Ötesi Oblastı'nda Uyezd şehirlerinin de dahil olduğu Uyezdler, yalnızca askeri memurlar arasından seçilen Uyezd yöneticileri tarafından idare ediliyorlardı.[942] Uyezd yöneticilerinin yardımcıları bulunmakla birlikte, yöneticiler Uyezdlerin idaresini, Uyezd yönetimi aracılığıyla gerçekleştiriyorlardı.[943] Uyezd yöneticilerinin Uyezd sınırlarında bulunmaması ya da hastalıkları durumunda onun görevlerini yardımcısı yerine getiriyordu.[944] Uyezd yöneticileri yerel şartlara göre düzenlenen Uyezd polis hükümleri temelinde imparatorluktaki Uyezd İspravniklerinin görevlerini yerine getiriyorlar ve onların haklarını kullanıyorlardı. Üstelik tüm önemli olayları da Oblast yöneticisine rapor etmek mecburiyetindeydiler.

---

[939] **Oblastnoye pravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 195.
[940] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 108.
[941] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 3.
[942] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 20. 1886 nizamnamesine göre Türkistan Krayı'nın Oblastları'ndaki Uyezd yöneticileri, askeri ve sivil memurlar arasından seçiliyordu.
[943] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 23. 1890 yılı nizamnamesine göre Uyezd yöneticileri, Hazar Ötesi Oblast yöneticisine kalem odası aracılığıyla başvuruyordu. Türkistan'ın diğer Oblastları'nda ise Askeri Valiler ile Uyezd yöneticileri arasında Oblast yönetimi bulunuyordu. Bu da Türkistan'da idare açısından hızlı karar alınması gereken durumlarda daha karmaşık sonuçlara yol açıyordu.
[944] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 24.

Nizamnameye göre Uyezd yöneticileri, yerel halk arasında asayiş ve düzene nezaret ederek düzenin bozulması durumunda hızlı bir şekilde önlemler alacak, vergilerin doğru bir şekilde toplanmasına nezaret edecek ve Aullara gelen mimli kişileri gözlemleyeceklerdi. Kendilerine tabi memurların idaresinde Uyezd yöneticilerinin hakları, imparatorluktaki Uyezd İspravniklerinin hükümleri çerçevesinde belirleniyordu. Yerli halk idaresinde Uyezd yöneticisine; Volostlarda Aul Aksakallarının seçimini yapma ve onay için Oblast yöneticisine sunma, Aul Aksakallarını geçici bir süreyle görevden uzaklaştırma ile yöneticilere disiplin ve bir ayı geçmeyecek şekilde hapis cezası verme hakkı verilmişti.[945] Uyezd yöneticileri aynı zamanda en fazla altı ay süre ile ticaret ve başka sebeplerle komşu ülkelere giden Rus uyruklularına pasaportları da veriyordu.[946]

4.2.2.4. Yerli Halkın İdaresi

Oblastta yerli halk[947], Volost ve Aullara ayrılıyor, yerli halkın Volost ve Aullara ayrılması yerel şartlara göre gerçekleştiriliyordu. Volostların sayısı ve kışlık konaklama yerlerinin sınırlarının belirlenmesi, Oblast yöneticisi tarafından yapılıyordu. Nizamnameye göre Göçebelerin düzeninde ise yerel geleneklerin korunması planlanmıştı.[948] İdarenin izniyle Hazar Ötesi Oblastı sınırlarından göç durumunda yerli halk tüm göç boyunca polis idaresinde göç ettikleri idari birime tabi olacaktı.[949]

Hazar Ötesi Oblastı'ndaki Volost yöneticileri, yerli halk arasından idarenin seçimiyle göreve getiriliyor[950] ve Volostlardaki idari ve polis yetkilerini üzerlerinde

[945] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 21. Hazar Ötesi Uyezd yöneticileri ile Türkistan Krayı'nın Sır Derya, Semerkant ve Fergana Oblastları'ndaki Uyezd yöneticilerinin hak ve görevleri arasındaki temel fark Krayın Uyezd yöneticilerinin göçebe halkının halk tarafından seçilen Aul Aksakalları, yerleşik halkının ise Aksakallar tarafından idare edilmesi ve seçilen adayın Uyezd yöneticisi tarafından tasdik olunmasıydı. Hazar Ötesi Uyezd yöneticileri ise yerli halkın idarecilerini kendileri seçiyordu. Aynı zamanda Türkistan'ın diğer Oblastları'ndaki Askeri Valilerin sahip olduğu disiplin cezası verme hakkı, Hazar Ötesi Oblastı'nda Uyezd yöneticilerine de tanınmıştı.
[946] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 22.
[947] Yarı göçebe Türkmenlerin yaşadığı Oblastta yerli nüfusun yarısından fazlasını Teke boyu, yüzde 11'ini Sarık boyu ve yüzde 3'ünü ise Yomut boyu oluşturuyordu. **Oblastnoye pravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 161.
[948] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 27-28.
[949] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 39.
[950] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 30.

topluyorlardı. Nizamnameye göre Volost yöneticileri, Volostlarda asayiş ve düzeni koruyarak, göçebe halkın yaşam düzeni, idarenin emir ve kanunların yerine getirilmesine nezaret edecekler ve Aullara gelen şüpheli kişileri gözlemleyeceklerdi. Bu görevlerinin dışında toplanan miktarı Uyezd yöneticilerine sunacak şekilde vergileri de toplayacaklar ve ayni yükümlülüklerin yerine getirilmesi için Aullardaki kibitkaların saymını yaparak Aul Aksakallarının faaliyetlerine de nezaret edeceklerdi. Ayrıca önemli olaylar hakkında hızlı bir şekilde Uyezd yöneticisine de rapor vermekle yükümlüydüler.[951] Volost yöneticilerine kendilerine emanet edilen Aul sınırlarında nişan ve rütbe sahibi kişiler haricinde yasal taleplerin yerine getirilmemesi ile kavga ve taşkınlık gibi az önem taşıyan suçlar için üç güne kadar tutuklama ya da üç rubleye kadar para cezası verme hakkı da tanınmıştı.[952] Volost yöneticileri ve Aul Aksakallarının görevleri, en yakın idaren alınan talimatnamede daha ayrıntılı bir şekilde belirtiliyordu.[953] Volost yöneticilerinin maaşları Oblast yöneticisinin ibrazıyla Harbiye Bakanı tarafından onaylanıyor[954] ve yöneticilere bağlı, idarenin belirlediği sayıda katip ve yiğit de görev yapıyordu.[955]

Oblasttaki Aul Aksakalları da Volost yöneticileri gibi yerli halk arasından idarenin seçimiyle göreve getiriliyorlardı.[956] Aksakallar doğrudan Volost yönetimine tabi olarak Aullarda nizamnamenin 32. maddesinde geçen Volost yöneticilerinin görevlerini yerine getiriyorlardı.[957] Ancak Aul Aksakalları emirlerini yerine getirmeyen ya da suç işleyenler hakkında Volost yöneticisine bilgi vermek zorundaydı. Önemli olaylar durumunda ise Aksakalların hızlı bir şekilde tutuklama hakkı bulunuyor[958] ve aynı zamanda bu kişileri Volost yöneticisine gönderiyordu. Nizamnameye göre Aul Aksakalları maaş almıyor, Aul toplumları Aksakalın görevlerini yerine getirmesi için (geziler) at, araç temin ediyordu.[959]

[951] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 32.
[952] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 33.
[953] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 35.
[954] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 36.
[955] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 38.
[956] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 30.
[957] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 34.
[958] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 35.
[959] **PSZRİ**, T. 10, No: 6576, Madde 37.

4.2.3. Yedisu Oblastı'nın Türkistan Krayına Bağlanması

1867 senesinde kurulan Yedisu Oblastı, 1882 senesine kadar Türkistan Genel Valiliği terkibindeydi. 1882 ve 1897 yılları arasında Bozkır Genel Valiliğine bağlı kalan Oblast, 1897 yılındaki Askeri Okrug reformuyla yeniden Türkistan Krayına bağlandı. Yedisu Oblastı'nın Türkistan Krayına iade edilmesinin en önemli sebebi Rusya açısından askeri ihtiyaç durumunda, Yedisu'da yetiştirilen yeterli miktarda ekmekle Türkistan'ın ihtiyacının karşılanacak olmasıydı.

Aynı zamanda Rusya ile Afganistan ya da İngiltere arasında bir çatışmanın meydana gelmesi halinde Yedisu Rus Kazak Ordusu, Türkistan'da bulunan Rus Kazak alaylarının rezervini oluşturacaktı.[960] Bu fikirlerden yola çıkarak 1899 senesinde 26 Aralık 1897 tarihli bakanlar kurulu kararı imparator tarafından onaylandı ve Oblast, Omsk Askeri Okrugu ile İçişleri Bakanlığının yetki alanından ayrılarak yeniden Türkistan Askeri Okrugu ve Türkistan Krayına bağlandı ve böylece Harbiye Bakanlığının yetki alanına girmiş oldu.[961]

1880 yılının başında Rus hükümeti, *1868 yılı Bozkır Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname*'nin[962] bazı bölümlerini değiştirmek için çalışma başlatmıştı. Çünkü 1868 yılındaki Bozkır nizamnamesi geçici özellik taşıyan deneysel bir belgeydi ve Rus hükümeti bölge yönetimine ilişkin yasal hükümleri ortaya çıkarmak maksadıyla kendi stratejik planlarına uygun gelen düzenlemeleri yapmaya çalışıyordu.

Nizamnamenin metni gözden geçirilirken aynı zamanda idari-toprak birimlerinde birtakım değişiklikler de yapıldı.[963] 11 Temmuz 1881 tarihinde Orenburg, 18 Mayıs 1882 tarihinde Batı Sibirya Genel Valiliği kaldırıldı ve 28 Mayıs

---

[960] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, s. 69-70.
[961] **PSZRİ**, T. 17 (1900), No: 14818, s. 711.
[962] 1867 senesinde Türkistan Genel Valiliği'nin kurulmasıyla birlikte kabul edilen *Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısı* ve ardından 1868 senesinde II. Aleksandr tarafından onaylanan *Batı Sibirya ve Orenburg'un Bozkır Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname* (Bozkır nizamnamesi) ile birlikte tüm Kazakistan toprakları üç Genel Valiliğe ayrıldı; Türkistan, Orenburg ve Batı Sibirya. Orenburg Genel Valiliği; Ural ve Turgay, Batı Sibirya Genel Valiliği; Akmolla ve Semipalatinsk, Türkistan Genel Valiliği ise Sır Derya ve Yedisu Oblastlarına ayrılıyordu. 1868 yılı Bozkır nizamnamesi için bkz. "1868 g. oktyabrya 21. Vremennoye polojeniye ob upravlenii v Uralskoy, Turgayskoy, Akmolinskoy, Semipalatinskoy oblastyah", **Materialı po istorii politiçeskogo stroya Kazahstana**, s. 323-340.
[963] **Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy imperii,** s. 109-110.

1882 tarihinde ise Akmolla, Semipalatinsk ve Türkistan Genel Valiliği'nden ayrılan Yedisu Oblastları'ndan oluşan Bozkır Genel Valiliği kuruldu.[964]

Bozkır Genel Valiliği terkibinde bulunan Yedisu Oblastı, 25 Mart 1891 tarihinde yayınlanan *Akmolla, Semipalatinsk, Yedisu, Ural ve Turgay Oblastları'nın idaresi hakkındaki nizamname*'ye göre yönetiliyordu.[965] 11 Haziran 1899 tarihinden itibaren de aynı nizamnameye göre idare edilmeye devam etti. 1894 yılının Ekim ayında yürürlükte olan 1891 yılı Bozkır nizamnamesi üzerinde gerekli iyileştirmelerin yapılması için Bozkır Genel Valisinin emriyle Vernıy şehrinde Askeri Valinin başkanlığında özel bir komisyon kurulmuştu. 1896 yılının başında komisyon çalışmalarını tamamlamış ve aynı yılın Nisan ayında sonuçlar, Bozkır Genel Valisine sunulmuştu. Ancak 1897 senesinde Yedisu Oblastı Bozkır Genel Valiliği terkibinden ayrıldı ve 1897 yılındaki bakanlar kurulunun kararına uygun olarak Oblast, İçişleri Bakanlığının yetki alanından alınarak Harbiye Bakanlığına tabi kılındı.[966]

1891 tarihli Bozkır nizamnamesi birçok yönden 1886 Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname ile çelişiyordu. Örneğin 1886 yılı nizamnamesinde yerli nüfusa ilişkin "Tuzem" terimi kullanılırken, Bozkır nizamnamesinde ise yerli halk için "İnorotsı" (yabancı) terimi kullanıyordu. Bozkır nizamnamesinde inorotsı terimi hem göçebe (Kırgız-Kazak) hem de Çin İmparatorluğu'ndan gelen (Dungan, Tarançi ve Kalmık) yerleşik tüm etnik grupları kapsıyordu. Bundan başka her iki nizamnamenin uyuşmazlığının önemli bir unsuru da Yedisu Rus Kazak Ordusu'nun yönetimini düzenleyen bölümlerdi.[967]

Yedisu Rus Kazak ordusu, Yedisu Oblastı Nakaznıy Atamanı (aynı zamanda Askeri Vali) aracılığıyla liderlik yapan Rus Kazak ordusunun ana yönetimine tabiydi ve Yedisu Oblastı Türkistan'a devredilirken Yedisu Rus Kazak Ordusu'nun yönetimini de düzenlemek gerekiyordu.[968]

---

[964] A. T. Ahmethanova, **Stepnoye polojeniye 1891 goda v Kazahstane: istoriçeskiy aspekt**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskih nauk, Kazahskiy natsionalnıy universitet imeni al-Farabi, Almatı, 2010, s. 29.

[965] **PSZRİ**, T. 11 (1891), Sob. 3, No: 7574 s. 133-147. "1891 g. marta 25. Polojeniye ob upravlenii oblastey Akmolinskoy, Semipalatinskoy, Semireçenskoy, Uralskoy i Turgayskoy"

[966] **Oblastnoye pravleniye**, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, s. 96-97.

[967] "1867 g. iyulya 13. Polojeniye ob uçrejdenii Semireçenskogo kazaçyego voyska.", "1879 g. iyunya 30. Polojeniye o voennoy slujbe Kazakov Semireçenskogo voysk.", "1891 g. iyunya 3. Polojeniye ob obşçetvennom upravlenii stanits Kazakçih voysk."

[968] Şukova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 79-80.

1891 yılı bozkır nizamnamesine göre ana idare; Akmolla, Yedisu ve Semipalatinsk Oblastları, farklı birimlerin özel yönetimi, yerel idare (Oblast-Uyezd-Şehir ve Kırsal kesim) ile yargı düzeninden oluşuyordu.[969] Ana idare merkezi Vernıy şehrindeydi[970] ve 1891 yılı bozkır nizamnamesine göre Oblastın ana idaresi Bozkır Genel Valisine emanet edilmişti, 1899 yılından itibaren ise Türkistan Genel Valisine tabi Askeri Valiye emanet edildi.[971]

4.2.3.1. Oblastın İdaresi ve Askeri Valilerin Görev ve Yetkileri

Oblastta idare, Askeri Vali ve Oblast yönetiminden oluşuyordu. Yedisu Oblastı'nın Askeri Valisi aynı zamanda Yedisu Rus Kazak Ordusu'nun Nakaznıy Atamanlığı görevini de sürdürüyordu.[972] Yedisu Oblastı Askeri Valisi, Harbiye Bakanıyla ön mütabakat temelinde İçişleri Bakanının ibrazıyla hükümet senatosu tarafından göreve getiriliyor ve görevden alınıyordu.[973] Bu durum 1882'den 1897'ye kadar olan dönemde Bozkır Genel Valiliği'nin bir parçası olan Oblastın, 1891 nizamnamesinde görüldüğü üzere İçişleri Bakanlığına bağlı olmasından kaynaklanıyordu. Yedisu Oblastı'nın Türkistan'a devredildiği 11 Haziran 1899 tarihli kanunda bölgenin kontrolünün İçişleri Bakanlığından Harbiye Bakanlığına devredilmesi hakkında zaman belirtmediği için bu durum bölgenin Türkistan Krayına dahil edilmesinden sonra da korundu.[974]

1891 yılı Bozkır nizamnamesine göre Askeri Valilerin hak ve görevleri, genel guberniya kurumlarının 264-428 maddelerinde belirtilen kurallar çerçevesinde belirleniyordu. Askeri Valinin hastalığı ya da Oblast sınırlarında bulunmaması durumunda onun görevini vitse-vali[975] (başyardımcı) yerine getiriyordu.[976] Askeri

[969] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 8.
[970] **PSZRİ**, T. 11, Sob. 3, No: 7574, Madde 9.
[971] Tuhtametov, **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, s. 65.
[972] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 19.
[973] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 21. Sır Derya, Semerkant ve Fergana Oblastları Askeri Valileri ve Hazar Ötesi Oblastı yöneticisi Harbiye Bakanının ibrazıyla hükümet senatosu tarafından göreve getiriliyor ve görevden azlediliyorlardı. Göreve tayin edilmeleri ise Türkistan Genel Valisi ve Harbiye Bakanının rızasıyla gerçekleşiyordu.
[974] Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** s. 103.
[975] Bu pozisyon Türkistan Askeri Valilerinde bulunmuyordu.

Valiye bağlı; Vitse-vali, danışmanlar, Oblast yönetiminin üyeleri ve özel yetkili memurlar görev yapıyordu. Nizamnameye göre Askeri Valinin başında olduğu Oblast yönetiminin guberniya yönetimlerinin haklarını kullanması ve onların görevlerini yerine getirmesi planlanmıştı.[977]

4.2.3.2. Uyezd ve Şehirlerin İdaresi

Yedisu Oblastı; Vernıy, Kopal, Lepsi, Karakol, Pişpek ve Carkent olmak üzere altı Uyezdden oluşuyordu.[978] Uyezd şehirlerinin de bulunduğu ve ayrı idareleri bulunmayan Uyezdler, Uyezd yöneticileri tarafından idare ediliyordu. Yöneticiler, 1897 yılına kadar Askeri Valilerin ibrazıyla Bozkır Genel Valisi tarafından göreve getiriliyor ve görevden alınıyorlardı. Uyezd yöneticileri, imparatorluktaki Uyezd polis idaresi ile Uyezd polisinin haklarını kullanarak onların görevlerini yerine getiriyorlardı.[979] Yöneticiler, Uyezdlerdeki yabancılar ve diğer kırsal sakinlerin tüm kamu idarelerini denetliyorlar ve söz konusu kuruluşların hem kendi takdiri hem de Askeri Vali veya Oblast yönetimin talebi üzerine teftişini gerçekleştiriyorlardı.[980]

Yedisu Oblastı Uyezd yöneticileri, Türkistan'ın yerli Oblastları'nın Uyezd yöneticilerinden daha fazla hak sahibiydi. Uyezd yöneticileri kendilerine emanet edilen Uyezdlerdeki Volost, Aul ile köy Shod ve Syezdleri tarafından alınan tüm kararları inceleme hakkına sahipti. Yöneticiler, Shod ve Syezdde alınan kararların yasalara uygun olmadığı, toplumun veya üyelerin hukuki haklarına aykırı olduğuna karar verirse kararı durdurarak kendi düşüncesiyle birlikte bunu Shod ya da Shodun kararlarının geri çekilmesi ve onaylanmasının bağlı olduğu Oblast yönetimine sunabiliyorlardı.[981] Aynı zamanda yöneticiler, idarenin emir ve yasalara itaatsizlikleri ve az önem taşıyan suçlarda en fazla yedi gün hapis ve on beş rubleye kadar para cezası verme hakkına da sahiptiler.[982]

---

[976] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 23.
[977] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 24-25.
[978] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 4.
[979] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 29-31.
[980] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 34.
[981] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 35-36.
[982] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 39.

Yedisu Oblastı'nda Uyezd yöneticilerine bağlı kalem odası ve yardımcılar görev yapıyordu. Polis görevlerinin yerine getirilmesi için Uyezd yöneticileri, sivil polis memurları da görevlendirebiliyorlardı. Yedisu Oblastı'nın Horgos, Terekta, Bahta gibi Çin İmparatorluğu'yla sınır kontrol noktalarının idaresi için yerel dilleri bilen özel memurlar da Uyezd yöneticilerinin hizmetine verilmişlerdi. Aynı zamanda her Uyezdde Uyezd doktoru, sağlık memuru ve ebe görev yapıyordu.[983]

Türkistan Krayı terkibinde bulunan Sır Derya, Fergana ve Semerkant Oblastları'ndaki şehirlerin büyük çoğunluğunu "yerliler" oluşturuyordu. İlerleyen zamanlar çevrelerinde işgallerle eş zamanlı olarak Rus yerleşimleri kurulmaya başlamıştı. Yedisu Oblastı'nda da Rusların sayısı iyice artmış ve buna bağlı olarak şehirde yerel nüfusun rolü önemli ölçüde azalmıştı. 1891 yılı bozkır nizamnamesine göre Oblast ve Uyezd yönetim merkezleri ile Yedisu Oblastı'nda Kokbekta şehir olarak tanınmıştı. Şehir ekonomisi ve bayındırlık faaliyetlerini ise kamu idarelerinin bulunmadığı şehirlerde şehir toplumunun üyelerinin katılımıyla vali ve Oblast yönetimlerinin gözetimindeki Uyezd yöneticileri idare ediyordu.[984] Vernıy şehrinde şehir polisi hakkındaki hükümler temelinde özel şehir polis idaresi kurulmuştu. Kokbekta, Carkent, Kopal, Lepsi ile Karakol şehirlerinde polis işlerini idare etmesi için doğrudan Uyezd yöneticisine bağlı polis Pristavı görevlendirilmişti. Nizamnnameye göre şehirlerde alt polis vazifelerini yerine getirmesi için sivillerden polis ekipleri kurulacak ve Vernıy şehrinde şehir doktoru, sağlık memuru ile ebe de görev yapacaktı.[985]

4.2.3.3. Yerli Halkın İdaresi

Yedisu Oblastı'nda yerleşik nüfus olmadığı için 1891 yılı nizamnamesinde yerleşik nüfusun yönetimiyle ilgili bir bölüm de yer almadı. 1891 yılı nizamnamesine göre yerleşik nüfusun idaresi, Rus yerleşim birimlerindeki (özellikle Kazak birliklerinin yerleşimlerinde) ve Çin'den gelen Dungan ve Tarançilerin yönetimi

[983] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 41,43-45.
[984] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 49-50.
[985] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 51-54.

anlamına geliyordu.[986] Aynı zamanda yerleşik nüfusun yönetimi de Türkistan Krayı'nın yerleşik yerli nüfusunun genel yönetim prosedüründen farklı değildi. Oblastta göçebe halk; Volostlara, Volostlar ise Aul toplumlarına ayrılıyordu. Volost ve Aul toplumlarındaki kibitka sahiplerinin sayısı, yerel şartlara göre Volostlar için 2000, Aul toplumları için ise 200 kibitka sahibini geçmeyecek şekilde Oblast yönetimi tarafından belirleniyordu.[987]

1891 yılı Bozkır nizamnamesine göre Volostlar yerel şartlara ve kışlık konaklama yerlerinin durumuna göre komşu Aul toplumlarından oluşuyordu. Volostları, Volost yöneticileri idare ediyorlar, yöneticiler ise halkın seçimiyle üç yıllığına göreve getiriliyorlardı. Aynı zamanda İçişleri Bakanına, Yedisu Oblastı'nda istisnai durumlarda seçim yapmadan Volost yöneticisini tayin etme hakkı da verilmişti.[988] Volost yöneticilerinin seçimi, Aul Syezdi üyelerini seçen ve her elli kibitka sahibinden birer kişinden oluşan Volost Syezdi'nde gerçekleşiyordu. Yedi günden fazla tutuklama, otuz rubleden fazla para cezası almayan ve soruşturma altında bulunmayan 25 yaşından büyük herkes Volost yöneticiliğine seçilebiliyordu. Volost Syezdi'nin vekilleri oy çoğunluğuna göre tüm kibitka sahiplerinden oluşan Aul Syezdi'nde seçiliyordu.[989]

Volost Syezdi'nin toplanma zamanı ve yeri, Uyezd yöneticisi tarafından belirleniyor ve Syezd, üyelerinin en az üçte ikisi mevcutsa gerçekleşiyordu. Volost Syezdi, Volost yöneticisi ve onun adayı olmak üzere iki kişiyi seçiyor ve seçilen adaylar önce Uyezd yöneticisine ardından Uyezd yöneticisinin görüşüyle birlikte Askeri Valiye tasdiki için sunuluyordu. Askeri Valinin Syezdin seçimlerini onaylama ya da onaylamama hakkı bulunuyor, onaylamaması durumunda ise yeni seçimlerin yapılmasını isteme ya da pozisyon ve adayı için birini tayin etme hakkı bulunuyordu.[990] Volost yöneticilerinin maaşları Syezdde belirleniyor ve maaşlar, katip ve yiğit kiralama hakkındaki bütçe, Uyezd yöneticisi tarafından onaylanması

[986] 1891 yılı Bozkır nizamnamesinde yerleşik halkın idaresi için Rus yerleşim merkezleri ile Dungan ve Tarançilerin idaresi adlı iki bölüm ayrılmıştır. **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 87-96.
[987] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 55-56.
[988] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 57,62-63.
[989] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 64-66.
[990] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 67-70.

için Oblast yönetimine sunuluyordu.[991] Volost Syezdi aynı zamanda Kadıların seçimi, birkaç Aul toplumunun vergi ve yükümlük tablosunun hazırlanması işiyle de meşgul oluyorlardı.[992]

Nizamnameye göre Volost yöneticileri idarenin emirleri ve yargı kararlarının yerine getiriyorlar, Aul Aksakalları ve adayının seçildiği Aul Syezdleri'nde hazır bulunuyorlar ve seçimlerin gidişatına müdahale etmeden Syezdlerin düzenine nezaret ediyorlardı. Aynı zamanda Aul toplumlarındaki kibitka sayısının listelerini de hazırlıyorlar, halkın kar ve zarar durumunu gözlemleyerek vergilerin zamanında toplanması ve yükümlülüklerin yerine getirilmesine nezaret ediyorlardı.[993]

Oblastta arazileri ortak kullanan kibitka sahiplerinden Aul toplumları oluşturulmuştu. Nizamnameye göre kibitka sahiplerinin bir Aul toplumundan diğerine geçişleri, kendi Uyezd yöneticisinin onayıyla aynı Uyezd sınırlarındaysa izin veriliyordu. Kibitka sahiplerinin bir Uyezdden diğerine geçişi, ilgili Uyezd yöneticilerinin onayı, Aul toplumlarının başka bir Volosta geçişi ise Oblast yönetiminin izniyle gerçekleşiyordu.[994] Aul toplumlarını Aul Aksakalları yönetiyorlar ve Aksakallar, halkın seçimiyle üç yıllığına göreve getiriliyorlardı. Yedi günden fazla tutuklama, otuz rubleden fazla para cezası almayan ve soruşturma altında bulunmayan 25 yaşından büyük herkes Aul Aksakallığına seçilebiliyordu.[995] Aul Aksakalları ve adayı, Syezd üyelerinin yarısından fazlasının katıldığı Aul Syezdi'nde oy çoğunluğuna göre seçiliyor ve seçimlerden sonra Aksakallar ve adayları, Uyezd yöneticisi tarafından tasdik ediliyordu. Aynı zamanda Aul Aksakallarının maaşları yıllık 200 rubleyi geçmeyecek şekilde Aul Syezdi tarafından belirleniyor ve Syezdin kararları, onaylanması için Uyezd yöneticisine sunuluyordu.[996]

Aul Aksakalları Volost Syezdi'nin vekillerini seçmek için Aul Syezdini topluyorlar ve Syezde hazır bulunarak gidişatına müdahale etmeden düzene nezaret ediyorlardı. Aynı zamanda halktan vergi ve yükümlülükleri de topluyorlar, paralar alındıktan sonra makbuzları vererek toplanan tutarı Volost yöneticisine

[991] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 75-76.
[992] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 80.
[993] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 79.
[994] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 58-60.
[995] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 62-64.
[996] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 73-75.

sunuyorlardı.[997] Nizamnameye göre Volost yöneticileri ve Aul Aksakallarının kendisine tabi memurlara verdiği cezalar konusunda yanlış eylemleri hakkındaki şikayetler, Uyezd yöneticisine bildiriliyordu. Volost yöneticileri ile Aul Aksakalları görevlerini doğru yerine getirmemeleri ya da kötüye kullanmaları durumunda görevden uzaklaştırılıyorlardı. Volost yöneticisini Askeri Vali, Aul Aksakalını ise Uyezd yöneticisinin görevden uzaklaştırma hakkı bulunuyordu. Kabul edilebilir nedenlerden dolayı Uyezd yöneticisinin konu hakkında hızlı bir şekilde Askeri Valiye bilgi vererek geçici olarak Volost yöneticisini görevden uzaklaştırma hakkı da bulunuyordu.[998] Volost yöneticileri, Aul Aksakalları ve aynı şekilde Volost yöneticisine bağlı katipler gerçekleştirdiği önemli suçlar sebebiyle Oblast yönetimi tarafından mahkemeye verilebiliyorlardı. Az önem taşıyan suçlarda ise Uyezd yöneticisinin emriyle en fazla 15 ruble para ve en fazla 7 gün hapis cezasına çarptırabiliyorlardı.[999]

[997] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 81.
[998] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 82-83.
[999] **PSZRİ**, T. 11, No: 7574, Madde 84-85.

SONUÇ

Bu tez, Rus İmparatorluğu'nun ulusal bölge politikasına örnek teşkil eden Türkistan'daki idari sistemin amacı, yapısı ve faaliyetleri hakkında önemli sonuçlara ulaşmamıza olanak sağladı. Türkistan'da XIX. yüzyılın ikinci yarısında işgallerle eş zamanlı olarak imparatorluk terkibinde bir Oblast ve ardından Genel Valiliğin kurulması, Rus İmparatorluğu'nun sömürge hedefli genişleme politikasının doğal bir sonucuydu. Genel Valilikte tatbik edilmeye çalışılan Rus idari sistemi, Özbek Hanlıklarının işgaline paralel olarak kademeli bir şekilde kuruldu.

Türkistan Genel Valiliği'nin ilk yirmi yılında Rus makamlarının faaliyetleri ve organizasyon ilkeleri göz önünde bulundurulduğunda merkezi hükümetin Türkistan'da iki yaklaşımı göze çarpıyordu; Rus araştırmacılar bunu "sert" ve "yumuşak" olarak tanımladılar. Rus idaresinin "sert" tarafını bölgeyi en kısa zamanda Rusya'nın geri kalanıyla birleştirme arzusunda olan ve yönetimin üst düzey yetkililerinin neredeyse sınırsız haklarının olduğu "Askeri-halk" idari sistemi temsil etti. Bu sistem, Rus İmparatorluğu tarafından Türkistan'da göç ve sömürge politikalarının yürütülmesi, vergi politikasının düzgün bir şekilde uygulanması için askeri ve yerel yönetimin temellerinin birleşimine yansıyan özellikler ile karakterize edildi. Buna göre Oblast ve Uyezd düzeyinde tüm sivil yönetim, askeri rütbelilerin elinde toplandı ve kırsal nüfus, bir üst makamın onayına tabi yerli halkın seçtiği Volost yöneticileri ve Aul Aksakalları (köy Aksakalları) tarafından yönetildi. Daha önce Güney Kafkasya'da test edilen bu sistem, Rus İmparatorluğu'nun askeri emperyalizminin görev ve hedefleriyle doğrudan bağlantılı olarak uzun bir süre Türkistan'da genel imparatorluk komuta ve kontrol sisteminin aktif bir şekilde sürdürülmesine hizmet etti. Rus araştırmacıların tanımladığı "yumuşak" tarafını ise yerel yönetim organları ve mahkemeler gibi geleneksel kurumların Rus idari sisteminin bünyesinde muhafaza edilmesi temsil etti. Ancak bunun yeni işgal edilen topraklarda Rus idari düzeninin yayılması sırasında ayrılıkçı hareketlere engel olmak maksadıyla yapıldığı da açık bir şekilde ortadaydı.

Rus İmparatorluğu terkibindeki Genel Valilik ya da Naipliklerdeki Genel Valilerin en önemli vazifeleri, herhangi bir yöntemle sınır ya da gerginliğin hüküm sürdüğü bölgeleri sakin, iç, itaatkâr ve aynı biçimdeki Rus guberniyalarına

dönüştürmekti. Bu amaç doğrultusunda Türkistan Genel Valiliği'nde de bölgede çoğu zaman yasal olmayan en yüksek askeri, polis, yargı ve sivil iktidar, Türkistan Genel Valisinin elinde toplandı. Bizzat imparator tarafından özel talimatnameler alan Genel Valinin bu sınırsız yetkileri, yeni işgal edilen topraklarda güçlü idari ve askeri otoritenin varlığı ile yeni Rus devlet rejiminin kısa bir süre içinde kurulma ihtiyacı ile gerekçelendirildi. Diğer taraftan bu yetkiler, XIX. yüzyılının ikinci yarısından itibaren komşularının aleyhine sürekli genişleyen ve güç dengesini bozan Rus İmparatorluğu'nun siyasi kaygılarından da kaynaklanıyordu. Bu sebeple Rus idaresi Türkistan'daki egemenliğinin ilk yıllarında güçlü ve birleşik bir güce ihtiyacı olduğunu iyi biliyordu. Bundan hareketle imparatorluğun iç guberniyalardan farklı olarak Türkistan yönetimi merkezi düzeyde, Harbiye Bakanlığının yetki alanına tabi kılındı. Bu tabiiyet yeni işgal edilen Türkistan'ı, Rus İmparatorluğu'nun ayrılmaz bir parçası haline getirme niyetiyle birlikte, bu toprakların kaybedilmesinin asla kabul edilemez olduğunu ortaya koyuyordu.

Rus hükümeti nizamnameler temelinde Türkistan'ı sade bir Rus guberniyasına dönüştürmek maksadıyla Türkistan Genel Valiliği'nde ana, Oblast, şehir, Uyezd ve kırsal kesim düzeyinde genel imparatorluk kurumlarına en yakın idari sistemi tatbik etmeyi hedefledi. Ancak bölgesel yönetim tarafından hazırlanan tasarılar da dahil olmak üzere Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi hakkındaki nizamnameler, iç guberniyaların idari sisteminden oldukça farklılıklar gösterdi. Genel Valinin temsil ettiği valiliğin ana idaresi, işgalci güç olarak eylemlerin hazırlandığı ve uygulandığı siyasi mutfak görevini üstlenerek merkezi hükümete ve imparatorluğun genişleme politikasına hizmet etti.

Genel Vali ve ardından Askeri Valilere tabi Oblast yönetimleri ise askeri, polis, adli ve sivil otoritelerin ayrılmama ve Askeri Valilerin dokunulmazlığı ilkesiyle hareket etti. Yerel halkın gözünde bölgesel otoriteleri güçlendirme bahanesiyle (ileriki yıllarda bu güç, halk kitlelerinin eylemlerini bastıracaktı) Oblastlardaki Askeri Valilere iç guberniyaların valilerinden daha geniş cezalandırıcı güç ve yetkiler verildi. İmparatorluk topraklarındaki guberniya yönetimlerine karşılık gelen Türkistan Oblast yönetimleri de özel sınırlamalar ve işlevlerinin genişletilmesi ile önemli ölçüde farklılıklar gösterdi.

Rus hükümetinin isteğiyle Uyezd idareleri 1886 yılından itibaren tüm imparatorluğa en yakın örgütlenme biçimine dönüşse de Askeri-halk idari sisteminin temeli olarak Türkistan'daki sömürgeci düzenin tüm özelliklerini bünyesinde barındırdı. Askeri, polis ve sivil güç, Uyezdde Rus iktidarını temsil eden Uyezd yöneticisi şahsında birleşti, bu yöneticilerin göreve getirilmesi ve görevinden alınması ise Rusya'nın merkez guberniyalarında olduğu gibi Askeri Valiler tarafından değil, doğrudan Genel Vali tarafından yapıldı. 1886 yılı nizamnamesinde Uyezdlerin Rayonlara (Uçastok) ayrılması ve müstakil Rayon idarelerinin kurulması da yerli halk üzerinde idari ve polis denetimini güçlendirmek maksadıyla tatbik edildi. Türkistan Genel Valisinden başlayarak Rayonların idaresinden sorumlu olan Uçastok Pristavları da olmak üzere tüm Rus idaresi, polis ve yargı işlevleriyle donatıldı.

Rus İmparatorluğu Türkistan'da bölgenin ayrılmasına engel olmak için birtakım geleneksel enstrümanları (yerel yönetimler, halk mahkemeleri) da kullandı. Yerli halk, Rus idaresinin gözetimi altında yerel usullerle tatbik edilmeye çalışılan seçim yoluyla idare edildi. Yerel idare ve yargı sisteminin düzenli seçim yoluyla yeniden revize edilmesi, Türkistan bölgesinin yerli halkı için tümüyle yeni bir olguydu. Ancak bu olgu bir üst makamın onayını gerektirmesi bakımından oldukça sınırlı kaldı. Öncelikli olarak Rus hükümetinin demagojik bir manevrası olan yeni seçim sistemi, özünde bölgenin halklarını yönetime çekmek için özel olarak hazırlanan kurgusal bir formdu ve Rus idaresi, politikalarına karşı koymayan, kendisine sadık bir insan katmanı oluşturmak için Volost yöneticiliği ve Aul Aksakallığı pozisyonlarını kullandı. Rus idaresinin gözetimi altındaki nüfus tarafından seçilen Volost ve Aul yönetimlerinin muhafaza edilmesi, "yabancı" güç ile ilgili hoşnutsuzluğun yayılma tehdidini ortadan kaldırma ve aynı zamanda halk arasında Rus iktidarı fikrini yaygınlaştırma aracıydı.

Bozkır komisyonu tarafından hazırlanan 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre yalnızca göçebeler için Volost idari birimleri kurulmuşken, 1886 yılı nizamnamesinde ise bu sistem yerleşik sakinleri de kapsayarak bölgedeki yerel yönetimi neredeyse tekdüze hale getirdi. Rus makamlarının yerli halkı, yerleşik hayata geçirme planı doğrultusunda yerleşik nüfusun oranı arttı ve bunun doğal bir sonucu olarak da 1886 yılı nizamnamesinde yerleşik nüfusun gelişmiş bir örgütlenme

sistemi olduğu göze çarptı. Diğer taraftan Rus hükümeti ekonomi idaresine yalnızca yerleşikleri değil göçebe halkı da dahil etmeyi planladı. İlk olarak 1871 yılı nizamname tasarısında geçen yerleşik Aksakallık ve göçebe Volostlarda, ilgili bölgelerde çiftçilik ve ticaret yapan, zanaatla uğraşan ve orada kışı geçiren herkesin dahil olduğu bir toprak-ekonomisi toplumu (kurum-cemiyet) yaratma planına göre halkın ekonomi yetkileri seçilmiş kişilerden oluşan Shod ve Syezdlere devredildi ve bu 1917 senesine kadar göçebe halkı yerleşik hayata teşvik etme hedefinin en önemli araçlarından biri olarak bölgesel hükümet ve merkezin hedeflerine hizmet etti. Siyasi avantajının yanı sıra seçilmişlerden oluşan Syezd ve Shodlar, Rus hükümetine ekonomik olarak da büyük bir avantaj sağladı.

Türkistan'da Genel Valiliğin tüm topraklarının dahil olduğu geniş kapsamlı ve kalıcı yasalar kabul edilmedi. 1867 yılında bozkır komisyonu tarafından hazırlanan geçici nizamname tasarısı başta olmak üzere Genel Valilik yönetimi ile ilgili tüm yasal düzenlemeler, Genel Valilerin yetkilerini çok kapsamlı hale getiren kenar bölgenin özelliklerine göre hazırlandılar. Nizamnameler, Rus hükümetinin sadık hizmetlileri olan bölgesel yönetim tarafından değişiklik ve eklemeler yapma imkanı sağlayacak şekilde düzenlendiler. Diğer taraftan 1871-1873-1881 ve 1883 yıllarında Taşkent yönetimi tarafından hazırlanan Türkistan'ın idaresi hakkındaki nizamname tasarılarının Petersburg tarafından reddedilmesi, Petersburg ve bölgesel yönetim arasında Türkistan Genel Valiliği'nin idari yapısı hakkında fikir anlaşmazlıklarının olduğunu gösteriyordu. Ancak bu fikir ayrılığına rağmen işgalci güç olarak bu topraklarda varlığını sürdürme konusunda aralarında sıkı bir mutabakat vardı ve fikir ayrılıkları kontrol rejiminin temelini hiçbir zaman etkilemedi. Aynı zamanda Taşkent tarafından hazırlanan hiçbir nizamname tasarısı, Türkistan Genel Valiliği'ndeki idari kurumların sorunlarını tamamen çözmeyi de başaramadı ve uzun bir süre bireysel Türkistan toprakları (Zerefşan Okrugu, Amuderya Otdeli vb.) hakkındaki idari mevzuat ile birlikte varlığını sürdürmeye devam etti. Taşkent tarafından gönderilen tasarıların incelenmesi için kurulan komisyonların üyeleri ve bakanlıklar başta olmak üzere Rus hükümetinin Türkistan'ın gerçek vaziyeti hakkında bilgi sahibi olmaması da yaklaşık yirmi yıllık süre zarfında Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi hakkında geniş kapsamlı ve her iki yönetim tarafından kabul

gören bir nizamnamenin hazırlanmasına engel oldu. Yalnızca 1886 nizamnamesi, Genel Valilikte birleşik bir yönetim sistemi ortaya çıkarmayı başarabildi.

1886 yılında kabul edilen nizamname, yerel kurumların bireysel departmanlarını merkezi bakanlıklara devretti ve bu karar, Türkistan'ı genel imparatorluk düzenine sokmada önemli bir dönüm noktası oldu. Aynı zamanda 1886 yılı nizamnamesiyle Genel Vali hak ve yetkilerinin sınırlandırılması, bu dönemde genişlemenin tamamlanması ve devlet politikasını Genel Valinin şahsında değil, merkezi aygıtın geniş cephesinde yürütme amacıyla doğrudan bağlantılıydı. Bu doğrultuda 19. yüzyılın sonunda Rus İmparatorluğu, yönetimde merkezileşme eğilimlerini güçlendirmek maksadıyla birçok yerel idari birim ve kurumun bağımsızlığını ortadan kaldırdı veya sınırladı. İlk defa 1871 yılı nizamname tasarısında geçen ve 1886 yılı nizamnamesinde kabul edilen Genel Vali kurulunun oluşturulması, genel imparatorluk politikası çerçevesinde kenar bölgede merkezi aygıtı güçlendirmeye eğiliminin Türkistan'daki yansımasıydı.

Diğer taraftan 1886 nizamnamesi, bölge idaresi hakkındaki meseleleri nihai olarak sonlandıramadı. Çünkü 1886 yılı, 1897 yılına kadar sürecek olan Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname tasarısının imparator tarafından onaylanmasıyla başlayan Türkistan idaresinde tek nizamnamenin yürürlükte olduğu dönemin başlangıcı anlamına geliyordu. 11 Haziran 1899 tarihinde 1897 yılında Yedisu ve Hazar Ötesi Oblastları'nın Türkistan Krayına dahil edilmesi hakkındaki bakanlar kurulu kararının onaylanmasıyla Hazar Ötesi ve Yedisu Oblastı kendi nizamnamelerine göre yönetilmeye devam etti ve Türkistan'da aynı anda üç nizamname yürürlüğe girdi. Bu tarihten itibaren Genel Valiliğin tüm Oblastlarını kapsayan bir nizamname tasarısının hazırlanması için çeşitli komisyonlar kurulsa da bu karışık durum, 1917 yılına kadar devam etti.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

Rossiyskiy Gosudarstvennıy Voenno-İstoriçeskiy Arhiv (RGVİA)

F. 38

Op. 9, D. 86. "1865 g. fevralya 3. Proyekt polojeniya o Sredneaziatskoy pograniçnoy oblasti, predstavlennıy general mayorom Çernyayevım."

Fond 400, Glavnıy Ştab, Aziatskaya Çast

F. 400

Op. 1, D. 4778. "Ob ustroystve Turkestanskoy oblasti."

Op. 1, D. 261. "1871 g. maya 15-dekabrya 30. O rassmotrenii novogo proyekta polojeniya ob upravlenii v oblastyah Turkestanskoy General-Gubernatorstvo."

Op. 1, D. 261. "1871 g. Proyekt polojeniya ob upravlenii v Turkestanskom general-gubernatorstva."

Op. 1, D. 261. "1871 g. Obyasnitelnaya zapiska (k proyektu Polojeniya ob upravlenii Turkestanskim general-gubernatorstvom)."

Op. 1, D. 334. "1873 g. yanvarya 3-dekabrya 30. O rassmotrenii proyekta polojeniya ob upravlenii Turkestanskim krayem."

Op. 1, D. 334. "1873 g. Proyekt polojeniya ob upravlenii v oblastyah Turkestanskogo general-gubernatorstva."

Op. 1, D. 152. "1868 g. oktyabrya 20. Ob ustroystve

upravleniya Zeravşanskim okrugam-Vremennıye pravila upravleniya Zeravşanskim okrugam."

Op. 1, D. 228. "1870 g. maya 16. Ob izdanii v Taşkente gazetı 'Turkestanskiye Vedomosti.'"

Op. 261/911, sv. 116, D. 103.

Fond 1396, Ştab Turkestanskogo voennogo okruga

II. KANUNLAR

Polnoye Sobraniye Zakonov Rossiyskoy İmperii (PSZRİ)

I. Külliyat

T. 4 (1700-1712) — No: 1921. "O Podnesenii ordena sv. Apostola Andreya gosudaryu pyotru pervomu."

No: 2218. "1708 g. dekabrya 18. Ob uçrejdenii guberniy i o rospisanii k nim gorodom."

T. 20 (1775-1780) — No: 14392. "Uçrejdeniye dlya upravleniya guberniyami."

T. 21 (1781-1783) — No: 15171. "O novom raspisanii guberniy s znaçeniyem general-gubernatorov."

II. Külliyat

T. 28 (1853) — No: 27293. Ç. I, "1853 g. maya 29. Obşaya instruktsiya general-gubernatoram."

T. 29 (1854) — No: 28392. Ç. I, "O komanduyuşçem Sırdarinskoy liniyey."

No: 28392. Ç. II (Ştatı i Tabeli), "Vısoçayşe utverjdennıy ştat upravlenii komanduyuşçego Sır-

	Darinskoy liniyeyu.”
T. 35 (1860)	No: 36454. Ç. I, “1860 g. dekabrya 26. Vısoçayşe utverjdennıy polojeniye ob Aralskoy flotilii.”
T. 36 (1861)	No: 37699. Ç. II, “1861 g. dekabrya 3. Polojeniye o voennom ustroystve Kirgizskoy stepi Orenburgskogo vedomstva i Sırdarinskoy linii.”
T. 39 (1864)	No: 40457. Ç. I, “1864 g. yanvarya 1. Polojeniyu o gubernskih i uyezdnıh zemskih uçrejdeniyah.”
	No: 41162. Ç. I, “1864 g. avgusta 6. Vısoçayşe utverjdennoye polojeniye o Voenno-Okrujnıh upravleniyah.”
T. 40 (1865)	No: 41792. Ç. II, “1865 g. fevralya 12. Ob obrazovanii Turkestanskoy oblasti.”
	No: 41870. Ç. I, “1865 g. marta 5. O uprazdnenii upravleniya Sır-Darinskoy linii i obrazovanii, vmesto onogo, upravleniya Turkestanskoyu Oblastiyu.”
	No: 42372. Ç. I, “1865 g. avgusta 6. Vremennoye polojeniye ob upravlenii Turkestanskoyu oblastiyu.”
	No: 42372. Ç. II (Ştatı i Tabeli), “Vısoçayşe utverjdennıy, 6 Avgusta 1865 goda, vremennıy ştat Voennogo Upravleniya Turkestanskoy oblasti”
T. 42 (1867)	No: 44831. Ç. I, “1867 g. iyulya 11. Ob uçrejdenii Turkestanskogo general-gubernatorstva, v sostave, dvuh oblastey Semireçenskoy i Sır-Darinskoy.”
	No: 44844. Ç. I, “1867 g. 13 iyulya. Ob uçrejdenii Turkestanskogo okruga.”
	No: 44844. Ç. II (Ştatı i Tabeli), “Vısoçayşe

	utverjdennıy, 13 iyulya 1867 goda dopolneniye k normalnomu ştatu Voenno-Okrujnıh upravleniy”
	No: 44845, Ç. I, “1867 g. iyulya 14. Ob uçrejdenii Semireçenskogo kazaçyego voyska.”
T. 51 (1876)	No: 55593-55594. Ç. 1, “1876 g. fevralya 19. O poryadok upravleniya v Ferganskoy oblasti”
	“1876 g. fevralya 19. Ob obrazovanii oblastı Ferganskoy.”
	No: 56203. Ç. II, “1876 g. iyulya 13. “O predostavlenii mestnım administrativnım vlastyam prava izdavat obyazatelnıya postanovleniya.”

III. Külliyat

T. 1 (1881)	No: 142. “O prisoyedinenii k İmperii zanyatoy naşimi voyskami territorii Turkmenov Tekinskogo roda i obrazovanii iz neya i zemel Zakaspiyskogo voennogo otdela oblasti Zakaskiyskoy, so vklyuçeniyem onoy v sostav Kavkazckogo voennogo okruga.”
T. 2 (1882)	No: 886. “1882 g. maya 18. O sosredotoçenii vısşago nadzora po upravleniyu oblastyami Akmolinskoyu, Semipalatinskoyu, Semireçenskoyu v lits general-gubernatora i o podçinenii guberniy Tobolskoy i Tomskoy obşçemu poryadku vısşago upravleniya, suşçestvu-yuşçemu dlya vnutrennıy guberniy.”
T. 6 (1886)	No: 3814. “1886 g. iyunya 12. Polojeniye ob upravlenii Turkestanskogo kraya.”

No: 3850. “1886 g. iyunya 20. Polojeniye ob Aziatskoy çasti.”

T. 8 (1888) No: 5616. “O primenenii gorodovogo polojeniya 16 İyunya 1870 goda k gorodu Taşkentu.”

T. 10 (1890) No: 6576. Ç. I, “1890 g. fevralya 6. Vremennıye polojeniya ob upravlenii Zakaspiyskoy oblasti.”

T. 11 (1891) No: 7574. “1891 g. marta 25. Polojeniye ob upravlenii oblastey Akmolinskoy, Semipalatinskoy, Semireçenskoy, Uralskoy i Turgayskoy.”

T. 12 (1892) No: 8708. “1892 g. iyunya 11. Vısoçayşe utverjdennoye gorodovoye polojeniye.”

T. 17 (1897) No: 14818. “1897 g. dekabrya 26. O razdelenii Sibiri i Sredne-Aziatskih oblastey na voennıye okruga, s sootvetstvennımi izmeneniyami v ustroystve ih vısşe-go grajdanskogo ypravleniya.”

T. 19 (1899) No: 17177. “1899 g. iyunya 11. “O grajdanskom pereustroystom Sredneaziatskih oblastey.”

T. 20 (1902) No: 17974. “1900 g. yanvarya 3. Vısoçayşe utverjdennoye Mneniye Gosudarstvennogo soveta “O pravah i obyazannostyah pomoşçnika Turkestanskogo general-gubernatora.”

III. KİTAPLAR

Ahmedjanov, G. A.: **Sovetskaya istoriografiya prisoyedineniya Sredney Azii k Rossii**, İzd. “Fan” Uzbekskoy SSR, Taşkent, 1989.

Akulşin, P. V.: **Ryazanskiy general-gubernator A. D. Balaşov. Reformatorskiye planı Aleksandra I i**

Ryazanskiy kray, İz proşlogo i nastayaşego Ryazanskogo kraya, Ryazan, 1995.

Alekseyenko, N. V.: **Hraniteli pamyati-Almatı**, 1998.

Alimcanov, B. A.: "Osobennosti administrativnogo upravleniya v Russkom Turkestane i Britanskoy İndii (Konets XIX-naçalo XX vv.)", **Jurnal nauçnıh puplikatsiy aspirantov i doktorantov**, No. 2 (92), Kursk, 2014.

Aminov, İ. İ.: **Zakaspiyskiy kray v sostave v Rossiyskoy imperii**, Prospekt, 2018.

Avşarova, M. P.: **Russkaya periodiçeskaya peçat v Turkestane (1870-1917)**, Gosudarstvennoye izdatelstvo Uzbekskoy SSR, Taşkent, 1960.

Azatyan, A.: **Vıdayuşçiesya issledovateli prirodı sredney azii (Vtoraya polovina XIX v.)**, Ç. 2, İzdatelsvo Uçitel, Taşkent, 1965.

Barthold, V. V.: **İstoriya Turkestana**, Taşkent, 1922.

İstoriya kulturnoy jizni Turkestana, Leningrad, 1927.

İstoriya izuçeniya Vostoka i Yevrope i Rossii, Leninrad, 1925.

Soçineniya, Moskva, 1963-1977.

Otçet o poyezdke v Srednyuyu Aziyu s nauçnoy tselyu 1893-1894 gg., Peterburg, 1897.

Bekmahanova, N. Y.: **Mnogonatsionalnoye naseleniye Kazahstana i Kirgizii v ehopu kapitalizma (60-y godı XIX b. - 1917)**, Red. V. M. Kabuzan, Moskva, 1986.

Prisoyedineniye Tsenralnoy Azii k Rossiyskoy İmperii v XVIII-VIV vv., Peterburg, 2015.

Bendrikov, K. Y.: **Oçerki po istorii narodnogo obrazovaniya ve Turkestane**, Moskva, 1960.

Becker, Seymour: **Russia's Protectorates in Central Asia: Bukhara and Khiva, 1865-1924**, Routledge Published, London and New York, 2004.

Blinov, İ. A.: **Gubernatorı: İstoriko-yuridiçeskiy oçerk**, SPB, 1905.

Brejneva, S. N.: **Problema prisoyedineniya Turkestanskogo kraya k Rossii v dorevolyutsionnoy istoriografii**, Sovremennik, 2012.

Brodovskiy, L.: **K 35-letiyu Taşkenstkogo gorodskogo obşestvennogo upravleniya,** Taşkent, 1912.

Calilov, İ.: **Osnovnıye çertı zemelnogo prava dorevolyutsionnogo Turkestana**, Taşkent, 1960.

Çijov, B. İ.: **General-adyutant, injener-general Konstantin Petroviç fon Kaufman. 1818-1882 g.**, Biografiçeskiy oçerk, 1915.

Demko, G.: **The Russian Colonization of Kazakhstan, 1896-1916**, Indiana University, Bloomington, 1969.

Dobromıslov, A. İ.: **Taşkent v proşlom i nastoyaşçem:istoriçeskiy oçerk**, Taşkent, 1912.

Goroda Sır-darinskoy oblasti, Taşkent, 1912.

Dumenko, M. F.: **Russko-tuzemnıye şkolı Turkestanskogo kraya, Avtoreferat dissertatsii kandidata pedagogiçeskih nauk**, Moskva, 1953.

Ferghana Valley The Heart of Central Asia, Editor S. F. Starr, New York, 2011.

Fomçenko, A. P.: **Russkiye poseleniya v Turkestanskom kraye v kontse XIX- naçale XX v.**, Taşkent, 1983.

Galuzo, G. G.: **Turkestan-koloniya (Oçerk istorii Turkestana ot zavoyevaniya russkimi do revolyutsii 1917 g.)**, Moskva, 1929.

Girs, F.: **Otçet revizuyuşego, po Vısoçaysemu poveleniyu, Turkestanskiy kray, Taynogo Sovetnika Girsa**, 1882.

Geyns, A. K.: **Sobraniye literanurnıh trudov**, T. 1, Tipografiya M. M. Stasyuleviça, SPB, 1897.

Gradovskiy, A. D.: **İstoriçeskiy oçerk uçrejdeniya general gubernatorstv v Rossii**, Sobraniye soçineniy A. D. Gradovskogo, Tip. M. M. Stasyuleviça, T. 1, Peterburg, 1880.

Grodekov, N. İ.: **Hivinskiy Pohod-Deystviya Kavkazskih otryadov**, Tip. V. S. Balaşeva, SPB, 1888.

Voyna v Turkmenii. Pohod Skobeleba v 1880-1881 gg., T. 1-4, SPB, 1883-1884.

Grombçevskiy, B. L.: **Sovremennoye politiçeskoye polojeniye pamirskih hanstv i pograniçnoy linii s Kaşmirom**, Fergana, 1891.

Gubernii Rossiyskoy imperii: istoriya i rukovoditeli: 1708-1917, Obyedinyönnaya redaktsiya MVD Rossii, Moskva, 2003.

Halfin, N. A.: **Politika Rossii v Sredney Azii (1856-1868)**, İzdatelstvo vostoçnoy literaturı, Moskva, 1960.

Prisoyedineniye Sredney Azii k Rossii (60-90-e godı XIX v.), İzdatelstvo Nauka, Moskva 1965.

Hayit, Baymirza: **Türkistan Rusya ile Çin Arasında**, Otağ Yayınevi, Hollanda, 1871.

Hidoyatov, G. A.: **Moya rodnaya istoriya**, Taşkent, 1990.

Hroniki istorii Aşkabata (1881-1975), Pod red. G. G. Melikova. Sostaviteli T. V. Guşçina, G. G. Melikov, V. N. Mogilevets, Ilım, Aşkabat, 1981.

Hudonazarov, D. N.: **Pamirskaya ekspeditsiya grafa A. A. Bobrinskogo 1895-1901 godov**, Moskva, 2013.

İnstitut general-gubernatostva i namestniçestva v Rossiyskoy imperii, Sankt-Peterburgskiy Universitet, Yuridiçeskiy Fakultet, V 2-x tomah, T. 1, SPB, 2001.

İsmagulov, O.: "Kazak Halkının Etnik Yapısı", **Kazakistan Tarihi Makaleler**, TTK yayınları, Ankara, 2007.

İstoriya Rossiyskoy imperii, Red. Zayonçkovskiy, A. M.-Logofet, D. N.-Şemanskiy, A. D.-Drujinin, K. İ.-Nikolskiy, V. P., T. 3, Direkt-Media, Moskva, 2014.

İstoriçeskaya spravka o razvitii Kraya/Obzor Zakaspiyskoy Oblasti za 1988 g., Tipografiya şstaba 2-go Turkestanskogo Armeyskogo korpusa, 1900.

İstoriya Uzbekskoy SSR, T. 1, Taşkent, 1956.

Kamalov, S. K.: **Karakalpaki v XVIII-XIX vv.**, Taşkent, 1968.

Karamzin, M. N.: **Zapiske o drevney i novoy Rossii v yeyo politiçeskom i grajdanskom otnoşeniyah**, Nauka. Glavnaya redaksiya vostoçnoy literaturı, Moskva, 1991.

Kaufman, K. P.: **Slova, skazannıye Turkestanskim general-gubernatorom Kaufmanom 22.01.1868 g.**, Taşkent, 1868.

Kaufmanskiy sbornik Pokoritel i ustroitel Turkestanskogo kraya general-adyutant K. F. Kaufman 1-y. (Materialı dlya biografiçeskogo oçerka), A. Sememov, Moskva, 1910.

Kinyapina, N. S.-
Bliyev, M. M.-
Degoyev, V. V.: **Kavkaz i Srednyaya Aziya vo vneşney politike Rossii. Vtoraya polovina XVIII-80 godı XIX v.**, İzd. MGU, Moskva, 1984.

Koç, Dinçer: **Rus Elçilik Raporlarına göre Hokand Hanlığı (XIX. yüzyılın ilk yarısı)**, İdeal kültür-yayıncılık, İstanbul, 2015.

Koçarov, V. T.: **İz istorii organizatsii i razvitiya narodnogo obrazovaniya ve dorevolyutsionnom Uzbekistane (1865-1917 gg.)**, Taşkent, 1966.

Kolokoltsev, D. G.: **Vospaminamiya general-leytenanta Kolokoltseva 1887 g.- Vospominaniya o Konstantine Petroviçe Kaufmane**, Moskva, 1887.

Kopılov, V. A.-
Milyuhin, V. P.-
Fabrika, Y. A.: **Sibirskiy voyennıy okrug: Pervıye stranitsı istorii (1865-1917)**, Novosibirsk, 1995.

Kovalevskiy, N. F.: **İstoriya voenno-okrujnoy sistemı v Rossii. 1862-1918,** Tsentrpoligraf, Moskva, 2012.

Kuropatkin, A. N.: **Zavoyevanii Turkmenii (Pohod v Ahal-teke v 1880-1881 gg.)**, S oçerkom voennıh deystviy v Sredney Azii s 1839 po 1876 godu, SPB.

Ledenev, N. V.: **İstoriya Semireçenskogo Kazaçyego voyska**, Vernıy, 1909.

Levteyeva, L. G.: **Prisoyedineniye Sredney Azii k Rossii v memuarnıh istoçnikah**, İzd. "FAN", Taşkent, 1986.

Lısenko, L. M.: **Gubernatorı i general gubernatorı Rossiyskoy imperii**, İzd. Prometey MPGU, Moskva, 2001.

Likoşin, N. S.: **Poljizni v Turkestane: Oçerki bıta tuzemnogo naseleniya**, T.-vo "V. A. Berezovskiy", Petrograd, 1916.

Litvinov, P. P.: **Gosudarstvenno-religioznıye i etnokonfessional nıye otnoşeniya v Turkestane (1865-1917)**, Moskva, 1998.

Neislamskiye religii Sredney Azii (Vtoraya polovina XIX-naçalo XX vv.), Yelets, 1996.

Gosudarstvo i islam v Russkom Turkestane (1865-1917), Yelets, 1998.

Organı departamenta politsii MVD v sisteme voennoad-ministrativnogo upravleniya Russkim Turkestanom (po arhivnım, pravovım i inım istoçnikam), Elets, 2007.

Makşeyev, A. İ.: **İstoriçeskiy obzor Turkestana i nastupatelnogo dvijeniya v nego Russkih**, SPB, 1890.

Materialı po istorii politiçeskogo stroya Kazahstana, T.1, Alma-ata, 1960.

Materialı po zemskomu obşçestvennumu ustroystvu, T.1, SPB, 1885.

Martens, F. F.: **Sobraniye traktatov i konventsiy, zaklyuçennıh Rossiyey s inostrannımi derjavami. Traktatı s Angliyey**, T. 12.

Milyutin, D. A.: **Vospominaniya. 1865-1867**, Pod. Red. L. G. Zaharov, Moskva, 2005.

Morrison, Aleksandr: **Russian Rule in Samarkand 1868-1910: A Comparison with British India**, Oxford University Press, New York,

Nalivkin, V. P.: **Tuzemtsı ranşe i teper**, Turk. İz-vo Peçatnogo Dela, Taşkent, 1913.

Natsionalnıye okrainı Rossiyskoy imperii; Stnovleniye i razvitie sistemı upravleniya, Red. S. P. Agacanov, Ş. F. Muhamedyarov, V. V. Trepavlov i dr., Slavyanskiy dialog, Moskva, 1991.

Natsionalnaya politika v imperatorskoy Rossii. Tsivilizovannıye okrainı (Finlyandiya, Polşa, Pribaltika, Besarabiya, Ukraina, Zakavkazye, Srednyaya Aziya), Sost. rek. i avtor vstupitelnoy stati Y. İ. Semenov. Moskva, 1997.

Olufsen, O.: **The Emir of Bokhara and His Country: Journeys and Studies in Bokhara (with a Chapter on My Voyage on the Amu Darya to Khiva)**, Copenhager, 1911.

Opisaniye Hivinskogo pohoda 1873 goda, Sostavleno Polkovnikom Lobıseviçem, SPB, 1898.

Ostroumov, N.: **Konstantin Petroviç fon Kaufman, ustroitel Turkestanskogo kraya,** Liçnıye vospominaniya N. Ostroumova (1877-1881), Taşkent, 1899.

Sartı: Etnografiçeskiye materialı, Vıp.1, İzd.2-ye, dopolnennoye, Taşkent, 1896.

Palen, K. K.: **Gorodskoye upravleniye.** Otçet po revizii Turkestanskogo kraya proizvedennoy po vısoçayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeysterom grafom K. K. Palenom, SPB, 1910.

Kravovoye Upravleniye. Otçet po revizii Turkestanskogo kraya proizvedennoy po vısoçayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeysterom grafom K. K. Palenom, SPB, 1910.

Pereselençeskoye delo v Turkestane. Otçet po revizii Turkestanskogo kraya proizvedennoy po vısoçayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeysterom grafom K. K. Palenom, SPB, 1909.

Selskoye upravleniye: Russkoye i Tuzemnoye, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya proizvedennoy po vısoçayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeysterom grafom K. K. Palenom, SPB, 1910.

Oblastnoye pravleniye. Otçet po revizii

Turkestanskogo kraya proizvedennoy po vısoçayşemu poveleniyu Sena-torom Gofmeysterom grafom K. K. Palenom, SPB, 1910.

Paşino, P. İ.: **Turkestanskiy kray v 1866 godu**, S.-Peterburg, 1868.

Petrovskiy, A. G.: **General-adyutant Konstantin Petroviç fon Kaufman 1 kak usroitel Turkestanskogo kraya (1867-1882 gg.)**, Taşkent, 1913.

Pierce, Richard.: **Russian Central Asia, 1867-1917: a study in colonial rule**, University of California Press, 1960.

Polyanskiy, İ.: **Pamyati Konstantina Petroviça fon Kaufmana**, Peterburg, 1913.

Postnikov, A. D.: **Shvatka «Krışe mira»: Politiki, razvedçiki, geogragı v borbe za Pamir v XIX veke**, Obşçaya redaktsiya v predisloviya akademika V. S. Myasnikova, Moskva, 2005.

Proyekt vsepoddanneyşıy otçet general-adyutanta K. P. fon-Kaufmana I po grajdanskomu upravleniyu i ustroystvu v oblastyah Turkestanskogo General-Gubernatorstva, 7 Noyabrya 1867-25 Marta 1881 g.,Voennaya Tipografiya (v zdanii Glavnogo Ştaba), S.-Peterburg, 1885.

Reynke, M.: **Gorskiye i narodnıye sudı Kavkazskogo kraya**, Peterburg, 1912.

Sbornik dogovorov Rossii s drugimi gosudarstvami 1856-1917, Moskva, 1952.

Schuyler, Eugene: **Turkistan: Notes of a Journey in Russian Turkistan, Khokand, Bukhara, and Kuldja**, Charles Scribner’s Sons, New York, 1885.

Serebrennikov, A.: **Turkestanskıy kray. Sbornik materialov dlya istorii yego zavoyevaniya**, T. 19, Ç.I.

Severtsov, N. A.: **Puteşestviya po Turkestanskomu krayu**, Moskva, 1873.

Sobolev, L. N.: **Geografiçeskiya statiçeskiya svedeniya o Zeravşanskom Okruge**, Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk, St.-Peterburg, 1874.

Stoletiye voennogo ministerstva, 1802-1902, T. 1.

Şilov, D. N.: **Gosudarstvennıye deyateli Rossiyskoy imperii,** SPB, 2002.

Tageyev, B. L.: **Pamirskiye pohodı 1892-1895 gg.**, Desyaletiye prisoyedineniya Pemira k Rossii, Varşova, 1902.

Terentev, M. A.: **İstoriya Zavoyevaniya Sredney Azii**, T.1-3, Peterburg, 1903.

Togan, Zeki Velidi: **Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981.

Topsakal, İlyas: **Sibirya Tarihi (Başlangıçtan 1917'ye kadar)**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017.

Tuhtametov, F. T.: **Pravovoye polojeniye Turkestana v Rossiyskoy imperii (vtoraya polovina XIX veka)**, Başkurtskiy universitet, Ufa, 1999.

Trever, K. V.-
Yakubovskiy, A. Y.-
Voronests, M. E.: **İstoriya Narodov Uzbekistana**, İzd. AN UzSSR, Taşkent, 1950.

Tsentralnaya aziya v sostave rossiyskoy imperii, Pod. Red. S. N. Abaşin, D. Y. Arapov, N. Y. Bekmahanova, Novoye Literaturnoye Obozreniye, Moskva, 2008.

V plameni i slave. Oçerki istorii Sibirskogo voennogo okruga, Zapadnoye-sibirskoye knijnoye izdatelstvo, Novosibirsk, 1969.

Veselovskiy, V. V.: **İstoriya zemstva za 40 let**, T. 1, SBP, 1909.

Vısoçayşe utverjdennoye 16-go iyunya 1870 goda gorodovoye polojeniya,

s obyasneniyami, İzdaniye Hozyastv Depart. M. V. D., S.-Peterburg, 1870.

Voenno-statiçeskoye opisaniye Turkestanskogo voennogo okruga. Sır-Darinsakaya oblast, Taşkent, 1912.

Volkov, İ. V.: "Administrativno-territorialnıye funktsiii ministerstva inpostrannıh del Rossii po upravleniyu natsionalnımi okrainami imperii", **Vlast**, No. 8, 2016.

Yorulmaz, Osman: **Başlangıcından Hanlığın Feshine Kadar Kazak Türkleri ile Çarlık Rusyası Arasındaki Siyasi İlişkiler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.

Zayonçkov, P. A.: **Pravitelstvennıy apparat samoderjavnoy Rossii v XIX v.**, Mısl, Moskova, 1978.

Ziyayev, Hamid: **Türkistan'da Rus Hakimiyetine Karşı Mücadele**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.

IV. MAKALELER

Abaşin, S. N.: "«Sartı-narod c buduşçim»:Etnografiya, imperiya v Russkom Turkestane", **Oriyentalizm vs. oriyentalistika**: sb. statey/otv. red. i. sos. V. O Bobrovnikov, S. C. Miri, İzd. Sadra, Moskva, 2016.

---------- "A. K. Abramov", Voennaya Entsiklopediya, Pod. Red. Pol. V. F. Novitskogo i dr., SPB, 1911-1915.

Abdurahimova, N. A.: "Fevralskaya revolyutsiya i Turkestanskaya kolonialnaya administratsiya", **Trudı Taşkentskogo universiteta**, Vıp. 556, Taşkent, 1978.

"Oblastnoye upravleniye v dorevolyutsionnom Turkestane", **Trudı Taşkentskogo universiteta**, No: 630, Taşkent, 1980.

Aminov, İ. İ.: "Etapı razvitiya pravovogo statusa Zakaspiyskoy oblasti v sostova Rossiyskoy imperii (1834-1917 gg.)", **Gramota**, No: 2 (28), 2003.

"Organizatsionno-pravovıye v Zakaspiyskoy oblasti Ros-siyskoy imperii", **Lex Russia**, No: 11 (132), Kasım, 2017.

---------- "Atamanı", Voennaya Entsiklopediya, T. III, 1911.

Avilov, R. S.: "Sibirskiy voyennıy okrug (1899-1906 gg.): stranitsı istorii", **Voyenno-istoriçeskiy jurnal**, No: 7, 2014.

"Sozdaniye Priamurskogo voennogo okruga: vneşnepoliti-çeskiy faktor (1882-1887 gg.)", **Gumaniternıye issledova-niya v Vostoçnoy Sibiri i Dalnem Vostoke**, No: 3 (15).

Ayupov, T. M.: "K istorii Semireçenskogo Kazaçyego voyska", **Vestnik Altayskogo gosydarstvennogo pedagogiçeskogo universiteta**, No: 2 (27), 2016.

Bakiyev, O.: "Zemelnıy vopros v Sredney Azii v osvoşenii Russkih dorevolyutsionnıh vostokovedov", **Uçenıye zapiski istoriçeskogo fakulteta Tacikskogo gosudarstvennogo universiteta im. V. İ. Lenina**, Sbornik nauçnıy trudov, Vıp.1, Duşanbe, 1973.

Brejneva, S. N.: "Russkiye Pereselentsı v Turkestane: Problemı vzaimootneşeniya s mestnım naseleniyem", **BelGU nauçnıye vedomosti**, seriya istoriya, politiologiya, Vıp. 37, No: 1 (222), 2016.

Çapraz, Hayri: "Rusların Türkistan'da Hakimiyet Kurması", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**,

S. 24, Aralık, 2011.

---------- "D. İ. Romanovskiy", **Russkiy Biografiçeskiy Oçerk**, V 25-tomah, T. 17, SPB, 1918.

Dmitriyey, G. L.: "Samarkandskiy vopros v Russko-Buharskih otnoşeniyah 1867-1873 gg.", Materialı po istorii prisoyedineniya Sredney Azii, **Taşkentskiy gosudarstvennıy universitet im. V. İ. Lenina**, Ç. 1, Vıp. 343, Taşkent, 1969.

Doğan, Orhan: "Kazakistan'ın Siyasi Yapılanma Tarihi ile İlgili Belgeler", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 12, 2004.

Doğan Şahin: "Rus Kanunnameleri Işığında Türkistan Eyaleti (Oblastı) Geçici Nizamnamesi ve Türkistan Genel Valiliğinin Teşekküllü (1865-1867)", **Türk Dünyası Araştırmaları, TDAV**, C. 17, S. 231, Kasım-Aralık 2017.

Çernov, O. A.: "Deyatelnost Rossiyskogo politiçeskogo agenta N. V. Çarıkova v Buharskom Emirate", **İzvetiya Saratovskogo universiteta**, T. 8, Vıp. 1, 2008.

---------- "V. D. Dandevil", **Voennaya entsiklopediya**, T. VIII, 1912.

Ergaşev, B.: "İstoçnikovedeniye istorii kantselyarii Turkestanskogo general-gubernatora po materialam revizii senatora Palena K. K.", **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**, C. 1, S. 22, 2014.

Eshenkulova, K.: "Kaufman'ın Türkistan siyaseti: Sömürgecilik ve İslam Kurumlarının İhmali", **TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi**, C. 7/Kış, Say. 25.

Evald, A. V.: "Vospominaniya o K. P. Fon-Kaufmane", **İstoriçeskiy vestnik**, T. 70, No: 10, 1897.

Fedorov, G. P.: "Moya slujba v Turkestanskom kraye 1870-1906 gg.," **İstoriçeskiy vestnik**, T. 33, No: 9, 1933.

General-adyutant K. P. Fon-Kaufman: "Glavnokomanduyuşiy Hivinskoyu ekspeditsiyey", **Vsemirnaya İllyustratsiya**, No: 245, 1873.

Gorbunova, S. V.: "«K podnaçalstvu, pravosudiyu neçuvstvitelno privıkat budut»: uçastiye Kazahov v rabote Orenburgskoy pograniçnoy komissii (1799-1869)", **Vestnik NVGU**, No: 2, 2017.

---------- "Gorodniçiy", **Ensiklopediçeskiy slovar F. A. Brokgauza i I. A. Efrona**, T. IX.

Horoşhin A. P.: "Katta-Kurganskiy Otdel I-II-III", **Sbornik statey kasayuşçihsya Turkestanskogo kraya A. P. Horoşhina**, S.-Peterburg, 1876,

Jukova A. Y.: "Aziatskiy departament v strukture ministerstva inostrannıh del Rosii vo vtoroy polovine XIX. v.: Funktsii, liçnıy sostav, harakternıye çertı", **Klio**, No: 6 (126), İzd. Poltorak, 2017.

Kamoliddin S.: "Eşçe raz o termine Sart, Sogdiyskiy sbornik", **Noveyşiye issledovaniya po istorii i istorii kulturı Sogda v Uzbekistane**, Vıp.4 / Otv. Red. Ş. S. Kamoliddin, Saarbrücken, 2017.

Karamov, Y. A.: "Granitsa s Afganistanom v kontse XIX-naçale XX veka v voenno-strategiçeskih planah Rossii", **Vestnik moskvoskogo universiteta**, Ser.8, No: 5, 1999.

Kariyev, A.: "Kırgz biy mahkemeleri hakkında kısa bir analiz (XVIII-XX. yy)", **MANAS Sosyal Araştırmalar**

Dergisi, S. 4, C. 6, 2017.

Karpenkova, T. V.: "İnstitut general-gubernatorstva kak forma upravleniye mnogonatsionalnımi okrainami (na primere Turkestanskogo kraya Rossiyskogo kraya Rosskiyskoy imperii)", V**estnik Mejdunarodnogo 100 instituta ekonomiki i prava**, No: 1 (22), 2016.

Kerimov, Hatice: "Tsentralnaya aziya v sostave rossiyskoy imperii [Rus İmparatorluğu Terkibinde Merkezi Asya]", **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, C. 1, S. 2, Sonbahar, 2014.

Kinyapina, N. S.: "Administrativnaya politika tsarizma na Kavkaze i Sredney Azii v XIX veke", **Voprosı istorii**, No: 4, 1983.

Korneyev, V. V.: "Upravleniye Turkestanskim krayem: realnost i 'pravovıye meçtaniya' (60-e godı XIX v. – fevral 1917 goda)", **Vopros İstorii**, No: 7, 2001.

Koşman, V. A.: "Obrazovaniye Tavriçeskoy oblasti kak subyekta administrativno-territorialnogo ustroystva 1784-1796 g.", **Nauçnıy Jurnal KubGAU**, No: 115 (01), 2016.

Kotyukova, T. V.: "Vıbornıye gorodskoye samoupravleniya v Turkestane 1877-1917", **X. Plehanovskiye Çteniya, Rossiya: Sredotoçiye narodov i perekrestok tsivilizatsiy, Materialı k konferentsii**, S.-Peterburg, 2012.

Lıko, M.: "Oçerk voennıh deystviy 1868 goda v Zaryavşanskoy Doline I-II", Voennıy Sbornik, T. 79, N. 5-6, 5-40.

Mackenzie, David: "Kaufman of Turkestan: An Assessment of his Administration 1867-1881", **Slavic Review**, Vol.

26, No. 2, Haziran, 1967.

Malikova, G. R.: "Taşkentskaya gorodskaya duma: İstoriko-pravovoy aspekt", **Zarubejnoye izbiratelnoye pravo**, No: 2, 2018.

Moiseyev, V. A.: "İz istorii İliyskogo krizisa (Zanyatiye Russkimi voyskami Kulcinskogo kraya v 1871 g.)", **Aktualnıye voprosı istorii, istoriografii i mejdunaradnıh otnışenıy**, Barnaul, 1996.

Morrison, Aleksandr: "Russian Rule in Turkestan and the Example of British India, c. 1860-1917", **The Slavonic and East European Review**, Vol. 84, No: 4, 2006.

"Novoye gorodskoye upravleniye v Taşkente", **Russkiy invalid**, No. 134, 1868.

Nurpeisov, T. A.: "O deyatelnosti «Stepnoy Komissii» po podgotovke reformı 1867-1868 godah v Kazahstane", **İzvestiya Vuzov**, No.3, 2010.

"Okrug" **Bolşoy yuridiçeskiy slovar**, Sostaviteli: A. Y. Suharev, V. Y. Krutskiy, A. Y. Suhareva, 2003.

Ölçekci, Tamara: "Manaplar ve Kırgız Tarihindeki Rolleri", **Bilig**, S. 67, Güz, 2013.

Pogrebinskiy, A. P.: Nalogovaya politika tsarizma ve Sredney Azii v 1860-1880 godah", **İstoriçeskiye zapiski**, T. 66, Moskva, 1960.

Polojeniye ob upravlenii oblastey Akmolinskoy, Semipalatinskoy, Semireçenskoy, Uralskoy i Turgayskoy, T. 2, İzdaniye 1892 goda, SPB.

Pokrovskiy, S. P.: "Mejdunarodnıye otnoşeniya Rossii i Buharı v dorevolyutsionnoye vremya", Byulleten SAGU, Vıp. 16, Taşkent, 1927.

Savitskiy, A. P.: "Pozemelnıy vopros v Turkestane (v proyekte i

zakone 1867-1886 gg.)", **Trudı Taşkentskogo gosudarstvennogo universiteta**, Novaya seriya, İstoriçeskiye nauki, Vıp. 216, Kn. 44, Taşkent, 1963.

---------- "Semireçenskoye Kazaçye voysko" (Kazaki), **Ensiklopediçeskiy slovar F. A. Brokgauza i I. A. Efrona**, T. XIII.

---------- "Sırdarinskaya Liniya", **Ensiklopediçeskiy slovar F. A. Brokgauza i I. A. Efrona**, T. XXXII, St. Peterburg, 1901.

Siscoe, Frank: "Eugene Schuyler, General Kaufman, and Central Asia", **Slavic Review**, Vol. 27, No. 1, 1968.

Spirov, A. S.: "Formirovaniye instituta gubernatorstva v politiçeskoy istorii Rossii", **Vestnik VGY**, Seria: İstoriya, Politologiya, Sotsiologiya, No. 1, 2013.

Şuşkova, M. Y.: "Reforma Upravleniya Turkistanskim krayem v naçale XX v.: Raznoglasiya mejdu S.-Peterburgom i Taşkentom", **Novıy istoriçeskiy vestnik**, No: 32 (2), 2012.

Tanrıverdi, Mustafa: "Kafkasya'da Ruslaştırma Siyaseti (XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başları)", **Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Kafkasya Özel Sayısı, Yıl 2, 2017.

Tolbuhov, Y.: "Ustroitel Turkestanskogo kraya", **İstoriçeskiy vestnik**, T. 132, No: 6, 1913.

Trifonov, A. K.-
Mejuyev, B. V.: "General-gubernatorstvo v Rossiyskoy sisteme territorialnogo upravleniya", **Redaktsiya jurnala Polis**, No: 5, 2000.

Tumaykina, V. V.: "Organizator krestyanskogo pereseleniya v Turkestanskiy kray (60-80-ye gg. XIX v.)",

İzvestiya Altayskogo Gosudarstvennogo Universiteta, Seriya İstoriya, politologiya, İzdatelstvo Alt. gos. un-ta, No: 4/2.

Vasilyev, D. V.: "K istorii obrazovaniya Turkestanskogo general-gubernatorstva (1864-1867)", Rubeji Rossii, No: 10, 2017.

"Organizatsiya i funktsionirovaniye glavnogo upravleniya v Turkestanskom general-gubernatorstve (1865-1884 gg.)", Vestnik Moskovskogo universiteta, İstoriya, Seriya 8, No: 3, 1999.

"Organizatsiya upravleniya v Russkom Turkestane po proyektam polojeniya ob upravlenii 1870-x gg." Naukovedeniye, Vıp. 5 (24), 2014.

"Reformı upravleniya Kazahami Orenburgskogo vedomstva vtoroy çetverti XIX v." **Vestnık MGOU**. Seriya: İstoriya i politiçeskiye nauki, N: 5, 2010.

"Turkestanskaya oblast: Stanovleniye administrativnogo zakonodatelstva v Russkom Turkestane.1854-1866.", İntellekt. İnnovatsii. İnvestitsiy, No: 4, 2003.

"Ustroitel Turkestanskogo kraya (k biyografii K. P. fon-Kaufmana)", **Sbornik Russkogo istoriçeskogo obşestva**, T. 5 (153), Moskva, 2002.

---------- "Vitse-gubernator", **Entsiklopediçeskiy slovar F. A. Brokgauza i I. A. Efrona**, T. VI (A), S.-Peterburg, 1892

Yakupcanov, N.: "İz istorii jeleznoy dorogi Turkestanskogo kraya", **Karadeniz**, No: 27, 2005.

Yazıcı, Serkan-Çelik, Bilal: "Türk Tarihinde Bir Rus General: Aleksey Nikolayeviç Kuropatkin (1848-1925)", **SAÜ Fen Edebiyat Dergisi**, I-2008.

---------- "Zapadno-sibirskoye general-gubernatorstvo", **Kazahstan. Natsionalnaya entsiklopediya**, T. 2, Almatı, 2005.

Zlobin, Y. P.: "General gubernatorstva v sisteme Rossiyskogo regionalnogo upravleniya v XIX-naçale XX veka", **Vestnik OGU**, N. 7 (168), 2014.

"İnstitut general-gubernatorov v Rossii v XVIII veke: stanovleniye i razvitiye", **Vestnik OGU**, No: 4 (110), Nisan, 2010.

"Orenburgskoye i Samarskoye (Orenburgskoye) general-gubernatorstvo v 50-70-x godah XIX veka", **İzvestiya Samarskogo nauçnogo tsentra Rossiyskoy akademii nauk**, T. 17, No: 3, 2017.

"Zakonodatelnoye obespeçeniye instututa general-gubernatorskoy vlasti v Rossii v pervoy polovine XIX veka", **İzvestiya Samarkogo nauçnogo tsentra Rossiyskoy Akademii Nauk**, No: 3 (2), 2011.

IV. TEZLER

Abdurahimova, N. A.: **Revolyutsionnoye dvijeniye i karatelnaya politika tsarizma v Turkestane**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Taşkent, 1969.

Ahmethanova, A. T.: **Stepnoye polojeniye 1891 goda v Kazahstane: istoriçeskiy aspekt**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskih nauk,

Kazahskiy natsionalnıy universitet imeni al-Farabi, Almatı, 2010.

Azadayev, F.: **Oçerki po istorii Taşkenta vtoroy polovinı XIX. veka**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskih nauk, Akademii nauk Uzbekskoy SSR, Taşkent, 1956.

Crean, Eileen: **The Governor-Generalship of Turkestan Under K. P. von Kaufman, 1867-1882**, Yale University, Ph.D., 1970.

Dambayeva, O. P.: **Oblast v sisteme gosudarstvennogo ustroystva i upravleniya Rossiyskoy imperii:XVIII - naçalı XX vv.**, Dissertatsiya kandidata yuridiçeskiy nauk, Uralskaya Akademiya Gosudarstvennoy Slujbı, Yekaterinburg, 2016.

Egamberdiyev, M.: **"Türkistanskiye Vedomosti Gazetesi"ne göre Türkistan'da Ruslaştırma Siyaseti**, Gazi Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

Gorbunova, S. V.: **Orenburgskaya pograniçnaya komissiya i politika v mladşem Kazahskom juze**, Kandidat istoriçeskih nauk, Nijnevartovsk, 1998.

Jirençin, K. A.: **Reformı upravleniya v Kazahstane i ih istoriçeskiye i pravovıye posledstviya**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Alma-ata, 1979.

Kara, G.: **Moğol İstilası Sonrası Yedisu Bölgesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.

Kariyev, A.: **Orta Asya'da İslam Yargı Teşkilatı ve İşleyişi (1709-1876 Hokand Hanlığı ve 1865-1928 Rus İşgali Süreci Örneği)**, M. Ü. Sosyal Bilimler

Enstitüsü İslam Hukuku Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2016.

Levteyeva, L. G.: **Memuarnıye istoçniki po istorii Sredney Azii (vtoraya polovina XIX –naçalo XX veka)**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Taşkent, 1975.

Osekov, B. K.: **Organizatsiya i deyatelnost Stepnoy komissii (1865-1868)**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskih nauk, Moskva, 1987.

Sadıkov, H. C.: **Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanaskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.)**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Taşkent, 1973.

Salnikova, A. N.: **Anglo-russkoye soperniçestvo v Tsentralnoy azii v posledney treri XIX-naçale XX veka**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskih nauk, Vladimirskiy gorudarstvennıy gumanitarnıy universitet, Vladimir, 2009.

Sokolov, V. V.: **Turkestanskiy kray v sostave Rossiyskoy imperii: problemı sotsialno-ekonomiçeskogo i obşestvenno-politiçeskogo razvitiya (Vtoraya polovina XIX vv.-fevral 1917 g.)**, Rossiyskaya ekonomiçeskaya akademiya im. G. V. Plehanova, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Moskva, 2002.

Somuncuoğlu, Tümen: **Türkistan'da Eğitim(1865-1917) ve Çarlık Rusya'sının Sosyo-Politik Açıdan Eğitime Yaklaşımı**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2006.

Şuşkova, M. Y.: **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka,** Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Rossiyskiy gosudarstvennıy gumaniternıy universitet, Moskva, 2015.

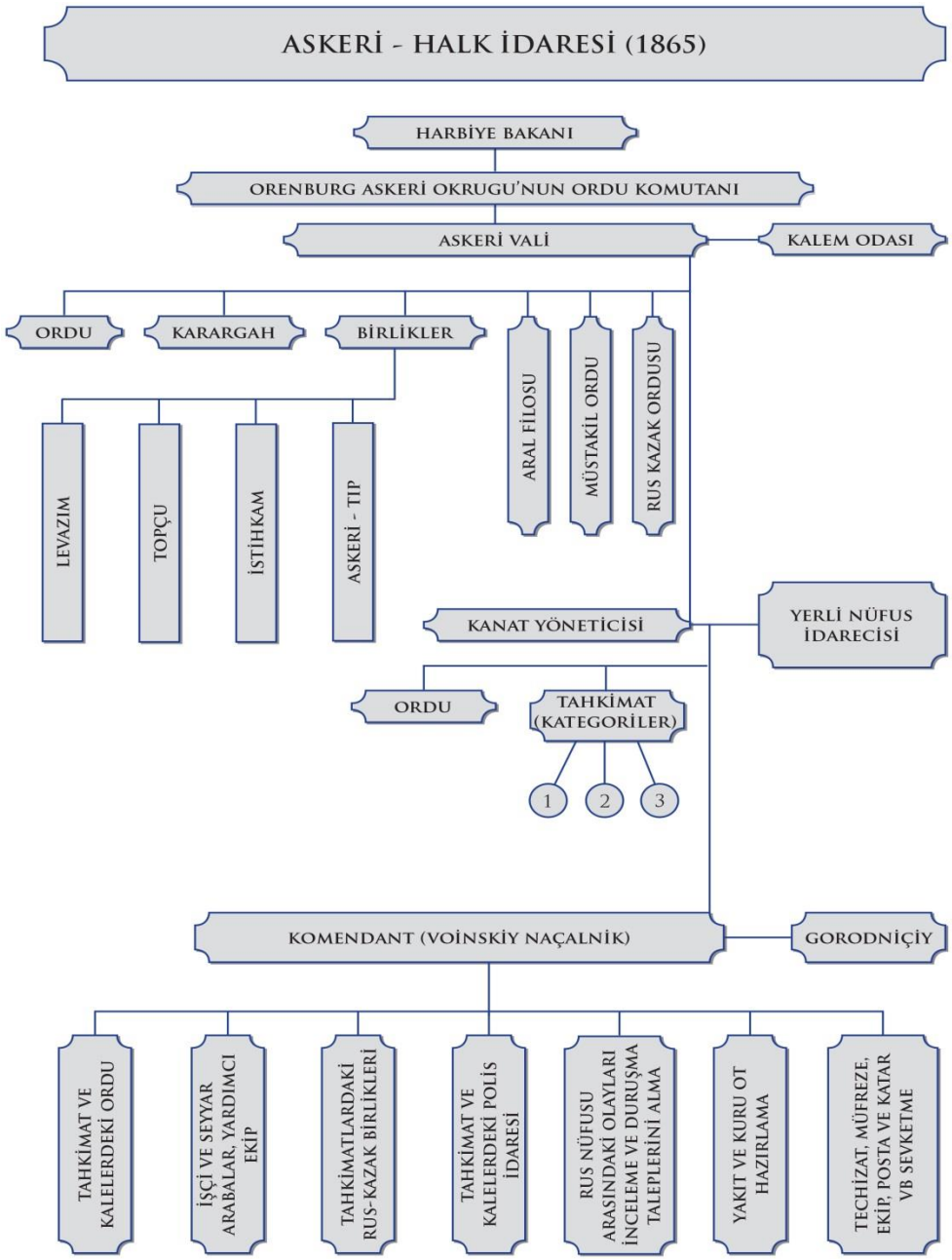
Tumaykina, V. V.: **Osnovnıye napravleniya voenno-politiçeskoy i administrativnoy deyatelnosti G. A. Kolpakovskogo**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskiy nauk, Altayskiy gosudarstvennıy universitet, Barnaul, 2010.

Vasilyev, D. V.: **Organizatsiya administrativnogo upravleniya v Kazahskoy stepi: gosudarstvennaya politika i regionalnıye praktiki (XVIII-pervaya polovina XIX v.)**, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskih nauk, Samara, 2016.

Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg., Moskovskiy gosudarstvennıy universitet imeni M. V. Lomonosova, İstoriçeskiy Fakültet, Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata istoriçeskih nauk, Moskva, 1999.

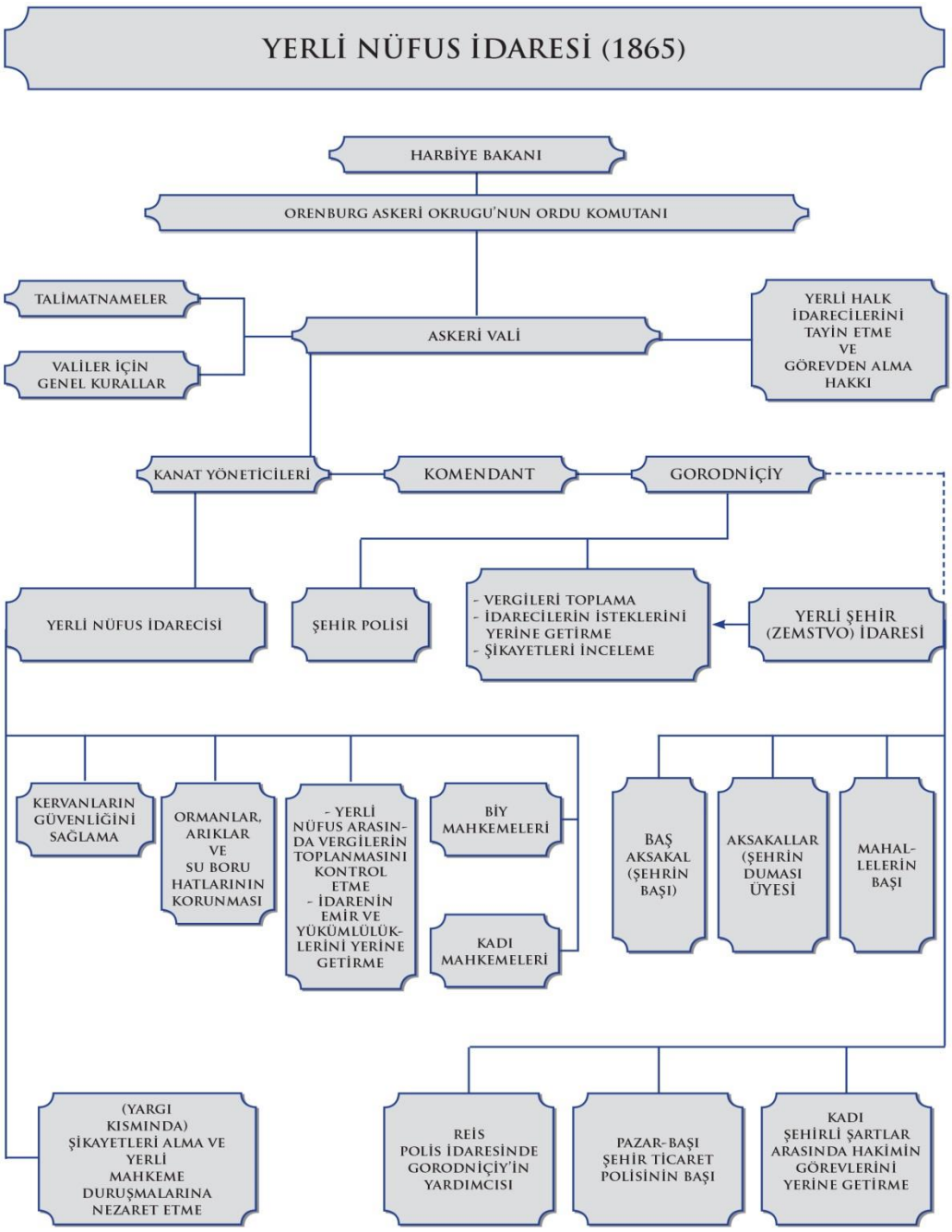
EKLER

ŞEMALAR

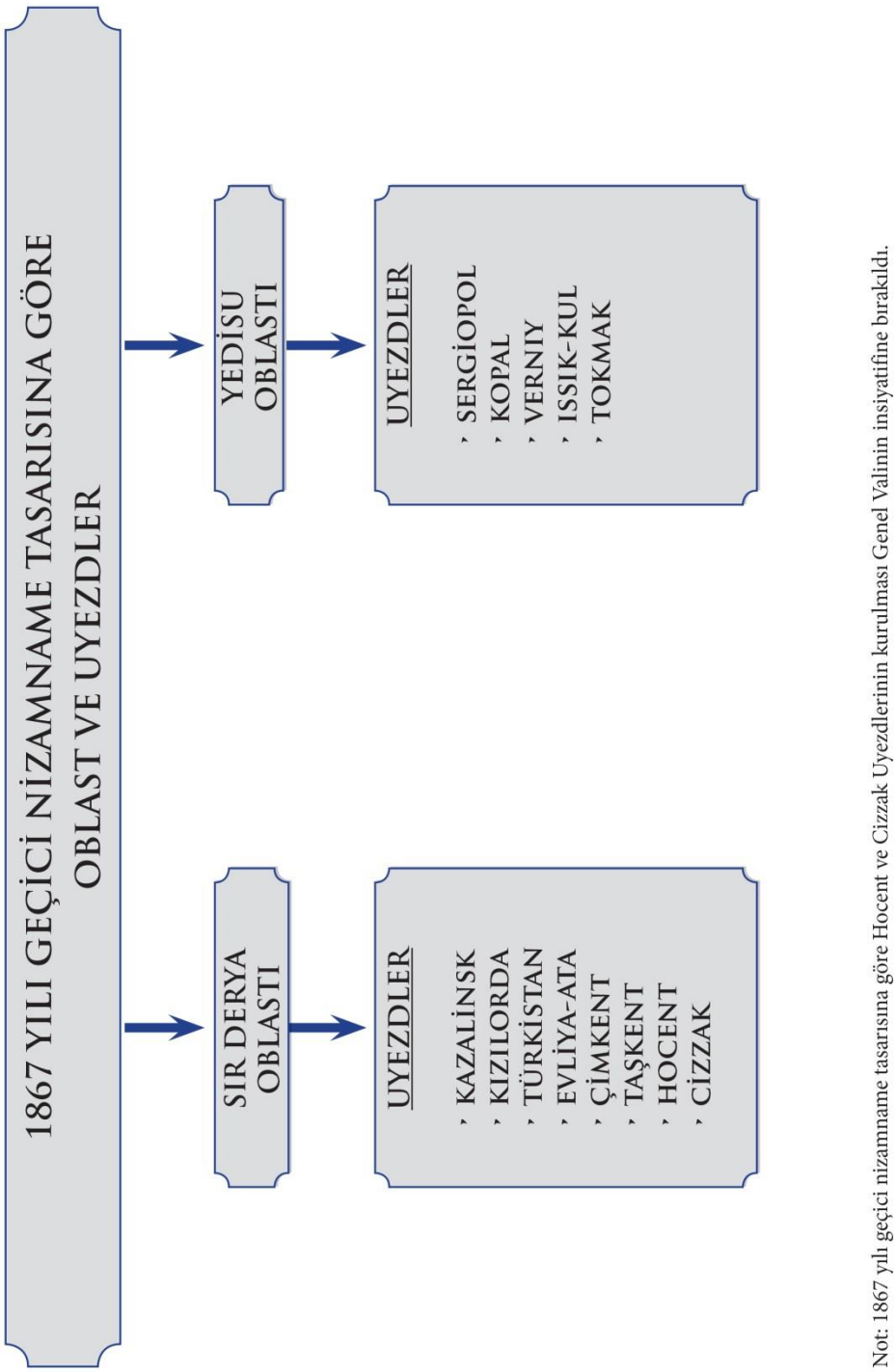
Şema 1: 1865 yılı geçici nizamnamesine göre Türkistan Oblastı'nın askeri/Askeri-halk idaresi

Kaynak: Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, 1999, s. 45.

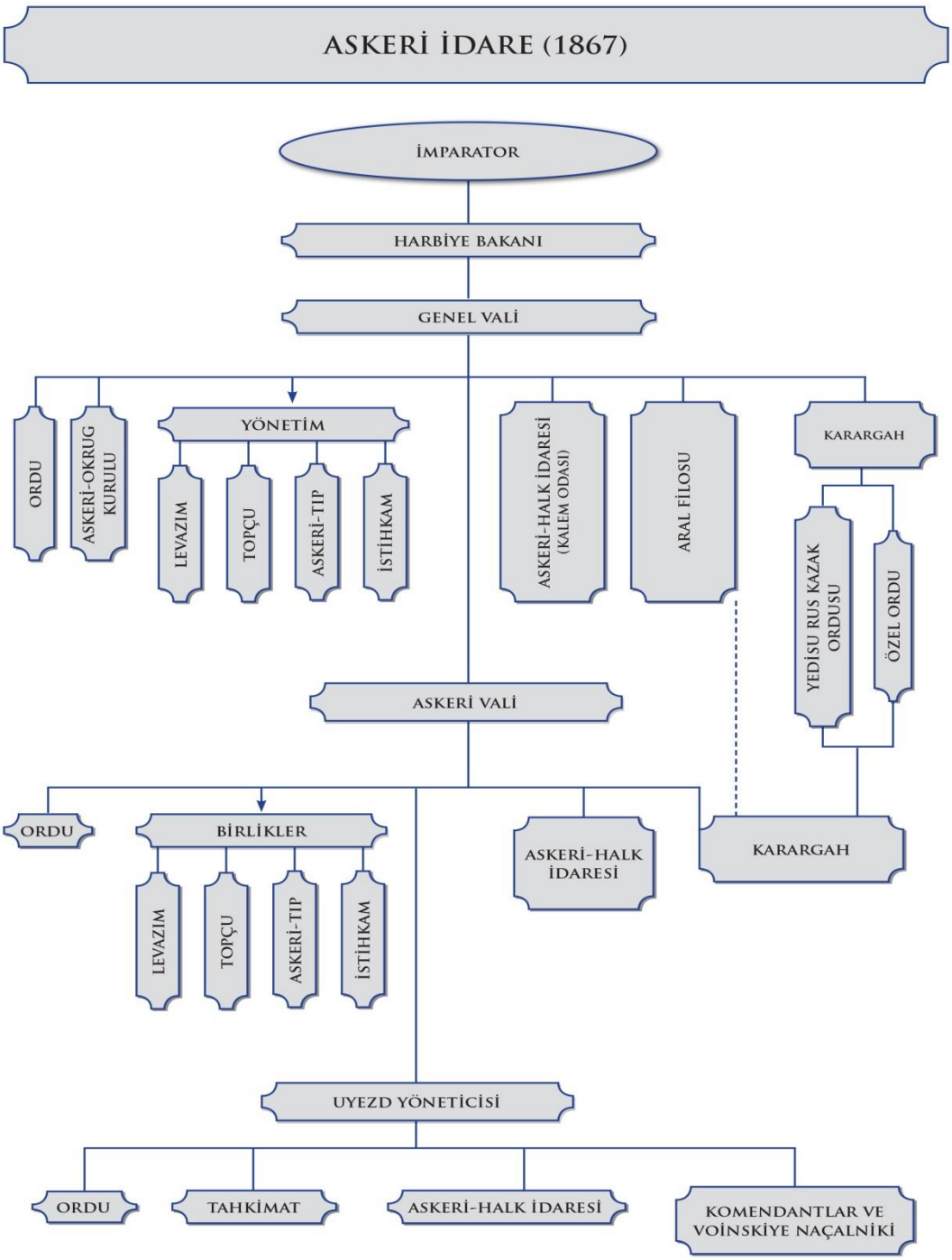
Şema 2: 1865 yılı geçici nizamnamesine göre Türkistan Oblastı'nın yerli nüfus idaresi

Kaynak: Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, 1999, s. 48.

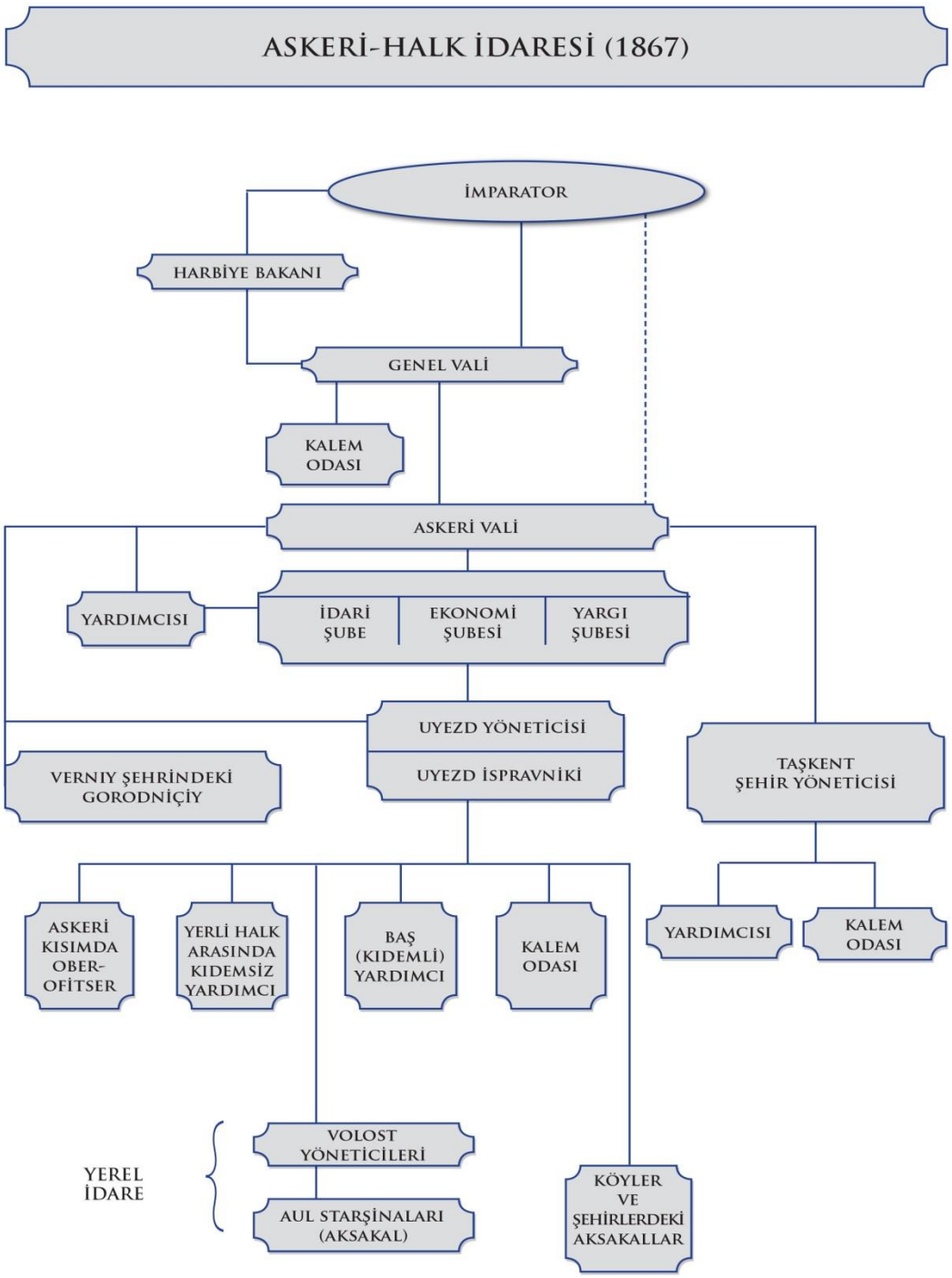
Şema 3: 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği'nin Oblast ve Uyezdleri

Kaynak: Materialı po istorii politiçeskogo stroya Kazahstana, 1960, s. 612-623. "1867 g. iyulya 11-Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey."

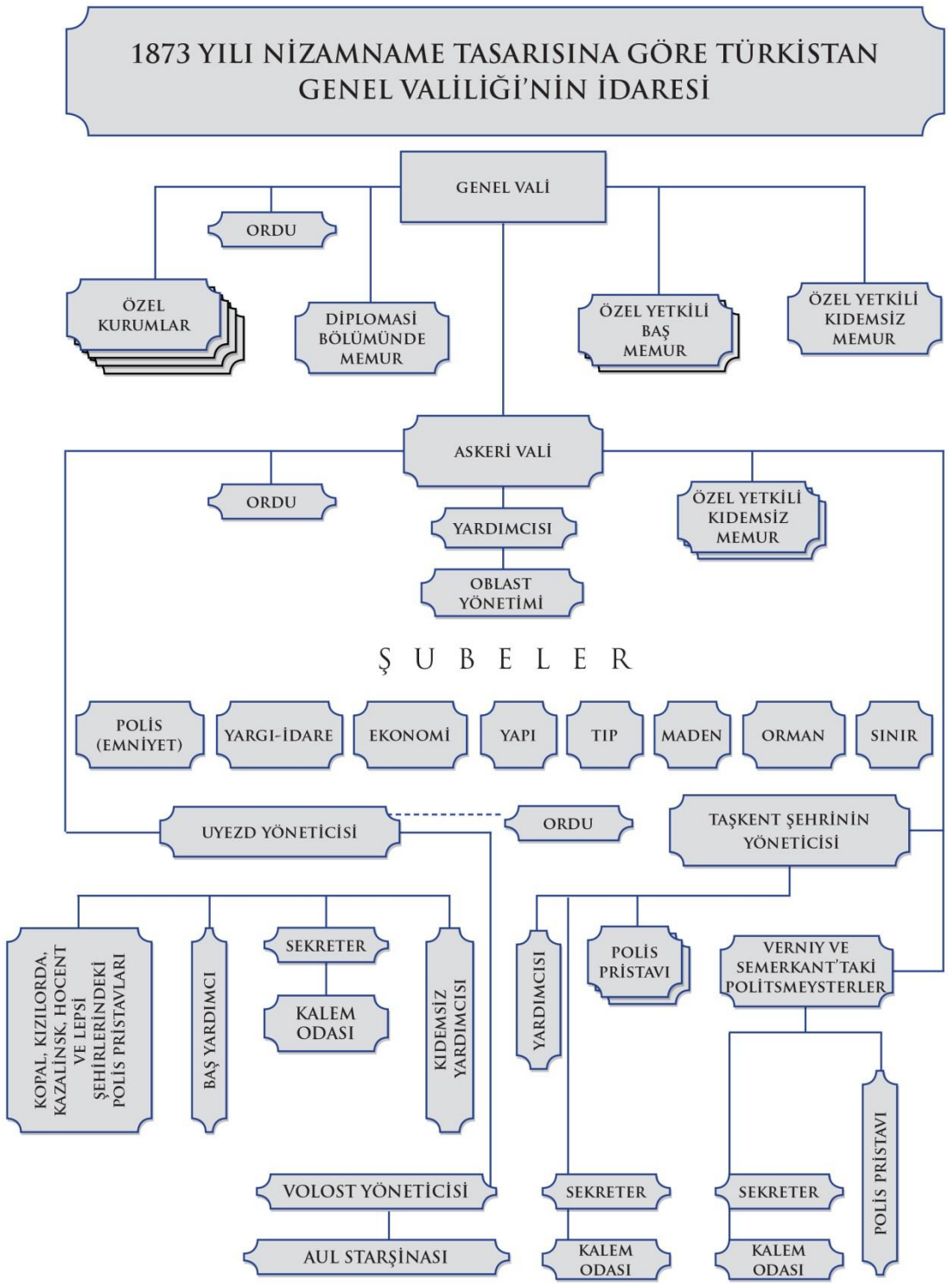
Şema 4: 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği'nde askeri idare

Kaynak: Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, 1999, s. 51.

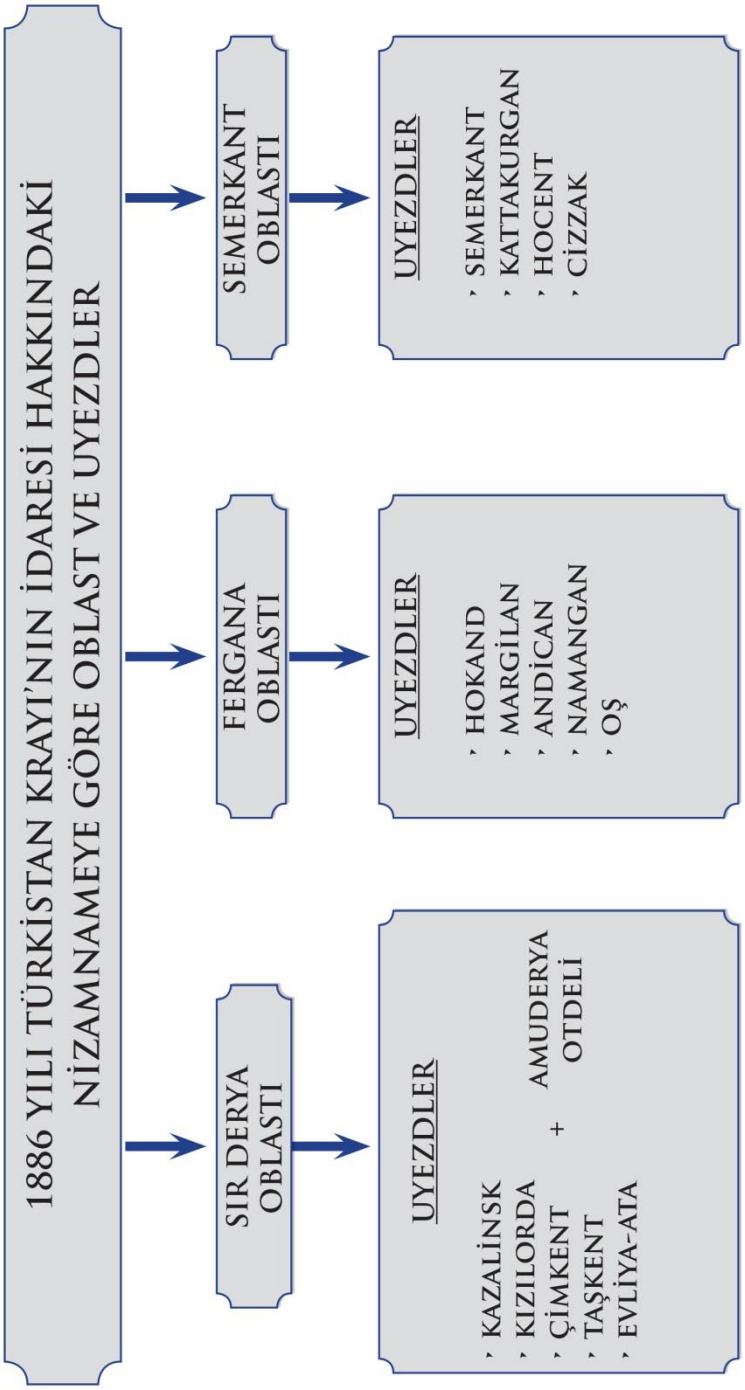
Şema 5: 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği'nde Askeri-halk idaresi

Kaynak: Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, 1999, s. 53.

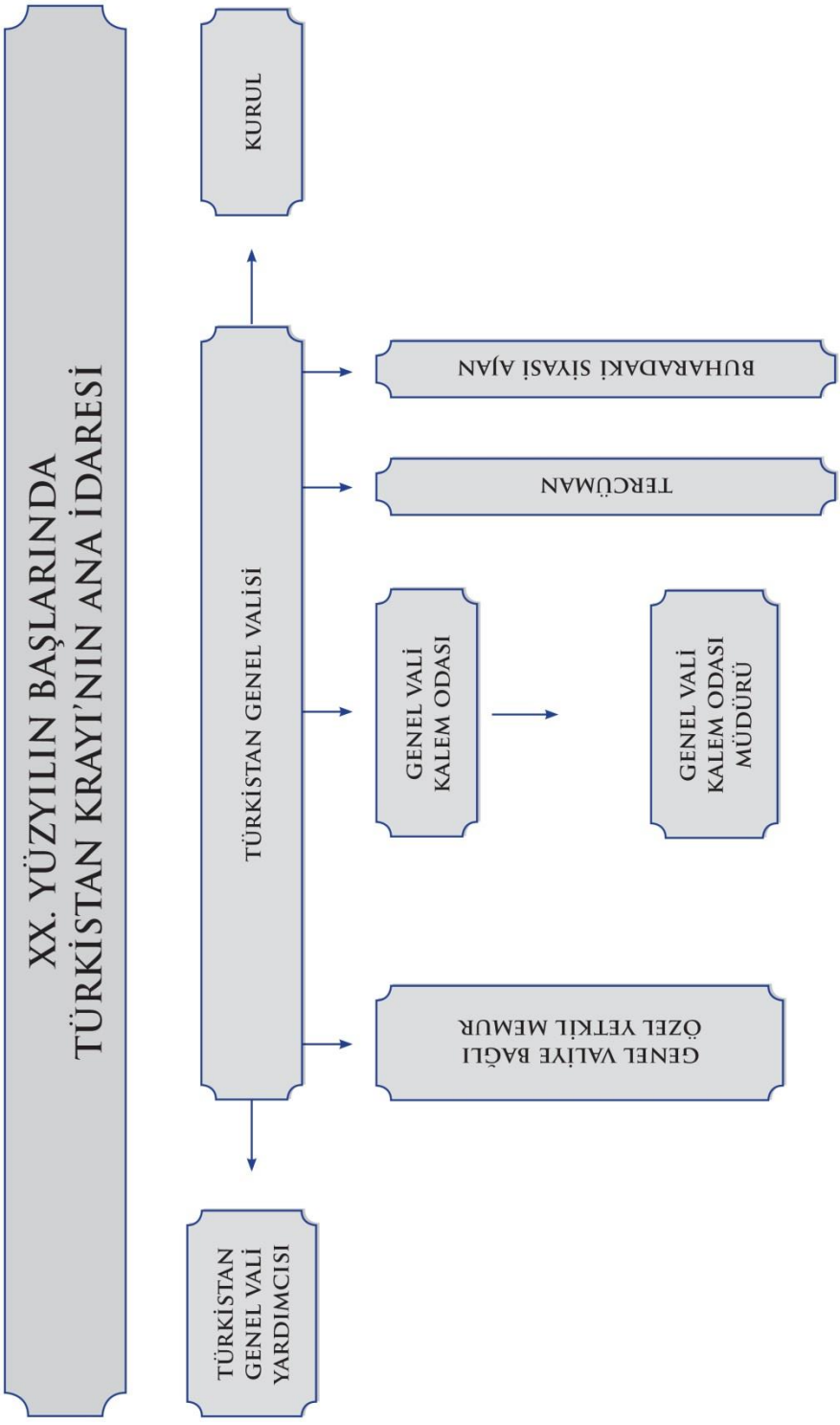
Şema 6: 1873 yılı nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği'nin idaresi

Kaynak: Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, 1999, s. 72.

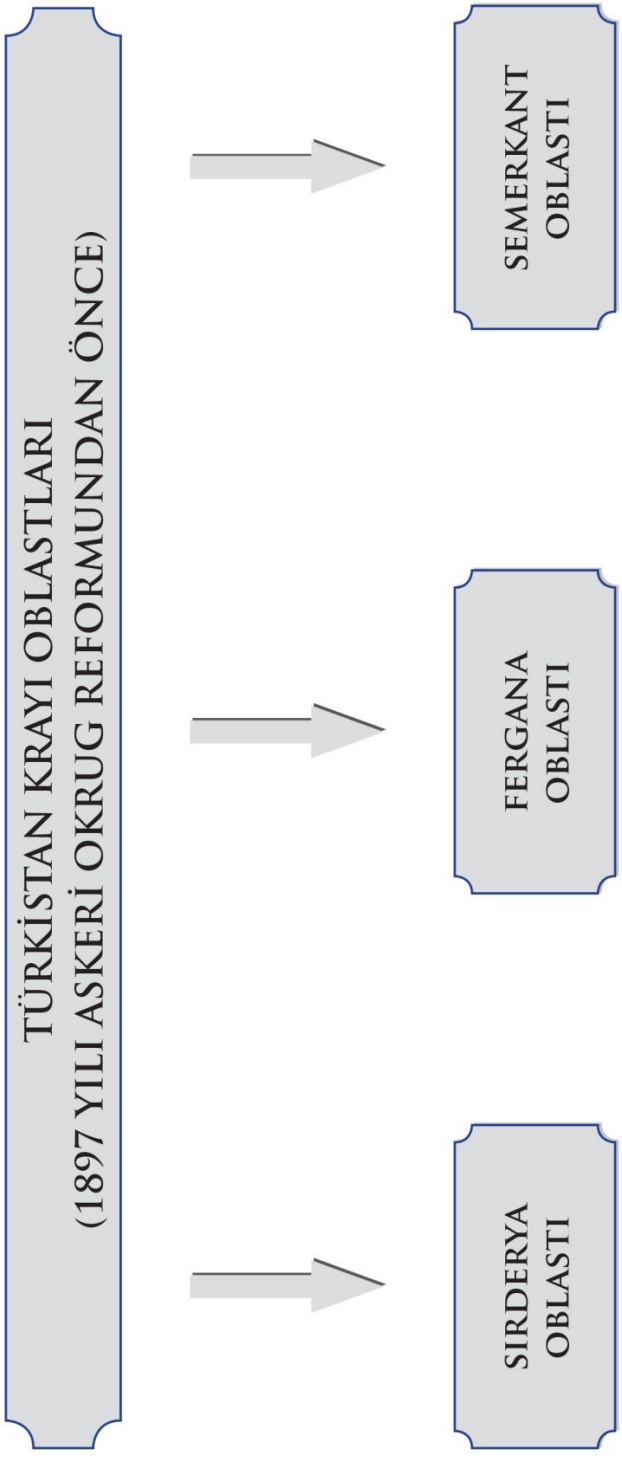
Şema 7: 1886 yılı Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamnameye göre Krayın Oblast ve Uyezdleri

Kaynak: PSZRİ, T. 6 (1886), No: 3814. "1886 g. iyunya 12. Polojeniye ob upravlenii Turkestanskogo kraya."

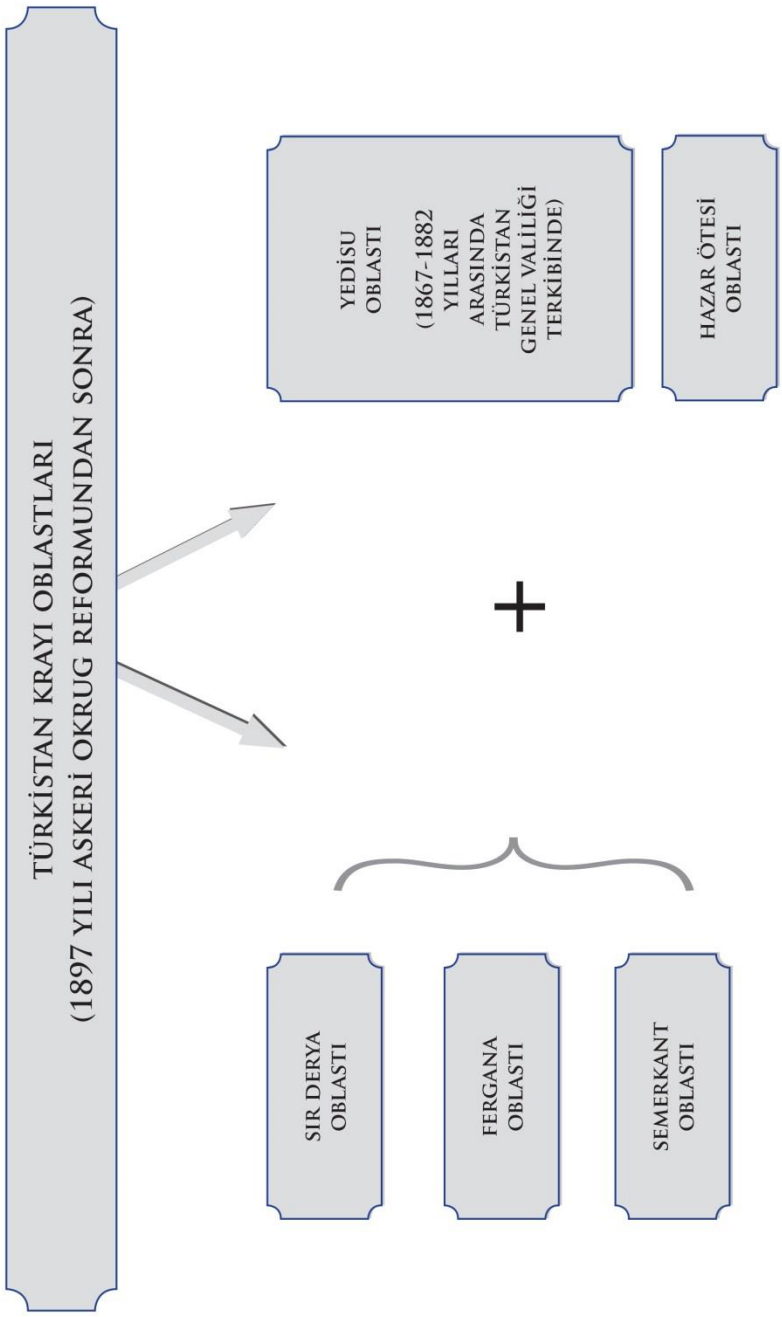
Şema 8: Türkistan Krayı'nda ana idare

Kaynak: Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, 2015, s. 297.

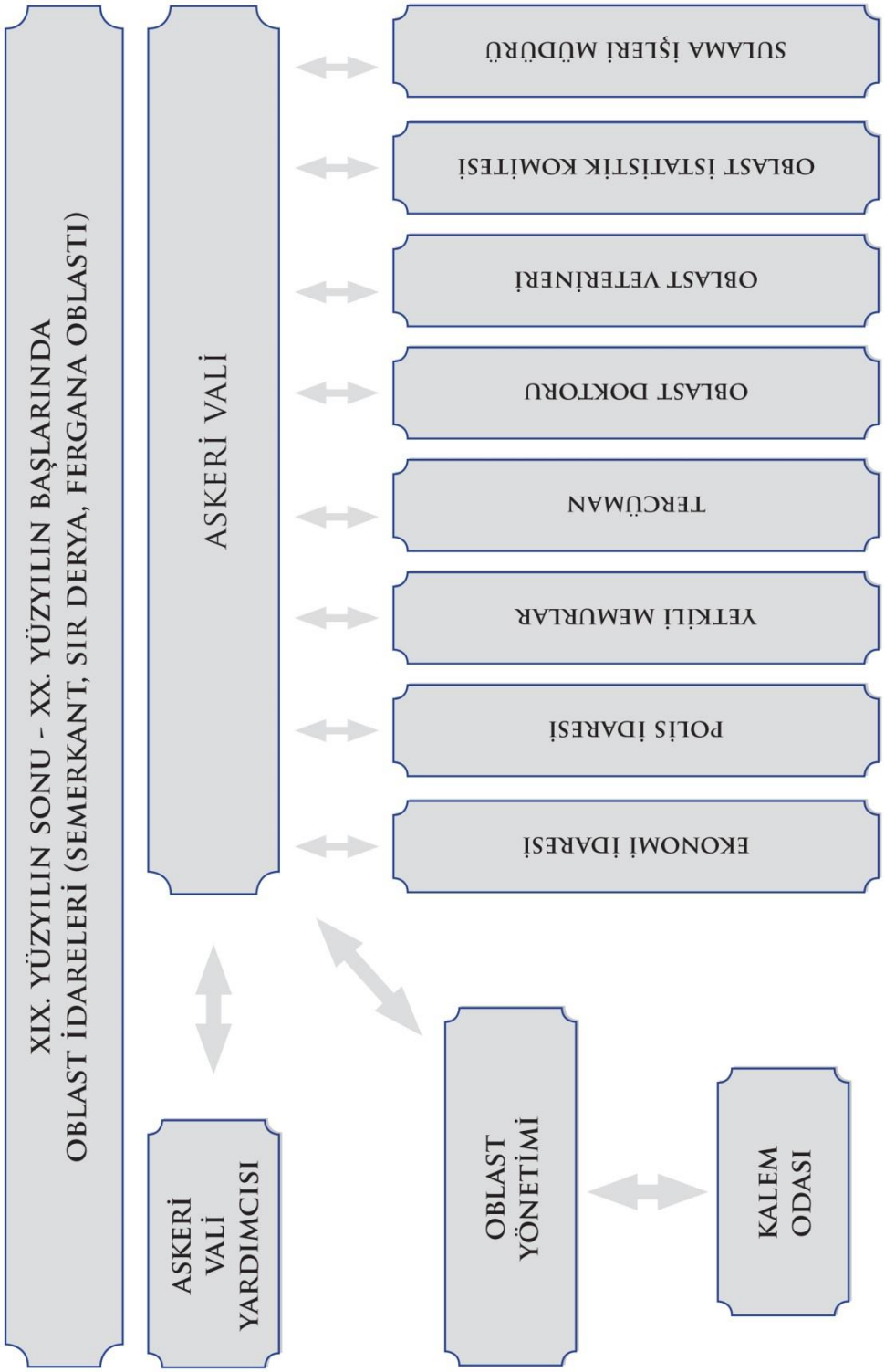
Şema 9: Türkistan Krayı'nın Oblastları (1897 yılı Askeri Okrug reformundan önce)

Kaynak: PSZRİ, T. 6 (1886), No: 3814. "1886 g. iyunya 12. Polojeniye ob upravlenii Turkestanskogo kraya."

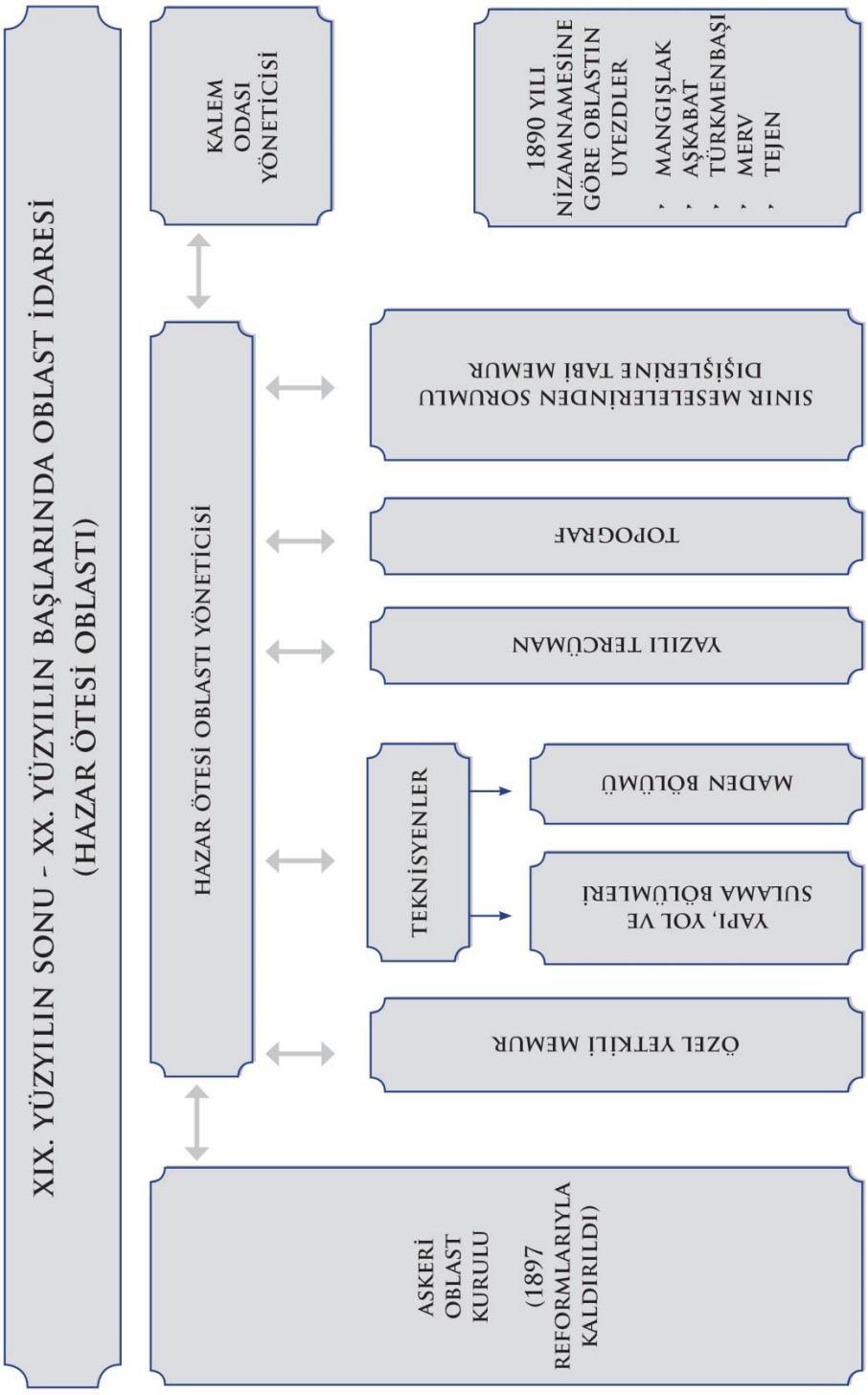
Şema 10: Türkistan Krayı'nın Oblastları (1897 yılı Askeri Okrug reformundan sonra)

Kaynak: PSZRİ, T. 17, No: 14818. "1897 g. dekabrya 26. O razdelenii Sibiri i Sredne-Aziatskih oblastey na voennıye okruga, s sootvetstvennımi izmeneniyami v ustroystve ih vısşego grajdanskogo upravleniya"

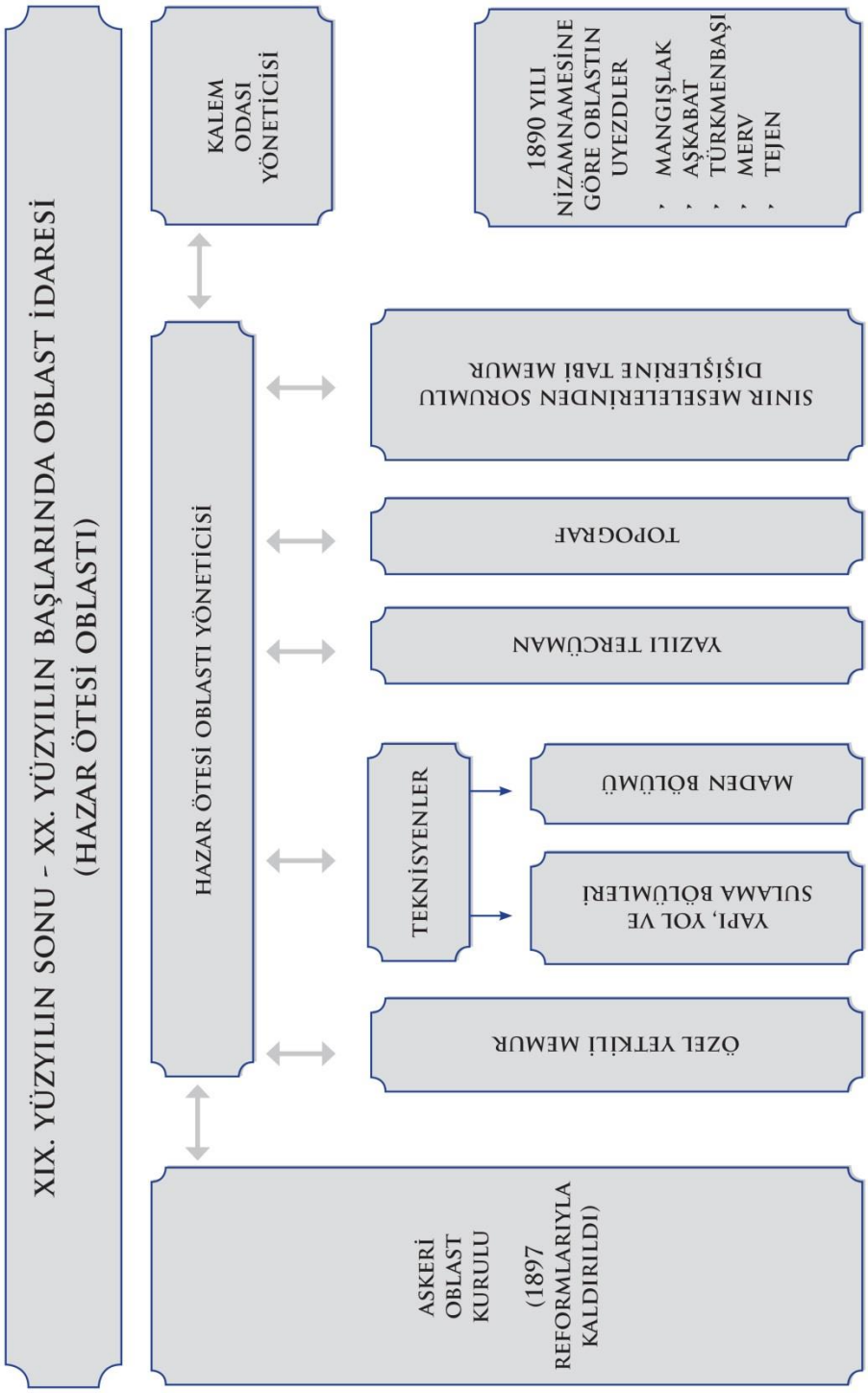
Şema 11: XIX. yüzyılın sonu-XX. yüzyılın başlarında Semerkant, Fergana ve Sır Derya Oblast idareleri

Kaynak: Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, 2015, s. 298.

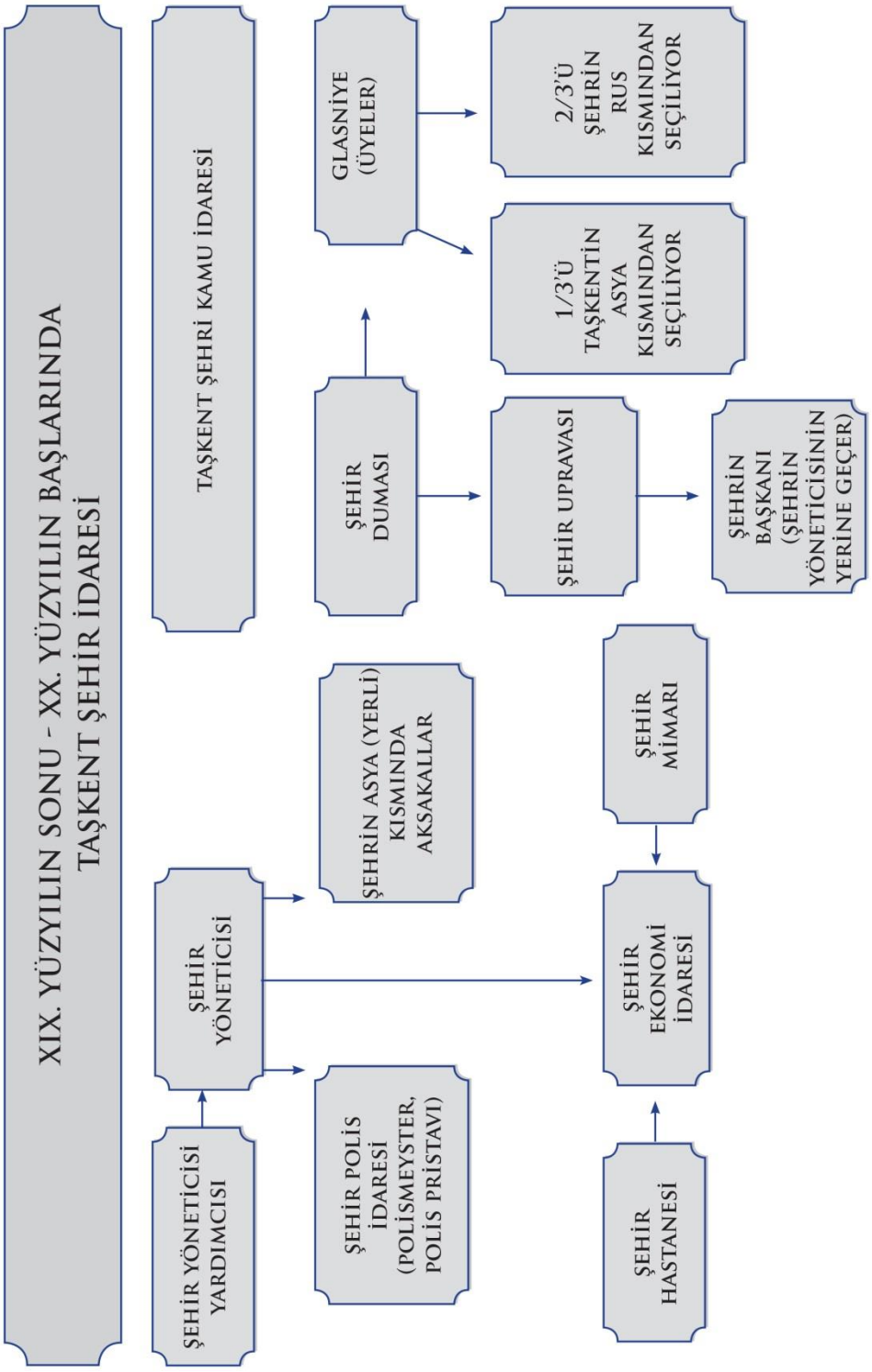
Şema 12: XIX. yüzyılın sonu-XX. yüzyılın başlarında Yedisu Oblast idaresi

Kaynak: Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, 2015, s. 300.

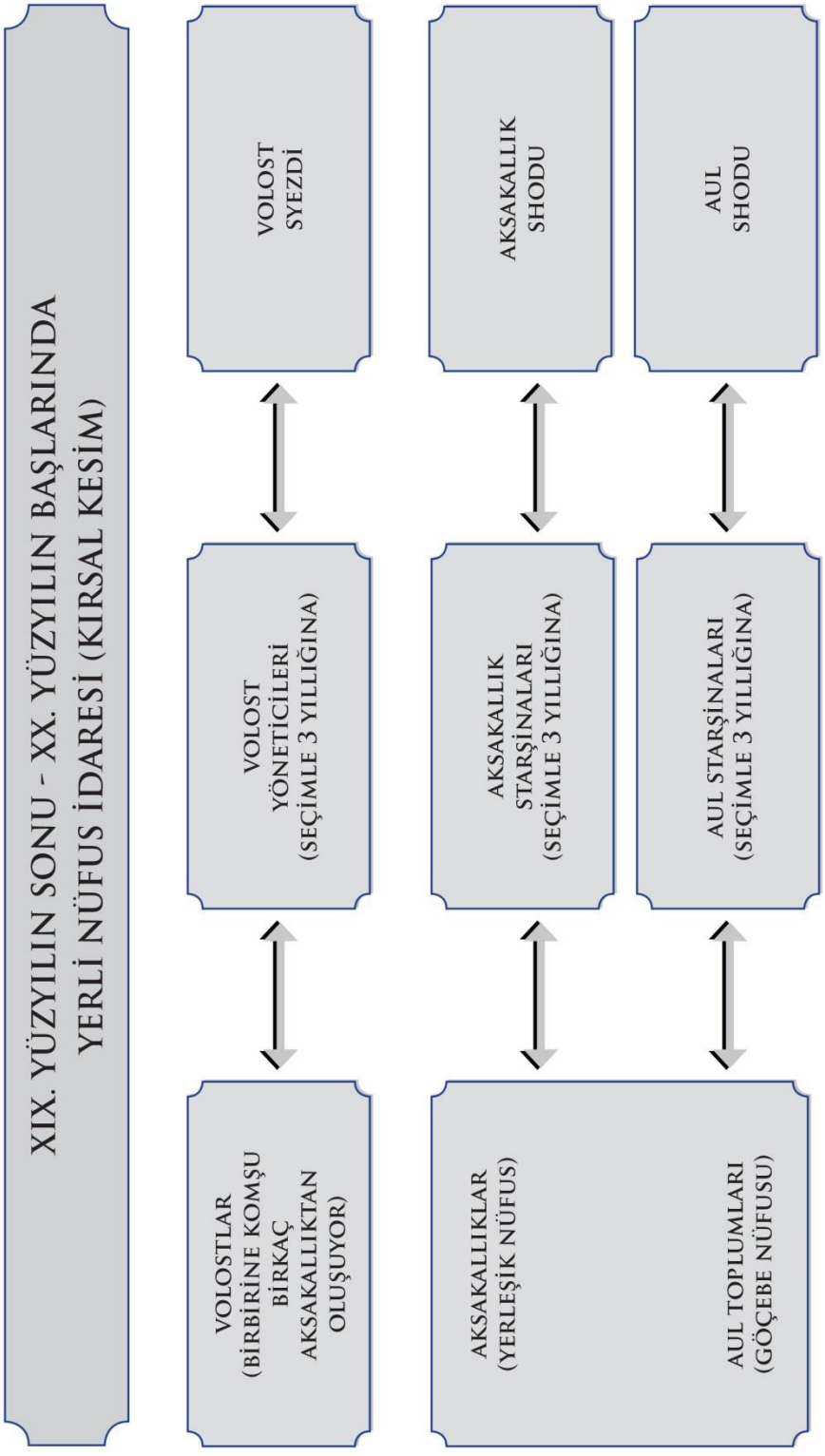
Şema 13: XIX. yüzyılın sonu-XX. yüzyılın başlarında Hazar Ötesi Oblast idaresi

Kaynak: Şuşkova**, Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, 2015, s. 300.

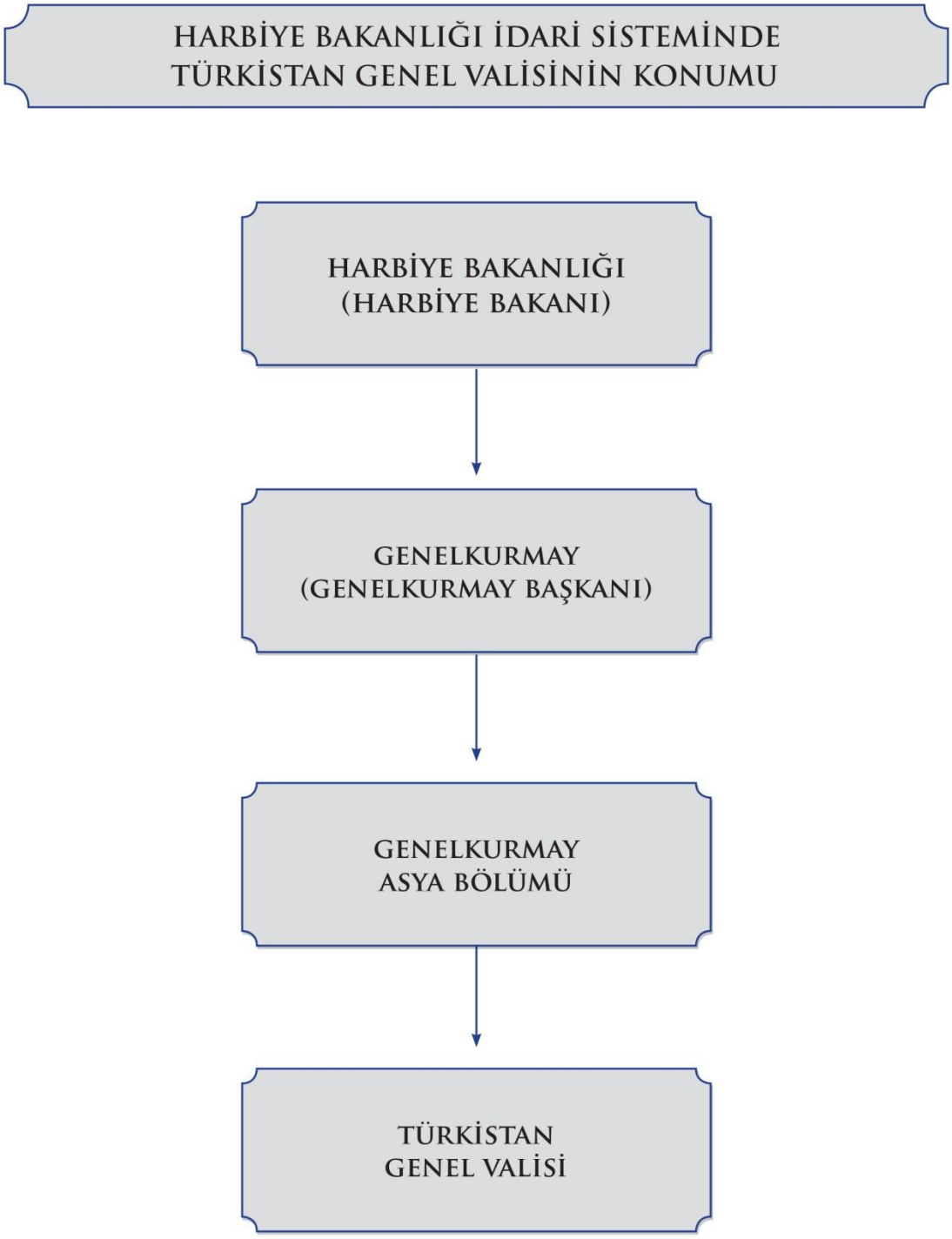
Şema 14: XIX. yüzyılın sonu-XX. yüzyılın başlarında Taşkent şehir idaresi

Kaynak: Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, 2015, s. 301.

Şema 15: XIX. yüzyılın sonu-XX. yüzyılın başlarında kırsal kesim idaresi

Kaynak: Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, 2015, s. 300.

Şema 16: Harbiye Bakanlığı idari sisteminde Türkistan Genel Valisinin konumu

Kaynak: Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, 2015, s. 302.

TABLOLAR

Oblastlar	1870-1880[1000]	1897[1001]	1916[1002]
Hazar Ötesi	400.000	382.487 41877 (şehir)	599.000 91.400 (şehir)
Semerkant	634.000	860.021 135.313 (şehir)	1.211.200 218.000 (şehir)
Yedisu	810.000	987.863 62.974 (şehir)	1.362.200 129.200 (şehir)
Sır Derya	971.000 +130.000[1003]	1.478.398 205.596 (şehir)	2.132.400 373.800 (şehir)
Fergana	660.000	1.572.214[1004] 284.358 (şehir)	2.199.300[1005] 435.800 (şehir)

Tablo 12: 1870, 1880, 1897 ve 1916 yıllarında Bozkır ve Türkistan Krayı'nın Nüfusu

Kaynak: Tsentralnaya aziya v sostave rossiyskoy imperii, 2008, s. 382.

[1000] L. F. Kostenko, **Srednyaya Azia i vodvoreniye v ney Russkoy grajdanstvennosti**, SPB, 1871, s. 88; L. F. Kostenko, **Turkestanskiy kray: Opıt voenno-statistiçeskiy obozreniya Turkestanskogo voennogo okruga**, T. 1, SPB, 1880, s. 326; İ. L. Yavorskiy, **Opıt meditsinskoy geografii statistiki Turkestana**, Ç. 1, SPB, s. 316. (Rakamlar kesinlik taşımamakla birlikte %10-20 oranında eksik gösterilmiştir.)

[1001] **Pervaya vseobşaya perepis naseleniya Rossiyskoy imperii 1897 g**., SPB, 1905; T. 86, **Sır Derya Oblastı**, s. 1; T. 85, **Yedisu Oblastı**, s. 1, T. 83, **Semerkant Oblastı**, s. 1; T. 89, **Fergana Oblastı**, s. 1; T. 82, **Hazar Ötesi Oblastı**, s. 1.

[1002] **Statistiçeskiy yeje godnik Rossii**, Vıp. 1, İzdaniye Tsentralnogo statistiçeskogo komiteta KVD, Moskva, 1916, s. 45-47. (1 Ocak 1916)

[1003] Amuderya Otdeli verileri.

[1004] Bu sayıya Pamir de dahil: 2252 kişi.

[1005] Bu sayıya Doğu Pamir de dahil: 330.

Ad Soyad	Yaşam Süreleri	Görev Süreleri
General K. P. Fon-Kaufman	1818-1882	1867-1882
General M. G. Çernyayev	1828-1898	1882-1884
General N.O. Rozenbah	1836-1901	1884-1889
General A. B. Vrevskiy	1834-1910	1889-1898
General S. M. Duhovskiy	1838-1901	1898-1901
General N. A. İvanov	1842-1904	1901-1904
General N. N. Tevyaşov	1842-1905	1904-1905
General D. İ. Subotiç (Subbotiç)	1852-1920	1905-1906
General N. İ. Grodekov	1843-1913	1906-1908
General P. İ. Mişenko	1853-1918	1908-1909
General A. V. Samsonov	1859-1914	1909-1914
General F. V. Martson	1853-1916	1914-1916
General A. N. Kropatkin	1848-1925	1916-1917

Tablo 13: Türkistan Genel Valileri (1867-1917)

Kaynak: Tsentralnaya aziya v sostave rossiyskoy imperii, 2008, s. 423; Şuşkova, **Organizatsiya upravleniye Turkestanom v naçale XX veka**, 2015, s. 296.

BELGELER

1792 помѣщиковъ; если же люди были въ завѣдываніи опекуновъ, то съ сихъ послѣднихъ. Высочайше
1793 утвержденнымъ, 27-го Іюля 1861 года (37293), положеніемъ Главнаго Комитета объ устройствѣ сельскаго состоянія повелѣно: накопившіяся, до 1861 года, на помѣщичьихъ имѣніяхъ недоимки остаются на отвѣтственности владѣльцевъ имѣній. На основаніи статьи 10 Общаго Положенія (36657), отвѣтственность за исправное отбываніе повинностей, съ 1861 года, возложена на самихъ крестьянъ, а платежъ податей и денежныхъ сборовъ за дворовыхъ людей, по статьѣ 19 Положенія о дворовыхъ людяхъ (36658), до прекращенія ихъ обязательныхъ отношеній, возложенъ на владѣльцевъ. Правительствующій Сенатъ, сообразивъ означенный вопросъ съ приведенными выше узаконеніями, находитъ, что недоимки, накопившіяся до 1-го Января 1861 года на отсужденныхъ на волю людяхъ, подлежатъ взысканію съ помѣщиковъ, въ распоряженіи которыхъ тѣ люди находились, или, если имѣніе было въ опекѣ, то изъ имѣющихся въ наличности доходовъ онаго, а если такихъ доходовъ нѣтъ, и окажется, что денежные сборы не были своевременно уплачены по винѣ опекуновъ, то съ сихъ послѣднихъ. Затѣмъ сборы, слѣдовавшіе съ крестьянъ послѣ 1-го Января 1861 года, должны быть уплачены ими самими; что касается дворовыхъ людей, то исправная уплата за нихъ сборовъ, до прекращенія обязательныхъ отношеній, лежитъ на владѣльцѣ; посему Правительствующій Сенатъ опредѣлилъ: о вышеизложенныхъ соображеніяхъ дать знать Рязанскому Губернскому Правленію, въ разрѣшеніе его представленія, указомъ, каковыми увѣдомить Министровъ Финансовъ и Внутреннихъ Дѣлъ.

41792.—Февраля 12. Именной, объявленный Сенату Военнымъ Министромъ, распубликованный 2-го Марта.—*Объ образованіи Туркестанской области.*

Правительствующій Сенатъ слушали рапортъ Военнаго Министра, отъ 17-го Февраля 1865 года, при коемъ представляетъ въ Правительствующій Сенатъ, для зависящаго распоряженія къ обнародованію, печатный экземпляръ приказа по военному вѣдомству, отъ 12-го Февраля, объ образованіи Туркестанской области. Означенный приказъ Военнаго Министра слѣдующаго содержанія:

Государь Императоръ, въ видахъ лучшаго устройства Оренбургскаго края и Западной Сибири, Высочайше повелѣть соизволилъ:

1. Учрежденную въ минувшемъ году въ Зачуйскомъ краѣ передовую линію соединить съ Сыръ-Дарьинскою линіею и образовать изъ всего пограничнаго съ Средне-Азіятскими владѣніями пространства, отъ Аральскаго моря до озера Иссыкъ-Куль, одну область, съ присвоеніемъ оной наименованія Туркестанской.

2. Управленіе новою областью поручить особому Военному Губернатору, возложивъ на него же командованіе всѣми расположенными тамъ войсками.

3. Военнаго Губернатора Туркестанской области подчинить въ военномъ отношеніи Командующему войсками Оренбургскаго края, а въ гражданскомъ — Оренбургскому Генералъ-Губернатору.

4. Самарскую губернію отдѣлить отъ Оренбургскаго края, и въ военномъ отношеніи присоединить къ Казанскому военному округу.

О таковой Высочайшей волѣ объявляя по военному вѣдомству, для надлежащей извѣстности, онъ, Военный Министръ, присовокупляетъ, что Положеніе и штатъ вновь учреждаемой Туркестанской области будутъ объявлены особо. Приказали: (*Послать, куда слѣдуетъ, указы*).

41793.—Февраля 12. Именной, объявленный въ приказѣ Военнаго Министра.—*О сокращеніи личнаго состава жандармскихъ командъ сѣверо-западныхъ губерній.*

Государь Императоръ Высочайше повелѣть соизволилъ сократить личный составъ жандармскихъ командъ сѣверо-западныхъ губерній до числительности, опредѣленной прилагаемою штатною вѣдомостію, которую и принять временно къ руководству, въ отношеніи содержанія упомянутыхъ командъ.

(*Вѣдомость см. въ концѣ Тома.*)

Belge 1: 12 Şubat 1865 tarihli Türkistan Oblastı'nın kurulması hakkındaki emirname
Kaynak: PSZRİ, T. 40 (1865), Ç. I, No: 41792. "1865 g. fevralya 12. 1865-Ob obrazovanii Turkestanskoy oblasti."

ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА II. 877
Августъ. 1865 Августъ.

Командующихъ войсками Оренбургскаго и Западнаго Сибирскаго военнаго округа.

2. Туркестанская область, въ отношеніи управленія, дѣлится на три отдѣла: на центръ, правый и лѣвый фланги.

Примѣчаніе. Подробное опредѣленіе района каждой изъ трехъ частей управленія опредѣляется Командующимъ войсками Оренбургскаго военнаго округа, по представленію Военнаго Губернатора Туркестанской области.

5. Туркестанская область состоитъ въ вѣдѣніи Командующаго войсками Оренбургскаго военнаго округа, который какъ по военному управленію, такъ и по дѣламъ гражданскаго управленія, касающагося туземнаго народонаселенія области, относится къ Военному Министру.

4. Мѣстное завѣдываніе областію возлагается на особаго Военнаго Губернатора, которому подчиняются какъ военное, такъ и военно-народное управленія оной.

II. Военное управленіе области.

5. Военный Губернаторъ завѣдываетъ войсками, учрежденіями и всѣми военными учрежденіями въ области. Ему же подчиняется и Аральская флотилія, на основаніи Положенія о сей флотиліи (36455).

6. Дѣлопроизводство по завѣдываію войсками, учрежденіями и военными учрежденіями вообще — сосредоточивается въ Штабѣ войскъ Туркестанской области. По частямъ же инженерной, артиллерійской, инженерной и врачебной, Военный Губернаторъ распоряжается чрезъ особыхъ лицъ, завѣдующихъ сими частями въ области.

Составъ всего Военнаго Управленія Туркестанской области опредѣляется штатомъ.

7. Въ отношеніи нахотящихъ войскъ въ области, а также личнаго состава Комендантскихъ Управленій, Военный Губернаторъ исполняетъ обязанности и пользуется правами Начальника дивизіи, а въ отношеніи госпитальныхъ учрежденій — Инспектора госпиталей въ округѣ. По управленію частями казачьихъ войскъ, находящимися въ области, Военный Губернаторъ пользуется тѣми же правами, какъ и по регулярнымъ пѣхотнымъ войскамъ, на сколько онѣ приняты

42572 ются къ особымъ условіямъ казачьихъ войскъ, сообщая при этомъ подлежащимъ Казачьимъ Атаманамъ все, къ свѣдѣнію ихъ относящееся, и входя съ представленіемъ къ Командующему войсками Оренбургскаго военнаго округа, по всѣмъ предметамъ превышающимъ его власть.

8. Части и чины артиллерійскаго и инженернаго вѣдомствъ подчиняются Военному Губернатору въ отношеніи расквартированія, довольствія, сбереженія здоровья, служебнаго ихъ употребленія, сохраненія общаго воинскаго порядка и дисциплины и по судной части. Онъ имѣетъ право предпринимать во всякое время смотры и повѣрки сихъ частей. Кромѣ того, всѣ перемѣны въ личномъ составѣ офицеровъ и классныхъ чиновниковъ, если онѣ возникаютъ по представленіямъ или предположеніямъ завѣдующихъ сими частями въ области, или же Начальниковъ артиллеріи и инженеровъ Оренбургскаго военнаго округа, какъ то: назначеніе и отчисленіе отъ должностей, переводы, увольненія въ отпуски и отъ службы, дѣлаются не иначе, какъ съ предварительнаго согласія Военнаго Губернатора.

9. Военный Губернаторъ наблюдаетъ за надлежащимъ состояніемъ и храненіемъ запасовъ хозяйственныхъ учрежденій, за состояніемъ укрѣпленій и содержаніемъ ихъ въ исправности равно какъ и артиллеріи.

10. Онъ представляетъ къ наградамъ начальниковъ отдѣльныхъ частей, Начальника Штаба, завѣдующихъ частями интендантскою, артиллерійскою, инженернаго и медицинскою, а также начальниковъ отдѣловъ; прочихъ же чиновъ, по представленію ихъ начальниковъ.

11. По рѣшенію военно-судныхъ дѣлъ, Военный Губернаторъ пользуется правомъ утверждать приговоры по полевому уголовному положенію, на основаніи 853 ст. кн. 2 ч. 5 Свода Военныхъ Постановленій.

12. Онъ утверждаетъ цѣны на фуражное довольствіе лошадей въ войскахъ и военныхъ управленіяхъ области.

13. Штабъ войскъ Туркестанской области дѣйствуетъ на основаніи положенія о дивизіонныхъ Управленіяхъ, а въ отношеніи госпиталь-

876 ЦАРСТВОВАНІЕ ГОСУДАРЯ
Августъ. 1865 Августъ.

42572 СТВА (*). — *О преобразованіи Сибирскихъ и Оренбургскихъ линейныхъ батальоновъ и новыхъ батальоновъ.*

Государь Императоръ Высочайше повелѣть соизволилъ:

1. Сибирскіе линейные батальоны именовать впредь Западно-Сибирскими линейными батальонами, а линейные батальоны Восточной Сибири—Восточно-Сибирскими линейными батальонами, называя ихъ, во прежнему основанію, и по нумерамъ, напримѣръ: «1-й Западно-Сибирскій линейный батальонъ», «1-й Восточно-Сибирскій линейный батальонъ», и т. д.

2. Всѣ линейные батальоны Оренбургскіе, Западно и Восточно-Сибирскіе присвоить три состава: военный, усиленный мирный и обыкновенный мирный, а Оренбургскіе линейные полубатальоны два состава: военный и усиленный мирный, съ опредѣленіемъ этихъ составовъ по тѣмъ же расчетамъ въ отношеніи числа рядовъ во взводахъ и невооруженныхъ, какіе приняты для батальоновъ въ трехъ батальонныхъ полкахъ;—и

3. Низшихъ чиновъ, недостающихъ противъ военныхъ составовъ, содержать въ мирное время на общемъ основаніи въ безсрочныхъ и временныхъ отпускахъ.

Вслѣдъ сѣмъ Высочайше повелѣно Оренбургскіе и Западно-Сибирскіе линейные батальоны содержать въ настоящее время въ военномъ составѣ, а Восточно-Сибирскіе линейные батальоны привесть въ усиленный мирный составъ.

Военный Министръ, объявляя объ этомъ по военному вѣдомству и прилагая составленный на вышеизложенномъ основаніи и Высочайше утвержденный новый штатъ, присовокупилъ, что въ прилагаемомъ штатѣ семъ число полевыхъ лошадей и обоихъ низшихъ чиновъ показано согласно съ предположеніями о назначеніи въ войскахъ обоза новой конструкціи, но до окончательнаго утвержденія сихъ предположеній батальонамъ и полубатальонамъ въ отношеніи числа лошадей и обоихъ чиновъ слѣдуетъ руководствоваться нынѣ существующимъ положеніемъ.

(Штатъ см. въ концѣ Тома.)

42572. — Августа 6. Высочайше утвержденное временное Положеніе объ управленіи Туркестанскою областію (*).

Именной указъ, объявленный въ приказѣ Военнаго Министра 6 Августа 1865 года. — Государь Императоръ Высочайше соизволилъ утвердить прилагаемое временное Положеніе объ управленіи Туркестанскою областію, съ слѣдующими къ нему штатами.

Одновременно съ приведеніемъ въ дѣйствіе сего Положенія, Высочайше повелѣно:

Для продовольствія войскъ въ Туркестанской области содержать провіантскіе магазины по одному въ каждомъ изъ 11-ти укрѣпленныхъ мѣстъ ея, именно: въ городахъ Чемкентѣ и Туркестанѣ, въ фортахъ: Перовскій, №№ 1 и 2 и въ укрѣпленіяхъ: Ауліэта, Мерке, Токмакѣ, Аулисконѣ, Чулакъ-Курганѣ и Джулекѣ, на основаніи прилагаемаго штата провіантскихъ магазиновъ и причисленія ихъ къ классамъ: къ 1-му магазины, въ коихъ хранится не менѣе 10.000 четвертей провіанта; ко 2-му классу магазины, съ количествомъ провіанта отъ 5.000 до 10.000 четвертей; къ 3-му классу магазины съ количествомъ провіанта отъ 1.000 до 5.000 четвертей, и къ 4-му классу магазины, имѣющіе провіанта менѣе 1.000 четвертей. Распредѣленіе магазиновъ по классамъ предоставляется Военному Губернатору Туркестанской области, съ утвержденія Командующаго войсками Оренбургскаго края.

Положеніе.

I. Образованіе области и подвѣдомственность оной.

1. Въ составъ Туркестанской области входятъ: все пространство, составлявшее прежнюю Сыръ-Дарьинскую линію, и весь край, занятый на югъ отъ рѣки Чу.

Примѣчаніе. Подробное разграниченіе Туркестанской области отъ Западной Сибири будетъ произведено по взаимному соглашенію

(*) *Вслѣдствіе повелѣнія это обязательно Сенату Военнымъ Министерствомъ 10 Августа 1865 года.*

(*) *Положеніе это обязательно Сенату Военнымъ Министерствомъ 10 Августа 1865 года.*

Belge 2: 6 Ağustos 1865 tarihli Türkistan Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname-1.

Kaynak: PSZRİ, T. 40 (1865), Ç. I, No: 42372. "1865 g. avgusta 6. Vremennoye polojeniye ob upravlenii Turkestanskoyu oblastiyu."

878 ЦАРСТВОВАНІЕ ГОСУДАРЯ Августъ. 1865 Августъ.

42372 ными учрежденій руководствуется приглагаемъ къ 45 ст. Положенія объ Управленіи вѣстными войсками округа (41166). Кромѣ того, въ Штабѣ войскъ области середоточивается также дѣлопроизводство: а) по управленію казачьими частями, въ области находящимся и б) по управленію спеціальными войсками области, по тѣмъ предметамъ, по которымъ онѣ состоятъ въ вѣдѣніи Военнаго Губернатора.

Примѣчаніе. Завѣдующіе интендантскою, артиллерійскою, инженернаго и военно-медицинскою частями въ области имѣютъ личный докладъ у Военнаго Губернатора.

14. Управленіе интендантскою частію возлагается на особое лицо, съ званіемъ «Завѣдывающаго интендантскою частію въ Туркестанской области». Онъ подчиняется Окружному Интенданту Оренбургскаго военнаго округа и состоитъ вѣстѣ съ тѣмъ въ вѣдѣніи Военнаго Губернатора области.

15. На обязанность Завѣдывающаго интендантскою частію возлагается: 1) удовлетвореніе войскъ и военныхъ учрежденій въ области жалованьемъ и всѣми денежными окладами, продовольственными припасами и деньгами на построеніе и питье вещей, ремонтными и фуражными, а также снабженіе военныхъ госпиталей и лазаретовъ денежными суммами; 2) составленіе и представленіе чрезъ Военнаго Губернатора планомъ на заготовленіе для войскъ, госпиталей и лазаретовъ области: а) провіанта и фуража, б) продовольственныхъ, госпитальныхъ и лазаретныхъ припасовъ, в) перевозокъ и сплавовъ и для нихъ укупорочныхъ и увязочныхъ вещей. Срокъ представленія сихъ плановъ опредѣляется Командующимъ войсками Оренбургскаго военнаго округа; 3) исполненіе утвержденныхъ плановъ по предметамъ, въ предыдущемъ пунктѣ показанныхъ; 4) представленіе Военному Губернатору на утвержденіе цѣнъ для фуражнаго довольствія; 5) надзоръ за пріемомъ и храненіемъ продовольственныхъ припасовъ; и 6) отчетность въ денежныхъ суммахъ и продовольственныхъ припасахъ.

16. По вещевому довольствію войскъ, госпиталей и лазаретовъ Завѣдывающій интендантскою частію непосредственно распоряжается удовлетвореніемъ войскъ и военныхъ учрежденій въ области всѣми денежными и вещевыми окладами, по таблицамъ, штатамъ и положеніямъ. Права же его по заготовленію опредѣляются въ утверждаемыхъ ежегодно росписаніяхъ для заготовленій.

18. Завѣдывающій артиллерійскою частію въ Туркестанской области, онъ же Командиръ Оренбургской артиллерійской бригады, управляя всѣми артиллерійскими частями и запасами въ области, пользуется правами и властію бригаднаго Командира.

19. Завѣдывающій инженерною частію вѣдаетъ всѣми укрѣпленіями и фортами въ строительномъ отношеніи и конскими зданіями въ области, равно состоящими въ оной чинами инженернаго вѣдомства,—на правахъ Командира инженерной команды.

20. Онъ обязанъ представлять на предварительное разсмотрѣніе Военнаго Губернатора соображенія о распредѣленіи ремонтныхъ суммъ на работы слѣдующаго года и потомъ чрезъ него вносить таковыя въ Окружное Инженерное Управленіе. Для производства же самыхъ работъ онъ входитъ съ представленіемъ къ Военному Губернатору о числѣ потребныхъ для сего нижнихъ чиновъ.

21. Завѣдывающій артиллерійскою и инженерною частями, подчинясь по управленію вышеназванными частями, по принадлежности, Начальникамъ артиллеріи и инженеровъ Оренбургскаго края, состоитъ въ тоже время въ вѣдѣніи Военнаго Губернатора, по предметамъ, означеннымъ въ статьѣ 8, а также по снабженію войскъ и укрѣпленій предметами артиллерійскаго и инженернаго довольствія. По всѣмъ этимъ дѣламъ Завѣдывающій артиллерійскою и инженерною частями входитъ съ представленіями въ Военному Губернатору, который въ случаяхъ, превышающихъ его власть, смотря по важности распоряженій, или относится прямо къ Начальникамъ артиллеріи и инженеровъ въ округѣ, или представляетъ Командующему войсками.

22. Завѣдывающему медицинскою частію въ области присвоиваются обязанности и права, на основаніи приложенія къ 1649 ст. кн. 2 ч. 1 Свода Воен. Пост. (по 2 Прод.), Старшаго доктора бывшей Сыръ-Дарьинской линіи. Онъ подчиняется Окружному Военно-медицинскому

42372 Инспектору Оренбургскаго военнаго округа и состоитъ, вѣстѣ съ тѣмъ, въ вѣдѣніи Военнаго Губернатора.

25. Отдѣлами, на которые раздѣляется Туркестанская область, управляютъ особые начальники, которые именуются: Начальниками праваго, или лѣваго фланга, или центра области, по принадлежности.

24. Начальникамъ отдѣловъ подчиняются: а) войска, собственно въ отношеніи боеваго и служебнаго употребленія ихъ, согласно распоряженіямъ, которыя будутъ исходить отъ Военнаго Губернатора и въ этомъ же отношеніи они располагаютъ всѣми вѣстными военными способами. Имъ же принадлежитъ наблюденіе за охраненіемъ въ войскахъ воинской дисциплины и подчиненіемъ воинскому порядку; и б) Комендантами и Воинскіе Начальники со всѣхъ личными составомъ ихъ Управленій во всѣхъ отношеніяхъ. Въ вѣдѣніи Начальниковъ отдѣловъ находится и управленіе.

25. Начальники отдѣловъ состоятъ въ непосредственномъ вѣдѣніи Военнаго Губернатора, къ которому и входятъ съ представленіями по всѣмъ предметамъ. Въ положеніи же дисциплинарныхъ взысканій, по предано суду и рѣшенію военно-судныхъ дѣлъ, а также по управленію личнымъ составомъ Комендантскихъ Управленій, они пользуются правами Командира отдѣльной бригады, подчиненной Начальнику инженеровъ округа.

26. Мѣстное военное начальство въ каждомъ укрѣпленіи и фортѣ средоточивается въ лицѣ Коменданта или Воинскаго Начальника.

Примѣчаніе. Укрѣпленія и форты въ отношеніи личнаго состава ихъ управленія, раздѣляются на три разряда: 1, 2 и 3, какъ показано въ штатѣ.

27. Комендантамъ и Воинскимъ Начальникамъ, состоящимъ въ укрѣпленіяхъ и фортахъ войска подчиняются на общихъ правилахъ подчиненія сихъ лицамъ гарнизоновъ крѣпостей и городовъ.

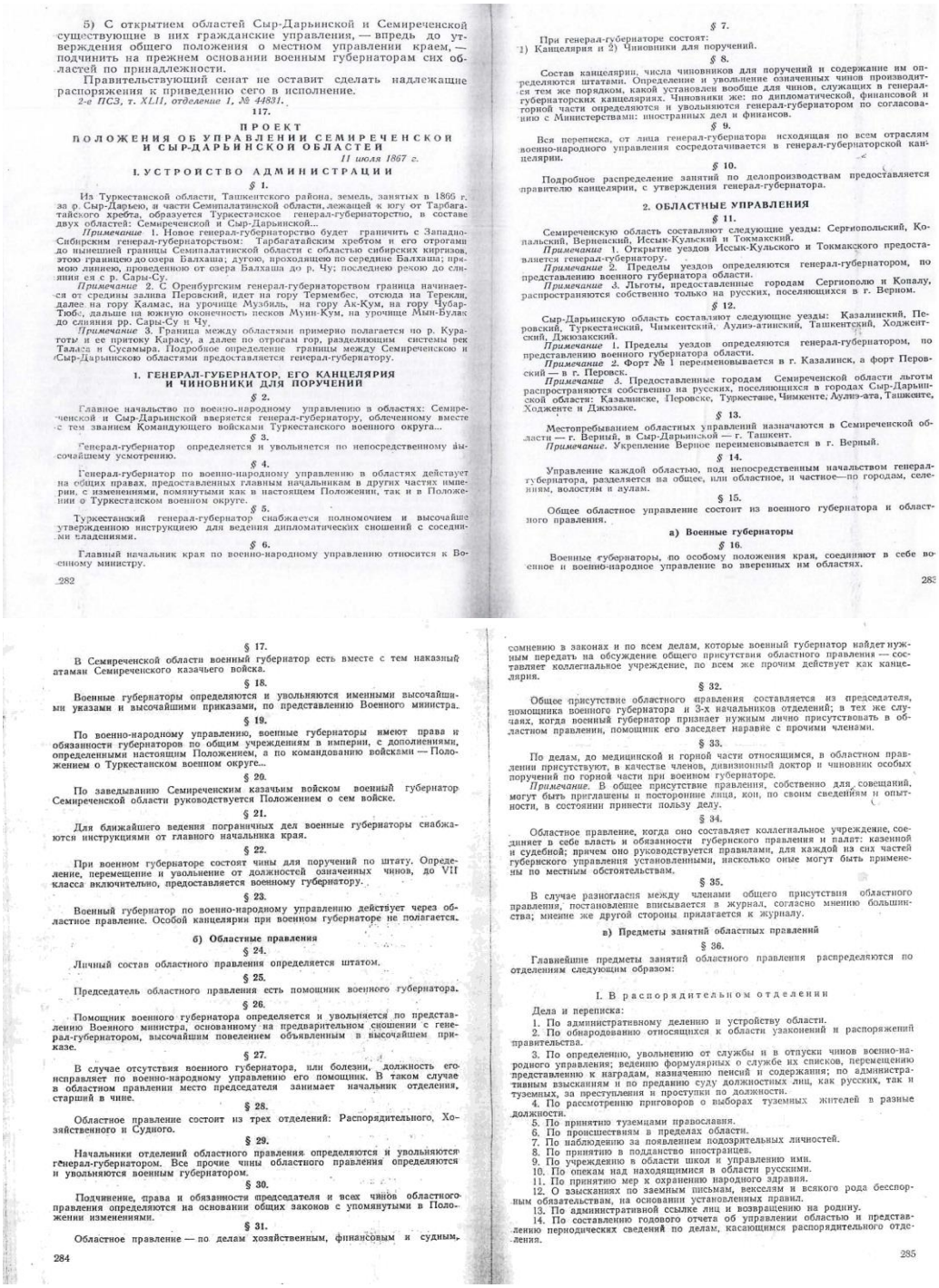
28. Сверхъ того, на нихъ возлагается: а) непосредственное завѣдываніе рабочимъ и походнымъ обозомъ, если таковой есть въ укрѣпле-

Belge 2: 6 Ağustos 1865 tarihli Türkistan Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname-2.

Belge 2: 6 Ağustos 1865 tarihli Türkistan Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname-3.

Belge 3: 11 Temmuz 1867 tarihli Türkistan Genel Valiliği'nin kurulması hakkındaki emirname

Kaynak: PSZRİ, T. 42, Ç. I, No: 44831, s. 1150-1151. "1867 g. iyulya 11. Ob uçrejdenii Turkestanskogo general-gubernatorstva, v sostave, dvuh oblastey Semireçenskoy i Sır-Darinskoy."

5) С открытием областей Сыр-Дарьинской и Семиреченской существующие в них гражданские управления, — впредь до утверждения общего положения о местном управлении краем, — подчинить на прежнем основании военным губернаторам сих областей по принадлежности.

Правительствующий сенат не оставит сделать надлежащие распоряжения к приведению сего в исполнение.

2-е ПСЗ, т. XLII, отделение 1, № 44831.

117.

ПРОЕКТ
ПОЛОЖЕНИЯ ОБ УПРАВЛЕНИИ СЕМИРЕЧЕНСКОЙ И СЫР-ДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТЕЙ
11 июля 1867 г.

I. УСТРОЙСТВО АДМИНИСТРАЦИИ

§ 1.

Из Туркестанской области, Ташкентского района, земель, занятых в 1866 г. за р. Сыр-Дарьею, и части Семипалатинской области, лежащей к югу от Тарбагатайского хребта, образуется Туркестанское генерал-губернаторство, в составе двух областей: Семиреченской и Сыр-Дарьинской...

Примечание 1. Новое генерал-губернаторство будет граничить с Западно-Сибирским генерал-губернаторством: Тарбагатайским хребтом и его отрогами до нынешней границы Семипалатинской области с областью сибирских киргизов, этою границею до озера Балхаша; дугою, проходящею по середине Балхаша; прямою линиею, проведенною от озера Балхаша до р. Чу; последнею рекою до слияния ея с р. Сары-Су.

Примечание 2. С Оренбургским генерал-губернаторством граница начинается от средины залива Перовский, идет на гору Термембес, отсюда на Терекли, далее на гору Каламс, на урочище Музбиль, на гору Ак-Кум, на гору Чубар-Тюб-, дальше на южную оконечность песков Мулн-Кум, на урочище Мын-Булак до слияния рр. Сары-Су и Чу.

Примечание 3. Граница между областями примерно полагается по р. Куратоты и ее притоку Карасу, а далее по отрогам гор, разделяющим системы рек Талаза и Сусамыра. Подробное определение границы между Семиреченскою и Сыр-Дарьинскою областями предоставляется генерал-губернатору.

1. ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОР, ЕГО КАНЦЕЛЯРИЯ И ЧИНОВНИКИ ДЛЯ ПОРУЧЕНИЙ

§ 2.

Главное начальство по военно-народному управлению в областях: Семиреченской и Сыр-Дарьинской вверяется генерал-губернатору, облеченному вместе с тем званием Командующего войсками Туркестанского военного округа...

§ 3.

Генерал-губернатор определяется и увольняется по непосредственному высочайшему усмотрению.

§ 4.

Генерал-губернатор по военно-народному управлению в областях действует на общих правах, предоставленных главным начальникам в других частях империи, с изменениями, помянутыми как в настоящем Положении, так и в Положении о Туркестанском военном округе.

§ 5.

Туркестанский генерал-губернатор снабжается полномочием и высочайше утвержденною инструкциею для ведения дипломатических сношений с соседними владениями.

§ 6.

Главный начальник края по военно-народному управлению относится к Военному министру.

§ 7.

При генерал-губернаторе состоят:
1) Канцелярия и 2) Чиновники для поручений.

§ 8.

Состав канцелярии, числа чиновников для поручений и содержание им определяются штатами. Определение и увольнение означенных чинов производится тем же порядком, какой установлен вообще для чинов, служащих в генерал-губернаторских канцеляриях. Чиновники же: по дипломатической, финансовой и горной части определяются и увольняются генерал-губернатором по согласованию с Министерствами: иностранных дел и финансов.

§ 9.

Вся переписка, от лица генерал-губернатора исходящая по всем отраслям военно-народного управления сосредотачивается в генерал-губернаторской канцелярии.

§ 10.

Подробное распределение занятий по делопроизводствам предоставляется правителю канцелярии, с утверждения генерал-губернатора.

2. ОБЛАСТНЫЕ УПРАВЛЕНИЯ

§ 11.

Семиреченскую область составляют следующие уезды: Сергиопольский, Копальский, Верненский, Иссык-Кульский и Токмакский.

Примечание 1. Открытие уездов Иссык-Кульского и Токмакского предоставляется генерал-губернатору.

Примечание 2. Пределы уездов определяются генерал-губернатором, по представлению военного губернатора области.

Примечание 3. Льготы, предоставленные городам Сергиополю и Копалу, распространяются собственно только на русских, поселяющихся в г. Верном.

§ 12.

Сыр-Дарьинскую область составляют следующие уезды: Казалинский, Перовский, Туркестанский, Чимкентский, Ауліэ-атинский, Ташкентский, Ходжентский, Джизакский.

Примечание 1. Пределы уездов определяются генерал-губернатором, по представлению военного губернатора области.

Примечание 2. Форт № 1 переименовывается в г. Казалинск, а форт Перовский — в г. Перовск.

Примечание 3. Предоставленные городам Семиреченской области льготы распространяются собственно на русских, поселяющихся в городах Сыр-Дарьинской области: Казалинске, Перовске, Туркестане, Чимкенте, Ауліэ-ате, Ташкенте, Ходженте и Джизаке.

§ 13.

Местопребыванием областных управлений назначаются в Семиреченской области — г. Верный, в Сыр-Дарьинской — г. Ташкент.

Примечание. Укрепление Верное переименовывается в г. Верный.

§ 14.

Управление каждой областью, под непосредственным начальством генерал-губернатора, разделяется на общее, или областное, и частное — по городам, селениям, волостям и аулам.

§ 15.

Общее областное управление состоит из военного губернатора и областного правления.

а) Военные губернаторы

§ 16.

Военные губернаторы, по особому положения края, соединяют в себе военное и военно-народное управление во вверенных им областях.

§ 17.

В Семиреченской области военный губернатор есть вместе с тем наказный атаман Семиреченского казачьего войска.

§ 18.

Военные губернаторы определяются и увольняются именными высочайшими указами и высочайшими приказами, по представлению Военного министра.

§ 19.

По военно-народному управлению, военные губернаторы имеют права и обязанности губернаторов по общим учреждениям в империи, с дополнениями, определенными настоящим Положением, а по командованию войсками — Положением о Туркестанском военном округе...

§ 20.

По заведыванию Семиреченским казачьим войском военный губернатор Семиреченской области руководствуется Положением о сем войске.

§ 21.

Для ближайшего ведения пограничных дел военные губернаторы снабжаются инструкциями от главного начальника края.

§ 22.

При военном губернаторе состоят чины для поручений по штату. Определение, перемещение и увольнение от должностей означенных чинов, до VII класса включительно, предоставляется военному губернатору.

§ 23.

Военный губернатор по военно-народному управлению действует через областное правление. Особой канцелярии при военном губернаторе не полагается.

б) Областные правления

§ 24.

Личный состав областного правления определяется штатом.

§ 25.

Председатель областного правления есть помощник военного губернатора.

§ 26.

Помощник военного губернатора определяется и увольняется по представлению Военного министра, основанному на предварительном сношении с генерал-губернатором, высочайшим повелением объявленным в высочайшем приказе.

§ 27.

В случае отсутствия военного губернатора, или болезни, должность его исправляет по военно-народному управлению его помощник. В таком случае в областном правлении место председателя занимает начальник отделения, старший в чине.

§ 28.

Областное правление состоит из трех отделений: Распорядительного, Хозяйственного и Судного.

§ 29.

Начальники отделений областного правления определяются и увольняются генерал-губернатором. Все прочие чины областного правления определяются и увольняются военным губернатором.

§ 30.

Подчинение, права и обязанности председателя и всех чинов областного правления определяются на основании общих законов с упоминутыми в Положении изменениями.

§ 31.

Областное правление — по делам хозяйственным, финансовым и судным, сомнению в законах и по всем делам, которые военный губернатор найдет нужным передать на обсуждение общего присутствия областного правления — составляет коллегиальное учреждение, по всем же прочим действует как канцелярия.

§ 32.

Общее присутствие областного правления составляется из председателя, помощника военного губернатора и 3-х начальников отделений; в тех же случаях, когда военный губернатор признает нужным лично присутствовать в областном правлении, помощник его заседает наравне с прочими членами.

§ 33.

По делам, до медицинской и горной части относящимся, в областном правлении присутствуют, в качестве членов, дивизионный доктор и чиновник особых поручений по горной части при военном губернаторе.

Примечание. В общее присутствие правления, собственно для совещаний, могут быть приглашены и посторонние лица, кои, по своим сведениям и опытности, в состоянии принести пользу делу.

§ 34.

Областное правление, когда оно составляет коллегиальное учреждение, соединяет в себе власть и обязанности губернского правления и палат: казенной и судебной; причем оно руководствуется правилами, для каждой из сих частей губернского управления установленными, насколько оные могут быть применены по местным обстоятельствам.

§ 35.

В случае разногласия между членами общего присутствия областного правления, постановление вписывается в журнал, согласно мнению большинства; мнение же другой стороны прилагается к журналу.

в) Предметы занятий областных правлений

§ 36.

Главнейшие предметы занятий областного правления распределяются по отделениям следующим образом:

I. В распорядительном отделении

Дела и переписка:

1. По административному делению и устройству области.
2. По обнародованию относящихся к области узаконений и распоряжений правительства.
3. По определению, увольнению от службы и в отпуски чинов военно-народного управления; ведению формулярных о службе их списков, перемещению представлению к наградам, назначению пенсий и содержания; по административным взысканиям и по преданию суду должностных лиц, как русских, так и туземных, за преступления и проступки по должности.
4. По рассмотрению приговоров о выборах туземных жителей в разные должности.
5. По принятию туземцами православия.
6. По происшествиям в пределах области.
7. По наблюдению за появлением подозрительных личностей.
8. По принятию в подданство иностранцев.
9. По учреждению в области школ и управлению ими.
10. По опекам над находящимися в области русскими.
11. По принятию мер к охранению народного здравия.
12. О взысканиях по заемным письмам, векселям и всякого рода бесспорным обязательствам, на основании установленных правил.
13. По административной ссылке лиц и возвращению на родину.
14. По составлению годового отчета об управлении областью и представлению периодических сведений по делам, касающимся распорядительного отделения.

Belge 4: 11 Temmuz 1867 tarihli Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısı-1.

Kaynak: Materialı po istorii politiçeskogo stroya Kazahstana, 1960, s. 612-623. "1867 g. iyulya 11-Proyekt polojeniya ob upravlenii Semireçenskoy i Sırdarinskoy Oblastey."

II. В хозяйственном отделении

Дела и переписка:

1. По приведению в известность пространства и качества всех земель области, а также находящихся в ней лесов, угодий и вод.

Примечание. В распоряжение областного правления, для означенного дела, могут быть командированы топографы военного ведомства.

2. По распределению земель между жителями.
3. По заведыванию оброчными статьями в области.
4. По учреждению ярмарок и базаров в области.
5. По собиранию статистических сведений и сборов.
6. По взиманию с туземцев податей и сборов.
7. По составлению доходных и расходных расписаний по области и по наблюдению за правильным расходованием и хранением сумм.
8. По всем вообще предметам, касающимся до развития народного хозяйства и распространения разного рода промыслов.
9. Заготовление и рассылка шнуровых книг для судебных, финансовых и хозяйственных учреждений.
10. По устройству почтовой гоньбы.

III. В судном отделении

1. Приготовление к слушанию гражданских и уголовных дел, кои, на основании существующих постановлений, подлежат решению областного правления, как судебной палаты, и вообще вся переписка по судебным и следственным делам.
2. Совершение и засвидетельствование явочных и крепостных актов.

§ 37.

Подробнейшее распределение занятий по отделениям предоставляется ближайшему усмотрению председателя областного правления, с утверждением военного губернатора.

§ 38.

Дела, подлежащие коллегиальному обсуждению, приводятся в исполнение военным губернатором, согласно журналам областного правления. В случае несогласия военного губернатора с заключением присутствия, он делает распоряжение по своему усмотрению и, вместе с тем, доводит об этом до сведения генерал-губернатора. Из сего исключаются дела судебные, которые исполняются на основании установленных для судебных решений правил.

§ 39.

Дела, не подлежащие коллегиальному рассмотрению, докладываются начальниками отделений военному губернатору и исполняются по его резолюциям.

§ 40.

Доклады и журналы по делам, подлежащим рассмотрению общего присутствия, составляются в отделениях начальниками отделений, каждый по своей части.

§ 41.

Исполнительные бумаги по всем делам административным подписываются военным губернатором или, по его поручению, помощником, по финансовым — на основании общих, существующих на сей предмет, правил. Исполнение же по судебным решениям делается на основании общих законов, установленных для судебных мест.

3. УЕЗДНЫЕ УПРАВЛЕНИЯ

а) Уездный начальник его помощники и канцелярия

§ 42.

Управление в каждом уезде как по военно-народным делам, так и по военной части, сосредотачивается в лице уездного начальника.

Примечание. Войска, расположенные в г. Верном, не подчиняются уездному начальнику.

§ 43.

По военно-народному управлению уездный начальник руководствуется настоящим Положением, а по командованию войсками — Положением о Туркестанском военном округе.

§ 44.

Местопребывание уездных начальников назначается в уездных городах.

Примечание. Местопребывание ташкентского уездного начальника, если по местным обстоятельствам встретится надобность, может быть определено впоследствии военным губернатором.

§ 45.

Уездный начальник есть власть административная и полицейская.

§ 46.

Он наблюдает за исполнением законов, постановлений и распоряжений начальства, и вообще за исполнением своих обязанностей, служащими в уезде по военно-народному управлению.

§ 47.

На обязанность его возлагается сохранение спокойствия, порядка и безопасности в уезде; в случае беспорядков уездный начальник немедленно принимает меры к их устранению в пределах своей власти; в случаях, превышающих его власть, доносит военному губернатору.

§ 48.

Уездный начальник следит за подозрительными и вредными лицами, прибывающими из-за границы.

§ 49.

Предупреждая беспорядки и злоумышленные действия лиц, уездный начальник обо всех проступках и преступлениях, подлежащих обследованию, сообщает уездному судье.

§ 50.

Он наблюдает за исправным поступлением податей и сборов, за исполнением земских и других повинностей по всему уезду, за исправностью дорог, почтовых станций, мостов и переправ, за распространением и благоустройством школ.

§ 51.

Наблюдает за сохранением народного здравия и принимает меры к прекращению эпидемических болезней.

§ 52.

Оказывает законное содействие развитию всех отраслей торговли и промышленности, особенно к беспрепятственному проходу караванов. Принимает меры к отстранению столкновений между туземцами, войсками и русским населением уезда.

§ 53.

Собирает статистические сведения о положении уезда.

§ 54.

Производит ежемесячные и внезапные ревизии уездной кассы, на основании существующих постановлений.

§ 55.

Уездный начальник производит взыскание по бесспорным делам, на основании настоящего положения.

§ 56.

Все взыскания по денежным обязательствам, залогом и закладом не обеспеченные, предъявляются прямо уездному начальнику.

§ 57.

Уездные начальники, в производстве, в принятии мер обеспечения и в признании взыскания спорным, руководствуются правилами, установленными высочайше утвержденным мнением Государственного совета 11-го октября 1865 г. о сокращенном судопроизводстве.

§ 58.

Жалобы на постановления уездного начальника по делам о бесспорных взысканиях приносятся, установленным в законе порядком, в областное правление.

§ 59.

Не вмешиваясь в судебные решения, уездный начальник делает распоряжение об исполнении оных местными полицейскими властями.

§ 60.

Уездный начальник по делам полицейским пользуется правом уездного исправника.

§ 61.

В тех уездных городах, где не установляется городничих, обязанности их возлагаются на уездных начальников.

§ 62.

Для усиления полицейского надзора за местными жителями уездные начальники имеют право командировать от воинских команд необходимое число чинов в распоряжение уездного управления.

§ 63.

Существующие в некоторых городах Сыр-Дарьинской области туземные полицейские власти и стражи находятся в распоряжении уездных начальников.

§ 64.

Впредь до устройства городского управления в гг. Верном, Копале, Сергиополе, Казалинске и Перовске заведывание городским хозяйством возлагается на уездных начальников.

§ 65.

В гг. Сергиополе, Копале, Верном, Казалинске, Перовске, Туркестане, Чимкенте, Аулиэ-ата, Ходженте и Джюзаке причисление желающих в купцы и мещане и выдача местным купцам и мещанам из русских торговых свидетельств и других торговых документов возлагается на уездных начальников.

Примечание. Более подробное означение обязанностей уездного начальника определяется инструкцией, которою он будет снабжен от главного начальника края, по представлению военного губернатора.

§ 66.

При уездных начальниках состоят помощники и канцелярия по штату.

§ 67.

Уездный начальник, по избранию генерал-губернатора, назначается высочайшим приказом, а старший помощник и обер-офицер по военной части — по представлению военного губернатора на общем основании.

§ 68.

Прочие чины уездного управления определяются и увольняются военным губернатором.

§ 69.

В случае отсутствия и болезни уездного начальника место его заступает старший помощник.

§ 70.

Помощники уездного начальника исполняют поручения, которые будут на них возложены уездным начальником. Старший помощник имеет, сверх того, постоянное занятие по заведыванию канцелярией.

б) Ташкентский городской начальник

§ 71.

В г. Ташкенте, по населенности и значительному торговому развитию его, учреждается отдельное, от уездного, управление.

§ 72.

Управление г. Ташкента составляют: городской начальник, его помощник и канцелярия по штату.

§ 73.

Ташкентский городской начальник, в отношении подведомственного ему городского населения, туземного и русского, имеет права и обязанности уездного начальника по военно-народному управлению. Расположенные в городе войска ему не подчиняются.

§ 74.

Население г. Ташкента, как имеющее особого начальника, изъемлется из ведения ташкентского уездного начальника.

§ 75.

Для усиления полицейского надзора за жителями Ташкента городскому начальнику предоставляется право требовать установленным порядком от воинских команд необходимое число чинов в свое распоряжение.

§ 76.

Существующие в г. Ташкенте туземные полицейские власти и стражи находятся в распоряжении городского начальника.

§ 77.

На обязанность Ташкентского городского начальника возлагается причисление к г. Ташкенту желающих в купцы и мещане и выдача местным купцам и мещанам из русских, торговых свидетельств и других торговых документов.

в) Городничий г. Верного

§ 78.

В г. Верном, для заведывания городом в полицейском отношении, назначается городничий; класс должности, содержание ему и на канцелярские расходы определены в штате.

§ 79.

Для усиления полицейского надзора за жителями г. Верного городничему предоставляется право требовать, установленным порядком, от воинских команд необходимое число чинов в свое распоряжение.

4. МЕСТНОЕ УПРАВЛЕНИЕ

а) у кочевого населения Семиреченской и Сыр-Дарьинской областей

§ 80.

Кочевое население — киргизы в каждом уезде разделяются на волости, волости — на аулы.

§ 81.

Разделение на волости и аулы производится, смотря по местным обстоятельствам, постепенно, или одновременно по всей области и утверждается военным губернатором. В ауле полагается от 100 до 200 кибиток, а в волости — от 1000 до 2000 кибиток.

§ 82.

Волости составляются из аулов, соседственных по поземельному пользованию зимними стойбищами.

§ 83.

Переход семейств или кибиток из одной волости в другую, равно как из аула в аул, дозволяется по общественным приговорам, с ведома аульных старшин и волостных управителей. Переход же целых аулов одной волости в другую дозволяется с разрешения уездного начальника.

§ 84.

Волости управляются волостными управителями, аулы — аульными старшинами.

Belge 4: 11 Temmuz 1867 tarihli Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısı-2.

§ 85.

Волостные и аульные выбираются народом.

§ 86.

На должность волостного и аульного выбираются по два лица: один из них утверждается в должности, а другой считается кандидатом, на случай смерти, или вообще выбытия первого.

§ 87.

Выборы волостных управителей производятся прежде выбора аульных старшин.

§ 88.

В названные должности может быть выбран всякий, кто пользуется уважением и доверием народа, не опорочен по суду, не находится под следствием и имеет от роду не менее 25 лет.

§ 89.

Время и место аульных сходов и волостных съездов, для выборов, определяются уездным начальником.

§ 90.

Выборы должностных лиц производятся по аулам и волостям отдельно.

§ 91.

В каждом ауле хозяева 10 кибиток представляют одного выборного; сход этих выборных избирает аульного старшину и его кандидата.

Примечание. Если в ауле, сверх десятков, будет менее 5 кибиток, то на них выборного не полагается; если же более 5 кибиток, то на них прибавляется выборный.

§ 92.

Выборы аульного производятся в присутствии волостного управителя, который наблюдает за порядком, но вмешательство его в направление выборов строго воспрещается.

§ 93.

Для выбора волостного и его кандидата в каждой волости хозяева 50 кибиток избирают одного выборного; съезды этих выборных избирают волостного.

Примечание. Если в волости, сверх 50, будет менее 25 кибиток, то выборного на них не полагается; если же более 25 кибиток, то на них прибавляется выборный.

§ 94.

Выборы волостного производятся в присутствии уездного Начальника или его помощника, которые наблюдают за порядком, не вмешиваясь однако же в направление выборов.

§ 95.

Выборы на должности аульных и волостных производятся из предложенных аульными сходами и волостными съездами лиц посредством баллотировки или другими условными знаками; получивший большинство избирательных шаров считается избранным на должность, а следующий за ним по числу шаров—кандидатом.

§ 96.

Волостные и аульные избираются на 3 года.

§ 97.

Волостные и кандидаты их утверждаются военным губернатором; аульные старшины и их кандидаты утверждаются уездным начальником.

§ 98.

В случае злоупотреблений и неисполнения своих обязанностей волостными управителями они удаляются от должности военным губернатором, по представлению уездного начальника. В крайних случаях уездный начальник имеет право временно удалить волостного от исправления должности, с донесением военному губернатору.

§ 99.

Смена и удаление от должности аульных старшин зависит от уездного начальника.

§ 100.

Волостные съезды выборных определяют содержание волостному управителю и аульным старшинам по приговорам.

§ 101.

Содержание волостному и на наем ему письмоводителя назначается не менее 300 р.; содержание всем аульным полагается одинаковое.

§ 102.

Приговоры о содержании составляются волостными съездами выборных, до производства выборов, и представляются на утверждение уездного начальника, который по утверждении приговоров сообщает в уездную кассу о количестве сбора, причитающегося с каждой волости на содержание местного управления.

Примечание. За назначением содержания волостным и аульным всякие сборы и наряды, собственно для них ныне производимые, строго воспрещаются

§ 103.

Определенное волостными съездами выборных содержание волостному и аульным собирается по общественной раскладке, порядком, указанным ниже, и вносится в уездные кассы, откуда помянутые должностные лица получают назначенное им содержание, в определенные областным начальством сроки, сами или чрез волостного, если ему доверят.

§ 104.

Для наружного выражения должности, волостные и аульные получают от уездного начальника бронзовые знаки, которые они должны надевать только во время исполнения служебных обязанностей. Кроме того, волостные и аульные получают от уездного начальника печати для прикладывания, вместо подписи к исходящим от них бумагам.

§ 105.

Форма печатей и наружных знаков установляется генерал-губернатором.

§ 106.

Заготовление наружных знаков и печатей для волостных, аульных и биев производится за счет казны.

§ 107.

При оставлении должностей, или в случае смерти должностных лиц знаки и печати возвращаются уездному начальнику, для передачи преемникам.

§ 108.

Волостные управители сосредоточивают в себе власть полицейскую и распорядительную в волости.

§ 109.

Они отвечают за сохранение спокойствия и порядка в волости, в особенности затем, чтобы не производилось баранты, и наблюдают за исполнением законов и повинностей.

§ 110.

Находясь в непосредственном подчинении уездного начальника, волостные управители исполняют все его приказания.

§ 111.

На обязанности их лежит приведение в исполнение судебных решений и постановлений народных судов.

§ 112.

Волостные управители за неисполнение законных их требований и маловажные проступки, как напр. драки, буйства, подвергают винсовным, принадлежащих к вверенным им волостям, собственной властью, аресту до 3 дней и денежному штрафу до 3 руб.

Примечание. Штрафы эти представляются волостными управителями уездным начальникам и употребляются по назначению начальства на какие-либо общественные надобности.

§ 113.

Аульный старшина, находясь в непосредственном подчинении волостного управителя, исполняет в ауле те же обязанности, которые лежат на волостном в волости.

§ 114.

Аульный начальник принадлежащих к его аулу лиц, не исполняющих его приказания или совершивших маловажные проступки, представляет волостному.

Примечание. Более подробное изложение обязанностей волостных и аульных определяется инструкциями, которые они получают от военных губернаторов, с утверждения главного начальника края.

§ 115.

В распоряжение волостного управителя, по приговорам общества, утвержденным уездным начальником, назначается определенное число рассыльных, содержание коих относится на общественный счет, по раскладке.

Примечание. Киргизы Сыр-Дарьинской области, переходящие на лето в Область оренбургских киргизов, подчиняются в полицейском отношении властям, там действующим, а сборы и повинности несут в Сыр-Дарьинской области.

б) У оседлого населения Сыр-Дарьинской области

§ 116.

В селениях полицейская и распорядительная власть сосредотачивается в руках аксакала; каждое значительное селение имеет одного аксакала.

§ 117.

Двум или более близ лежащим немноголюдным селениям предоставляется, с разрешения военного губернатора, иметь одного аксакала.

§ 118.

Аксакалы назначаются по выбору народа, с утверждения военного губернатора, на 3 года.

§ 119.

Выборы производятся порядком, подобным установленному для киргизов. Сообразно величине селения на каждые от 10 до 50 домов полагается по одному выборному. Определение числа домов, для избрания выборного, предоставляется военному губернатору.

§ 120.

Сход выборных избирает аксакала и его кандидата.

§ 121.

Аксакалам содержание назначается по общественным приговорам, которые составляются сходами выборных, до производства выбора, и утверждаются уездным начальником. Сей последний, по утверждении приговора сообщает в уездную кассу о количестве сбора, причитающегося по каждому хозяйственному общественному управлению на содержание аксакалов.

§ 122.

Порядок производства выборов, наблюдение за ходом оных, выдача аксакалам печатей и бронзовых знаков установляются те же, что и у киргизов.

§ 123.

Города и более значительные селения разделяются на кварталы, число которых, сообразно величине города и селения, определяется военным губернатором, по представлению уездного начальника.

§ 124.

Каждый квартал выбирает одного аксакала; выборы городских аксакалов, содержание им, срок службы и проч. производится на тех же основаниях, как и в селениях.

§ 125.

Аксакал селения или квартала в городе в полицейском отношении пользуется властью волостного управителя у киргизов.

§ 126.

Аксакалам придается определенное число рассыльных, содержание коих относится на общественный счет, по раскладке.

§ 127.

Туземцы (киргизы и сарты), служащие по местному и военно-народному управлению, за усердную и полезную службу награждаются: почетным гражданством, орденами, медалями, почетными халатами, подарками и денежными выдачами из экстраординарных сумм, находящихся в распоряжении главного начальника края и начальников областей.

в) У оседлого населения Семиреченской области

§ 128.

Управление в казачьих поселениях Семиреченской области определяется Положением о Семиреченском казачьем войске.

II. УСТРОЙСТВО СУДА

1. ПОДСУДНОСТЬ

§ 129.

В Семиреченской и Сыр-Дарьинской областях действуют три рода суда: военный суд, суд на основании общих законов империи и народный суд.

§ 130.

Военным судом киргизы и сарты судятся: за измену, возбуждение своих соплеменников к сопротивлению против правительства, нападение на почты и военные транспорты, убийство христиан и других лиц, изъявивших желание принять христианство, и за убийство должностных лиц.

§ 131.

По общим уголовным законам империи туземцы судятся: за разбой, грабеж, за исключением баранты у киргизов, нападение на купеческие караваны, побег в чужие владения, поджоги, явное сопротивление властям, делание и перевод фальшивой монеты, похищение казенного имущества. Тому же суду подлежат сарты за убийство.

Примечание. Генерал-губернатору может быть предоставлено право назначать, если признает нужным, полевой суд по делам, подлежащим суду военному и по общим уголовным законам империи.

§ 132.

Туземцы за все преступления, совершенные в других частях империи, судятся по законам, действующим в местах совершения преступлений.

§ 133.

Все прочие уголовные дела, не подлежащие суду военному и суду по общим законам империи, в том числе баранта и убийство киргизов между собою, разбираются судом народным. Все иски и тяжбы туземцев между собою ведаются их народным судом.

Примечание 1. Баранта есть угон скота или похищение имущества, вызванное неполучением по каким-либо причинам удовлетворения за нарушение прав лица, аула или рода; она сопровождается насилием и нередко даже убийствами.

Примечание 2. По народным обычаям, у киргизов за убийство полагается уплата убийцею куна, т. е. вознаграждение семейству или родственникам убитого, в определенном виями размере. Для предотвращения возможности богатым, пользуясь материальным благосостоянием, совершать убийства из личной ненависти, предоставляется народному суду право приговаривать виновных, сверх куна—если будет признано нужным—к высылке в Сибирь на поселение. Приговоры эти приводятся в исполнение не иначе, как с утверждения генерал-губернатора.

Belge 4: 11 Temmuz 1867 tarihli Sır Derya ve Yedisu Oblastları'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısı-3.

Belge 5: 18 Mayıs 1882 tarihli Yedisu Oblastı'nın Türkistan Genel Valiliği'nden ayrılması hakkındaki emirname

Kaynak: PSZRİ, T. 2 (1882), No: 886, "1882 g. maya 18. O sosredotoçenii vısşago nadzora po upravleniyu oblastyami Akmolinskoyu, Semipalatinskoyu, Semireçenskoyu v lits general-gubernatora i o podçinenii guberniy Tobolskoy i Tomskoy obşçemu poryadku vısşago upravleniya, suşçestvuyuşçemu dlya vnutrennıy guberniy."

Приложение 6

ПОЛОЖЕНИЕ ОБ УПРАВЛЕНИИ ТУРКЕСТАНСКОГО КРАЯ 1886 г.[1]

Введение.

1. Туркестанский край образуют три области: Сыр-Дарьинская, Ферганская и Самаркандская. 1886 Июн. 12, собр.узак., 817, пол., ст. 1.

Примечание. Положение об управлении Туркестанского края (ст. 1-331), правила о введении в нем поземельно-податного устройства (ст. 255, прим., прил.) и штаты 12 Июня 1886 года подлежат приведению в действие с 1 Января 1887 года. Там же, мн. Гос. Сов., I.

2. Сыр-Дарьинская область состоит из Аму-Дарьинского отдела и пяти уездов: Казалинского, Перовского, Чимкентского, Аулиэатинского и Ташкентского. Там же, пол., ст. 2.

3. Ферганская область делится на пять уездов: Кокандский, Маргеланский, Андижанский, Намаганский и Ошский. Там же, ст. 3.

4. Самаркандская область состоит из четырех уездов: Самаркандского, Катта-Курганского, Ходжентского и Джизакского. Там же, ст. 4.

5. Определение и изменение границ уездов, по ближайшем соображении местных условий, принадлежит Генерал-Губернатору, который о распоряжениях своих по этому предмету доводит, через Военного Министра, до Высочайшего сведения. Там же, ст. 5.

6. Управление Туркестанского края составляют: 1) главное управление; 2) управления отдельными частями разных ведомств; 3) местные административные установления: а) областные, б) уезд-

[1] В настоящем приложении публикуется только Введение и Первый раздел, в котором говорится об административном устройстве Туркестанского генерал-губернаторства.

ные, в) городские, г) сельские; 4) установления судебные. Там же, ст. 6.

Примечание. Все должности по управлению Туркестанского края замещаются военными или гражданскими чинами, за исключением должностей Военных Губернаторов и Начальника Аму-Дарьинского отдела, которые должны быть заняты исключительно военными. Там же, шт., прим. 4.

7. Местопребыванием управлений назначаются: главного — город Ташкент, областных: Сыр-Дарьинского — город Ташкент, Ферганского — город Новый Маргелан, Самаркандского — город Самарканд, Аму-Дарьинского отдела — укрепление Петро-Александровское, и уездных — одноименные с уездами города, кроме Джизакского уездного управления, находящегося в укреплении Ключевом. Там же, пол., ст. 7.

8. Управление Туркестанского края, за исключением установлений и лиц, принадлежащих к судебному, финансовому, контрольному, учебному и почтово-телеграфному ведомствам, находится в ведении Военного Министерства. Там же, ст. 8, прим. 2.

Примечание. Лицам, служащим в таких учреждениях по управлению Туркестанского края, содержание которых исчисляется по сметам Военного Министерства, разрешается участвовать в эмеритальной пенсионной кассе военно-сухопутного ведомства на основаниях, определенных Высочайше утвержденным 19 Февраля 1880 года (60543) Положением о сей кассе. За переходящими же в названный край из ведомств, имеющих эмеритуру, сохраняется, в случае собственного их на то желания, право участвовать в эмеритальной кассе прежнего места служения, буде в Уставе ее не содержится противоположного сему постановления. Там же, мн. Гос. Сов., VIII.

9. Туземцы Туркестанского края (кочевые и оседлые), живущие в селениях, пользуются правами сельских обывателей, а проживающие в городах — правами городских обывателей. Преимущества, присвоенные другим состояниям Российской Империи, приобретаются туземцами на основании общих законов. Там же, пол., ст. 9.

Раздел первый.
Административное устройство.
Глава первая.
Главное управление.

10. Главное управление Туркестанского края вверяется Генерал-Губернатору, определяемому и увольняемому по непосред-

Belge 6: 12 Haziran 1886 tarihli Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname-1.

Kaynak: Tsentralnaya aziya v sostave Rossiyskoy imperii, 2008, s. 391-406.

Приложение 6. Положение об управлении Туркестанского края 393

ственному усмотрению Его Императорского Величества Высочайшими указами Правительствующему Сенату и приказами в общеустановленном порядке. 1886 Июн. 12, собр.узак., 817, пол., ст. 10.

11. В случае увольнения, смерти, тяжкой болезни или отсутствия из края Генерал-Губернатора, если при этом исполнение его обязанностей не будет поручено Государем Императором другому лицу, в исправление должности Генерал-Губернатора вступает старший по службе из местных Военных Губернаторов. Там же, ст. 11.

12. Права, обязанности и образ действий Генерал-Губернатора, а также отношения его к Верховной власти, государственным и местным установлениям, определяются правилами, содержащимися в статьях 415—462 Общего Губернского Учреждения (изд. 1876 г.), и постановлениями сего Положения. Там же, ст. 12.

Примечание. Права и обязанности Генерал-Губернатора по делам учебного ведомства определяются Высочайше утвержденным 17 Мая 1875 года мнением Государственного Совета (54713) о управлении учебной частью в Туркестанском крае и другими изданными по сему предмету узаконениями. Там же, прим.

13. В тех городах, в которых не введено Городовое Положение 1870 года, высшее заведывание делами городского хозяйства, впредь до особых распоряжений, предоставляется Генерал-Губернатору, на тех же основаниях, на которых оно принадлежит в других местностях Министру Внутренних Дел, с тем, однако, что о сложении недоимок в размере от одной до десяти тысяч рублей Генерал-Губернатор входит в соглашение с упомянутым Министром, а утвержденные городские сметы сообщает ему, для сведения. Там же, ст. 13.

14. Генерал-Губернатор: 1)утверждает торги на всякую сумму по тем казенным строительным работам, на производство которых кредиты назначены установленным порядком; 2) утверждает проекты и сметы по сим работам, равно как подряды, поставки и другие договоры частных лиц с казной, те и другие на сумму до тридцати тысяч рублей, если уже последовало назначение кредитов, потребных на сии операции, и 3) избирает определенные законом способы производства работ по казенным сооружениям, с тем, однако, чтобы распоряжения по всем упомянутым предметам не выходили за пределы назначенных сумм. Там же, ст. 14.

15. Генерал-Губернатору предоставляется высылать вредных, по политической неблагонадежности, туземцев в назначенные, по соглашению с Министром Внутренних Дел, местности Империи, на

срок не свыше пяти лет. О каждом таком распоряжении Генерал-Губернатор доводит до сведения Министров Военного и Внутренних Дел, с подробным объяснением причин, побудивших его принять эту меру. Там же, ст. 15.

16. В исключительных случаях, когда совершающиеся в крае тяжкие преступления (убийства, разбои, грабежи, сопротивление власти и т.п.) будут угрожать нарушением общественного порядка и спокойствия среди населения. Генерал-Губернатору предоставляется испрашивать Высочайшее разрешение на предание виновных в сих преступлениях военному суду, для суждения по законам военного времени. Там же, ст. 16.

17. При Генерал-Губернаторе состоят: Совет, Чиновники особых поручений, Переводчик и Канцелярия. Там же, ст. 17.

Примечание 1. Чиновнику особых поручений по горной части при Генерал-Губернаторе, в отношении частных горнопромышленников, присваиваются права и обязанности, определенные Уставом Горным для Окружных Инженеров. Там же, шт., прим. 10.

Примечание 2. На должности штатных переводчиков могут быть определяемы также лица, не имеющие права на поступление в государственную службу, но в таком случае они не пользуются пенсией и в чины не производятся. Там же, шт., прим. 6.

18. Совет Генерал-Губернатора состоит, под председательством Генерал-Губернатора, из следующих членов: Военного Губернатора Сыр-Дарьинской области и Военных Губернаторов Ферганской и Самаркандской областей (во время пребывания их в городе Ташкента), Управляющих Казенной и Контрольной Палатами, Непременного Члена от Министерства Финансов, Начальника Штаба Туркестанского военного округа и Управляющего Канцелярией Генерал-Губернатора. Сверх того, по делам общего управления и по тем из дел о земских повинностях, которые относятся до мировых судебных установлений и устройства помещений для подвергаемых аресту по приговорам Мировых Судей, в Совете участвуют, с правом голоса, местные: Председатель Областного Суда и Областной Прокурор, а по делам, касающимся учебной части, — Главный Инспектор Училищ. Независимо от сего, по распоряжению Генерал-Губернатора, могут быть приглашаемы, для совещания, и другие лица, познания коих признаются полезными для разъяснения обсуждаемого дела. Там же, пол., ст. 18.

19. Когда Генерал-Губернатор не будет иметь возможности лично председательствовать в Совете, в нем председательствует Военный Губернатор Сыр-Дарьинской области. Там же, ст. 19.

Belge 6: 12 Haziran 1886 tarihli Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname-2.

396 Центральная Азия в составе Российской империи

ГЛАВА ТРЕТЬЯ.
МЕСТНЫЕ АДМИНИСТРАТИВНЫЕ УСТАНОВЛЕНИЯ.
ОТДЕЛЕНИЕ ПЕРВОЕ.
УСТАНОВЛЕНИЯ ОБЛАСТНЫЕ.

43. Областное управление образуют: Военный Губернатор и Областное Управление. 1886 Июн. 12, собр. узак., 817, пол., ст. 43.

44. Права и обязанности Военных Губернаторов определяются правилами, изложенными в статьях 489-657 Общего Губернского Учреждения (изд. 1876 г.) и постановлениями сего Положения. Там же, ст. 44.

45. Военные Губернаторы определяются и увольняются по представлению Военного Министра, основанному на предварительном соглашении с Министром Внутренних Дел и Туркестанским Генерал-Губернатором, Именными Высочайшими указами Правительствующему Сенату и приказами в общеустановленном порядке. Там же, ст. 45.

46. Помощники Губернаторов определяются, по представлению Генерал-Губернатора, Высочайшими приказами по военному ведомству о чинах гражданских. Там же, ст. 46.

47. Советники и Члены общего Присутствия Областного Правления определяются и увольняются Генерал-Губернатором. Там же, ст. 47.

48. Военный Губернатор по управлению областью действует на общем основании через Областное Правление, которое несет обязанности и пользуется правами Губернского Правления. Там же, ст. 48.

49. В случаях, предусмотренных статьями 728, 732 и 733 Общего Губернского Учреждения (изд. 1876 г.), донесения Губернаторов, их Помощников и Членов Областных Правлений поступают к Генерал-Губернатору. Там же, ст. 49.

50. При Военном Губернаторе состоят Чиновники для поручений и Переводчик. Там же, ст. 50.

51. Областное Правление, сверх своих прямых обязанностей, ведает все дела, для которых в области не существует особых учреждений. Там же, ст. 51.

Примечание. Областные Правления, с утверждения Военных Губернаторов, распределяют суммы, определенные штатом на наем рассыльных, писцов и на канцелярские расходы в Аму-Дарьинском отделе, в уездных и участковых управлениях, между означенными отделом и управлениями, в мере действительной надобности. Там же, шт., прим. 12.

20. Ведению Совета подлежат: I. По общему управлению краем: 1) все законодательные вопросы и 2) другие дела, которые Генерал-Губернатор признает нужным передать на обсуждение Совета. II. По земским повинностям: 1) рассмотрение смет денежных земских повинностей, 2) определение размера натуральных земских повинностей, соображение вопросов о обращении их в денежные и включение в смету необходимых для сего расходов, 3) надзор за правильным исполнением сметы земских повинностей, 4) разрешение сверхсметных расходов, не выходящих из пределов назначенной для сего по смете запасной суммы, которая определяется не свыше десяти процентов общей расходной сметы и 5) перечисление остатков из одной статьи сметы в другую, в пределах, устанавливаемых при утверждении сметы земских повинностей. III. По поземельному и податному устройству: 1) общее руководство ходом сих дел, 2) соображение предположений о податном обложении и 3) рассмотрение приносимых Генерал-Губернатору жалоб по сему предмету. Там же, ст. 20.

21. По делам, относящимся до общего управления краем, заключения Совета имеют значение лишь совещательное. По делам же о земских повинностях, а также податным и поземельным, все вопросы решаются по большинству голосов присутствовавших в заседании членов Совета, с тем, однако, что Генерал-Губернатору, в случае несогласия с мнением большинства, предоставляется право, не приводя состоявшееся постановление в исполнение, передать возбудивший разномыслие вопрос на разрешение подлежащего Министерства, а в случаях, не терпящих отлагательства, — распорядиться, под личной ответственностью, приведением в исполнение мнения меньшинства или своего собственного, доводя, вместе с тем, до сведения подлежащего Министра об основаниях, побудивших его принять эту меру. Там же, ст. 21.

22. Делопроизводство Совета по делам о земских повинностях возлагается на Непременного Члена от Министерства Финансов, а по остальным делам — сосредотачивается в Канцелярии Генерал-Губернатора, под руководством Управляющего оной. При Совете состоит особый Секретарь. Там же, ст. 22.

23. В ведении Управляющего Канцелярией Генерал-Губернатора находятся: 1) редакция Туркестанских Ведомостей, издаваемых на основаниях, определенных для губернских ведомостей, с теми изменениями, которые могут быть допущены по соглашению Министра Внутренних Дел с Генерал-Губернатором, и 2) Туркестанские музей и публичная библиотека. Там же, ст. 23.

Belge 6: 12 Haziran 1886 tarihli Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname-3.

Приложение 6. Положение об управлении Туркестанского края. — 397

52. При Ферганском и Самаркандском Областных Правлениях состоят чины по заведыванию ирригацией. В Сыр-Дарьинской области обязанности сии исполняются Младшим Техником. Права и обязанности сих чинов определяются особой инструкцией, утверждаемой Генерал-Губернатором. Там же, пол., ст. 52; шт.., прим. 9.

53. Переписка, производящаяся на основании Общего Губернского Учреждения, в губернаторской Канцелярии, возлагается на Канцелярию Областного Правления. Там же, пол., ст. 53.

54. При Ферганском Областном Правлении состоит Типография на общем для губернских типографий основании. Там же, ст. 54.

55. Применительно к Положению о Губернских Статистических Комитетах, могут быть учреждаемы, с разрешения Генерал-Губернатора, Областные Статистические Комитеты, на счет общего по области земского сбора. Там же, ст. 55.

Отделение второе.
Установления уездные и городские.
I. Аму-Дарьинский отдел.

56. Управление Аму-Дарьинским отделом вверяется Начальнику, который определяется и увольняется, по представлению Генерал-Губернатора, Высочайшим приказом. 1886 Июн. 12, собр. узак., 817, пол., ст. 56.

57. При Начальнике Аму-Дарьинского отдела состоят Помощник и другие чины, по штату. На Помощника Начальника, определяемого Военным Губернатором Сыр-Дарьинской области, возлагается заведывание Шураханским участком. Там же, ст. 57.

58. Начальнику Аму-Дарьинского отдела присваиваются, по гражданскому управлению, права и обязанности, предоставленные Уездным Начальникам. Сверх того, ему предоставляется утверждение и увольнение всех выборных должностных лиц туземной администрации и суда. Для ведения пограничных дел он снабжается особой инструкцией от Генерал-Губернатора. Там же, ст. 58.

II. Уездное управление.

59. Административно-полицейское заведывание уездом сосредотачивается в лице Уездного Начальника, которому присваиваются все права и обязанности, принадлежащие, по общему закону, Уездному Исправнику и Уездному Полицейскому Управлению. Там же, ст. 59.

60. При Уездном Начальнике состоят Помощник и Канцелярия. Там же, ст. 60.

61. В уездах, для заведывания определенным районом, учреждаются Участковые Приставы, которые имеют права и обязанности Становых Приставов в губерниях, по Общему Учреждению управляемых. Распределение Приставов по уездам, сообразно пространству, населению и другим местным обстоятельствам, производится по постановлению Областного Правления, утвержденному Генерал-Губернатором. Там же, ст. 61.

Примечание. В уездах: Перовском, Аулиэатинском, Чимкентском, Ташкентском, Наманганском, Андижанском, Кокандском, Маргеланском, Джизакском и Самаркандском, заведывание пригородным участком возлагается на Помощника Уездного Начальника. Там же, прим.

62. Уездные Начальники определяются и увольняются Генерал-Губернатором, по представлениям Губернаторов. Помощники Уездных Начальников, Участковые Приставы, Полицеймейстеры и Полицейские Приставы определяются и увольняются Военным Губернатором. Там же, ст. 62.

63. В случае отсутствия или болезни Уездного Начальника, в исправление его должности вступает Помощник Уездного Начальника, а за отсутствием или болезнью сего последнего — один из Участковых Приставов, по распоряжению Военного Губернатора. Там же, ст. 63.

64. Уездные Начальники и Участковые Приставы имеют право подвергать туземцев за маловажные проступки и ослушание законным распоряжениям властей: первые — аресту не свыше семи дней или денежному взысканию не свыше пятнадцати рублей, а вторые — аресту не свыше трех дней или взысканию не свыше пяти рублей. Наказания сии налагаются по постановлениям названных должностных лиц, причем копии с постановлений об аресте препровождаются в места заключения, одновременно с подвергаемыми аресту. Денежные взыскания поступают в особый капитал на усиление средств для устройства мест заключения в крае. Там же, ст. 64.

Примечание. Маловажными проступками признаются: 1) проступки против благочиния в церквах и мечетях: появление в них во время богослужения в неприличном виде, произведение шума и, вообще, причинение словом или действием соблазна; 2) проступки против правительственного и общественного порядка: шум и брань на улице, драка в каком бы то ни было месте, непочтение, грубость и дерзость против лиц, облеченных правительственной

Belge 6: 12 Haziran 1886 tarihli Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname-4.

Приложение 6. Положение об управлении Туркестанского края. —— 399

или общественной властью, непослушание и оскорбление родителей; 3) проступки, заключающие в себе соблазн и дурное поведение: пьянство и, вообще, проступки, противные благопристойности и нравственности. Там же, прим.

65. Постановления Уездных Начальников и Участковых Приставов по означенным в статье 64 предметам могут быть обжалованы в течение семи дней, считая со дня, в который состоялось постановление. Жалобы приносятся: на постановления Уездных Начальников — Областному Правлению, а на постановления Участковых Приставов — Уездному Начальнику. Там же, ст. 65.

III. Управление в городах.

66. Городами в Туркестанском крае признаются: местопребывания областных и уездных управлений и, сверх того: Старый Маргелан, Туркестан, Чуст, Ура-тюбе и Пенджикент. Там же, ст. 66.

67. В тех городах, где это будет признано полезным, Военным Губернаторам предоставляется, с разрешения Генерал-Губернатора, вводить упрощенное общественное управление, на основании статьи 2109 Общего Губернского Учреждения (изд. 1876 г.). Там же, ст. 67.

68. До введения общественного управления, заведывание хозяйством и благоустройством городов возлагается на Уездных Начальников, а где их нет — на Участковых Приставов, под наблюдением Областных Правлений и Военных Губернаторов, а также при участии депутатов от городских обществ. Там же, ст. 68.

Примечание. Уездным Начальникам и Участковым Приставам в тех городах, в которых возложено на них заведывание городским хозяйством, производятся добавочные столовые деньги из городских доходов. Там же, шт., прим. 14.

69. Управление городом Ташкентом вверяется Начальнику города, которому присваиваются права и обязанности Уездного Начальника. Там же, пол., ст. 69.

70. Полицейское управления в городах: Ташкенте (русской его части), Новом Маргелане и Самарканде действуют на основании общих узаконений, с тем лишь изъятием, что Полицеймейстер русской части Ташкента подчиняется Начальнику города. В прочих городах Туркестанского края заведывание полицией возлагается на Уездных Начальников, причем в городе Казалинске и укрепления Петро-Александровском назначаются особые Полицейские Приставы, подчиняющиеся, на общем основании, Начальникам Казалинского уезда и Аму-Дарьинского отдела. Там же, ст. 70.

71. Города, населенные туземцами, делятся на части, число которых определяется, по постановлению Областного Правления, Военным Губернатором. Заведывание сими частями возлагается на старшин (аксакалов), по выбору домовладельцев. Высший полицейский надзор в городе вверяется старшему аксакалу, назначаемому Военным Губернатором из туземцев, в ведении которого находятся низшие полицейские служители из туземцев. Все содержание полицейской части в туземных городах относится на счет городских доходов. Там же, ст. 71; шт., прим. 1.

72. Для исполнения низших полицейских обязанностей в русских частях городов образуются команды полицейской стражи из вольнонаемных людей, на общем основании, с отнесением расхода на содержание сей стражи на средства подлежащих городов, по принадлежности. Там же, пол., ст. 72.

Примечание 1. Впредь до увеличения общественных доходов в тех городах, где вольнонаемные полицейские команды еще не существуют, для полицейской службы назначается, с разрешения Генерал-Губернатора, необходимое число нижних чинов из местных войск в распоряжение Уездных Начальников, Полицеймейстера и Приставов. Там же, прим. 1.

Примечание 2. В городе Новом Маргелане, впредь до умножения городских средств, содержание существующей там полицейской команды относится на государственное казначейство. Там же, прим. 2.

Примечание 3. Расход на содержание вольнонаемной полицейской стражи в городе Ташкенте относится полностью на счет земского сбора в течение первых трех лет с 1 Января 1887 года. За сим, в четвертом году из земского сбора удовлетворяются три четверти означенного расхода, а одна четверть оного обращается на городские средства; в пятом году на земский сбор относится половина сего расхода, а другая половина падает на доходы города; по истечении же пяти лет расход на полицейскую команду г. Ташкента производится полностью из городских средств. Там же, шт., прим. 8.

Отделение третье.
Установления сельские.
I. Управление оседлого туземного населения.

73. Оседлое туземное население в каждом уезде разделяется на волости, а волости — на сельские общества (аксакальства). 1886 Июн. 12, собр. узак., 817, пол., ст. 73.

Belge 6: 12 Haziran 1886 tarihli Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname-5.

Приложение 6. Положение об управлении Туркестанского края. —— 401

74. Сельское общество (аксакальство) составляется из одного или нескольких мелких, ближайших друг к другу, селений или выселков, хуторов, чеков и курганчей, имеющих общие хозяйственные выгоды по пользованию землей и оросительными каналами (арыками). Там же, ст. 74.

75. Волости образуются из нескольких смежных сельских обществ. При соединении в волости, сельские общества не раздробляются. Там же, ст. 75.

76. В волости полагается от одной до двух тысяч дворов. Там же, ст. 76.

77. Большие населенные пункты, не пользующиеся правами городов, получают общее сельское и волостное устройство, т.е. разделяются на аксакальства и образуют волости. Там же, ст. 77.

78. Перечисление целых волостей из одного уезда в другой разрешается Генерал-Губернатором. Там же, ст. 78.

79. Перечисление обществ из одной волости в другую, и, вообще, изменения в составе волостей разрешаются Областным Правлением, с утверждения Военного Губернатора. Перечисление мелких селений или выселков из одного аксакальства в другое разрешается Уездным Начальником, с согласия сельских обществ, выраженного в приговоре сельского схода; причем увольняющееся общество обязано уплачивать за перечисляемых все подати, сборы и повинности до новой податной раскладки. Тот же порядок соблюдается при перечислении отдельных лиц и семейств из одного общества в другое. О всех перечислениях из одного общества в другое Уездный Начальник доводит до сведения Областного Правления. Там же, ст. 79.

80. Волости заведываются волостными управителями, а сельские общества — сельскими старшинами (аксакалами). Там же, ст. 80.

81. В сельском обществе, состоящем из многолюдного селения, для содействия старшине избираются помощники в таком числе, какое окажется нужным по действительной в том надобности. Там же, ст. 81.

82. Волостные управители, сельские старшины и их помощники назначаются по выбору населения, на три года. Там же, ст. 82.

Примечание. Генерал-Губернатору предоставляется, в исключительных случаях, назначать волостных управителей собственной властью. Там же, прим.

83. В названные должности может быть избран каждый туземный житель, который не подвергался, по суду, взысканиям, пре-

вышающим семидневный арест или денежное взыскание в тридцать рублей, не находится под следствием и судом и имеет от роду не менее двадцати пяти лет. Там же, ст. 83.

84. Избрание волостного управителя производится волостным съездом выборных, которые избираются сельскими сходами, по одному от каждых пятидесяти домохозяев. Там же, ст. 84.

Примечание. В обществах, где за указанным распределением останется более двадцати пяти домов, прибавляется по одному выборному. Там же, прим.

85. Выборы представителей на волостной съезд производятся на сельских сходах, составляющихся из всех домохозяев, в присутствии сельского старшины, простым большинством голосов, при условии, чтобы на сельских сходах участвовало не менее половины всех домохозяев общества. Там же, ст. 85.

86. Время и место для съезда волостных избирателей определяются Уездным Начальником. Там же, ст. 86.

87. Волостной съезд выборных считается состоявшимся, если на нем присутствует не менее двух третей всего числа выборных. Там же, ст. 87.

88. Выборы волостного управителя производятся в присутствии Уездного Начальника или лица, его заменяющего, которые наблюдают только за порядком, не вмешиваясь в самое направление выборов. Там же, ст. 88.

89. Волостной съезд избирает двух кандидатов: одного — на должность волостного управителя, а другого — в кандидаты к нему. Лица сии представляются Уездным Начальником, с его заключением, на утверждение Военного Губернатора. Там же, ст. 89.

90. Военному Губернатору предоставляется утвердить или не утвердить выборы. В последнем случае Губернатор или назначает новые выборы, или замещает должности волостного управителя и кандидата к нему по собственному усмотрению. Там же, ст. 90.

91. Волостной съезд определяет жалованье волостным управителям до избрания оных, соразмерно величине и благосостоянию волости, в размере от трехсот до пятисот рублей, а также сумму на наем писарей и рассыльных, в количестве от трехсот до четырехсот рублей в год. Там же, ст. 91.

92. Приговоры волостных съездов о содержании волостным управителям и о сумме на наем писарей и рассыльных представляются на утверждение Областного Правления. Там же, ст. 92.

93. Сельские старшины, кандидаты к ним и помощники старшины избираются — в присутствии волостного управителя, на-

Belge 6: 12 Haziran 1886 tarihli Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname-6.

Приложение 6. Положение об управлении Туркестанского края. — 403

блюдающего за порядком, но не вмешивающегося в самое направление выборов, — сельским сходом, простым большинством голосов, при условии, чтобы на сельском сходе участвовало не менее половины всех домохозяев общества. Там же, ст. 93.

94. Сельские старшины, кандидаты к ним и помощники старшины утверждаются Уездным Начальником. Там же, ст. 94.

95. Жалованье сельским старшинам и их помощникам определяется сельским сходом, соразмерно величине селения и его благосостоянию, в размере не свыше двухсот рублей в год. Приговоры сельских сходов по сему предмету представляются на утверждение Уездного Начальника. Там же, ст. 95.

96. Определенное волостным съездом и сельским сходом содержание волостному управителю и сельским старшинам и их помощникам собирается по общественной раскладке, вместе с податями, и сдается в Уездное Казначейство в депозит уездного управления, по распоряжению которого упомянутые должностные лица получают назначенное им содержание в сроки и порядком, которые определяются Областным Правлением. Там же, ст. 96.

97. Волостным управителям и сельским старшинам присваиваются особые знаки, для ношения при отправлении ими служебных обязанностей, и выдаются печати по должности для прикладывания, независимо подписи, если они грамотны, к исходящим от них бумагам. Форма знаков и печатей утверждается Генерал-Губернатором. Там же, ст. 97.

Примечание. Знаки и печати заготовляются первоначально на счет земских сумм. Там же, прим.

98. Права, обязанности и круг действий волостного управителя, сельского старшины, волостного съезда и сельского схода определяются соответствующими постановлениями учреждения общественного управления сельских обывателей в Империи (Общ. Учр. Губ., изд. 1876 г., ст. 2157 и след.), с дополнениями, изложенными в нижеследующих статьях (ст. 99—107). Там же, ст. 98.

Примечание. Волостным и сельским обществам туземцев дозволяется содержание открываемых при мечетях школ (медресе и мектебе) относить на общественные средства, не принуждая, однако ни в каком случае к платежу сбора на сию потребность лиц, не желающих участвовать в оном. Там же, прим.

99. На волостного управителя возлагаются: приведение в исполнение судебных решений и правительственных распоряжений, обязанность иметь список числа домов в сельских обществах, следить за прибылью и убылью населения, наблюдать за своевременным

404 — Центральная Азия в составе Российской империи

поступлением всех сборов и исполнением повинностей и надзирать за тем, чтобы в обществах не было неразрешенных сборов и неустановленных повинностей. Там же, ст. 99.

100. Ведению волостного съезда подлежат: избрание народных судей и назначение и раскладка общественных сборов и повинностей, относящихся до нескольких сельских обществ. Там же, ст. 100.

101. На обязанности сельского старшины лежат: созыв частных сходов в селениях, для выбора уполномоченных, которые должны производить раскладку податей в селениях, присутствие на означенных сходах, для наблюдения за порядком, но без вмешательства в самое направление выборов, сбор с населения всех податей и повинностей, выдача в получении денег квитанций и представление собранных сумм в Казначейство. Там же, ст. 101.

102. Жалобы на неправильные действия волостного управителя и сельского старшины по наложению взысканий на подведомственные им лица приносятся Уездному Начальнику. Там же, ст. 102.

103. Волостной управитель, сельский старшина и помощники сельского старшины, в случае неисправного исполнения своих обязанностей или замеченных с их стороны злоупотреблений, удаляются от должности: волостной управитель — Военным Губернатором, а сельский старшина и его помощники — Уездным Начальником. По уважительным причинам, Уездный Начальник имеет право временно отстранить от исполнения обязанностей волостного управителя, с донесением о том немедленно Военному Губернатору. Там же, ст. 103.

104. За важные проступки и преступления по должности волостные управители, сельские старшины и помощники старшины предаются суду Областным Правлением. Там же, ст. 104.

105. За маловажные проступки по должности волостные управители, сельские старшины и помощники старшины подвергаются, по распоряжению Уездного Начальника, замечаниям, выговорам, денежному взысканию не свыше пятнадцати рублей и аресту не свыше семи дней, а по распоряжению Участкового Пристава — денежному взысканию не свыше пяти рублей и аресту не свыше трех дней. Взысканные на сем основании деньги поступают в особый капитал на усиление средств для устройства мест заключения в крае. Там же, ст. 103.

106. За усердную службу, должностные лица общественного управления туземцев могут быть награждаемы, по усмотрению Генерал-Губернатора почетными халатами или денежными выда-

Belge 6: 12 Haziran 1886 tarihli Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname-7.

Приложение 6. Положение об управлении Туркестанского края. — 405

чами из экстраординарной суммы, ассигнуемой в его распоряжение. Там же, ст. 106.

107. Заведывание главными оросительными каналами (арыками) возлагается на арык-аксакалов, а заведывание побочными арыками — на мирабов. Арык-аксакалы назначаются Военным Губернатором, который определяет им и размер содержания из общественных сумм, не выше содержания волостного управителя, а мирабы — по избранию сельских сходов. Взыскание и выдача содержания арык-аксакалам производится порядком, установленным для должностных лиц местного сельского управления; назначение же и выдача содержания мирабам зависит от усмотрения обществ. Там же, ст. 107.

Примечание. Права и обязанности Уездных Начальников, арык-аксакалов и мирабов по заведыванию ирригацией определяются инструкцией, утверждаемой Генерал-Губернатором. Там же, прим.

II. Управление кочевого населения.

108. Кочевое население в каждом уезде разделяется на волости, а волости — на аульные общества. Там же, ст. 108.

109. Число кибиток, входящих в состав волостей и аульных обществ, определяется Областным Правлением, с тем, однако, чтобы число это не превышало: для волостей — две тысячи, а для аульных обществ — двести кибиток. Там же, ст. 109.

Примечание. Кибиткой считается каждое отдельное жилище (юрта, сакля, землянка или дом). Там же, ст. 109, прим.

110. Волости образуются, по местным удобствам, из аульных обществ, соседственных по поземельному пользованию зимними стойбищами. Там же, ст. 110.

111. Перечисление кибиток из одного аульного общества в другое и из волости в волость разрешается Уездным Начальником, если на таковой переход последовало согласие обществ, выраженное в приговоре на аульном сходе или волостном съезде, и с тем притом, чтобы увольняющееся общество приняло на себя обязательство уплачивать за перечисляемых все подати и повинности до новой податной переписи. О всех сих перечислениях Уездный Начальник доводит до сведения Областного Правления. Там же, ст. 111.

112. Перечисление целых аульных обществ из волости в волость разрешается Областным Правлением, с утверждения Военного Губернатора. Там же, ст. 112.

113. Перечисление целых волостей из одного уезда в другой разрешается Генерал-Губернатором. Там же, ст. 113.

406 — Центральная Азия в составе Российской империи

114. Переходя на летовки или зимовки за пределы своих уездов, а также при прохождении чужих уездов и областей, кочевники подчиняются, в полицейском отношении, местным властям, по принадлежности, а казенные и земские сборы и повинности они отбывают в своих уездах. Должностные лица, при перекочевках, остаются при своих обязанностях и следуют с наибольшей партией своей волости или аульного общества. При откочевании из пределов уезда, волостные управители или аульные старшины получают от Уездного Начальника свидетельство, в коем означается число откочевавших кибиток. Перейдя на летовки или зимовки за пределы своего уезда или области, аульные или волостные должностные лица обязаны являться к местному начальству и предъявлять свидетельство, выданное при их откочевании. Там же, ст. 114.

115. Управление кочевыми волостями и аульными обществами образуется на основаниях, указанных в статьях 80—106, с тем лишь изменением, что аульные старшины представляют собранные ими с населения подати и повинности волостному управителю, который сдает их в Уездное Казначейство по платежным объявлениям, выдаваемым Уездным Начальником. Там же, ст. 115.

III. Управление в селениях, заселенных русскими и лицами, не принадлежащими к туземному населению.

116. Каждое селение, заселенное русскими и лицами, не принадлежащими к туземному населению, образует отдельное сельское общество; а с развитием колонизации — образуются постепенно волости из селений, имеющих взаимную между собой связь. Права и обязанности сельского старосты, состав, предметы ведения и порядок действий сельского схода определяются правилами, установленными для общественного управления сельских обывателей в Империи. До образования волостей сельская администрация подчиняется Уездному Начальнику. Там же, ст. 116.

Belge 6: 12 Haziran 1886 tarihli Türkistan Krayı'nın idaresi hakkındaki nizamname-8.

Belge 7: 6 Şubat 1890 tarihli Hazar Ötesi Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname-1.

Kaynak: PSZRİ, T. 10 (1890), No: 6576. "1890 g. fevralya 6. Vremennıye polojeniya ob upravlenii Zakaspiyskoy oblasti."

72 ПАРСТВОВАНІЕ ГОСУДАРЯ Февраля. 1890 Февраля.

6576 Мангишлакскій, Красноводскій, Асхабадскій, Тедженскій и Мервскій. Управленіе увѣдами возлагается по Увѣдными Начальниками.

Предѣлы увѣдовъ утверждаются Военнымъ Министромъ, по представленію Начальника Закаспійской области.

Мѣстопребываніемъ областнаго управленія назначается городъ Асхабадъ; увѣдныхъ управленій: Асхабадскаго—Асхабадъ, Красноводскаго—Красноводскъ, Мангишлакскаго—фортъ Александровскій, Тедженскаго—Кары-Бентъ и Мервскаго—Мервъ.

Права и обязанности Начальника области по гражданскому управленію.

4. Начальникъ Закаспійской области и Командующій въ оной войсками опредѣляется и увольняется Высочайшимъ приказомъ и Высочайшимъ указомъ Правительствующему Сенату, по представленію Военнаго Министра.

5. На обязанность Начальника Закаспійской области возлагается: *а)* заѣдываніе всѣхъ частей населенія во всѣхъ отношеніяхъ; *б)* принятіе мѣръ къ обезпеченію спокойствія и безопасности; *в)* покровительство торговлѣ и промышленности въ предѣлахъ области и изысканіе способовъ къ развитію благосостоянія края, и *г)* приведеніе въ исполненіе распоряженій Правительства и наблюденіе за исполненіемъ законовъ и распоряженій учрежденіями и лицами, въ краѣ находящимися. Начальникъ области обязанъ слѣдить за состояніемъ умовъ населенія и за благонадежностью туземныхъ властей. О всѣхъ обстоятельствахъ, опредѣляющихъ положеніе дѣлъ въ области, Начальникъ оной ведетъ журналъ, который представляетъ ежемѣсячно въ Главный Штабъ.

6. Начальникъ области обязанъ имѣть, по возможности, точныя свѣдѣнія о положеніи дѣлъ въ смежныхъ съ областью азіатскихъ странахъ и, сообразно съ этими свѣдѣніями, принимать мѣры къ выполненію предначертаній Правительства. Онъ заботится объ огражденіи неприкосновенности нашихъ границъ отъ вторженія непріятеля, а также разбойничьихъ шаекъ сосѣднихъ народовъ, и вообще принимаетъ всѣ зависящія отъ него мѣры къ сохраненію спокойствія на границахъ. На предметъ веденія пограничныхъ дѣлъ Начальникъ области снабжается отъ Министерства Иностранныхъ Дѣлъ

Высочайше утвержденною инструкціею и по отдѣльнымъ вопросамъ и дѣламъ получаетъ указанія отъ того же Министерства, по соглашенію, когда въ томъ встрѣчается надобность, съ Военнымъ Министерствомъ. Какъ Министерству Иностранныхъ Дѣлъ, такъ и Военному Министерству, Начальникъ области доставляетъ, сколь возможно чаще, обзоры положенія дѣлъ на границахъ области.

Въ кругъ дѣятельности Начальника Закаспійской области не входятъ сношенія ни съ Бухарскимъ Эмиромъ, ни съ Хивинскимъ Ханомъ, съ которыми непосредственно сносится Туркестанскій Генералъ-Губернаторъ. Начальникъ области состоитъ въ постоянныхъ сношеніяхъ съ ближайшими начальниками территоріи Туркестанскаго генералъ-губернаторства и Послами́комъ нашимъ въ Тегеранѣ, а если встрѣтится надобность,—то и съ Политическимъ Агентомъ нашимъ въ Бухарѣ и Русскимъ Генеральнымъ Консуломъ въ Мешхедѣ.

7. Начальнику Закаспійской области предоставляется, сверхъ указанныхъ выше (ст. 5 и 6), всѣ права и обязанности Губернаторовъ по Общему Губернскому Учрежденію (Свода Зак. Т. II, ч. I) и по другимъ Уставамъ и Учрежденіямъ. Относительно лицъ туземнаго управленія, Начальникъ области имѣетъ право: избирать туземцевъ для занятія должностей волостныхъ управителей, утверждать ихъ въ сихъ должностяхъ и отстранять отъ должности, сѣменять всѣхъ другихъ лицъ туземнаго управленія, подвергать всѣхъ должностныхъ лицъ дисциплинарнымъ взысканіямъ и аресту на сколько трехмѣсячнаго срока и предавать ихъ за преступленія суду. Ему предоставляется право представлять къ наградамъ, кромѣ должностныхъ лицъ, и туземцевъ, оказавшихъ услуги Правительству или причинившихъ дѣйствіями своими пользу краю. О порядкѣ исполненія возложенныхъ на него обязанностей Начальникъ Закаспійской области получаетъ соотвѣтственныя указанія отъ Военнаго Министра.

8. Начальникъ области выдаетъ заграничные паспорты: *а)* русскимъ подданнымъ мусульманамъ, отправляющимся на поклоненіе въ Мекку, равно инокопцамъ, слѣдующимъ изъ сосѣднихъ мусульманскихъ странъ черезъ предѣлы области за границу, и *б)* русскимъ подданнымъ, отправляющимся въ сопредѣльныя мусульманскія страны по торговымъ или инымъ дѣламъ на срокъ свыше шести мѣсяцевъ.

ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА III. 73

Февраля. 1890 Февраля.

Права и обязанности Начальника области по сношеніямъ Командующаго войсками.

9. Начальникъ области, по званію Командующаго войсками, въ оной расположенными, начальствуетъ надъ всѣми регулярными и иррегулярными войсками, а также военными учрежденіями и укрѣпленіями, въ области находящимися.

10. Командующій войсками Закаспійской области пользуется правами Главнаго Начальника военнаго округа.

11. По личному составу мѣстныхъ военно-врачебныхъ заведеній и интендантскаго вѣдомства въ области Командующій войсками пользуется правами Главнаго Начальника военнаго округа, означенными въ статьяхъ 32 и 33 части I книги II Свода Военныхъ Постановленій, изданія 1869 года, и, сверхъ того въ отношеніи указанныхъ чиновъ въ отпускѣ, правами, указанными въ примѣчаніи къ вышепомянутой статьѣ 32.

Примѣчаніе. Въ случаѣ болѣзни или отсутствія Начальника области, исправленіе его должности, а также и его обязанности и права переходятъ впредь до распоряженія высшаго начальства.

12. Годовые отчеты о состояніи области и войскъ, въ ней находящихся, а также свои виды и предположенія, Начальникъ области представляетъ Его Императорскому Величеству: отчетъ о состояніи области—непосредственно отъ себя, сообщая копію Военному Министру, а отчетъ о состояніи войскъ—чрезъ сего послѣдняго.

Областное управленіе.

13. Областное управленіе Закаспійской области состоитъ изъ Военно-Областного Совѣта, съ правами Совѣтовъ Военно-Окружныхъ, Областныхъ: Штаба, Артилерійскаго Управленія, Инженернаго Управленія, Интендантства, Медицинскаго Управленія и Канцеляріи Начальника области.

14. Военно-Областной Совѣтъ состоитъ изъ Предсѣдателя и Членовъ.

15. Въ Совѣтѣ предсѣдательствуетъ Командующій войсками области. Членами Совѣта состоятъ: Начальникъ Областного Штаба, Завѣдывающій артилерійскою частью, Завѣдывающій инженерною частью, Областной Интендантъ, Военно-Медицинскій Инспекторъ и Членъ отъ Военнаго Министерства. Кромѣ сего, Областной Интендантъ, Военно-Медицинскій Инспекторъ и Членъ отъ Военнаго Министерства. Къ обязанностямъ Совѣта, между прочимъ, относятся разсмотрѣніе сѣтныхъ вѣдомостей о доходахъ и расходахъ по всѣмъ частямъ управленія. Сѣтныя росписанія представляются ежегодно въ Августѣ мѣсяцѣ подлежащимъ Министрамъ, по принадлежности, а копіи съ оныхъ сообщаются въ Министерство Финансовъ и Государственный Контроль.

Примѣчаніе. При обсужденіи въ Областномъ Совѣтѣ дѣлъ, касающихся военно-народнаго управленія или военной Закаспійской желѣзной дороги, въ засѣданіяхъ Совѣта участвуютъ, съ правомъ голоса, Правитель Канцеляріи Начальника области и Управляющій Закаспійскою желѣзною дорогою, а по дѣламъ послѣдней категоріи—также и представитель мѣстнаго желѣзнодорожнаго контроля. По дѣламъ почтово-телеграфнаго вѣдомства (почтовая гоньба, устройство почтовыхъ трактовъ и т. п.) въ Областномъ Совѣтѣ участвуетъ, съ правомъ голоса, Начальникъ Бакинскаго почтово-телеграфнаго округа, если онъ находится въ мѣстѣ засѣданія Совѣта, или уполномоченное имъ лицо. На сихъ же основаніяхъ приглашается въ засѣданіе Совѣта и техникъ, состоящій въ распоряженіи Начальника области.

16. Начальникъ Областного Штаба, Завѣдывающій артилерійскою частью, Завѣдывающій инженерною частью, Областной Интендантъ и Областной Военно-Медицинскій Инспекторъ опредѣляются на должности и увольняются отъ оныхъ Высочайшими приказами, по представленію Военнаго Министра.

17. Всѣ вышеназванныя начальствующія лица пользуются правами, предоставленными такимъ же начальствующимъ лицамъ въ военныхъ округахъ Имперіи, а подвѣдомственныя имъ учрежденія содержатся на основаніи изданныхъ для нихъ штатовъ.

18. Почтовая и телеграфная части въ области дѣйствуютъ на основаніи существующихъ въ Имперіи общихъ законоположеній.

19. Теченіе дѣлъ хозяйственныхъ въ области, какъ по военной, такъ и по гражданской частямъ, равно обязанности и права по означеннымъ дѣламъ, опредѣляются правилами, издаваемыми порядокъ для дѣлъ военнаго законодательства установленными.

Указное управленіе.

20. Управленіе увѣдами въ Закаспійской области, со входящими въ составъ ихъ городами и посе-

Belge 7: 6 Şubat 1890 tarihli Hazar Ötesi Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname-2.

74 ЦАРСТВОВАНІЕ ГОСУДАРЯ 1890 Февраля.

6576 ніемъ, сосредоточивается въ лицѣ Уѣздныхъ Начальниковъ, назначаемыхъ изъ военныхъ чиновъ.

21. На обязанности Уѣзднаго Начальника возлагается: *а)* слѣдить за спокойствіемъ и порядкомъ въ мѣстномъ населеніи и состояніемъ умовъ населенія и, въ случаѣ нарушенія порядка, немедленно принимать мѣры къ его возстановленію; *б)* наблюдать за точнымъ исполненіемъ властями своихъ обязанностей; *в)* надзирать за правильнымъ поступленіемъ податей и сборовъ и правильною ихъ раскладкою, за исчисленіемъ населенія и порядкомъ кочеванія, заѣзжихъ, чтобы судъ и расправа у туземцевъ, отправлялись, согласно установленнымъ для сего правилъ, и *г)* слѣдить за пребывающими въ аулахъ неблагонадежными людьми и неукрывательствомъ въ аулахъ лицъ, преслѣдуемыхъ закономъ.

Вообще же Уѣздный Начальникъ исполняетъ обязанности, возложенныя на Уѣздныхъ Исправниковъ въ Имеріи, на основаніи общихъ для уѣздной полиціи правилъ, насколько они приложимы къ мѣстнымъ условіямъ, причемъ о всѣхъ важнѣйшихъ случаяхъ онъ обязанъ доносить Начальнику области, испрашивая, въ случаѣ надобности, его указаній.

Права Уѣзднаго Начальника относительно чиновъ подвѣдомственнаго ему управленія опредѣляются также общими правилами, установленными для Уѣздныхъ Исправниковъ въ Имеріи. Въ отношеніи туземнаго народнаго управленія Уѣздному Начальнику предоставляется: *а)* избирать лицъ для замѣщенія аульи въ волостяхъ, представляя объ утвержденіи ихъ въ должностяхъ Начальнику области; *б)* временно отстранять отъ должности аульныхъ старшинъ, испрашивая утвержденіе этой мѣры у Начальника области; *в)* подвергать должностныхъ лицъ дисциплинарнымъ взысканіямъ и аресту на самое мѣсячное время, и *г)* представлять Начальнику области о наградженіи подчиненныхъ Уѣздному Начальнику должностныхъ лицъ и туземцевъ, отличившихся усердіемъ или принесшихъ пользу краю.

22. Уѣздные Начальники выдаютъ заграничные паспорты русскимъ подданнымъ, отправляющимся въ сопредѣльныя страны по торговымъ или инымъ дѣламъ, на срокъ не свыше шести мѣсяцевъ.

23. При Уѣздныхъ Начальникахъ состоитъ Помощникъ и Уѣздные Управленія.

24. Въ случаѣ отсутствія или болѣзни Уѣзднаго Начальника, должность его исправляетъ его Помощникъ.

25. Въ Мангышлакскомъ и Красноводскомъ уѣздахъ Уѣздные Начальники подчинены, въ отношеніи войскъ, правами Уѣздныхъ Воинскихъ Начальниковъ, если на службѣ въ уѣздѣ нѣтъ лица, старше ихъ въ чинѣ.

26. Обязанности мѣстныхъ военныхъ начальниковъ въ отдѣльныхъ укрѣпленіяхъ или постахъ области, относительно исполненія требованій Уѣздныхъ Начальниковъ, опредѣляются общими военными узаконеніями (ст. 264—266 ч. 1, кн. III, Свода Воен. Пост., изд. 1869 г.).

Мѣстное управленіе туземными населеніемъ.

27. Туземное населеніе, для управленія онымъ, раздѣляется на волости и аулы. Распредѣленіе туземцевъ по волостямъ и ауламъ сообразуется съ мѣстными удобствами для занятыванія населеніемъ, съ порядкомъ кочеванія населенія или пользованія имъ поземельными угодьями, а гдѣ необходимо—и съ родовымъ его раздѣленіемъ.

28. Опредѣленіе числа волостей и указаніе границъ между онѣми производятся въ Уѣздныя Управленія и употребляются, съ разрѣшенія Военнаго Министра, на общественныя надобности.

Примѣчаніе. Порядокъ кочеванія сохраняется согласно мѣстнымъ обычаямъ.

29. Волостью завѣдываетъ волостной управитель, ауломъ—аульный старшина.

30. Волостные управители и аульные старшины назначаются изъ туземцевъ по выбору начальства (ст. 7 и 21, п. *а*). На эти должности избираются лица благонадежныя, распорядительныя и по имуществу имѣющія между туземцами вліяніе.

31. Волостные управители и аульные старшины присвоиваются особые знаки, которые они обязаны носить при исполненіи своихъ обязанностей, и печати для прикладыванія мѣстно подписи къ исходящимъ бумагамъ. Означенные знаки выдаются Уѣздными Управленіями всѣмъ волостнымъ управителямъ и аульнымъ старшинамъ, а печати—тѣмъ изъ нихъ, которые не умѣютъ писать по-русски. Форма знаковъ и печатей утверждается Начальникомъ области, а изготовленіе производится на счетъ суммъ, поступающихъ съ населенія на общественныя надобности. При оставленіи должности, а равно въ случаѣ смерти должностнаго лица, знакъ и печать возвращаются Уѣздному Начальнику, для передачи преемнику.

32. Главнѣйшія обязанности волостныхъ управителей состоятъ въ слѣдующемъ: они наблюдаютъ за сохраненіемъ спокойствія и порядка въ волости, прекращая немедленно всякія ссоры и драки, за порядкомъ кочеванія, за исполненіемъ законовъ и приказаній начальства и за пребывающими въ аулахъ подозрительными личностями; они собираютъ подати, представляютъ деньги въ Уѣздное Управленіе, слѣдятъ за исполненіемъ установленныхъ натуральныхъ повинностей, ведутъ счисленіе кибитокъ въ аулахъ, надзираютъ за дѣйствіями аульныхъ старшинъ и вообще сосредоточиваютъ въ себѣ полицейскую и распорядительную власть въ волости. О важнѣйшихъ случаяхъ волостные управители немедленно доносятъ Уѣздному Начальнику.

33. Волостные управителямъ предоставляется право, за неисполненіе ихъ законныхъ требованій и маловажные проступки, какъ напримѣръ драки и ссоры, подвергать виновныхъ, производящихъ въ предѣлахъ вѣренныхъ имъ ауловъ, аресту до трехъ дней и денежному штрафу до трехъ рублей, кромѣ одного лица, имѣющихъ чины и ордена; о сихъ послѣднихъ волостные управители представляютъ Уѣздному Начальнику.

Примѣчаніе. Взысканные на основаніи сей (33) статьи штрафы представляются въ Уѣздныя Управленія и употребляются, съ разрѣшенія Военнаго Министра, на общественныя надобности.

34. Аульный старшина, находясь въ непосредственномъ подчиненіи волостному управленію, исполняетъ въ ауѣ обязанности, которыя по волостямъ возложены (ст. 32) на волостнаго управителя.

35. Аульный старшина о лицахъ, не исполнившихъ его приказаній или совершившихъ проступокъ, представляетъ на распоряженіе волостнаго управителя. Въ важныхъ случаяхъ аульный старшина имѣетъ право немедленно арестовать буйствующаго или производящаго безпорядокъ и препровождать его къ волостному управителю.

Примѣчаніе. Болѣе подробное указаніе обязанностей и порядка дѣйствій волостныхъ управителей и аульныхъ старшинъ излагается въ инструкціяхъ, получаемыхъ ими отъ ближайшаго ихъ начальства.

36. Волостнымъ управителямъ производится жалованье на счетъ сбора на общественныя надобности. Размѣръ жалованья утверждается Военнымъ Министромъ, по представленію Начальника области.

37. Аульнымъ старшинамъ жалованья не полагается, но обществомъ обязано доставлять имъ средства для исполненія ихъ обязанностей, снабжая ихъ лошадьми для разъѣздовъ, народомъ людей для посылокъ и т. п.

38. Волостнымъ управителямъ полагается имѣть писцоводителя для переписки и разсылныхъ, въ опредѣленномъ начальствомъ числѣ. Писмоводитель и разсыльные содержатся на счетъ сбора на общественныя надобности.

39. Въ случаѣ переселенія, съ разрѣшенія Начальства, изъ предѣловъ Закаспійской области въ другія мѣстности, туземцы получаются въ полицейскомъ отношеніи начальствамъ сихъ мѣстностей во все время кочеванія.

(Штаты см. въ концѣ Тома.)

6577.—Февраля 6. Высочайше утвержденное Положеніе о Сибирской чувашской учительской школѣ.

Мнѣніе Государственнаго Совѣта, Высочайше утвержденное, 6 Февраля 1890 года (Собр. Узак. 1890 г. Апрѣля 6, ст. 295).—Государственный Совѣтъ, въ Соединенныхъ Департаментахъ Государственной Экономіи и Законовъ и въ Общемъ Собраніи, разсмотрѣвъ представленіе Министра Народнаго Просвѣщенія о нѣкоторыхъ измѣненіяхъ въ устройствѣ учебныхъ заведеній для инородцевъ въ Казанскомъ учебномъ округѣ, *мнѣніемъ положилъ:*

I. Проекты Положенія о Симбирской чувашской учительской школѣ и штата сего учебнаго заведенія представить на Высочайшее Его Императорскаго Величества утвержденіе.

II. На покрытіе исчисленнаго по упомянутому въ отд. I штату расхода, въ размѣрѣ 10.940 рублей, отпускать изъ средствъ государственнаго казначейства, въ дополненіе къ суммѣ (3.524 р. 50 к.), ассигнуемой нынѣ на содержаніе чувашской школы въ городѣ Симбирскѣ, по пяти тысячъ четыреста пятнадцати рублей пятидесяти копѣекъ ежегодно, со внесеніемъ означеннаго расхода въ подлежащія раздѣленія смѣтъ Министерства Народнаго Просвѣщенія.

III. Впредь до разрѣшенія общаго вопроса объ обязательной пересылкѣ по почтѣ корреспонденціи правительственныхъ установленій, предоставить Симбирской чувашской учительской школѣ пользоваться правомъ безплатной почтовой пересылки на условіяхъ, общихъ для всѣхъ правительственныхъ учебныхъ заведеній.

IV. Въ дополненіе къ суммѣ въ 33.950 рублей, назначенной по Высочайше утвержденному, 27

*

6577

Belge 7: 6 Şubat 1890 tarihli Hazar Ötesi Oblastı'nın idaresi hakkındaki geçici nizamname-3.

ОБЪ УПРАВЛЕНІИ ОБЛАСТЕЙ АКМОЛИНСКОЙ, СЕМИПАЛАТИНСКОЙ, СЕМИРѢЧЕНСКОЙ, УРАЛЬСКОЙ И ТУРГАЙСКОЙ.

ВВЕДЕНІЕ.

Ст. **1.** Области, управленіе коихъ опредѣляется симъ положеніемъ, суть Акмолинская, Семипалатинская, Семирѣченская, Уральская и Тургайская. 1891 Марта 25, собр. узак., 469, пол., ст. 1.

Примѣчаніе. Въ 1892 году Высочайше утвержденнымъ мнѣніемъ Государственнаго Совѣта постановлено: Не приступая къ приведенію въ дѣйствіе Положенія объ управленіи степныхъ областей, впредь до особаго о семъ постановленія, производить съ 1 Января 1892 года взиманіе оброчной подати съ сельскихъ обществъ въ областяхъ Акмолинской, Семипалатинской и Семирѣченской на основаніяхъ, установленныхъ симъ Положеніемъ (ст. 149—152), и въ размѣрѣ, опредѣленномъ въ примѣчаніи къ статьѣ 150. 1892 Янв. 28, собр. узак., 235.

2. Акмолинская область состоитъ изъ пяти уѣздовъ: Омскаго, Петропавловскаго, Акмолинскаго, Кокчетавскаго и Атбасарскаго. Тамъ же, ст. 2.

3. Семипалатинская область состоитъ изъ пяти уѣздовъ: Семипалатинскаго Павлодарскаго, Каркаралинскаго, Усть-Каменогорскаго и Зайсанскаго. Тамъ же, ст. 3.

4. Семирѣченская область состоитъ изъ шести уѣздовъ: Вѣрненскаго, Капальскаго, Лепсинскаго, Пржевальскаго, Пишпекскаго и Джаркентскаго. Тамъ же, ст. 4.

5. Уральская область состоитъ изъ четырехъ уѣздовъ: Уральскаго, Калмыковскаго, Гурьевскаго и Темирскаго. Тамъ же, ст. 5.

6. Тургайская область состоитъ изъ четырехъ уѣздовъ: Актюбинскаго, Николаевскаго, Иргизскаго и Тургайскаго. Тамъ же, ст. 6.

7. Границы областей и ихъ уѣздовъ утверждаются въ общемъ установленномъ порядкѣ. Тамъ же, ст. 7.

8. Управленіе областей составляютъ: 1) Главное управленіе въ областяхъ: Акмолинской, Семипалатинской и Семирѣченской; 2) управленіе отдѣльными частями разныхъ вѣдомствъ; 3) мѣстныя административныя установленія: а) областныя, б) уѣздныя, в) городскія, г) сельскія; 4) установленія судебныя. Тамъ же, ст. 8.

9. Мѣстопребываніемъ управленій назначаются: главнаго для областей Акмолинской, Семипалатинской и Семирѣченской—городъ Омскъ; областныхъ: Акмолинскаго—временно городъ Омскъ, Семипалатинскаго—городъ Семипалатинскъ, Семирѣченскаго—городъ Вѣрный, Уральскаго—городъ Уральскъ, Тургайскаго—городъ Оренбургъ и уѣздныхъ—одноименные съ уѣздами города. Тамъ же, ст. 9.

10. Управленіе населеніемъ казачьихъ войскъ и отдѣльными частями по вѣдомству Министерствъ: Военнаго, Финансовъ, Государственныхъ Имуществъ и Народнаго Просвѣщенія, а также Государственнаго Контроля, за исключеніемъ, указанными въ семъ положеніи, опредѣляется общими узаконеніями. Тамъ же, ст. 10.

11. Инородцы областей, кочевые и осѣдлые, пользуются правами сельскихъ обывателей. Права и преимущества, присвоенныя другимъ состояніямъ Имперіи, инородцы пріобрѣтаютъ на основаніи общихъ законовъ. Тамъ же, ст. 11.

12. Инородцы, принявшіе православную вѣру, причисляются, въ случаѣ желанія, къ городамъ или русскимъ селеніямъ, безъ испрошенія согласія обществъ и безъ увольнительныхъ приговоровъ, причемъ освобождаются полизанію отъ обязанія воинской повинности. Тамъ же, ст. 12.

РАЗДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

Административное устройство.

ГЛАВА ПЕРВАЯ.

Главное управленіе областей: Акмолинской, Семипалатинской и Семирѣченской.

13. Главное управленіе областей: Акмолинской, Семипалатинской и Семирѣченской вѣдается Степнымъ Генералъ-Губернаторомъ, опредѣляемому и увольняемому по непосредственному усмотрѣнію Его Императорскаго Величества Именными Высочайшими указами Правительствующему Сенату и приказами въ общеустановленномъ порядкѣ. 1891 Марта 25, собр. узак., 469, пол., ст. 13.

14. Въ случаяхъ увольненія, смерти, тяжкой болѣзни или отсутствія изъ края Генералъ-Губернатора, если при этомъ исполненіе его обязанностей не будетъ поручено Государемъ Императоромъ другому лицу, въ исправленіе должности Генералъ-Губернатора вступаетъ старшій по службѣ изъ нѣсколькихъ Военныхъ Губернаторовъ. Тамъ же, ст. 14.

15. Права, обязанности и образъ дѣйствій Генералъ-Губернатора, а также отношенія его къ Верховной Власти, государственнымъ и мѣстнымъ установленіямъ,

Belge 8: 25 Mart 1891 tarihli Akmolla, Semipalatinsk, Yedisu, Ural ve Turgay Oblastları'nın İdaresi hakkındaki nizamname-1. (Bozkır nizamnamesi)

Kaynak: Polojeniye ob upravlenii oblastey Akmolinskoy, Semipalatinskoy, Semireçenskoy, Uralskoy i Turgayskoy, 1892.

Разд. I.—*Административное устройство.* 5

опредѣляются правилами, содержащимися въ статьяхъ 208—251 Общаго Учрежденія Губернскаго, и постановленіями сего Положенія. Тамъ же, ст. 15.

16. Генералъ-Губернаторъ: 1) утверждаетъ торги на всякую сумму по тѣмъ казеннымъ строительнымъ работамъ, на производство которыхъ кредиты назначены установленнымъ порядкомъ; 2) утверждаетъ проекты и смѣты по симъ работамъ, равно какъ подряды, поставки и другіе договоры частныхъ лицъ съ казною, тѣ и другіе на сумму до тридцати тысячъ рублей, если уже посѣдовало назначеніе кредитовъ, потребныхъ на сіи операціи, и 3) избираетъ опредѣленные закономъ способы производства работъ по казеннымъ сооруженіямъ, съ тѣмъ, однако, чтобы распоряженія по всѣмъ упомянутымъ предметамъ не выходили за предѣлы назначенныхъ суммъ. Тамъ же, ст. 16.

17. Генералъ-Губернатору предоставляется высылать впередъ, по политической неблагонадежности, впроводимъ въ назначенныя, по соглашенію съ Министромъ Внутреннихъ Дѣлъ, мѣстности Имперіи, на срокъ не свыше шести лѣтъ. О каждомъ такомъ распоряженіи Генералъ-Губернаторъ доводитъ до свѣдѣнія Министра Внутреннихъ Дѣлъ, съ подробнымъ объясненіемъ причинъ, побудившихъ его принять оную мѣру. Тамъ же, ст. 17.

18. При Генералъ-Губернаторѣ состоитъ Канцелярія. Тамъ же, ст. 18.

ГЛАВА ВТОРАЯ.

Мѣстныя административныя установленія.

ОТДѢЛЕНІЕ ПЕРВОЕ.

Установленія областныя.

19. Областное управленіе образуютъ: Военный Губернаторъ и Областное Правленіе. Въ областяхъ Семирѣченской и Уральской Военные Губернаторы суть вмѣстѣ съ тѣмъ Наказные Атаманы казачьихъ войскъ. Тамъ же, ст. 19.

20. Права и обязанности Военныхъ Губернаторовъ опредѣляются правилами, изложенными въ статьяхъ 264—428 Общаго Учрежденія Губернскаго, и постановленіями сего Положенія. Тамъ же, ст. 20.

21. Военные Губернаторы опредѣляются и увольняются по представленію Министра Внутреннихъ Дѣлъ, основанному на предварительномъ соглашеніи съ Военнымъ Министромъ, Именными Высочайшими указами Правительствующему Сенату и приказами въ общеустановленномъ порядкѣ. Тамъ же, ст. 21.

22. Вице-Губернаторы, Совѣтники и члены общаго присутствія Областнаго Правленія опредѣляются и увольняются въ порядкѣ, установленномъ статьею 179 Устава о Службѣ по опредѣленію отъ Правительства. Тамъ же, ст. 22.

23. Въ случаяхъ отсутствія или болѣзни Военнаго Губернатора, обязанности его по гражданскому управленію исполняетъ Вице-Губернаторъ, а за отсутствіемъ

или болѣзни сего послѣдняго—лицо по назначенію Степнаго Генералъ-Губернатора въ областяхъ, ему подчиненныхъ, а въ областяхъ Уральской и Тургайской по назначенію Министра Внутреннихъ Дѣлъ. Тамъ же, ст. 23.

24. При Военномъ Губернаторѣ состоятъ чиновники особыхъ порученій. Тамъ же, ст. 24.

25. Областное Правленіе пользуется правами и исполняетъ обязанности Губернскаго Правленія. Независимо отъ сего Областное Правленіе вѣдаетъ всѣ дѣла по области, для которыхъ не существуетъ особыхъ учрежденій. По дѣламъ общественнаго управленія инородцевъ и другихъ сельскихъ обывателей Областное Правленіе дѣйствуетъ на правахъ Губернскаго по крестьянскимъ дѣламъ Присутствія. Тамъ же, ст. 25.

Примѣчаніе. Областныя Правленія Уральское и Тургайское, по завѣдыванію государственными имуществами, находящимися въ предѣлахъ сихъ областей, подчиняются Министерству Государственныхъ Имуществъ на тѣхъ же основаніяхъ, на какихъ подчинены ему въ прочихъ мѣстностяхъ Управленія Государственныхъ Имуществъ. Тамъ же, прим.

26. Областное Правленіе образуютъ общее присутствіе и канцелярія. Составъ общаго присутствія и права и обязанности его членовъ опредѣляются общимъ учрежденіемъ Губернскихъ Правленій. Тамъ же, ст. 26.

Примѣчаніе. Отношенія областнаго Врачебнаго Инспектора къ врачамъ казачьихъ войскъ опредѣляются особою инструкціею, издаваемою по соглашенію Министровъ Военнаго и Внутреннихъ Дѣлъ. Тамъ же, прим.

27. Переписка, производящаяся за основаніи Общаго Учрежденія Губернскаго въ губернаторской канцеляріи, возлагается на канцелярію Областнаго Правленія. Тамъ же, ст. 27.

28. При Акмолинскомъ, Семипалатинскомъ и Семирѣченскомъ Областныхъ Правленіяхъ состоятъ типографіи на общемъ для губернскихъ типографій основаніи. Тамъ же ст. 28

ОТДѢЛЕНІЕ ВТОРОЕ.

Установленія уѣздныя и городовыя.

I. Уѣздное Управленіе.

29. Уѣзды съ находящимися въ нихъ городами, кромѣ городовъ, имѣющихъ отдѣльное управленіе, состоятъ въ вѣдѣніи Уѣздныхъ Начальниковъ. Тамъ же, ст. 29.

30. Уѣздные Начальники опредѣляются и увольняются: въ областяхъ Акмолинской, Семипалатинской и Семирѣченской—Степнымъ Генералъ-Губернаторомъ, по представленіямъ Военныхъ Губернаторовъ, а въ Уральской и Тургайской областяхъ—Военными Губернаторами. Тамъ же, ст. 30.

31. Уѣздный Начальникъ пользуется правами и исполняетъ обязанности, присвоенными по общему закону Уѣздному Исправнику и уѣздному полицейскому управленію. Тамъ же, ст. 31.

Belge 8: 25 Mart 1891 tarihli Akmolla, Semipalatinsk, Yedisu, Ural ve Turgay Oblastları'nın İdaresi hakkındaki nizamname-2.

РАЗД. I.—*Административное устройство.*

32. Въ отношеніи населенія казачьихъ войскъ вѣдомство Уѣзднаго Начальника ограничивается предметами общей полиціи. Такъ же, ст. 32.

33. По отношенію къ общественному управленію сельскаго населенія, кочевато и осѣдлаго, на Уѣздныхъ Начальниковъ возлагаются права и обязанности, правоваенныя, по закону, Уѣзднику по крестьянскимъ дѣламъ Присутствію и непремѣнному его Члену, съ дополненіями, изложенными въ слѣдующихъ статьяхъ (34—38). Такъ же, ст. 33.

34. Уѣзднику Начальнику принадлежитъ надзоръ за всѣми установленіями общественнаго управленія инородцевъ и прочихъ сельскихъ обывателей въ предѣлахъ уѣзда, а равно производство ревизій означенныхъ установленій, какъ по непосредственному его усмотрѣнію, такъ и по порученіямъ Военнаго Губернатора или Областнаго Правленія. Такъ же, ст. 34.

35. Уѣздный Начальникъ имѣетъ право разсматривать всѣ приговоры, постановленные волостными, аульными и сельскими сѣздами и сходами въ предѣлахъ вѣреннаго ему уѣзда. Такъ же, ст. 35.

36. Если Уѣздный Начальникъ удостовѣрится, что приговоръ сѣзда или схода постановленъ несогласно съ законами, или клонится къ явному ущербу общества, либо нарушаетъ законныя права отдѣльныхъ его членовъ, то онъ, остановивъ исполненіе сего приговора, представляетъ его, вмѣстѣ съ своимъ заключеніемъ, Областному Правленію, отъ котораго зависитъ утвердить или отмѣнить приговоръ сѣзда или схода. Такъ же, ст. 36.

37. Приговоры объ удаленіи порочныхъ членовъ изъ среды инородческихъ и крестьянскихъ обществъ, а также о вступленіи обществами въ свою среду лицъ, опороченныхъ по суду, повѣряются Уѣзднымъ Начальникомъ и представляются имъ, вмѣстѣ съ его заключеніемъ, въ Областное Правленіе. Въ томъ же порядкѣ представляются въ Областное Правленіе и жалобы на упомянутые приговоры, если таковыя будутъ принесены. Такъ же, ст. 37.

38. Уѣздный Начальникъ, если признаетъ необходимымъ, дѣлаетъ распоряженіе о заключеніи подъ стражу лицъ, подлежащихъ удаленію изъ обществъ по состоявшимся о нихъ приговорамъ. Такъ же, ст. 38.

39. Уѣздные Начальники имѣютъ право повергать инородцевъ, за ослушаніе законныхъ распоряженій властей и за проступки, означенные въ примѣчаніи къ сей статьѣ, аресту не свыше семи дней или денежному взысканію не свыше пятидесяти рублей. Наказанія сіи налагаются по постановленіямъ Уѣздныхъ Начальниковъ, причемъ постановленія объ арестѣ приводятся немедленно въ исполненіе. Копіи съ постановленій объ арестѣ препровождаются въ мѣста заключенія, одновременно съ подвергаемыми аресту. Денежныя взысканія поступаютъ въ особый капиталъ на усиленіе средствъ для устройства мѣстъ заключенія въ областяхъ. Такъ же, ст. 39.

Примѣчаніе. Преступленія, за которые Уѣздный Начальникъ можетъ налагать на инородцевъ взысканія, опредѣленныя въ сей статьѣ, правила изъ другаго рода суть: 1) противъ порядка управленія; 2) противъ благочинія, спокойствія и нравственности; 3) противъ общественной тишины, неблагочинія и

грубости къ лицамъ, облеченнымъ правительственною или общественною властью, равно служащимъ родителямъ и особѣ царской. Такъ же, прим.

40. Постановленія Уѣздныхъ Начальниковъ по предметамъ, означеннымъ въ статьѣ 39, могутъ быть обжалованы въ теченіе двухъ недѣль, считая со дня, въ который состоялось постановленіе. Жалобы приносятся Областному Правленію. Такъ же, ст. 40.

41. При Уѣздномъ Начальникѣ состоятъ Помощникъ и канцелярія. Такъ же, ст. 41.

42. На Помощника Уѣзднаго Начальника должно исполненіе порученій его посѣщать, а равно замѣна его въ случаяхъ отсутствія или болѣзни. Такъ же, ст. 42.

43. Для исполненія низшихъ полицейскихъ обязанностей въ распоряженіи Уѣзднаго Начальника состоятъ вольнонаемные полицейскіе служители. Такъ же, ст. 43.

Примѣчаніе. Суммы, опредѣленныя по штату на наемъ нижнихъ полицейскихъ служителей въ уѣздныхъ управленіяхъ, распредѣляются между управленіями, по мѣрѣ дѣйствительной надобности, Областнымъ Правленіемъ, съ утвержденія Губернатора. Такъ же, ст., прим. 7.

44. Для завѣдыванія пограничными съ Китайскою Имперіею пропускными пунктами: Бахты, Хоргоса и Тереты Семирѣченской области состоитъ въ распоряженіи Уѣздныхъ Начальниковъ особое чиновники, знающіе мѣстныя нарѣчія. Такъ же, ст. 44.

45. Въ каждомъ уѣздѣ состоятъ: уѣздный врачъ, фельдшеръ и повивальная бабка, на общемъ основаніи. Такъ же, ст. 45.

46. Уѣздный врачъ обязанъ подавать врачебное пособіе безплатно, снабжая больныхъ медикаментами на счетъ особой суммы, ассигнуемой для сего въ распоряженіе Областнаго Правленія. Такъ же, ст. 46.

47. На попеченіе уѣздныхъ врачей возлагается распространеніе оспопрививанія и обученіе оному учениковъ изъ мѣстныхъ жителей. Такъ же, ст. 47.

48. Для завѣдыванія ветеринарною частью полагается въ каждомъ уѣздѣ уѣздный ветеринарный врачъ, состоящій подъ непосредственнымъ надзоромъ областнаго Врачебнаго Инспектора. Такъ же, ст. 48.

II. Управленіе въ городахъ.

49. Городами въ областяхъ: Акмолинской, Семипалатинской, Семирѣченской, Уральской и Тургайской признаются поселенія, въ которыхъ квартиры мѣста пребыванія областныхъ и уѣздныхъ управленій, и, кромѣ того, поселеніе Кокбаты въ Семипалатинской области. Такъ же, ст. 49.

50. Завѣдываніе хозяйствомъ и благоустройствомъ городовъ, въ коихъ не введено общественное управленіе, возлагается, при участіи депутатовъ отъ городскихъ обществъ, на Уѣздныхъ Начальниковъ, подъ наблюденіемъ Губернаторовъ и Областныхъ Правленій. Губернаторамъ предоставляется вводить въ таковыхъ

Belge 8: 25 Mart 1891 tarihli Akmolla, Semipalatinsk, Yedisu, Ural ve Turgay Oblastları'nın İdaresi hakkındaki nizamname-3.

57. Волости образуются, по мѣстнымъ удобствамъ, изъ аульныхъ обществъ, сообразно съ расположеніемъ аульныхъ стойбищъ. Тамъ же, ст. 57.

58. Аульныя общества образуются изъ кибитковладѣльцевъ, имѣющихъ опредѣленное поземельное пользованіе. Тамъ же, ст. 58.

59. Перечисленіе кибитковладѣльцевъ изъ одного аульнаго общества въ другое разрѣшается: въ предѣлахъ одного уѣзда—мѣстными Уѣздными Начальниками, а изъ одного уѣзда въ другой—по согласованію подлежащихъ Уѣздныхъ Начальниковъ. На таковой переходъ должно послѣдовать согласіе аульныхъ обществъ, выраженное въ увольнительномъ и пріемномъ приговорахъ. Подати и повинности за перечисленныхъ остаются на отвѣтственности увольняющаго общества до новой подлетной переписи. О всѣхъ сихъ перечисленіяхъ Уѣздный Начальникъ доводитъ до свѣдѣнія Областнаго Правленія. Тамъ же, ст. 59.

60. Перечисленіе аульныхъ обществъ изъ волости въ волость разрѣшается Областнымъ Правленіемъ. Тамъ же, ст. 60.

61. Переходя на лѣтовки или зимовки за предѣлы своихъ уѣздовъ, а также при прохожденіи чужихъ уѣздовъ и областей, кочевники подчиняются въ полицейскомъ отношеніи мѣстнымъ властямъ, по принадлежности, а казенные и земскіе сборы и повинности они отбываютъ въ своихъ уѣздахъ. Должностныя лица при перекочевкахъ остаются при своихъ обязанностяхъ. При отклоненіи изъ предѣловъ уѣзда, волостные управители или аульные старшины получаютъ отъ Уѣзднаго Начальника свидѣтельство, въ коемъ означается число откочевавшихъ кибитокъ. Перейдя на лѣтовки или зимовки за предѣлы своего уѣзда или области, аульныя или областныя должностныя лица обязаны явиться къ мѣстному начальству и предъявить свидѣтельство, выданное при ихъ откочеваніи. Тамъ же, ст. 61.

62. Волости заѣдываются волостными управителями, а аульныя общества—аульными старшинами. Тамъ же, ст. 62.

63. Волостные управители и аульные старшины назначаются по выбору населенія, на три года. Тамъ же, ст. 63.

Примѣчаніе. Министру Внутреннихъ Дѣлъ—по областямъ Уральской и Тургайской, и Степному Генералъ-Губернатору—по областямъ Акмолинской и Семипалатинской и Семирѣченской,—предоставляется, въ исключительныхъ случаяхъ, разрѣшать замѣщеніе должностей волостныхъ управителей безъ производства выборовъ. Тамъ же, прим.

64. Въ должности волостнаго управителя и аульнаго старшины можетъ быть избранъ каждый кибитковладѣлецъ волости или аульнаго общества, по принадлежности, не подвергавшійся по суду взысканіямъ, превышающимъ семидневный аресть или денежное взысканіе въ тридцать рублей, не находящійся подъ слѣдствіемъ и судомъ и имѣющій отъ роду не менѣе двадцати пяти лѣтъ. Тамъ же, ст. 64.

65. Избраніе волостнаго управителя производится волостнымъ съѣздомъ выборныхъ, которые избираются аульными съѣздами, по одному на каждые пятьдесятъ кибитковладѣльцевъ. Тамъ же, ст. 65.

Примѣчаніе. Если при дѣленіи числа кибитковладѣльцевъ аульнаго общества на пятьдесятъ, получится въ остаткѣ не менѣе двадцати пяти, то къ числу выборныхъ прибавляется еще одинъ. Тамъ же, прим.

городахъ, съ разрѣшенія Степнаго Генералъ-Губернатора въ областяхъ Акмолинской, Семипалатинской и Семирѣченской и Министра Внутреннихъ Дѣлъ въ областяхъ Уральской и Тургайской, упрощенное общественное управленіе, состоящее изъ Городского Старосты (Учр. Сибир., ст. 69, прим. 1). Тамъ же, ст. 69.— Ср. 1886 мар. 18 (4183) ст. 1.

Примѣчаніе. Города: Уральскъ, Калмыковъ и Гурьевъ, впредь до введенія въ нихъ общественнаго управленія, состоятъ подъвѣдомствомъ городского хозяйства, въ вѣдѣніи Войскового Хозяйственнаго Правленія Уральскаго казачьяго войска. 1891 Март. 25, собр. узак., 464, пол., ст. 56, прим.

51. Въ городахъ Омскѣ, Петропавловскѣ, Семипалатинскѣ, Вѣрномъ и Уральскѣ состоятъ отдѣльныя городскія полицейскія управленія, дѣйствующія на основаніи общихъ законовъ о городской полиціи. Тамъ же, ст. 51.

Примѣчаніе. Пригородныя казачьи поселенія подчиняются въ полицейскомъ отношеніи городскимъ полицейскимъ управленіямъ. Тамъ же, прим.

52. Въ городахъ Акмолинскѣ, Кокчетавѣ, Зайсанѣ, Павлодарѣ, Устькаменогорскѣ, Копбесты, Джаркентѣ, Копалѣ, Лепсинскѣ, Пржевальскѣ и Николаевскѣ учреждаются, для заѣдыванія дѣлами полиціи, Городскіе Пристава, состоящіе въ непосредственномъ подчиненіи Уѣзднымъ Начальникамъ. Тамъ же, ст. 52.

53. Для исполненія низшихъ полицейскихъ обязанностей въ городахъ образуются полицейскія команды изъ вольнонаемныхъ людей, на общемъ основаніи (Общ. Учр. Губ., ст. 660), съ отнесеніемъ расходовъ по содержанію сихъ командъ на средства подлежащихъ городовъ, по принадлежности. Тамъ же, ст. 53.

Примѣчаніе 1. Въ городахъ Уральскѣ, Калмыковѣ и Гурьевѣ содержаніе вольнонаемныхъ полицейскихъ служителей относится, впредь до образованія общественнаго управленія, на суммы Уральскаго казачьяго войска. Тамъ же, прим. 1.

Примѣчаніе 2. Въ городѣ Вѣрномъ составъ полицейской команды и способъ покрытія расхода по ея содержанію опредѣляются Высочайше утвержденнымъ 14 Декабря 1889 года мнѣніемъ Государственнаго Совѣта (6439). Тамъ же, прим. 2.

54. Въ городахъ Омскѣ, Петропавловскѣ, Семипалатинскѣ и Вѣрномъ состоятъ городовые врачи, фельдшера и повивальныя бабки, а въ городѣ Уральскѣ—городовой врачъ и фельдшеръ. Обязанности сихъ лицъ опредѣляются на основаніи узаконеній общихъ. Тамъ же, ст. 54.

ОТДѢЛЕНІЕ ТРЕТІЕ.

Установленія сельскія.

1. Управленіе кочевого населенія.

55. Кочевое населеніе въ каждомъ уѣздѣ раздѣляется на волости, а волости—на аульныя общества. Тамъ же, ст. 55.

56. Число кибитковладѣльцевъ, входящихъ въ составъ волостей и аульныхъ обществъ, опредѣляется Областнымъ Правленіемъ соотвѣтственно мѣстнымъ условіямъ, съ тѣмъ, однако, чтобы число это, по возможности, не превышало: для волостей—двухъ тысячъ, а для аульныхъ обществъ—двухсотъ кибитковладѣльцевъ. Тамъ же, ст. 56.

Примѣчаніе. Кибитковладѣльцемъ считается каждый кочевникъ, имѣющій отдѣльное жилище (кибитку, юрту, семейку, сакло или зимъ). Тамъ же, прим.

Belge 8: 25 Mart 1891 tarihli Akmolla, Semipalatinsk, Yedisu, Ural ve Turgay Oblastları'nın İdaresi hakkındaki nizamname-4.

Разд. I.—*Административное устройство.* 11

66. Избраніе выборныхъ на волостной съѣздъ производится на аульныхъ съѣздахъ, составляющихся изъ всѣхъ кибитковладѣльцевъ, простымъ большинствомъ голосовъ, при условіи, чтобы на аульныхъ съѣздахъ участвовало не менѣе половины всѣхъ кибитковладѣльцевъ общества. Такъ же, ст. 66.

67. Время и мѣсто для созыва волостнаго съѣзда опредѣляется Уѣзднымъ Начальникомъ. Такъ же, ст. 67.

68. Волостной съѣздъ считается состоявшимся, если на немъ присутствуетъ не менѣе двухъ третей всего числа выборныхъ. Такъ же, ст. 68.

69. Волостной съѣздъ избираетъ двухъ кандидатовъ: одного—въ должность волостнаго управителя, а другого—въ кандидаты къ нему. Лица сіи представляются Уѣзднымъ Начальникомъ, съ его заключеніемъ, на утвержденіе Военнаго Губернатора. Такъ же, ст. 69.

70. Военному Губернатору предоставляется утверждать или не утверждать выборы. Въ послѣднемъ случаѣ Губернаторъ либо назначаетъ новые выборы, либо замѣщаетъ должность волостнаго управителя и кандидата къ нему по собственному усмотрѣнію. Такъ же, ст. 70.

71. Волостные съѣзды опредѣляютъ жалованье волостнымъ управителямъ, до избранія оныхъ, сообразно величинѣ и благосостоянію волости, въ размѣрѣ отъ трехсотъ до пятисотъ рублей, а также сумму на наемъ писарей и разсыльныхъ въ количествѣ отъ трехсотъ до четырехсотъ рублей въ годъ. Такъ же, ст. 71.

Примѣчаніе. Писаря при волостныхъ управленіяхъ нанимаются ими съ разрѣшенія Уѣзднаго Начальника. Такъ же, прим.

72. Приговоры волостныхъ съѣздовъ о содержаніи волостнымъ управителемъ и о суммѣ на наемъ писарей и разсыльныхъ представляются Уѣзднымъ Начальникомъ на утвержденіе Областнаго Правленія. Такъ же, ст. 72.

73. Аульные старшины и кандидаты къ нимъ избираются аульными съѣздомъ, простымъ большинствомъ голосовъ, при условіи, чтобы на съѣздѣ участвовало не менѣе половины всѣхъ кибитковладѣльцевъ общества. Такъ же, ст. 73.

74. Аульные старшины и кандидаты къ нимъ утверждаются Уѣзднымъ Начальникомъ. Такъ же, ст. 74.

75. Жалованье аульнымъ старшинамъ опредѣляется аульными съѣздами, сообразно величинѣ и благосостоянію аульнаго общества, въ размѣрѣ не свыше двухсотъ рублей въ годъ. Приговоры аульныхъ съѣздовъ по сему предмету представляются на утвержденіе Уѣзднаго Начальника. Такъ же, ст. 75.

76. Опредѣленное волостнымъ и аульнымъ съѣздами содержаніе волостному управителю и аульнымъ старшинамъ, а также сумма на наемъ писарей и разсыльныхъ собираются по общественной раскладкѣ, вмѣстѣ съ податями, и сдаются въ уѣздное казначейство въ денежныя управленія, по распоряженію коло-

12 Положеніе объ управленіи степныхъ областей.

раго упомянутыя должностныя лица получаютъ назначенное имъ содержаніе въ сроки и порядкомъ, которые опредѣляются Областнымъ Правленіемъ. Такъ же, ст. 76.

77. Волостныя управленія и аульныя старшины пріобрѣтаютъ особые знаки, для ношенія при отправленіи ими служебныхъ обязанностей, и выдаются печати по должности, для прикладыванія, независимо полиціи, если они грамотны, къ исходящимъ отъ нихъ бумагамъ. Такъ же, ст. 77.

Примѣчаніе. Знаки и печати заготовляются первоначально на счетъ земскихъ суммъ. Такъ же, прим.

78. Права, обязанности и кругъ дѣйствій волостнаго управителя, аульнаго старшины и волостнаго и аульнаго съѣздовъ опредѣляются соотвѣтствующими постановленіями учрежденія общественнаго управленія сельскихъ обывателей въ Имперіи, съ дополненіями, изложенными въ нижеслѣдующихъ статьяхъ (70—85). Такъ же, ст. 78.

79. На волостнаго управителя возлагается: исполненіе правительственныхъ распоряженій и судебныхъ рѣшеній, присутствованіе на аульныхъ съѣздахъ для выбора аульныхъ старшинъ и кандидатовъ къ нимъ, наблюденіе за порядкомъ на сихъ съѣздахъ, но безъ права вмѣшательства въ самое направленіе выборовъ, веденіе списка кибитковладѣльцевъ въ аульныхъ обществахъ, наблюденіе за прибылью и убылью населенія и надзоръ за своевременнымъ поступленіемъ всѣхъ сборовъ и исполненіемъ повинностей, а также за тѣмъ, чтобы въ обществахъ не было неразвѣшенныхъ сборовъ и неустановленныхъ повинностей. Такъ же, ст. 79.

80. Вѣдѣнію волостнаго съѣзда подлежатъ: избраніе народныхъ судей и назначеніе и раскладка общественныхъ сборовъ и повинностей, относящихся до нѣсколькихъ аульныхъ обществъ. Такъ же, ст. 80.

81. На обязанности аульнаго старшины возлагается: созывъ аульныхъ съѣздовъ для избранія волостныхъ выборныхъ, присутствованіе на означенныхъ съѣздахъ и наблюденіе за порядкомъ на оныхъ, но безъ права вмѣшательства въ самое направленіе выборовъ, сборъ съ населенія всѣхъ податей и повинностей, выдача въ полученіи денегъ квитанцій и представленіе собранныхъ суммъ волостному управителю. Такъ же, ст. 81.

82. Жалобы на неправильныя дѣйствія волостнаго управителя и аульныхъ старшинъ по наложенію взысканій на подвѣдомственныя имъ лица приносятся Уѣздному Начальнику. Такъ же, ст. 82.

83. Волостной управитель и аульный старшина, въ случаѣ неисправнаго исполненія своихъ обязанностей или замѣченныхъ съ ихъ стороны злоупотребленій, увольняются отъ должности: волостной управитель—Военнымъ Губернаторомъ, а аульный старшина—Уѣзднымъ Начальникомъ. По увольненіи Начальникъ имѣетъ право временно отстранить отъ исполненія обязанностей волостнаго управителя, съ донесеніемъ о томъ немедленно Военному Губернатору. Такъ же, ст. 83.

84. За важные преступленія и преступленія по должности волостные управители и аульные старшины, а также писаря при волостныхъ управленіяхъ предаются суду Областнымъ Правленіемъ. Такъ же, ст. 84.

Belge 8: 25 Mart 1891 tarihli Akmolla, Semipalatinsk, Yedisu, Ural ve Turgay Oblastları'nın İdaresi hakkındaki nizamname-5.

Разд. I.—*Административное устройство.* 13

85. За маловажные проступки по должности волостные управители и аульные старшины подвергаются, по распоряжению Уѣзднаго Начальника, замѣчаніямъ, выговорамъ, денежному взысканію не свыше пятнадцати рублей и аресту не свыше семи дней. Взысканныя на сей основаніи деньги поступаютъ въ особый капиталъ на усиленіе средствъ для устройства кѣстъ заключенія въ областяхъ. Тамъ же, ст. 83.

86. За усердную службу должностныя лица общественнаго управленія иногда могутъ быть награждаемы почетными халатами или денежными выдачами, въ областяхъ Акмолинской, Семипалатинской и Семирѣченской по уемотрѣнію Степнаго Генералъ-Губернатора, на счетъ асигнуемой въ его распоряженіе экстраординарной суммы, а въ областяхъ Уральской и Тургайской по уемотрѣнію Министра Внутреннихъ Дѣлъ. Тамъ же, ст. 84.

II. Управленіе осѣдлаго населенія.

А. Управленіе русскихъ поселеній.

87. Общественное управленіе и станичный судъ въ поселеніяхъ казачьихъ войскъ существуютъ на основаніи положеній. Тамъ же, ст. 87.

88. Управленіе сельскаго населенія коренного русскаго происхожденія образуется и дѣйствуетъ на основаніи учрежденія общественнаго управленія сельскихъ обывателей, съ дополненіями, изложенными въ нижеслѣдующихъ статьяхъ (89 и 90). Тамъ же, ст. 88.

89. Въ тѣхъ случаяхъ, когда Военный Губернаторъ лично усмотритъ маловажные проступки по должности или нарушеніе служебныхъ обязанностей со стороны должностныхъ лицъ волостнаго или сельскаго управленій, онъ можетъ подвергнуть виновнаго взысканіямъ, означеннымъ въ статьѣ 291 Общаго Учрежденія Губернскаго. По причинамъ особенно уважительнымъ, Губернаторъ имѣетъ право удалять отъ должностей всѣхъ упомянутыхъ лицъ, за исключеніемъ лицъ волостныхъ старшинъ, которымъ онъ можетъ временно устранить отъ исполненія служебныхъ обязанностей, предавая имѣетъ съ тѣмъ Областному Правленію объ означенномъ удаленіи виновныхъ отъ должностей или о предачіи ихъ суду. Тамъ же, ст. 89.

90. Права и обязанности Уѣзднаго по крестьянскимъ дѣламъ Присутствія по отмѣнѣ рѣшеній волостнаго суда предоставляются Областному Правленію. Въ тѣхъ случаяхъ, когда въ дѣлахъ по проступкамъ волостной судъ явно превысилъ власть, Уѣздный Начальникъ представляетъ означенному Правленію объ отмѣнѣ приговора волостнаго суда и безъ просьбы о томъ лица, до кого приговоръ касается. Тамъ же, ст. 90.

Б. Управленіе дунганъ и таранчей.

91. Поселенія дунганъ и таранчей въ уѣздахъ разрѣшаются на волости, а волости на сельскія общества. Тамъ же, ст. 91.

92. Сельскія общества составляются изъ смежныхъ поселеній, имѣющихъ общія хозяйственныя выгоды по пользованію землею и оросительными каналами (арыками). Тамъ же, ст. 92.

14 Положеніе объ управленіи степныхъ областей.

93. Волости образуются, по мѣстнымъ удобствамъ, изъ ближайшихъ сельскихъ обществъ. При соединеніи въ волости сельскія общества не раздробляются. Тамъ же, ст. 93.

94. Перечисленіе отдѣльныхъ лицъ и семействъ изъ одного общества въ другое разрѣшается Уѣзднымъ Начальникомъ, съ согласія сельскихъ обществъ, выраженнаго въ увольнительномъ и пріемномъ приговорахъ сельскихъ сходовъ. Подати, сборы и повинности за перечисленныхъ остаются на отвѣтственности увольняющаго общества до новой податной раскладки. Перечисленіе обществъ изъ одной волости въ другую и вообще измѣненія въ составѣ волостей разрѣшаются Областнымъ Правленіемъ. Тамъ же, ст. 94.

95. Волости завѣдываются волостными управителями, а сельскія общества—сельскими старшинами. Тамъ же, ст. 95.

96. Порядокъ избранія и утвержденія волостныхъ управителей и сельскихъ старшинъ, права, обязанности и отвѣтственность должностныхъ лицъ волостнаго и сельскаго управленій, а также порядокъ дѣйствій волостнаго сельда и сельскаго схода, опредѣляются на тѣхъ же основаніяхъ, какія установлены для соотвѣтствующихъ должностныхъ лицъ и учрежденій коченаго населенія въ статьѣ 63 и слѣдующихъ. Тамъ же, ст. 96.

III. Управленіе духовными дѣлами инородцевъ.

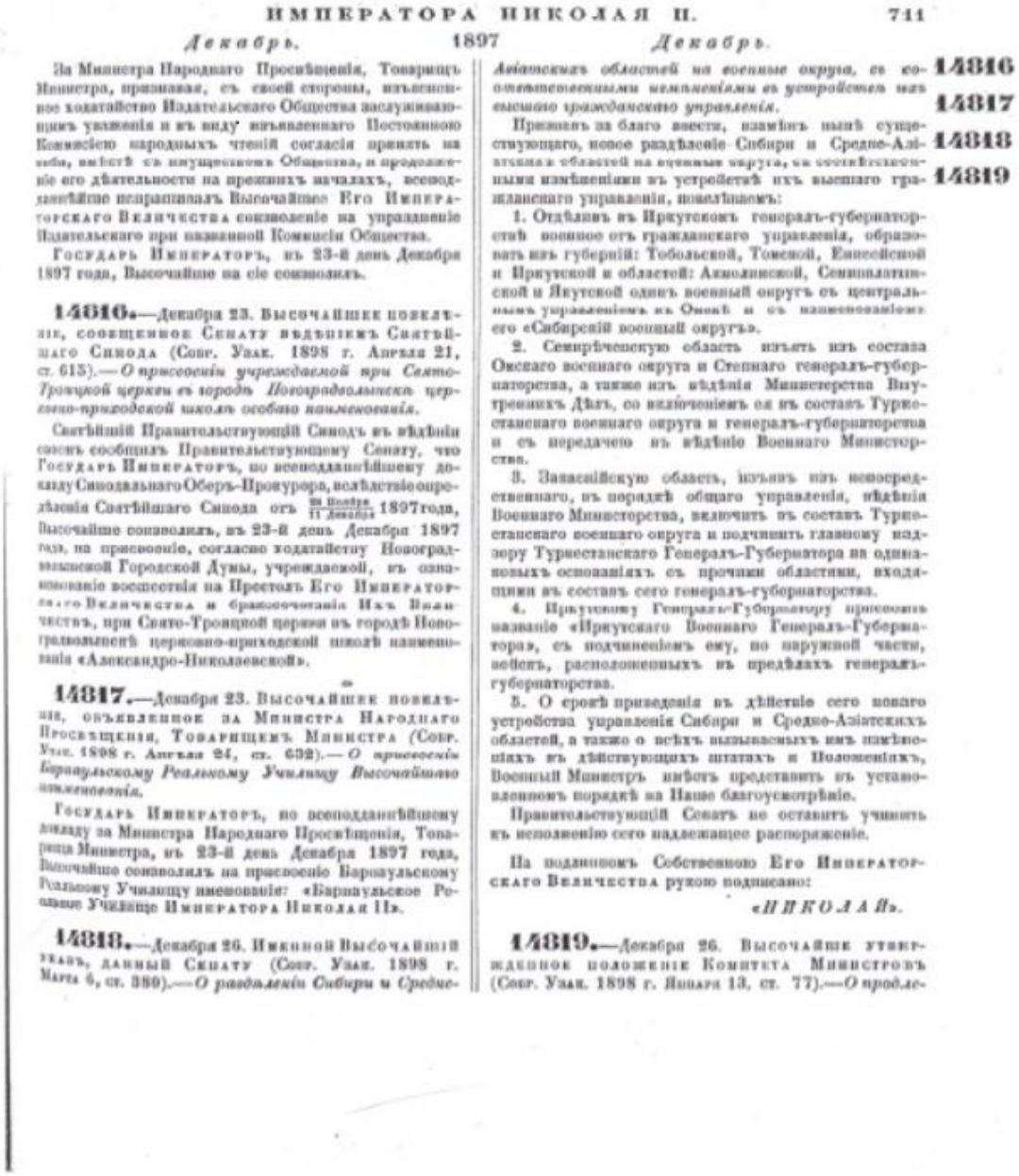
97. Инородцамъ коченымъ и осѣдлымъ дозволяется имѣть своихъ муллъ, по одному въ волости. Тамъ же, ст. 97.

98. Муллы избираются инородцами изъ своей среды. Утвержденіе избраннаго лица въ званіи муллы, а также устраненіе его отъ сего званія, принадлежитъ Военному Губернатору. Тамъ же, ст. 98.

99. Возведеніе мечетей разрѣшается въ областяхъ Акмолинской, Семипалатинской и Семирѣченской Степными Генералъ-Губернаторомъ, а въ областяхъ Уральской и Тургайской—Министромъ Внутреннихъ Дѣлъ. Мечети и школы при нихъ содержатся на счетъ обществъ, но послѣднимъ воспрещается принуждать къ участію въ сборахъ на этотъ предметъ лицъ, не изъявившихъ на то согласія. Тамъ же, ст. 99.

100. Вакуфы не допускаются. Тамъ же, ст. 100.

Belge 8: 25 Mart 1891 tarihli Akmolla, Semipalatinsk, Yedisu, Ural ve Turgay Oblastları'nın İdaresi hakkındaki nizamname-6.

ИМПЕРАТОРА НИКОЛАЯ II. 741

Декабрь. 1897 *Декабрь.*

За Министра Народнаго Просвѣщенія, Товарищъ Министра, признавая, съ своей стороны, изъяснимое ходатайство Издательскаго Общества заслуживающимъ уваженія и въ виду изъявленнаго Постоянною Комиссіею народныхъ чтеній согласія принять на себя, вмѣстѣ съ имуществомъ Общества, и продолженіе его дѣятельности на прежнихъ началахъ, всеподданѣйше испрашивалъ Высочайшее Его Императорскаго Величества соизволеніе на упраздненіе Издательскаго при названной Комиссіи Общества.

Государь Императоръ, въ 23-й день Декабря 1897 года, Высочайше на сіе соизволилъ.

14816.—Декабря 23. Высочайшее повелѣніе, сообщенное Сенату вѣдѣніемъ Святѣйшаго Синода (Собр. Узак. 1898 г. Апрѣля 21, ст. 615).—*О присоединѣ учреждаемой при Свято-Троицкой церкви въ городѣ Новгородскомъ церковно-приходской школѣ особаго наименованія.*

Святѣйшій Правительствующій Синодъ въ вѣдѣніи своемъ сообщилъ Правительствующему Сенату, что Государь Императоръ, по всеподданѣйшему докладу Синодальнаго Оберъ-Прокурора, вслѣдствіе опредѣленія Святѣйшаго Синода отъ $\frac{24\text{ Ноября}}{11\text{ Декабря}}$ 1897 года, Высочайше соизволилъ, въ 23-й день Декабря 1897 года, на присоединеніе, согласно ходатайству Новгородской Городской Думы, учреждаемой, къ означенію восшествія на Престолъ Его Императорскаго Величества и бракосочетанія Ихъ Величествъ, при Свято-Троицкой церкви въ городѣ Новгородѣ церковно-приходской школѣ наименованія «Александро-Николаевской».

14817.—Декабря 23. Высочайшее повелѣніе, объявленное за Министра Народнаго Просвѣщенія, Товарищемъ Министра (Собр. Узак. 1898 г. Апрѣля 24, ст. 632).—*О присоединѣ Барнаульскому Реальному Училищу Высочайшаго наименованія.*

Государь Императоръ, по всеподданѣйшему докладу за Министра Народнаго Просвѣщенія, Товарища Министра, въ 23-й день Декабря 1897 года, Высочайше соизволилъ на присоединеніе Барнаульскому Реальному Училищу именованія: «Барнаульское Реальное Училище Императора Николая II».

14818.—Декабря 26. Именной Высочайшій указъ, данный Сенату (Собр. Узак. 1898 г. Марта 6, ст. 380).—*О раздѣленіи Сибири и Средне-Азіатскихъ областей на военные округа, съ соотвѣтственными измѣненіями въ устройствѣ ихъ высшаго гражданскаго управленія.*

Признавъ за благо внести, взамѣнъ нынѣ существующаго, новое раздѣленіе Сибири и Средне-Азіатскихъ областей на военные округа, съ соотвѣтственными измѣненіями въ устройствѣ ихъ высшаго гражданскаго управленія, повелѣваемъ:

1. Отдѣливъ въ Иркутскомъ генералъ-губернаторствѣ военное отъ гражданскаго управленія, образовать изъ губерній: Тобольской, Томской, Енисейской и Иркутской и областей: Акмолинской, Семипалатинской и Якутской одинъ военный округъ съ центральнымъ управленіемъ въ Омскѣ и съ наименованіемъ его «Сибирскій военный округъ».

2. Семирѣченскую область изъять изъ состава Омскаго военнаго округа и Степнаго генералъ-губернаторства, а также изъ вѣдѣнія Министерства Внутреннихъ Дѣлъ, со включеніемъ ея въ составъ Туркестанскаго военнаго округа и генералъ-губернаторства и съ передачею въ вѣдѣніе Военнаго Министерства.

3. Закаспійскую область, изъявъ изъ непосредственнаго, въ порядкѣ общаго управленія, вѣдѣнія Военнаго Министерства, включить въ составъ Туркестанскаго военнаго округа и подчинить главному надзору Туркестанскаго Генералъ-Губернатора на одинаковыхъ основаніяхъ съ прочими областями, входящими въ составъ сего генералъ-губернаторства.

4. Иркутскому Генералъ-Губернатору присвоить названіе «Иркутскаго Военнаго Генералъ-Губернатора», съ подчиненіемъ ему, по оружной части, войскъ, расположенныхъ въ предѣлахъ генералъ-губернаторства.

5. О срокѣ приведенія въ дѣйствіе сего новаго устройства управленія Сибири и Средне-Азіатскихъ областей, а также о всѣхъ вызываемыхъ имъ измѣненіяхъ въ дѣйствующихъ штатахъ и Положеніяхъ, Военный Министръ имѣетъ представить къ установленному порядкѣ на Наше благоусмотрѣніе.

Правительствующій Сенатъ не оставитъ учинить къ исполненію сего надлежащее распоряженіе.

На подлинномъ Собственною Его Императорскаго Величества рукою подписано:

«НИКОЛАЙ».

14819.—Декабря 26. Высочайше утвержденное положеніе Комитета Министровъ (Собр. Узак. 1898 г. Января 13, ст. 77).—*О продле-*

14816
14817
14818
14819

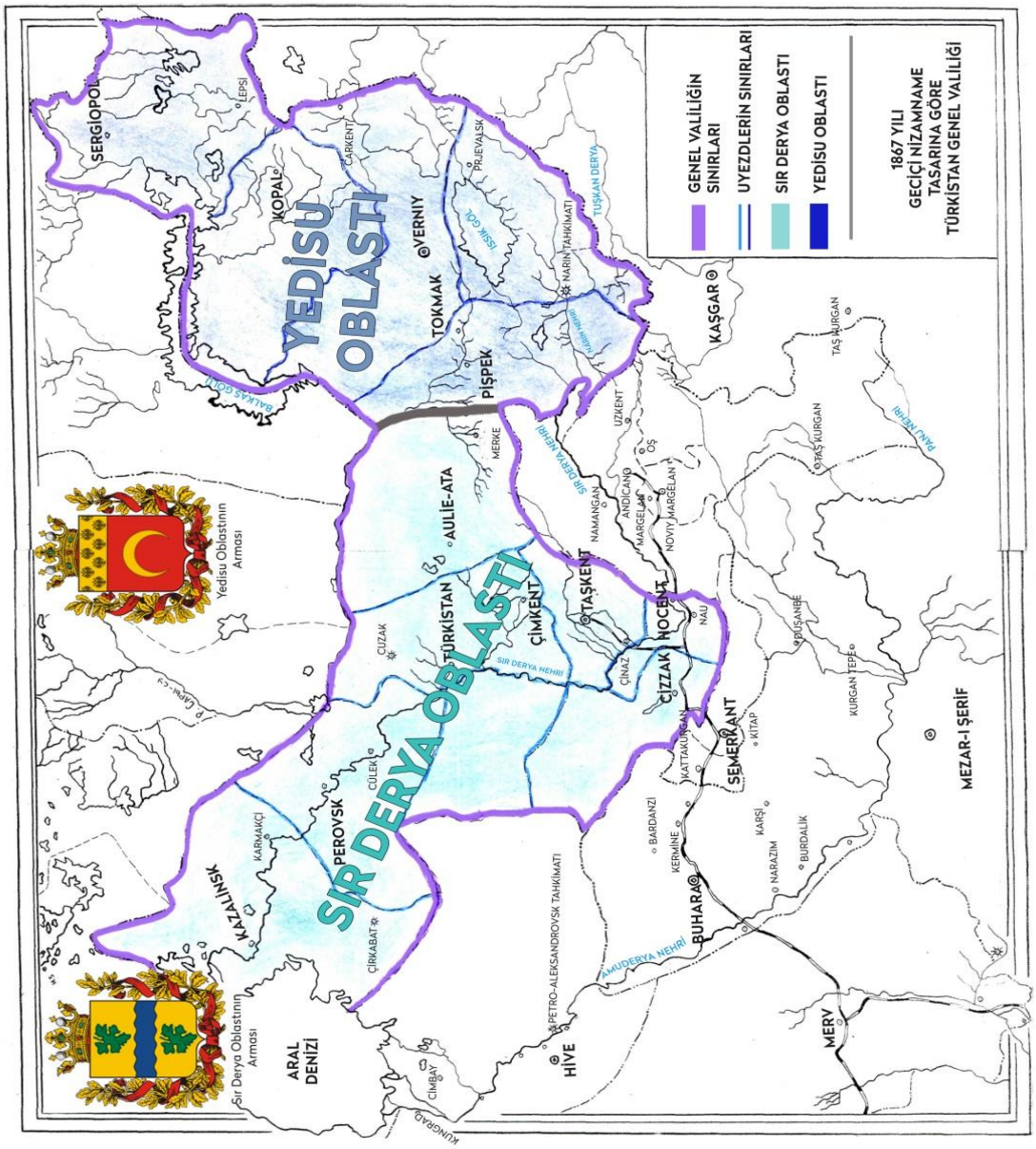
Belge 9: 26 Aralık 1897 tarihli Sibirya ve Orta Asya Oblastları'nın Askeri Okruglara bölünmesi hakkında emirname

Kaynak: PSZRİ, T. 17 (1897), No: 14818. "1897 g. dekabrya 26. O razdelenii Sibiri i Sredne-Aziatskih oblastey na voennıye okruga, s sootvetstvennımi izmeneniyami v ustroystve ih vısşego grajdanskogo upravleniya."

Belge 10: 11 Haziran 1899 tarihli Sibirya ve Orta Asya Oblastları'nın sivil düzeni hakkındaki emirname

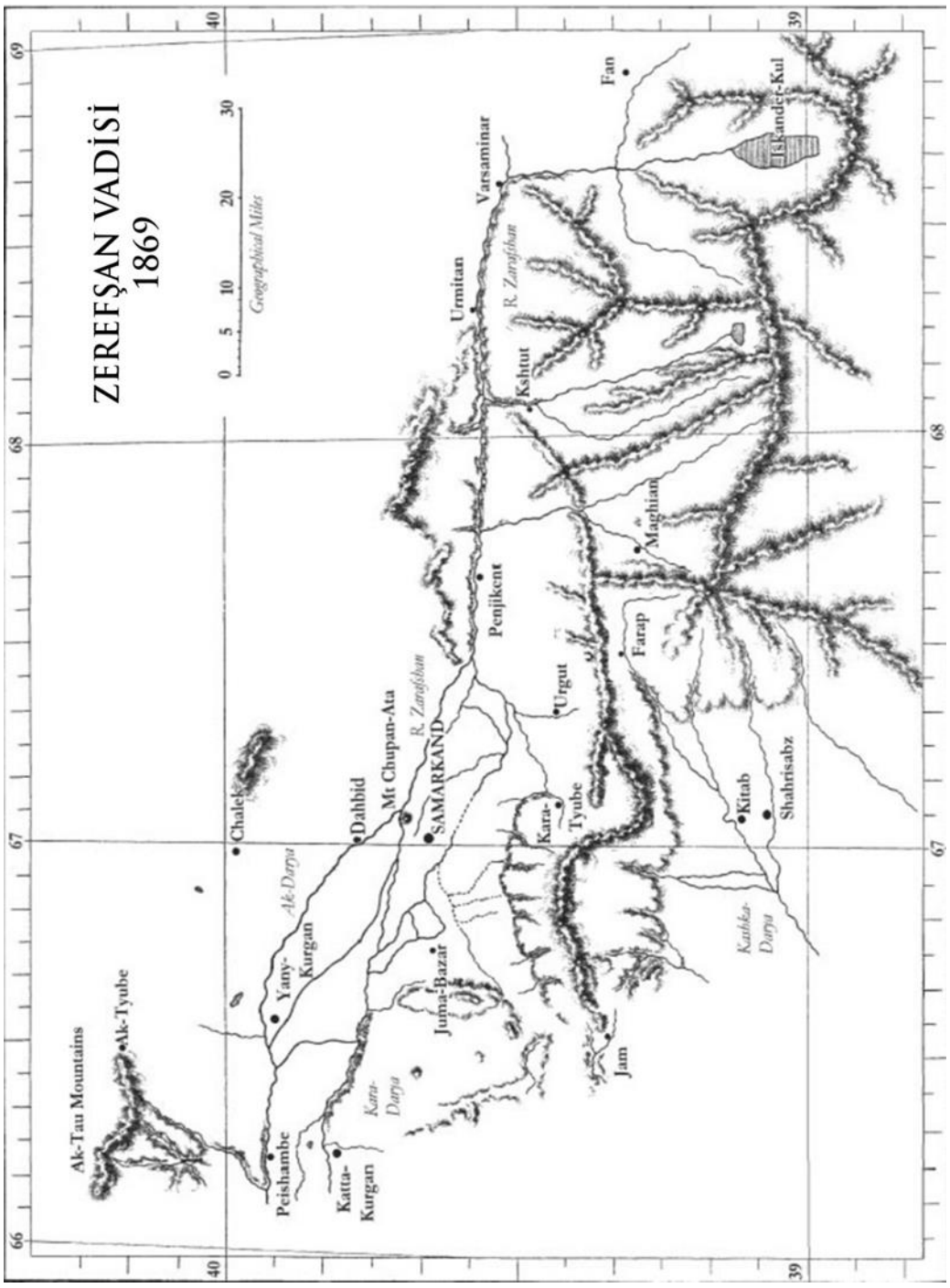
Kaynak: PSZRİ, T. 19 (1899), No: 11177, "1899 g. iyunya 11. "O grajdanskom pereustroystom Sredneaziatskih oblastey."

HARİTALAR

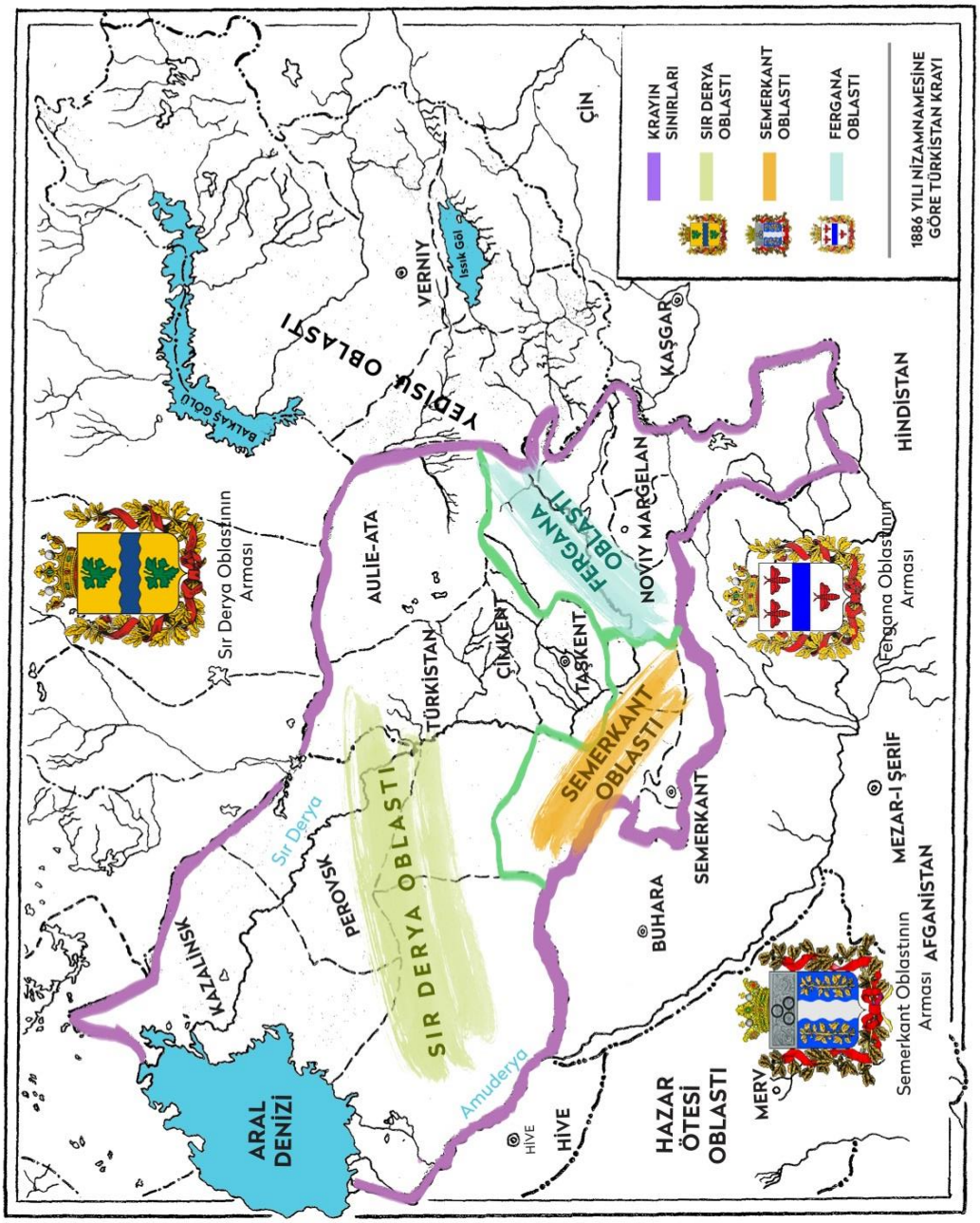
Harita 1: 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Türkistan Genel Valiliği (Oblastlar ve Uyezdler)

Kaynak: Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, 1999.

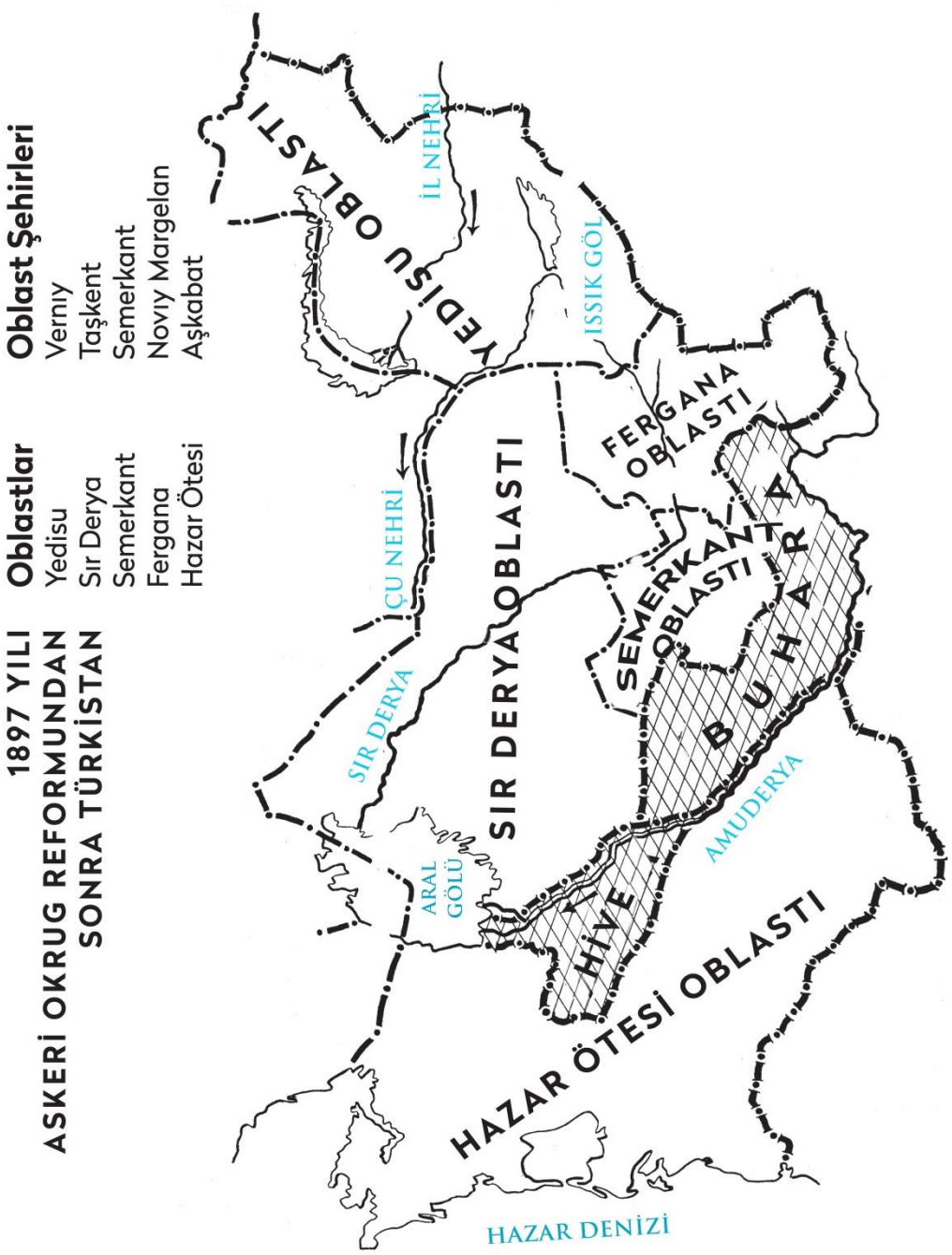
Harita 2: 1869 yılında Zerefşan vadisi

Kaynak: Morrison, **Russian Rule in Samarkand 1868-1910: A Comparison with British India**, 2008, s. 96.

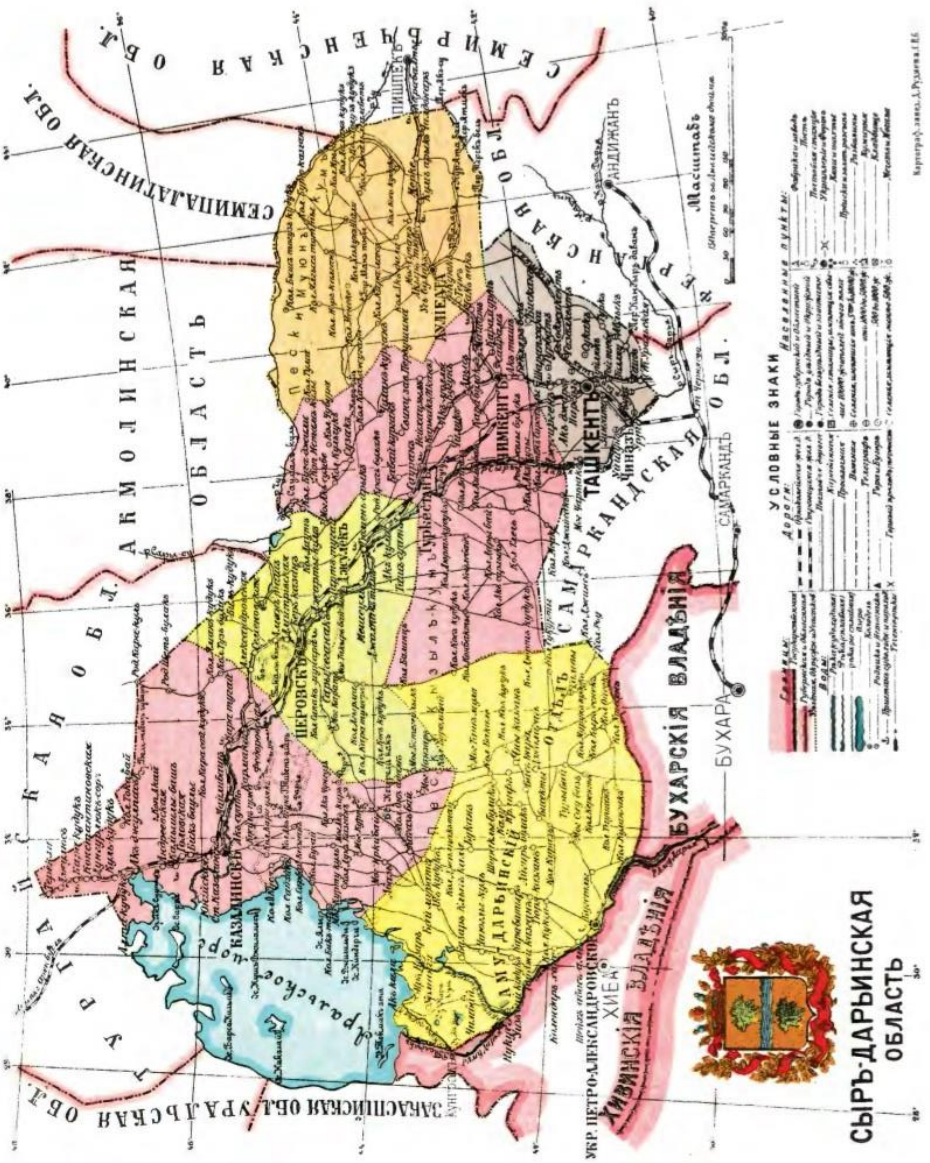
Harita 3: 1886 yılında Türkistan Krayı (Oblastlar)

Kaynak: Vasilyev, **Stanovleniye i razvitiye sistemı upravleniya Turkestanskogo kraya 1865-1886 gg.**, 1999.

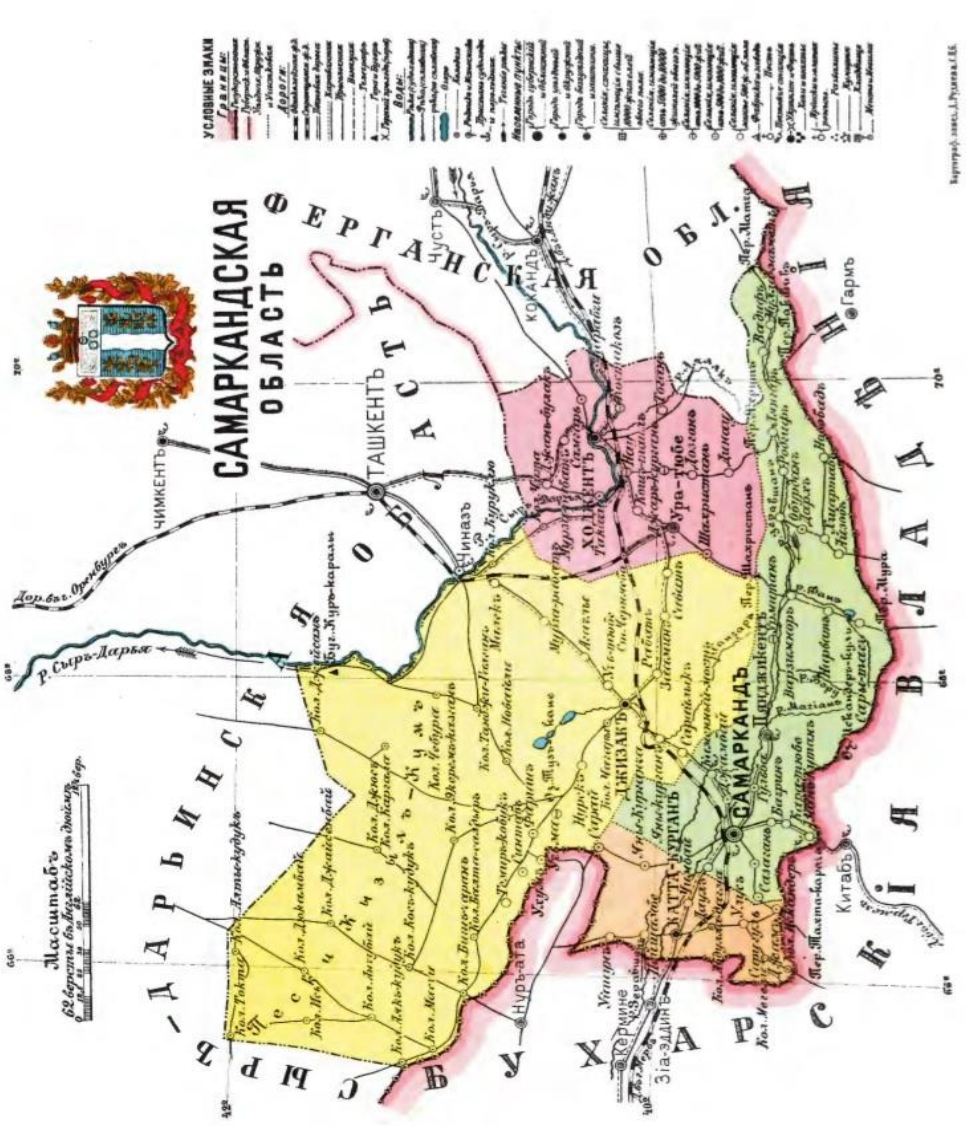
Harita 4: 1897 yılı reformlarından sonra Türkistan Krayı

Kaynak: Rossiya. Geografiçeskoye opisaniye Rossiyskoy İmperii po guberniyam i oblastyam s geografiçeskimi kartami, 1913.

Harita 5: XX. yüzyılın başlarında Sır Derya Oblastı

Kaynak: Rossiya. Geografiçeskoye opisaniye Rossiyskoy İmperii po guberniyam i oblastyam s geografiçeskimi kartami, 1913.

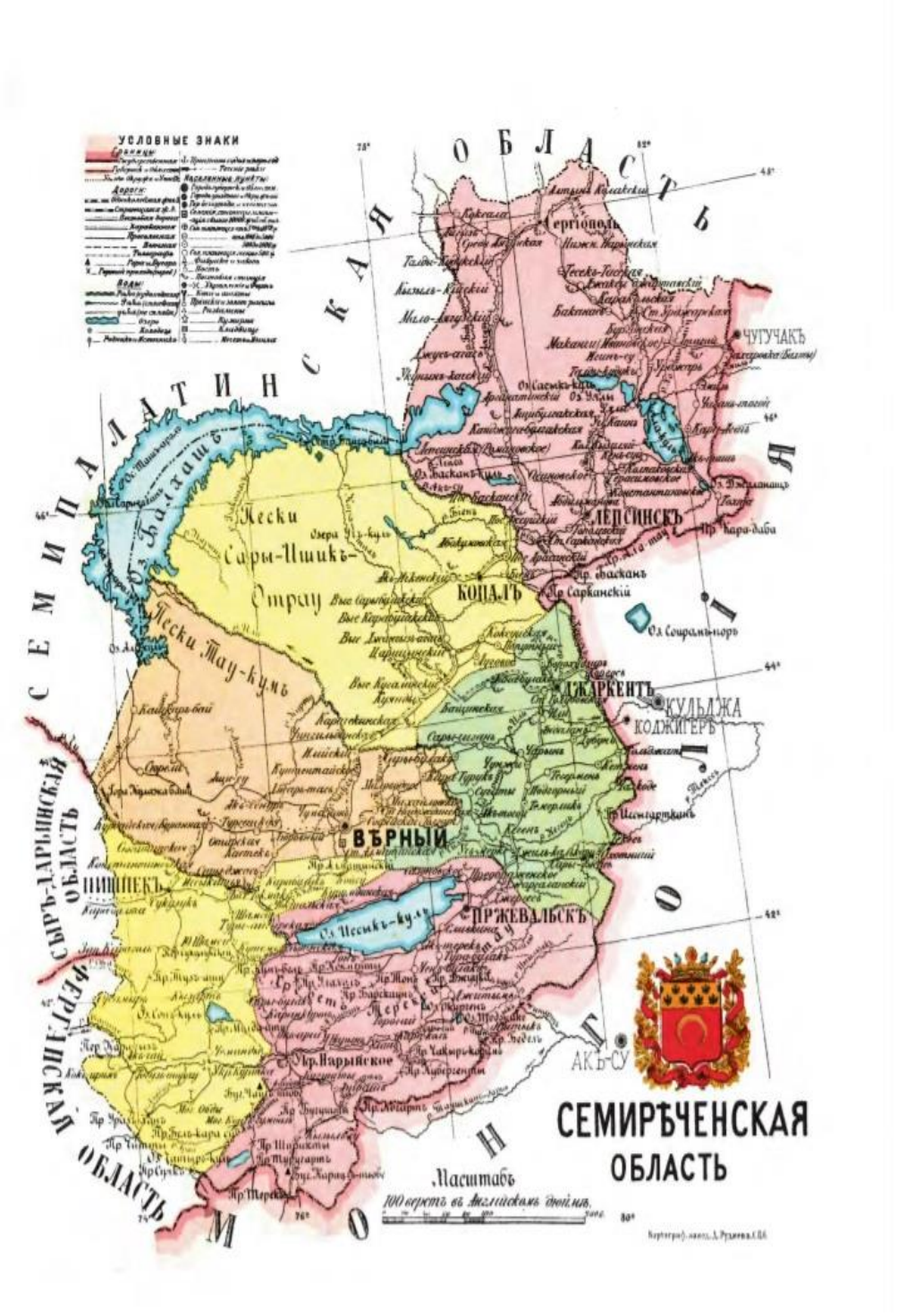
Harita 6: XX. yüzyılın başlarında Semerkant Oblastı

Kaynak: Rossiya. Geografiçeskoye opisaniye Rossiyskoy İmperii po guberniyam i oblastyam s geografiçeskimi kartami, 1913.

Harita 7: XX. yüzyılın başlarında Fergana Oblastı

Kaynak: Rossiya. Geografiçeskoye opisaniye Rossiyskoy İmperii po guberniyam i oblastyam s geografiçeskimi kartami, 1913.

Harita 8: XX. yüzyılın başlarında Yedisu Oblastı

Kaynak: Rossiya. Geografiçeskoye opisaniye Rossiyskoy İmperii po guberniyam i oblastyam s geografiçeskimi kartami, 1913.

Harita 9: XX. yüzyılın başlarında Hazar Ötesi Oblastı

Kaynak: Rossiya. Geografiçeskoye opisaniye Rossiyskoy İmperii po guberniyam i oblastyam s geografiçeskimi kartami, 1913.